

**МІНІСТЕРСТВО
ВНУТРІШНІХ
СПРАВ
УКРАЇНИ**

**ХАРКІВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**НАЦІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ
ПРАВОВИХ НАУК
УКРАЇНИ**

**Актуальні проблеми
сучасної науки в дослідженнях
молодих учених,
курсантів та студентів**

**Тези доповідей
Всеукраїнської науково-практичної конференції
(м. Вінниця, 21 червня 2024 року)**

Вінниця 2024

УДК 34(477)(062.552)
А43

*Друкується згідно з рішенням оргкомітету
за дорученням Харківського національного університету
внутрішніх справ від 17.04.2024 № 31*

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях А43 молодих учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 21 черв. 2024 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ ; Нац. акад. правових наук України. – Харків : ХНУВС, 2023. – 720 с.

У збірнику тез доповідей розглянуто актуальні питання сучасної науки у галузях права, євроінтеграційних процесів та інтеграційного розвитку України, юридичної психології, патріотичного виховання молоді, інформаційних технологій, що досліджуються молодими вченими, курсантами та студентами в умовах воєнного стану.

Видання призначене для науковців, викладачів та здобувачів вищої освіти.

УДК 34(477)(062.552)

Матеріали викладені в авторській редакції з незначними коректорськими правками. Відповідальність за точність поданих фактів, цитат, цифр і прізвищ несуть автори.

Електронна копія збірника безоплатно розміщується у відкритому доступі на сайті Харківського національного університету внутрішніх справ (<http://www.univd.edu.ua>) у розділі «Наука», сторінка «Конференції, семінари та круглі столи», а також у репозитарії ХНУВС (<http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/>).

Харківський національний університет
внутрішніх справ, 2024

ЗМІСТ

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО	22
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА І ПРОЦЕСУ, ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА ТА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ	
БАЛЕНКО Гліб Богданович ЗАВДАННЯ, ПРИНЦИПИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ	23
ВОЛЬСЬКА Анастасія Володимирівна УЧАСТЬ ДІЛЬНИЧНОГО ОФІЦЕРА ПОЛІЦІЇ У РОЗКРИТТІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	26
ВОЛЬСЬКА Анастасія Володимирівна АДМІНІСТРАТИВНЕ СУДОЧИНСТВО: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВИКЛИКИ	29
ГЛАДКИЙ Дмитро Євгенович ЕЛЕКТРОННИЙ СУД: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	31
ГРИГОР'ЄВА Наталія Сергіївна ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ CUSTODY RECORDS У ПОЛІЦЕЙСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ.....	34
ДЕЯК Іван Степанович ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ У ВИПАДКУ НЕВИКОНАННЯ ОСТАТОЧНОГО СУДОВОГО РІШЕННЯ.....	37
ДЗЕРКАЛЬ Марина Олександрівна ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ	40
ДЗЮБАВікторія Сергіївна УМОВИ ТРИМАННЯ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ В УКРАЇНІ ТА РФ.....	42
ДОВИДЕНКО Артем Геннадійович РЕАГУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ НА ФАКТИ ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА. ПОПЕРЕДЖЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА.....	46
ДОНЧЕНКО Максим Денисович ПРИНЦИПИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУ: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СПРАВЕДЛИВОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ У ВИРІШЕННІ АДМІНІСТРАТИВНИХ СПОРІВ	48
ДУВАНСЬКИЙ Олександр Федорович ТЕМАТИКА КУРСАНТСЬКИХ НАУКОВИХ РОБІТ У МЕЖАХ АКЦІЇ «16 ДНІВ ПРОТИ НАСИЛЬСТВА»	51

ДУНЯШЕНКО Олександр Олександрович ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ДИТИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В КОНТЕКСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ.....	53
ДУСЯК Олександра Сергіївна РОЛЬ СИТУАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ МВС УКРАЇНИ В ДОТРИМАННІ ТА ЗАХИСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ.....	56
ЄВСЮКОВ Іван Олександрович АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ	60
ЖУРАВЛЬОВА Тамара Олександрівна РОЛЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЗАКОННОСТІ ТА ПРАВОПОРЯДКУ В УКРАЇНІ	63
ЗІНЧЕНКО Данііл Анатолійович, ДЖАФАРОВА Олена В'ячеславівна РОЛЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРОЗОРОСТІ ТА ПІДЗВІТНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ.....	66
КАРЯКІНА Аліса Олександрівна, ЧЕРКАСОВА Меланія Олександрівна АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНЕ ПРОВАДЖЕННЯ	69
КОНДРА Валерія Євгенівна ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ДОКТРИНИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА І ПРОЦЕСУ	72
КРЕТ Юлія Миколаївна, ІЛЬНИЦЬКИЙ Михайло Степанович ПРИНЦИП ДОСТАТНОСТІ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ У ФІНАНСОВО- ПРАВОВОМУ ЗАХИСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ.....	74
КУЧЕРЯВИЙ Петро Йосипович ОКРЕМІ ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПРОКУРОРА-СТАЖИСТА	76
МИХАЙЛЕНКО Єгор Олегович АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ	79
МОСКАЛЕНКО Роман Едуардович ЗАГАЛЬНА ТА ПРЕДМЕТНА ПІДСУДНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ	82
МОСКАЛЕНКО Роман Едуардович, Крістіна Віталіївна ДЕРЕВ'ЯНКО ВЗАЄМОДІЯ ДІЛНИЧНИХ ОФІЦЕРІВ ПОЛІЦІЇ З ІНШИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ.....	84
РЕКУНЕНКО Владислав Миколайович ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ...	87

ТЕСЛЯ Данило Русланович ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ВСТАНОВЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО НАГЛЯДУ ЗА ОСОБАМИ, ЗАСУДЖЕНИМИ ДО ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ	89
ТИМЧУК Яна Ігорівна ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ	91
ЦАРЕГОРОДЦЕВ Владислав Андрійович ПРЕВЕНТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ОФІЦЕРА ГРОМАДИ	95
ШЕВЧЕНКО Тарас Михайлович МЕРЕЖА ІНТЕРНЕТ ЯК ДЖЕРЕЛО ДОКАЗОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ.....	97
ШЕРЕМЕТ Катерина Валеріївна ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПОРЯДКУ ДІЛЬНИЧНИМИ ОФІЦЕРАМИ ПОЛІЦІЇ.....	100
ШЕРЕМЕТ Катерина Валеріївна ПРЕДМЕТНА І ТЕРИТОРІАЛЬНІ КОМПЕТЕНЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ В УКРАЇНІ. СКОРОЧЕНЕ ПРОВАДЖЕННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....	102
ЮРЧУК Максим Ігорович ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	105
ЯКОВЕНКО Юлія Віталіївна ОСОБЛИВОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ЗА СТ. 195-5 КУПАП ОРГАНАМИ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	107
ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА, ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА	
АТАМАНЮК Віталій Валентинович ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ АКТИВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	113
БОРТНИК Сергій Володимирович ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НОРМОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ	116
ВИШНЕВСЬКИЙ Владислав Андрійович ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ В УКРАЇНУ	119

ВОЛОШИН Костянтин Андрійович ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПРАВООХОРОННА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ».....	122
ГРОМОВИЧ Артем Анатолійович ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	125
ЗАДНІПРОВСЬКА Анна Олександрівна ФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ КАРАЛЬНО-РЕПРЕСИВНОГО ХАРАКТЕРУ НА ЗАХОДІ УКРАЇНИ У 1939–1945 РР.....	128
ЗЛОТНИК Валерія Олегівна ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ	131
ІЛЯЩЕТ Єлизавета Сергіївна СУДОВА ВЛАДА ТА ПРАВОСУДДЯ: ПОНЯТТЯ Й ОЗНАКИ	134
ІЩЕНКО Костянтин Михайлович КАРАЛЬНІ АКЦІЇ НКВС ПРОТИ МІСЦЕВОГО НАСЕЛЕННЯ НА ЗАХОДІ УКРАЇНИ В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД	137
ЛИСЕНКО Данило Віталійович ПРАВА І СВОБОДИ ДИТИНИ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	139
ОНИЩЕНКО Анастасія Миколаївна ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ЖІНОК В УКРАЇНІ У ПЕРІОД НЕЗАЛЕЖНОСТІ.....	142
РУДЮК Наталія Миколаївна ПРАВΟΣВІДОМІСТЬ ГРОМАДЯН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	144
СКЛЯРО Олександр Сергійович ПРОБЛЕМА ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ СУБ'ЄКТА КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ.....	147
СОРОЧИШИН Микола Миколайович РОЛЬ КОНСТИТУЦІЙНОЇ МОНАРХІЇ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	151
ЗАГУМЕННА Юлія Олександрівна, ТРУМ Марія Вікторівна ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРАВА НА ПРИВАТНІСТЬ В УМОВАХ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	153
ХАРЛАМОВ Михайло Іванович ДЕРЖАВНІ ОСВІТНІ ПРОЦЕСИ У СФЕРІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В РОКИ НОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЇХ ЗНАЧУЩІСТЬ ДЛЯ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	158
ЧИПЕНКО Микола Вячеславович ПРЕЗУМПЦІЯ НЕВИНУВАТОСТІ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ	160

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА І ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ,
СІМЕЙНОГО ПРАВА ТА МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА**

АНИКІЄНКО Яна Володимирівна, ГРИЦИШИНА Лариса Валеріївна УСИНОВЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	163
БАБЕНКО Олексій Сергійович ДЕЯКІ АСПЕКТИ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ.....	166
БАБЕНКО Олексій Сергійович ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ НАКАЗНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	169
БЕРЕЖНА Дарія Євгеніївна УСИНОВЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	172
БИЧОК Софія Володимирівна ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	176
БОНДАРЕНКО Богдан Олександрович ПРОКУРОР У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	180
БОНДАРЕНКО Богдан Олександрович ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО В ЕПОХУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	183
БОНДАРЕНКО Богдан Олександрович ПРИНЦИП ДОБРОСОВІСНОСТІ ЯК КАТЕГОРІЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА....	186
БОНДАРЕНКО Богдан Олександрович ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	190
БУРКА Владислав Миколайович ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....	193
БУРКА Владислав Миколайович ПРЕДСТАВНИЦТВО У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ.....	196
БУРКА Владислав Миколайович СУЧАСНІ ЦИВІЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПРАВОВІДНОСИНИ.....	199
БУРКА Владислав Миколайович ДОКАЗУВАННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	201
ВИРИШЕВ Олександр Сергійович ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ НАДР В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ.....	204
ВИРИШЕВ Олександр Сергійович, РЕЗВОРОВИЧ Кристина Русланівна ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: БАЛАНС МІЖ ЗАХИСТОМ ГРОМАДЯНСЬКИХ ПРАВ ТА НЕОБХІДНІСТЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.....	206

ГЛАДКИЙ Дмитро Євгенович РЕАЛІЗАЦІЯ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ВИКОНАННЯ ЦИВІЛЬНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ	210
ГЛАДКИЙ Дмитро Євгенович ПІДВІДОМЧІСТЬ І ПІДСУДНІСТЬ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ.....	214
ГРЕЧИШКІН Єгор Юрійович ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ ТА СВІТУ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ: ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	218
ГРИГОРЧУК Тетяна Віталіївна РОЗГЛЯД ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ У ПОРЯДКУ НАКАЗНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	220
ГРИГОРЧУК Тетяна Віталіївна СУДОВИЙ РОЗГЛЯД ЯК ІНСТИТУТ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА ТА СТАДІЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ	223
ДЗЕРКАЛЬ Марина Олександрівна ДОКАЗУВАННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ ТА ЙОГО ОБОВ'ЯЗОК	225
ДЗЕРКАЛЬ Марина Олександрівна СПАДКОВИЙ ДОГОВІР ТА ЙОГО РИЗИКИ	228
ДОНЧЕНКО Максим Денисович ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ЦИВІЛЬНИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	231
ДОНЧЕНКО Максим Денисович ПРЕДСТАВНИЦТВО У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ	234
ДУНЯШЕНКО Олександр Олександрович ДОКАЗИ І ДОКАЗУВАННЯ ЯК АКТУАЛЬНЕ ПИТАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ.....	237
ДУНЯШЕНКО Олександр Олександрович СПАДКОВЕ ПРАВО В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ В КОНТЕКСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ	241
ЄВСЬЮКОВ Іван Олександрович ЕЛЕКТРОННИЙ СУД В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	246
ЄВСЬЮКОВ Іван Олександрович ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ ЦИФРОВИХ АКТИВІВ..	249
ЗАВІРСЬКИЙ Віктор Олександрович РОЗВИТОК ПРАВА ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ: ІСТОРИЧНИЙ ТА СУЧАСНИЙ КОНТЕКСТИ.....	253

КІЛЬОВА Софія Сергіївна СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГО-ПРАВОВОЇ НАУКИ В УКРАЇНІ.....	256
КОНДРА Валерія Євгенівна ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА.....	258
КОПЕТАН Дмитро Сергійович СУТНІСТЬ І СПЕЦИФІКА ПОВНОВАЖЕНЬ СУДУ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	261
КОПЕТАН Дмитро Сергійович ПОНЯТТЯ КАСАЦІЙНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ.....	263
КРАВЕЦЬ Ілля Ігорович ПРАВО НА ПОЗОВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЯК ГАРАНТІЯ ЗАХИСТУ ФІЗИЧНИХ ТА ЮРИДИЧНИХ ОСІБ.....	265
КРАВЕЦЬ Ілля Ігорович ОСОБЛИВОСТІ ЗАОЧНОГО РОЗГЛЯДУ СПРАВИ ТА РІШЕННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	268
КРИЖАНОВСЬКА Єлизавета Георгіївна ПРОЦЕСУАЛЬНІ СТРОКИ ЯК ГАРАНТІЯ ЕФЕКТИВНОГО ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА	271
КРИЖАНОВСЬКА Єлизавета Георгіївна НАКАЗНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЯК СПРОЩЕНИЙ ВИД ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА.....	273
КРИСЬКО Вікторія Андріївна СУДОВЕ ЗАСІДАННЯ ЯК ПРОЦЕСУАЛЬНА ФОРМА РОЗГЛЯДУ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ	277
КРИСЬКО Вікторія Андріївна ЩОДО АСПЕКТІВ СУДОВИХ РІШЕНЬ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	279
КУЗІНА Вікторія Олександрівна, РЕЗВОРОВИЧ Кристина Русланівна ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ЗАХИСТ ВЛАСНОСТІ НА НЕРУХОМЕ МАЙНО У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ	282
КУЗІНА Вікторія Олександрівна АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ ТА ОБОВ'ЯЗКІВ ГРОМАДЯН	285
КУЧЕРЕНКО Катерина Ігорівна ПРОБЛЕМАТИКА ЗДІЙСНЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	287

ЛАЗАРЄВА Олександра Леонідівна ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ВОЛОНТЕРСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ.....	290
РЕЗВОРОВИЧ Кристина Русланівна, ЛАЗАРЄВА Олександра Леонідівна ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ВІЙНОЮ, З ТОЧКИ ЗОРУ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА.....	293
ЛИТВИН Аліна Валеріївна ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ НОРМИ ЩОДО ЗУПИНЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ЗВ'ЯЗКУ З МОБІЛІЗАЦІЄЮ	295
ЛУК'ЯНЕНКО Олена Андріївна ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ	299
ЛУК'ЯНЕНКО Олена Андріївна ЕЛЕКТРОНІЗАЦІЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ	300
ЛЯХ Владислав Олександрович, РЕЗВОРОВИЧ Кристина Русланівна РОЛЬ СІМ'Ї ТА ДЕМОГРАФІЧНІ ВИКЛИКИ: ПОЛІТИКИ ПІДТРИМКИ СІМЕЙНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ І ДИТЯЧОГО РОЗВИТКУ.....	302
МАЗАН Дарина Анатоліївна, ГРИЦИШИНА Лариса Валеріївна АКТУАЛЬНІСТЬ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ОДНОСТАТЕВИХ ШЛЮБІВ В УКРАЇНІ....	305
МАКСИМОВ Микола Ігорович ОКРЕМІ ПРАВОВІ ПИТАННЯ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ЖИТЛОВОЇ НЕРУХОМОСТІ ТА ЇЇ ВЛАСНИКІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	308
МАТАЄВА Ліана Феліксівна, ФЕДОРКО Марина Сергіївна ЩОДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ НЕМАЙНОВОЇ (МОРАЛЬНОЇ) ШКОДИ	313
МЕЛЬНИКОВА Олена Дмитрівна, ЛОГІНОВА Марина Вікторівна ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТА ДОКАЗУВАННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ	316
НЕМОНОВА Лола Хуршедівна ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ЗА УЧАСТЮ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ	318
НЕМОНОВА Лола Хуршедівна ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ЗА ПОШКОДЖЕНЕ ТА ЗРУЙНОВАНЕ МАЙНО ВНАСЛІДОК ДІЙ, СПРИЧИНЕНИХ ВІЙСЬКОВОЮ АГРЕСІЄЮ РФ, ЯК ПРАВОВИЙ ВИКЛИК СУЧАСНОСТІ УКРАЇНИ	322
НЯНЬКО Валерія Віталіївна, ГРИЦИШИНА Лариса Валеріївна ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СІМЕЙНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ДІТЕЙ ОРГАНАМИ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ	326

ОЛЬШЕВСЬКИЙ Ігор Олександрович ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФОРМ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ.....	330
ПИСАРЕВСЬКИЙ Євгеній Юлійович ОКРЕМЕ ПРОВАДЖЕННЯ В ЦИВІЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ	333
РИБАЛЬЧЕНКО Олександр Віталійович ЩОДО ПИТАННЯ ПОНЯТТЯ ЗБРОЇ НЕВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ	337
РЯБЕНКО Святослав Олексійович СУЧАСНІ ПИТАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА	340
СОЛОВЙОВ Євген Олександрович, ЯРКІНА Наталя Євгенівна ПРАВОВА ПРИРОДА ДОГОВОРУ SOFTWARE AS A SERVICE (SAAS).....	342
СОРОКА Богдан Андрійович ЗАХИСТ ПРАВ НА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНУ ВЛАСНІСТЬ У СУЧАСНИХ УМОВАХ	345
СОРОКА Богдан Андрійович ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ В УКРАЇНІ ТА ІНШИХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ.....	348
ТАРАСОВА Рената Русланівна АЛЬТЕРНАТИВНІ СПОСОБИ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ ЯК ЧАСТИНА ПРАВА ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ.....	352
ТУТОВА Вікторія Володимирівна ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ ДОСУДОВОГО РОЗГЛЯДУ.....	354
ШЕБЕЛА Віталіна Віталіївна ЗАСТОСУВАННЯ ПОЗОВНОЇ ДАВНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	357
ШКАРОВСЬКИЙ Денис Олегович ВМОТИВОВАНІСТЬ СУДОВОГО РІШЕННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....	359
ЯРОВИЙ Олександр Юрійович ЗАХИСТ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПРАВ УЧАСНИКІВ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ	362
СУЧАСНИЙ СТАН, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО ПРАВА ТА ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	
МІЩЕНКО Станіслав Сергійович ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО ПРАВА В УКРАЇНІ.....	365

Tertychna Yuliia THE INTERNATIONAL LAW FRAMEWORK ON THE LABOR RIGHTS OF CHILD LABORERS IN THE AGRICULTURAL SECTOR	367
ТУТОВА Вікторія Володимирівна МАТЕРІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН	370
ТУТОВА Вікторія Володимирівна ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАЙНЯТОСТІ ТА ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ	372
ХИДЬКО Тетяна Дмитрівна ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО ЯК ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ	376
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА ІНТЕГРАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ: МІЖНАРОДНІ ПРАВОВІ ОСНОВИ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ТРАДИЦІЇ	
БАЧИНСЬКА Вікторія Володимирівна ПРАВА ЖІНОК У КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОЇ ПРАКТИКИ	380
ЛШНЕВЕЦЬ Максим Іванович ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ НАТО В СИЛОВІ СТРУКТУРИ УКРАЇНИ	384
МАР'ЯН Марина Миколаївна ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА УКРАЇНИ.....	387
П'ЯНОВ Сергій Васильович ІНОЗЕМНЕ ІНВЕСТУВАННЯ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКУ СФЕРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	391
П'ЯНОВ Сергій Васильович АНАЛІЗ ПРИВАБЛИВОСТІ ІНСТИТУТІВ СПІЛЬНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕТОРІВ ЯК ІНДИКАТОР РІВНЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ	393
СУШКОВА Анна Сергіївна, П'ЯНОВ Сергій Васильович ІНВЕСТИЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ.....	397
РЯБОВ Валерій Олексійович, ЛОГІНОВА Марина Вікторівна ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВІЙНИ	401
РЯБОВ Валерій Олексійович, Марина Вікторівна ЛОГІНОВА ВПЛИВ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ НА ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ	403

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ. КРИМІНАЛЬНЕ
ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ
КРИМІНАЛІСТИКИ**

БАЗИЛЯК Ірина Олегівна, ВОРОБЕЙ Олена Вячеславівна МОЖЛИВОСТІ ЕКСПЕРТИЗИ ЗА НОВОЮ ЕКСПЕРТНОЮ СПЕЦІАЛЬНІСТЮ З ДОСЛІДЖЕННЯ ДАВНИНИ ВИГОТОВЛЕННЯ ДОКУМЕНТІВ.....	405
БАЛАНОВИЧ Денис Сергійович ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОБШУКУ	408
БЕРЕЖНА Ольга Максимівна, БОНДАРЕНКО Вікторія Ігорівна ФЕНОМЕН ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ ВІЙНИ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ТА КРИМІНОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ.....	411
БУГАЄНКО Тимур Олегович ВИДИ ПОКАРАНЬ	414
БУРМИСТРОВА Єлизавета Віталіївна ПРЕЗУМПЦІЯ НЕВИНУВАТОСТІ ЯК ОСНОВНА ЗАСАДА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА	417
ВАРІЙЧУК Марія Антонівна КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВБИВСТВ	419
ВЕЛІЄВ Рустам Ельчин огли НАУКОВА РОЗРОБЛЕНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОБУДОВИ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ ЗБРОЇ, УЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ, ЗЛОЧИННИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ.....	423
ВОРОНІН Артем Сергійович ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ПРОБАЦІЙНОГО НАГЛЯДУ	426
ГАРАЩЕНКО Ярина Олександрівна ТАКТИКА ДОПИТУ ЕКСПЕРТА	428
ГОРДІЙЧУК Микола Миколайович АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ЕКСТРАДИЦІЇ ОСОБИ ПІД ЧАС ОСОБЛИВОГО ПОРЯДКУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	432
ГОРЕЦЬКИЙ Максим Дмитрович АКТУАЛЬНІ ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕДУРИ ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОРУПЦІЙНІ ЗЛОЧИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	434

ГРОМОВИЧ Артем Анатолійович ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ, ВЧИНЕНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРИЧИНИ, МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ АСПЕКТИ, КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ НАСЛІДКИ	437
ГУДЗЕНКО Валерія Олександрівна ПІЗНАВАЛЬНА СУТНІСТЬ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ	440
ДЗЕРКАЛЬ Марина Олександрівна КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ.....	443
ДОВИДЕНКО Артем Геннадійович ЗАСАДИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ	445
ДОВИДЕНКО Артем Геннадійович ПОВТОРНІСТЬ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ.....	448
ЖОВТАН Юрій Валерійович ДОСЛІДЖЕННЯ ОКРЕМИХ АСПЕКТІВ ЩОДО СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ВІДКРИТТЯ МАТЕРІАЛІВ ТА ВИКЛЮЧЕННЯ НЕОБХІДНОСТІ ЗВЕРНЕННЯ СТОРОНИ ОБВИНУВАЧЕННЯ ІЗ ЗАПИТОМ ДО СТОРОНИ ЗАХИСТУ	451
ІСАЄВА Олександра Володимирівна КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА МАРОДЕРСТВО ТА ІНШІ ЗЛОЧИНИ ПРОТИ МАЙНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	455
ІЩЕНКО Володимир Валерійович ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ	457
КАЗМІРУК Юлія Євгенівна ДОТРИМАННЯ ЗАСАД КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ПІД ЧАС НАДАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ.....	460
КАБРЕНЮК Катерина Олексіївна ПІДГОТОВКА ДО ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ	463
КОЛОМІЄЦЬ Вероніка Ігорівна ЗАКОНОМІРНОСТІ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	466
ТЕЛІЙЧУК Віталій Григорович, КОПЕТАН Дмитро Сергійович ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	469
КОХАНОВСЬКА Дарина Сергіївна, БАБАНІН Сергій Володимирович КЛАСИФІКАЦІЯ СПОСОБІВ УЧИНЕННЯ ШАХРАЙСТВА ЗА СУБ'ЄКТИВНИМ ТА ОБ'ЄКТИВНИМ КРИТЕРІЯМИ	471

ЛІСОВИК Ангеліна Олександрівна ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПИТАНЬ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ: ПОРІВНЯННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	474
ЛІСОВИК Ангеліна Олександрівна АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	478
МЕЛЬНИКОВА Олена Дмитрівна, ЧОРНА Аліна Геннадіївна КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ БЕЗПЕКИ ВИРОБНИЦТВА	481
МІЛЕНІН Владислав Ігорович, СОЛДАТЕНКО Олена Анатоліївна ОСОБЛИВОСТІ СПІВПРАЦІ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ З УЧАСНИКАМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	484
МУСІЙКО Альона Андріївна РОЛЬ ЖЕРТВ У МЕХАНІЗМІ ВЧИНЕННЯ ВОЄННИХ НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ЗІ ЗВІРСТВАМИ	488
ОРЛОВА Тетяна Анатоліївна, ГАЛЕВИЧ Римма Володимирівна ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО КЛАСИФІКАЦІЇ ПРОЯВІВ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ ЯК КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	491
ОСИКА Максим Ігорович, СУПРУН Андрій Олександрович ЩОДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ АБО ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТУ ОСОБАМИ, ЯКІ КЕРУЮТЬ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ У СТАНІ СП'ЯНІННЯ.....	495
ОСИКА Максим Ігорович, ГЛУЩЕНКО Владислав Олександрович ПРОБАЦІЙНИЙ НАГЛЯД ЯК ВИД ПОКАРАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ.....	499
ПІДГАЙНА Вікторія Володимирівна УЧАСТЬ ЗАХИСНИКА ЯК ГАРАНТІЯ ПРАВ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	503
ПОЛІЩУК Дар'я Олександрівна ЗАТРИМАННЯ СУДДІ ЯК ЗАХІД КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ ЯК ЗАСІБ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ПРАВОСУДДЯ.....	506
ПРИСЯЖНЮК Валерія Віталіївна ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА КРИМІНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ.....	510

САЛЬНИКОВА Ангеліна Олександрівна НЕПРОЦЕСУАЛЬНІ ФОРМИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ	512
САРАНА Валерія Валеріївна ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	515
САРАНА Валерія Валеріївна ПРОБЛЕМИ РОЗМЕЖУВАННЯ ГРУПОВОГО ПОРУШЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ТА ХУЛІГАНСТВА	519
СИЧ Олександр ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ТА ПІДСТАВИ ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ, ДІЙ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО АБО ПРОКУРОРА НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА	521
СІЛЬЧЕНКОВ Данііл Дмитрович, БАБАНІН Сергій Володимирович НЕЗАКОННЕ ЗБАГАЧЕННЯ З ТОЧКИ ЗОРУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ І МОЖЛИВОСТІ ЇХ ВИРІШЕННЯ	525
СМОЛЯРВлада Володимирівна ПРОТИДІЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ, ОТРИМАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, ВИЯВЛЕННЯ ТА КОНФІСКАЦІЯ ЗЛОЧИННИХ АКТИВІВ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ...	528
СОПІЛЬНИК Діана Юріївна ПОНЯТТЯ СУДОВОЇ БАЛІСТИКИ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ.....	531
СУПРУН Олександра Євгенівна СЛІДИ ДІЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ТА ЇХ ВИДИ.....	533
ТЕРЕХОВА Ганна Ярославівна ОСОБЛИВОСТІ УМОВНО-ДОСТРОКОВОГО ЗВІЛЬНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ ЗА КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ	536
ТИТАРЕНКО Юлія Миколаївна ЗЛОЧИН ЕКОЦИДУ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ В УКРАЇНІ	539
ШЕЙКО Софія Андріївна СУТНІСТЬ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ЇЇ СПЕЦИФІЧНІ ОЗНАКИ	543
ШОМАХОВА Віолета Дмитрівна ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ І ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРАВОВИХ СТАНДАРТІВ НА ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ.....	546

ЯРЕЩЕНКО Софія Сергіївна КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КІБЕРБУЛІНГ, ПОШИРЕННЯ ФЕЙКОВИХ НОВИН ТА ІНШІ ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	549
---	-----

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

АВІЛЕНКО Євгенія Юріївна ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ СТИЛІВ ПОВЕДІНКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ.....	553
КІЛЬОВА Софія Сергіївна ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВИХ ЗАВДАНЬ.....	556
КОВАЛЕНКО Божена ОСОБЛИВОСТІ АГРЕСИВНОСТІ ПІДЛІТКІВ.....	558
МАЛІНОВСЬКА Ольга Русланівна СТРЕС У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	561
РОГ Поліна Олександрівна КОПІНГ-СТРАТЕГІЇ ПОДОЛАННЯ СТРЕСОВИХ СИТУАЦІЙ У ПОЛІЦЕЙСЬКИХ	563

ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. ІСТОРІЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

БОРИСОВА Катерина Євгенівна, ГРИЩЕНКО Денис Олександрович ПОРІВНЯННЯ ТРАДИЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ З VR-СИМУЛЯТОРАМИ	567
СКЛЯР Олександр Сергійович, ПАРІЙ Юлія Миколаївна, БУГРОВСЬКИЙ Владислав Сергійович ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	569
ТАРАБАНОВ Олександр Юрійович ПРАВА ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В ПОРІВНЯННІ ІЗ ЗАКОНОДАВСТВОМ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН.....	573
ТИМЧИШИН Павло Андрійович МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА КОНСТИТУЦІЙНІ НОРМИ ЩОДО ВВЕДЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	576
ХІЗАНОВ Олексій Дмитрович КОНСТИТУЦІЙНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА РІШЕННЯ.....	580

ЯЦУР Павло Олександрович КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ МОБІЛІЗАЦІЇ ТА ДЕМОБІЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	582
---	-----

**СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ.
СТВОРЕННЯ ЗАСОБІВ ТА КОМПЛЕКСІВ ТЕХНІЧНОГО ЗАХИСТУ
ІНФОРМАЦІЇ. КІБЕРБЕЗПЕКА**

БАЛАЦЬКА Валерія Сергіївна, ОПІРСЬКИЙ Іван Романович ПІДВИЩЕННЯ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВНИХ РЕЄСТРІВ УКРАЇНИ ЗА ДОПОМОГОЮ ТРЬОХФАКТОРНОЇ АУТЕНТИФІКАЦІЇ НА ОСНОВІ БЛОКЧЕЙН.....	585
БОРИСОВА Катерина Євгенівна, ШЕВЧЕНКО Тихін Віталійович ВИКОРИСТАННЯ БЕЗПІЛОТНИХ ПОВІТРЯНИХ СУДЕН ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМУНІКАЦІЇ: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ПОЛІЦІЇ.....	589
БРУСЕНЦЕВА Марія Сергіївна, РИЖКОВ Едуард Володимирович ПОЛІТИКА БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС РОБОТИ В МЕРЕЖІ.....	592
ЄРМОЛАЄВ Ігор Володимирович АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНИХ СЛУЖБ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	594
ЗІНЧЕНКО Данііл Анатолійович, МАКАРОВА Олена Павлівна МОДЕРНІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ У ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ: ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ	598
КОСЧУН Vladyslav Dmytrovych THE ROLE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND MACHINE LEARNING IN PREVENTING CYBER THREATS.....	602
КРИСЬКО Вікторія Андріївна ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	606
КУЧЕРЕНКО Діана Вячеславівна РОЛЬ КІБЕРБЕЗПЕКИ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ.....	609
ЛОТОЦЬКА Ірина Юріївна МОДЕРНІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ «ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПОРТАЛ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ»	612
МІРОШНІЧЕНКО Валерія Сергіївна ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ВІДЕОМОНІТОРИНГУ У СИТУАЦІЙНИХ ЦЕНТРАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	615

РИЛЬЦЕВ Микола Олегович ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ КІБЕРЗАХИСТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ.....	617
СОРОЧИШИН Микола Миколайович СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИЯВЛЕННЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ У ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	620

**НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В УКРАЇНІ
В СУЧАСНИХ УМОВАХ**

ВІТЮК Анна Юріївна ВОЛОНТЕРСТВО В УКРАЇНІ: СУЧАСНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	623
ГАДОМСЬКА Олена Романівна, ЧОРНИЙ Ігор Віталійович ФУНКЦІЇ ІНТЕРТЕКСТУ В РОМАНІ А. КОКОТЮХИ «ВА-БАНК У ХАРКОВІ».....	626
ГАДОМСЬКА Олена Романівна АНАЛІЗ МЕТОДИК УНИКНЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ТУНЕЛЬНОГО ЗОРУ У СЛУЖБОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	628
ДЕМЧЕНКО Вадим Олександрович ПРО ПИТАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ.....	631
ЕЛЬНІКОВА Наталія Ігорівна, ІСАЄВА Олександра Володимирівна ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ЧОЛОВІКА ТА ЖІНКИ В УКРАЇНОМОВНОМУ МЕДІАПРОСТОРІ.....	635
ЕЛЬНІКОВА Наталія Ігорівна, СТЕЦЬЮК Анжела Ігорівна ІНШОМОВНА ЛЕКСИКА В МОВЛЕННІ КУРСАНТІВ-ПРАВООХОРОНЦІВ.....	637
ЖУРАВСЬКА Олена Леонідівна ІСТОРІЯ ЯК ШЛЯХ ДО НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ.....	641
ЖУРАВСЬКА Олена Леонідівна ПРОБЛЕМА РОМАНТИЗАЦІЇ ВІЙНИ В УКРАЇНІ	643
КОЛЕСНИК Наталія Миколаївна, ГОЛОПІЧ Інна Миколаївна БАР'ЄРИ У ПРОФЕСІЙНОМУ СПІЛКУВАННІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ.....	645
КОНОВАЛОВА Ксенія Володимирівна, ПЕРЦЕВА Вікторія Анатоліївна КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ ЯК ОДНА З АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ЕКОЛОГІЇ МОВИ	647
KONONENKO Ivan Andriovych PATRIOTIC EDUCATION OF YOUTH AS A STATE POLICY	649

ЛИСАК Христина Вікторівна ФАКТОРИ, ЩО ПРИЗВЕЛИ ДО АВАРІЇ НА ЧОРНОБИЛЬСЬКІЙ АЕС.....	652
МАКАРЕНКО Владислава Андріївна РОЛЬ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА В НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДІ В УКРАЇНІ.....	655
НІКОЛАЙЧУК Юлія Сергіївна, ПЕРЦЕВА Вікторія Анатоліївна ОСОБЛИВОСТІ ДІЛОВОДСТВА В СУЧАСНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ	658
ОКСАК Анастасія Андріївна КОРУПЦІЙНА ЗЛОЧИННІСТЬ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ.....	660
ПАВЛЕНКО Анна Анатоліївна ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ В УКРАЇНІ.....	663
САВЧУК Альбіна Петрівна, ПЕРЦЕВА Вікторія Анатоліївна ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В ДОКУМЕНТАХ.....	666
ХАБЄЄВ Владислав Маратович, КОСАРЕВСЬКА Ольга Віталіївна НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ СТАНОВЛЕННЯ МОЛОДОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ОСОБИСТОСТІ	668
ХОМЕНКО Анна Романівна, ГОЛОПИЧ Інна Миколаївна ВИДИ ПРОТИДІЇ ПРОТИПРАВНИМ ФОРМАМ ВИСЛОВЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ.....	671
ЦВЕТКОВА Мілена Андріївна, ЧОРНИЙ Ігор Віталійович РЕЦЕПЦІЯ ПОСТАТІ С. ПЕТЛЮРИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ РЕТРОДЕТЕКТИВІ	674
ЮРЧЕНКО Любов Іванівна СОЦІАЛЬНО-ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ДУХУ НАЦІЇ.....	675
ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНА ПІДГОТОВКА. ВОГНЕВА ПІДГОТОВКА. СПЕЦІАЛЬНА ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА	
КІРІЧЕНКО Альона Михайлівна ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА ЯК КОМПЛЕКС ЗАХОДІВ, СПРЯМОВАНИЙ НА ФОРМУВАННЯ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ УМІНЬ ТА НАВИЧОК ПОЛІЦЕЙСЬКОГО.....	679
ЛИСЮК Ярослав Олександрович ВПЛИВ ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНИМИ ВПРАВАМИ НА ОРГАНІЗМ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	682

ЛИСЮК Ярослав Олександрович РОЗВИТОК ПРИКЛАДНИХ ВИДІВ СПОРТУ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ АКТИВНОСТІ.....	685
ЛИСЮК Ярослав Олександрович ЗАСТОСУВАННЯ УДАРНОЇ ТЕХНІКИ ПРИ ЗАТРИМАННІ ПРАВОПОРУШНИКА	688
МОТУЗ Анна Володимирівна СУЧАСНІ ПИТАННЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ТА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ.....	690
МУШКА Владислав Володимирович, ВЛАСЕНКО Ігор Володимирович, КРИЖНІЙ Назар Богданович ТАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ БПЛА З УРАХУВАННЯМ АКУСТИЧНОЇ ПОМІТНОСТІ	693
СЛАТІН Ярослав Олександрович, ВЛАСЕНКО Ігор Володимирович ОПТИМІЗАЦІЯ МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ КОМАНДИРА У МАЛІЙ ТАКТИЧНІЙ ГРУПІ	696
ТАРАН Наталія Валентинівна РОЛЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ.....	699
ФОМІЧ Валерій Андрійович, ЦИРКУЛЕНКО Анна Миколаївна ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ОСОБОВИМ СКЛАДОМ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	701
РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ. ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА	
МЕЛЬНИК Валерія Ігорівна СКЛАДОВІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	704
М'ЯКОТІНА Владислава Вікторівна ЯКІСТЬ ЖИТТЯ: ТЕОРЕТИКО-СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ОСНОВНИХ КАТЕГОРІЙ	706
ТАРАБАНОВ Олександр Юрійович ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ.....	709
Ігор Миколайович ТАРАСЕНКО МІКРОКРЕДИТУВАННЯ У СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	711
ХОМЕНКО Анна Романівна ПРОБЛЕМИ БІДНОСТІ В УКРАЇНІ.....	715

ШАНОВНІ УЧАСНИКИ!

Від імені ректорату і Вченої ради Харківського національного університету внутрішніх справ вітаю вас із початком роботи Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів».

Науково-дослідна робота сьогодні є важливою складовою забезпечення відсічі збройної агресії та подальшого розвитку всіх сфер суспільного життя в нашій країні.

Такі заходи, як ця конференція, висвітлюють активну позицію наукової молоді, яка продовжує роботу над власними дослідженнями, прагне до отримання нових знань і невпинно працює над вирішенням нагальних проблем сьогодні.

Учасниками було подано понад 200 тез доповідей, у яких розглядається низка питань у галузях права, євроінтеграційних процесів та інтеграційного розвитку України, юридичної психології, патріотичного виховання молоді, інформаційних технологій тощо, які в умовах воєнного стану потребують ґрунтовного наукового осмислення.

Метою конференції є сприяння розвитку молодіжної науки та формуванню інтелектуального потенціалу нашої держави.

Маю надію, що висловлені під час роботи конференції наукові погляди стануть підґрунтям для подальшого розвитку сучасної науки та вирішення проблемних питань, що в умовах збройної агресії невпинно виникають у різних сферах суспільного життя.

Бажаю всім учасникам плідної роботи та вагомих наукових здобутків!

**Ректор
Харківського національного університету
внутрішніх справ
член-кореспондент Національної академії
правових наук України,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,
генерал поліції третього рангу**

Валерій СОКУРЕНКО

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА І ПРОЦЕСУ, ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА ТА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Гліб Богданович БАЛЕНКО,

здобувач вищої освіти 2 курсу Навчально-наукового інституту
права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Мargarита Костянтинівна МАКСИМОВА,

викладач кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
доктор філософії

ЗАВДАННЯ, ПРИНЦИПИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Перед тим, як ми докладно вивчимо основний об'єкт нашого дослідження, варто звернутися до таких ключових категорій, як адміністративний процес, адміністративне провадження, а також розглянути поняття провадження у справах про адміністративні правопорушення. Деякі науковці описують адміністративний процес як регульовану адміністративно-процесуальними нормами діяльність органів виконавчої влади, їх посадових осіб та інших уповноважених суб'єктів щодо розгляду й вирішення індивідуально-конкретних справ у сфері державного управління. Адміністративне провадження, з свого боку, розглядається як регульована нормативно певний порядок вчинення процесуальних дій, які забезпечують законний і об'єктивний розгляд і вирішення індивідуальних адміністративних справ, об'єднаних спільністю предмета.

Адміністративне провадження є ключовим елементом адміністративного процесу і представляє собою системне утворення, яке складається з взаємопов'язаних та взаємообумовлених дій. Ці дії вказують на необхідність встановлення та обґрунтування фактів і обставин певної індивідуальної справи, а їх результати повинні бути офіційно закріплені та оформлені у відповідних спеціальних документах, наприклад, у протоколі про адміністративне правопорушення [1, с. 86].

Для розуміння сутності адміністративних проваджень у справах про адміністративні правопорушення, важливо врахувати деякі загальні ознаки, що їх характеризують. Наприклад, однією з фундаментальних ознак юрисдикційних проваджень є їх спрямованість на вирішення конфліктів або спорів між сторонами, регулювання яких передбачено нормами адміністративного права. Такі конфлікти можуть виникати за ініціативою однієї зі сторін, коли та вважає, що її права чи законні інтереси було порушено іншою стороною [2, с. 7]. Крім того, провадження у справах про адміністративні правопорушення може класифікуватися за різними ознаками та видами, в залежності від конкретної сфери його застосування. Наприклад, юрисдикційні адміністративні провадження можуть мати різні форми вираження, такі як адміністративно-юрисдикційні провадження, які, у свою чергу, можна поділити на окремі види. Кожна форма адміністративних проваджень має свої особливості та специфіку вирішення правових питань [4, с. 17].

У зазначених провадженнях у справах про адміністративні правопорушення можна виділити декілька основних етапів, таких як порушення справи, розгляд, перегляд постанов та рішень, а також виконання постанов у справах. Кожен з цих етапів включає в себе ряд процедурних дій, що забезпечують правове вирішення питань індивідуальних адміністративних справ.

Аналіз поняття та основних принципів провадження у справах про адміністративні правопорушення відкриває перед дослідниками широкі можливості для розуміння та покращення правозастосовчої діяльності. Принципи, що лежать в основі такого провадження, є фундаментальними засадами його реалізації, оскільки вони уособлюють у собі правила, керівні ідеї та суспільні ідеали щодо втілення цього процесу [2, с. 6].

Принципи провадження у справах про адміністративні правопорушення можуть бути представлені різними науковцями та правознавцями. Звернемо увагу на завдання, які стоять перед провадженням у справах про адміністративні правопорушення, які законодавчо закріплені відповідно до статті 245 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Ці завдання включають в себе своєчасне, всебічне, повне і об'єктивне вивчення обставин справи, вирішення її відповідно до закону, забезпечення виконання прийнятих рішень та запобігання майбутнім правопорушенням.

Проведене дослідження дозволило зробити декілька важливих висновків щодо поняття та принципів провадження у справах про адміністративні правопорушення. По-перше, виявлено, що в науковій

літературі існують різні підходи до визначення поняття проваджень у таких справах. Проте, загальною рисою є те, що це особливий вид процесуальної діяльності, регульований нормами адміністративно-процесуального права, і здійснюється спеціальними суб'єктами публічної адміністрації. По-друге, серед особливостей таких проваджень можна виділити наявність чітко визначених стадій, кожна з яких завершується оформленням спеціального процесуального документу. Таке провадження виникає лише на підставі вчиненого адміністративного проступку. По-третє, у дослідженні виявлено відсутність єдності серед дослідників у поглядах на класифікацію принципів проваджень у таких справах. Проте, для зручності групування ми виділили три основні групи: соціально-правові, загальні та спеціальні принципи проваджень [1, с. 68].

Отже, результати дослідження дозволяють краще розуміти особливості та принципи провадження у справах про адміністративні правопорушення, що може сприяти покращенню правозастосовчої практики та забезпеченню прав та інтересів громадян і держави.

Список бібліографічних посилань

1. Битяк О. В. Провадження у справах про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі: окремі питання. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. №12. С. 226–230.

2. Іванцов, В. О. Принципи провадження у справах про адміністративні правопорушення: систематизація та розкриття змісту. Прикарпатський юридичний вісник. 2017. Вип. 1(16), т. 3 С. 137–141.

3. Логвиненко Б.О. Провадження в справах про адміністративні правопорушення у сфері охорони здоров'я: навч. посіб. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. 106 с.

4. Пайда Ю. Деякі аспекти правового регулювання провадження у справах про адміністративні правопорушення. Науковий вісник публічного та приватного права. 2020. № 1. С. 209–220. URL: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2020.137>.

Одержано 03.06.2024

Анастасія Володимирівна ВОЛЬСЬКА,

здобувач вищої освіти 2 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Крістіна Віталіївна ДЕРЕВ'ЯНКО,

викладач кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпровського державного університету внутрішніх справ

УЧАСТЬ ДІЛЬНИЧНОГО ОФІЦЕРА ПОЛІЦІЇ У РОЗКРИТТІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Дільничі офіцери поліції є ключовими фігурами в системі забезпечення правопорядку та боротьби зі злочинністю на місцевому рівні. Їх участь у розкритті кримінальних правопорушень має важливе значення для забезпечення безпеки громади та підтримки законності. У цій доповіді розглянемо роль дільничого офіцера поліції у процесі розкриття кримінальних правопорушень.

Дільничі офіцери поліції виконують широкий спектр обов'язків, спрямованих на забезпечення громадської безпеки та запобігання злочинності. Одним із найважливіших аспектів їхньої роботи є участь у розслідуванні кримінальних правопорушень. Нижче розглянемо кілька ключових аспектів їхньої участі у цьому процесі. 1) Збір інформації та розслідування: Дільничі офіцери активно співпрацюють з громадою, збираючи інформацію про потенційні кримінальні діяння. Вони реагують на скарги та повідомлення від громадян щодо підозрілих дій або подій, що можуть вказувати на вчинення злочинів. Ця інформація є важливою у встановленні фактів правопорушень та розслідуванні справ. 2) Ведення обстежень та досліджень: Дільничі офіцери проводять обстеження місця події, збирають докази та здійснюють інші дії, спрямовані на з'ясування обставин правопорушення. Вони співпрацюють з експертами та іншими службами для отримання необхідної інформації та експертних висновків. Дільничі офіцери взаємодіють з іншими службами правопорядку, такими як детективи, слідчі та прокуратура, для обміну інформацією та координації дій у розслідуванні кримінальних справ. Це допомагає забезпечити ефективність розслідування та надати комплексний підхід до вирішення кримінальних випадків.[1] 3) Попередження та профілактика: Дільничі офіцери не лише реагують на випадки злочинності, але й активно працюють з місцевою громадою з метою попередження

правопорушень. Вони проводять зустрічі з мешканцями, надають консультації щодо безпеки та співпраці з правоохоронними органами, організують профілактичні заходи та інші ініціативи, спрямовані на зменшення злочинності у місцевій спільноті. 4)Співпраця з громадськими організаціями: Дільничі офіцери активно співпрацюють з громадськими організаціями та іншими не правлінними структурами для підтримки безпеки та порядку в громаді. Вони залучають громадян до спільної роботи з метою виявлення та вирішення проблем безпеки, організують спільні заходи та ініціативи для покращення ситуації в місцевому середовищі. 5)Підвищення кваліфікації та навчання: Дільничі офіцери постійно підвищують свою кваліфікацію та професійні навички шляхом участі в тренінгах, семінарах та інших навчальних заходах. Вони вивчають сучасні методи роботи з громадою, техніки розслідування кримінальних справ та стратегії протидії злочинності, щоб бути ефективними в своїй діяльності та вносити максимальний внесок у забезпечення безпеки та порядку.[2]

Участь дільничого офіцера поліції у розкритті кримінальних правопорушень не обмежується лише розслідуванням конкретних випадків, вона включає в себе широкий спектр заходів, спрямованих на попередження злочинності, взаємодію з громадою та підвищення професійного рівня.

Додаткові аспекти участі дільничого офіцера поліції у розкритті кримінальних правопорушень:

Взаємодія з соціальними службами та іншими громадськими інституціями: Дільничі офіцери співпрацюють з соціальними службами, місцевими органами самоврядування, а також іншими громадськими інституціями для вирішення проблем, пов'язаних із злочинністю. Вони можуть організовувати спільні проекти та програми з метою соціальної реабілітації та підтримки вразливих груп населення, які становлять ризик для вчинення злочинів. Моніторинг та аналіз кримінальної ситуації: Дільничі офіцери здійснюють постійний моніторинг кримінальної ситуації у своєму районі відповідно до принципів оперативної інформації. Вони аналізують статистичні дані про кримінальні правопорушення, інформацію від громадян та інших джерел для виявлення тенденцій та ризиків, що дозволяє вживати запобіжних заходів. Розвиток спільноти та партнерство: Дільничі офіцери активно працюють на підтримку розвитку місцевої громади та зміцнення партнерства між поліцією, громадою та іншими зацікавленими сторонами. Вони організують спільні заходи, такі як зустрічі, форуми, круглі столи тощо, що сприяють побудові взаєморозуміння та довіри між учасниками.[3]

Участь дільничного офіцера поліції у розкритті кримінальних правопорушень є невід'ємною складовою забезпечення безпеки та порядку на місцевому рівні. Їхня активна робота з громадою, виявлення та розслідування злочинів, співпраця з іншими правоохоронними органами та соціальними структурами сприяє зниженню рівня злочинності та зміцненню відчуття безпеки у громаді. Дільничі офіцери виконують важливу місію у підтримці правопорядку та розвитку місцевих спільнот, і їхня робота заслуговує на визнання та підтримку як з боку влади, так і з боку громади. Для подальшого успіху в цій сфері необхідно забезпечувати дільничих офіцерів необхідними ресурсами, навчанням та підтримкою. Також важливо підтримувати відкритий та довірливий діалог з місцевими громадами та іншими зацікавленими сторонами з метою спільного розв'язання проблем безпеки та підтримки законності. Зусилля дільничих офіцерів поліції спрямовані на створення безпечного та благополучного середовища для всіх громадян. Вони є невід'ємною частиною правоохоронної системи та мають велике значення у підтримці правопорядку та відчуття безпеки в суспільстві.

Список бібліографічних посилань

1. Наказ 07.07.2017 №575 «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні» URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text>
2. Наказ 28.07.2017 №650 «Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад» URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text>
3. Маргарита Олександрівна ЩЕРБИНА «Проблеми взаємодії дільничного офіцера поліції із громадськістю під час проведення заходів індивідуальної профілактики правопорушень » URL:<https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b0228494-cdb9-4e01-998a-fd328cf5effa/content>

Одержано 29.05.2024

Анастасія Володимирівна ВОЛЬСЬКА,

здобувач вищої освіти 2 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Маргарита Костянтинівна МАКСИМОВА,

викладач кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпровського державного університету внутрішніх справ, доктор філософії

АДМІНІСТРАТИВНЕ СУДОЧИНСТВО: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВИКЛИКИ

Адміністративне судочинство визначається не лише як засіб захисту прав та інтересів громадян, але й як механізм забезпечення ефективного функціонування державних органів. Перш ніж розглядати тенденції, важливо зрозуміти поточний стан адміністративного судочинства. Відповідно до останніх даних та статистики, можна зробити висновок про різноманітні аспекти роботи адміністративних судів, включаючи їхню навантаженість, часові рамки розгляду справ, а також якість та доступність юстиції для громадян.

Однією з ключових тенденцій є посилення ролі місцевих адміністративних судів та забезпечення доступності юстиції для громадян на рівні громад. Це передбачає розвиток механізмів адміністративної юстиції на місцевому рівні та підвищення їхньої ефективності. Однією з основних тенденцій є поступова зміна ролі адміністративного суду в сучасному суспільстві. Як колишній інструмент державної влади, адміністративний суд з течією часу став партнером громадян у забезпеченні їхніх прав та інтересів. Ця тенденція вимагає від адміністративних судів активної ролі у захисті прав людини та громадських інтересів.[1]

З впровадженням новітніх технологій, адміністративні суди отримують можливість полегшити процеси судочинства, зменшити бюрократичні бар'єри та підвищити доступність юстиції для громадян. За останні роки спостерігається зростання зацікавленості у впровадженні цифрових технологій у сфері адміністративного судочинства. Це включає в себе використання електронних систем подання документів, відеоконференції для проведення слухань, а також автоматизацію процесів управління справами. Однак ці технології несуть із собою і виклики, такі як захист персональних даних, кібербезпека та доступність для всіх громадян.

У сучасних умовах особливо важливою стає роль адміністративних судів у захисті прав громадян від дій державних органів. Тут важливим є забезпечення ефективності механізмів звернення до суду, а також високого рівня судової захисту. З врахуванням зростання навантаження на адміністративні суди, одним із головних викликів є забезпечення якості та швидкості судових вирішень. Це вимагає відповідних ресурсів, включаючи кваліфікованих суддів та ефективну адміністративну підтримку. Однак при цьому важливо не пожертвувати якістю судового процесу та забезпеченням прав громадян. [2]

Незважаючи на позитивні тенденції, перед системою адміністративного судочинства стоять значні виклики. Деякі з них включають у себе навантаженість судів, нестабільність законодавства, а також недостатню підготовку суддів та працівників судової системи. Для подолання цих викликів необхідно приділити увагу реформам в судовій системі, підвищенню кваліфікації працівників судів та забезпеченню стабільного правового середовища. За останні роки спостерігається зростання вимог до прозорості та відкритості судових процесів. Це означає публічність судових засідань, доступність судової інформації для громадськості та забезпечення можливості участі громадян у судових процесах. [3]

Адміністративне судочинство в сучасних умовах є ключовим елементом правової системи, що забезпечує захист прав та інтересів громадян, а також ефективне функціонування державних органів. Шлях до подолання викликів та досягнення високого рівня адміністративної юстиції полягає в узгодженій роботі всіх зацікавлених сторін, реформах та вдосконаленні правового середовища.

Список бібліографічних посилань

1. Ковалів М. В., Гаврильців М. Т., Стахура І. Б. навчальний посібник «АДМІНІСТРАТИВНЕ СУДОЧИНСТВО»

2. Рекомендація Rec (2001) 3 щодо надання громадянам судових та інших юридичних послуг з використанням новітніх технологій [Електронний ресурс] : прийн. Комітетом міністрів РЄ 28 лют. 2001 р. на 743 засіданні заст. міністрів. Режим доступу: [http://scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/6b6c1e2e6ad3e2fcc225745c0034f4cc/7442a47eb0b374b9c2257d8700495f8b/\\$FILE/Рекомендація%20Rec%20\(2001\)%203.pdf](http://scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/6b6c1e2e6ad3e2fcc225745c0034f4cc/7442a47eb0b374b9c2257d8700495f8b/$FILE/Рекомендація%20Rec%20(2001)%203.pdf)

3. Науково-практичний коментар Кодексу адміністративного судочинства України / Вищий адмін. суд України ; за заг. ред. І. Х. Темкіжева. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К. : Юрінком Інтер, 2013. – 718 с.

Одержано 29.05.2024

Дмитро Євгенович ГЛАДКИЙ,

здобувач вищої освіти 2 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Маргарита Костянтинівна МАКСИМОВА,

викладач кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності

Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
доктор філософії

ЕЛЕКТРОННИЙ СУД: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Впровадження електронного судочинства стало одним із ключових напрямків реформування судової системи України. Завдяки використанню сучасних інформаційних технологій з'являється можливість суттєво підвищити ефективність, прозорість та доступність правосуддя для громадян. Цей огляд досліджує поточний стан електронного судочинства в Україні, його переваги, виклики та перспективи розвитку.

«Електронний суд» – це один із сервісів Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, доступ до якого здійснюється після реєстрації користувачем Офіційної електронної адреси (Електронного кабінету). «Електронний суд» забезпечує обмін електронними документами між учасниками судового процесу. Дає можливість користувачеві подавати позовні заяви та інші передбачені законом процесуальні документи, що подаються до суду і можуть бути предметом судового розгляду, а також отримувати судові рішення та інші електронні документи. [1]

Тема електронного судочинства є надзвичайно актуальною в Україні з кількох причин:

- Необхідність реформування судової системи: Судова система України потребує суттєвих реформ, щоб стати більш ефективною, прозорою та доступною для громадян. Електронне судочинство є одним із ключових напрямків цих реформ.
- Зростання використання інформаційних технологій: Інформаційні технології стають все більш поширеними в усіх сферах життя, і судова система не є винятком. Електронне судочинство дозволяє використовувати ці технології для покращення роботи судів.

- Зростаючі запити громадян: Громадяни України все частіше очікують, що зможуть отримувати державні послуги онлайн. Електронне судочинство дає їм таку можливість.

- Глобальні тренди: Електронне судочинство активно впроваджується в багатьох країнах світу. Україна не може залишатися осторонь цих трендів.

Ось деякі факти, що підкреслюють актуальність теми:

- Згідно з опитуванням, проведеним у 2023 році, 72% українців вважають, що електронне судочинство зробить судову систему більш ефективною.

- У 2022 році в Україні було подано понад 1 мільйон позовів в електронній формі.

- У 2023 році Верховний Суд України провів понад 1000 судових засідань в режимі відеоконференцз'язку. [3]

В Україні вже функціонують такі ключові елементи електронного судочинства:

- Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система (ЄСІТС): Ця система забезпечує електронний документообіг у судах, подання позовних заяв та інших процесуальних документів в електронній формі, а також участь у судових засіданнях в режимі відеоконференцз'язку.

- Електронний суд: Це веб-платформа, де громадяни можуть подавати позови, отримувати судові повістки та інші документи, а також сплачувати судовий збір онлайн.

- Система електронної ідентифікації та автентифікації: Ця система дозволяє громадянам та юридичним особам безпечно входити до електронних судів та інших електронних ресурсів. [3]

Переваги електронного судочинства:

- Зниження витрат: Електронний документообіг та онлайн-послуги дозволяють судам економити кошти на папері, друку, поштової доставці та інших витратах.

- Підвищення ефективності: Електронні судові процеси зазвичай проходять швидше, ніж традиційні, завдяки автоматизації багатьох рутинних завдань.

- Покращення доступу до правосуддя: Електронні судові послуги роблять правосуддя більш доступним для людей, які живуть у віддалених районах або мають обмежену мобільність.

- Підвищення прозорості: Електронні судові записи доступні для громадськості, що сприяє більшій прозорості судової системи.

Виклики та перспективи розвитку:

Незважаючи на досягнутий прогрес, в Україні все ще існують певні виклики, пов'язані з впровадженням електронного судочинства:

- Недостатній рівень комп'ютеризації судів: Багато судів в Україні не мають достатнього комп'ютерного обладнання та програмного забезпечення для повноцінного використання електронних судових послуг.

- Низький рівень обізнаності громадян: Багато громадян не знають про можливості електронного судочинства або не мають доступу до необхідних інструментів та знань.

- Необхідність удосконалення законодавства: Деякі аспекти законодавства України потребують удосконалення, щоб чітко визначити порядок здійснення судочинства в електронній формі та гарантувати захист прав учасників судового процесу.

Для подолання цих викликів та подальшого розвитку електронного судочинства в Україні необхідно:

- Збільшити фінансування: Уряд України має виділити більше коштів на комп'ютеризацію судів та розвиток електронних судових послуг.

- Провести інформаційні кампанії: Необхідно провести інформаційні кампанії, щоб ознайомити громадян з можливостями електронного судочинства та навчити їх користуватися електронними судовими послугами.

- Вдосконалити законодавство: Необхідно внести зміни до законодавства, які чітко визначають порядок здійснення судочинства в електронній формі та гарантують захист прав учасників судового процесу. [4]

Отже, електронний суд має значний потенціал для покращення роботи судової системи України та зробити правосуддя більш доступним, прозорим та ефективним для всіх громадян.

Важливо зазначити, що розвиток електронного суду потребує не лише впровадження нових технологій, але й змін у законодавстві та підвищення обізнаності громадян.

Певнений, що завдяки спільним зусиллям держави, громадян та ІТ-фахівців електронний суд стане реальністю для всіх жителів України.

Список бібліографічних посилань

1. Кайдашев Р.П. «Електронний суд» як ефективний засіб забезпечення права на перегляд судового рішення в разі втрати матеріалів адміністративної справи. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. 2014.

2. Результати опитування на тему "Електронне судочинство"
<https://www.hsa.org.ua/blog/rezultaty-opytuvannya-na-temu-elektronne-sudochynstvo>

3. Електронний суд <https://id.court.gov.ua/>

4. Рішення РСУ № 79 від 19 листопада 2018 року «Щодо проблем запровадження електронного суду». URL: <http://rsu.gov.ua/en/events/risennarsuno79-vid-19-listopada-2018-roku-sodo-problem-zaprovadzenna-elektronnogosu>.

Одержано 02.06.2024

Наталія Сергіївна ГРИГОР'ЄВА,

курсантка 204 навчального взводу факультету № 2
Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Артем Петрович САХНО,

доцент кафедри адміністративно-правових
дисциплін факультету № 2

Донецького державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ CUSTODY RECORDS У ПОЛІЦЕЙСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Сучасний світ вимагає від правоохоронних органів високої ефективності та прозорості у їхній діяльності. Впровадження інноваційних технологій, таких як система "Custody Records" (записи про утримання), може стати ключовим кроком у забезпеченні цих принципів. Проте, цей процес також стикається з численними викликами та перешкодами, які потребують детального аналізу та розуміння для успішного впровадження та ефективного функціонування. Система «Custody Records» вже ефективно впроваджена у чотирьох ізоляторах тимчасового тримання. Незважаючи на те, що повністю «Custody records» запущена в чотирьох містах, електронна база, яка є основою системи, використовується в кожному ізоляторі тимчасового тримання в країні.

Найближчим часом МВС планує поширити дію цієї системи на всі підрозділи поліції, а не лише на ізолятори тимчасового тримання. У цьому контексті існує нагальна потреба у роз'ясненні принципів, перспектив функціонування цієї системи та проблем її застосування.

Основне завдання системи - гарантувати права і свободи всіх осіб, які звертаються або доставляються до відділку поліції. Система онлайн-реєстрації затриманих дозволяє їм контролювати дії влади в режимі 24/7 з моменту затримання та подавати скарги.

За словами начальника Управління дотримання прав людини, «Custody Records» є системою, в якій поєднано п'ять елементів: робота інспекторів з прав людини, електронна база, належні умови тримання, нормативно врегульовані процедури, ефективний зовнішній контроль.[1]

Застосування системи полягає у мінімізуванні можливості незаконного поводження із затриманими, забезпечення дотримання прав і свобод затриманих та захистити персонал ІТТ від неправдивих звинувачень у жорсткому поводженні із затриманими. З метою забезпечення публічної безпеки поліція повинна бути уповноважена затримувати, тимчасово тримати під вартою та допитувати осіб, підозрюваних у вчиненні правопорушень, та інших категорій осіб, визначених законом. Однак реалізація цих повноважень завжди пов'язана з ризиками для затриманих осіб. Оскільки затримані перебувають під контролем держави, Україна автоматично несе відповідальність за забезпечення безпечних умов тримання під вартою та добробуту затриманих під час ізоляції. Держава також зобов'язана враховувати можливі загрози та небезпеки як з боку персоналу та інших представників держави, так і з боку інших ув'язнених.

Поліцейські також перебувають у зоні ризику. Зокрема, перебування з потенційними злочинцями становить ризик для життя і здоров'я поліцейських. В Україні затримані часто скаржаться на правоохоронні органи та на порушення їхніх прав, такі як застосування незаконних методів досудового розслідування (катування, побиття, психологічний тиск), порушення права на захист та погіршення стану здоров'я. Водночас, оскільки обов'язок довести, що до затриманих не застосовувалися незаконні методи, лежить на поліції, належне документування та фіксація всіх процесуальних дій щодо затриманих є важливим способом захисту працівників поліції від неправдивих звинувачень.

Висновки. Розгляд недоліків та переваг системи «Custody Records» у поліцейській діяльності вимагає глибокого аналізу, спрямованого на ідентифікацію ключових аспектів, які впливають на її функціонування. Детальне вивчення цих аспектів дозволить визначити як позитивні, так і негативні впливи даної системи на ефективність поліцейської діяльності.

Переваги впровадження системи "Custody Records" в поліцейську практику потребують докладного розгляду з метою розкриття

їхнього потенціалу для поліпшення роботи правоохоронних органів. Загальний аналіз цих переваг може бути представлений через декілька ключових аспектів:

- Підвищення ефективності оперативної роботи: Система "Custody Records" дозволяє поліції швидко та ефективно вести облік даних про арештованих осіб, забезпечуючи легкий доступ до цієї інформації для виконавчих органів та оперативного персоналу. Це сприяє швидшому реагуванню на надзвичайні ситуації та підвищує загальну ефективність роботи поліцейських підрозділів;

- Покращення якості документації та звітності: Впровадження системи "Custody Records" дозволяє поліції забезпечити більш точну, структуровану та доступну документацію про арештованих осіб, їх утримання та подальші дії. Це допомагає уникнути помилок у процесі збереження даних та покращує звітність правоохоронних органів перед вищими інстанціями та громадськістю;

- Збільшення прозорості та відкритості діяльності поліції: Введення системи створює можливість для громадськості отримувати доступ до об'єктивної та достовірної інформації про арештованих осіб та умови їх утримання. Це сприяє підвищенню довіри громадськості до діяльності поліції та сприяє зміцненню відносин між правоохоронними органами та громадськістю;

Проте основною перевагою системи Custody Records є можливість здійснення постійного нагляду за затриманими особами, що позитивно впливає на забезпечення їхніх процесуальних прав та гарантій, а також на захист прав працівників поліції від безпідставних звинувачень з боку затриманих. Автоматизований облік осіб, утримуваних в ІТТ, дозволяє у разі необхідності отримати повну інформацію щодо особи, яка тримається в органах поліції.

Список бібліографічних посилань

1. Custody Records – система, що запобігатиме порушенню прав людини в ізоляторах тимчасового тримання. URL: <https://www.pri.gov.ua/news/prava-lyudini/vprovadzhennya-Custody-Records-vivelo-sistemu-zabezpechennya-prav-zatrimanix-u-derzhavi-na-novij-riven-ruslan-goryachenko/>

2. Моніторинговий звіт системи Custody Records в Україні за 2019 рік <http://www.custodyrecords.com/index.php>.

Одержано 14.06.2024

Іван Степанович ДЕЯК,

аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Олександр Євгенович КУХАРЄВ,

професор кафедри цивільного права та процесу
факультету № 6 Харківського національного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ У ВИПАДКУ НЕВИКОНАННЯ ОСТАТОЧНОГО СУДОВОГО РІШЕННЯ

У випадках невиконання остаточних судових рішень питання відшкодування шкоди стає важливим аспектом дотримання законності та забезпечення юридичної відповідальності. Хоча дехто може виступати проти обов'язкової компенсації, посилаючись на різні обставини та можливі наслідки, переваги впровадження компенсації за шкоду в таких ситуаціях значно переважають недоліки. У цьому дослідженні розглядатимуться точки зору щодо необхідності відшкодування шкоди у випадках невиконання судових рішень.

Відшкодування шкоди забезпечує відповідальність, притягаючи сторони, які не відповідають вимогам, до відповідальності за завдану шкоду. Коли фізичні чи юридичні особи не виконують судових рішень, що призводить до збитків протилежній стороні, забезпечення компенсації зміцнює верховенство права. Це надсилає чітке повідомлення про те, що дії мають наслідки, а нехтування правовими постановами не залишиться безкарним. Ця підзвітність не тільки забезпечує справедливість для сторони, яка зазнала шкоди, але й діє як стримуючий фактор проти майбутнього недотримання. Без загрози фінансових наслідків деякі сторони можуть продовжувати нехтувати судовими рішеннями, підриваючи авторитет правової системи.

Хоча відповідальність має важливе значення, можуть виникнути обставини, які перешкоджають негайному виконанню судових рішень, що робить обов'язкову компенсацію збитків ускладненою. У таких випадках або ситуаціях, які вимагають значного часу для впровадження, очікування негайного виконання вимог може бути неможливим. Ненавмисне невиконання або логістичні труднощі можуть перешкодити швидкому виконанню судових рішень. У таких випадках альтернативні заходи, які передбачають гнучкі часові рамки або негрошові санкції, можуть бути більш доцільними, забезпечуючи

відстоювання справедливості без покладення надмірного тягаря на сторону, яка не відповідає.

Відшкодування шкоди підтримує цілісність правової системи, забезпечуючи виконання судових рішень і підтримуючи довіру. Коли судові рішення не виконуються без наслідків, авторитет судової системи підривається, а ефективність правової системи ставиться під загрозу. Підтримуючи рішення через компенсацію, зберігається цілісність правової системи та зміцнюється довіра суспільства до судової системи. Не можна миритися з невиконанням, оскільки це створює небезпечний прецедент, який підриває основу чесної та справедливої правової системи.

Хоча дотримання цілісності правової системи має вирішальне значення, альтернативні заходи, ніж компенсація за шкоду, іноді можуть бути більш ефективними для досягнення відповідності. Негрошові санкції або покарання, спрямовані на конкретну поведінку, можуть мати більш суттєвий вплив на запобігання недотриманню вимог у майбутньому, ніж лише фінансова компенсація. Усунення основних причин невідповідності за допомогою цілеспрямованих дій може призвести до довгострокових змін у поведінці та запобігти повторним порушенням. У деяких випадках, зосереджуючись виключно на грошовій компенсації, можна не помічати основні проблеми, які необхідно вирішити для стабільної відповідності.

Відшкодування шкоди необхідне для запобігання безкарності та створення прецеденту для виконання судових рішень. Дозволяти невиконання без наслідків підриває авторитет судових рішень. Встановлюючи чітке очікування відшкодування збитків, спричинених невиконанням, створюється прецедент, який підсилює важливість дотримання правових постанов. Без таких наслідків існує ризик повторних правопорушень, що підриває верховенство права.

Хоча створення прецеденту для відповідності є важливим, обов'язкова компенсація за шкоду може мати непередбачені наслідки, які необхідно враховувати. Надмірний фінансовий тягар, спричинений компенсацією, може призвести до банкрутства окремих осіб або організацій, створюючи додаткові труднощі, не обов'язково усуваючи основні причини невідповідності. Крім того, страх перед обов'язковою компенсацією може стримувати участь у судовому розгляді, особливо для невеликих організацій або осіб, які можуть не мати ресурсів для виконання таких зобов'язань. Дотримання балансу між потребою у підзвітності та потенційними негативними наслідками обов'язкової компенсації має вирішальне значення для забезпечення справедливої та ефективною правової системи.

Хоча підзвітність, дотримання цілісності правової системи та запобігання безкарності є вагомими аргументами на користь відшкодування шкоди, міркування щодо практичних проблем, альтернативних заходів та непередбачуваних наслідків також слід брати до уваги. Встановлення балансу між забезпеченням підзвітності та вирішенням унікальних обставин є важливим для просування справедливої та ефективної правової системи.

У випадках, коли остаточні судові рішення не виконуються, компенсація збитків стає критично важливим аспектом пошуку справедливості та відшкодування для постраждалих сторін. Процес визначення та присудження компенсації в таких випадках може значно відрізнятись в різних правових системах.

Однією з першочергових підстав для відшкодування збитків у разі невиконання остаточного рішення є порушення договору. Якщо одна сторона не дотримується умов юридично зобов'язуючого контракту, інша сторона може вимагати компенсації за будь-які пов'язані з цим втрати або збитки. Крім того, порушення прав власності також може призвести до позовів про компенсацію у випадках невиконання. Наприклад, якщо рішення суду про повернення незаконно вилученого майна не виконується, потерпіла сторона може вимагати компенсації вартості майна. Крім того, невиконання судових наказів, наприклад несплата боргу за рішенням суду, також може стати підставою для позовів про відшкодування збитків з метою відшкодування шкоди, завданої невиконанням рішення суду.

Характеристики компенсації збитків у випадках невиконання остаточних судових рішень часто включають грошову компенсацію як основну форму відшкодування. Це може включати виплати для покриття фінансових втрат, понесених у результаті невиконання рішення, наприклад, упущену вигоду або витрати, понесені під час спроби виконати рішення. Крім того, компенсація за емоційний стрес також може бути присуджена в деяких випадках, коли невиконання завдало значної психологічної шкоди постраждалій стороні. Наприклад, у випадку, коли орендодавець відмовляється виконувати судовий наказ про відновлення безпечних умов проживання, орендар може отримати компенсацію за емоційні страждання, спричинені постійною загрозою його безпеці та благополуччю.

Як висновок можна зауважити, що відшкодування збитків у випадках невиконання остаточних судових рішень відіграє вирішальну роль у забезпеченні справедливості та захисту прав залучених сторін. Вивчаючи підстави, характеристики та методи компенсації в різних правових системах, ми можемо оцінити різноманітні підходи до

вирішення проблем, пов'язаних із невиконанням. Через грошову компенсацію, виплату фінансових втрат або штрафні збитки, кінцевою метою є забезпечення належного відшкодування шкоди, заподіяної невиконанням остаточного судового рішення.

Одержано 02.06.2024

Марина Олександрівна ДЗЕРКАЛЬ,

здобувач 2 курсу (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право»

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Маргарита Костянтинівна МАКСИМОВА,

викладач кафедри адміністративного права,

процесу та адміністративної діяльності

Дніпровського державного університету внутрішніх справ,

доктор філософії

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ

Беручи до уваги проблеми сьогодення можна зазначити, що правове регулювання прав дитини є найбільш актуальним питанням галузі права. Захист прав дитини завжди перебували на особливому контролі та охороні закону. Таким чином у ст.52 Конституції України зазначено, «Будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом.»[1] На міжнародному рівні перший документ, який закріпив права дитини є Загальна Женевська декларація від 1924 року, прийнята Лігою Націй

Питання щодо захисту прав дітей тягнеться, ще з часів Першої світової війни, вже тоді країни Європи почали виявляти інтерес у вивченні даного питання, сьогодні ми маємо ідентичну проблему, яка виникла з причини вторгнення країни агресора на територію України. Також додаються питання щодо захисту прав дітей на окупованих та деокупованих територіях України, захист прав дітей переселенців, дітей інвалідів в умовах війни.

Система міжнародного захисту прав дитини- це комплекс міжнародних норм, конвенцій та договорів, який створений для захисту прав людини у світі.[2] Розглянемо систему міжнародного захисту прав дитини докладніше. Зазначена вище система включає найбільш важливі документи у сфері проблемного питання щодо захисту прав дитини. Першочерговим документом є Загальна декларація

прав людини 1948 року, в якій зазначається, діти мають бути об'єктом особливої допомоги, рівність прав дітей та заборона їх дискримінації. Також варто зазначити, що декларація несе виключно рекомендаційний характер, вона не може зобов'язати її дотримуватись. Конвенція ООН про права дитини, прийнята Генеральною Асамблеєю в 1989 році є найбільш важливим документом. В ній зазначається, що діти до 18 років мають свої права, їх права потребують особливої захисту, а також повинні бути рівними та не обмежуватись. Вказана вище система має свої напрямки, такі як розробка декларацій та конвенцій, закріплення прав і свобод дитини в конвенціях з прав людини та міжнародних угодах, у разі їх відсутності вона не зможе функціонувати.

З моменту вторгнення країни агресора на територію України, почались значні порушення міжнародних положень щодо захисту прав дітей. У зв'язку з цими негативними фактами, в Україні запровадили Координаційний штаб, його завданнями є визначення способів вирішення проблемних питань в межах його компетенції, контроль за додержанням захисту прав дітей, які виїхали за межі країни та які повернулись, інформування осіб про становище в країні та в потребі захисту прав дітей. Додатково слід звернути увагу на міжнародні органи захисту прав, як приклад ООН ЮНІСЕФ, саме цей орган надає потужну та найбільш помітну допомогу дітям з України.

Темою дослідження проблематики захисту прав дітей є також адміністративно-правовий підхід. Це визначення слід трактувати саме як, комплексне правове явище, об'єднує в собі права дитини та її правовий статус, сукупність адміністративно-правових норм, які регламентують повноваження органів державної влади, механізм адміністративно-правового захисту прав. Щодо механізму адміністративно-правового регулювання можна зазначити, складну систему, яке репрезентована взаємною єдністю суб'єктів адміністративно-правового захисту прав дитини. Засоби адміністративно-правового захисту прав дитини є структурно-інструментальними ланками, які забезпечують у разі порушення адміністративно-правовий статус дитини та його захист. До системи захисту можна віднести заходи адміністративного примусу, міжнародні договори, діяльність суб'єктів, які наділені адміністративно-правовим статусом, акти державного управління, а також правову позицію дітей.

Отже, захист прав дітей регулюються міжнародним правом, а також захист здійснюється адміністративно-правовим регулюванням, а саме уповноваженими органами державної влади, щодо застосування правових методів, на протидію негативному впливу на права.

На сьогоднішній день під час збройного конфлікту, існують значні порушення даної проблематики. Деякі міжнародні організації не дотримуються договорів, так само як країна-агресор. Але більша частина організацій допомагають та захищають права тих, кому це необхідно, а також права дітей в цілому, навіть не порушених.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. №254к/96-ВР *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30. Ст.141
2. Новак О.Є. Система міжнародного захисту прав дитини. *Збірник матеріалів 3 міжнародної науково-практичної інтернет-конференції з нагоди відзначення дня науки-2023 в Україні* URL:<https://www.researchgate.net/profile/Anna-Politova-2/publication/372123623>
3. Падалка М. Міжнародний захист прав дітей під час збройних конфліктів. URL: <https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/107259758/>
4. Мороз О.Б. Поняття та система адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні. URL <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/267390/263272>

Одержано 02.06.2024

Вікторія Сергіївна ДЗЮБА,

курсант 111 навчальної групи 1 курсу гуманітарного факультету
Національної академії Національної гвардії України

Науковий керівник:

Михайло Сергійович ПУЗИРЬОВ,

професор кафедри правових дисциплін гуманітарного факультету
Національної академії Національної гвардії України,
доктор юридичних наук, старший дослідник

УМОВИ ТРИМАННЯ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ В УКРАЇНІ ТА РФ

Дружелюбна зовнішня політика України проходить яскравою ниткою через всю історію її існування. Дослідникам не відомі факти воєнної агресії з боку нашої держави. Навпаки, чужоземці, які посягали на наш суверенітет, стикались не тільки з героїзмом українських воїнів, а й із доброзичливістю, прагненням до миру і людяності, у тому числі і до військовополонених.

Протягом більше двох років російська федерація веде агресивну війну проти України. Станом на червень 2024 року Збройними Силами України знищено понад 500 тис. загарбників. У свою чергу,

українська влада не афішує, скільки саме військових полонених з російської федерації перебувають в Україні. Міністр юстиції України Д. Малюська офіційно зазначив, що: «Ми кількість (військовополонених) не афішуємо. Їх багато. Кількість змінюється. Навіть можна було б спробувати порахувати, скільки пройшло через нашу систему військовополонених, але ми цю цифру оголошувати не хочемо. Можу тільки сказати, що кількість зростає щодня» [1].

Керівництвом нашої держави було розроблено законодавчо визначений порядок утримання військовополонених, з урахуванням положень всіх міжнародних документів, основним із яких є Женевська конвенція про поводження з військовополоненими 1949 року [2]. Кожен військовополонений отримав гідні умови перебування, харчування, медичного забезпечення тощо. Практично кожен військовополонений має доступ до Міжнародного Комітету Червоного Хреста, в окремих випадках передбачено можливість поспілкуватися з родичами. Таке поводження повністю відповідає не тільки міжнародним стандартам, а й показує гуманізм з боку нашої держави.

В умовах воєнного стану відношення з боку держави до військовополонених є показником прихильності до миролюбної політики та гуманізму. Військовослужбовці, представники державних органів, громадяни України не тільки ретельно та беззаперечно дотримуються положень міжнародних договорів, а також демонструють повагу до честі та гідності військовополонених, які утримуються у таборах на території України.

Умови тримання військовополонених – це набір фізичних, психологічних та правових обставин, в яких перебувають військовополонені під час свого утримання після захоплення противником. Ці умови регулюються міжнародним гуманітарним правом, зокрема Женевськими конвенціями та Додатковими протоколами, які мають на меті забезпечити захист прав та гідне поводження з полоненими в умовах війни або у збройних конфліктах.

Основні аспекти умов тримання військовополонених включають такі чотири складові:

1. *Фізичні обставини.* Важливі аспекти фізичних умов тримання включають житлові умови, доступ до харчування, води та медичної допомоги, а також стан санітарії та гігієни. Військовополонені повинні мати доступ до медичної допомоги для лікування поранень та хвороб.

2. *Психологічні умови.* Психологічне становище полонених також важливе. Вони мають бути захищені від фізичного та психологічного насильства, принизливого ставлення та психологічної травми, що можуть виникнути в умовах полону.

3. *Правовий режим.* Міжнародні норми гарантують права військовополонених, включаючи право на захист від допиту, на взаємозв'язок з Міжнародним Комітетом Червоного Хреста або іншими гуманітарними організаціями, і право на повернення в рідну країну після завершення конфлікту.

4. *Моніторинг.* Умови тримання військовополонених піддаються моніторингу з боку гуманітарних організацій, таких як Міжнародний Комітет Червоного Хреста, для забезпечення їх відповідності міжнародним стандартам.

Умови тримання військовополонених є важливим аспектом гуманітарного права в умовах війни і конфлікту. Дотримання цих норм сприяє гідному та гуманному поводженню з військовополоненими та забезпечує їхнє право на життя та безпеку.

Ми повинні завжди пам'ятати, що дотримання прав військовополонених, надання можливості повернення їх до рідних, є запорука поваги до України, її народу, а також збереження миру у майбутньому.

У свою чергу, точного числа українських військових, ув'язнених на даний час в російській федерації, немає, але мова йде про тисячі осіб. Деякі з них утримуються на окупованих територіях Донецької та Луганської областей, але більшість росіяни вивезли на територію Росії. Медійна ініціатива за права людини (далі – МІПЛ)¹ виявила 42 місця утримання під вартою в російській федерації: слідчі ізолятори та виправні колонії. Вони розташовані як в регіонах, що межують з Україною, так і у внутрішніх районах країни. Напередодні повномасштабного вторгнення або ж 24.02.2022 вони були звільнені від російських громадян. Російські в'язні залишилися в тому місці, де їх утримували в якості персоналу.

З 24.02.2022 по 15.06.2023 документальний фільм МІПЛ взяв інтерв'ю у більш ніж 50 військовослужбовців, які були звільнені з російського полону в ході обміну. Аналізуючи зібрані свідчення, МІПЛ побачила послідовність політики і методів поводження з українськими в'язнями, використовуваних росією. Вони є загальними для всіх місць утримання під вартою. До них відносяться, зокрема, неадекватні умови утримання ув'язнених, фізичні та моральні тортури, недоїдання і низька якість, а іноді і відсутність медичної допомоги.

¹ Медійна ініціатива за права людини (МІПЛ) – це медійна команда, яка змінює зовнішню і внутрішню політику задля інтеграції України у вільний світ.

У ході дослідження умов тримання військовополонених було виявлено і проаналізовано ряд важливих аспектів, пов'язаних із правовими режимами та гуманітарними аспектами цього питання. Результати роботи вказують на серйозне значення додержання міжнародних стандартів, зокрема Женевських конвенцій, в контексті захисту прав та гідного поводження з військовополоненими.

Зокрема, було виявлено, що в умовах сучасних конфліктів існує реальна загроза порушення прав військовополонених, таких як тортури, недостатнє харчування, а також загрози та інтимидації. Засвідчено, що велика кількість українських військових у полоні країни-агресора піддавалася фізичному та психологічному насильству, а також сумнівним правопорушенням у вигляді неправомірно отриманих зізнань.

Важливим аспектом є також недоступність для незалежних організацій та міжнародних органів перевірки умов тримання військовополонених в російській федерації, що ставить під сумнів дотримання відповідних норм. Отже, існує необхідність у врахуванні цього питання як на міжнародному, так і національному рівнях з метою забезпечення справедливих умов для всіх військовополонених, незалежно від їхньої сторони конфлікту.

Дієве вирішення цього питання передбачає активну участь міжнародних спільнот та організацій у встановленні механізмів моніторингу, а також тиск на сторони конфлікту для забезпечення додержання міжнародних гуманітарних стандартів. Тільки за таких умов може бути досягнута повага до прав людини та гідне поводження з військовополоненими в умовах збройних конфліктів.

Список бібліографічних посилань

1. «Нам десь їх потрібно тримати»: Малюська анонсував відкриття в Україні нового табору для російських полонених. *Суспільне. Новини*. URL: <https://suspilne.media/617289-nam-des-ih-potribno-trimati-maluska-anonsuvav-vidkritta-v-ukraini-novogo-taboru-dla-rosijskih-poloneni/>.

2. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12.08.1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text.

Одержано 19.06.2024

Артем Геннадійович ДОВИДЕНКО,

здобувач 2 курсу (бакалаврського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 081 «Право»

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Маргарита Костянтинівна МАКСИМОВА,

викладач кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності

Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
доктор філософії

РЕАГУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ НА ФАКТИ ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА. ПОПЕРЕДЖЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Домашнє насильство - діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь[3]. Незважаючи на прогрес у багатьох галузях, домашнє насильство залишається серйозною загрозою для багатьох родин і окремих людей у всьому світі. Домашнє насильство не знає кордонів, не розрізняється за віковими та соціальними категоріями і залишає після себе спустошення і травми. Наша місія - не тільки реагувати на випадки домашнього насильства, а й активно працювати над його запобіганням і захистом жертв.

Програми реагування поліції на домашнє насильство можуть включати низку елементів, спрямованих на забезпечення безпеки та захисту жертв, арешт і притягнення до відповідальності винних, а також надання підтримки та реабілітації жертвам[1]. Програма може включати такі аспекти як, навчання і підготовка: співробітники поліції повинні проходити систематичне навчання тому, як розпізнавати випадки домашнього насильства і реагувати на них. Ця підготовка має включати навчання співпереживання, навичкам спілкування та ефективного застосування закону. Безпека жертв: забезпечити безпеку жертв, надавши їм тимчасове житло, охорону та інші заходи захисту. Надання допомоги жертвам: надання психологічної,

медичної та юридичної підтримки жертвам, включно з інформацією про доступні ресурси та послуги. Співпраця з іншими службами: співпраця із соціальними службами, медичними установами та іншими організаціями для надання всебічної підтримки жертвам. Профілактика: розробка програм та ініціатив щодо запобігання домашньому насильству за допомогою освіти, підвищення обізнаності та роботи з групами ризику. Профілактика домашнього насильства - важливе питання для поліції та інших правоохоронних органів. Профілактичні програми можуть містити цілу низку заходів, спрямованих на усунення причин і чинників домашнього насильства. Нижче перераховані деякі можливі аспекти профілактичних програм Просвітницької та інформаційні кампанії: розробка та проведення інформаційних кампаній про згубні наслідки домашнього насильства, способи його розпізнавання та запобігання, а також про доступні ресурси допомоги. Тренінги та освітні програми: навчання сімей навичкам спілкування, розв'язання конфліктів і управління стресом, щоб знизити ймовірність конфліктів і насильства. Підтримка сімейних стосунків: підтримка сімейних стосунків за допомогою консультаційних послуг, психологічного консультування та програм підтримки батьків[4]. Профілактичні візити: запровадити програму профілактичних візитів поліції та соціальних служб у сім'ї, схильні до ризику насильства, для надання підтримки та надання ресурсів. Розвиток соціальних послуг: розширення доступу до соціальних послуг для сімей у вразливих ситуаціях, включно з психологічною та фінансовою підтримкою. Співпраця з громадянським суспільством і некомерційними організаціями: робота з місцевими НУО та іншими зацікавленими сторонами для реалізації програм профілактики та підтримки сімей. Моніторинг та оцінювання: постійний моніторинг ефективності програм та ініціатив, їхнє вдосконалення та адаптація до потреб спільноти.

З огляду на вищезазначені аспекти програм запобігання домашньому насильству, варто підкреслити, що ця проблема потребує комплексного підходу та співпраці між різними секторами суспільства. Поліція разом з іншими правоохоронними органами та неурядовими організаціями відіграє важливу роль у забезпеченні безпеки сім'ї та запобіганні насильству. Програми освіти, тренінгів, підтримки сім'ї та профілактики спрямовані на зміцнення сімейних стосунків та підвищення рівня обізнаності про домашнє насильство. Ці заходи мають потенціал для створення більш безпечного та здорового сімейного середовища, де кожен відчуває себе захищеним і шанованим. Постійний моніторинг та оцінка ефективності цих програм є важливим кроком

на шляху до їх подальшого вдосконалення та адаптації до потреб суспільства. Тільки спільними зусиллями ми можемо досягти значного зниження рівня домашнього насильства та побудувати більш безпечне і гармонійне суспільство.

Список бібліографічних посилань

1. Белов, М. В. "РЕАГУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ НА ФАКТИ ВЧИ-
НЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА. ПОПЕРЕДЖЕННЯ ДОМАШ-
НЬОГО НАСИЛЬСТВА." *ББК 67.9.(4Укр) 401.0 С764* (2023): 29.

2. Полковенко, Ольга Володимирівна, Георгій Васильович Кобе-
нюк, and Тарас Вікторович Полковенко. "Домашнє насильство: при-
чини, ознаки, методи попередження." *ScienceRise* 5.1 (10) (2015): 71-74.

3. України, Закон. "Про запобігання та протидію домашньому
насильству» від 07.12. 2017 № 2229-VIII." URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення 16.11. 2021).

4. Черняк, Ю. В. "Сучасний стан та проблеми законодавчого ре-
гулювання у сфері попередження домашнього насильства щодо жі-
нок в Україні." *Вісник Академії адвокатури України* 1 (2007): 34-39.

Одержано 01.06.2024

Максим Денисович ДОНЧЕНКО,

здобувач вищої освіти 2 курсу

ННІ права та підготовки фахівців

для підрозділів Національної поліції

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Маргарита Костянтинівна МАКСИМОВА,

викладач кафедри адміністративного права,

процесу та адміністративної діяльності

Дніпровського державного університету внутрішніх справ,

доктор філософії

ПРИНЦИПИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУ: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СПРАВЕДЛИВОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ У ВИРІШЕННІ АДМІНІСТРАТИВНИХ СПОРІВ

Адміністративний процес, як важлива складова правової сис-
теми України, відіграє ключову роль у захисті прав та законних інте-
ресів фізичних та юридичних осіб у їхніх стосунках з органами дер-
жавної влади та їх посадовими особами. У сучасних умовах, коли пи-
тання справедливості та ефективності вирішення адміністративних

спорів набувають особливої гостроти, дослідження принципів адміністративного процесу стає надзвичайно актуальним. Метою даного дослідження є визначення та аналіз принципів адміністративного процесу, що забезпечують справедливість та ефективність у вирішенні адміністративних спорів. Адміністративний процес ґрунтується на низці принципів, які забезпечують справедливість, законність та ефективність вирішення адміністративних спорів.

Один із основоположних принципів адміністративного процесу – це рівність сторін. Це означає, що всі учасники адміністративного процесу, як позивач, так і відповідач, мають володіти рівними можливостями для захисту своїх прав та інтересів.[2] Забезпечення рівності сторін у адміністративному процесі досягається шляхом:

- Надання однакових прав та обов'язків: Сторони мають право на:
 - Ознайомлення з матеріалами справи;
 - Надання доказів та пояснень;
 - Заявлення клопотань;
 - Оскарження дій та рішень органів влади;
 - Участь у судовому засіданні;
 - Отримання обґрунтованого судового рішення.
- Забезпечення однакових умов для реалізації своїх прав та обов'язків: Сторони мають можливість:
 - Звертатися за правовою допомогою;
 - Залучати свідків та експертів;
 - Представляти свої інтереси особисто або через представника;
 - Захищати свої права та інтереси законними засобами.
- Заборона дискримінації: Сторони не можуть бути засуджені за ознаками раси, кольору шкіри, статі, походження, релігії, політичних чи інших переконань, статі, віку, інвалідності, мови, етнічної та соціальної приналежності, майнового стану, місця проживання, інших обставин.
- Неупередженість суду: Суд зобов'язаний розглядати справу неупереджено та об'єктивно, на основі всебічного, повного та об'єктивного дослідження всіх обставин справи. Рішення суду ґрунтується на доказах, а не на упередженнях чи особистих симпатіях.

Рівність сторін у адміністративному процесі є важливою умовою для забезпечення справедливості та законності. Це гарантує, що кожна сторона матиме можливість захистити свої права та інтереси, а суд винесе обґрунтоване та неупереджене рішення. Важливо зазначити, що принцип рівності сторін не означає, що вони повинні мати однакові фактичні можливості. Створення рівних умов для реалізації прав та обов'язків сторонами адміністративного процесу є постійним

завданням. Для цього необхідно вдосконалювати законодавство, підвищувати кваліфікацію суддів та інших фахівців, а також забезпечувати доступ до правової допомоги для всіх учасників адміністративного судочинства.[3]

Забезпечення справедливості та ефективності адміністративного процесу є важливою умовою для захисту прав та законних інтересів осіб, а також для зміцнення правової держави. З метою досягнення цієї мети необхідно вжити низку заходів, спрямованих на вдосконалення адміністративного процесу, деякі з цих заходів включають:

- Вдосконалення законодавства:
 - Усунення прогалин та протиріч у законодавстві, що регулює адміністративний процес.
 - Гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами у сфері адміністративного судочинства.
- Підвищення кваліфікації суддів та інших фахівців:
 - Проведення семінарів, тренінгів, конференцій з питань адміністративного судочинства.
 - Вивчення та впровадження передового досвіду інших країн у цій сфері.
- Забезпечення доступності до правової допомоги:
 - Створення мережі центрів безоплатної правової допомоги.
 - Підвищення рівня обізнаності населення про свої права та про можливість отримання правової допомоги.
- Використання інформаційно-комунікаційних технологій:
 - Запровадження електронного судочинства, що дозволить подавати позови, отримувати судові рішення та інші документи в електронній формі.
 - Використання відеоконференцз'язку для проведення судових засідань.
 - Створення електронних баз даних адміністративних справ.
- Вдосконалення системи оскарження судових рішень:
 - Усунення бюрократичних перешкод для оскарження судових рішень.
 - Забезпечення неупередженого та об'єктивного розгляду апеляційних та касаційних скарг.[4]

Отже, принципи адміністративного процесу відіграють ключову роль у забезпеченні справедливості та ефективності у вирішенні адміністративних спорів. Дотримання цих принципів гарантує законність та неупередженість розгляду справ, рівні можливості для захисту своїх прав та законних інтересів для всіх учасників, а також

оперативність та об'єктивність прийняття судових рішень. Вдосконалення принципів адміністративного процесу та їх неухильне дотримання є важливим завданням для забезпечення верховенства права, захисту прав та законних інтересів осіб, а також для зміцнення демократичних засад у державі.

Список бібліографічних посилань

1. Бабаєв В.Ф. Адміністративне право України: Навчальний посібник. - К.: Юридична енциклопедія, 2020.
2. Головенко О.М. Адміністративний процес України: Навчальний посібник. - К.: Центр навчальної літератури, 2018.
3. Алієва О.В. Забезпечення справедливості та законності у вирішенні адміністративних спорів: сучасні виклики та шляхи їх подолання. Вісник Академії правових наук України. 2022. № 12. С. 12-20.
4. Грищенко О.М. Ефективність адміністративного судочинства як фактор забезпечення верховенства права. Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. 2021. № 63. С. 105-112.

Одержано 04.06.2024

Олександр Федорович ДУВАНСЬКИЙ,
викладач кафедри поліцейського права
Національної академії внутрішніх справ

ТЕМАТИКА КУРСАНТСЬКИХ НАУКОВИХ РОБІТ У МЕЖАХ АКЦІЇ «16 ДНІВ ПРОТИ НАСИЛЬСТВА»

Актуальною (на сьогодні) проблемою сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів є війна. Тобто, щоб ефективно працювати, досліджувати проблеми і виявляти закономірності, потрібно задовільнити людську потребу в безпеці. Створити нормальні (комфортні) умови, а не екстремальні (небезпечні для життя і здоров'я людини). Стресостійкість, психологічна готовність, адаптованість до швидкоплинних і швидко змінюваних ситуаціях сьогодення, це допоможе молоді реалізувати основний закон природи «виживає найсильніший».

В умовах воєнного повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну, освітній фронт продовжує активно протидіяти. Здобутки науково-педагогічних та наукових працівників не обмежуються лише аудиторною роботою. Потужним є напрям виховання молодого покоління науковців в дусі патріотизму і віри у нашу перемогу.

Метою нашої роботи є огляд (дослідження) наукових публікацій здобувачів вищої освіти Національної академії внутрішніх справ присвячених Всеукраїнській акції «16 днів проти насильства», а також виділення пріоритетних (наукових) напрямів пошуку активної талановитої молоді. Емпіричним матеріалом дослідження є збірник матеріалів III науково-теоретичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих вчених (Київ, 4 грудня 2023 року) «Забезпечення запобігання та протидія домашньому насильству, насильству за ознаками статі й торгівлі людьми: національна практика та зарубіжний досвід».

1. Загальна кількість опублікованих статей та виступів у збірнику становить 51, що на 14 більше ніж у минулому році. Це свідчить про те, що нове покоління молодих науковців та курсантів ця тема викликала неабияку зацікавленість. Тому і учасників конференції збільшилось аж на чверть.

Чому так збільшилась загальна кількість учасників серед молодих вчених та курсантів? На нашу думку, по-перше це пов'язано з умовами в яких вони розвиваються і виживають. На сході і півдні в Україні відбувається воєнні дії. Так і на півночі провадяться підготовчі відповідні заходи по відбиттю можливого нападу. По-друге ця енергія в середині їх вже переповнює і кудись, чи в щось хоче виплеснути.

2. Оцінка участі по віковим групах. В збірнику опубліковано 7 наукових доповідей дорослих (досвідчених) науковців і 45 наукових повідомлення молодих вчених і курсантів, серед яких 5 хлопців та 40 дівчат. Ці цифри нам свідчать про те, дана тематика виявила неабиякий інтерес у дівчат, майже у 8 разів більше ніж у хлопців.

3. Оцінка по використаних джерелах. Абсолютний лідер по використанню є закон України «Про запобігання та протидію домашнього насильства» від 07.12.2017 року № 2229-VII, інші закони використовувались рідше.

Можна зробити висновок, що в основному всі сконцентровані на законах України, а підзаконним нормативно-правовим актам уваги майже не приділяли.

4. Оскільки робота присвячена в умовах збройної агресії, актуальною і проблемною залишається ситуація, а скільки авторів присвятили свою увагу до дітей, до їх можливостям адаптуватися до ситуації.

Отже, напрями, які більш за все хвилюють молодих науковців це превенція (профілактика) та способи протидії домашньому насильству.

Потребує посиленої уваги виділення перспективних напрямів досліджень, оскільки наука є динамічним явищем і потребує постійного розвитку (вдосканалення).

Список бібліографічних посилань

1. Збірник матеріалів III науково-теоретичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих вчених (Київ, 4 грудня 2023 року) «Забезпечення запобігання та протидія домашньому насильству, насильству за ознаками статі й торгівлі людьми: національна практика та зарубіжний досвід», присвячено Всеукраїнській акції «16 днів проти насильства».

2. Матеріали науково-теоретичної конференції здобувачів вищої освіти (Київ, 8 грудня 2022 року) «Забезпечення запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознаками статі й торгівлі людьми: національна практика та зарубіжний досвід», присвячено Всесвітній акції «16 днів проти насильства».

Одержано 04.06.2024

Олександр Олександрович ДУНЯШЕНКО,
курсант 2 курсу Навчально-наукового інституту права
та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Маргарита Костянтинівна МАКСИМОВА,
викладач кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
доктор філософії

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ДИТИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В КОНТЕКСТІ АДМІНІСТРАТИВНО- ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ

Забезпечення прав та свобод дитини в умовах воєнного стану є надзвичайно актуальною та складною проблемою та вимагає комплексного підходу і пошуку оптимальних адміністративно-процесуальних рішень. Ця проблематика не лише залежить від правового регулювання, а й вимагає ефективної практичної реалізації в діяльності державних органів, міжнародних організацій та громадських об'єднань. Тому доречно буде розглянути основні аспекти забезпечення прав та свобод дитини в умовах воєнного стану в контексті

адміністративно-процесуальних дій та з'ясувати найефективніші шляхи захисту інтересів наймолодших громадян в умовах кризових ситуацій, а також визначити можливості вдосконалення законодавства та практики з цього питання.

У нашій державі, за час війни, кожна без винятку українська дитина у будь-якому разі зазнала порушень своїх законодавчо закріплених прав. Якщо у дитини відсутні тілесні ушкодження, дитина не зазнала експлуатації, що завдають шкоди будь-якому аспекту добробуту дитини, сексуального насилля, катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведінки чи покарання, має місце порушення її основних прав, закріплених у Конституції України та нормах міжнародного права, таких як: право на особисте життя та захист від посягання на нього, право на розвиток, здоров'я, турботу, право на відпочинок та на дозвілля, право на освіту і родину [1].

До основних нормативно-правових актів з забезпечення прав дітей належать: Конвенція ООН про права дитини, 1989 р. (щодо участі дітей у збройних конфліктах); Конвенція про захист цивільного населення під час війни (Женевські конвенції про захист жертв війни 1949 р.); Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального розбещення, 2007 р.; Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей, 2006 р.; Закон України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 року № 580-VIII; Закон України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 року № 2402-III; Наказ Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України» від 19 грудня 2017 року № 1044.

Діти, як найбільш незахисний прошарок суспільства, стикаються з різними загрозами під час воєнних дій. До найбільш серйозних загроз можемо віднести:

- фізичні та психологічні травми: діти можуть стати жертвами нападів, обстрілів, вибухів та інших форм насильства, що може призвести до травм, поранень та смерті; до психологічного стресу, тривоги та посттравматичного стресового розладу серед дітей.

- руйнування інфраструктури: руйнування шкіл, дитячих садків, лікарень, доріг та інших об'єктів інфраструктури, що негативно впливає на умови життя та безпеку дітей.

- розлучення з батьками: через смерть, травми, які можуть викликати додатковий стрес та емоційні труднощі.

- втрата освіти та доступу до медичних послуг: загрожує їхньому фізичному та психічному здоров'ю та розвитку.

Досліджуючи питання забезпечення прав дитини в умовах воєнного стану, нами було виявлено, що в таких умовах діти стикаються з різноманітними загрозами, включаючи фізичні та психологічні травми, розлучення з батьками, руйнування інфраструктури тощо. Тому для забезпечення адекватного захисту прав і свобод дітей в умовах воєнного стану необхідно вжити комплексу заходів, включаючи міжнародну співпрацю, розвиток адміністративно-правового механізму, забезпечення доступу до освіти та медичних послуг, а також психологічну підтримку.

З огляду на викладене можна зробити висновок про те, що діти знаходяться під значною загрозою в умовах воєнних дій з боку, і їхнє захист потребує негайних та ефективних заходів з боку міжнародного співтовариства та громадських організацій, тому з перших днів війни у співпраці з міжнародними партнерами держава розробляє та впроваджує програми, які спрямовані на захист прав дітей та надання гуманітарної, правової, психологічної, соціальної допомоги останнім. Національними та міжнародним законодавством передбачено механізми захисту прав дітей під час воєнного стану, однак реалізувати їх вкрай складно, оскільки країна агресор порушує усі норми міжнародного права.

Список бібліографічних посилань

1. Дробязко К. Як захистити права дитини в умовах воєнного стану. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/yak-zahistiti-pravaditini-v-umovah-voennogo-stanu.html> (дата звернення 28.05.2024).

2. Захист прав дитини в умовах військової агресії : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 23 червня 2022 р.). Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 316 с. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ac763124-209f-4c9e-917f-bd0dae8ad453/content> (дата звернення 29.05.2024).

3. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 30.05.2024).

4. Мельничук О. Ф., Гайду Г. В., Мельничук М. О. Захист прав дітей під час збройних конфліктів. Захист прав дітей в умовах війни. Збірник матеріалів круглого столу до 110-річчя Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (м. Вінниця, 17 травня 2022 року). Вінниця, 2022. С. 17

5. Нікітін А. А. Деякі питання вдосконалення адміністративно-правового механізму захисту прав дитини в умовах військової агресії. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/90202d35-527d-4885-a6e0-5ecd7ae963fe/content> (дата звернення 30.05.2024).

Одержано 30.05.2024

Олександра Сергіївна ДУСЯК,
курсантка Дніпровського державного
університету внутрішніх справ;

Науковий керівник:

Едуард Володимирович РИЖКОВ,
професор кафедри економічної та інформаційної безпеки
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор

РОЛЬ СИТУАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ МВС УКРАЇНИ В ДОТРИМАННІ ТА ЗАХИСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Роль ситуаційного центру МВС України у дотриманні та захисті прав та свобод поліцейських та громадян є важливою складовою правової системи країни. В умовах сучасності, коли суспільство стикається з різноманітними викликами та загрозами, ефективна робота ситуаційного центру стає вирішальною для забезпечення правопорядку та захисту прав людини.

Відповідно до пункту 2 статті 2 Закону України про Національну поліцію «Завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сфері охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави [1]», а також в пункті 1 статті 7 Закону України про Національну поліцію сказано: «під час виконання своїх завдань поліція забезпечує дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і сприяє їх реалізації [1]».

У сучасних умовах, коли Україна веде боротьбу за свою незалежність і протистоїть жорсткій збройній агресії з боку Російської Федерації, роль поліції стає надзвичайно важливою. Поведінка кожного поліцейського впливає на імідж поліції в цілому і формує віру та довіру суспільства до неї. Тому керівництво МВС України та Національної поліції України вживають всіх необхідних заходів для того, щоб стимулювати особовий склад до ввічливої та толерантної поведінки, а також до дотримання службових обов'язків в межах закону.

Фактор технологічного розвитку стає ключовим у боротьбі з сучасними викликами, оскільки він дозволяє впроваджувати новітні комплекси, системи та методи в службову діяльність поліції, що приносить позитивні результати. Ситуаційний центр МВС України є одним з таких інноваційних рішень, який сприяє взаємодії та координації між

різними органами безпеки та оборони, а також забезпечує обмін інформацією з іншими центрами в Україні.

Функціонування Ситуаційного центру Національної поліції України регламентовано наказом Національної поліції України від 25 травня 2018 року № 535 [2], в якому зазначено, що Ситуаційний центр НПУ – це організаційна форма взаємодії підрозділів центрального органу управління поліції, утворена для збирання, аналізу та узагальнення інформації про найбільш резонансні кримінальні, адміністративні правопорушення, терористичні акти та інші події, забезпечення координації та управління силами і засобами поліції в разі ускладнення оперативної обстановки або виникнення надзвичайних ситуацій. Ситуаційний центр НПУ має право в межах компетенції запитувати, збирати, узагальнювати та аналізувати інформацію, у тому числі з обмеженим доступом, виключно з метою організації реагування на повідомлення про кримінальні та адміністративні правопорушення й інші події, забезпечення публічної безпеки та порядку, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства й держави, протидії злочинності, а також в інтересах державних органів сектору безпеки і оборони України. Дані, які є в Ситуаційному центрі НПУ можуть бути як відкритими, так і з обмеженим доступом.

В складі Ситуаційного центру функціонує лінія екстреної допомоги 102, за допомогою якої людина може отримати швидку та злагоджену реакцію на її виклик всіма необхідними державними службами одночасно, так як питання про те, які саме служби потрібні на місці події вирішуються не заявником, а вже уповноваженими на те особами вищевказаної підсистеми.

Ситуаційний центр МВС України здійснює аналіз діяльності поліцейських у проведенні затримань осіб, використовуючи інформацію, отриману від різних джерел. Ситуаційний центр – це підрозділ зі збору, опрацювання й аналізу інформації щодо рівня, структури і динаміки злочинності по всій Україні. Є ситуаційний центр Національної поліції, де проводиться лише збір та опрацювання інформації, і ситуаційні центри в місті Києві та областях, у складі яких працює і служба "102" [3, с. 16].

Основними завданнями ситуаційних центрів є: – моніторинг стану об'єкта управління з прогнозуванням розвитку ситуації на основі аналізу інформації, що надходить;

– моделювання наслідків управлінських рішень, на базі використання інформаційно-аналітичних систем;

– експертна оцінка прийнятих рішень і їх оптимізація;

– управління в кризовій ситуації.

Структура Ситуаційних центрів в органах Національної поліції така:

1) СЦ НПУ, де проводиться тільки збір і обробка інформації;
2) СЦ в місті Києві та майже у всіх областях, в складі яких працює і служба «102»;

3) СЦ на територіальному рівні (наприклад, управління поліції у Соло'янському районі міста Києва у травні 2018 року створило у себе аналог Ситуаційного центру Головного управління Національної поліції у місті Києві). Ситуаційні центри працюють цілодобово в двох режимах: стандартному або надзвичайному.

Зазвичай ситуаційний центр має своє власне місце дислокації, де наявний прямий доступ до різноманітних джерел інформації, а також до всіх ключових працівників, включаючи керівництво та виконавчий персонал. Діяльність ситуаційного центру МВС України поєднує такі ланки мережі ситуаційних центрів як Головний і Урядовий ситуаційні центри, з одного боку, так і об'єкти регулювання МВСУ з іншого, та забезпечує їх ефективну координацію та взаємодію, чим доповнює мережу ситуаційних центрів країни, яка є невід'ємною частиною системи безпеки і оборони України, що позитивно вплинуло на стан охорони таких базових прав і свобод людини, як право на життя, право на вільний розвиток особистості, право на повагу до честі гідності людини, право на свободу думки й слова та інші, які так старанно намагається знівелювати своєю воєнною агресією росія.

У 2022 році були введені зміни до деяких законів України щодо вдосконалення системи екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112, зокрема забезпечувати конфіденційність та безпеку даних, що вносять, обробляються та зберігаються в інформаційно-комунікаційній системі 112. В подальшому служба екстреної допомоги населенню буде покривати центральний регіон нашої держави, починаючи з Київської, Житомирської, Вінницької, Черкаської та Чернігівської областей, а наступним етапом буде покрити західний та східний регіони. Так, реалізація заходів із розгортання Системи 112 на всій території України залежатиме від безпекової ситуації, однак МВС має чіткий план із датами впровадження - розширення мережі центрів та обслуговування абонентів планують завершити до кінця 2024 року [5].

Отже, ситуаційний центр МВС України відіграє важливу роль у забезпеченні правопорядку та захисті прав та свобод як поліцейських, так і громадян. Ефективна робота цього органу є вирішальною для забезпечення безпеки та стабільності в суспільстві, а також для збереження довіри громадян до правоохоронних органів. Шляхом

постійного вдосконалення, збільшення компетентності та використання сучасних технологій вона має забезпечувати ефективну роботу поліції та забезпечення безпеки та захисту прав громадян. Для забезпечення ефективного функціонування Ситуаційного центру НПУ необхідно підвищити надійність та безвідмовність роботи його спеціалізованих програмно-технічних засобів, а також гарантувати відповідний рівень безпеки інформаційних ресурсів при наданні широкого доступу авторизованих користувачів. Це передбачає застосування сучасних технологій та заходів безпеки, які забезпечуватимуть стабільну роботу системи та захист інформації від несанкціонованого доступу.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію: Закон України від 23. 12. 2015 № 900-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 25.04.2024)

2. Про внесення змін до Положення про Ситуаційний центр Національної поліції України : Наказ Національної поліції України від 25 трав. 2018 р. № 535.

3. Інформаційне забезпечення професійної діяльності : навч. посіб. / І.В. Краснобрижий, С.О. Прокопов, Е.В. Рижков - Дніпро : ДДУВС, 2018.- 218 с.

4. Кудінов В. А. Можливості ситуаційних центрів національної поліції України щодо виявлення та розкриття злочинів. Актуальні питання виявлення та розкриття злочинів Національною поліцією: вітчизняний та зарубіжний досвід [Текст] : матеріали Міжнар. наук.-практ. круглого столу (Київ, 19 лют. 2020 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020 с. 106-109

5. Служба 112 на всій території України запрацює до кінця 2024 року, - Леонід Тимченко. Електронний ресурс. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/sluzhba-112-na-vsii-terytorii-ukrainy-zapratsiuie-do-kintsia-2024-roku-leonid-tymchenko>

Одержано 31.05.2024

Іван Олександрович ЄВСЮКОВ,

здобувач вищої освіти 2 курсу ННІ права
та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Маргарита Костянтинівна МАКСИМОВА,

викладач кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
доктор філософії

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Сучасне адміністративне право має безліч прогалин в законі, бо адміністративний кодекс був прийнятий ще в далекому 1984 році. На сьогодні однією з найважливіших проблем є домашнє насильство, тож пропонує розглянути деякі способи до врегулювання цих правопорушень.

Загалом, домашнє насильство - це загальний термін, який включає фізичне, психологічне, економічне та сексуальне насильство, що відбувається в сімейних відносинах. Це може виявлятися у вигляді фізичних побиттів, загроз, образ, контролю над фінансами або навіть примусових статевих актів. Визначення цієї проблеми важливе для її розуміння та боротьби з нею, оскільки різні форми насильства можуть мати різні наслідки та вимагати різних підходів до реагування.

Домашнє насильство не виникає із нічого. Його причини можуть бути різними, включаючи відсутність рівності в сімейних відносинах, стрес, фінансові труднощі, негативний вплив середовища або інші фактори. Розуміння цих причин допомагає розробляти ефективні заходи для запобігання насильству та захисту потенційних жертв. Домашнє насильство залишає сліди на жертвах. Фізичні та психологічні травми можуть бути серйозними, а наслідки відчуваються як на індивідуальному, так і на соціальному рівні. Жертви можуть відчувати беззахисність та позбавлення прав. Ця проблема має далекосяжні наслідки для суспільства в цілому. Домашнє насильство функціонує в соціокультурному середовищі, де релігійні, культурні, історичні та правові фактори можуть впливати на сприйняття та реакцію на проблему. Законодавчі рамки та політика в галузі протидії домашньому насильству визначають стандарти та заходи, призначені для запобігання насильству та захисту жертв.

Вчинення домашнього насильства регламентується законодавством, а саме кримінальним і адміністративними кодексами. Розглянемо дію закону адміністративного кодексу, в диспозиції статті 173-2 викладено така теза:

- за умисне вчинення фізичного, психологічного чи економічного характеру, внаслідок якого постраждалому нанесена фізична та/або психологічна шкода тягнуть за собою винесення термінового заборонного припису.

Недостатня ефективність покарань стає перешкодою у відсічі від насильства. Як вважає Зінсу, адміністративні санкції можуть бути занадто м'якими, не надаючи насильникам достатнього інцентиву змінити свою поведінку. [1, с. 13] Тут може бути потреба в перегляді законодавства та посиленні відповідальності для порушників. Брак координації між адміністративними органами, що відповідають за боротьбу з насильством, може призводити до затримок у розгляді справ та недоцільної використання ресурсів. Важливо розвивати механізми співпраці та обміну інформацією між різними агентствами, щоб ефективно реагувати на випадки насильства. Брак фінансування та обмежені ресурси можуть ускладнювати роботу адміністративних органів та програм, призначених для надання підтримки жертвам та проведення слідства. Необхідно виділяти більше коштів для цих цілей та забезпечувати належні ресурси для виконання завдань. Вишневська доводить, що соціокультурні бар'єри, такі як стигматизація або страх жертв перед реакцією суспільства, можуть запобігати звертанням за допомогою та повідомленню про насильство. Важливо проводити інформаційні кампанії та освітні заходи, які підвищують свідомість та допомагають зменшити соціокультурні бар'єри. Потреба у попередженні насильства не менш важлива, ніж його реагування. Профілактичні заходи включають в себе роботу з освітою, навчанням навичкам конфліктного вирішення, та підвищення свідомості громадськості щодо насильства та його наслідків.

Шлях до протидії домашньому насильству включає співпрацю та взаємодію різних інституцій та органів. Для забезпечення захисту жертв та переслідування насильників створюються спеціалізовані структури та служби, які відіграють ключову роль у цій сфері. Поліція є першою лінією захисту жертв домашнього насильства. Красицька вважає, локальні поліцейські органи приймають повідомлення про насильство, вживають необхідних заходів для негайного захисту жертв та розпочинають слідство у справах про насильство в родині. Вони можуть видачу розпоряджень щодо обмеження контакту з насильником. У багатьох країнах діють центри підтримки жертв домашнього

насильства. Ці центри надають жертвам юридичну, психологічну та соціальну підтримку. Вони грають важливу роль у забезпеченні безпеки та психологічного відновлення жертв. Судова система відіграє роль у вирішенні справ домашнього насильства. Суди виносять рішення про видачу розпоряджень щодо обмеження контакту з насильником та розглядають кримінальні справи проти насильників. Бюрократ стверджує, соціальні служби забезпечують підтримку жертвам та допомагають у їхньому фізичному та психологічному відновленні. Вони можуть брати участь у розробці планів для захисту жертв та сприяти їхній реінтеграції в суспільство. Жук вважає, медичні установи грають важливу роль у наданні медичної допомоги жертвам домашнього насильства. Лікарі надають допомогу в лікуванні фізичних поранень та психологічних наслідків насильства. Громадські та неприбуткові організації відіграють важливу роль у підвищенні свідомості громадськості щодо домашнього насильства та надають підтримку жертвам. Вони можуть здійснювати освітні заходи, проводити інформаційні кампанії та впливати на формування політики протидії насильству. Крім того, деякі країни створюють спеціальні комісії чи омбудсмени, які відстоюють права жертв та ведуть нагляд за застосуванням законів у сфері протидії домашньому насильству. Загалом, ефективна робота цих інституцій та органів визначає успіх у боротьбі з домашнім насильством та забезпечення захисту жертв.

Отже, у боротьбі з домашнім насильством інституції та органи грають вирішальну роль в забезпеченні захисту жертв та переслідуванні насильників. Їх співпраця та взаємодія є ключовими факторами ефективного функціонування правового фреймворку в цій сфері. Оскільки, в часи воєнного стану багато військових та інших людей потребують кваліфікованої психологічної допомоги, це може відображатись на їхньому сімейному житті. По-перше, потрібно надавати психологічну допомогу, а вже потім давати санкції за скоєні діяння. Також для людей, які вже підлягали покаранню за це правопорушення зробити регулярні тестування на можливість здоровомислення.

Список бібліографічних посилань

1. Зінсу О. І. Судово-психологічна експертиза у кримінальному провадженні щодо злочину домашнє насильство (ст. 126-1 КК України). Innovative views in european fundamental scientific-practical legal studies. 2021. url: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-179-4-48> (дата звернення: 12.10.2023).

2. Вишневська М. М. Насильство у сім'ї як негативний соціальний феномен. Закарпатські правові читання. право як інструмент

стійкості та розвитку в умовах сучасних цивілізаційних викликів. частина 1. 2023. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-298-5-69> (дата звернення: 12.10.2023).

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 - 212-24) : Кодекс України від 07.12.1984 р. № 8073-X : станом на 20 серп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 12.10.2023).

4. Жук І. О. Попередження та протидія домашньому насильству. *Становлення та розвиток правової держави: проблеми теорії та практики*. 2022. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-287-9-110>(дата звернення: 03.11.2023).

5. Баюрчак М. І. Протидія домашньому насильству в умовах воєнного стану. *Права людини та публічне врядування в сучасних умовах*. 2023. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-314-2-72>(дата звернення: 03.11.2023).

6. Красицька Л. В. Удосконалення правового механізму запобігання та протидії домашньому насильству в умовах європейської інтеграції України. *Розвиток громадянського суспільства як необхідна складова європейської інтеграції України*. 2022. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-271-8-50>(дата звернення: 03.11.2023).

Одержано 02.06.2024

Тамара Олександрівна ЖУРАВЛЬОВА,
курсантка 2 курсу факультету підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності Дніпровського
державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Маргарита Костянтинівна МАКСИМОВА,
викладач кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності Дніпровського
державного університету внутрішніх справ,
доктор філософії

РОЛЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЗАКОННОСТІ ТА ПРАВОПОРЯДКУ В УКРАЇНІ

Адміністративний процес в Україні відіграє визначальну роль у забезпеченні законності та правопорядку. Цей процес є складним та багатограним, охоплюючи різноманітні аспекти діяльності органів влади та юридичних осіб у сфері публічного адміністрування. У

даному науковому тексті розглянуто роль адміністративного процесу у забезпеченні законності та правопорядку в Україні з урахуванням сучасного правового контексту та практичних викликів. Законність є фундаментальною юридичною категорією, що визначає правове життя суспільства та громадян. Це концепція, яка охоплює політичні, правові та організаційні аспекти суспільного ладу, відображаючи взаємозв'язок між правом, владою та державою.

Різновиди Законності

- Законність як Принцип Влади. Цей аспект передбачає виконання владних повноважень відповідно до законів та конституційних прав і свобод громадян.

- Законність як Принцип Поведінки. Вона визначає правовий статус особи, її права та обов'язки, а також можливість отримання судового захисту та юридичної відповідальності.

- Законність як Принцип Нормативної Системи. Вона забезпечує ієрархічність нормативних актів та відповідність їх конституційним принципам.

-- Законність як Режим Суспільного Життя. Цей аспект передбачає точне виконання законів усіма суб'єктами права, що визначає ступінь дотримання закону в суспільстві [1, с. 69].

Верховенство Права та Закону – це основоположний принцип, що передбачає, що жоден інший нормативний акт не може суперечити Конституції та законам. Рівність Перед Законом. Усі громадяни мають однакові права та обов'язки перед законом. Забезпечення стабільності та прогнозованості правової системи. Рішення повинні базуватися на чітких юридичних аргументах та нормативних принципах. Забезпечення захисту прав і свобод кожного громадянина.

В Україні законність є конституційним принципом, що передбачає, що всі закони та інші нормативно-правові акти повинні відповідати Конституції. Органи влади повинні діяти у межах, визначених Конституцією та законами України, а громадяни зобов'язані дотримуватися законів та поважати права та свободи інших людей. Законність виступає не лише як система правових норм, а й як основа для побудови правової держави та забезпечення прав та свобод громадян. Дотримання законності є важливим чинником стабільності та розвитку суспільства, а її забезпечення вимагає ефективних механізмів контролю та відповідальності [2, с. 37].

Адміністративний процес є системою правових, організаційних та процедурних відносин, спрямованих на забезпечення виконання адміністративного законодавства, захист прав та інтересів громадян, підприємств та держави, а також на забезпечення додержання законності та правопорядку.

Адміністративний процес в Україні відіграє ключову роль у забезпеченні законності та правопорядку через наступні аспекти:

- Адміністративний процес надає можливість звертатися до органів влади для захисту прав та інтересів у випадках їх порушення.

- Адміністративний процес визначає правила та процедури виконання адміністративних норм та стандартів.

- Адміністративний процес включає механізми контролю за діяльністю органів влади та їхнім відповідностям законам та конституційним принципам.

- Адміністративний процес передбачає вжиття заходів щодо встановлення та покарання порушень законності та правопорядку [3, с. 331].

Таким чином, адміністративний процес в Україні відіграє важливу роль у забезпеченні законності та правопорядку. Його ефективне функціонування вимагає системного підходу, удосконалення процедур та механізмів контролю, а також постійного вдосконалення законодавства з метою забезпечення прав та свобод.

Список бібліографічних посилань

1. Бандурка, О. М. Адміністративний процес України: монографія. 2019. С. 76

2. Гречана, С. І. Сутність адміністративного судочинства через призму поглядів вчених. Актуальні проблеми права: теорія і практика. 2020. С. 55-65.

3. Зінченко, Д. А. Особливості забезпечення законності та правопорядку в прифронтових зонах: виклики та рішення для Національної поліції України. Стан та перспективи розвитку адміністративного права України: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет конференції, м. Одеса, 20 жовтня 2023 р. Одеса: ОДУВС, 2023. С. 332

Одержано 26.05.2024

Данііл Анатолійович ЗІНЧЕНКО,

інспектор сектору кримінального аналізу

відділу кримінальної поліції

Вінницького районного управління поліції

Головного управління Національної поліції у Вінницькій області;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8089-0511>;

Олена В'ячеславівна ДЖАФАРОВА,

завідувач кафедри поліцейської діяльності

та публічного адміністрування

Харківського національного університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, професор;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4201-0218>

РОЛЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРОЗОРОСТІ ТА ПІДЗВІТНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Адміністративне право є однією з ключових галузей правової системи, яка регулює діяльність органів державної влади, їх взаємодію з громадянами та іншими суб'єктами права. Одним з основних завдань адміністративного права є забезпечення прозорості та підзвітності органів державної влади, що є необхідною умовою для ефективного функціонування демократичного суспільства.

Прозорість органів державної влади є важливим аспектом демократичного суспільства, який сприяє підвищенню довіри громадян до державних інституцій та запобігає корупції. Відкритість та доступність інформації про діяльність державних органів дозволяють громадянам бути обізнаними про прийняті рішення, витрати бюджетних коштів та інші аспекти державного управління. Це, у свою чергу, сприяє формуванню активного громадянського суспільства, яке може ефективно контролювати дії влади. Адміністративне право відіграє ключову роль у забезпеченні прозорості державної влади. Одним з основних інструментів є законодавство про доступ до публічної інформації. Ці закони зобов'язують органи державної влади надавати громадянам доступ до документів, звітів та інших матеріалів, що мають суспільний інтерес[1]. Це дозволяє громадянам отримувати необхідну інформацію про діяльність влади та контролювати її ефективність. Публічні консультації та слухання також є важливим механізмом забезпечення прозорості. Вони дозволяють громадськості брати участь у процесі прийняття рішень, висловлювати свої думки та пропозиції, а також отримувати відповіді на питання, що їх

хвилюють. Це сприяє відкритості влади та врахуванню інтересів різних груп суспільства. Регулярне звітування державних органів про свою діяльність є ще одним важливим аспектом прозорості. Звіти про виконану роботу, досягнуті результати, використання бюджетних коштів та інші аспекти діяльності дозволяють громадянам оцінити ефективність роботи влади. Публікація таких звітів на офіційних веб-сайтах або в інших доступних джерелах забезпечує відкритість та доступність інформації. Державні реєстри та бази даних, що містять інформацію про діяльність органів влади, також сприяють прозорості. Вони дозволяють громадянам отримувати необхідну інформацію про різні аспекти державного управління, зокрема про державні закупівлі, земельні ділянки, будівельні дозволи тощо. Це сприяє контролю за діяльністю влади та запобіганню корупційним схемам.

На нашу думку, важливу роль у забезпеченні прозорості відіграють також медіа та громадські організації. Вони проводять розслідування, публікують аналітичні матеріали, організовують громадські обговорення та інші заходи, спрямовані на підвищення обізнаності громадян про діяльність влади. Це сприяє формуванню активного громадянського суспільства, яке може ефективно контролювати дії влади та впливати на прийняття рішень. Прозорість органів державної влади є необхідною умовою для функціонування демократичного суспільства. Відкритість та доступність інформації про діяльність влади сприяють підвищенню довіри громадян, запобігають корупції та зловживанням, а також забезпечують контроль за ефективністю роботи державних органів. Адміністративне право, закони про доступ до інформації, публічні консультації та слухання, регулярне звітування, державні реєстри та бази даних, а також діяльність медіа та громадських організацій є важливими інструментами забезпечення прозорості влади.

Підзвітність органів державної влади є фундаментальною умовою для забезпечення ефективного управління та відповідального виконання владних функцій. Цей принцип передбачає, що державні органи та посадові особи повинні бути відповідальними за свої дії та рішення перед громадянами, суспільством та іншими державними структурами. Підзвітність сприяє прозорості, запобіганню корупції та підвищенню довіри громадян до влади. Адміністративне право відіграє важливу роль у формуванні механізмів підзвітності[2]. Система нагляду та контролю за діяльністю державних органів забезпечує регулярний моніторинг їхньої роботи. Внутрішні та зовнішні аудити, перевірки та інспекції допомагають виявляти недоліки та порушення, а також пропонувати шляхи їх усунення. Ці процедури спрямовані на забезпечення дотримання законодавства, ефективного

використання ресурсів та досягнення поставлених цілей. Механізми оскарження адміністративних рішень є ще одним важливим аспектом підзвітності. Громадяни та юридичні особи мають право подавати скарги та апеляції на дії або бездіяльність органів державної влади. Це дає змогу захищати свої права та інтереси, а також сприяє підвищенню відповідальності посадових осіб за прийняті рішення. Судові та адміністративні процеси оскарження є важливим інструментом забезпечення справедливості та підзвітності. Важливим елементом підзвітності є регулярне звітування державних органів про свою діяльність. Звіти про виконану роботу, використання бюджетних коштів, досягнуті результати та плани на майбутнє допомагають оцінювати ефективність роботи влади [2]. Публікація таких звітів у відкритих джерелах дозволяє громадянам отримувати інформацію про діяльність органів влади та контролювати їхню роботу. Підзвітність також передбачає відповідальність посадових осіб за порушення законодавства або невиконання службових обов'язків. Адміністративні санкції, дисциплінарні заходи, а в окремих випадках навіть кримінальна відповідальність є важливими інструментами забезпечення підзвітності. Ці заходи стимулюють посадових осіб до сумлінного виконання своїх обов'язків та дотримання норм права [3]. Громадські організації та медіа відіграють важливу роль у забезпеченні підзвітності державної влади. Вони здійснюють моніторинг діяльності органів влади, проводять розслідування, публікують аналітичні матеріали та організують громадські обговорення. Це сприяє формуванню громадянського суспільства, яке активно контролює дії влади та впливає на процеси ухвалення рішень.

Ми вважаємо, що підзвітність органів державної влади є ключовим принципом демократичного суспільства. Вона забезпечує відповідальне виконання владних функцій, запобігає зловживанням та сприяє підвищенню довіри громадян до державних інституцій. Адміністративне право, механізми нагляду та контролю, процедури оскарження, звітування, відповідальність посадових осіб, а також діяльність громадських організацій та медіа є важливими складовими системи підзвітності.

Отже, адміністративне право відіграє важливу роль у забезпеченні прозорості та підзвітності органів державної влади, створюючи правові механізми, які дозволяють громадянам контролювати діяльність державних органів та впливати на процеси прийняття рішень. Завдяки законодавству, що регулює доступ до публічної інформації, публічні консультації та слухання, а також звітність державних органів, створюються умови для відкритого та зрозумілого управління, яке відповідає інтересам суспільства. Механізми оскарження адміністративних

рішень та відповідальності посадових осіб забезпечують ефективний контроль за дотриманням законодавства та виконанням службових обов'язків. Важливу роль у цьому процесі відіграють також медіа та громадські організації, які здійснюють моніторинг, розслідування та публікації, спрямовані на підвищення обізнаності громадян про діяльність державних органів. Таким чином, адміністративне право є ключовим інструментом формування відповідальної та відкритої системи державного управління, яка здатна ефективно реагувати на потреби та запити громадян.

Список бібліографічних посилань

1. Дзюба І. Організаційні форми адміністративно-правового регулювання діяльності територіальних громад в Україні. *Верховенство права: доктрина і практика в умовах сучасних світових викликів : матеріали Міжнар. наук. практ. конф. Дніпро. ДДУВС. 2023. С. 156-159*

2. Нагорна О.О. Дотримання прав людини на доступ до публічної інформації. *Роль приватного права України в забезпеченні прав людини : матеріали Всеукр. наук.-практ. Семінару. Дніпро. Видавець Біла К.О. 2019. С. 40-42*

3. Полуектова, А. Функції адміністративного процесуального права. *Стан та перспективи розвитку адміністративного права України: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет конференції. м. Одеса. 20 жовтня 2023 р. Одеса. ОДУВС. 2023. С.224-226.*

Одержано 29.05.2024

Аліса Олександрівна КАРЯКІНА,

здобувач вищої освіти 2 курсу

Дніпровського державного університету внутрішніх справ;

Меланія Олександрівна ЧЕРКАСОВА,

здобувач вищої освіти 2 курсу

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Маргарита Костянтинівна МАКСИМОВА,

викладач кафедри адміністративного права,

процесу та адміністративної діяльності Дніпровського

державного університету внутрішніх справ,

доктор філософії

АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНЕ ПРОВАДЖЕННЯ

Адміністративно-деліктне провадження — це важливий аспект системи адміністративного права, який регулює порядок розгляду

та вирішення справ про адміністративні правопорушення. Цей процес охоплює комплекс правових норм, процедур та механізмів, спрямованих на забезпечення ефективного реагування на порушення адміністративного законодавства та захист публічних інтересів. Особливості цього провадження полягають у чіткому визначенні прав, обов'язків та гарантій учасників, забезпеченні швидкого й справедливого вирішення справ, а також у специфіці правових відносин між суб'єктами владних повноважень та особами, які притягуються до відповідальності.

Варто зазначити, що деліктні провадження являють собою процесуальну діяльність уповноважених посадових осіб на підставі нормативно – правових актів, а також правил, щодо встановлення справедливої істини у справах про адміністративний проступок і прийняття рішення відповідно до чинного законодавства України [1].

Одним із головних завдань деліктних проваджень є об'єктивне, повне, своєчасне дослідження обставин справи, а також її вирішення та виявлення проблематики, яка стала основою для появи делікту.

Досліджуючи зазначену тематику, ми можемо з впевненістю сказати, що поняття «адміністративний делікт» ширше, ніж поняття «адміністративне правопорушення» та включає різні види правопорушень. При розширенні кола адміністративно-деліктних правопорушень змінюються й сутнісні характеристики адміністративних деліктів, тому можна сформулювати адміністративно-деліктну систему запобігання правопорушенням, що включає не тільки адміністративні правопорушення, але й інші види правопорушень, які не належать до злочинів та цивільних правопорушень [2].

Під адміністративно-деліктним провадженням слід розглядати комплекс процесуальних порядків по розгляду та вирішенні справ адміністративної юрисдикції, з приводу притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності, що складається з таких стадій:

- порушення провадження та адміністративне розслідування;
- розгляд справи про адміністративне правопорушення та винесення рішення (постанови);
- перегляд постанови;
- виконання постанови [3].

Для детального розуміння тематики наукової роботи та її процесу нам варто виокремити суб'єктів провадження у справах про адміністративні проступки, зазвичай суб'єктами адміністративних деліктів виступатимуть фізичні та юридичні особи. Фізичною особою як суб'єктом адміністративного делікту буде осудна особа, яка досягла віку адміністративно-деліктної відповідальності. Необхідно

звернути увагу на наявність спеціального суб'єкта таких деліктів (наприклад, до них відноситимуться державні службовці, адвокати, нотаріуси, судді, фізичні особи, які є членами саморегульованих організацій) [4].

До основних ознак адміністративно-деліктного процесу можна віднести:

- суспільні відносини, які регулюють саме питання провадження у справах про адміністративні правопорушення, до яких входять такі стадії, як порушення, розслідування, дозвіл та виконання постанов про адміністративні покарання, що відрізняє їх від інших суспільних відносин, до

- великий суб'єктний склад, саме ці особи здійснюють провадження та виконання справ про адміністративні правопорушення.

Отже, зважаючи на вище викладене ми можемо дійти висновку, що деліктні провадження врегульовані адміністративно-процесуальними нормами, це діяльність публічної влади з розслідування, розгляду, прийняття рішень та винесення постанов, їх виконання в адміністративних справах деліктного характеру. Адміністративно-деліктне провадження є важливим елементом системи адміністративного права, який забезпечує належний порядок розгляду та вирішення справ про адміністративні правопорушення. Воно базується на чітких правових нормах та процедурах, що дозволяють ефективно реагувати на порушення адміністративного законодавства та забезпечувати захист публічних інтересів.

Список бібліографічних посилань

1. Адміністративне право України (загальна частина) : навч. посіб. / [Остапенко О. І. Ковалів М. В., Єсімов С. С. та ін.] ; [Вид. 2-е, доп.] Львів : СПОЛОМ, 2021. 616 с. Бібліогр.: с. 612-614 (29 назв).

2. Адміністративне право України : підручник / В. В. Середа, О. Л. Хитра, Ю. С. Назар, Д. І. Йосифович, Я. М. Когут та ін. ; за заг. ред. Ю. С. Назара. Львів : ЛьвДУВС, 2021. 680 с.

3. Тернушак, М. М. Теоретико-правова характеристика адміністративно-деліктного провадження (принципи та процедура). Юридичний вісник. 2023. 88 с.

4. Адміністративне право України (загальна частина): навчальний посібник / О. І. Остапенко, М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, Л. С. Гулак, Н. Я. Отчак, Л. О. Остапенко. Львів: НУ «Львівська політехніка», 2019. 504 с.

Одержано 29.05.2024

Валерія Євгенівна КОНДРА,

здобувач 2 курсу (бакалаврського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 081 «Право»

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Маргарита Костянтинівна МАКСИМОВА,

викладач кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності Дніпровського
державного університету внутрішніх справ,
доктор філософії

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ДОКТРИНИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА І ПРОЦЕСУ

Сьогодні у правовій доктрині дискусійними є положення щодо спільних та відмінних рис процесуального законодавства [4; 5]. У наукових публікаціях порушуються питання доцільності формування науки про судовий процес [6; 7]. Остання проблематика вельми перспективна, і її наявність свідчить про значний потенціал розвитку відносин у сфері судової юрисдикції.

Сучасна правозастосовна діяльність адміністративних судів свідчить про наявність проблем, вирішення яких потребує якнайшвидшого вдосконалення доктринальних положень теорії адміністративного права і процесу. Більш того, виникнення деяких проблем прогнозувалось ще у 2005-2006 роках, коли адміністративні і господарські суди у межах підвідомчості почали розглядати справи адміністративної юрисдикції [8; 9]. Указане стосується передусім проблеми розмежування судової юрисдикції між адміністративними і господарськими судами.

Підготовлені вищими судовими органами роз'яснення цього питання, на жаль, не містили однозначних рекомендацій, особливо якщо виникав спір за участі органу виконавчої влади, органу місцевого самоврядування, стосовно господарської діяльності. Так, у інформаційному листі Верховного Суду України від 26.12.2005 № 3.2-2005, присвяченому розмежуванню компетенції господарських і адміністративних судів, було вказано на категорії спорів, які підлягають розгляду адміністративними судами.

Формування категорій спорів було засноване на виділенні необхідної та єдиної ознаки — наявності суб'єкта владних повноважень як обов'язкового учасника права адміністративної юрисдикції.

Підводячи підсумок проведеному дослідженню окремих проблем закріплення у законодавстві судового позовного порядку вирішення публічно-правових спорів, укажемо на недостатність їх розв'язання лише шляхом внесення змін до КАСУ. Очевидно, що проблема вдосконалення позовного порядку захисту прав, свобод, законних інтересів в адміністративних судах не може бути вирішена без розвитку доктринальних основ адміністративного права і процесу. Причому такий розвиток не повинен бути спрямований на ліквідацію певної правової норми. Необхідно виробити принципово новий підхід до визначення таких категорій, як «адміністративний договір», «адміністративний процес», «судова адміністративна юрисдикція». Доречними також будуть наукові дискусії стосовно уніфікації процедур позовного провадження.

Список бібліографічних посилань

1. Кодекс адміністративного судочинства України // Відом. Верхов. Ради України. - 2005. - № 35-36, 37. - Ст. 446 (із змінами).
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV // Відом. Верхов. Ради України. - 2004. - № 40-41, 42. - Ст. 492.
3. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 № 1798-XII // Відом. Верхов. Ради України. - 1992. - № 6. - Ст. 56.
4. Грошевий Ю. М. Проблеми спеціалізації процесуальних процедур / 1. М. Грошевий // Актуальні проблеми застосування Цивільного процесуального кодексу та Кодексу адміністративного судочинства України : міжнар. наук.-практ. конф., 25-26 січ. 2007 р. : тези доп. / [за заг. ред. В. В. Кома-рова]. - Х. : Нац. юрид. акад. України, 2007. - С. 26-30.
5. Комаров В. В. Цивільний процесуальний кодекс та Кодекс адміністративного судочинства України: проблема єдності та відмінностей / В. В. Комаров // Актуальні проблеми застосування Цивільного процесуального кодексу та Кодексу адміністративного судочинства України : матеріали міжнар. наук. -практ. конф., 25-26 січ. 2007 р. : тези доп. / [за заг. ред. В. В. Комарова]. - Х. : Нац. юрид. акад. України, 2007. - С. 3-9.

Одержано 02.06.2024

Юлія Миколаївна КРЕТ,

аспірантка кафедри правового забезпечення підприємницької діяльності та фінансової безпеки факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7020-375X>;

Михайло Степанович ІЛЬНИЦЬКИЙ,

професор кафедри теоретичних та приватно-правових дисциплін ПВНЗ «Київський міжнародний університет»,
доктор юридичних наук, професор;
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-7223-9745>

ПРИНЦИП ДОСТАТНОСТІ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ У ФІНАНСОВО-ПРАВОВОМУ ЗАХИСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Для забезпечення виконання державою соціальною функції потрібно спиратися на принципи фінансово-правового захисту, оскільки як вихідні, загальні, основні начала, встановлюють правові приписи, що регламентують фінансовий захист споживачів соціальних благ та послуг.

Погляди фахівців фінансового права, конституційного права, трудового права, права соціального забезпечення, економістів, соціологів, політологів щодо принципів соціальної функції держави приводе до висновку про реалізацію соціального захисту на підставі фінансово-правового регулювання, що забезпечується визначенням та реалізацією принципів фінансово-правового захисту [1; 2]. Як категорія фінансового права, фінансово-правовий захист забезпечується та визначається загально-правовими принципами, що полягають в основі фінансово-правових відносин; як складова фінансової діяльності держави спирається на фінансово-правові норми-приписи; як напрям бюджетної діяльності держави щодо розподілу, перерозподілу бюджетних коштів щодо забезпечення цілей соціальної політики держави - на принципи бюджетної системи, які визначають особливості бюджетної діяльності; як обов'язкова складова забезпечення реальності соціального захисту при виконанні бюджету - на принципи бюджетного фінансування, як особлива категорія, інституту державних видатків має власні принципи, що характеризують її зміст та забезпечують її функціональне призначення в системі національного захисту

Принципи фінансово-правового захисту - це вихідні правові засади на яких формується сучасний державний підхід до фінансово-правового

регулювання складових національної соціальної політики, що спрямовані на фінансування заходів соціального захисту з метою забезпечення реалізації соціальних прав громадян та надання можливостей для їх подальшого розвитку.

Принцип фінансово-правового захисту є критерієм законності та правомірності дій органів законодавчої, виконавчої влади, посадових осіб, розпорядників бюджетних коштів, отримувачів соціальних послуг щодо фінансового забезпечення соціальних прав громадян, зокрема і військовослужбовців, які мають особливі соціальні права.

Принцип адресного призначення фінансового забезпечення соціальних прав введений в чинне законодавство повинен забезпечувати надходження пільг, гарантій та компенсацій по їх конкретному призначенню, що потребує додаткових обґрунтувань деяких соціальних прав, а саме відшкодування матеріальної та моральної шкоди, що визначено чинним законом «Про соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (Закон № 2011) [3], проте докладно не встановлено. Норма носить декларативний характер, а визначає важливе принципове положення - отримання коштів нужденним.

З цим принципом пов'язано і принцип доступності та достатності компенсаційних виплат, оскільки саме при встановленні конкретної особи досягаються відшкодування втрат фізичних, психічних, моральних, що потребує фінансового забезпечення, але у повному обсязі складно прорахується. Компенсація повинна надаватися за будь-яку суму економічного збитку у встановленому порядку та в міру серйозності порушень та обставин кожного випадку, який є результатом грубих порушень. У цих принципах міститься також призив до держав інформувати громадськість і особливо жертв грубих порушень прав людини або міжнародного гуманітарного права про права та права, які мають у їх можливостях у здійсненні права на правову захист (медичні, психологічні, юридичні послуги тощо). У всіх міжнародних документах і практиках принципи, щодо відшкодування шкоди жертвам пов'язані з відповідальністю держави і залежать від неї. Ця відповідальність включає в себе обов'язок держави поміщати шкоду в разі неправомочності поведінки з позицією міжнародного права.

Висновки. Значення принципів фінансово-правового захисту посилюється, оскільки соціальна політика держави трансформується, знає змін, нові реалії вимагають удосконалення правових позицій фінансово-правового регулювання соціального захисту з врахуванням інтересів всіх громадян і окремих вразливих категорій. Реалізація

всіх запланованих соціальних заходів завдяки принципам фінансово-правового регулювання надає національній політці соціального захисту військових законності, демократичності, справедливості у виконанні обов'язків та у забезпеченні прав задіяних суб'єктів.

Реалізація принципів фінансово-правового захисту військовослужбовців потребує з'ясування сутності чинного фінансового законодавства з правого регулювання соціальної політики, як нормативної бази її ефективного застосування та подальшого розвитку.

Список бібліографічних посилань

1. Гетманець О.П. Фінансово-правові засади соціального захисту військовослужбовців. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2023. –№ 3 (102), ч. 1. С. 102-110

2. Коробцова Д.В. Визначення та ознаки принципів бюджетного права України. *Підприємство, господарство і право*. 2018. №11. С. 15-154

3. Про соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей. Закон України № 2011-ХІІ від 20. 12. 1991 року // Відомості Верховної Ради України від 14.04.1992 № 15, ст..190 // URL <https://zakon.rada.gov.ua/la>

Одержано 01.06.2024

Петро Йосипович КУЧЕРЯВИЙ,

аспірант Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького;
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-4247-9649>

ОКРЕМІ ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПРОКУРОРА-СТАЖИСТА

Система органів прокуратури останнім часом перебуває в режимі реформації, що провокує й соціально-свідому невизначеність до її працівників з боку суспільства. Свідченням цього, наявні деякі фактори, що у своїй сукупності знижували рівень довіри до прокуратури в цілому та применшували престиж цієї професії. Так, до прикладу, лише за 2023 рік до дисциплінарної відповідальності за вчинення дисциплінарного проступку було притягнуто 126 прокурорів [1]. З огляду на те, що нами було проаналізовано лише один вид відповідальності, до якої було притягнуто прокурорів, цифра є досить значною. Також варто звернути увагу й на кількість вакантних місць в органах прокуратури, інформацію про які періодично висвітлює Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів. Так, станом на

30.05.2024 року вакантними є 1574 посади [2], що говорить про дуже великий «кадровий голод» в таких органах державної влади, що на пряму впливає на якість виконання функцій, передбачених законом України «Про прокуратуру». Ті ж діючі прокурори, що залишаються в системі, не можуть належним чином виконувати службові обов'язки, через чимале навантаження, що пропорційно впливає на процес кримінального провадження, що є надважливим задля захисту особи, суспільства і держави від кримінальних посягань, забезпечення прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального процесу, а також гарантування швидкого, повного і неупередженого розслідування та судового розгляду, щоб кожен винний був притягнутий до відповідальності відповідно до своєї вини, жоден невинний не був звинувачений або засуджений, ніхто не піддавався необґрунтованому процесуальному примусу, і щоб кожному учаснику кримінального провадження була забезпечена належна правова процедура [3]. Поряд з цим, варто наголосити, що прокуратура України відіграє ключову роль у встановленні основоположного конституційного принципу верховенства права, що націлений протидіяти правовому хаосу. Вона забезпечує баланс у суспільстві між приватними і публічними інтересами держави, суспільства та окремих осіб [4, С. 79].

Крім того, можна виділити також проблему доступу до професії прокурора для молодих фахівців, які тільки закінчили юридичні заклади вищої освіти, але не можуть пройти на роботу в органи прокуратури у зв'язку із суб'єктивними факторами: ресурсно- та часозатратною процедурою добору кадрів, відсутністю досвіду роботи тощо.

На вирішення цих та інших проблем було спрямоване прийняття закону України від 14.04.2022 № 2203-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення добору та підготовки прокурорів», який серед іншого передбачає запровадження такої посади, як прокурор-стажист, та, на нашу думку, покликаний вирішити деякі кадрові проблеми в органах прокуратури [5]. Так, відповідно до статті 33-3 Закону України «Про прокуратуру» після набрання чинності змін, прокурор-стажист окружної прокуратури є прокурором органу прокуратури [6]. Це означає, що він підпадає під ті ж гарантії матеріального, соціального та побутового забезпечення, які передбачені для всіх прокурорів законодавством. Проте, у зв'язку з обмеженням повноважень, прокурор-стажист буде мати деякі відмінності в своїх правах і обов'язках порівняно з іншими прокурорами системи прокуратури України. Так, адміністративно-правовий статус прокурора-стажиста дещо звужений, зокрема: 1. у прокурора-стажиста обмежений обсяг повноважень. Так, останній має обмежений

обсяг повноважень у здійсненні функцій прокуратури. Це означає, що він не матиме повного спектра можливостей і обов'язків, які є у інших прокурорів; 2. узгодження рішень з керівництвом: усі рішення прокурора-стажиста підлягають обов'язковому узгодженню з керівництвом. Це може стосуватися як процесуальних рішень, так і інших питань, що входять до компетенції прокурорів; 3. нижча заробітна плата: заробітна плата прокурора-стажиста є нижчою, ніж у прокурора окружної прокуратури. Це відповідає його обмеженому обсягу повноважень і статусу стажиста.

Поряд із позитивним моментом, що стосується вирішення деяких проблем прокуратури в цілому, варто згадати і про те, що відповідно до змін, внесених до Закону України «Про прокуратуру», статус прокурора-стажиста окружної прокуратури дійсно відрізняється від статусу інших прокурорів системи прокуратури України. Це створює певні розбіжності з вимогами законодавства щодо єдності системи прокуратури, яка забезпечується єдиним статусом прокурорів. Так, частина 5 статті 7 Закону України «Про прокуратуру» передбачає єдність системи прокуратури через єдиний статус прокурорів [6]. Відповідно, введення окремого статусу прокурора-стажиста з обмеженими повноваженнями суперечить цій нормі, оскільки створює різницю в статусах прокурорів. Статті 3 і 5 Закону закріплюють принцип незалежності прокурорів, який передбачає захист від будь-якого незаконного політичного, матеріального чи іншого впливу на прокурора при прийнятті рішень. Обмеження повноважень прокурора-стажиста та обов'язкове узгодження його рішень з керівництвом можуть розглядатися як порушення цього принципу, оскільки можуть впливати на незалежність його діяльності. Прокурор-стажист має право на ті ж матеріальні, соціальні та побутові гарантії, що й інші прокурори, проте різниця в заробітній платі ставить його в нерівні умови порівняно з іншими прокурорами, що також може бути розцінена як порушення принципу єдності статусу прокурорів.

Підводячи підсумки, вважаємо, зміни внесені в закон України «Про прокуратуру» в частині впровадження інституту прокурора-стажиста загалом позитивними, та спрямованими на вирішення багатьох проблем, підвищення довіри до прокуратури в цілому. Водночас, адміністративно-правовий статус останнього є дещо відмінним від статусу прокурора, що провокує неоднозначне сприйняття окремих положень профільного закону.

Список бібліографічних посилань

1. Інтернет ресурс. URL: <https://kdkp.gov.ua/punishment/search?year=2023&page=18>.

2. Інтернет ресурс. URL: <https://kdkp.gov.ua/news/declaration/514>.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Кодекс України; Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI.

4. Скибенко О.І. Конституційно-правовий статус прокуратури України в умовах реформування. Дис. на здобуття наук. ст. канд. юрид. наук. Київ. 2021. 237 с.

5. Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення добору та підготовки прокурорів. від 14.04.2022 № 2203-IX. Відомості Верховної Ради, 2023, № 16, ст.70.

6. Про прокуратуру. Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. Відомості Верховної Ради, 2015, № 2-3, ст.12.

Одержано 05.06.2024

Єгор Олегович МИХАЙЛЕНКО,

аспірант

Одеського державного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-5625-5699>

Науковий керівник:

Аліна Володимирівна ДЕНИСОВА,

завідувач кафедри адміністративного

права та адміністративного процесу

Одеського державного університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, професор

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Питання соціального захисту для будь-якої країни світу є одним із пріоритетних, оскільки це демонструє готовність держави брати відповідальність за соціальне благополуччя своїх громадян. У ст. 17 Конституції України зазначено, що держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей [1].

В Україні більше двох років триває повномасштабна війна, через злочинні дії країни-агресора значна кількість громадян встали на захист своєї батьківщини та долучились до лав Збройних Сил України. Актуальним питанням постає соціальний захист військовослужбовців, як гарантів захисту держави від цієї агресії. Для переважної більшості людей сім'я займає основне місце у їхньому житті, тому для

держави постає завдання реалізації їх соціального добробуту на одному рівні з самими захисниками України. Адже як для окремого громадянина, так і для держави в цілому діти є тими, хто буде будувати майбутнє. В тому числі майбутнє національної безпеки.

Невід'ємною частиною історичних процесів державотворення на всіх його етапах є забезпечення національної безпеки держави як базової передумови розвитку суспільства зі збереженням його національної самобутності та ідентичності. Наразі питання безпеки є центральним для більшості держав світу, а для України його взагалі варто розглядати як чи не найважливіший інструмент для збереження державності, суверенітету та територіальної цілісності від зазіхань зовнішніх ворогів та їхнього впливу на внутрішньополітичну ситуацію в державі [3, с. 142].

Одним із фундаментальних нормативно-правових актів у сфері соціального захисту дітей військовослужбовців є Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», де у ст. 1-1 зазначено, що державна політика соціального захисту ветеранів війни та членів їх сімей - це цілеспрямована, системна діяльність органів державної влади щодо забезпечення соціального захисту ветеранів війни та членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України шляхом надання їм пільг і гарантій соціального захисту відповідно до законодавства [2]. Однак перелік соціальних гарантій для дітей є досить обмеженим, оскільки переважна більшість обсягу цих гарантій стосується освітнього процесу та в недостатній мірі охоплює сферу профілактично-оздоровчої сфери та дозвілля дітей поза межами навчального закладу.

Для формування та подальшої реалізації гарантованої державою соціальної політики необхідно визначити завдання соціального захисту членів сімей військовослужбовців, а саме до них слід віднести: створення сприятливих соціально-економічних та трудових умов; забезпечення належного матеріального забезпечення, оздоровлення; проведення соціально-орієнтовної житлової політики, охорони здоров'я, освіти, материнства й дитинства [4, с. 153].

Аналізуючи вищезазначені завдання, які постали перед нашою державою необхідно зробити висновок щодо механізмів їх практичної реалізації. А саме питання фінансування та організації стратегії соціального добробуту майбутнього нашої держави, тому що вирішення цього питання має стратегічний рівень.

Усі заходи соціального захисту військовослужбовців носять перспективний характер, хоча можуть бути невідкладними та поступовими,

розрахованими на тривалу реалізацію. Їх здійснення є юридично визначеним обов'язком держави, на відміну від бізнес-середовища, для якого обов'язок більшою мірою соціально обумовлений з окремим впливом чинників морального та економічного змісту [5, с. 164].

Враховуючи вищевикладене можна зробити висновок щодо того, що для побудову сильної та розвиненої держави необхідна соціально-орієнтована політика, яка буде охоплювати стратегічні завдання. Необхідно задіяти як зовнішні, так і внутрішні джерела фінансування соціальних гарантій військовослужбовцям та членам їх сімей, оскільки виконання цих зобов'язань буде наявним прикладом для майбутніх поколінь. А це в свою чергу фундаментальна гарантія національної безпеки держави.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України від 28.06.1996, ВВР, 1996, № 30, ст. 141
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>

2. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993, ВВР, 1993, № 45, ст. 426 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>

3. Денисова А.В., Гданов І.Р., Адміністративно-правові основи забезпечення національної безпеки держави, НАУКОВИЙ ВІСНИК ПУБЛІЧНОГО ТА ПРИВАТНОГО ПРАВА Випуск 6, том 1, 2020. 302 с. URL: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2020.6-1.25>

4. Сидоренко А.О., Соціальний захист членів сімей військовослужбовців в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення, Аналітично-порівняльне правознавство № 6, 2022. 379 с. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.06.27>

5. Гринько Р. В., Мота А. Ф., Петреченко, С. А., Соціальний захист військовослужбовців в умовах воєнного стану / Право і Суспільство № 3 / 2022. 267 с. URL: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.3.24>

Одержано 19.06.2024

Роман Едуардович МОСКАЛЕНКО,

курсант навчальної групи ПД-231

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Маргарита Костянтинівна МАКСИМОВА,

викладач кафедри адміністративного права,

процесу та адміністративної діяльності Дніпровського

державного університету внутрішніх справ,

доктор філософії

ЗАГАЛЬНА ТА ПРЕДМЕТНА ПІДСУДНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ

Предметна підсудність адміністративних справ є важливим аспектом судочинства, оскільки визначає, які конкретні справи підпадають під компетенцію певного рівня судової системи. В Україні, враховуючи запроваджену дворівневу систему місцевих адміністративних судів, предметна підсудність визначається рядом факторів.

Один із важливих критеріїв - доступність правосуддя для громадян. Справи, які мають велике поширення в суспільстві і стосуються дійсної повсякденної діяльності органів місцевого самоврядування та посадових осіб, повинні розглядатися судами, які доступні для громадян як за місцем їх проживання, так і з погляду традиційних відносин. Серед таких судів в Україні виступають місцеві загальні районні, районні у містах, міські та міськрайонні суди, а також суди військових гарнізонів. Ці суди забезпечують доступність правосуддя і забезпечують розгляд справ одноособовими суддями [1, с. 74].

Ще одним критерієм визначення предметної підсудності є характер публічно-правового спору. Спори, які підпадають під компетенцію цих судів, пов'язані з публічними відносинами, а саме:

- Перш за все, це спори, що виникають між громадянами та органами місцевого самоврядування чи їх посадовими особами.

- Також ці суди вирішують справи, пов'язані з рішеннями, діями або бездіяльністю суб'єктів владних повноважень у справах про притягнення до адміністративної відповідальності. Ці спори стосуються правомірності застосування адміністративних стягнень суб'єктом владних повноважень.

- Така система визначення предметної підсудності дозволяє забезпечити ефективний та доступний судовий захист для громадян у сфері адміністративного права, а також забезпечує реалізацію принципу доступності правосуддя.

Суб'єктний склад сторін спірних правовідносин у сфері адміністративного права визначається рядом ключових аспектів, які мають суттєве значення для визначення компетенції та процедурного статусу учасників. Аналіз цього складу дозволяє розкрити специфіку адміністративного судочинства, відобразити взаємодію між органами влади та громадянами, а також виявити основні тенденції розвитку цієї галузі права [3, с. 59].

У контексті спорів адміністративного характеру важливо розглянути різні ролі учасників процесу. По-перше, відповідачем у таких спорах може виступати орган чи посадова особа місцевого самоврядування, наприклад, сільський голова, чи посадова чи службова особа органу місцевого самоврядування, така як працівники виконкому. Спірні ситуації можуть виникати у зв'язку з рішеннями, діями або бездіяльністю цих осіб [4, с. 6].

Позивачем у таких справах може бути лише фізична чи юридична особа, яка не має статусу суб'єкта владних повноважень. Це забезпечує об'єктивність та незалежність судового розгляду спорів, оскільки забезпечується можливість судового контролю за діяльністю владних структур з боку громадян та інших учасників правовідносин [1, с. 3].

Важливо враховувати можливість виступу інших суб'єктів як відповідачів у справах про адміністративну відповідальність. Серед таких суб'єктів можуть бути адміністративні комісії при виконавчих комітетах сільських, селищних, міських рад, виконавчі комітети цих рад, а також районні, районні у місті, міські чи міськрайонні суди. До них також можна віднести органи внутрішніх справ, органи державних інспекцій та інші органи, уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення [2, с. 6].

Звернення уваги на можливість оскарження притягнення до адміністративної відповідальності в порядку позовного провадження чи за скаргою є важливим аспектом, що впливає на ефективність та доступність правосуддя. Строки та процедури оскарження впливають на оперативність та ефективність судового розгляду, а також на здійснення судового контролю за діяльністю органів влади. Аналіз суб'єктного складу сторін у спорах адміністративного характеру дозволяє виявити ключові аспекти взаємодії між владними структурами та громадянами, а також визначити перспективи розвитку адміністративного судочинства з метою забезпечення правової держави та захисту прав та інтересів громадян.

Адміністративні суди відіграють важливу роль у забезпеченні справедливості та захисті прав та інтересів громадян у відносинах з

державними органами та органами місцевого самоврядування. Визначення загальної та предметної підсудності цих судів має велике значення для забезпечення ефективного та доступного судочинства. Важливим аспектом предметної підсудності є доступність правосуддя для громадян. Це забезпечується шляхом призначення судів, які знаходяться у найближчому доступному місці для громадян та забезпечують розгляд справ залежно від їх складності та специфіки.

Висновки підтверджують важливість визначення загальної та предметної підсудності адміністративних судів для забезпечення ефективного та справедливого судочинства, яке гарантує захист прав та інтересів громадян у відносинах з органами влади.

Список бібліографічних посилань

1. Бояринцева, М. А. Характеристика принципів адміністративного судочинства в Україні. Порівняльно-аналітичне право. 2019. С. 105-108.

2. Бояринцева, Марина. Принципи адміністративного судочинства в Україні. Jurnalul juridic national: teorie și practică. 2019. С. 57-60.

3. Гречана, С. І. Сутність адміністративного судочинства через призму поглядів вчених. Актуальні проблеми права: теорія і практика. 2020. С. 55-65.

4. Рой О.В. Правові акти суб'єктів владних повноважень як предмет публічно-правового спору." Київ.(257 с.). 2019. С. 60

Одержано 28.05.2024

Роман Едуардович МОСКАЛЕНКО,

курсант навчальної групи ПД-231

Дніпровського державного університету внутрішніх справ;

Крістіна Віталіївна ДЕРЕВ'ЯНКО,

викладач кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ВЗАЄМОДІЯ ДІЛЬНИЧНИХ ОФІЦЕРІВ ПОЛІЦІЇ З ІНШИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ

Взаємодія Національної поліції з іншими суб'єктами у сфері протидії домашньому насильству стосовно дітей є важливим аспектом сучасного соціального та правового захисту дітей від будь-яких

форм насильства. Наукове дослідження, зосереджене на цій темі, визначає необхідність організації та планування спільних заходів для ефективної боротьби з цією проблемою.

З метою додержання гарантій прав та інтересів дітей, які стали жертвами домашнього насильства, а також забезпечення належного реагування на випадки насильства, необхідно сприяти своєчасній допомозі постраждалим дітям та створенню умов для їхнього безпечного зростання у сімейному оточенні. У цьому контексті, уповноважені підрозділи Національної поліції, такі як патрульна поліція, групи реагування, мобільні групи з протидії домашньому насильству, дільничні офіцери поліції, поліцейські офіцери громади та ювенальна превенція, взаємодіють з іншими державними органами, місцевими органами влади, а також юридичними та фізичними особами [1].

Згідно з вказівками у правових документах, зокрема Законом України «Про Національну поліцію», Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», та іншими нормативно-правовими актами, взаємодія між Національною поліцією та іншими суб'єктами здійснюється на різних рівнях. Координація заходів у цій сфері на місцевому рівні покладена на уповноважених осіб, які діють як координатори у відповідних органах виконавчої влади та місцевого самоврядування [2].

Указом Президента України від 21 вересня 2020 року введено невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, спрямовані на мінімізацію цього явища та покращення співпраці в цій сфері. Серед основних напрямків указані заходи з протидії насильству, покращення координації та співпраці між суб'єктами, а також удосконалення порядку прийому та розгляду заяв про домашнє насильство стосовно дітей.

Законодавство України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству створює необхідну базу для спільної діяльності Національної поліції та інших суб'єктів у цій сфері. Важливо продовжувати розвивати цю співпрацю та вдосконалювати заходи з метою ефективного захисту прав та інтересів дітей, що стали жертвами домашнього насильства.

Згідно з чинним законодавством, формами взаємодії поліцейських офіцерів громади та підрозділів ювенальної превенції у сфері захисту прав дітей є спільні наради, конференції, круглі столи, тренінги. На цих заходах обговорюються питання стану злочинності в дитячому середовищі, вжиті заходи для його покращення, а також надаються рекомендації батькам та законним представникам з метою запобігання правопорушенням серед дітей [4, с. 63].

Одним із ефективних інструментів попередження правопорушень у підлітковому середовищі є проведення профілактичних бесід з дітьми в навчальних закладах. Під час цих бесід поліцейські офіцери громади наголошують на важливості відповідального ставлення до навчання та виконання закону. Особлива увага приділяється дітям, схильним до правопорушень, їм роз'яснюється можливість застосування виховних та правових заходів у разі порушення закону [3, с. 16].

Важливу частину роботи при взаємодії з працівниками ювенальної превенції складає пошук зниклих дітей. Поліцейські офіцери громади активно беруть участь у проведенні першочергових заходів щодо встановлення місцезнаходження безвісти зниклих дітей. Вони збирають дані про дитину та вживають заходів для її розшуку. До цієї роботи також включається інформування громадськості про зникнення дитини безвісти та ужиття заходів для отримання інформації про її можливе місцезнаходження [2, с. 37].

Ще одним важливим напрямом роботи є профілактична діяльність з багатодітними родинами та сім'ями, які потребують допомоги. Поліцейські офіцери громади регулярно відвідують такі сім'ї, надають їм підтримку та, у разі необхідності, інформують про можливі наслідки неналежного виконання батьківських обов'язків [4, с. 26].

Основними напрямками взаємодії поліцейських офіцерів громади та підрозділів ювенальної превенції є обмін інформацією, проведення спільних зустрічей з дітьми та їх батьками, робота з багатодітними та проблемними сім'ями, пошук зниклих дітей, профілактична діяльність з «важкими» дітьми та молоддю, а також протидія домашньому насильству. Ефективна взаємодія цих суб'єктів гарантує захист прав та інтересів дітей та сприяє формуванню безпечного середовища для їхнього розвитку та зростання.

Список бібліографічних посилань

1. Волокітенко, І. О. Шляхи вдосконалення діяльності превентивних підрозділів Національної поліції України у сфері дотримання прав та свобод людини. 2021. С. 47
2. Костовська К.М., Мороз О.Б. Адміністративно-правовий статус підрозділів ювенальної превенції Національної поліції як суб'єктів профілактики правопорушень. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. Випуск 69.. 2022. С. 304–311.
3. Мороз О.Б., Ковальчук О.В., Хатнюк Ю.А. Довідник ювенального поліцейського. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 380 с.

4. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 19.12.2017 No 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text>.

Одержано 29.05.2024

Владислав Миколайович РЕКУНЕНКО,

курсант II курсу факультету

підготовки фахівців для підрозділі превентивної діяльності
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Крістіна Віталіївна ДЕРЕВ'ЯНКО,

викладач кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Діяльність поліції та правоохоронних органів в цілому у багатьох країнах світу завжди привертає увагу суспільства. Адже вона є першочерговим замовником правоохоронних органів і має стежити за їх повнотою та якістю. До теперішнього часу основними критеріями та показниками роботи колишньої міліції України були, наприклад, відсоток розкритих злочинів, кількість складених протоколів про адміністративні правопорушення тощо. Але ліквідація цього органу та перехід Національної поліції України на принципи роботи європейського зразка роблять це питання дуже актуальним, адже старі критерії не відповідають основному призначенню поліції у демократичному суспільстві – захисту прав і основоположних свобод людини.[1,с.2]

Водночас джерела інформації та їх зміст при оцінці ефективності підрозділів Національної поліції та сприйняття її суспільством суттєво відрізняються. Згодом стало за основу, що ефективність підрозділу Національної поліції оцінює безпосередньо керівництво на підставі інформації, яка надається самим підрозділом і не завжди об'єктивно. Суспільство ж оцінює таку інформацію, яку отримує з власних, іноді незалежних джерел без можливості її коригування зі сторони правоохоронного органу. Звичайно, така інформація також

не завжди є об'єктивною, але її необ'єктивність не носить офіційного характеру та не задокументована, а отже здатна до коригування, на підставі об'єктивних та перевірених фактів. Сучасні події, пов'язані з агресивною війною зі сторони росії, показали на скільки важлива точна та надійна інформація і яку роль вона може відігравати у житті та здоров'ї людини, що потребує додаткового переосмислення інформаційної політики зі сторони держави загалом та зі сторони правоохоронних органів та підрозділу Національної поліції зокрема. Так, не зважаючи на відсутність матеріального вираження, шкідлива інформація, може завдати реальну та серйозну шкоду здоров'ю людині: починаючи від легких форм порушення травлення, закінчуючи втратою дієздатності кінцівок або втрати їх, чи навіть летальними випадками.

Цьому сприяла і система оцінки ефективності роботи Національної поліції, яка передбачала регулярне ручне корегування показників для уникнення негативної оцінки роботи від керівництва. І не зважаючи на постійні заяви про відхід від такої системи оцінки роботи як пережитку минулого часу, до недавнього часу вони зберігались, а в багатьох підрозділах зберігається і по теперішній час.

Разом з тим, підрозділи Національної поліції, які знаходяться у прифронтових регіонах або де йдуть бойові дії, не мають витратити дорогоцінний час на гонитву за показниками і максимально зосередженні на виконанні основних та додаткових повноважень, захисті прав і свобод громадян та максимальної їх підтримки у такий складний час. Надзвичайно важливим є зміна підходів до оцінки ефективності роботи саме підрозділів превентивної діяльності Національної поліції, адже їх працівники найбільше спілкуються з населенням, особливо поза великими мегаполісами, де не має патрульної поліції. Повний відхід від цифрового показника оцінки ефективності роботи підрозділів Національної поліції має відбутися негайно, адже в умовах воєнного стану неможливо налагодити роботу, яка буде передбачати виконання «планів», а штучне їх коригування відволікатиме від основних функціональних обов'язків поліцейського – захист прав та свобод громадян.

Список бібліографічних посилань

1. «ЩОДО КРИТЕРІЇВ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ЗАКОРДОННИХ КРАЇН» Сердюк А.М., 15 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/187222038.pdf> (дата звернення 28.05.2024)

2. Організаційно-правове забезпечення функціонування підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України в умовах воєнного стану : матеріали Всеукр. круглого столу (м. Дніпро, 3 черв.

2022 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 264 с. URL: <https://er.dduvs.in.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/10411/збірник%20круглий%20стіл%2006.08.22%20%281%29.pdf> (дата звернення 28.05.2024)

Одержано 29.05.2024

Данило Русланович ТЕСЛЯ,

курсант навчальної групи Ф1-201

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Віталій Борисович ПЧЕЛІН,

професор кафедри поліцейської діяльності

та публічного адміністрування факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, професор

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ВСТАНОВЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО НАГЛЯДУ ЗА ОСОБАМИ, ЗАСУДЖЕНИМИ ДО ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛИ

Серед основних функцій, що притаманні органам Національної поліції України в сфері забезпечення публічної безпеки та порядку, а також протидії злочинності, важливе місце посідає превентивна функція. Неодноразово увага зверталась на те, що боротьбу з антигромадськими проявами потрібно вести не тільки тоді, коли вчиняються правопорушення, а головним чином, коли стають відомі відхилення від загальноприйнятих норм поведінки (п'янства, хуліганства і т.п.) [1]. Але не слід виключати доцільність і дієвість цієї функції на етапі, коли вчинення правопорушення вже мало місце і постає необхідність запобігання вчиненню аналогічних або тяжчих злочинів у майбутньому, особливо серед неповнолітніх осіб. Адже така міра покарання, як обмеження чи позбавлення волі до таких осіб, за відсутності кваліфікуючих обставин застосовується вкрай рідко (лише близько 20% засуджених опиняються за ґратами) [2], тому особа може стикнутися з хибним відчуттям «безкарності», а значить шанс вчинення нового правопорушення зростає.

Дієвих засобів реалізації поставленої проблеми в вітчизняному законодавстві небагато, до того ж більшість застарілі та не відповідають умовам сьогодення. Але, попри війну в нашій країні, законодавчі процеси діють і законодавство оновлюється, не оминаючи собою

вищезгадану сферу. Одним з найперспективніших напрямів такого оновлення є вдосконалення такої правової конструкції, як адміністративний нагляд.

Адміністративний нагляд – це система тимчасових примусових профілактичних заходів спостереження і контролю за поведінкою окремих осіб, звільнених з місць позбавлення волі, що здійснюються органами Національної поліції (ст.1) [3].

Відповідно до закону, адміністративний нагляд встановлюється щодо повнолітніх осіб:

- засуджених до позбавлення волі за тяжкі, особливо тяжкі злочини або засуджених два і більше разів до позбавлення волі за умисні злочини, якщо під час відбування покарання їх поведінка свідчила, що вони вперто не бажать стати на шлях виправлення і залишаються небезпечними для суспільства;

- засуджених до позбавлення волі за тяжкі, особливо тяжкі злочини або засуджених два і більше разів до позбавлення волі за умисні злочини, якщо вони після відбування покарання або умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, незважаючи на попередження органів Національної поліції, систематично порушують громадський порядок і права інших громадян, вчиняють інші правопорушення;

- засуджених до позбавлення волі за один із злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів;

- засуджених до позбавлення волі за злочин проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи;

- засуджених до довічного позбавлення волі.

З огляду на поняття та сутність адміністративного нагляду, цікавою виявляється остання категорія осіб, щодо яких встановлюється адміністративний нагляд.

По-перше, Кримінально-виконавчий кодекс, що є юридичним аналогом «*magnum opus*» у сфері регламентації правил відбування покарань та встановлення окремих положень після такого відбування, не фіксує у своїх приписах, пов'язаних зі встановленням нагляду за особами, звільненими від відбування покарання (глава 25) у статтях 158 та 159 категорії осіб «засуджених до довічного позбавлення волі».

По друге, в тому ж законі не визначено коло уповноважених суб'єктів, що мають право на подання щодо встановлення такого превентивного заходу відповідно до таких осіб.

За таких умов фактично унеможливується реалізація приписів щодо здійснення адміністративного нагляду за особами, засудженими до довічного позбавлення волі.

Серед можливих шляхів вирішення, очевидно, що найефективнішим і найшвидшим буде внесення змін до чинного законодавства, а саме до Кримінально-виконавчого кодексу України. Як приклад, це включення до ст.158 та 159 КВК України посилання на пункт «д» ст. 3 Закону України «Про встановлення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі» у частині включення «осіб, засуджених до довічного позбавлення волі» до кола суб'єктів, щодо яких може встановлюватись адміністративний нагляд.

Таке рішення стане ще одним кроком до гуманізації українського законодавства та ваговим поштовхом до активізації євроінтеграційних процесів в нашій державі, які через війну могли дещо сповільнитись.

Список бібліографічних посилань

1. Організація профілактичної діяльності, роботи з особами, звільненими з місць позбавлення волі: лекція. Київ: НАВС, 2014. 41 с.

2. Виноградова С.О. Рецидивна злочинність серед неповнолітніх: причини та наслідки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія ПРАВО*. 2014. Випуск 33. Том 2. С. 141–144.

3. Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі : закон України: від 01.12.1994 № 264/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 52. Ст. 455.

4. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96 ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

5. Кримінально-виконавчий кодекс України: закон України від 11.07.2003 № 1129-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 3-4. Ст. 21.

Одержано 30.05.2024

Яна Ігорівна ТИМЧУК,

курсантка навчальної групи Ф1-23-104

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Олена Геннадіївна ЮШКЕВИЧ,

доцент кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Запровадження воєнного стану має значний вплив на економіку країни, що можна яскраво побачити на прикладі України. З 24 лютого

2022 року, після початку повномасштабного вторгнення, Україна живе в умовах воєнного стану. Війна завдала серйозного удару по українській економіці, призвівши до падіння ВВП, зростання безробіття, інфляції та дефіциту бюджету.

Руйнування інфраструктури, порушення виробничих процесів та ланцюгів постачання негативно позначилися на економічній активності в країні. Водночас окремі галузі, зокрема оборонна промисловість, отримали поштовх до розвитку. Відновлення зруйнованої війною інфраструктури також може стати драйвером економічного зростання в післявоєнний період.

Воєнні дії на території України призвели до значного скорочення економічної активності. За оцінками Світового банку, у 2022 році ВВП України зменшився на 35% [1]. Руйнування інфраструктури, зокрема доріг, мостів, підприємств та житлових будівель, спричинило перебої у виробничих процесах та ланцюгах постачання. Крім того, падіння експорту через блокування морських портів та зменшення попиту на світових ринках також негативно вплинуло на економічні показники України [2].

В умовах воєнного стану уряд України змушений значно збільшувати видатки на оборону та безпеку. Водночас падіння економічної активності призводить до зменшення податкових надходжень до бюджету. Як наслідок, дефіцит державного бюджету України у 2022 році зріс до 20% ВВП [3]. Для покриття дефіциту уряд вдається до запитань, як внутрішніх, так і зовнішніх, що веде до зростання державного боргу [4].

Порушення логістичних ланцюгів та дефіцит окремих товарів, спричинені війною, призводять до зростання цін. Крім того, підвищений попит на продукти першої потреби в умовах невизначеності також чинить тиск на ціни. За даними Національного банку України, інфляція у 2022 році сягнула 26,6% [5]. Зростання цін негативно впливає на купівельну спроможність населення та підвищує вартість виробництва для бізнесу.

Нестабільна безпекова ситуація в Україні відлякує потенційних інвесторів. Іноземні компанії можуть згорнути свою діяльність або відкладати плани щодо інвестування в країну через високі ризики. За даними Державної служби статистики, у 2022 році обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну скоротився на 30% порівняно з попереднім роком [6]. Падіння інвестиційної активності негативно позначається на модернізації виробництва та створенні нових робочих місць.

Війна призводить до закриття підприємств, скорочення виробництва та звільнення працівників у багатьох галузях економіки. За

оцінками Державної служби зайнятості, рівень безробіття в Україні зріс з 10% у 2021 році до 35% у 2022 [7]. Особливо постраждали такі сектори, як туризм, готельно-ресторанний бізнес, роздрібна торгівля та сфера послуг. Зростання безробіття веде до падіння доходів населення та скорочення внутрішнього попиту

Збільшення попиту на продукцію військового призначення в умовах воєнного стану стимулює розвиток оборонно-промислового комплексу (ОПК) України. Підприємства ОПК нарощують виробництво, щоб задовольнити потреби армії в озброєнні, військовій техніці та амуніції. Це призводить до збільшення доходів та зайнятості в галузі. За даними Державного концерну «Укроборонпром», у 2022 році обсяги виробництва на підприємствах концерну зросли на 25% порівняно з попереднім роком [8]. Крім того, війна спонукає до розробки та впровадження нових технологій в оборонній сфері, що може мати позитивний ефект для економіки в довгостроковій перспективі [9].

Руйнування інфраструктури внаслідок бойових дій в Україні є величезним викликом, але водночас і можливістю для економічного розвитку. Необхідність відновлення доріг, мостів, житлових будівель, підприємств та інших об'єктів після завершення війни може стати потужним драйвером зростання економіки. Будівельна галузь, яка є однією з ключових для економіки України, отримає значний поштовх до розвитку [10]. Відновлювальні роботи створять тисячі нових робочих місць та стимулюватимуть попит на будівельні матеріали й послуги. За оцінками Київської школи економіки, потреби у відновленні інфраструктури України складають близько 100 мільярдів доларів [11]. Реалізація масштабних інфраструктурних проєктів за підтримки міжнародних партнерів може забезпечити економічне зростання України в післявоєнний період.

Таким чином, воєнний стан загалом має негативний вплив на економіку країни, що яскраво демонструє приклад України. Війна призводить до падіння ВВП, зростання дефіциту бюджету, інфляції, впливу інвестицій та безробіття. Руйнування інфраструктури, перебої у виробництві та порушення торгових зв'язків значно послаблюють економічну активність.

Водночас воєнний стан може мати та деякі позитивні ефекти для окремих галузей економіки. Збільшення попиту на продукцію військового призначення стимулює розвиток оборонної промисловості, що призводить до зростання доходів та зайнятості в цьому секторі. Крім того, необхідність відновлення зруйнованої війною інфраструктури після завершення бойових дій може стати потужним драйвером економічного розвитку, стимулюючи будівельну галузь та створюючи нові робочі місця.

Для мінімізації негативного впливу війни на економіку вкрай важливими є ефективні державні заходи підтримки бізнесу та населення. Це може включати податкові пільги, прямі субсидії, пільгові кредити, спрощення регуляторних процедур тощо. Також критично важливою є співпраця з міжнародними партнерами для отримання фінансової та технічної допомоги, необхідної для стабілізації та відновлення економіки.

Список бібліографічних посилань

1. Економічний огляд України. URL: <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine/overview>.

2. Економічний огляд за 2022 рік. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Download?id=42ae2ea4-2b2f-4726-9a2a-61b5286e5e54>.

3. Звіт про виконання бюджету за 2022 рік. URL: <https://mof.gov.ua/uk/previous-years-budgets/2022>.

4. Статистика зовнішнього сектору. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external>.

5. Звіт про інфляцію за 2022 рік. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2022-Q4.pdf.

6. Інвестиційна активність в Україні у 2022 році. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/zd/inv_zd/inv_zd_u/arh_in_v_zd_22.html.

7. Огляд ринку праці за 2022 рік. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/68>.

8. Підсумки роботи ДК "Укроборонпром" за 2022 рік. URL: <https://ukroboronprom.com.ua/uk/media/pidsumky-roboty-dk-ukroboronprom-za-2022-rik.html>.

9. Мельник О. Вплив війни на розвиток ОПК України. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/vpliv-viyni-na-rozvitok-opk-ukraini>.

10. Будівельна галузь в умовах війни: виклики та можливості. URL: <https://budivelnik.com.ua/budivelna-galuz-v-umovah-vijny-vyklyky-ta-mozhlyvosti/>.

11. План відновлення України. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/07/NRC_report_UKR.pdf.

Одержано 09.06.2024

Владислав Андрійович ЦАРЕГОРОДЦЕВ,
курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Крістіна Віталіївна ДЕРЕВ'ЯНКО,
викладач кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ПРЕВЕНТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ОФІЦЕРА ГРОМАДИ

О.М. Головка розглядає діяльність дільничних офіцерів поліції як суб'єкт адміністративної діяльності Національної поліції України, що характеризується, перш за все, міццю своїх державних установ і державних служб, і сам є співробітником Національної поліції України.

Управляти суспільством, боротися зі злочинністю, підтримувати порядок і громадську безпеку, а також надавати поліцейські послуги в межах зони обслуговування [12, с.186]. У зв'язку з цим вчені звертають увагу на державну службу складова діяльності дільничних уповноважених поліції, яка актуальна в процесі формування державної поліції, де здійснюється діяльність останньої, ґрунтується на тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими організаціями заснована на партнерстві, вона спрямована на задоволення їхніх потреб [13].

У той же час нормативні акти безпосередньо регулюють профілактичну діяльність співробітників поліції в суспільстві покладаючи на останніх основне завдання, тобто: 1) діяльність заснована на принципі взаємодії з населенням за принципом прямого партнерства і спрямована на співпрацю з громадянами, державними установами, інституціями, підприємствами різних форм власності; 2) взаємодія з державними установами та органами місцевого самоврядування, сформованими відповідно до чинного законодавства з формуванням населення; 3) виконання завдань, спрямованих на дотримання прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 4) профілактичні (превентивні) заходи щодо прийняття профілактичного (превентивного) обліку особи щодо особистості, проводяться заходи і вноситься відповідна інформація в ЄІС Міністерства внутрішніх справ. 5) взаємодія з групою реагування патрульної поліції на застосування превентивних (профілактичних) заходів щодо осіб,

схильних до вчинення злочинів та/або перебувають на попереджувальному (превентивному) обліку в поліції [9].

Варто також відзначити проведення співробітниками місцевої поліції профілактичних заходів щодо людей, схильних до вчинення побутового насильства (гвалтівниками), вжиття профілактичних заходів, встановлених законом, та запобігання злочинам, пов'язаним з побутовим насильством та насильством за ознакою статі.

Підставою для постановки правопорушника на профілактичний облік є складання адміністративного протоколу про адміністративні правопорушення, що передбачено статтею 173-2 КУпАП Рішення суду про накладення адміністративного стягнення за адміністративні правопорушення, передбачені статтею 173-2 КУпАП, порушення кримінальної справи щодо правопорушників у зв'язку з вчиненням насильства в сім'ї або насильства за ознакою статі; повідомлення пенітенціарної установи про звільнення від відбування покарання правопорушників, засуджених за вчинення насильства в сім'ї або насильства за ознакою статі. побутове насильство або насильство за ознакою статі [14].

Список бібліографічних посилань

1. Головка О.М. Місце дільничного офіцера поліції в системі суб'єктів адміністративної діяльності Національної поліції України. Порівняльно-аналітичне право. 2018. № 1. С. 184-186. (дата звернення: 24.05.2024)

2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/580-19>. (дата звернення: 24.05.2024)

3. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції Право та державне управління та поліцейських офіцерів громад : наказ МВС України від 28.07.2017 № 650. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1041-17>. (дата звернення: 24.05.2024)

4. Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України : наказ МВС України від 25.02.2019 № 124. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0270-19> (дата звернення: 24.05.2024)

Одержано 29.05.2024

Тарас Михайлович ШЕВЧЕНКО,
аспірант 1 року навчання юридичного факультету
Національного авіаційного університету

Науковий керівник:
Ніна Валеріївна ТРОЦЮК,
заступник декана юридичного факультету
Національного авіаційного університету,
кандидат юридичних наук, доцент

МЕРЕЖА ІНТЕРНЕТ ЯК ДЖЕРЕЛО ДОКАЗОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Мережа Інтернет стала важливим джерелом інформації для різних сфер життя, включаючи правосуддя. Якщо говорити про адміністративне судочинство, то слід зазначити, що інформація, яка розміщена в інформаційному просторі стала виступати як джерело доказової інформації при вирішенні будь якого спору. Віднесення мережі Інтернет до електронних доказів в адміністративному судочинстві зумовлено певними факторами, серед яких можна виокремити епідемію коронавірусу, карантин, світовий локдаун і звичайно повномасштабне вторгнення російської федерації на територію нашої держави.

Вище зазначені фактори та реалії сьогодення, зумовлюють громадян держави навчатися, працювати та в цілому проводити свій вільний час в мережі Інтернет, використовуючи різноманітні соціальні мережі, месенджери, сервіси обміну електронними документами тощо. В свою чергу, переписки електронною поштою або в месенджерах, опубліковані пости у соціальних мережах можуть містити дані, у вигляді фото, відео- чи аудіозаписів, а також текстові повідомлення щодо конкретних подій, фактів та за необхідності можуть бути використані як електронні докази у процесі доказування. При цьому, всі описані дії через мережу Інтернет можуть бути джерелом доказів, які відповідно до ст. 72 Кодексу адміністративного судочинства України підтверджують наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи [1].

Електронні докази можуть подаватися як в оригіналі, так і в копіях, які обов'язково посвідчуються електронним підписом, прикріплюються до матеріалів справи та зберігаються у суді [2, с. 130].

Згідно ст. 99 Кодексу адміністративного судочинства України (далі - КАС України) [1], електронними доказами є інформація в

електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися, зокрема на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет). Таким чином, електронними доказами може вважатися будь-яка інформація, розміщена на веб-сайтах, опублікована в соціальних мережах або передана за допомогою месенджерів, електронного документообігу установи, електронного повідомлення тощо.

Слід зазначити, що електронний доказ в електронному документообігу має чітке правове регулювання та надає можливість ідентифікації автора документу. Так, Верховною Радою України прийнято Закон України від 22.05.2003 № 851-IV «Про електронні документи та електронний документообіг» [3], Постановою Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 року № 55 «Деякі питання документування управлінської діяльності» затверджено Типову інструкцію з документування управлінської інформації в електронній формі та організації роботи з електронними документами в діловодстві, електронного міжвідомчого обміну, Типову інструкцію з діловодства в міністерствах, інших центральних та місцевих органах виконавчої влади, Регламент організації взаємодії органів виконавчої влади в електронній формі [4], а наказом Державного підприємства «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» від 05.12.2018 № 464 прийнято національний стандарт, гармонізований з міжнародним стандартом ISO 15489-1:2016, який має назву ДСТУ ISO 15489-1:2018 «Інформація та документація. Керування записами. Частина 1. Поняття та принципи» [5].

При цьому в мережі Інтернет, як джерелі електронних доказів, відсутнє правове регулювання відносин щодо аутентифікації або засвідчення автора електронного доказу. Єдиним документом, який дає можливість підтверджувати виключно змісту веб-сторінки є Порядок надання послуг з видачі звітів за результатами проведеної фіксації і дослідження змісту веб-сторінок у мережі Інтернет та довідок з відомостями про власників веб-сайтів/реєстрантів доменних імен або інформацією про їх встановлення, затверджений Директором об'єднання підприємств «Український мережевий інформаційний

центр» 11 січня 2021 року. Даний Порядок регламентує процедуру надання Дочірнім підприємством «Центр компетенції адресного простору мережі Інтернет» Консорціуму «Український центр підтримки номерів і адрес» послуг з видачі звітів за результатами проведеної фіксації і дослідження змісту веб-сторінок у мережі Інтернет та довідок з відомостями про власників веб-сайтів/реєстрантів доменних імен або інформацією про їх встановлення (далі – послуги).

Проте, в Україні мережа Інтернет в якості електронного доказу дуже часто використовується в адміністративному судочинстві при розгляді міграційних спорів. Так, наприклад, у Постанові Шостого апеляційного адміністративного суду у справі 826/18174/16 від 19.03.2019 року зазначено, що негативні висловлювання у Twitter є підставою для рішення про відмову у визнанні позивача біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту [6].

Не менш важливим питанням при застосуванні інформації з мережі Інтернет в якості електронного доказу в адміністративному судочинстві є володіння учасниками судового процесу спеціальними знаннями, необхідними при збиранні, фіксації та дослідженні електронних доказів, на відміну від письмових. Безумовно, в окремих випадках для дослідження письмових доказів також може бути необхідним проведення експертизи або залучення спеціаліста, водночас переважна більшість письмових документів досліджується та оцінюється на основні базових повсякденних або професійних юридичних знань учасників процесу та суду. Можливість редагування (зміни змісту інформації) в електронному доказі, в порівнянні з письмовим доказом, вимагає спеціальних знань, як в учасників процесу так і суду. Тому учасники судового процесу зазвичай ставлять під сумнів оригінальність та дійсність засвідчення подій з доказів, які зібрані в мережі Інтернет.

З вище викладеного можемо зробити висновок, що питання використання інформації в мережі Інтернет, яка може долучена учасниками судового процесу до справи як електронний доказ на сьогоднішній день є недостатньо врегульованим на законодавчому рівні. Втім вирішення даного питання є нагальним у зв'язку із функціонуванням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи.

Список бібліографічних посилань

1. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 84. ст. 303.

2. Толкач С. А. Електронні докази як нова категорія адміністративного судочинства: проблеми визначення і правозастосування.

Верховенство права очима правників-початківців : матеріали Всеукр. наук. конф. студентів та аспірантів (м. Одеса, 24 листоп. 2018 р.). / за ред. Г. О. Ульянової ; уклад.: Ю. Д. Батан, А. Д. Шкільнюк [та ін.]. Одеса : Гельветика, 2018. С. 129–131.

3. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 45. ст. 400.

4. Деякі питання документування управлінської діяльності : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 р. № 55. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-2018-%D0%BF#Text>.

5. Про прийняття та скасування національних стандартів, прийняття поправки до національного стандарту : наказ Державного підприємства «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» від 05.12.2018 р. № 464. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0464774-18#Text>.

6. Електронні докази в суді: вирішення проблем доказування чи поле для фальсифікацій. URL: <https://kdkako.com.ua/elektronni-dokazi-v-sudi-virishennya-problem-dokazuvannya-chi-pole-dlya-falsifikaciy/>.

Одержано 03.06.2024

Катерина Валеріївна ШЕРЕМЕТ,

курсантка 2 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Крістіна Віталіївна ДЕРЕВ'ЯНКО,

викладач кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПОРЯДКУ ДІЛЬНИЧНИМИ ОФІЦЕРАМИ ПОЛІЦІЇ

Дільничний офіцер поліції є ключовою фігурою у системі правоохоронних органів, представляючи їхні інтереси та взаємодіючи з громадянами на поліцейській дільниці. Ця професія вимагає від особи, що її займає, високого рівня підготовки та універсальних навичок, оскільки дільничний офіцер повинен ефективно вирішувати широкий спектр проблем, які виникають у громади.

Здійснення службових обов'язків дільничного офіцера має вирішальне значення для забезпечення прав та свобод громадян, збереження громадського порядку, а також профілактики, виявлення та розкриття злочинів. Це вимагає від нього глибоких знань законодавства та навичок взаємодії з різними соціальними групами [1, с. 68]. Основні принципи діяльності дільничного офіцера визначаються правовими нормами, які включають загальні положення, на яких базується адміністративна робота. Ці принципи встановлюють рамки для організації та виконання службових обов'язків дільничного офіцера.

Одним із важливих аспектів діяльності дільничних офіцерів поліції є профілактична робота з метою запобігання правопорушень. Це вимагає від працівника знань про законодавство та вміння взаємодіяти з громадськістю для створення безпечного та законного середовища.

Служба дільничного офіцера поліції базується на сукупності правових норм та принципів, які регулюють адміністративну діяльність у сфері правоохоронної діяльності. Ефективне виконання цієї роботи вимагає від працівника високого рівня професійної підготовки та вміння застосовувати правові норми у практичних ситуаціях для забезпечення безпеки та порядку в громаді [3, с. 8].

Дільничні офіцери поліції виконують ключову роль у забезпеченні громадської безпеки та порядку на місцевому рівні. Їхня діяльність має стратегічне значення для збереження стабільності та сприяння взаєморозумінню в громаді. У цьому науковому тексті проводиться аналіз функцій та методів діяльності дільничних офіцерів поліції з огляду на забезпечення громадської безпеки та порядку.

Дільничні офіцери поліції виступають важливими ланками у системі правоохоронних органів. Їхня основна функція полягає у підтримці безпеки та порядку на місцевому рівні шляхом проактивної взаємодії з громадою та вчасного реагування на випадки правопорушень. Вони є першими контактними точками для громадян у вирішенні їхніх проблем і скарг [2, с. 102].

Дільничні офіцери здійснюють патрулювання своєї території, виконуючи попереджувальні та реагуювальні заходи, спрямовані на запобігання злочинності та забезпечення безпеки громадян. Вони також здійснюють профілактичну роботу, спрямовану на попередження виникнення конфліктів та інших негативних явищ у громаді [3].

Для успішного виконання своїх завдань дільничні офіцери поліції використовують широкий спектр методів та інструментів. Один із ключових аспектів цього є встановлення та підтримання добрих взаємовідносин з громадою. Це досягається шляхом регулярного спілкування з мешканцями, відвідуванням громадських заходів та забезпеченням доступу до поліцейських послуг [4].

Крім того, дільничні офіцери активно використовують інформаційні технології для збору, аналізу та обміну даними щодо потенційних загроз безпеці. Це дозволяє їм оперативно реагувати на ситуації та координувати свою діяльність з іншими підрозділами поліції та правоохоронними органами [1, с. 30].

Дільничні офіцери поліції відіграють важливу роль у забезпеченні громадської безпеки та порядку. Їхня робота вимагає високого рівня професійної підготовки, комунікативних навичок та вміння ефективно взаємодіяти з громадою. Забезпечення громадської безпеки є ключовим аспектом стабільності та процвітання суспільства, і дільничні офіцери поліції відіграють невід'ємну роль у цьому процесі.

Список бібліографічних посилань

1. Басс, В. О. Форми взаємодії прикордонників (ДІПС) та дільничних офіцерів Національної поліції у підтриманні безпеки і порядку. Стан та перспективи реформування сектору безпеки і оборони України 2017. С. 54-55.

2. Клочко, А. М. Особливості правового регулювання діяльності дільничних офіцерів поліції. 2017. С. 26

3. Ковальова, О. В. Роль профілактичної роботи в громаді в діяльності дільничних офіцерів поліції. Стан та перспективи розвитку адміністративного права України 2019. С. 53-57.

4. Парханов, Г. Р. Превентивна діяльність дільничних офіцерів поліції: питання сьогодення. 2017. С. 48.

Одержано 29.05.2024

Катерина Валеріївна ШЕРЕМЕТ,

курсантка навчальної групи ПД-231

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Маргарита Костянтинівна МАКСИМОВА,

викладач кафедри адміністративного права,

процесу та адміністративної діяльності Дніпровського

державного університету внутрішніх справ,

доктор філософії

ПРЕДМЕТНА І ТЕРИТОРІАЛЬНІ КОМПЕТЕНЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ В УКРАЇНІ. СКОРОЧЕНЕ ПРОВАДЖЕННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

У сучасному правовому просторі України адміністративні суди здійснюють свою компетенцію у різноманітних сферах, що становить

важливий аспект їхньої роботи та впливає на захист прав і законних інтересів громадян та організацій. Однак, існують певні межі та обмеження, які визначають, на які справи адміністративні суди можуть втручатися, а на які ні.

Перш за все, компетенція адміністративних судів розповсюджується на розгляд спорів, які виникають між фізичними або юридичними особами та суб'єктом владних повноважень. Це може стосуватися оскарження рішень, нормативно-правових актів, дій чи бездіяльності з боку цього суб'єкта. Також до компетенції адміністративних судів входять спори, що виникають з приводу прийняття, проходження та звільнення громадян з публічної служби, а також спори між суб'єктами владних повноважень щодо реалізації їхньої компетенції та виконання адміністративних договорів [1, с. 99].

Додатково, до компетенції адміністративних судів входять спори, що виникають у зв'язку з виборчим процесом чи референдумом. Однак, важливо відзначити, що існують певні обмеження для адміністративних судів. Наприклад, публічно-правові справи, які відносяться до компетенції Конституційного Суду України, не підпадають під юрисдикцію адміністративних судів. Також адміністративні суди не розглядають справи, що вирішуються в порядку кримінального судочинства, або справи про накладення адміністративних стягнень. Крім того, суди адміністративної юрисдикції не мають компетенції у відносинах, які відповідно до законодавства або статутів об'єднують громадян віднесени до їх внутрішньої діяльності або виключної компетенції [2, с. 53].

Компетенція адміністративних судів є важливим елементом судової системи, що дозволяє забезпечити ефективний захист прав та законних інтересів громадян і організацій у відносинах з владними структурами. Однак, важливо дотримуватися встановлених законом меж та обмежень для забезпечення правильного функціонування судової системи в цілому [4, с. 61].

Підвідомчість справ адміністративним судам визначається комплексом факторів, які включають не лише юридичні аспекти, а й практичні наслідки порушення цих принципів у судовому процесі. Особливе значення мають критерії підвідомчості, а саме: альтернативна, виключна, імперативна та договірна підвідомчість.

Згідно з першим критерієм, учасником публічно-правового спору обов'язково є суб'єкт владних повноважень, що відзначається важливістю участі владних структур у процесі судового розгляду. Другий критерій вказує на те, що предметом судового розгляду у адміністративному суді є публічно-правовий спір, що відображає

специфіку компетенції цього суду та його роль у вирішенні питань, пов'язаних із діяльністю державних органів [2, с. 31]. Альтернативна підвідомчість передбачає можливість вибору особи, що звертається за захистом своїх прав, між кількома органами для розгляду спору. У випадку виключної підвідомчості розгляд певної категорії справ віднесений лише до адміністративного суду. Імперативна підвідомчість передбачає розгляд адміністративної справи кількома юрисдикційними органами у визначеній законом послідовності.

Практичне значення підвідомчості проявляється у судовому процесі через встановлення певних наслідків для сторін у випадках порушення правил про підвідомчість справ адміністративному суду. Недотримання цих принципів може призвести до відмови у прийнятті позовної заяви або припинення провадження у справі. Отже, коментована стаття встановлює перелік спорів, які підпадають під компетенцію адміністративних судів, які важливі для забезпечення правової стабільності та захисту прав і законних інтересів громадян та організацій у сфері діяльності владних структур [1, с. 6].

Зазначена постанова встановлює, що суди загальної юрисдикції не мають права визнавати неконституційними закони або інші правові акти, перераховані у статті 150 Конституції України, оскільки це є виключною компетенцією Конституційного Суду [3, с. 13]. Проте, будь-який суд загальної юрисдикції має право на підставі статті 144 Конституції визнати неконституційними або суперечними законам України рішення органів місцевого самоврядування, а також на підставі статті 124 Конституції - акти органів державної виконавчої влади.

Крім того, до публічно-правових спорів належать кримінально-правові відносини, що виникають у зв'язку з переслідуванням особи за вчинення злочину. Однак, з урахуванням специфіки цих відносин і їх суб'єктного складу, вони не підпадають під юрисдикцію адміністративних судів, а розглядаються і вирішуються у межах кримінального судочинства.

Список бібліографічних посилань

1. Грабар С. Г. Адміністративно-правове регулювання у сфері адміністративного судочинства України. Сумський державний університет, 2020. С. 51

2. Кернякевич-Танасійчук, Юлія Володимирівна. Адміністративне процесуальне право. Методичні вказівки для самостійної роботи студентів заочної форми навчання спеціальності 081 Право, освітньо-професійної програми «Міжнародне та європейське право» освітнього рівня «бакалавр». 2022. С. 75

3. Миронюк, Р. В. Особливості судового розгляду окремих категорій адміністративних справ. 2019. С. 120

4. Смокович, Михайло. Дистанційна форма правосуддя як гарантія безпеки суддів під час воєнного стану. Law of Ukraine/Pravo Ukraini 2022. С. 90.

Одержано 28.05.2024

Максим Ігорович ЮРЧУК,

курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Маргарита Костянтинівна МАКСИМОВА,

викладач кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпровського державного університету внутрішніх справ, доктор філософії

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Адміністративне судочинство в Україні є важливою складовою механізму захисту прав та свобод громадян, забезпечуючи розгляд спорів між фізичними або юридичними особами та органами влади. Це судочинство має свої особливості, які впливають на ефективність і справедливість розгляду справ. Однією з ключових особливостей адміністративного судочинства є його специфічна мета – захист прав громадян від неправомірних дій або бездіяльності органів державної влади. Судді адміністративних судів мають високий рівень спеціалізації, оскільки вони розглядають справи, пов'язані з адміністративними праводносинами, що вимагає глибоких знань у сфері публічного права. [1]

Проте система адміністративного судочинства в Україні стикається з низкою проблем. Важливою проблемою є перевантаженість судів, що призводить до затягування розгляду справ. Недосконалість нормативної бази також ускладнює процесуальні аспекти розгляду справ, що може впливати на доступ громадян до правосуддя. Крім того, існує проблема недостатньої незалежності судової влади, що може впливати на об'єктивність та неупередженість рішень.

Перспективи розвитку адміністративного судочинства в Україні пов'язані з удосконаленням законодавства та підвищенням ефективності

судової системи. Важливим кроком є спрощення процедури розгляду адміністративних справ, що зменшить навантаження на суди і прискорить розгляд справ. Зміцнення незалежності судової влади також є пріоритетом, оскільки це забезпечить більш об'єктивний та справедливий розгляд справ.[2]

Серед особливостей адміністративного судочинства в Україні варто відзначити його спеціалізований характер. Судді адміністративних судів повинні мати глибокі знання в галузі адміністративного права, щоб ефективно вирішувати спори між громадянами і державними органами. Розгляд таких справ вимагає від суддів не лише знань законодавства, а й розуміння механізмів функціонування державної влади та місцевого самоврядування.

Попри важливість адміністративного судочинства, воно стикається з низкою проблем, які ускладнюють його ефективне функціонування. Однією з головних проблем є значне навантаження на суди. Велика кількість справ, які надходять до адміністративних судів, часто призводить до затягування процесу розгляду, що негативно впливає на доступ громадян до правосуддя. Крім того, складність та неоднозначність законодавства, що регулює адміністративне судочинство, може призводити до різного тлумачення правових норм суддями, що створює правову невизначеність. Іншою суттєвою проблемою є питання незалежності судової влади. Недостатня незалежність суддів від впливу інших гілок влади може призвести до необ'єктивного та несправедливого розгляду справ. Це підриває довіру громадян до судової системи та створює ризики для правової державності.[

Незалежність суддів є фундаментальним принципом правової держави, але на практиці судді можуть зазнавати впливу з боку виконавчої влади чи політичних сил. Це підриває довіру громадян до судової системи та ставить під сумнів об'єктивність і справедливість судових рішень.

Для вирішення цих проблем необхідні комплексні реформи. По-перше, варто вдосконалити законодавчу базу, що регулює адміністративне судочинство. Це включає спрощення процесуальних норм, що дозволить зменшити навантаження на суди та прискорити розгляд справ. По-друге, важливо підвищити професійну підготовку суддів, забезпечуючи їх глибокими знаннями у сфері адміністративного права та правозастосування.

Адміністративне судочинство в Україні є важливим інструментом захисту прав і свобод громадян, забезпечуючи розгляд спорів з органами державної влади та місцевого самоврядування. Спеціалізований характер цього судочинства вимагає високого рівня професійної підготовки суддів та глибоких знань у сфері адміністративного

права. Однак, система стикається з низкою проблем, таких як надмірне навантаження на суди, складність законодавства та недостатня незалежність судової влади, що негативно впливає на її ефективність та справедливість.

Перспективи розвитку адміністративного судочинства в Україні пов'язані з необхідністю проведення комплексних реформ. Вдосконалення законодавчої бази, спрощення процесуальних норм та підвищення кваліфікації суддів є ключовими кроками на шляху до покращення системи. Зміцнення незалежності судової влади, забезпечення прозорості та підзвітності судів сприятиме підвищенню довіри громадян до судової системи та зміцненню правової держави.

Загалом, адміністративне судочинство має великий потенціал для розвитку, і його ефективна робота є критично важливою для забезпечення законності та правопорядку в Україні. Реалізація реформ та вирішення наявних проблем сприятимуть створенню справедливої, прозорої та ефективної системи адміністративного правосуддя, що стане надійним гарантом захисту прав громадян у взаємовідносинах з державою.

Список бібліографічних посилань

[1] Стан та перспективи розвитку адміністративного права України: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. онлайн-конф., м. Одеса, 06 листопада 2020 р. – Одеса : ОДУВС, 2020. – 138 с. (ст.116)

[2] Бліхар М.М., Чубай А.В. Проблеми та основні напрями удосконалення діяльності адміністративних судів у системі державних органів України – ст.201 URL: http://lsej.org.ua/5_2023/49.pdf

[3]. Кодекс адміністративного судочинства України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 35-36, № 37, ст.446) URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>

Одержано 29.05.2024

Юлія Віталіївна ЯКОВЕНКО,

викладач Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого;
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-5083-3905>

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ЗА СТ. 195-5 КУПАП ОРГАНАМИ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Сучасний стан розвитку держави та відповідно діяльності органів державної влади все частіше характеризується імплементацією

європейських стандартів захисту прав людини та узгодження національної практики з практикою Європейського суду з прав людини.

Удосконалення діяльності органів державної влади має на меті не лише перехід до сервісної функції, але й вироблення дієвих механізмів захисту прав та основоположних свобод людини. Одним із таких механізмів є попередження вчинення правопорушень та забезпечення гарантій прав людини у ході адміністративних та кримінальних проваджень.

В даному контексті особливу увагу серед науковців та представників правозастосування привертають увагу реалізації органами Служби безпеки України (далі – СБУ) статті 195-5 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), «незаконне зберігання технічних засобів негласного отримання інформації» [1]. Оскільки не зважаючи на те, що саме уповноважені посадові особи СБУ мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення за вказаною статтею, наразі при провадженні у вказаній категорії справ є певні неузгодженості та суперечності, що повинні бути усунені в чинному законодавстві України.

Наголошуючи на важливості діяльності СБУ авторка О. В. Брусаківа зауважує, що «СБУ як орган публічної влади здійснює на належному рівні свою діяльність та має актуальну практичну значимість щодо захисту прав та інтересів громадян нашої країни, особливо в реаліях сьогодення, оскільки особливу увагу приділяє забезпеченню національної безпеки країни у закріплених нею сферах. На думку вченої, для ефективного виконання поставлених завдань повинна бути ефективна правова основа діяльності Служби безпеки України» [2, с. 533]. Відповідно з метою узгодження положень, що регулюють питання діяльності СБУ доцільним є дослідження сутності та правових проблем у сфері проваджень у справах пов'язаних з незаконним зберіганням технічних засобів негласного отримання інформації.

Відповідно до КУпАП, незаконне зберігання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації тягне за собою накладення штрафу на громадян від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку, інших засобів негласного отримання інформації та на посадових осіб - від двохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку, інших засобів негласного отримання інформації (ст. 195-5) [1]. Під спеціальними технічними засобами негласного отримання інформації, відповідно до Постанови Кабінету міністрів України

«Деякі питання щодо спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку та інших технічних засобів негласного отримання інформації», розуміються *технічні, апаратно-програмні, програмні та інші засоби, які відповідають критеріям належності технічних засобів негласного отримання інформації, що мають технічну забезпеченість для негласного отримання (прийому, обробки, реєстрації та/або передачі) інформації, призначені для використання у скритий спосіб, характерний для оперативно-розшукової, контррозвідувальної або розвідувальної діяльності* [3]. Виникає логічне питання, хто визначає критерії належності технічних засобів негласного отримання інформації, що мають технічну забезпеченість для негласного отримання? Право надавати висновок щодо належності або неналежності засобів до спеціальних технічних засобів надає СБУ, а точніше - Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України. А повноваження органів СБУ щодо складення протоколів про адміністративне правопорушення за ст. 195-5 КУпАП визначена на рівні Кодексу України про адміністративні правопорушення та Інструкції про порядок оформлення в Службі безпеки України матеріалів про адміністративні правопорушення, затвердженої наказом центрального управління СБУ від 22 березня 2017 року № 173 [4].

Зазначимо, що відповідно до положень КУпАП, про вчинення адміністративного правопорушення передбаченого ст. 195-5 КУпАП складається протокол. Останній у разі його оформлення, складається не пізніше двадцяти чотирьох годин з моменту виявлення особи, яка вчинила правопорушення, у двох примірниках, один із яких під розписку вручається особі, яка притягається до адміністративної відповідальності (ч. 2 ст. 254) [1]. Тобто, у підрозділів СБУ є лише 24 години щоб належним чином оформити протокол про вчинення адміністративного правопорушення та відповідно оформити всі необхідні до протоколу матеріали. Одним із таких матеріалів є висновок щодо належності або неналежності засобів до спеціальних технічних засобів, що надає Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз Служби. Його отримання з точки зору практичної площини неможливо протягом 24-годин, а тому стає під сумнів сам склад правопорушення, оскільки його головний предмет – технічні засоби негласного отримання інформації, неможливо встановити у встановлений законодавством термін.

Для прикладу наведемо рішення Краматорського міськрайонного суду Донецької області від 13 січня 2022 року, справа № 234/56/22 про притягнення особи 1 до адміністративної відповідальності

за ст. 195-5 КУпАП. У ході судового розгляду судом встановлено, що «у ході контррозвідувальних заходів у сфері протидії незаконному обігу спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, задокументовано факт незаконного зберігання громадянином України особа 1, інформація 1, технічного пристрою, що призначений для прихованого зняття аудіо інформації та встановлення місцезнаходження об'єкта у вигляді прямокутного пристрою чорного кольору з написом Mini A8 розміром 43.2 mm x 32 mm x 13.6 mm, який має всі ознаки спеціального технічного засобу негласного отримання інформації. В подальшому вказаний пристрій був направлений для дослідження на адресу ТОВ «Конфідент – плюс», яка є ліцензіатом у сфері виявлення та блокування витоку мовної та видової інформації через закладні пристрої з метою встановлення належності пристрою до спеціального технічного засобу негласного отримання інформації. Згідно висновку спеціалістів, за результатами дослідження технічних засобів від 5 січня 2022 року, наданий на дослідження об'єкт відноситься до спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації» [5]. З наведеного прикладу слідує, що висновок щодо належності пристрою до спеціального технічного засобу негласного отримання інформації отриманий пізніше за строк 24 годин, що є суттєвим порушенням процесуального закону, а тому докази, отримані з порушенням строку та процедури можуть бути визнанні судом недопустимими.

Наступним, також, наведемо рішення Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 11 червня 2018 року, справа 607/9794/18 про притягнення до адміністративної відповідальності особа 1 за статтею 195-5. У ході судового розгляду судом встановлено, що «особа 1 з початку 2017 р. до травня 2018 р. незаконно зберігав спеціальний технічний засіб негласного отримання інформації замаскований у GSM-мікрофон, чим вчинив правопорушення, передбачене ст. 195-5 КУпАП. 4 травня 2018 р. даний пристрій в адміністративному приміщенні Управління СБУ в Тернопільській області особа 1 добровільно видав працівникам СБУ. В подальшому вище зазначений пристрій передано для експертизи до Українського науково-дослідного інституту спеціальної техніки та судових експертів Служби безпеки України в УСБУ в Івано-Франківській області. Відповідно до висновку експертного сектору Українського науково-дослідного інституту спеціальної техніки та судових експертів СБ України в УСБУ в Івано-Франківській області встановлено, що наданий на дослідження пристрій являє собою електронний пристрій у вигляді GSM/GPRS/GPS-трекера "MiniA8", який знаходиться у робочому

(працездатному) стані та призначений для негласного відео-, аудіо-контролю приміщення, особи чи території. За своїми технічними характеристиками та конструктивним виконанням, електронний пристрій "MipiA8", вилучений 04.05.2018 р. у громадянина особа 1, відноситься до спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації» [6]. Аналіз наведеного судового рішення дає підстави дійти висновку, що отриманий висновок, що складає основу для притягнення особи до адміністративної відповідальності за ст. 195-5 КУпАП отриманий із пропуском строку 24-годин, оскільки у вказаний термін неможливо оперативно отримати висновок технічного експерта.

Враховуючи викладене можна дійти висновку про необхідність внесення змін та доповнень до чинного КУпАП, а саме в ст. 254 передбачити можливість складення протоколу про адміністративне правопорушення з урахуванням часу необхідного для проведення експертизи щодо належності пристрою до спеціального технічного засобу негласного отримання інформації.

Таким чином, приведення чинного Кодексу України про адміністративне правопорушення у відповідність з сучасними проблемами правозастосування є нагальною вимогою часу та необхідністю забезпечення притягнення винних осіб до відповідальності. А дотримання процедури притягнення особи до адміністративної відповідальності є запорукою реалізації завдань КУпАП.

Список бібліографічних посилань

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 80731-Х // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#n2348> (дата звернення: 23.05.2024).

2. Брусакова О. В. Правові основи діяльності Служби безпеки України як суб'єкта публічної влади. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 12. С. 533-535.

3. Деякі питання щодо спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку та інших технічних засобів негласного отримання інформації : постанова Кабінету міністрів України від 22.09.2016 № 669 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/669-2016-%D0%BF#top> (дата звернення: 23.05.2024).

4. Інструкція про порядок оформлення в Службі безпеки України матеріалів про адміністративні правопорушення : наказ центрального управління Служби безпеки України від 22.03.2017 № 173 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0506-17#Text> (дата звернення: 23.05.2024).

5. Рішення Краматорського міськрайонного суду Донецької області від 13.01.2022 справа № 234/56/22 // youcontrol : сайт. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/102644464/> (дата звернення: 23.05.2024).

6. Рішення Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 11.06.2018 справа № 607/9794/18 // закон онлайн: сайт. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/75061505> (дата звернення: 23.05.2024).

Одержано 31.05.2024

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА, ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Віталій Валентинович АТАМАНЮК,

слухач 1 курсу магістратури

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Дмитро Вікторович СЛИНЬКО,

професор кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, професор

ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ АКТІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Відповідно до положень Основного Закону вирішення питань місцевого значення здійснюється територіальними громадами, їх органами і посадовими особами у формах і способах, що визначені Конституцією та законами України.

Це можуть бути дії, рішення, які оформлюються у вигляді актів уповноважених на те органів або посадових осіб. Шляхом видання актів, які встановлюють, змінюють, скасовують або вирішують те чи інше питання, реалізується компетенція відповідного суб'єкта.

В.В. Кравченко і М.В. Пітцик під актами місцевого самоврядування розуміють владний припис уповноваженого суб'єкта місцевого самоврядування, який відповідно до закону регулює відносини у сфері місцевого самоврядування шляхом встановлення, зміни чи скасування правових норм [1]. Реалізація права приймати акти є наразі засобом саморегуляції територіальної громади, системи місцевого самоврядування. О. Коваленко вважає, що «в загальному вигляді правовий акт місцевого самоврядування можна визначити як письмовий документ, що регулює муніципальні відносини, має офіційний характер і обов'язкову силу». На його думку, «правовий акт місцевого самоврядування як офіційний документ, що регулює муніципальні відносини, характеризується перш за все особливою формою вираження інформації, що міститься в ньому» [2, с. 131-132.].

Аналізуючи юридичні властивості актів місцевого самоврядування, слід відзначити публічно-владний характер таких актів, які

хоч і не є державними, однак виходять від муніципальної влади. Враховуюче те, що муніципальна влада, яка отримує свою реалізацію за допомогою системи місцевого самоврядування, є проявом влади народу, а також однією із засад конституційного ладу України, у цих актах присутня не лише «влада авторитету» місцевого самоврядування, а й авторитет, сила муніципальної влади як особливої публічної влади, що перебуває в межах єдиної системи народовладдя. На наше переконання, у найзагальнішому вигляді, правовий акт місцевого самоврядування — це волевиявлення, здійснюване населенням відповідної території безпосередньо або через органи місцевого самоврядування. З метою впорядкування великої кількості актів, виявлення їх загальних та конкретних ознак, особливостей, місця і ролі цих актів у регулюванні суспільних відносин необхідна їх класифікація. Під класифікацією (від лат. *classis* — розряд і *facere* — робити) розуміють групування досліджуваних об'єктів за сукупністю (за класами), що розрізняються переважно якісними ознаками, а кількісні відмінності, які спостерігаються при цьому, відображають, як правило, динаміку розвитку об'єктів чи їх ієрархічний порядок.

Класифікувати акти місцевого самоврядування можна за: 1) видами; 2) суб'єктами прийняття; 3) підставами прийняття; 4) порядком прийняття; 5) дією в просторі й часі; 6) характером, змістом і особливостями відносин, що підлягають врегулюванню [3, с. 347].

Муніципальні правові акти утворюють єдину систему правових актів у відповідній адміністративно-територіальній одиниці, що дозволяє упорядкувати їх розмаїття, виділити видові ознаки, визначити місце в загальній системі українського права. Спираючись на положення вітчизняного законодавства, до муніципальних актів можна віднести: 1) статут територіальної громади; 2) правові акти, прийняті шляхом місцевого референдуму (зборів громадян); 3) нормативні та інші правові акти представницького органу місцевого самоврядування; 4) правові акти сільського, селищного, міського голови; 5) правові акти виконавчих органів місцевого самоврядування, інших органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Крім того, з урахуванням тих чи інших підстав виділяють також такі види муніципальних актів:

1. Залежно від ролі в механізмі правового регулювання: 1) муніципальні акти, що містять норми права; 2) правозастосовні муніципальні акти; 3) муніципальні акти, що фіксують юридичні факти.

2. За суб'єктом прийняття: 1) акти, що приймаються населенням відповідної території; 2) акти органів місцевого самоврядування (представницького органу місцевого самоврядування, виконавчого

органу місцевого самоврядування); 3) акти посадових осіб місцевого самоврядування.

3. Залежно від форми муніципального правового акта розрізняють: 1) статут; 2) рішення; 3) постанову; 4) розпорядження; 5) наказ; 6) регламент; 7) положення; 8) інструкцію; 9) правила; 10) план; 11) програму; 12) нормативний договір.

4. Ураховуючи характер нормотворчих повноважень: 1) правові акти, що приймаються з питань місцевого значення; 2) правові акти, що приймаються з метою реалізації делегованих державних повноважень, переданих органам місцевого самоврядування в порядку, встановленому законом.

За видами акти місцевого самоврядування поділяють на рішення, накази, розпорядження, висновки і рекомендації.

На підставі викладеного вище, муніципальний нормативно-правовий акт можна визначити як офіційний юридичний документ постійного або тимчасового характеру, прийнятий територіальною громадою, органом чи посадовою особою місцевого самоврядування в межах їх власних чи делегованих повноважень, у визначених Конституцією, законами України, статутом територіальної громади, регламентом місцевої ради порядку і формі, спрямований на встановлення, зміну, доповнення (перегляд) або скасування розрахованих на багаторазове застосування правових приписів, які мають обов'язкову юридичну силу на відповідній території. Інші види правових документів, що застосовуються у нормотворчій діяльності населення і органів місцевого самоврядування, належать до ненормативних правових актів і документів. Система муніципальних правових актів є складним комплексним утворенням, яке за своїм обсягом і видовим складом не збігається із загальною системою джерел українського права. Ці дві системи між собою перетинаються. Точкою перетину є муніципальні нормативноправові акти і акти, прийняті в межах делегованих повноважень, які поєднуються з такою формою права, як нормативні правові акти, а також нормативні договори. Правила поведінки, що містяться в нормативних правових актах місцевого самоврядування, хоча й не виходять від держави, однак мають публічно-владний характер, оскільки в них реалізується муніципальна влада. Остання є вираженням влади народу, однією із засад конституційного ладу України. Відтак у правових нормах актів місцевого самоврядування присутня не лише «влада авторитету» місцевого самоврядування, а й авторитет, сила муніципальної влади як особливої публічної влади, що перебуває в єдиній системі народовладдя.

Список бібліографічних посилань

1. Кравченко В.В., Пітцик М.В. Муніципальне право України : навч. посіб. К. : Атіка, 2003. 198 с.
2. Коваленко А.А. Конституційно-правове регулювання місцевого самоврядування в Україні : питання теорії та практики. К. : Довіра, 1997. 131 с.
3. Місцеве самоврядування в Україні в умовах становлення правової держави : монографія / за ред. Ю. М. Тодики і В. А. Шумілкіна. Х. : ТОВ «Одіссей», 2004. 392 с.

Одержано 24.05.2024

Сергій Володимирович БОРТНИК,

слухач 1 курсу магістратури

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Дмитро Вікторович СЛИНЬКО,

професор кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, професор

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НОРМОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Процес європейської інтеграції - поступовий процес, за якого країни співпрацюють для створення спільного економічного, політичного та соціального простору. Основними аспектами європейської інтеграції є формування міжнародних організацій, таких як Європейський Союз (ЄС), що відображає спільні інтереси країн-учасниць. Цей процес став однією з найважливіших стратегічних цілей національної політики для України з моменту отримання незалежності у 1991 році. Він передбачає не лише політичні та економічні зміни, але й значні перетворення у сфері законодавства. Нормотворча діяльність стає важливим інструментом адаптації законодавства до європейських стандартів та норм, а також забезпечення відповідності законодавства України вимогам та стандартам Європейського Союзу.

Потреба у розробці інтеграційної стратегії України обумовлюється необхідністю відповідності всіх сфер державної діяльності вимогам сучасних світових економічної та політичної систем, а також пошуком додаткових засобів протидії загрозам у сфері міжнародної безпеки. Україна, з урахуванням свого специфічного геополітичного

положення та історії тривалого співробітництва з європейськими країнами, виявляє зацікавленість у активній участі в інтеграційних процесах на європейському континенті. Тому євроінтеграція офіційно проголошена ключовим пріоритетом зовнішньої політики України. Для України європейська інтеграція - це не лише стратегічний курс на підвищення її міжнародного статусу, а й шлях модернізації економіки. Це також можливість подолати технологічну відсталість, залучити іноземні інвестиції та новітні технології, створити нові робочі місця та підвищити конкурентоспроможність вітчизняного товаровиробника на світових ринках.

Основними напрямками співробітництва між Україною та Європейським Союзом є енергетика, торгівля та інвестиції, юстиція та внутрішні справи, наближення законодавства України до законодавства ЄС, охорона навколишнього середовища, транспортна сфера, транскордонне співробітництво, співпраця у сфері науки, технологій та космосу. Важливим аспектом двостороннього співробітництва є також лібералізація візового режиму. Європарламент 18 квітня 2013 року затвердив посилену Угоду про лібералізацію візового режиму між Україною та ЄС [1].

Проте, на цьому шляху зустрічаються ряд проблем, які ускладнюють процес нормотворчості та інтеграції.

Однією з ключових проблем, які виникають у контексті євроінтеграції, є недостатня гармонізація внутрішнього законодавства з європейськими стандартами. Багато законів та нормативних актів, прийнятих в Україні, не відповідають міжнародним стандартам, що може стати перешкодою на шляху до інтеграції. Недоліки у законодавстві можуть вплинути і на конкурентоспроможність країни на міжнародній арені, обмежуючи доступ до зовнішнього ринку та інвестицій [2]. Ще однією проблемою є відсутність ефективних механізмів реалізації прийнятого законодавства. Навіть якщо закони відповідають європейським стандартам, їх виконання може бути ускладненим через корупцію, недостатню інституційну спроможність та інші фактори. Це може призвести до порушення прав людини, відставання у сфері економічного розвитку та загрози стабільності в країні.

Однак разом із проблемами нормотворчості у контексті євроінтеграції в Україні існують і перспективи. Процес модернізації законодавства може стати кроком до зближення України зі світовими стандартами та покращенням рівня життя громадян. Посилення інституційної спроможності, впровадження новітніх методів управління та зміцнення демократичних інститутів також можуть бути результатом нормотворчого процесу.

Надійність та прозорість законодавства, яке відповідає міжнародним стандартам, сприятиме залученню іноземних інвестицій, розвитку бізнесу та створенню сприятливого середовища для розвитку суспільства. Гармонізація законодавства з європейськими стандартами також може сприяти розвитку торгівлі та співпраці з країнами Європейського Союзу.

Ще однією важливою складовою успішної євроінтеграції України є постійна реформа внутрішньої системи управління та боротьба з корупцією. Забезпечення прозорості, ефективності та незалежності владних інституцій є ключовим фактором для створення сприятливого інвестиційного та бізнес-середовища. Подальше зміцнення демократії, розбудова правової держави та забезпечення прав людини і основних свобод є важливими завданнями, які сприятимуть успішній інтеграції в європейський простір.

Крім того, розвиток освіти, науки та інновацій є ключовими для підвищення конкурентоспроможності України в європейському та світовому контексті. Інвестування у людський капітал, підтримка наукових досліджень та стимулювання інноваційної діяльності сприятимуть розвитку знань та технологій, що є важливими складовими сучасної економіки.

Також важливою є розбудова міжнародних партнерств та співробітництва. Активна участь в міжнародних організаціях, зміцнення дипломатичних зв'язків та партнерство з іншими країнами сприятимуть розширенню можливостей для розвитку та співпраці в різних сферах.

Успішна євроінтеграція України вимагає комплексного підходу та постійних зусиль у реформуванні всіх сфер суспільного життя, з метою створення сильної, стабільної та процвітаючої держави, яка займає своє гідне місце в сім'ї європейських націй [3].

Отже, не дивлячись на існуючі проблеми, нормотворча діяльність в контексті євроінтеграції в Україні відкриває широкі можливості для розвитку та модернізації країни. Важливою умовою успішної інтеграції є системна робота з усунення проблем та впровадження ефективних механізмів контролю та виконання законодавства.

У висновку можна зазначити, що нормотворча діяльність в контексті євроінтеграції України має свої важливі проблеми та перспективи. З одного боку, адаптація законодавства до стандартів ЄС потребує значних зусиль та ресурсів, оскільки потрібно модифікувати тисячі нормативно-правових актів. З іншого боку, цей процес відкриває нові можливості для України, такі як зміцнення правової системи, підвищення економічного розвитку, покращення міжнародного статусу та сприяння соціальному прогресу.

Незважаючи на труднощі, важливо продовжувати працювати над вирішенням проблем та реалізацією перспектив. Для цього необхідна політична воля, ефективна координація зусиль між різними гілками влади та суспільними групами, а також залучення експертів для розробки та впровадження необхідних реформ. Забезпечення підтримки громадян та розуміння їхніх потреб і сподівань також є важливим аспектом успішної євроінтеграції. Інтеграція України в європейський простір не лише сприятиме її розвитку, але й сприятиме зміцненню демократії, прав людини та міжнародного співробітництва.

Список бібліографічних посилань

1. Угода між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз : від 18.07.2007 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_850#Text

2. Меркотун Г. Концептуальні засади економічного врядування в Європейському Союзі. Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України: матеріали XIX наук.-конф. 16 червня 2022 р., м. Дніпро / за заг. Ред. Л.Л. Прокопенка. – Дніпро: НТУ ДП, 2022 С. 18-21. URL: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://palsg.nmu.org.ua/ua/Sci/konf/Material_conference_16_06_2022.pdf&ved=2ahUKEwj71LKKj

3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Угода Україна від 27.06.2014 р.: станом на 30 листоп. 2015 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

Одержано 24.05.2024

Владислав Андрійович ВИШНЕВСЬКИЙ,

курсант групи Ф2-23-106

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Станіслав Юрійович ІВАНОВ

доцент кафедри теорії та історії держави та права факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат історичних наук, доцент

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ В УКРАЇНУ

24 лютого 2022 року Росія розпочала повномасштабне вторгнення в Україну. З цього моменту багато людей, які не змогли взяти

зброю до рук, почали допомагати в тилу та займатися волонтерською діяльністю. Згідно зі статтею 1 Закону України «Про волонтерську діяльність», волонтерська діяльність – це добровільна, соціально орієнтована, неприбуткова діяльність, яка здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги. Волонтерська допомога – це роботи та послуги, які безоплатно виконуються і надаються волонтерами, тобто фізичними особами, які добровільно займаються соціально орієнтованою неприбутковою діяльністю шляхом надання волонтерської допомоги [1].

Війна в Україні призвела до зростання кількості волонтерів, а основними мотивами стали громадянська свідомість і патріотизм. Повномасштабне вторгнення викликало у громадян України глибокий патріотичний рух та бажання допомагати своїй країні. Багато людей відчують моральну обов'язковість підтримувати військових та постраждалих. Війна стала каталізатором мобілізації громадськості. Суспільство об'єднується навколо спільної мети – захисту країни та допомоги постраждалим. Волонтерство є одним із проявів активної громадської позиції.

За даними Асоціації Благодійників України, з початку російського вторгнення на територію України у 2014 році спостерігається зростання кількості волонтерських організацій. У 2014 році близько 10% українського суспільства регулярно та системно займалося благодійною діяльністю. Після лютого 2022 року цей показник зріс до 30% [2].

Розвиток українського волонтерства в період збройної російської агресії можна умовно поділити на два етапи. Перший етап розпочався з подій Революції Гідності у грудні 2013 року, тривав у зв'язку з анексією Криму та окупацією частини Донбасу у березні 2014 року. Хронологічно межею цього етапу можна вважати 2016 рік, коли лінія зіткнення в певній мірі стабілізувалася, а збройний конфлікт перейшов у «заморожену» фазу. Період з 2014 по 2016 роки був відзначений безпрецедентним «спалахом» волонтерської активності українських громадян. З 24 лютого 2022 року розпочалася повномасштабна збройна російська агресія проти України, і це ініціювало другу вибухоподібну хвилю волонтерського руху в Україні. Цей рух відновився фактично миттєво, масово, з новою силою і потужністю. При цьому набутий протягом 2014-2016 років досвід громадської самоорганізації в сфері волонтерства став міцним підґрунтям для цього. Проте не лише цей набутий досвід, але і надзвичайна ситуація, в якій опинилася країна, сприяли потужному розвитку волонтерського руху [3].

На сьогоднішній день, в умовах повномасштабної війни, ініційованої Росією проти України, волонтери ризикують своїм життям, аби надати допомогу і увагу тим, хто її потребує. Вони організують перевезення громадян до більш небезпечних місць, забезпечують продуктами харчування, необхідними речами та медикаментами, а також надають їм правову та психологічну підтримку. Волонтерська діяльність ґрунтується на принципах законності, гуманності, рівності, добровільності, безоплатності та неприбутковості.

Волонтерами можуть стати громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають на законних підставах, якщо вони дієздатні. Також особи від 14 до 18 років можуть бути волонтерами за згодою батьків, прийомних батьків, батьків-вихователів або піклувальника [4].

Волонтери, особливо в період війни, можуть зіштовхуватися з ризиками та викликами, які потребують адекватної підтримки та захисту з боку держави. Необхідно розробляти механізми контролю та відповідальності для забезпечення прозорості та ефективності волонтерських ініціатив, а також для уникнення випадків зловживання чи корупції. Для вирішення цих проблем важливо вдосконалювати законодавство, сприяти співпраці та координації між волонтерськими організаціями та державними структурами, а також забезпечити підтримку та захист прав волонтерів.

В умовах повномасштабної війни, ініційованої Росією проти України, і складного військово-політичного та соціально-економічного становища, в якому опинилась наша держава, питання волонтерської допомоги стають надзвичайно актуальними у кожному куточку нашої країни.

Список бібліографічних посилань

1. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19 квітня 2011 року № 3236-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

2. Історії волонтерів. Інтернет-джерело. URL: <https://ain.ua/2022/08/09/istoriyi-volonteriv-yak-zakryvaty-zbory-de-braty-perelik-neobhidnogo-yak-organizuvaty-robotu/>

3. Панькова О. В., Касперович О. Ю. Український волонтерський рух в умовах збройної російської агресії в контексті національних та глобальних викликів і можливостей повоєнного відновлення країни. *Журнал європейської економіки*. 2022. Том 21, №3. С. 277-290. URL: <http://jeej.wunu.edu.ua/>

4. Волонтерська діяльність та її правовий статус / Безоплатна правова допомога. 12.02.2021. URL: <https://www.legalaid.gov.ua/>

Одержано 02.06.2024

Костянтин Андрійович ВОЛОШИН,
аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Юлія Олександрівна ЗАГУМЕННА,
професор кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0617-8363>

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПРАВООХОРОННА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ»

Правоохоронна функція держави в механізмі забезпечення національної безпеки відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності, захисті прав і свобод громадян, а також у запобіганні та протидії загрозам для держави. З правової точки зору ця функція базується на законодавстві, яке визначає повноваження правоохоронних органів, їхні обов'язки та процедури діяльності. Теоретико-правове осмислення проблем забезпечення правоохоронної функції держави в механізмі національної безпеки України в умовах реалізації воєнних загроз, зокрема в умовах воєнного стану, робить лише перші кроки. Природно, що таке осмислення має спиратися, з одного боку, на критичний науково-правовий аналіз змісту тих законодавчих актів, концепцій і доктрин, які формулюють актуальні засади політики національної безпеки України, а, з другого боку, повинно неодмінно включати в якості обов'язкової складової й дослідження практик упровадження зазначених положень у життя. Адже в умовах слабкої демократії, суспільно-політичної нестабільності, відсутності ефективної правової системи та повноцінної дії принципу верховенства права обмеження аналізом лише змісту законодавчих актів, концепцій та доктрин спроможне створити поверхове і навіть спотворене уявлення про стан забезпечення національної безпеки. Слід визнати, що пріоритетною тут є не стільки нормативна фіксація певних безпекових механізмів, скільки забезпечення їхньої дієвості, функціональності, інституційної спроможності досягати покладених на них цілей і завдань.

Правоохоронна функція держави є предметом численних наукових досліджень і дискусій, що пояснюється її ключовим значенням для забезпечення правопорядку, законності та безпеки у суспільстві. На основі аналізу наукових досліджень з даної проблематики,

можемо виділити основні теоретичні підходи до визначення поняття «правоохоронна функція держави»:

1. *Функціональний підхід.* Функціональний підхід акцентує увагу на тому, що правоохоронна функція держави являє собою один з основних напрямів діяльності держави, спрямований на забезпечення охорони правопорядку, захисту прав і свобод громадян. Відповідно до цього підходу, правоохоронна функція включає в себе всі дії державних органів, що спрямовані на попередження, виявлення, припинення та розслідування правопорушень, а також на захист законних інтересів суспільства та держави [1, с.72–74].

2. *Інституційний підхід.* Інституційний підхід зосереджується на ролі та функціях правоохоронних органів у реалізації правоохоронної функції держави. Згідно з цим підходом, правоохоронна функція реалізується через діяльність спеціалізованих органів, таких як поліція, прокуратура, суди, служби безпеки та інші. Ці органи мають чітко визначені повноваження, компетенції та відповідальність, що закріплені у законодавчих та нормативних актах [2, с.103–107].

3. *Адміністративно-правовий підхід.* Адміністративно-правовий підхід розглядає правоохоронну функцію держави через призму адміністративного права та публічного управління. Цей підхід акцентує увагу на правових механізмах та процедурах, які забезпечують виконання правоохоронної функції. До таких механізмів належать нормативно-правові акти, адміністративні процедури, внутрішні регламенти правоохоронних органів та інші інструменти правового регулювання [3; 4, с. 91–96].

4. *Соціальний підхід.* Соціальний підхід підкреслює важливість правоохоронної функції для забезпечення соціальної справедливості, захисту прав і свобод громадян та підтримки громадського порядку. Відповідно до цього підходу, правоохоронна функція держави включає не лише примусові заходи, але й освітню та профілактичну діяльність, спрямовану на попередження правопорушень і формування правосвідомості у громадян [4, с.91–96].

5. *Нормативний підхід.* Нормативний підхід акцентує увагу на необхідності чіткого законодавчого визначення поняття "правоохоронна функція" та механізмів її реалізації. Відсутність спеціального закону, який би визначав правоохоронну функцію держави та регламентував діяльність правоохоронних органів, може призвести до юридичної невизначеності та неефективності у сфері правоохоронної діяльності. Тому важливо розробити і прийняти нормативні акти, які б регулювали всі аспекти виконання цієї функції [2, с.103–107].

6. *Комплексний підхід*. Комплексний підхід поєднує елементи функціонального, інституційного, адміністративно-правового, соціального та нормативного підходів. Він передбачає розгляд правоохоронної функції держави як системи взаємопов'язаних заходів, спрямованих на забезпечення правопорядку, законності та захисту прав і свобод громадян. Комплексний підхід дозволяє врахувати всі аспекти реалізації правоохоронної функції та забезпечити її ефективність [4, с.91–96].

Різні теоретичні підходи до визначення поняття «правоохоронна функція держави» дозволяють глибше зрозуміти її зміст та значення. Кожен з підходів робить акцент на певних аспектах цієї функції, що дозволяє забезпечити комплексний підхід до її реалізації. Удосконалення нормативно-правової бази, підвищення професійного рівня правоохоронних органів та забезпечення прозорості їх діяльності є ключовими завданнями для сучасної демократичної держави.

Список бібліографічних посилань

1. Дем'янчик В. В. Генеза наукових досліджень у питанні визначення правоохоронної функції держави. *Південноукраїнський правничий часопис*. №4. 2018. С.72–74.

2. Хоміч Ю. Г. Правоохоронна функція сучасної демократичної держави: публічно-управлінський аспект. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. №5. 2021. С.103–107 DOI: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2021.5.16>

3. Загуменна Ю. О. Органи внутрішніх справ України як суб'єкти реалізації правоохоронної функції держави: монографія/за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М Бандурки. Харків. 2012. 264 с.

4. Терехов В. Ю. Сучасні аспекти теоретико-правового забезпечення реалізації правоохоронної функції держави. *Наукові записки*. Серія: Право. №11. 2021. С.91–96. DOI: <https://doi.org/10.36550/2522-9230-2021-11-91-96>

Одержано 04.06.2024

Артем Анатолійович ГРОМОВИЧ,

курсант групи Ф4-23-101 факультету № 4

Харківського національний університет внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-3536-8680>;

Науковий керівник:

Юлія Олександрівна ЗАГУМЕННА,

професор кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0617-8363>

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Трансформації правової системи України у контексті європейської інтеграції є надзвичайно актуальною темою з кількох причин. По-перше, процес європейської інтеграції, який розпочався для України ще у 1990-х роках, набув особливої інтенсивності після підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2014 році. Ця угода не тільки визначає стратегічний напрям розвитку країни, але й встановлює конкретні зобов'язання щодо адаптації українського законодавства до європейських стандартів [1].

З моменту набуття статусу кандидата на членство в ЄС у 2022 році, Україна активно проводить реформи, спрямовані на вдосконалення своєї правової системи. Це включає реформування судової системи, запровадження антикорупційних заходів, забезпечення прав людини та захист національних меншин. Актуальність цієї теми обумовлена необхідністю відповідати високим стандартам правосуддя та верховенства права, які є фундаментальними принципами Європейського Союзу [2].

В умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні, трансформація правової системи стає ще більш важливою, в той же час складною. Війна вимагає швидкого та ефективного реагування з боку держави, що включає правову підтримку внутрішньо переміщених осіб, захист прав військовослужбовців та забезпечення правового порядку в умовах надзвичайної ситуації. Це підкреслює необхідність зміцнення інституційної спроможності держави та впровадження нових правових механізмів для забезпечення стабільності та захисту прав громадян [3, с.56-57].

Європейська інтеграція вимагає від України не лише внесення змін до законодавства, але й суттєвих інституційних реформ. Це

включає створення нових органів, удосконалення процедур та механізмів правозастосування, а також підвищення рівня прозорості та підзвітності державних інституцій. Розвиток громадянського суспільства, його активна участь у правотворчому процесі та контроль за виконанням законів є важливими складовими успішної трансформації [4, с.8-14].

Значна увага приділяється питанням захисту прав людини. У контексті європейської інтеграції це набуває особливого значення, оскільки відповідність правовим стандартам ЄС передбачає забезпечення високого рівня захисту прав і свобод громадян. Це включає боротьбу з дискримінацією, забезпечення гендерної рівності, захист прав національних меншин та підтримку вразливих категорій населення, таких як внутрішньо переміщені особи та військовослужбовці [4, с.10-14].

Таким чином, трансформація правової системи України у контексті європейської інтеграції є важливим кроком на шляху до забезпечення стабільності, безпеки та добробуту громадян. Це складний процес, який потребує комплексного підходу, координації зусиль усіх гілок влади та активної участі громадянського суспільства. Успішна реалізація цих реформ забезпечить не тільки правову, але й соціально-економічну стабільність, сприятиме розвитку демократичних інститутів та інтеграції України до європейської спільноти.

Одним з основних досягнень стало вдосконалення законодавства, спрямованого на захист прав національних меншин, забезпечення гендерної рівності та запобігання дискримінації. У 2023 році були прийняті важливі законодавчі акти, які підвищили рівень захисту прав меншин та забезпечили рівні можливості для всіх громадян незалежно від їхнього етнічного походження, статі чи інших характеристик. Зокрема, було впроваджено законодавчі зміни, спрямовані на забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб, які є однією з найбільш вразливих категорій населення в умовах військового конфлікту [3, с.56-57].

Крім того, значну увагу було приділено питанням забезпечення прав військовослужбовців та ветеранів. Запроваджено посаду військового омбудсмена, для цієї категорії громадян були розроблені та впроваджені спеціальні програми підтримки, які включають як правову допомогу, так і соціальне забезпечення [5].

Іншим важливим аспектом є створення та функціонування антикорупційних органів, таких як Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) та Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП). Ці органи відіграють ключову роль у боротьбі з корупцією, яка

є однією з найбільших перешкод на шляху до європейської інтеграції України. Антикорупційні заходи дозволили значно знизити рівень корупції в різних секторах економіки та підвищити довіру громадян до державних інституцій [2].

Важливим здобутком стало забезпечення прозорості та підзвітності урядових дій. У цьому контексті значну роль відіграє розвиток громадянського суспільства та його активна участь у правовому процесі. За останні роки в Україні було створено численні громадські організації та ініціативи, які активно залучені до процесу прийняття рішень та контролю за їх виконанням. Це сприяє підвищенню прозорості урядових дій та забезпеченню прав і свобод громадян [3, с.56-57].

Розвиток правової системи України у контексті європейської інтеграції є складним та багатограним процесом, який вимагає постійних зусиль та підтримки з боку міжнародної спільноти. За останні роки Україна досягла значних успіхів у сфері адаптації законодавства до європейських стандартів, створення ефективних антикорупційних механізмів та захисту прав людини.

Однак, незважаючи на досягнуті результати, перед Україною стоять значні виклики, пов'язані з воєнним станом, продовженням реформ, забезпеченням верховенства права та стабільності правової системи. Майбутні реформи мають бути спрямовані на забезпечення стабільності, ефективності та справедливості правової системи, що є необхідною умовою для успішної інтеграції до Європейського Союзу.

Загалом, європейська інтеграція України вимагає системних змін у правовій сфері, які повинні бути спрямовані на підвищення рівня захисту прав і свобод громадян, забезпечення прозорості та підзвітності урядових дій, а також боротьбу з корупцією. Успішна реалізація цих завдань забезпечить не тільки правову, але й соціально-економічну стабільність в країні.

Список бібліографічних посилань

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

2. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2023 рік. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/zvit-pro-vykonannia-ua-za-2023_UA_2.pdf

3. Тимошук, О. Г. (2024). Здобутки та виклики України у питаннях прав людини на шляху до європейської інтеграції. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2, 56-57. DOI: <http://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-2/10>.

4. Берестень, А. В. (2023). Європейська інтеграція України як чинник трансформації юридичної практики (теоретико-правовий аспект). Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право», 35, 8-14. DOI: <http://doi.org/10.26565/2075-1834-2023-35-01>.

5. Міністерство оборони України. Міноборони започатковує нову ініціативу з захисту прав військовослужбовців. URL: <https://www.mil.gov.ua/news/2024/04/03/minoboroni-zapochatkovue-novu-iniciativu-z-zahistu-prav-vijskovosluzhbovciv>

Одержано 02.06.2024

Анна Олександрівна ЗАДНІПРОВСЬКА,

курсант групи Ф3-23-102 факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Станіслав Юрійович ІВАНОВ,

доцент кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат історичних наук, доцент

ФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ КАРАЛЬНО-РЕПРЕСИВНОГО ХАРАКТЕРУ НА ЗАХОДІ УКРАЇНИ У 1939–1945 РР.

XX століття в Україні стало одним із найбурхливіших періодів в історії нашої держави, з ключовими подіями, які відбувалися наприкінці 1930-х років. Після поразки української революції 1917-1921 років велика частина українських земель увійшла до складу СРСР як союзна республіка. Формальні ознаки державності у цій республіці були лише номінальними, особливо це було помітно під час становлення тоталітарного режиму в СРСР. Проте, у межах Української РСР відбувався процес фактичного об'єднання всіх українських земель. Одним із ключових кроків на цьому шляху було приєднання до складу УРСР тих територій, які в міжвоєнний період опинилися в складі польської держави, зокрема Східної Галичини та Західної Волині, які стали відомі в історіографії як Західна Україна.

Бажання швидко здійснити радянізацію в західній Україні зустрівало сильний опір місцевого населення. Після встановлення радянської влади на заході Української РСР основним завданням стало придушення визвольного руху. Для цього в Дрогобичі, Закарпатті, Станіславі та Чернівцях були розгорнуті структури політичного

апарату, масштабні військові сили та вже раніше створені репресивні органи. Незважаючи на попередні звіти та плани щодо остаточного придушення українського визвольного руху, протистояння з радянською владою продовжувалося навіть наприкінці 1940-х років.

Оскільки радянські карально-репресивні органи були створені на основі адміністративно-територіального принципу, Карпатський провід ОУН здійснював свою діяльність в межах певних областей УРСР, зокрема, в Дрогобицькій, Закарпатській, Чернівецькій та Станіславській областях. Протистояння відбувалося з обласними відділами НКВС-МВС та НКДБ-МДБ цих регіонів. Контроль здійснювали операційна група у Львові, а також міністерства на рівні республіки (Київ) та союзу (Москва) [1, с. 154].

Згідно з пактом Молотова-Ріббентропа від 17 вересня 1939 року, частини Червоної Армії окупували територію Західної України. Одночасно з переміщенням військових сил СРСР відбувалося розгортання радянських органів державної безпеки на західноукраїнських територіях. Цю діяльність регулювали директива НКВС СРСР № 720 від 15 вересня 1939 року та наказ НКВС СРСР № 001124 «Про оперативно-чекістські заходи на Західній Україні» від 21 вересня 1939 року [2]. Одним із головних завдань органів НКВС було припинення функціонування попередніх органів влади, створення структур під контролем радянського режиму та встановлення повного контролю над усіма аспектами життя населення Західної України.

З початком Другої світової війни основною організаційною формою радянських каральних органів в Західній Україні стали оперативні групи НКВС, які спочатку були тимчасовими, а згодом замінені постійними структурами. З листопада 1939 року на анексованих територіях була введена система обласних УНКВС та підпорядкованих їм місцевих органів. Подібні процеси сталися і в 1940 році після включення до складу УРСР Бессарабії та Північної Буковини [3].

Початок Другої світової війни призвів не лише до збільшення кількості органів державної безпеки в Україні, але й до значних структурно-функціональних змін, зокрема, відокремлення їх від органів внутрішніх справ. Згідно з постановою Політичного бюро ЦК ВКП(б) та указом Президії Верховної Ради СРСР від 3 лютого 1941 року, було створено Наркомат державної безпеки (НКДБ) СРСР, відокремивши його від Наркомату внутрішніх справ СРСР. В.М. Меркулов, колишній перший заступник наркома внутрішніх справ СРСР і начальник Головного управління державної безпеки (ГУДБ) НКВС СРСР, очолив НКДБ СРСР [3].

У зв'язку з приєднанням нових територій до СРСР та формуванням на них радянських каральних структур, виникла потреба у більш

детальному врегулюванні діяльності внутрішніх в'язниць органів державної безпеки. Для цього були прийняті окремі нормативні акти, які розвивали та змінювали положення про тюрми НКВС для утримання підслідних від 1939 року. Ці акти стосувалися загальних питань внутрішнього режиму, а також особливостей його застосування до конкретних категорій підслідних. Після створення НКДБ відбулися зміни в підпорядкованості в'язниць, і було приділено багато уваги питанням їх охорони та запобігання втечам затриманих осіб [4]. Важливим напрямом діяльності органів державної безпеки УРСР у період Другої світової війни була боротьба з українським національно-визвольним рухом. Каральні акції проти українського націоналістичного підпілля були проведені відразу після приєднання західноукраїнських земель у 1939–1941 роках. А з 1943–1944 рр., коли на території України розпочався процес відновлення радянської тоталітарної системи, партійно-державне керівництво запровадило системний підхід у боротьбі з ОУН та УПА. Цей підхід передбачав комплекс політико-ідеологічних, пропагандистсько-агітаційних, репресивно-каральних і військових заходів, які координувалися партійними структурами [5].

Упродовж розвитку радянських органів державної безпеки в Україні вони продовжували проводити репресивну позасудову діяльність. Навіть ті незначні конституційні права та кримінально-процесуальні гарантії громадян, які й так були суттєво обмежені в умовах воєнного часу, систематично порушувалися.

Список бібліографічних посилань

1. Веденєєв Д. Двобій без компромісів. Протиборство спецподрозділів ОУН та радянських сил спецоперацій. 1945–1980-ті роки : [монографія] К. : К.І.С., 2007. 568 с.
2. Окіпнюк В.Т. Юридичне закріплення основних задач органів НКВС УРСР в Західній Україні на початку Другої світової війни. *Еволюційні і революційні процеси в історії права, держави і юридичної думки: до 100-річчя Української революції 1917–1921 рр.: матеріали XXXVI Міжнародної історико-правової конференції* (м. Дніпро, 1–4 червня 2017 р.). Київ-Херсон: ФОП Грінь Д.С., 2017. С. 359–363.
3. Баран В.К., Токарський В.В. «Зачистка»: політичні репресії в західних областях України у 1939–1941 рр. Львів, 2014. С. 279–338.
4. Окіпнюк В.Т. Юридичний статус місць утримання заарештованих в органах державної безпеки УРСР (1929–1953 роки): історико-правовий аналіз. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2018. № 4 (6). С. 119–122.
5. Окіпнюк В.Т. Юридичне регулювання боротьби радянських каральних органів з українським національно-визвольним рухом в

Західній Україні в 1940-х роках. *Пам'ятки права як відображення історичних процесів і культури суспільства: до 500-річчя Реформації: матеріали XXXVII Міжнародної історико-правової конференції* (с. Колочава 14-17 вересня 2017 р.). Київ-Херсон: ФОР Грінь Д.С., 2017. С. 269-276.

Одержано 02.06.2024

Валерія Олегівна ЗЛОТНИК,

курсантка групи Ф2-23-102 факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Станіслав Юрійович ІВАНОВ,

доцент кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат історичних наук, доцент

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Співпраця України з ЄС є ключовим засобом її інтеграції в європейський правовий та економічний простір. Із набуттям чинності Угоди про асоціацію між Україною та Євросоюзом зростає важливість правового забезпечення цієї співпраці та поглиблення відносин у всіх сферах на основі принципів політичної асоціації та економічної інтеграції.

За останні десятиліття українському народу вдалося позбутися нав'язаного почуття меншовартості як «молодшого брата» східного сусіда і відчути себе повноцінним органічним складником європейської спільноти. Розвитку відносин між Європейським Союзом та Україною сприяло набуття Україною незалежності у 1991 році. У грудні того ж року Міністр закордонних справ Нідерландів, як представник головної в ЄС держави, офіційно визнав незалежність України від імені Євросоюзу, що започаткувало відносини між Україною та ЄС. Україна розглядається як пріоритетний партнер Євросоюзу в рамках Європейської політики сусідства та Східного партнерства. Щороку Європейський Союз та Україна проводять саміт за участі президентів обох сторін.

Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, часто називається

«Угодою про асоціацію України з ЄС». Ця угода була ратифікована у вересні 2014 року і встановлює спільні європейські цінності, які є основою внутрішньої та зовнішньої політики сторін: демократія, верховенство права, повага до прав людини, незалежність, суверенітет, територіальна цілісність та непорушність кордонів [1]. Цей документ чітко визначає поступове економічне та політичне зближення України з Європейським Союзом і спрямований на зміцнення європейських стандартів. Реалізація цих стандартів дозволяє покращити політико-правовий простір країни та забезпечити зростання рівня добробуту її громадян. Крім того, було укладено ряд галузевих угод та прийняті міжнародно-правові документи, які юридично регулюють співробітництво між Україною та Євросоюзом.

За статистичними даними, за два роки функціонування безвізового режиму понад 2,5 млн громадян України скористалися спрощеним порядком поїздок до Європи. Крім того, за даними представництва Європейського Союзу в Україні, вже за перший місяць функціонування безвізового режиму між Україною та ЄС ним скористалися майже 100 тисяч українців [2].

Важливо уникати обмеженого розуміння відносин між Україною та ЄС і вказувати на їх різновекторність, яка охоплює такі галузі, як міжнародна політика, економіка, освіта, наука, культура тощо. Наслідуючи політику східного партнерства, ЄС має можливість оновити договірно-правову базу відносин з країнами-сусідами на сході шляхом заміни чинних угод про партнерство та співробітництво на угоди про асоціацію, створення поглиблених та всеохоплюючих зон вільної торгівлі, лібералізації візового режиму між ЄС та державами-партнерами тощо.

Сьогодні Східне партнерство – це, передусім, багатосторонній форум для діалогу Євросоюзу з країнами-сусідами у форматі регулярних самітів та зустрічей міністрів закордонних справ, роботи тематичних платформ на рівні експертів, а також майданчик для обміну досвідом між ЄС, його державами-членами та країнами-партнерами у різних сферах.

Для України, процес євроінтеграції представляє собою оптимальний шлях модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій та новітніх технологій, створення нових робочих місць та підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товарів. Стратегічною метою зовнішньої політики України є отримання статусу повноцінного члена Євросоюзу. Різні соціальні групи та шари населення України виражають різноманітні погляди щодо наміру інтеграції в ЄС. Однак, загалом, курс України на

європейську та євроатлантичну інтеграцію зазнає підтримки з боку абсолютної більшості громадян держави.

Для набуття членства в ЄС необхідна згода всіх країн-членів. Спостерігається опір з боку деяких впливових європейських політиків стосовно можливого членства України в ЄС. Наприклад, у березні 2016 року президент Європейської комісії Жан-Клод Юнкер заявив, що для вступу України в ЄС та НАТО може знадобитися не менше 20-25 років.

Україна активно співпрацює з Європейським Союзом у різних форматах. ЄС надає підтримку Україні у забезпеченні стабільного, можливого та демократичного майбутнього для всіх її громадян. Як один із пріоритетних партнерів ЄС, Україна безпосередньо долучається до реалізації програм та інструментів, які отримують фінансування з бюджету ЄС і спрямовані на проведення децентралізації та реформ державного управління, забезпечення верховенства права та антикорупційної діяльності. Ефективний правовий механізм взаємодії Європейського Союзу та України передбачає наявність парадигми правових інструментів та заходів для забезпечення інтеграційних процесів. Така система повинна включати визначення оптимальних умов, форм, видів та рівнів гармонізації, уніфікації і відповідних засобів їх реалізації, а також сфер і меж їх застосування; виявлення механізмів здійснення цих процесів.

Україна підтвердила свою готовність до інтеграції до Європейського Союзу, що вимагає виконання узятих на себе зобов'язань у найшвидші терміни. Європейська та євроатлантична інтеграція є одним із основних пріоритетів України, що потребує підтримки в галузі науки, освіти та інформації, міжнародної співпраці фахівців і вирішення ряду проблем, пов'язаних із зближенням національного законодавства із законодавством Європейського Союзу [3, с. 194].

Список бібліографічних посилань

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, 27 червня 2014 р. *Офіційний вісник України*. 2014. № 75. Т. 1. С. 83. Ст. 2125.

2. 400 тисяч українців вже скористались безвізовим режимом з ЄС. Агенція інформації та аналітики Galinfo. URL : <https://galinfo.com.ua/>

3. Павленко С.О. Международное законодательство по борьбе с коррупцией: проблемы его применения в Украине. *Право и политика* : научно-методический журнал. 2013. № 2. С. 193-198.

Одержано 02.06.2024

Єлизавета Сергіївна ІЛЯЩЕТ,

курсантка 1 курсу факультету підготовки фахівців для
підрозділів кримінальної поліції Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Ірина Олегівна СМІРНОВА,

старший викладач кафедри теорії та історії держави і права
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

СУДОВА ВЛАДА ТА ПРАВОСУДДЯ: ПОНЯТТЯ Й ОЗНАКИ

Судова влада та правосуддя є ключовими складовими правової системи будь-якої держави, забезпечуючи захист прав та свобод громадян. Судова влада - це незалежна гілка влади, що здійснює правосуддя шляхом розгляду і вирішення судових справ, а також здійснює контроль за дотриманням законів. Основні ознаки судової влади включають незалежність, законність, обов'язковість рішень, суддівську етику та процесуальну форму. Незалежність означає, що судова влада функціонує незалежно від законодавчої та виконавчої гілок влади, а судді мають гарантовану незалежність і підпорядковуються тільки закону. Діяльність судової влади базується на Конституції та законах держави, а рішення судів є обов'язковими для виконання всіма суб'єктами права на території держави. Судді повинні дотримуватися високих стандартів поведінки, що гарантує справедливе та неупереджене правосуддя. Судова діяльність здійснюється у визначених законом формах і процедурах [1, с. 6].

Правосуддя - це діяльність судів по розгляду і вирішенню правових спорів, захисту прав і свобод людини і громадянина, а також застосуванню відповідних правових норм. Основні ознаки правосуддя включають справедливість, гласність, змагальність, обґрунтованість рішень та апеляційність. Правосуддя повинно забезпечувати справедливе вирішення справи на основі закону. Процес здійснення правосуддя є відкритим та доступним для громадськості, за винятком випадків, передбачених законом. Сторони у судовому процесі мають рівні можливості для захисту своїх прав та інтересів. Судові рішення повинні бути обґрунтованими і відповідати фактичним обставинам справи та нормам права. Система правосуддя передбачає можливість оскарження судових рішень у вищих інстанціях. Судова влада та правосуддя є фундаментальними елементами правової держави, забезпечуючи ефективний механізм захисту прав громадян та підтримання правопорядку [2, с. 16]

Судова влада відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності правової системи та довіри громадян до державних інституцій. Судова влада забезпечує розподіл влади, запобігаючи зосередженню всієї влади в одних руках, що є фундаментом демократичної системи. Вона діє як арбітр у спорах між державою та громадянами, а також між приватними особами, забезпечуючи виконання законів та захист прав і свобод.

Ключовим аспектом діяльності судової влади є забезпечення рівного доступу до правосуддя для всіх громадян, незалежно від їхнього соціального, економічного чи іншого статусу. Це досягається через надання безкоштовної юридичної допомоги та створення умов для відкритості та прозорості судових процесів.

Судді, як носії судової влади, повинні відповідати високим вимогам професійної компетентності, неупередженості та моральної чистоти. Їхній відбір здійснюється на конкурсній основі, а процедура призначення та звільнення суддів регламентується законодавством, що забезпечує їхню незалежність та захищає від можливого тиску з боку інших гілок влади чи третіх осіб.

Важливим елементом судової системи є касаційні та апеляційні інстанції, які дозволяють оскаржувати рішення нижчих судів. Це сприяє виправленню можливих судових помилок та вдосконаленню правосуддя. Крім того, наглядові функції, які здійснюють вищі суди, сприяють уніфікації судової практики та дотриманню єдиних стандартів правосуддя.

Однією з важливих ознак правосуддя є забезпечення його доступності та оперативності. Сучасні технології активно впроваджуються в судову систему, що дозволяє автоматизувати процеси, зменшувати строки розгляду справ та підвищувати ефективність роботи судів. Також розробляються механізми альтернативного вирішення спорів, такі як медіація та арбітраж, які дозволяють зменшити навантаження на суди та вирішувати конфлікти швидше та менш формалізовано [3, с. 14]

Незалежна судова влада є невід'ємною складовою правової держави, де верховенство права гарантує захист прав і свобод людини, ефективне функціонування правової системи та забезпечення правопорядку. Правосуддя, будучи практичним вираженням судової влади, має забезпечувати справедливий, відкритий та неупереджений розгляд справ, що є основою довіри громадян до судової системи та держави в цілому.

Судова система також відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності та передбачуваності правової системи, що є необхідним

для економічного розвитку і соціальної гармонії. В умовах правової держави судова влада сприяє дотриманню законності, забезпечуючи, щоб всі суб'єкти права, включаючи органи державної влади, діяли в рамках закону.

Судова влада має механізми для захисту конституційних прав і свобод громадян. Конституційні суди або інші спеціалізовані судові органи можуть розглядати питання відповідності законів і підзаконних актів конституції, що забезпечує верховенство конституційних норм. Це особливо важливо для захисту від зловживань з боку виконавчої або законодавчої влади.

Одним із важливих принципів діяльності судової влади є принцип презумпції невинуватості, який гарантує, що кожна особа вважається невинною у вчиненні злочину до тих пір, поки її вина не буде доведена в судовому порядку. Цей принцип є основою кримінального процесу і захищає права обвинувачених осіб.

Судова реформа, що проводиться в багатьох країнах, спрямована на підвищення ефективності судової системи, зменшення корупції, забезпечення незалежності суддів і поліпшення доступу до правосуддя. Ці реформи часто включають запровадження нових технологій, навчання суддів і персоналу, вдосконалення процедур і підвищення прозорості судової системи.

Важливим аспектом правосуддя є його гуманність, що передбачає дотримання прав людини у всіх стадіях судового процесу. Це включає не тільки справедливий судовий розгляд, але й гуманне поводження з обвинуваченими та підсудними, забезпечення їхніх прав на захист і належні умови утримання.

Судова влада також має вирішальне значення у міжнародному контексті. Міжнародні судові інстанції, такі як Міжнародний кримінальний суд або Європейський суд з прав людини, грають важливу роль у забезпеченні правосуддя на глобальному рівні. Вони забезпечують відповідальність за найсерйозніші злочини, такі як геноцид, воєнні злочини та злочини проти людяності, і сприяють встановленню міжнародного правопорядку.

У підсумку, судова влада та правосуддя є критично важливими для функціонування правової держави. Вони забезпечують дотримання законів, захист прав і свобод громадян, справедливе вирішення спорів та підтримання суспільного порядку. Ефективна та незалежна судова система є гарантією верховенства права і запорукою довіри громадян до державних інститутів, що є фундаментом для стабільного і справедливого суспільства.

Список бібліографічних посилань

1. Авраменко, О. М. Судова влада в Україні: конституційно-правові засади діяльності. Науковий вісник Університету імені Дмитра Донцова, 2023, № 3, с. 5-10.

2. Бабаєв, В. В. Правові засади незалежності суддів в Україні. Вісник Національної академії наук України, 2022, № 11, с. 15-20.

3. Бандровська, О. М. Судовий контроль за законністю в Україні. Право України, 2021, № 10, с. 12-17.

Одержано 20.05.2024

Костянтин Михайлович ІЩЕНКО,

курсант групи Ф3-23-102 факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Станіслав Юрійович ІВАНОВ,

доцент кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат історичних наук, доцент

КАРАЛЬНІ АКЦІЇ НКВС ПРОТИ МІСЦЕВОГО НАСЕЛЕННЯ НА ЗАХОДИ УКРАЇНИ В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

У вересні 1939 року на приєднаних територіях Західної України динамічно будувалася радянська політична система. Цей процес почався внаслідок таємної директиви народного комісара НКВС СРСР Л. Берії від 15 вересня 1939 року, що була видана за дві доби до перетину Червоною армією польського кордону. Директива передбачала створення оперативно-чекістських груп для контролю над ключовими об'єктами та арештів представників урядової адміністрації, політичних партій і організацій.

Оперативні групи НКВС отримали завдання взяття під контроль стратегічних об'єктів і арештів ключових осіб. Здійснювалися арешти представників урядової адміністрації, поліції, прикордонної охорони, а також представників різних політичних партій і організацій, включаючи представників національних меншин.

Вже перед вклученням Західної України до складу УРСР та СРСР, органи НКВС розпочали арешти «ворожих елементів». Тюремна мережа була створена на основі «Положення про тюрми НКВС СРСР для осіб, які перебувають під слідством» від 28 липня 1939 року. Почався широкомасштабний терор, який охоплював різні верстви населення,

включаючи офіцерів, суддів, прокурорів, адвокатів, банкірів, вчителів, священників, політичних і громадських діячів, а також звичайних громадян [1, с. 163].

Арешти проводилися на підставі різних «класових» ознак, таких як соціальне та політичне минуле, національно-шовіністичні настрої, релігійні переконання тощо. Оперативні групи НКВС визначали «ворогів народу» та здійснювали арешти за цими критеріями. У результаті цієї політики, впродовж 1940 року і перших двох місяців 1941 року, було арештовано та ув'язнено понад 54 тисячі осіб, які представляли різні національності, включаючи поляків, українців, євреїв та білорусів [2, с. 318].

Протягом короткого періоду тоталітарний режим отримав контроль над ситуацією як у містах, так і в сільських районах. Політична влада та спецслужби почали проявляти свою істинну природу. Офіційно заявлялося, що радянська влада не веде боротьбу проти польського, українського або єврейського народів, а лише «проти ненависних поміщиків та буржуазії» - тобто «гнобителів». Піддавалися знищенню, зокрема, національні еліти та освічені особистості, які символізували «західну контрреволюцію».

Велику кількість переслідувань зазнали видатні представники політичних партій, громадських організацій, вчені та культурні діячі, державні службовці, підприємці, адвокати, учителі та священники різних національностей. Усі, хто виявив опір новій політичній системі, ставали об'єктом арештів та різноманітних покарань. Це стосувалося авторитетних лідерів різних національних спільнот, які отримали вищу освіту в європейських навчальних закладах та завоювали повагу власних співвітчизників. Тоталітарний режим використовував всі доступні засоби для морального і фізичного знищення своїх опонентів.

Для місцевих мешканців депортації, або виселення з місць постійного проживання, стали трагедією, яку викликано політичним переслідуванням і адміністративним покаранням. Основною метою цих заходів було знищення та дезорганізація структур польського державного апарату і ліквідація соціальної бази, з якої можливий був організований опір у майбутньому. Переслідувалися не лише ті особи, які виступали зі зброєю чи критично оцінювали дії радянської влади, але й ті, хто виявляв абсолютну лояльність до неї.

Депортації набули чітко регламентованого характеру з боку влади 2 березня 1940 р. РНК СРСР і ЦК ВКП(б) ухвалили постанови № 13/114 і 289-127 сс («цілком таємно») про виселення з районів Західної України і Західної Білорусії членів сімей усіх поміщених у табори й в'язниці військовополонених і колишніх офіцерів польської армії, а

також тюремників, жандармів, розвідників, колишніх поміщиків, фабрикантів і чиновників держапарату, учасників повстанських і «контрреволюційних» організацій [3, с. 322]. Чергова масова депортація розгорнулася через два місяці, тобто часу повернення порожніх вагонів із супроводом підрозділів НКВС із Сибіру назад.

Таким чином, вересень 1939 року став початком трагічних подій для населення західних областей України. Радянська влада розпочала радянізацію регіону, яка супроводжувалася масовими репресіями, конфіскацією майна та втратою свободи для сотень тисяч мешканців. Це стало частиною тоталітарних заходів радянського режиму.

Список бібліографічних посилань

1. Михайленко П. П. Історія міліції України у документах і матеріалах: [в 3-х т.] Т. 2. 1926 – 1945. К.: Генеза, 1999. С. 163.

2. Дем'янчук Т. Взаємодія органів НКВС та кримінально-виправної системи з ліквідації підпілля ОУН на теренах Західної України в 1939-1941 рр. *Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітницький часопис*. До 100 річчя від народження Степана Бандери. – Івано-Франківськ, 2009. Ч. 15-16. С. 318-321.

3. Надольський Й. Сталінська депортаційна політика і зміни етнічної структури населення західних областей України. *Друга світова війна і доля народів України: Матеріали 2-ї Всеукраїнської наукової конференції* (Київ, 30–31 жовтня 2006 р.) К.: «Зовнішторгвидав», 2007. С. 322-331.

Одержано 02.06.2024

Данило Віталійович ЛИСЕНКО,

курсант групи Ф1-22-201 факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Станіслав Юрійович ІВАНОВ,

доцент кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат історичних наук, доцент

ПРАВА І СВОБОДИ ДИТИНИ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

У 1991 році, після визнання незалежності, Україна визначила свою позицію перед світом, яка офіційно визнавала дітей і дитинство особливим об'єктом захисту в державі. Країна також приєдналася до

провідних міжнародних організацій, що займаються гарантуванням прав дітей. У цьому контексті Україна ратифікувала Конвенцію ООН про права дитини 27 лютого 1991 року, взявши на себе значні зобов'язання щодо захисту прав дітей. На основі положень Конвенції було розпочато розробку національного законодавства, спрямованого на забезпечення прав дітей. На сьогодні за забезпечення дотримання прав дитини в Україні відповідають різні державні інституції та міністерства. Громадські організації, які працюють у сфері захисту прав дітей, також активно долучають свої зусилля для того, щоб кожна дитина відчувала себе повноцінним членом суспільства [1, с. 72].

Однак на експертному рівні визнаються певні системні труднощі щодо повноцінного забезпечення прав дитини в Україні. Згідно з Українською Гельсінською спілкою з прав людини, яка у 2016 році оприлюднила проміжну доповідь про виконання Україною Конвенції ООН про права дитини за період 2012-2016 років, національне законодавство України, що стосується прав дитини, розвивається повільно, переважно через запровадження різноманітних державних програм [2]. Ці програми фінансуються за залишковим принципом, що веде до запізнення та дефіциту бюджету.

Одночасно дотримання прав дитини є одним із пріоритетних напрямків роботи Уповноваженого з прав людини. У складі Секретаріату Уповноваженого було створено відповідний структурний підрозділ, який відповідає за питання забезпечення дотримання прав дитини. До його компетенції входять моніторинг стану дотримання прав дитини в Україні, виконання країною міжнародних зобов'язань у цій сфері та підготовка пропозицій Уповноваженому з прав людини щодо прийняття заходів реагування для запобігання порушенням прав дитини або сприяння їх відновленню. За період існування Уповноваженого з прав людини, у 2013 році Україна стала членом Європейської мережі омбудсменів з прав дітей (ENOC), визначивши це як історичну подію.

Сучасний період, розпочинаючи з 2014 року й до сьогодні, визначається порушенням прав дитини в умовах операції об'єднаних сил та гармонізацією законодавства у сфері захисту дитини зі стандартами країн Європейського Союзу. Збройна агресія проти України суттєво погіршила реалізацію прав дитини, відкидаючи державу назад на 10 років у забезпеченні прав та свобод дітей. На сьогодні відсутній комплексний закон, який би повністю захищав та систематизував права дитини. Існує недолік реальних змін у формуванні ювенальної юстиції. Хоча був прийнятий Закон України «Про пробацію», відсутні програми реабілітації для дітей, які порушують закон, і не

існує достатньо підготовлених фахівців для роботи з такими дітьми. Позитивні зрушення спостерігаються тільки в напрямку створення економічних передумов для ефективного захисту дитини, у її належному утриманні та запобіганні насильства в сім'ї [3, с. 76].

Указом Президента України від 8 серпня 2022 року № 568/2022 було створено консультативно-дорадчий орган при Президентові України – Координаційну раду з питань захисту та безпеки дітей [4]. Також було відкрито Центр захисту прав дитини в місті Києві – міжвідомчий центр, призначений для дітей, що стали жертвами злочинів чи були свідками таких подій. Тут відповідні фахівці здійснюють збір інформації від дітей та їхніх родин, проводять медичне обстеження, зокрема з криміналістичною метою, і надають необхідну терапевтичну допомогу. Фахівці Центру захисту прав дитини працюють за моделлю «Барнахус» (Barnahus), що передбачає інтегрований та координований підхід до розслідування та надання підтримки дітям, що потрапили в складні ситуації [5].

На даний момент, головним законодавчим актом, що регулює становище дітей в умовах збройного конфлікту в Україні, є Закон України «Про охорону дитинства». Відповідно до цього закону, дитина, яка стала жертвою воєнних дій чи збройного конфлікту, визнається як особа, що «отримала поранення, контузію, каліцтво, піддалися фізичному, сексуальному або психологічному насильству, була викрадена або незаконно вивезена за межі України, залучена до участі у військових формуваннях або незаконно утримується, включаючи місця позбавлення волі» [6].

Таким чином, на території сучасної України дитинство і діти в історико-правовому контексті розглядалися як об'єкти, які мають особливий захист з боку суспільства і публічної адміністрації. Це виявлялося у підтримці пошанованого ставлення матері до своєї дитини, розумному залученні дітей до суспільно корисної праці, сприянні соціальної активності дітей та увазі влади до їх соціальних потреб. У 1991 році Україна офіційно заявила світові, що діти та дитинство є особливим об'єктом правового захисту у державі, і приєдналася до роботи провідних міжнародних інституцій, спрямованих на забезпечення прав дітей. На сьогоднішній день у правову систему України внесені універсальні міжнародно-правові стандарти забезпечення прав дитини.

Список бібліографічних посилань

1. Навроцький О. О. Розвиток дипломатичних відносин як чинник запровадження міжнародних стандартів забезпечення прав дитини в Україні. *Сучасна дипломатія: теорія та практика. Матеріали*

науково-практичного круглого столу (21 грудня 2017 року). Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2017. С. 72-73.

2. Проміжна доповідь Української Гельсінської спілки з прав людини про виконання Україною Конвенції ООН про права дитини (за період 2012–2016 рр.). Українська Гельсінська спілка з прав людини : видавництво проекту «Права людини понад усе». 2016. 45 с.

3. Права дитини в Україні: монографія, 2-ге видання, перероблене та доповнене. Вінниця: ВНАУ, 2019. 289 с.

4. Про Координаційну раду з питань захисту та безпеки дітей: Указ Президента України від 08.08.2022 № 568/2022. URL: <http://surl.li/hrlfg>.

5. В Україні відкрили Центр захисту прав дитини – Зеленський. URL: <http://surl.li/hrmts>.

6. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

Одержано 02.06.2024

Анастасія Миколаївна ОНИЩЕНКО,

курсант групи Ф1-21-302 факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Станіслав Юрійович ІВАНОВ,

доцент кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат історичних наук, доцент

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ЖІНОК В УКРАЇНІ У ПЕРІОД НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Розбудова в Україні демократичної, соціальної та правової держави вимагає забезпечення прав і свобод громадян. Це підкреслює важливість пошуку правильного балансу у взаємозв'язках між суспільством, державою та забезпеченням рівноправності громадян.

Правове становище жінок в Україні та світі порівняно з чоловіками все ще залишається складним. Проблемними залишаються питання рівня оплати праці та попиту на робочу силу у тих галузях промисловості, де традиційно переважають жінки. Гендерні стереотипи щодо основної ролі жінки у веденні домашнього господарства та вихованні дітей все ще актуальні. Це впливає на просування жінок по службі та зменшує їхню конкурентоспроможність на ринку праці.

На сучасному етапі утвердження рівності прав і свобод жінок та чоловіків у світі відзначається прийняттям законодавства про гендерну рівність на національному рівні. Так, у 90-х роках ХХ століття Швеція, Нідерланди, Ісландія, Норвегія, Фінляндія, Польща, Литва, Японія, Франція та багато інших країн світу ухвалили відповідні національні закони [1, с. 109]. Також варто відзначити, що після IV Всесвітньої конференції ООН у 1995 році в термінологію активно ввійшли поняття «гендер» і «гендерний» для відображення соціальної нерівності між чоловіками та жінками [2, с. 94]. Це визначення рівності прав і свобод чоловіків і жінок означало визнання того, що існують дві різні статі як нерозривні частини людства, суспільства і сім'ї. Чоловіки і жінки мають індивідуальні фізіологічні особливості, які потребують врахування під час правового регулювання їхнього статусу в суспільстві.

Проголошення незалежності України у 1991 році відкрило нові можливості для розгляду проблеми прав жінок на принципово новому, національному рівні. Це стимулювало активність як науковців, так і законодавців у цьому напрямі. Щодо законодавства, слід відзначити прийняття в 1996 році Конституції України, оскільки цей нормативно-правовий акт однозначно визначив впровадження політики країни щодо захисту материнства та рівних прав жінок і чоловіків [3].

В Україні на конституційному рівні встановлено, що громадяни мають рівні права і свободи та є рівними перед законом. Немає можливості застосування привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Особлива увага в статті 24 Конституції України присвячена рівності прав жінок і чоловіків. Акцентованої уваги потребують жінки, оскільки саме вони, порівняно з чоловіками, частіше бувають обмежені у використанні конституційних прав [3].

Згідно з Конвенцією про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, яка є частиною міжнародного права і прийнята Україною, дискримінація жінок визначається як будь-яке розрізнення, виняток або обмеження за ознакою статі. Це ставлення спрямоване на ослаблення або зведення нанівець можливостей жінок щодо визнання, користування або здійснення їх прав, незалежно від їх сімейного стану, на основі принципу рівноправності чоловіків і жінок, а також прав людини і основних свобод у всіх сферах життя, включаючи політичну, економічну, соціальну, культурну, громадську та будь-яку іншу.

Україна має спеціальне антидискримінаційне законодавство, серед якого є Закони «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про протидію торгівлі людьми» та інші. Отже, законодавство України в цілому гарантує реалізацію прав жінок. Проте, на практиці майже в усіх сферах суспільного життя є ознаки тендерної дискримінації, з якими необхідно боротися.

Сьогодні розвиток рівності прав чоловіків та жінок в Україні полягає передусім у поширенні цього принципу на різні сфери життя. Наприклад, під час реформування поліції було здійснено спробу забезпечити більший гендерний баланс у складі новоствореної служби. Також за останні роки було легалізовано службу жінок в армії, скасовано перелік заборонених для жінок професій, а також удосконалено законодавство про працю для боротьби з дискримінацією. Все це свідчить про те, що керівництво держави вкладає зусилля в боротьбу з гендерною нерівністю в Україні.

Список бібліографічних посилань

1. Семиколенова О. «Ми різні – ми рівні». Основи культури гендерної рівності: Навчальний посібник для учнів 9-12 класів загальноосвітніх навчальних закладів. Київ : «К.І.С.», 2007. 176 с.
2. Бондаренко Н.О. Історичні аспекти розвитку вчень про права жінок. *Форум права*. 2011. № 2. С. 87-96.
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

Одержано 02.06.2024

Наталія Миколаївна РУДЮК,

курсантка групи Ф1-23-103

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Віктор Вікторович ЛАЗАРЄВ,

доцент кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОСВІДОМІСТЬ ГРОМАДЯН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Правосвідомість громадян є важливим елементом функціонування правової держави, що відображає рівень правової культури

суспільства та впливає на стабільність правового порядку. В умовах воєнного стану, коли країна стикається з зовнішньою агресією, цей аспект набуває особливого значення. Підвищення правосвідомості сприяє зміцненню соціальної згуртованості, а також підтримці законності і правопорядку. Правосвідомість включає в себе систему уявлень, знань, переконань і оцінок, що стосуються права і правових явищ. Вона охоплює два основні рівні: масову правосвідомість, яка характерна для більшості громадян, та індивідуальну правосвідомість, що притаманна окремим індивідам. Правосвідомість формується під впливом різних факторів, включаючи соціальні, економічні, політичні умови, а також освітній рівень і правову інформацію.

Особливу роль, правосвідомість відіграє під час дії правового режиму воєнного стану, оскільки це особливий правовий режим, що запроваджується в разі загрози державній безпеці або агресії. Він передбачає певні обмеження прав і свобод громадян, а також надання додаткових повноважень органам влади. В таких умовах відбувається зміщення пріоритетів правосвідомості громадян від індивідуальних прав до колективних інтересів і безпеки [1, с. 150].

Воєнний стан впливає на психологічний стан населення. Відчуття небезпеки та загрози сприяє підвищенню уваги до правових питань, особливо тих, що стосуються оборони, безпеки, мобілізації та евакуації. Громадяни стають більш свідомими щодо своїх обов'язків перед державою, водночас можуть виникати і суперечливі почуття щодо обмеження особистих свобод.

Соціальна згуртованість в умовах воєнного стану часто підвищується завдяки спільному ворогу і необхідності колективної оборони. Це сприяє підвищенню довіри до державних інститутів, правової системи та готовності до співпраці. Проте, тривалі конфлікти можуть призвести до зниження рівня правосвідомості, якщо громадяни починають сумніватися у справедливості та ефективності правових заходів держави.

Підвищення правосвідомості в умовах воєнного стану вимагає активних освітніх заходів. Поширення правової інформації через медіа, навчальні програми, семінари і тренінги є необхідним для підтримки високого рівня правової культури. Громадяни повинні розуміти причини та наслідки воєнного стану, а також свої права та обов'язки в цих умовах [2, с. 20].

Держава відіграє ключову роль у формуванні правосвідомості громадян під час воєнного стану. Це включає не лише розробку і впровадження правових норм, що відповідають вимогам часу, але й забезпечення їх роз'яснення та доведення до широких верств населення.

Важливою є діяльність державних органів, спрямована на підтримку правової освіти та інформування громадян про їхні права і обов'язки.

Засоби масової інформації (ЗМІ) мають значний вплив на правосвідомість громадян, особливо в умовах воєнного стану. Вони виконують роль основного джерела інформації, що формує громадську думку. Важливим є забезпечення об'єктивного та неупередженого висвітлення подій, пов'язаних з воєнним станом, а також роз'яснення правових аспектів, що дозволяє уникнути дезінформації та паніки.

Правосвідомість громадян в умовах воєнного стану є ключовим фактором для збереження правопорядку і підтримки стабільності держави. Вона включає комплекс уявлень, знань та переконань, що формуються під впливом соціальних, психологічних та освітніх чинників. Важливим завданням держави є забезпечення належного рівня правової освіти та інформації, що сприятиме підвищенню правової культури населення навіть в умовах воєнного конфлікту. Тільки за умов високого рівня правосвідомості можна забезпечити ефективне функціонування правової системи та захистити інтереси як окремих громадян, так і суспільства в цілому [3, с. 45].

В умовах воєнного стану правосвідомість громадян відіграє вирішальну роль у збереженні правопорядку та стабільності держави, оскільки вона забезпечує дотримання законів, підтримку державних інституцій, соціальну єдність, протидію дезінформації та формування довіри до влади, що є необхідними для ефективного функціонування суспільства та уникнення хаосу і дестабілізації під час кризових ситуацій. Вона включає систему уявлень, знань та переконань, що впливають на правову поведінку населення. Формування та підвищення правосвідомості залежать від соціальних, економічних, політичних і освітніх чинників, а також від діяльності державних органів та засобів масової інформації. Освітні заходи, спрямовані на роз'яснення правових норм та обов'язків громадян, є особливо важливими в умовах воєнного стану. Високий рівень правосвідомості сприяє зміцненню соціальної згуртованості, довіри до державних інститутів і ефективності правової системи, що є критично важливим для захисту інтересів суспільства та окремих громадян під час війни.

Список бібліографічних посилань

1. Pampura M. V. The main trends in the transformation of public legal awareness in Ukraine. *Law forum* 2017. № 1. Pp. 150–154.
2. Nesterenko O. M. Factors determining the specificity of legal education in different types of legal systems. *State and regions, Ser. Law*. 2018. № 1 (59). Pp. 17–22.

3. Rohach O. Ya. Legal nihilism as a threat to state sovereignty. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Ser. Law*. 2015. Issue 34. Vol. 1. Pp. 44–46

Одержано 02.06.2024

Олександр Сергійович СКЛЯР,

старший викладач кафедри тактичної та спеціальної фізичної підготовки факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6179-3329>

**ПРОБЛЕМА ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ СУБ'ЄКТА КАБІНЕТУ
МІНІСТРІВ УКРАЇНИ**

За час введення в дію правового режиму воєнний стан по всій території України, за Указом Президента від 24.02.2022 було прийнято багато Указів, Постанов, Законів України та ін. нормативно правових актів, які повинні забезпечувати права і свободи громадян в умовах вказаного режиму, але серед юристів і патріотичних громадян України все частіше виникають питання, щодо неконституційних дій влади до народу, неврахованих прогалін в Законодавстві України та відсутності дій, спрямованих на їх ліквідацію. Однією з таких проблем є визнання правосуб'єктності суб'єкта Кабінету Міністрів України.

Відповідно до рішення Конституційного Суду України № 6-рп/2005 від 05.10.2005 Основним Законом України (254к/96-ВР) гарантовано здійснення народом влади через сформовані у встановленому Конституцією та законами України порядку органи законодавчої, виконавчої, судової влади та місцевого самоврядування (ч. 2, ст. 5), (абз. 6 ст. 4.2). Відповідно п. 4.4. Конституція України (254к/96-ВР) забороняє узурпацію належного виключно народові права визначати і змінювати конституційний лад в Україні державою, її органами або посадовими особами. *Узурпація*, означає, зокрема, привласнення переліченими суб'єктами права, яке передусім належить народові, в тому числі усунення народу від реалізації його права визначати і змінювати конституційний лад в Україні [1]. Будь-які дії держави, її органів або посадових осіб, що призводять до узурпації права визначати і змінювати конституційний лад в Україні, яке належить виключно народові, є неконституційними і незаконними [2].

Відповідно ст. 3 Цивільного кодексу України основним актом цивільного законодавства України є Цивільний кодекс України (далі

Кодекс). Згідно зі ст. 80 Кодексу юридичною особою є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку. Види юридичних осіб визначено ст. 81 Кодексу, відповідно до якої юридичні особи, залежно від порядку їх створення, поділяються на юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права. Юридична особа приватного права створюється на підставі установчих документів відповідно до ст. 87 цього Кодексу. Юридична особа публічного права створюється розпорядчим актом Президента України, органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування. Порядок утворення та правовий статус юридичних осіб публічного права встановлюються Конституцією України та законом. Порядок участі юридичних осіб публічного права у цивільних відносинах передбачено ст. 82 Кодексу, згідно з якою на юридичних осіб публічного права у цивільних відносинах поширюються положення цього Кодексу, якщо інше не встановлено законом, що згідно з ч. 4 ст. 87 Кодексу юридична особа вважається створеною з дня її державної реєстрації. При цьому, в ст. 89 цього Кодексу зазначено, що юридична особа підлягає державній реєстрації у порядку, встановленому законом. Дані державної реєстрації включаються до єдиного державного реєстру, відкритого для загального знайомлення [3].

Устрій та правовий статус юридичних осіб публічного права встановлюються Конституцією України та законом, але ж Закон України «Про утворення юридичних осіб публічного права», - відсутній.

Стаття 8 Господарського Кодексу України містить імперативну норму, відповідно до якої держава, органи державної влади та органи місцевого самоврядування не є суб'єктами господарювання [4]. Тобто забороняє органам державної влади та органам місцевого самоврядування бути суб'єктами господарювання.

У Вироку, судді Зіньківського районного суду Полтавської області від 23.08.2023, зазначено, що юридична особа з державною назвою Кабінет Міністрів України та кодом ЄДРПОУ 00031101 зареєстрований в іноземному реєстрі, який належить приватній іноземній компанії Dun & Bradstreet (D&B), як суб'єкт підприємницької діяльності з присвоєнням DUNS-номеру 552646506 [2]. Дане твердження викликало бурхливі хвилювання серед юристів України і громадськості.

У відповідності до Положення «Про Єдиний державний реєстр підприємств та організацій України» суб'єктами ЄДРПОУ є юридичні особи всіх організаційно-правових форм господарювання [5], тобто код ЄДРПОУ присвоюється суб'єктам господарювання.

Вищевказаний суддя визначив, що свідоцтва про державну реєстрацію юридичної особи публічного права з назвою Кабінет Міністрів України та витяг з єдиного державного реєстру про вищезазначену юридичну особу у Центральному Державному Архіві Вищих Органів України не зберігається. Відомостей про утворення Кабінету Міністрів України в переглянутих документах Верховної Ради Української РСР (України) за серпень 1991 року у ЦДАВО не виявлено. В документах Верховної Ради УРСР за 1991 рік в ЦДАВО зберігається Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки від 18.04.1991 № 980-XII «Про утворення Кабінету Міністрів Української РСР» [2].

Перевірено, що законом УРСР № 1554-XII від 17.09.1991 «Про внесення змін і доповнень до Конституції (Основного Закону) Української РСР» п. 16 постановлено у назві і тексті Конституції (888-09) слова «Українська Радянська Соціалістична Республіка», «Українська РСР» замінити словом «Україна» [6]. Отже, Кабінет Міністрів Української РСР був перейменований на Кабінет Міністрів України, та лише у 2014 році був виданий закон, який визначає організацію, повноваження і порядок діяльності Кабінету Міністрів України [7].

Конституцією України п. 12 ст. 92 встановлено, що виключно законами України визначаються засади утворення і діяльність органів виконавчої влади [8]. Якщо закон про діяльність суб'єкта права Кабінет Міністрів України існує, то Закону України «Про створення Кабінету Міністрів України» на виконання конституційних вимог, не існує. Доцільним Законом не утворено відповідно до Конституції України конституційного органу, суб'єкта публічно-владних повноважень з назвою Кабінет Міністрів України, але існує, не ліквідований, юридично створений Кабінет Міністрів Української РСР перейменований на Кабінет Міністрів України.

Таким чином, правоздатність, дієздатність та деліктоздатність, всіх «утворених» Кабінетом Міністрів України знаходяться поза конституційним правовим полем, а тому не являються суб'єктом публічно-владних повноважень, так як, не мають жодних правових підстав, які б дали силу правомірності будь-яким вимогам, а посадові та службові особи даного суб'єкта можуть бути звинувачені у спробі набутти права та обов'язки державної посадової особи у не передбачений законом спосіб. Тому враховуючи, все досліджене, потрібно на державному рівні, особливо в умовах дії воєнного стану, негайно виправляти прогалини у Законодавстві України, доки світові партнери не перестали визнавати нас як Державу в цілому.

Список бібліографічних посилань

1. У справі за конституційним поданням 60 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частини першої статті... : Рішення Конституційного Суду України № 6-рп/2005 від 05.10.2005 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-05?find=1&text=гарантован#w1_1 (дата звернення: 01.04.2024).

2. Хто керує Україною? / bastion.tv. URL: https://bastion.tv/htokeruye-ukrayinoуc_n57417 (дата звернення: 15.04.2024).

3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV : станом на 27.04.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 06.04.2024).

4. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 436-IV : станом на 08.03.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 09.04.2024).

5. Положення «Про Єдиний державний реєстр підприємств та організацій України» : Постанова КМУ від 22.01.1996 № 118 : станом на 02.04.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/118-96-п#Text> (дата звернення: 01.05.2024).

6. Про внесення змін і доповнень до Конституції (Основного Закону) Української РСР : Закон УРСР від 17.09.1991 № 1554-XII VIII : станом на 26.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1554-12#Text> (дата звернення: 02.05.2024).

7. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27.02.2014 № 794-VII : станом на 08.03.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text> (дата звернення: 06.05.2024).

8. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 06.05.2024).

Одержано 07.05.2024

Микола Миколайович СОРОЧИШИН,

курсант групи 101 факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-1296-1879>

Науковий керівник:

Ігор Львович НЕВЗОРОВ,

професор кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

РОЛЬ КОНСТИТУЦІЙНОЇ МОНАРХІЇ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

На перший погляд може здатися, що в сучасному світі, в епоху новітнього часу, коли людство майже не оглядається на застарілі форми правління, державні устрої, та методи керування державою, сьогодні існує близько чотирьох десятків країн, що за своєю формою правління належать до монархій, більшість з яких є конституційними (парламентськими). Але не дивлячись на таку невелику кількість, до їх складу входять досить розвинені та економічно стабільні країни світу: Великобританія, Нідерланди, Швеція, Японія та інші.

Безумовно, республіканський устрій та демократична система в сучасному суспільстві є більш популярними та затребуваними, але це зовсім не означає, що монархічна система влади стала історичним анахронізмом. Адже сьогодні монархічна система дуже змінилась (особливо в Європі) і являє собою принципово нову модель, пристосовану до сучасних умов, хоча при цьому типові ознаки монархічної форми влади були збережені. Разом із тим сучасні монархії набули нових рис, що корінним чином відрізняють їх від історичних аналогів.

Так, Велику Британію можна цілком назвати «республіканською монархією», політична структура якої заснована на принципі унітарної держави та конституційної монархії, але влада монарха є обмеженою в усіх сферах. При цьому юридично монарху належать досить широкі повноваження, а скористатися ними він не може. Державою керують уряд та парламент. Тож в класичній конституційній монархії монарх володіє не стільки реальною політичною владою, скільки авторитетом та впливом у суспільстві. Він (нині Чарльз II) несе відповідальність за всіх членів королівської родини та династії в цілому. Адже особистий авторитет монарха сприяє авторитету самої монархічної системи, забезпечуючи зв'язок останньої з демократичними принципами та інститутами сучасності.

Таким чином Велика Британія, будучи конституційною монархією, є постійним членом Ради Безпеки ООН, має високий рівень економічного, соціального розвитку та дієвий механізм захисту і забезпечення прав своїх підданих. Це свідчить про те, що монархія та демократія здатні цілком мирно співіснувати в межах однієї держави.

Слід зазначити, що у Великій Британії час від часу з'являються ідеї про відміну монархії під приводом вартісного її утримання. Але англійці вважають монарха символом своєї держави, як гімн, герб, прапор. Це свідчить про високу монархічну правосвідомість населення Великої Британії.

Колишній провідний член Консервативної партії і міністр британського уряду Майкл Портілло в одному з інтерв'ю британським ЗМІ виявив себе відданим монархістом, висловившись так: «Я не думаю, що я сентиментально налаштований щодо монархії, але вважаю, що вона дуже добре спрацьовує на практиці. Це не єдина система, яка могла б спрацьовувати, але ця виконує свою функцію. Я вважаю, що для королівської родини головне – це служіння. Вони не прагнуть збільшувати свою владу. На відміну від політиків, вони нічого не обіцяють, окрім зобов'язання служити. А крім того, вони нагадують політичним діячам, що в країні є щось багато важливіше, ніж вони – політики. І політики змушені усвідомлювати, що в державі є щось постійне, у той час як політики – тимчасові» [2]. Так само Так, V. Menaldo стверджує, що «монархії менш схильні до нестабільності, ніж інші форми правління. Вплив монархії резонує навіть у країнах, де спадкові вожді більше не правлять або взагалі не існують». [3, с. 2]

Підсумовуючи, зазначимо, що монархічна форма правління вдало може існувати у сучасному розвинутому суспільстві. Більш того, механізми парламентсько-урядової комунікації в державах конституційно-монархічного устрою та їх мистецтво інтеракції опозиційних сил з владною більшістю є вельми прийнятним прикладом для наслідування. Монархи низки європейських країн протягом ХХ ст. змогли витримати складні випробування, підкріпили свою історичну вагу власним державницьким авторитетом, що дозволяє їм бути справжніми символами своїх націй та чинником єднання для своїх держав. [1, с. 5] Відповідно, монархія може гарантувати певну стабільність та рівновагу в політичній та соціальній структурі суспільства при повному дотриманні всіх демократичних процедур. Можна сказати, що конституційна монархія – це не лише форма правління, а певна система ідей, що символізує державний та суспільний лад, заснований на принципах та традиціях єдиноначальності.

Список бібліографічних посилань

1. Корецька Ю. С. Конституційні монархії в сучасному світі : автореф. дипломної роботи на здобуття освітнього ступеня «магістр» : спец. 081 «Право». Ю. С. Корецька ; ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв. 2019. 14 с.

2. Монархія – архаїчний устрій у сучасній Європі. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/24784269.html>

3. Why Monarchy? The Rise and Demise of a Regime Type. C. URL: https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/84589/Monarchy_4_3_full+app%20+%26+text_anon.pdf?sequence=5

Одержано 03.06.2024

Юлія Олександрівна ЗАГУМЕННА,

професор кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0617-8363>;

Марія Вікторівна ТРУМ,

курсантка групи Ф1-23-106 факультету № 1 Харківського національний університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-3006-2945>

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРАВА НА ПРИВАТНІСТЬ В УМОВАХ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Розвиток цифрових технологій призвів до нових викликів у сфері права на приватність, особливо в умовах постійного зростання обсягів персональних даних, що обробляються різними суб'єктами. В Україні питання захисту приватності набуває особливої актуальності в умовах глобалізації та активного використання інформаційних технологій.

Право на приватність є одним із фундаментальних прав людини, що визнано міжнародними правовими актами та національним законодавством України. Це право включає в себе право на недоторканність особистого життя, захист персональних даних та конфіденційність комунікацій. В умовах цифрових технологій право на приватність набуває нових вимірів, оскільки сучасні технології дозволяють збирати, зберігати та аналізувати великі обсяги персональних даних без відома і згоди осіб [1, с.1–15]. Еволюція права на приватність відображає поступове усвідомлення суспільством важливості

захисту особистих даних від неправомірного втручання. Сучасне розуміння цього права включає захист не тільки фізичного простору, але й цифрового, що охоплює інформацію про особу.

Право на приватність в умовах цифрових технологій – це сукупність юридичних норм і принципів, які забезпечують захист особистої інформації та конфіденційності особистого життя від неправомірного втручання з боку держави, приватних осіб і організацій. Це право охоплює контроль над збиранням, зберіганням, обробкою та розповсюдженням персональних даних в цифровому середовищі, включаючи інтернет, соціальні мережі, мобільні додатки та інші електронні платформи [1, с.1–15; 2, с. 93–98; 3, с. 177–181].

Основні елементи права на приватність в умовах цифрових технологій охоплюють низку аспектів, які гарантують захист особистої інформації та конфіденційності. Ці елементи визначаються як міжнародними стандартами, так і національним законодавством України, а саме:

1. Недоторканність особистого життя: недоторканність особистого життя включає заборону на несанкціоноване втручання в особисте життя особи. Це охоплює перегляд електронної кореспонденції, прослуховування телефонних розмов та стеження за онлайн-активністю. Це право закріплено в статті 17 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та статті 8 Європейської конвенції з прав людини [4; 5].

2. Захист персональних даних: захист персональних даних включає забезпечення конфіденційності, цілісності та безпеки персональних даних, що збираються та обробляються в цифрових системах. Це право включає отримання інформованої згоди на обробку даних, доступ до своїх даних, їх виправлення або видалення. Це закріплено в Законі України «Про захист персональних даних» [6].

3. Конфіденційність комунікацій: конфіденційність комунікацій включає захист змісту та метаданих електронних комунікацій від несанкціонованого доступу та розкриття. Це право передбачено в статті 8 Європейської конвенції з прав людини та Законі України «Про електронні комунікації» [5; 7].

4. Прозорість і підзвітність: прозорість і підзвітність означає, що організації, які обробляють персональні дані, повинні бути прозорими у своїх діях і підзвітними щодо забезпечення прав суб'єктів даних. Це закріплено в статтях 12-14 Загального регламенту захисту даних (GDPR) [8].

5. Право на інформованість: право на інформованість забезпечує, що особи мають бути поінформовані про те, як їхні персональні дані збираються, використовуються та захищаються. Це включає обов'язок

операторів даних надавати суб'єктам даних детальну інформацію про обробку їхніх даних [6; 8] (GDPR, 2016; Закон України "Про захист персональних даних", 2010).

6.Право на забуття: право на забуття дозволяє суб'єктам даних вимагати видалення своїх персональних даних із цифрових систем за певних умов, таких як закінчення терміну зберігання даних або відкликання згоди на їх обробку. Це право передбачено в статті 17 Загального регламенту захисту даних (GDPR) [8].

Право на приватність в умовах цифрових технологій є фундаментальним правом людини, визнаним міжнародними правовими актами, такими як Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права та Загальний регламент захисту даних (GDPR) Європейського Союзу. Це право також закріплено в національному законодавстві багатьох країн, включаючи Україну, яка регулює захист персональних даних відповідно до Закону України «Про захист персональних даних» [1, с.1–15].

Цифрові технології, з одного боку, відкривають нові можливості для реалізації права на приватність, але з іншого – створюють нові загрози. Одним із основних викликів є масове збирання даних, що здійснюється різними компаніями та державними органами. Сучасні інформаційні системи дозволяють збирати великі обсяги персональних даних, які можуть використовуватися як для комерційних, так і для державних цілей. Наприклад, соціальні мережі збирають інформацію про поведінку користувачів, що дозволяє створювати детальні профілі, які можуть бути використані для таргетованої реклами або інших комерційних цілей [] (Контцевич, 2024).

Зростання кіберзлочинності та ризику несанкціонованого доступу до персональних даних ставлять під загрозу приватність осіб. Хакерські атаки, витоки даних та інші інциденти кібербезпеки можуть призвести до серйозних наслідків для приватності громадян. В таких умовах необхідністю посилення захисту персональних даних стає ще більш актуальною.

Для ефективного захисту права на приватність в умовах цифрових технологій в Україні необхідно здійснити кілька важливих кроків. Перш за все, слід адаптувати національне законодавство у відповідність до міжнародних стандартів, зокрема Загального регламенту захисту даних (GDPR) Європейського Союзу [8]. Це передбачає введення більш жорстких вимог до обробки персональних даних, забезпечення прозорості та підзвітності операторів даних, а також надання суб'єктам даних широких прав на доступ, виправлення та видалення їхніх даних.

Підвищення рівня обізнаності громадян про їхні права та способи захисту приватності також є ключовим завданням. Це можна досягти шляхом розробки освітніх програм та інформаційних кампаній, які допоможуть громадянам зрозуміти важливість захисту своїх персональних даних та знати, як захистити себе в цифровому просторі.

Інституційне зміцнення органів, відповідальних за захист персональних даних, також є важливим аспектом. Це включає забезпечення їхньої незалежності, ресурсної забезпеченості та ефективності в здійсненні їхніх функцій. Крім того, необхідно розробити та впровадити технологічні рішення, які забезпечують конфіденційність та безпеку персональних даних. Серед таких рішень можуть бути технології шифрування, анонімізації та псевдонімізації даних, а також використання блокчейну для захисту даних [3, с.179].

В умовах воєнного стану право на приватність може піддаватися додатковим обмеженням в інтересах національної безпеки. Проте такі обмеження мають бути обґрунтованими, пропорційними та тимчасовими. Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) у своїй практиці наголошує на необхідності застосування «трискладового тесту» при обмеженні прав, що включає законність, необхідність у демократичному суспільстві та пропорційність [1, с.1–15].

В Україні, після повномасштабного російського вторгнення, були запроваджені обмеження на деякі права, включаючи право на приватність, у зв'язку з необхідністю забезпечення національної безпеки. Після початку військових дій Україна офіційно повідомила про відступ від зобов'язань за Європейською конвенцією з прав людини та Міжнародним пактом про громадянські і політичні права, що дало можливість державі вводити додаткові зобов'язання та обмеження щодо окремих прав, таких як право на приватність, свободу релігії та вираження поглядів, право на мирні зібрання та інші [1, с.1–15].

Це викликало нові питання щодо балансу між захистом національної безпеки та дотриманням прав людини. З одного боку, введення обмежень виправдано необхідністю захисту громадян та забезпечення безпеки в умовах воєнного конфлікту. З іншого боку, такі обмеження можуть призводити до порушення фундаментальних прав людини, включаючи право на приватність. Наприклад, обмеження на свободу пересування, право на збирання інформації та вираження поглядів можуть мати значний вплив на реалізацію права на приватність [9, с. 45–58].

Важливим аспектом є те, що обмеження повинні бути обґрунтованими, пропорційними та тимчасовими. Європейський суд з прав

людини (ЄСПЛ) у своїй практиці наголошує на необхідності застосування «трискладового тесту» при обмеженні прав, що включає законність, необхідність у демократичному суспільстві та пропорційність [1, с.1–15].

Досвід інших країн, які стикалися з подібними викликами, свідчить про важливість дотримання балансу між національною безпекою та захистом прав людини. Наприклад, в умовах антитерористичних операцій багато країн запроваджували обмеження, спрямовані на забезпечення безпеки, проте такі обмеження завжди супроводжувалися жорстким контролем з боку правозахисних організацій та судових інстанцій, щоб уникнути зловживань та захистити права громадян [10, с. 33–40].

Таким чином, в Україні необхідно забезпечити, щоб запроваджені обмеження на право на приватність в умовах воєнного стану були обґрунтованими, пропорційними та відповідали міжнародним стандартам захисту прав людини.

Список бібліографічних посилань

1. Шинкар Т.І. Застосування категорії «необхідність» в обґрунтуванні обмеження права на інформацію в інтересах забезпечення національної безпеки: загальні засади та практика Європейського суду з прав людини. *Академічні візії*. 2023. Вип. 18. С. 1–15.

2. Разметаєва Ю. Формування новітніх прав людини під впливом ІТ. *ІТ право: проблеми та перспективи розвитку в Україні*: збірник матеріалів III-ої Міжнародної науково-практичної конференції (7 грудня 2018 р.). Львів: Растр-7. 2018. С. 93–98.

3. Концевич В.А. Новітні права людини: бінарні підходи до їхнього визначення. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024. Вип. 82(1). С. 177–181.

4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : Міжнародний документ від 16.12.1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

5. Європейська конвенція з прав людини : Міжнародний документ від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

6. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI : станом на 21.03.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>.

7. Про електронні комунікації : Закон України від 16.12.2021 р. № 1089-IX : станом на 21.03.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20>

8. Загальний регламент захисту даних (GDPR) : Регламент (ЄС) 2016/679 Європейського Парламенту і Ради від 27 квітня 2016 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16#Text.

9. Магда С.О. Правове регулювання в сфері забезпечення прав, свобод та реалізації обов'язків громадян в умовах надзвичайних адміністративно-правових режимів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. Вип. 2. С. 45–58.

10. Марценюк О.Г. Проблеми регулювання інформаційних відносин та реалізації права на інформацію. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. 2021. Вип. 22. С. 33–40.

Одержано 02.06.2024

Михайло Іванович ХАРЛАМОВ,

завідувач кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін
соціально-психологічного факультету
Національного університету цивільного захисту України,
доктор історичних наук, професор;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1870-8261>

**ДЕРЖАВНІ ОСВІТНІ ПРОЦЕСИ У СФЕРІ ПРОФЕСІЙНОЇ
ОСВІТИ В УКРАЇНІ В РОКИ НОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ
ПОЛІТИКИ ТА ЇХ ЗНАЧУЩІСТЬ ДЛЯ СУЧАСНОГО
СУСПІЛЬСТВА**

Сучасні державотворчі процеси в нашій державі є досить складними та суперечливими. Значний вплив на формування сучасної європейської демократичної держави має освіта, в тому числі професійна. Сучасний стан української професійної освіти знаходиться у стані гострої кризи. Тому виникає необхідність розглянути історичний досвід діяльності закладів нижчої професійної освіти, з метою використання його в сучасних освітніх програмах та формування загальної державної освітньої програми.

Із введенням у 1921 році нової економічної політики велика увага в державі почала приділятися розвиткові різних форм професійної освіти. В Україні була створена особлива система освіти, яка відрізнялася від освітньої системи в Росії. В УСРР розвиток шкільної освіти мав такий вигляд: від 4 до 8 років – дошкільні навчальні заклади, від 8 до 15 років – семирічна трудова школа. Далі йшла дворічна професійна школа. З сімнадцяти років молода людина могла вступати до технікуму або інституту. Між керівниками народних

комісаріатів освіти УСРР та РРФСР (Російська Радянська Федеративна Соціалістична Республіка) часто виникала гостра полеміка з приводу необхідності існування професійно-технічних шкіл у системі освіти й, взагалі, з приводу ранньої професіоналізації освіти в Україні [1, с. 220].

За безпосередньої участі наркома освіти УСРР Г. Ф. Гринька 16 червня 1922 року було прийнято «Тимчасове положення про професійно-технічні школи», у якому були визначені базові принципи та засади, на яких повинна була будуватися система професійних шкіл в Україні. Про важливість індустріальної та сільськогосподарської професійної освіти говорить також ще й те, що дворічні професійні школи були обов'язковими для всієї молоді України від 15 до 17 років, а курси, на яких навчалися з медичного, педагогічного та соціально-економічного напрямів, були необов'язковими. Професійні школи готували не лише досвідчених знавців, техніків тієї чи іншої галузі, тих, що могли і використовували власні знання на практиці, але й громадянина комуністичної держави, активного будівника нового суспільства [2, с. 70].

Керівники освіти української республіки не вважали, що професійно-технічна школа має оптимальні принципи та методи своєї роботи. Кожна галузь професійної освіти мала своє «призначення», в процесі навчальної роботи приймала до розгляду лише власний сектор наукових знань. Індустріально-технічні школи не вивчали проблем сільського господарства, а сільськогосподарські технічні школи не торкалися проблем промисловості. Також усі види шкіл глибоко не вивчали предмети гуманітарного циклу. Такий розвиток професійних шкіл були викликаний особливостями періоду відновлення народного господарства, коли державі були потрібні не гуманітарії, але робітники технічних спеціальностей. У подальшому радянське керівництво планувало перейти від вузької спеціалізованої школи до системи політехнічної освіти по всій країні [3, с. 172].

Таким чином, освітні державотворчі процеси в галузі професійної освіти в Україні в роки нової економічної політики були складними та неоднозначними, але тим не менше вони призвели до поліпшення якості освіти молодих українців взагалі, та загальної республіканської системи освіти професійно-технічного напрямку зокрема. Їх досвід можна використовувати при формуванні сучасної професійної освіти в Україні.

Список бібліографічних посилань

1. Заритовський Б.А. Проблеми взаємовідносин загальної, політехнічної та професійної освіти в історії радянської педагогіки

(1921–1925) / Б.А. Заритовський // Вчені записки. – 1968. – випуск 50. – С. 204–235.

2. Івашина Г. З. До питання створення радянської системи професійної освіти на Україні (1921–1928) / Г. З. Івашина // Педагогіка. Республіканський науково-методичний збірник. – 1967. – випуск 5. – С. 68–78.

3. Батишев С. Я. Формування кваліфікованих робітничих кадрів в СРСР / С. Я. Батишев. – К. : Економіка, 1971. – 214 с.

Одержано 23.05.2024

Микола Вячеславович ЧИПЕНКО,

курсант групи Ф1-23-101

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Віктор Вікторович ЛАЗАРЄВ,

доцент кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

ПРЕЗУМПЦІЯ НЕВИНУВАТОСТІ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Презумпція невинуватості є одним із фундаментальних принципів правової держави, закріпленим у міжнародних правових актах та національних конституціях. Цей принцип полягає в тому, що кожна особа, обвинувачена у вчиненні злочину, вважається невинуватою, доки її вина не буде доведена в законному порядку.

В умовах воєнного стану, коли країна стикається з внутрішніми або зовнішніми загрозами, дотримання цього принципу стає ще більш критичним, але й водночас складнішим.

Презумпція невинуватості є невід'ємною частиною права на справедливий суд. Вона передбачає, що обвинувачення повинно бути доведено до встановленого законом рівня доказів, а сумніви трактуються на користь обвинуваченого [4, с. 72]. Цей принцип гарантує, що жодна особа не може бути засуджена без належного розгляду справи та доказів, що підтверджують її вину.

Під час воєнного стану правова система стикається з низкою викликів, які можуть ускладнити дотримання презумпції невинуватості [3, с. 320]:

1. **Обмеження прав і свобод.** Воєнний стан часто супроводжується обмеженням певних прав і свобод громадян, що може включати скорочення доступу до правосуддя, затримання без рішення суду, а також посилення контролю над засобами масової інформації. У таких умовах ризик порушення принципу презумпції невинуватості значно зростає.

2. **Прискорене судочинство.** У критичних ситуаціях судові процедури можуть бути прискорені, щоб швидко вирішувати справи, пов'язані з національною безпекою. Це може призвести до недостатньо ретельного розгляду доказів і, відповідно, до неправомірних вироків.

3. **Інформаційна війна.** В умовах інформаційної війни, коли пропаганда та дезінформація поширюються надзвичайно швидко, громадська думка може бути упередженою щодо окремих осіб чи груп. Це може тиснути на судові органи, створюючи атмосферу, де презумпція невинуватості фактично ігнорується.

Презумпція невинуватості має призначенням запобігати необґрунтованим звинуваченням у вчиненні злочину та формуванню громадської думки щодо винуватості особи за відсутності обвинувального вироку суду, що набрав законної сили. Слідчі та судові рішення, крім обвинувального вироку, не повинні містити тверджень щодо винуватості особи у вчиненні злочину. У вітчизняному законодавстві необхідно передбачити відповідальність посадових осіб за поширення інформації, що порушує презумпцію невинуватості.

Незважаючи на виклики, існують механізми, які можуть сприяти дотриманню принципу презумпції невинуватості навіть у складних умовах [1, с. 369]:

1. **Незалежність судової влади.** Незалежність судів від політичного впливу та тиску з боку виконавчої влади є ключовою умовою забезпечення справедливого судочинства. Це включає як структурну незалежність судової системи, так і особисту незалежність суддів.

2. **Прозорість і підзвітність.** Прозорі процедури розгляду справ та звітність перед суспільством допомагають знизити ризик зловживань. Це також включає доступ до публічних засідань та обґрунтування рішень судів.

3. **Правова допомога та захист прав людини.** Забезпечення права на адвоката та підтримка правозахисних організацій є важливими елементами, які допомагають захистити права обвинувачених і забезпечити дотримання принципу презумпції невинуватості.

Презумпція невинуватості як правове положення, що стосується всіх людей, а не окремої групи чи стану, у період буржуазних революцій отримала визнання на нормативному рівні у ст. 9 Декларації прав

людини (1789 р.). У ній було зазначено, що оскільки кожна людина вважається невинуватою, доки її не оголосять винуватою (судом), то в разі необхідності її арешту будь-яка надмірна суворість, не зумовлена необхідністю, має бути суворо покарана за законом [2, с. 13].

Нині на законодавчому рівні презумпція невинуватості має особливе значення для захисту права законних інтересів осіб, що залучаються до кримінального судочинства, для слідчої й судової практики, впливає на законотворчий процес.

Отже, презумпція невинуватості є критично важливою для підтримання справедливості та законності в будь-якому суспільстві. Під час воєнного стану цей принцип може бути підданий значним викликам, але його дотримання залишається необхідною умовою для збереження правової держави. Незалежність судової влади, прозорість та підзвітність судових процесів, а також правова допомога є ключовими факторами, що сприяють збереженню презумпції невинуватості навіть у найскладніших умовах.

Список бібліографічних посилань

1. Негодченко В. О. Презумпція невинуватості як конституційна засада кримінального судочинства. *Право і суспільство*. 2022. № 4. С. 367-372.

2. Перепелиця С. І. Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення. Харків : Право, 2015. 178 с.

3. Тертишник В. М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Вид. 13-те доповн. і перероб. Київ : Правова єдність, 2017. 824 с.

4. Ткачук О. С. Класифікація елементів права на справедливий суд: національна теорія та практика Європейського Суду з прав людини. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. Вип. 1. С. 71–77.

Одержано 02.06.2024

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА І ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ, СІМЕЙНОГО ПРАВА ТА МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

Яна Володимирівна АНІКІЄНКО,

здобувачка вищої освіти юридичного факультету
Хмельницького університету управління
та права імені Леоніда Юзькова;

Лариса Валеріївна ГРИЦИШИНА,

доктор філософії права, заступник декана юридичного факультету,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Хмельницького університету управління
та права імені Леоніда Юзькова

УСИНОВЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

На сьогодні кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування сильно зросла, через повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України. Відповідно багато дітей потребує певного влаштування. Однією із таких форм влаштування є усиновлення дитини.

Відповідно до ч. 1 ст. 207 СК України, усиновленням є прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду [1]. Незважаючи на періоди усиновлення слід зазначити те, що у будь-якому разі, воно здійснюватиметься лише, і в найкращих інтересах дитини.

Сама процедура усиновлення не може бути спрощена або змінена під час воєнного стану. У ситуаціях, коли часто складно знайти документи або встановити реальну ситуацію з батьками дитини, ризик порушення прав дитини зростає. Тому, для того, щоб уникнути помилок і забезпечити найкращі інтереси кожної дитини, допомога дітям, які опинились без батьків, має надаватися з обов'язковим зверненням до спеціалістів служби у справах дітей.

Також варто говорити про те, що під час воєнного стану, процес усиновлення в Україні був обмежений, але не зупинений в повному обсязі. Процедури усиновлення проводяться в регіонах, які знаходяться під повним контролем української влади і де діють державні органи, включно з судовою системою. Проте, цей процес відноситься тільки до дітей, для яких доступні достовірні дані про життєві обставини їхніх

батьків та інших родичів. Ці процедури, як правило, застосовуються до дітей, які були зареєстровані до початку воєнних дій.

Слід зазначити, що після повномасштабного вторгнення зміни відбулися не лише в суспільстві, а також у законодавстві України. Таким чином для адаптації усиновлення до воєнних реалій, зазнав змін Порядок ведення діяльності з усиновлення. Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 618, у випадку тимчасової евакуації усиновленої дитини за кордон під час надзвичайного або воєнного стану, передбачена чітка процедура її вилучення.

31 травня 2022 року Кабінет Міністрів України прийняв Постанову №636 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо цифровізації процесів влаштування дітей у сімейні форми виховання». Ця Постанова внесла додаткові зміни до процедур влаштування дітей у сім'ї. Згідно з Постановою, єдиний електронний реєстр даних про дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також сімей потенційних усиновлювачів, опікунів, піклувальників, прийомних батьків та батьків-вихователів вдосконалено. Цей реєстр ведеться в рамках Єдиної інформаційно-аналітичної системи «Діти» і Єдиного державного веб-порталу електронних послуг, а також інформаційний обмін з відповідними базами даних є невід'ємною частиною цього процесу. Ці зміни спрямовані на полегшення процесу подачі та отримання необхідних документів для майбутніх усиновлювачів, прискорення перевірки поданих документів відповідними органами та значне спрощення всього процесу.

Крикун В.В. посилається на пояснення Міністерства соціальної політики України, згідно з якими «документи для усиновлення тепер можна подавати в електронній формі через особистий кабінет на Єдиному державному веб-порталі електронних послуг. Деякі документи генеруються автоматично системою з різних баз даних, державних реєстрів та інформаційних систем. Крім того, документи, які потенційні усиновлювачі отримуватимуть протягом процедури, будуть автоматично відображатися в їх особистому кабінеті. Це означає, що немає потреби окремо отримувати й подавати такі документи» [2, с. 162].

Мирза С. та Ластовиченко Є. вважали «за необхідне вказати на забезпечення зобов'язання щодо взяття дитини на консульський облік в державі тимчасового перебування (евакуації) дитини. Це зобов'язання має бути нотаріально засвідчене і адресоване консульській установі України. Також, у зобов'язанні повинна бути зазначена держава тимчасового перебування дитини і обґрунтування необхідності її переміщення до цієї держави. Якщо усиновлювачі планують

повернення до України після припинення чи скасування надзвичайного або воєнного стану, їм також необхідно надати копію цього зобов'язання Національній службі з питань дітей» [3, с. 253].

Необхідно надати зобов'язання про реєстрацію дитини на консульському обліку в країні, де дитина тимчасово перебуває (евакуйована). Це зобов'язання набуває юридичної сили лише після його нотаріального посвідчення, потім воно повинне бути відправлене до консульства України. Після того, як усиновлена дитина передається усиновлювачам представником консульства України у їх присутності складається акт, що підтверджує передачу дитини їм. У цьому документі про передачу дитини зазначаються факт її усиновлення, дані про опікуна або піклувальника, який доглядав за дитиною до цього, а також інші важливі деталі, які необхідні для офіційного визнання дитини усиновленою.

Виходячи із вищенаведеного, ми можемо говорити про те, що зміни в переважній мірі відбулися саме у сфері цифрових технологій. Оскільки відтепер застосування електронної системи подачі документів та автоматизованого відображення потрібних документів у персональному кабінеті сприяє більшій зручності для майбутніх усиновлювачів. Ці нововведення роблять процес усиновлення більш доступним та менш вимогливим, сприяючи позитивному майбутньому для усиновлених дітей та їх нових батьків.

В період воєнного стану не відзначено значних змін у процесі усиновлення. Держава продовжує забезпечувати захист прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, акцентуючи увагу на тому, щоб потенційні усиновлювачі мали безпечне житло та фінансову здатність задовольнити потреби дітей. У регіонах, де тривають активні бойові дії, неможливо гарантувати дотримання всіх процедур усиновлення, а також особи, які мають повноваження розглядати такі справи, тимчасово не можуть виконувати свої обов'язки в повному обсязі.

Варто зазначити, що ситуація з усиновленням в умовах воєнного стану є вкрай складною і потребує спеціального підходу. Український уряд має обов'язок захищати та забезпечувати благополуччя дітей, які стали жертвами конфлікту, і прикладати всі зусилля, щоб гарантувати їх безпеку та світле майбутнє.

Список бібліографічних посилань

1. Сімейний кодекс України : Кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III : станом на 1 січ. 2024 р. (дата звернення: 11.05.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.

2. Крикун В.В. Особливості усиновлення дітей в умовах воєнного стану. 23.06.2023 р. (дата звернення: 11.05.2024). <https://dspace>.

oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/333e0273-f242-4cfc-8bcd-834799f3f125/content

3. Мирза С., Ластовиченко Є. Процедура усиновлення в умовах воєнного стану. 06.10.2023 р. (дата звернення: 11.05.2024). URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/3a51ca62-1ac4-4b60-b231-c878d8d90b1d/content>

Одержано 30.05.2024

Олексій Сергійович БАБЕНКО,

здобувач вищої освіти 3 курсу

Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-1616-9323>

Науковий керівник:

Марина Вікторівна ЛОГІНОВА,

старший викладач кафедри цивільного права і процесу

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ

Судовий розгляд цивільних справ є важливою складовою правової системи кожної країни та відіграє ключову роль у вирішенні конфліктів та захисті прав та інтересів громадян. Одними з основних аспектів судового розгляду цивільних справ є забезпечення справедливості, дотримання процедурного права, ефективність і розгляд справ за розумний строк, а також забезпечення можливості сторонам висловити свої позиції та довести свої аргументи перед судом. Додатково, судовий розгляд цивільних справ сприяє вирішенню цивільних питань і забезпеченню стабільності правових відносин у суспільстві.

Судовий розгляд цивільних справ - це складний та важливий процес, який передбачає вирішення конфліктів між сторонами за допомогою суду. У таких справах розглядаються різноманітні питання, що виникають з приводу цивільних, земельних, трудових і сімейних правовідносин, окрім справ, розгляд яких здійснюється іншим судочинством.

Відповідно до статті 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, кожна людина має право на розгляд його

справи справедливим і публічним судом у розумний термін. Суд повинен бути незалежним і об'єктивним, згідно з законом і вирішувати суперечки стосовно прав і обов'язків особи цивільного характеру чи визначати обґрунтованість будь-яких звинувачень усупереч його інтересам [1].

Одним із аспектів судового розгляду цивільних справ є вимога додержання процедурних правил, а саме судовий процес має бути проведений у відповідності з вимогами законодавства, з урахуванням прав сторін та можливостей їх захисту. Це означає, що суд повинен надати сторонам можливість висловити свої докази та аргументи, представити свої позиції та доводи.

Основні елементи права на справедливий судовий розгляд включають: вільний доступ до суду без юридичних або економічних перешкод; проведення правильної судової процедури; публічний розгляд справи судом; своєчасний судовий розгляд; розгляд справи незалежним і безстороннім судом. Суть і значення справедливості полягають в:

1) оцінці цивільного процесуального законодавства з позицій гуманності, моральності та соціальної цінності у суспільстві;

2) використанні справедливості як критерію для оцінки ефективності правосуддя в цивільних справах, де завершальним етапом є видання законного та обґрунтованого рішення суду, а також його практичне виконання [2, с. 80].

Ще одним важливим аспектом судового розгляду цивільних справ є визначення обставин справи та правова кваліфікація вчинених дій. Суд повинен аналізувати представлені докази, встановлювати факти і приймати обґрунтоване рішення на підставі закону. Також важливо враховувати попередні судові практики та прецеденти, які можуть мати вплив на вирішення даної справи.

Згідно зі статтею 211 Цивільного процесуального кодексу України, розгляд справи відбувається в судовому засіданні, про яке суд повідомляє учасників справи. Кожен учасник має можливість подати клопотання про розгляд справи в його відсутність. Якщо всі учасники подали подібне клопотання, справа розглядається на основі доступних у суді матеріалів [3].

Заключним етапом судового засідання є ухвалення і проголошення рішення судом. У контексті цивільних справ судові рішення можна розглядати як фінальний акт вияву судової компетенції, який завершує процес вирішення спорів щодо захисту прав на власність, зокрема щодо землі. Це рішення приймається судом та набуває чинності згідно з процесуальними вимогами України, після ретельного

аналізу усіх доказів у справі та врахування норм матеріального права, рішень Конституційного Суду України, а також судової практики Верховного Суду та ЄСПЛ у відношенні до подібних спорів. Це рішення оформлюється у письмовій формі з метою захисту суб'єктивних прав власності на землю фізичних або юридичних осіб чи держави [4, с. 285].

У залежності від конкретної ситуації та обставин справи, суд може ухвалити рішення про задоволення вимог однієї зі сторін, відмову у задоволенні вимог, накладення певних обов'язків або зобов'язань на сторони, надання компенсації або визначення правових відносин. Після ухвалення рішення суд негайно оголошує його у судовому засіданні, або в певній ситуації оголошує пізніше, у встановлений строк. Проголошене рішення має бути обґрунтованим та заснованим на вивченні всіх доказів та аргументів, представлених сторонами під час судового розгляду. Це рішення є позначенням завершення судового процесу і встановлює правовий статус даної справи.

Підсумовуючи, важливо враховувати кожен аспект судового розгляду, починаючи від справедливого суду, проведення справедливої судової процедури, незалежного розгляду справи, а також правильного виконання судового рішення. Ця комплексність являється основою для створення справедливої правової системи, що гарантує захист прав та законних інтересів всіх учасників судового процесу. Тому, удосконалення судового розгляду цивільних справ, забезпечення дотримання процедурних правил, об'єктивного розгляду фактів та винесення обґрунтованих рішень - є важливим етапом у покращенні правової системи та забезпеченні справедливості для всіх суб'єктів правовідносин.

Список бібліографічних посилань

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (Дата звернення - 29.04.2024).

2. Цивільне процесуальне право України (Загальна частина): підруч. / О.В. Гетманцев, Л.А. Кондрат'єва, Л.А. Остафійчук, А.Л. Паскар, І.Ю. Татулич; за ред. О.В. Гетманцева. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022, 412 с.

3. Цивільний процесуальний кодекс України від 16 січня 2003 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (Дата звернення - 29.04.2024)

4. Шабалін, А. В. (2023). СУДОВЕ РІШЕННЯ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ. 341 Збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції з нагоди відзначення Дня науки-2023 в Україні

«Актуальність та особливості наукових досліджень в умовах воєнного стану» (23 травня 2023 року). Київ: ДНДІ МВС України. 2023. 508 с., 283.

Одержано 17.05.2024

Олексій Сергійович БАБЕНКО,

здобувач вищої освіти 3 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-1616-9323>

Науковий керівник:

Марина Вікторівна ЛОГІНОВА,

старший викладач кафедри цивільного права і процесу Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ НАКАЗНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Сучасний цивільний процес включає в себе не лише врегулювання цивільних правовідносин, а й вирішення спорів і конфліктів між сторонами. Одним із важливих етапів цивільного процесу є наказне провадження, яке має свої особливості та процедури. Особливості наказного провадження в цивільному процесі полягають у розгляді питань, пов'язаних з накладенням штрафів або іншого виду особливих санкцій на сторони у цивільних справах. Цей вид провадження використовується, коли є потреба у швидкому та ефективному вирішенні спору між сторонами.

Наказне провадження є процедурою, яка передбачена для спрощеного розгляду окремих категорій справ у цивільних справах. У цьому виді провадження суддя, у випадках, визначених законом, може ухвалити рішення за проханням особи, яка має право на вимогу, без проведення окремого судового засідання, під час якого документи, що додаються до заяви, розглядаються суддею для видачі судового наказу. Цей процес відрізняється від звичайного розгляду справи на судовому засіданні і таким чином є особливим видом судового вирішення [1, с. 63].

Дослідженням особливостей наказного провадження займався чимало науковців, зокрема серед них такі як: М. Балюк, В. Бобрик, Я. О. Бозя, М. П. Воронов, М. Вербіцька, С. В. Дяченко, Я. Зейкана та інші. Однією з основних особливостей наказного провадження є

можливість застосування спрощених процедур та умов для вирішення спору. Стандартні правила цивільного процесу можуть бути змінені для забезпечення більш ефективного та оперативного розгляду справи. Наприклад, зацікавлені сторони можуть ухвалювати рішення шляхом укладення домовленості на основі пропозицій суду, що дозволяє швидше завершення справи.

Наказний процес є одним із варіантів судового розгляду справ у цивільному процесі, який регулюється відповідно до Цивільного процесуального кодексу України. У цій області цивільного права існують різні точки зору на те, чи може наказний процес вважатися формою спрощеного судочинства. Згідно з думкою З.А. Папулова, цей процес відіграє роль у виняткових категоріях цивільних справ, де для ухвалення рішення достатньо наявності обмеженого набору юридичних фактів та обов'язкових процесуальних дій [2, с. 308].

Іншою особливістю наказного провадження є можливість застосування штрафів або інших видів відшкодування збитків без необхідності довготривалих та складних процедур. Суд може приймати рішення про відшкодування збитків або покарання сторін без необхідності повного розгляду всіх обставин справи. Крім того, наказне провадження сприяє витратно-ефективному вирішенню спорів у цивільних справах. Він дозволяє скоротити час та витрати, пов'язані зі справною процедурою, та сприяє швидкому впровадженню шляхів із вирішення спорів для майбутніх подібних випадків.

Наказне провадження регламентується другим розділом Цивільного процесуального кодексу України (далі ЦПК України). Згідно зі статтею 160 ЦПК України, заяву про видачу судового наказу можуть подати особи з правом вимоги, а також органи та особи, яким закон надає право звертатися до суду в інтересах інших осіб. Умовами видачі судового наказу є:

- 1) якщо заявлена вимога про виплату заробітної плати і середнього заробітку працівникові, яку він не отримав вчасно;
- 2) якщо заявлена компенсація витрат на розшук відповідача, боржника, дитини або транспортного засобу боржника;
- 3) якщо заявлена вимога про стягнення заборгованості за послуги з урахуванням індексу інфляції та 3% річних;
- 4) якщо заявлена вимога про стягнення аліментів відповідно до розміру заробітку;
- 5) якщо заявлена вимога про стягнення аліментів на дитину у твердій сумі;
- 6) якщо є рішення суду про повернення вартості товару неналежної якості на користь споживачів та ін [3].

Однією з основних особливостей наказного провадження у цивільному процесі є прискорена процедура вирішення спорів. Суддя має можливість видачі наказу негайно після розгляду справи, що дозволяє ефективно реагувати на прості цивільні справи та виконання рішень суду. Крім того, в процесі наказного провадження важливу роль відіграє дотримання процедури та умов розгляду справи. Сторони повинні відповідати вимогам форми та строки подання документів, а також дотримуватися правил здійснення правочинів.

Неодмінною умовою наказного провадження у цивільному процесі є відповідна компетенція судді та належне обґрунтування рішення. Суддя приймає рішення на підставі зібраних доказів і аргументів сторін, що дає можливість забезпечити справедливе вирішення спору.

ЦПК України визначає певні критерії для застосування судового наказу, зокрема: 1) сума стягнення повинна бути невеликою; 2) не повинно бути спору щодо права або відсутність інформації в заявника (стягувача) про наявність спору у справі [4, с. 67].

Отже, наказне провадження в цивільних справах має свої особливості, які полягають в спрощенні процедур, можливості швидкого та ефективного вирішення спорів, а також витратно-ефективного підходу до розгляду справ. Цей вид провадження сприяє швидкому та ефективному вирішенню конфліктів між сторонами та заощаженню часу та ресурсів у цивільних справах.

Список бібліографічних посилань

1. Цивільне процесуальне право України (Особлива частина): підруч. / О.В. Гетманцев, Л.А. Кондрат'єва, Л.А. Остафійчук, А.Л. Паскар, І.Ю. Татулич; за ред. О.В. Гетманцевої. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022, 240 с

2. Левчук, Вікторія, and Ірина Атаманчук. "ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ФОРМИ РОЗГЛЯДУ СПРАВ НАКАЗНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ." Scientific Collection «InterConf» 107 (2022): 307-309.

3. Цивільний процесуальний кодекс України від 16 січня 2003 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (Дата звернення 30.04.2024).

4. ШАБАЛІН, Андрій. "НАКАЗНЕ ПРОВАДЖЕННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ: НОВИЙ ПОГЛЯД." Щорічний юридичний збірник наукових праць видається з 1999 р. Засновник: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка ФГ Бурчака Національної академії (2022): 65.

Одержано 17.05.2024

Дарія Євгенівна БЕРЕЖНА,

студентка 2 курсу 4 групи

відділення підготовки студентів

денної форми навчання інституту права та безпеки

Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Інга Анатоліївна СЕРЕДНИЦЬКА,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін факультету

підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності

Одеського державного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

УСИНОВЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Усиновлення дітей є всесвітньо поширеним явищем і має за мету захистити дітей та забезпечити їм право на батьківську опіку та сімейне життя.

Збройна агресія російської федерації сприяла тому, що через війну багато дітей втратили своїх батьків і залишилися позбавленими батьківського піклування. Окрім того, під час воєнного стану у соціальних мережах має місце інформація, зокрема, про термінове усиновлення таких дітей, про спрощені процедури у період воєнного стану і т.д. У зв'язку із цим чинне законодавство України потребувало внесення змін, а питання усиновлення в умовах воєнного стану набули ще більшої актуальності.

Інститут усиновлення дає дітям можливість насолоджуватися повністю дитинством, мати батьків, які про них піклуються і забезпечують відповідну турботу. Також важливо розуміти, що коли дитина позбавлена батьківського піклування та сімейного оточення, це становить порушення одного з основних прав дитини - права на сім'ю. Це право гарантоване Конвенцією ООН про права дитини, яка набула чинності в Україні з 27 вересня 1991 року [1].

Відповідно до Конвенції про права дитини, дитина, яка тимчасово або постійно позбавлена сімейного оточення, має право на особливий захист і допомогу, що надається державою, в тому числі і можливість її усиновлення з урахуванням насамперед найкращих інтересів дитини для забезпечення стабільних та гармонійних умов її життя.

Усиновлювачем може бути громадянин України віком від 21 року, який проживає на підконтрольній Україні території і старший від усиновленої дитини не менше ніж на 15 років.

Особи, які не перебувають у шлюбі між собою, не можуть усиновити одну і ту ж дитину. Якщо такі особи проживають однією сім'єю, суд може постановити рішення про усиновлення ними дитини.

Якщо дитина має лише матір, вона не може бути усиновлена чоловіком, з яким її мати не перебуває у шлюбі. Якщо дитина має лише батька, вона не може бути усиновлена жінкою, з якою він не перебуває у шлюбі. Але якщо такі особи проживають однією сім'єю, суд може постановити рішення про усиновлення ними дитини.

Якщо дитина має лише матір або лише батька, які у зв'язку з усиновленням втрачають правовий зв'язок з нею, усиновлювачем дитини може бути один чоловік або одна жінка.

Треба також зауважити що відповідно до Сімейного кодексу України, кількість дітей, яку може усиновити один усиновлювач, не обмежується [2].

Відповідно до ст. 207 Сімейного кодексу України, усиновленням є прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду, а саме дитини: яка була покинута в пологовому будинку, іншому закладі охорони здоров'я або яку відмовилися забрати з них батьки, інші родичі (ч.1 ст.209 СК України); яку було підкинута чи знайдено (ч.1 ст.209 СК України); усиновлення братів та сестер (ст.210 СК України); а також у виняткових випадках суд може постановити рішення про усиновлення повнолітньої особи, яка не має матері, батька або була позбавлена їхнього піклування (ч.2 ст.208 СК України).

Усиновлення дітей в умовах воєнного стану – це складна та багатогранна проблема, яка потребує системного підходу та спільних зусиль всіх зацікавлених сторін. Це вимагає прискорених дій і змін у законодавстві, а також ефективного контролю за процесом усиновлення, забезпечуючи безпеку та інтереси дітей.

Застосування змін в законодавстві сприятиме покращенню процедури усиновлення в умовах воєнного стану, забезпечуючи оперативність, безпеку та інтереси дітей. Насамперед, держава зобов'язана забезпечити ефективний контроль та підтримку усиновлюваних дітей, а також підтримку та надання допомоги усиновлювачам, щоб забезпечити стабільні та гармонійні умови для життя цих дітей в новій сім'ї [4].

В умовах воєнного стану процедура усиновлення в Україні не працює, тобто, усиновити дитину під час війни практично неможливо. Пояснення цьому є те, що це пов'язано, зокрема, з неможливістю зібрання всього пакету документів, оскільки велика кількість судів і служб у справах дітей не працює, доступ до реєстрів закритий й отримати відповідні довідки неможливо.

Однак бажані усыновити дитину можуть відповідно до процедури, порядку та вимог усыновлення згідно з українським законодавством.

Порядок усыновлення дитини в Україні регулюється Сімейним кодексом України та Порядком провадження діяльності з усыновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усыновлених дітей, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2008 року № 905 [3].

Всю процедуру усыновлення можна поділити на чотири етапи:

1. постановка осіб, які виявили бажання усыновити дитини на облік кандидатів в усыновлювачі;
2. інформування кандидатів в усыновлювачі про дітей, які можуть бути усыновлені;
3. знайомство та встановлення контакту з дитиною;
4. підготовка документів для подання до суду.

Щоб стати кандидатом на усыновлення, потрібно подати відповідну заяву до служби у справах дітей або через портал diia.gov.ua, а також пройти курс підготовки з питань виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, який організують центри соціальних служб.

Необхідні документи:

- копія паспорта або іншого документа, що посвідчує особу;
- копія картки платника податків або інформація про відмову від такої картки (якщо є);
- копія документа, де зазначено унікальний номер запису в Єдиному державному демографічному реєстрі (ID-картка або закордонний паспорт, якщо є);
- копія свідоцтва про шлюб або витяг із Державного реєстру актів цивільного стану громадян про шлюб;
- висновок про стан здоров'я;
- документ про наявність чи відсутність судимості;
- копія документа, що підтверджує право власності або користування житловим приміщенням;
- засвідчена нотаріусом письмова згода другого з подружжя на усыновлення дитини (у разі усыновлення одним із подружжя).

До дітей, яких можна усыновити належать діти-сиріти; діти, позбавлені батьківського піклування; діти, нотаріальну згоду на усыновлення яких надали їм батьки, і які в обов'язковому порядку перебувають на обліку з усыновлення.

Після отримання направлення для знайомства та встановлення контакту з дитиною кандидат подає заяву про бажання усыновити її

до Служби у справах дітей. Служба надає висновок про доцільність усиновлення, який є підставою для звернення до суду [5].

Але при цьому Міністерство соціальної політики України наголошує, що діти, евакуйовані до інших держав внаслідок надзвичайної ситуації, у тому числі діти, яким на території інших держав надано статус біженця, не можуть бути усиновлені, оскільки більшість із них не є сиротами, або немає офіційних достовірних підтверджень цьому. Таким дітям має бути наданий тимчасовий догляд для можливого возз'єднання з їхніми сім'ями у майбутньому.

Важливо наголосити на тому, що в умовах війни усиновлення дітей, провадиться лише в тих регіонах, де немає активних воєнних дій та працюють в звичному режимі органи державної влади України та місцевого самоврядування, і тільки по відношенню до тих дітей, щодо яких вдалося встановити вичерпні обставини життя їхніх батьків або інших родичів. Крім того, суди тимчасово не здійснюють повною мірою своїх повноважень, а тому в багатьох областях України не можливо організувати процес усиновлення.

Тому роблячи висновки, можна сказати що, навіть в умовах воєнного стану усиновлення є найкращою формою влаштування дітей, які залишилися без батьківського піклування, оскільки його метою вважається турбота про таких дітей, прирівнення їх усиновлювачами у юридичному відношенні до рідних, охорона та всебічне забезпечення інтересів дітей. Не зважаючи на воєнний стан, усиновлення, яке має надзвичайно важливе значення як для дітей, так і для усиновлювачів, здійснюється на загальних підставах з урахуванням норм чинного національного законодавства. Важливим в усиновленні є ретельна перевірка кандидатів в усиновлювачі та статусу дитини, яку бажають усиновити, для забезпечення належних, стабільних та гармонійних умов для розвитку дитини, та загалом її життя.

Список бібліографічних посилань

1. Конвенція ООН про права дитини. Редакція зі змінами, схваленими резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21 грудня 1995 року, ратифіковано Постановою ВР № 789-XII від 27.02.91 URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 18.05.2024)

2. Сімейний кодекс України : Закон України від 10 січня 2002 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. Ст. 135. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 18.05.2024)

3. Усиновлення та тимчасове влаштування дітей в умовах воєнного стану. *Українська Гельсінська спілка з прав людини від 18.03.2022*

URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/usynovlennia-ta-tymchasove-vashtuvannia-ditey-v-umovakh-voiennoho-stanu/> (дата звернення: 18.05.2024)

4. Мирза С.С. Усиновлення у період воєнного стану: проблеми та перспективи. *Захист прав людини в Україні в умовах воєнного стану: матеріали II-ї міжнародної науково-практичної конференції. ДДУВС, (Дніпро, 24 червня 2022 р.). С. 117-119.* (дата звернення: 18.05.2024)

5. Як усиновити дитину під час війни: процедура і необхідні документи. *Офіційний портал Києва від 16 квітня 2024 року* URL: https://kyivcity.gov.ua/news/yak_usinovit_ditinu_pid_chas_viyni_protsedu_ra_i_neobkhidni_dokumenti/ (дата звернення: 18.05.2024)

Одержано 18.06.2024

Софія Володимирівна БИЧОК,

студентка 3-11 групи ФМТП

Державного торговельно-економічного університету;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-4207-1917>

Науковий керівник:

Оксана Василівна ЛІЩУК,

адвокат, старший викладач кафедри міжнародного,

цивільного та комерційного права

Державного торговельно-економічного університету

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану права та законні інтереси фізичних і юридичних осіб можуть бути тимчасово обмежені. Однак правосуддя залишається основоположним принципом і безпосередньою метою забезпечення конституційного права кожного на судовий захист. Право на судовий захист закріплено в Конституції України (стаття 55) і не може бути обмежене навіть в умовах воєнного стану (стаття 64) [1]. Зрештою, судова система повинна виконувати свою основну роль - здійснювати правосуддя.

Відповідно до ст. 12-2 та ст. 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», закріплено провідні положення щодо здійснення судочинства в період воєнного стану, а саме: - заборона обмежень повноваження судів, які визначені чинним законодавством України; - забороняється створювати надзвичайні та особливі суди - забороняється прискорення та скорочення будь-яких форм судочинства; -

передбачена в законний спосіб зміна територіальної підсудності справ у разі неможливості здійснення правосуддя, а також можливість зміни місцезнаходження судів тощо [2].

Однак, в дійсності, залишається чимало проблем у забезпеченні ефективного функціонування суду. На жаль, в умовах воєнного стану в державі судове провадження може бути тимчасово зупинено, за винятком випадків, пов'язаних із невідкладними справами. Причиною цього є те, що деякі суди розташовані в районах, де відбуваються активні бойові дії, а проблема призупинення судових засідань полягає в тому, що деякі учасники процесу не можуть бути присутніми через свої службові обов'язки, наприклад, службу в Збройних Силах України. Інші ж суди, де це можливо, продовжують працювати у штатному режимі та пропонують сторонам брати участь у судових засіданнях у режимі відеоконференції.

Відповідно до ч.7 ст. 147 Закону України "Про судоустрій і статус суддів" відбулися зміни щодо територіальної підсудності справ. Це означає, що у разі наявності загрози життю або неможливості проведення судового засідання місцезнаходження суду може бути змінено [3]. Проблемним питанням, яке виникло внаслідок зміни територіальними судами своєї підсудності у зв'язку з окупацією або руйнуванням, є втрата судових проваджень. Наразі проблема полягає у неможливості передачі судових справ з окупованих територій або районів, де ведуться активні бойові дії. Оскільки без необхідних матеріалів продовжити розгляд справи буде неможливо. У зв'язку з цим знову постає питання: яким чином можна відновити знищені справи? Втрачене судове провадження може бути відновлене за ініціативою суду, за умови що така справа була закінчена ухваленням рішення або провадження у ній було закрито, або за заявою учасника справи про відновлення втраченого провадження в суд, що розглядав справу, як суд першої інстанції, а саме - суд, до якого «перенесена» підсудність. Однак, якщо позов подано, але провадження у справі не завершено, існує високий ризик того, що при подачі аналогічного позову до суду, який тепер має повноваження розглядати справу, він буде відхилений. Це пов'язано з тим, що суд вже розглядає позов проти тієї самої особи, про той самий предмет і з тих самих підстав. Щоб уникнути цього, до позовної заяви необхідно додати докази на підтвердження втраченого провадження. Однак єдиним прийнятним доказом є лист (довідка) з суду, який розглядав справу. У свою чергу, отримати такий документ від суду на окупованій території практично неможливо, а спроба зробити це ставить під загрозу життя та здоров'я особи. Щоб запобігти такій ситуації в майбутньому, вважаємо

за необхідне вдосконалити процесуальне законодавство, додавши до процесуальних кодексів окремих розділ, який би регулював здійснення правосуддя в умовах воєнного або надзвичайного стану.

Відповідно до ч. 7 ст. 11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», учасники судового процесу на підставі судового рішення можуть брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції [3]. Однак при реалізації даного механізму також може виникнути низка труднощів. Однією з головних проблем є відсутність базових умов для багатьох споживачів судових послуг. Це включає в себе обмежений доступ до Інтернету, особливо на окупованих або прифронтних територіях. Крім того, занепокоєння щодо захисту даних та можливості використання необхідного обладнання, такого як комп'ютери, камери/вебкамери, мікрофони, екрани та WI-FI, ще більше ускладнюють використання ІТ-технологій у судовій системі.

Згідно із Законом України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», було урегульовано питання інформування учасників справ, які опинилися на тимчасово окупованій території України [4]. Втім, відсутність у цивільному процесі аналогії робить використання цих правових положень у подібних ситуаціях складним завданням. Наприклад, у випадках, коли остання відома адреса місця проживання учасника справи знаходиться на територіях, де ведуться (велися) бойові дії, або у разі повідомлення учасників процесу, які внаслідок війни виїхали за кордон тощо. Це також стосується і направлення судових рішень, оскільки впливає на обчислення строку на оскарження та інформування про ухвалене судове рішення.

Слід зазначити, що введення воєнного стану в Україні не зупинило перебіг процесуальних строків звернення до суду з позовами. Ухвала про поновлення процесуальних строків у зв'язку з введенням воєнного стану приймається в кожному конкретному випадку з урахуванням причин, викладених у заяві про поновлення строку. Проте варто пам'ятати, що сам факт введення воєнного стану в Україні не є достатньою підставою для продовження процесуального строку. Поважними причинами пропуску процесуальних строків можуть бути обставини, безпосередньо пов'язані з введенням воєнного стану, які унеможливають вчинення учасником судового процесу необхідних процесуальних дій у встановлені законом строки. Тому лише посилення на наявність воєнного стану в Україні без доведення неможливості своєчасного звернення до суду у зв'язку з таким станом справ, не вважається поважною причиною пропуску процесуальних строків.

Таким чином, через бойові дії на певних територіях і неможливість суддів в повній мірі виконувати свої професійні обов'язки, наразі існує багато прогалин в регулюванні цивільного процесу під час воєнного стану, пов'язані із рядом питань організаційного та процесуального характеру. Незважаючи на зусилля, що докладаються для вирішення цих питань через нормативно-правові акти та організаційно-розпорядчі документи вищих та колегіальних судових органів, таких як Верховний Суд та Рада суддів України, з метою оперативної адаптації судової системи до вимог часу, ми вважаємо, що необхідно внести зміни саме до Цивільного процесуального кодексу України. Важливим кроком в перспективі розробити окремий розділ ЦПК України щодо механізму здійснення правосуддя в окремих провадженнях під час війни, а саме: щодо окремого, наказного та позовного проваджень. Адже у цих умовах важливо мати чітко регламентовані процедури та правила, які дозволять забезпечити ефективність та справедливість судочинства.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII : станом на 19 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII : станом на 26 берез. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
4. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15.04.2014 р. № 1207-VII : станом на 24 берез. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>
5. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV : станом на 27 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

Одержано 26.05.2024

Богдан Олександрович БОНДАРЕНКО,

здобувач вищої освіти спеціальності 081 «Право»

2 курсу Навчально-наукового інституту права

та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Михайло Михайлович ФРОЛОВ,

доцент кафедри цивільного права та процесу

Дніпровського державного університету внутрішніх справ,

доцент, кандидат юридичних наук

ПРОКУРОР У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Введення нових кодексів в правову систему відбувається з метою удосконалення судової системи та забезпечення максимальної ефективності та справедливості в її функціонуванні. Одним із ключових аспектів, який варто відзначити, є зміна підходу до збору доказів та встановлення фактичних обставин справи. Згідно з новими кодексами, суди тепер обмежені у своїх повноваженнях стосовно цих аспектів, надаючи більше відповідальності сторонам у справі, у тому числі прокурору.

Зокрема, відповідно до цих змін, сторони у справі та прокурор мають обов'язок надавати відповідні докази та доказувати їх у суді. Суд, у свою чергу, витребує докази лише у випадках, передбачених законом, та може призначати експертизи за власною ініціативою. Це сприяє створенню моделі незалежного суду, де суд не виступає як адвокат жодної із сторін, а відмежовується від збору та надання доказів. Одним із ключових нововведень є спрощення розгляду нескладних та малозначних справ. Зокрема, запроваджується процедура медіації, що дозволяє судді спілкуватися з обома сторонами та шукати шляхи досягнення між ними згоди. При цьому прокурор не має права закінчувати справу примиренням, що забезпечує його незалежність [1, с. 36].

Крім того, кодекси впроваджують нові механізми протидії зловживанню процесуальними правами, такі як штрафи за умисне затягування процесу, подання позовів-клонів та маніпуляцію з підсудністю. Також передбачено здійснення судочинства з використанням інформаційних технологій, що сприяє більш ефективному та швидкому розгляду справ [3, с. 5].

Одним із ключових аспектів реформи є визначення правового статусу прокурора в суді. Згідно з новими кодексами, прокурор виступає на захист державних інтересів, а не інтересів громадян, що

відображає його роль в судових процедурах. Ці зміни відповідають конституційним положенням та сприяють яснішому розподілу функцій між учасниками судового процесу. Впровадження нових кодексів відображає стрімке розвиток судової системи, спрямований на забезпечення більшої ефективності, справедливості та незалежності суду. Ці зміни відкривають нові перспективи для розвитку правової системи та забезпечення прав людини і громадянина [2, с. 16].

Введення нових правових норм у судову систему має на меті не лише оптимізацію її функціонування, але й забезпечення захисту законних інтересів держави та громадян. В цьому контексті важливо розглянути роль та статус прокурора у цивільних судових процедурах.

Згідно з законодавством, прокурор має право здійснювати представництво в суді законних інтересів держави у випадках, коли інші органи влади, місцеве самоврядування або інші повноважні суб'єкти не можуть або не відповідно здійснюють цю функцію. Прокурор має право виступати в суді за державу у випадках, коли порушені або загрожені інтереси держави і необхідний їх захист. Однак він не може представляти інтереси державних компаній або втручатися в правовідносини, пов'язані з політичною діяльністю або діяльністю засобів масової інформації [4, с. 20].

Нововведення в законодавстві також визначають, що прокурор може здійснювати представництво в суді в інтересах держави лише за письмовим наказом від Генерального прокурора або за його дорученням. Це дозволяє забезпечити контроль за діяльністю прокурорів та виключити можливість зловживання їх повноваженнями.

У разі відкриття судового процесу за позовною заявою особи, яка має право на це відповідно до закону, вона набуває статусу позивача, а прокурор може виступати як позивач лише у випадку, якщо справа порушена в інтересах держави та відсутній орган, що має право звертатися до суду у таких справах [3, с. 42].

Висновки цього аналізу підкреслюють важливість ролі прокурора у цивільних судових процедурах. Він є невід'ємною складовою системи захисту прав та законних інтересів держави та громадян. Однак, разом з цим, необхідно зазначити, що з введенням нових норм законодавства збільшилася відповідальність прокурора за дотримання процесуальних норм у цивільних справах. Прокурор виступає як гарант правової держави, забезпечуючи захист державних інтересів у судових процедурах. Його роль полягає в представництві держави в суді у випадках, коли інші органи не можуть або не можуть належним чином здійснити цю функцію. Важливо враховувати обмеження та умови, за яких прокурор може виступати у цивільних судових процедурах. Він

не може представляти інтереси державних компаній чи втручатися в політичні або виборчі процеси.

Нові норми законодавства передбачають письмове доручення від Генерального прокурора для представництва в суді в інтересах держави, що сприяє більшому контролю та координації у цій сфері.

У цілому, вивчення ролі прокурора у цивільних судових процесах дозволяє краще розуміти механізми захисту законних інтересів держави та громадян у судовому процесі. Ретельне дотримання вимог законодавства та збалансований підхід до представництва в суді є ключовими умовами для забезпечення справедливості та ефективності правосуддя.

Список бібліографічних посилань

1. Кузнецова Н. С. Перспективи розвитку приватного права в контексті європейської інтеграції в Україні. Проблеми цивільного права та процесу: тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. світлій пам'яті О. А. Пушкіна, Харків, 25 трав. 2018 р. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Харків. обласний осередок Всеукр. громад. орг. «Асоціація цивілістів України». Харків: ХНУВС, 2017. 376с.

2. Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні. Схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від від 15 травня 2013 р. №386-р. Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80>

3. Борисова В. І. Базові принципи цивільного права України. Проблеми цивільного права та процесу: тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. світлій пам'яті О. А. Пушкіна, Харків, 25 трав. 2018 р. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Харків. обласний осередок Всеукр. громад. орг. «Асоціація цивілістів України». Харків: ХНУВС, 2017. 376с.

4. Костюченко О. М. Правове регулювання інтелектуальної власності в Україні. Електронний ресурс. – Режим доступу: https://minjust.gov.ua/m/str_4487

Одержано 30.05.2024

Богдан Олександрович БОНДАРЕНКО,

здобувач вищої освіти спеціальності 081 «Право»

2 курсу Навчально-наукового інституту права

та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Михайло Михайлович ФРОЛОВ,

доцент кафедри цивільного права та процесу

Дніпровського державного університету внутрішніх справ,

доцент, кандидат юридичних наук

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО В ЕПОХУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У сучасному світі, що переживає стрімке зростання глобалізаційних процесів та поширення інформаційно-комунікаційних технологій у всіх аспектах життя, цивільне право як ключова галузь права не може залишатися осторонь від цих тенденцій. Навіть з урахуванням того, що Цивільний кодекс України продовжує мати велике значення в системі національного законодавства, особливо в регулюванні приватних відносин.

На тлі існування 200 незалежних держав і множини культур та мов, цифрові технології, що викликали четверту індустріальну революцію, стирають кордони між країнами. Світ ступає у нову індустріальну еру з неспрямованим розвитком, небаченим раніше. Україна, аналогічно багатьом іншим країнам, активно формує стратегію розвитку цифрової економіки для створення сприятливих умов для інформаційного суспільства з ринковою економікою, що відповідає потребам та сприяє вільному розвитку особистості. Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів, визначає такі ключові аспекти як електронна демократія, економіка та культура, інформаційна інфраструктура тощо. Однак, в контексті таких загальних тенденцій, виникає потреба в адекватному розумінні та переосмисленні мети та завдань цивільного права як галузі, яка є основою його правового регулювання.

У контексті розвитку інформаційного суспільства, важливо враховувати ті фундаментальні аспекти цивільного права, які визначають його суть, методи, функції та принципи. Без цих складових неможливо створювати та вдосконалювати правове регулювання. Актуальним питанням стає те, як цивільні відносини, ґрунтовані на принципах юридичної рівності, вільного волевиявлення та майнової самостійності, реагуватимуть на цифрову епоху. Сьогодні вже не

питання, чи вплинуть цифрові технології на ці відносини, а як саме це відбудеться. Глобалізаційні процеси, що супроводжуються впровадженням цифрових технологій, створюють нові умови для правового регулювання, що потребує відповідних законодавчих рішень.

Очевидно, що розвиток цифрових технологій вносить зміни у характер взаємовідносин у сферах майнових та особистих немайнових прав, що відкриває перед суспільством нові виклики та загрози. Це також породжує не лише правові, але й морально-етичні проблеми, що стають значним викликом для правової системи в цілому. Важливо підкреслити, що цифрові технології не повинні підривати концептуальні засади цивільного права, що склалися історично. Це вимагає узгоджених зусиль для захисту прав суб'єктів цивільних правовідносин у цифрову епоху.

Протягом останнього десятиліття цифрові технології радикально перетворили бізнес-процеси у різних галузях. Розвиток цифрових інструментів призвів до нових рівнів ефективності майже у всіх галузях. У 2016 році Міжнародна організація зі стандартизації (ISO) створила комітет для розробки міжнародного стандарту з технологій блокчейну. Блокчейн дозволяє автоматизувати транзакції без участі посередників, є розподіленою системою консенсусу і довіри, а також забезпечує підтвердження автентичності. Всі операції проводяться в одному середовищі, легко відстежуються, мають ознаку незмінності і стійкості, що гарантує доступ до реєстру для будь-якого суб'єкта.

Цифрові підписи, у свою чергу, здобули ще більше визнання. Наприклад, електронні підписи компанії Eversign повинні відповідати жорстким вимогам щодо безпеки, які передбачені американським та європейським законодавством. Сила цифрових підписів очевидна, оскільки вони забезпечують безпеку документа, запобігаючи його підробленню. Завдяки цифровим підписам, національні та міжнародні суб'єкти можуть швидко укладати контракти та спрощувати процес їх підписання, змінюючи спосіб управління контрактами та їх архівування.

У цифрову епоху особливо актуальним стає захист особистих немайнових прав. Обсяг інформації, що поширюється особами в мережі Інтернет, і збір баз даних громадян створює великі проблеми, щодо визначення, яка інформація вважається переданою власною особою для обробки персональних даних. Це ставить під загрозу приватність і вимагає нових законодавчих рішень для захисту особистої інформації.

Також важливо врахувати вплив цифрових технологій на сферу інтелектуальної власності. Захист інтелектуальної власності стає все

більш важливим у світі цифрової економіки, оскільки він стимулює інновації та залучення інвестицій. Цифрові технології потребують нових, виважених законодавчих рішень для ефективного управління інтелектуальною власністю. Отже, цифрові технології перетворюють цивільне право та вимагають нових підходів у законодавстві для забезпечення його ефективності та відповідності вимогам сучасного світу.

Сучасний період суспільного розвитку, що характеризується системними реформами політичного, економічного та соціального характеру, невід'ємно пов'язаний з адаптацією правової системи до нових викликів. Однією з таких викликів є використання цифрових технологій, які, з одного боку, мають значний економічний потенціал, а з іншого - вимагають ефективного захисту майнових та особистих немайнових прав через цивільно-правові механізми.

У цьому контексті важливу роль відіграє держава, яка має завдання формувати нові цивільно-правові конструкції таким чином, щоб вони відповідали сучасним реаліям і забезпечували ефективний захист прав громадян та суб'єктів господарювання. Законодавчі органи повинні застосовувати виважену парадигму балансу та гнучкості в законотворчому процесі, щоб нові правові норми відповідали потребам ринкової економіки та технологічного прогресу, забезпечуючи при цьому захист прав та інтересів всіх учасників цивільних відносин.

Одним із напрямків розвитку цивільного права в умовах цифрової трансформації є створення адекватних механізмів захисту особистих даних та конфіденційної інформації. Це включає в себе розробку та впровадження нормативно-правових актів, які регулюють збір, зберігання та обробку персональних даних, а також встановлюють відповідальність за їх незаконне використання.

Крім того, держава повинна забезпечити створення правових умов для розвитку цифрової економіки, включаючи регулювання електронних договорів, цифрових платіжних систем та інших аспектів електронної торгівлі. Це передбачає розробку і впровадження відповідних нормативно-правових актів, які враховують специфіку цифрового середовища та забезпечують правовий захист учасників електронних транзакцій.

Таким чином, адаптація правової системи до впливу цифрових технологій вимагає комплексного підходу та активної участі держави у законотворчому процесі з метою забезпечення ефективного захисту прав та інтересів суб'єктів цивільних правовідносин в умовах сучасного світу.

Список бібліографічних посилань

1. Кузнецова Н. С. Перспективи розвитку приватного права в контексті європейської інтеграції в Україні. Проблеми цивільного права та процесу: тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. світлій пам'яті О. А. Пушкіна, Харків, 25 трав. 2018 р. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Харків. обласний осередок Всеукр. громад. орг. «Асоціація цивілістів України». Харків: ХНУВС, 2017. 376с.

2. Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні. Схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від від 15 травня 2013 р. №386-р. Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80>

3. Борисова В. І. Базові принципи цивільного права України. Проблеми цивільного права та процесу: тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. світлій пам'яті О. А. Пушкіна, Харків, 25 трав. 2018 р. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Харків. обласний осередок Всеукр. громад. орг. «Асоціація цивілістів України». Харків: ХНУВС, 2017. 376с.

4. Костюченко О. М. Правове регулювання інтелектуальної власності в Україні. Електронний ресурс. – Режим доступу: https://minjust.gov.ua/m/str_4487

Одержано 30.05.2024

Богдан Олександрович БОНДАРЕНКО,

здобувач вищої освіти спеціальності 081 «Право»

2 курсу Навчально-наукового інституту права

та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Михайло Михайлович ФРОЛОВ,

доцент кафедри цивільного права та процесу

Дніпровського державного університету внутрішніх справ,

доцент, кандидат юридичних наук

ПРИНЦИП ДОБРОСОВІСНОСТІ ЯК КАТЕГОРІЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

У контексті цивільного обороту неможливо не враховувати, що відносини між учасниками цього процесу з самого початку не можуть бути вичерпно врегульовані правом. На відміну від конкретних

норм, принципи цивільного права виступають у ролі універсальних орієнтирів для всіх сторін. Ці принципи, через механізм аналогії права, визначають зміст і форму поведінки учасників цивільних правовідносин.

Сучасний розвиток цивільного права характеризується тенденцією до моралізації, коли правові норми розглядаються через призму моральних категорій. Це означає наближення позитивного законодавства до природно-правової ідеології.

Одним із ключових принципів цивільного права є принцип добросовісності. Проте, в науковій літературі існує багато суперечок щодо його тлумачення. Деякі вчені розглядають добросовісність як принцип цивільного права, тоді як інші спростовують це. Існують різні підходи до визначення цього поняття [1].

Згідно з Є. В. Богдановим, принцип добросовісності спрямований на зміцнення моральних засад цивільно-правового регулювання. Інші автори, такі як Л. В. Щенников та М. Г. Єлісеєв, розглядають добросовісність як показник вихованості особистості та внутрішніх моральних якостей [3, с. 8].

Деякі дослідники, зокрема І. Б. Новицький, вважають, що добра совість включає елементи знання про інших, довіри та поваги до угоди. Однак, існують і відмінні точки зору, як, наприклад, від Л. І. Петражицького, який стверджує, що поняття "bona fides" не містить морального складника. Важливо також враховувати відмінності у розумінні добросовісності та сумлінності. Деякі автори розглядають їх як синоніми, тоді як інші розрізняють їх та вважають, що сумлінність характеризує виконання обов'язків, а добросовісність - дотримання позитивних норм життя. В цілому, принцип добросовісності визначається через етичні та моральні категорії, проте об'єктивні критерії також відіграють важливу роль у розумінні цього поняття. Розбіжності в тлумаченні добросовісності відображають різні підходи до цього поняття в рамках цивільного права [4, с. 7].

Сучасне цивільне законодавство України тісно пов'язане з римським правом, яке є основою багатьох загальних положень і принципів цивільного права, а також окремих інститутів, таких як речове, зобов'язальне та спадкове право. Цивільний кодекс, прийнятий в 2003 році, закріплює та розвиває основні принципи приватного права, включаючи принципи рівності перед законом, справедливості, добросовісності та свободи волі учасників цивільних відносин.

Вплив римського приватного права на сучасне цивільне законодавство настільки значний, що його важко звести до конкретних статей Цивільного кодексу України. Існують численні випадки як прямого, так

і опосередкованого впливу римського права на українське цивільне законодавство, охоплюючи загальні положення права, статус осіб, позовну давність, речові та зобов'язальні права, а також окремі види договорів та спадкове право. У цивільному законодавстві спостерігається включення оціночних категорій в рамках загальної моралізації українського законодавства. Ступінь взаємодії між правом і мораллю в різних галузях права різний, оскільки різноманітні дії і суспільні відносини потребують різних методів регулювання. Це означає, що деякі дії можуть бути регульовані лише правом, інші - лише мораллю, а деякі потребують комбінації обох [2, с. 71].

Одним із основних принципів, які пронизують цивільне законодавство, є принцип добросовісності. Він може мати як суб'єктивний, так і об'єктивний характер. Суб'єктивний принцип вимагає, щоб сторони діяли одна з одною чесно та справедливо, тоді як об'єктивний принцип встановлює вимогу дотримання розумних стандартів чесності у договірних відносинах. У законодавстві, наприклад, Німеччини, договірні зобов'язання підпорядковуються принципу добросовісності, який включає в себе вимогу виконання зобов'язань чесно та з урахуванням звичаїв цивільного обороту. Цивільне законодавство, враховуючи моральні норми, визначає загальні принципи регулювання цивільних відносин. Нинішні умови суспільства потребують відповідності дій декларованим нормам і співвідносити їх із реальними процесами, що відбуваються в суспільстві.

У сучасному цивільному праві однією з ключових складових є обов'язок взаємодії сторін, який виявляється у двох аспектах. По-перше, це укладання максимально вигідних для обох сторін договорів. По-друге, це забезпечення повної інформації під час укладання договору. Крім того, обов'язок лояльності також має два аспекти. По-перше, сторони повинні використовувати належні засоби для досягнення спільних цілей, зазначених у договорі, уникаючи труднощів для своїх контрагентів. По-друге, вони повинні докладати ретельних зусиль для досягнення результату, діючи з належною обачністю [1, с. 55].

Французьке право визнає доктрину добросовісності, яка є підставою для обмеження свободи договору. Проте, судовий розсуд не завжди відповідаючи орієнтаціям доктрини, може створювати ризик занадто широкого тлумачення. І навіть у ситуаціях, коли існують встановлені норми, вони можуть бути ослаблені або переосмислені судовою практикою [2, с. 9].

У Німеччині, принцип добросовісності має різні форми прояву, і включає вимогу дотримання стандартів чесності в договірних відносинах. В цьому контексті, було досягнуто консенсусу щодо випадків

застосування принципу, які включають у себе переговори при укладенні договору та виконання самого договору. У Сполучених Штатах, принцип добросовісності закріплений у Єдиному комерційному кодексі, який встановлює обов'язок добросовісності під час виконання договору. Англійське право, хоча традиційно не визнавало загального обов'язку добросовісності виконання договору, але з часом воно почало враховувати ідею сумлінності у деяких випадках, зокрема у фідучіарних відносинах.

У різних правових системах існують різні підходи до обов'язку добросовісності в цивільних відносинах. Більшість з них визнають важливість цього принципу для забезпечення справедливості та ефективності укладення та виконання договорів. Однак, конкретний зміст та обсяг цього обов'язку можуть варіюватися в залежності від контексту кожної правової системи.

Отже, як висновок можна констатувати той факт, що правові традиції держав світу в цілому визнають принцип добросовісності, який передбачає, що сторони повинні діяти добросовісно під час виконання своїх зобов'язань за договором.

Список бібліографічних посилань

1. Валігура, Катерина. Принцип добросовісності як категорія цивільного права. Підприємництво, господарство і право 2020. С. 11-16.
2. Костюченко, Олена Євгенівна, Антон Олексійович Монаєнко, Наталія Іванівна Атаманчук. Медіація як форма захисту цивільних прав. Нове українське право. 2022. С. 49-56.
3. Найдун, Юліана, and Кристина Резворович. Принципи цивільного права: поняття, ознаки та характерні ознаки. Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» May 20, 2022; Cambridge, United Kingdom 2022. С. 81-83.
4. Харченко, Георгій Георгійович. Речове право в Україні: пріоритетні напрями вдосконалення. Проблеми цивільного права та процесу: тез. доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. світлій пам'яті ОА Пушкіна, Харків. Vol. 24.

Одержано 30.05.2024

Богдан Олександрович БОНДАРЕНКО,

здобувач вищої освіти спеціальності 081 «Право»

2 курсу Навчально-наукового інституту права

та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Михайло Михайлович ФРОЛОВ,

доцент кафедри цивільного права та процесу

Дніпровського державного університету внутрішніх справ,

доцент, кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Врегулювання спору за участю судді є важливим елементом процесуального законодавства, що передбачає проведення спільних та закритих нарад з метою мирного врегулювання конфлікту. Ця процедура вважається одним із альтернативних методів вирішення спорів між учасниками певних правовідносин. Проте, її не слід плутати з процедурою медіації, яка набуває популярності в Україні, хоча ще не має відповідного законодавчого підґрунтя. Положення Цивільного процесуального кодексу України вже містять відомості про медіацію як метод позасудового врегулювання спорів.

Застосування врегулювання спору за участю судді у цивільному судочинстві отримало оцінку від різних науковців. Деякі, такі як І. О. Ізарова та Т. А. Цувіна, сприймають цей метод позитивно. Однак, існують публікації, які висловлюють застереження щодо можливості зловживання цією процедурою з метою затягування судового процесу [1].

Порядок та основні вимоги щодо застосування врегулювання спору за участю судді в цивільному судочинстві закріплені в Цивільному процесуальному кодексі України. Згідно зі статтею 201 цього кодексу, ця процедура може бути застосована лише за згодою всіх сторін спору перед початком розгляду справи по суті та не допускається у разі втручання третьої особи [2, с. 35].

Стаття 203 ЦПК України визначає порядок здійснення врегулювання спору за участю судді. Проведення цієї процедури здійснюється у формі спільних та (або) закритих нарад. Сторонам надається можливість брати участь у цих нарадах навіть у форматі відеоконференції. Спільні наради проводяться за участю всіх сторін та судді, тоді як закриті наради можуть бути проведені за ініціативою судді з кожною стороною окремо. Ця процедура врегулювання спору за участю

судді має потенціал сприяти швидкому та ефективному вирішенню конфліктів у цивільному судочинстві, але водночас вимагає уважного врахування можливих ризиків та обмежень, щоб уникнути зловживання цією процедурою [4].

Стаття 203 Цивільного процесуального кодексу України визначає низку важливих повноважень, які покладаються на суддю у процесі врегулювання спору за його участю. По-перше, суддя має спрямовувати процедуру врегулювання з метою досягнення сторонами взаємоприйняттого рішення. Він також може оголошувати перерви в межах строку проведення наради, враховуючи обставини цього конкретного випадку. По-друге, на початку першої спільної наради суддя має роз'яснити сторонам мету, порядок та їхні права та обов'язки у цьому процесі.

Під час проведення спільних нарад суддя виявляє підстави та предмет позову, заперечення та предмет доказування, а також пропонує сторонам шляхи мирного врегулювання спору. У закритих нарадах він може звертати увагу на судову практику та пропонувати можливі шляхи мирного вирішення. Аналіз цих положень вказує на те, що суддя повинен мати не лише глибокі знання законодавства та судової практики, але й спеціальні навички для ефективного проведення таких нарад [3].

Стаття 204 ЦПК визначає підстави для припинення врегулювання спору за участю судді, включаючи подання стороною заяви про припинення, закінчення строку врегулювання, затягування процесу та інші сценарії. У разі припинення справи передається на розгляд іншому судді відповідно до встановленого порядку [2, с. 6].

Аналізуючи ці положення, можна зробити висновок, що процедура врегулювання спору за участю судді має важливе значення в цивільному судочинстві. Вона дозволяє вирішувати конфлікти шляхом мирного врегулювання, зменшуючи навантаження на суди та сприяючи швидкому вирішенню справ. Однак, для успішного застосування цієї процедури суддя повинен мати не лише теоретичні знання, але й практичні навички та вміння ефективно керувати процесом врегулювання [1].

У цивільному судочинстві врегулювання спору за участю судді визнається важливою альтернативою судовому розгляду, спрямованою на мирне вирішення конфліктів між сторонами. Аналіз положень Цивільного процесуального кодексу України стосовно цієї процедури свідчить про її позитивний потенціал у скороченні часу та витрат на розгляд справи, а також у зменшенні навантаження на суди. Суддя, який бере участь у врегулюванні спору, володіє значними

повноваженнями, включаючи спрямування процедури на досягнення взаємоприйняттого рішення, роз'яснення сторонам їхніх прав та обов'язків, а також активну участь у виявленні підстав та предмету спору. Однак успішне застосування цієї процедури вимагає від суддів не лише глибоких знань законодавства та судової практики, але й вміння ефективно керувати процесом врегулювання.

Зазначена процедура має свої підстави для припинення, що ва-ріюються від подання сторонами заяви про припинення до закінчення строку врегулювання чи затягування процесу. Припинення врегулювання спору за участю судді не завершує справу, а передба-чає передачу її на розгляд іншому судді відповідно до законодавства. Усе зазначене підтверджує, що врегулювання спору за участю судді є важливим інструментом в цивільному судочинстві, який сприяє ефе-ктивному та мирному вирішенню конфліктів. Однак для його успіш-ного впровадження та реалізації необхідно надавати суддям відпові-дну підготовку та підтримку, а також постійно вдосконалювати про-цедури та механізми його реалізації.

Список бібліографічних посилань

1. Ізарова І. Реформа цивільного процесу в Україні: новели позо-вного провадження. Право України. 2017. № 8. С.33-44. 12.
2. Цувіна Т. А. Впровадження інституту присудової медіації як перспективний напрямок реформування цивільного процесуаль-ного законодавства України. Україна на шляху до Європи: реформа цивільного процесуального законодавства: зб. наук. праць Міжнарод-ної науково-практичної конференції. Київ 7 липня 2017 р. К.: ВД Да-кор, 2017. С. 195-200.
3. Бережна Т. Процесуальне хуліганство та адвокатська твор-чість: де межа? Юридична Газета. 14 серпня 2018 р. № 32-33 (634-635). С. 20.
4. Зельдіна О. Новели судової реформи: позитивні та негативні наслідки. Юридичний вісник України. 27 жовтня – 9 листопада 2017 р. № 43-44(1164-1165). С. 4-5.

Одержано 30.05.2024

Владислав Миколайович БУРКА,

здобувач вищої освіти спеціальності 081 «Право»
2 курсу Навчально-наукового інституту права
та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Михайло Михайлович ФРОЛОВ,

доцент кафедри цивільного права та процесу
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
доцент, кандидат юридичних наук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Проблематика цивільно-правової відповідальності, як складової частини юридичної відповідальності, має тривалу історію наукових досліджень, що підтверджує її важливість і сьогодні. Незважаючи на значні досягнення вітчизняної та радянської цивільної науки, існує чимало доктринальних та законодавчих проблем, які вимагають нових підходів до їх вирішення.

Юридична відповідальність є важливим механізмом забезпечення законності та правопорядку, захищаючи суспільство від будь-яких посягань шляхом накладання санкцій за неналежне виконання або невиконання зобов'язань. У філософському сенсі відповідальність розглядається як ставлення особи до суспільства і держави, до інших людей з точки зору виконання певних вимог, усвідомлення та правильного розуміння своїх обов'язків перед суспільством, державою та іншими особами [3].

Оскільки предметом цивільного права є майнові відносини, цивільно-правова відповідальність має відображати характер регульованих суспільних правовідносин. Саме ця специфіка робить цивільно-правову відповідальність особливим видом юридичної відповідальності. Цивільно-правова відповідальність полягає у застосуванні санкцій майнового або особистого характеру до порушника зобов'язання з боку уповноважених державних органів за неналежне виконання або невиконання зобов'язань [4].

Досліджуючи інститут цивільної відповідальності, як різновид юридичної відповідальності, особлива увага приділяється функціям, видам, умовам та підставам цивільно-правової відповідальності. Висновки таких досліджень підкреслюють актуальність цієї теми, оскільки вона є життєво важливою для розуміння подій, що відбуваються

в сучасному світі. З розвитком суспільства відбуваються різноманітні зміни, які вимагають детального вивчення та розуміння поняття цивільно-правової відповідальності. У повсякденному житті кожна людина постійно вступає у цивільно-правові відносини, укладаючи договори та здійснюючи певні дії. Тому важливість теми цивільно-правової відповідальності є очевидною, оскільки наразі відсутні комплексні дослідження, що охоплювали б проблеми форм і видів цієї відповідальності.

В юридичній науці немає, мабуть, більш дискусійного питання, ніж питання про сутність та особливості юридичної відповідальності взагалі, та цивільно-правової відповідальності зокрема. Саме тому на різних етапах розвитку юридичної науки цьому питанню приділялася значна увага [2].

Цивільно-правова відповідальність у цивільному праві не спрямована на покарання порушника, а на компенсацію збитків особі, яка зазнала втрат, відновлюючи становище, яке існувало до порушення. Відповідальність особи зазвичай пов'язана з її психічним ставленням до скоєного правопорушення.

Застосування цивільної відповідальності завжди супроводжується накладенням негативних наслідків на особу, яка порушила зобов'язання, що призвело до втрат для іншої сторони. Саме покладення таких негативних наслідків стимулює учасників правовідносин дотримуватися належної та допустимої поведінки [3].

Сучасне значення цивільно-правової відповідальності проявляється у важливості її ролі в умовах сьогодення. Зараз укладається велика кількість договорів, особливо у цивільній сфері, що породжує правовідносини, які потребують виконання, а також відповідного реагування на невиконання зобов'язань.

Інститут цивільної відповідальності відіграє важливу роль у цивільних правовідносинах, особливо у сучасному світі. Цивільний оборот може успішно функціонувати лише за умови належного виконання обов'язків усіма його учасниками. Тому необхідний інститут, який регулює та стимулює належне виконання цивільних прав і обов'язків, і таким інститутом є цивільно-правова відповідальність [1].

Ефективність цивільно-правової відповідальності залежить від її застосування до конкретних осіб, винних у правопорушенні. Вона завжди передбачає накладення певних негативних наслідків для порушника, що забезпечує відновлення первісного стану для потерпілої сторони [4].

Натомість у приватному праві правопорушення караються цивільно-правовою відповідальністю, яка не впливає на особистий статус

правопорушника, а зачіпає його майнову сферу. Цивільно-правова відповідальність реалізується в межах приватноправових відносин між потерпілою особою, яка зазнала майнових або немайнових втрат, та правопорушником. Характеристика цивільного правопорушення включає такі умови: наявність шкоди, протиправність дій, причинний зв'язок між протиправними діями та їх наслідками, а також вина, які разом утворюють склад цивільного правопорушення.

Цивільно-правова відповідальність є невід'ємною частиною цивільного права, спрямованою на забезпечення дотримання зобов'язань та відновлення порушених прав. Її роль є важливою для підтримання правопорядку та належного виконання обов'язків у сучасному суспільстві [3].

Отже, з вище сказаного, можна зробити висновок, що цивільно-правова відповідальність відіграє ключову роль у цивільному праві, спрямовуючи свою увагу на компенсацію збитків потерпілим особам. Вона має за мету не покарання правопорушника, а відновлення порушеного права і відшкодування завданих шкід. Застосування цієї форми відповідальності стимулює учасників правовідносин до належної поведінки та виконання своїх зобов'язань. Значущість цивільно-правової відповідальності набуває особливого значення в сучасному світі, де укладається велика кількість договорів і виникають різноманітні правовідносини, які потребують належного врегулювання та захисту інтересів сторін.

Список бібліографічних посилань

1. Ківалова Т. В. До проблеми цивільно-правової відповідальності без вини. Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. 2019. № 4. С. 89–99.
2. Коваленко І. А. Умови цивільно-правової відповідальності: загальнотеоретичний підхід / І. А. Коваленко // Слово Національної школи суддів України. 2021. № 1 (34). С. 53-63.
3. Люльчук, Н. Неякісне надання правничих послуг як підстава цивільно-правової відповідальності. Підприємництво, господарство і право 3 (2020): 18-23.
4. Цивільне право: загальна частина. Практикум: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / кол. авт. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2020. 232 с.

Одержано 31.05.2024

Владислав Миколайович БУРКА,

здобувач вищої освіти спеціальності 081 «Право»
2 курсу Навчально-наукового інституту права
та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Михайло Михайлович ФРОЛОВ,

доцент кафедри цивільного права та процесу
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
доцент, кандидат юридичних наук

ПРЕДСТАВНИЦТВО У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Представництво, як концепт у цивільному праві, становить собою складне юридичне явище, що базується на відносинах між двома особами: одна з них (представник) виступає від імені і за дорученням іншої особи (яку представляють). Ця форма взаємодії має свої визначні ознаки, включаючи одноособове правоволодіння, яке відбувається через дії представника. Важливо розуміти, що представник не діє від свого імені, а виступає від імені і в інтересах іншої особи.

У понятті представництва маємо справу з декількома ключовими аспектами. По-перше, представник діє в межах наданих йому повноважень, які можуть бути обмеженими або визначеними конкретними угодами чи законом. По-друге, відповідальність за дії представника лежить на особі, яку він представляє, і виникає лише для неї. Це означає, що у разі завдання збитків третім особам відповідати буде сама особа, яка надала повноваження представнику [2].

Ще однією важливою характеристикою є те, що представництво можливе лише щодо суб'єктів права. Це означає, що лише особа з правоздатністю може бути представником або бути представленою. У випадку фізичних осіб це майже завжди є безпроблемно, адже кожна людина має правоздатність з народження. Але для юридичних осіб це має важливе значення, оскільки їх правоздатність може бути обмеженою або утворюватися лише в певних умовах, які передбачені законом.

Особливе місце представництва займає у цивільному процесі, де воно може приймати різні форми, такі як представництво за законом, комерційне представництво та представництво за довіреністю. Наприклад, представництво за законом виникає у випадках, коли об'єктивні обставини, які можуть бути, наприклад, неповнолітність або недієздатність, перешкоджають особі в самостійному виконанні

її прав та обов'язків. Тут виступають уповноважені законом особи, такі як батьки, опікун або піклувальник, які представляють інтереси цих осіб [4].

Представництво у сфері цивільного права представляє собою складну систему взаємозв'язків та відносин, що базуються на делегуванні прав та обов'язків між сторонами. Воно забезпечує захист інтересів осіб, які, з різних причин, не можуть самостійно виконувати свої права та обов'язки, і відіграє важливу роль у забезпеченні правової впевненості та справедливості в цивільному суспільстві [5].

Процес набуття законної сили судовим рішенням - це складний юридичний механізм, який визначається законодавством. Після винесення рішення суду воно може набути законної сили у разі, якщо не було подано апеляційної скарги протягом встановленого законом строку. У такому випадку рішення стає остаточним і виконавчим. Однак, якщо була подана апеляційна скарга, то рішення набуде законної сили після розгляду її судом апеляційної інстанції.

Після цього виникає можливість подання касаційної скарги протягом певного терміну, встановленого законом. Якщо касаційна скарга була подана, суддя-доповідач має три дні на вирішення питання про початок касаційного провадження. При цьому може бути прийнята ухвала про відкриття касаційного провадження та про можливе зупинення виконання рішення суду в разі, якщо це необхідно та наявно відповідне клопотання від особи, яка подала касаційну скаргу [1].

Щодо неповнолітніх осіб у віці від 14 до 18 років, законодавство передбачає їхню здатність самостійно укладати правочини. Проте, не дивлячись на це, вони повинні отримати письмову нотаріально посвідчену згоду від батьків (усиновлювачів, піклувальника), а також дозвіл від органу опіки та піклування.

У разі, коли дитина позбавлена батьківського піклування або визнана недієздатною, опікун від імені такої особи виконує правочини та дії в її інтересах. Призначення опікуна може здійснюватися судом або органами опіки та піклування залежно від конкретних обставин [4].

Крім того, існує такий важливий аспект, як патронатне виховання для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Це форма виховання, яка передбачає виховання дитини до досягнення нею повноліття в патронатній сім'ї за певну плату. Патронат може бути організований у формі прийомної сім'ї або дитячого будинку сімейного типу, згідно з правилами, встановленими відповідними постановами Кабінету Міністрів України.

Також, у цивільному праві передбачається можливість комерційного представництва, яке базується на укладенні відповідного договору між підприємцем та комерційним представником. Комерційний представник може представляти інтереси обох сторін у договорі, якщо це передбачено в договорі і дозволено законом [3].

Отже, представництво у цивільному праві визначається як відношення, в якому одна особа (представник) вчиняє юридичні дії від імені іншої особи (яку представляють), створюючи безпосередні правові наслідки для останньої. Цей механізм є важливим для забезпечення захисту прав і інтересів осіб, що не можуть самостійно діяти з різних об'єктивних причин, таких як неповнолітність або недієздатність. Через представництво встановлюються правові зв'язки між сторонами, які дозволяють вирішувати цивільно-правові питання та укладати угоди відповідно до вимог закону та принципів справедливості.

Список бібліографічних посилань

1. Булеца С. Б. Цивільне право. Загальна частина: робоча програма / С. Б. Булеца, П. П. Черевко, Н. І. Свадеба, А. В. Стойка. Ужгород, 2023. 23 с

2. Кіріяк О. В., Ю. П. Пацурківський, М. М. Гудима-Підвербецька. "ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО (загальна частина). 2021р. 39-44с.

3. Левченко О. С. Відмінність представництва за цивільним правом від процесуального представництва. Відповідальний за випуск проф. ВВ Надьон: 2021р. 261с.

4. Паращук, Л. Особливості представництва у цивільному праві [Текст] / Лілія Паращук, Анна Кучер // Актуальні проблеми правознавства. – 2020. Вип. 2. С. 94-100.

5. Савін Д. В. Наукові підходи до комерційного представництва в цивільному праві. Євроінтеграції: результати і перспективи» випуск № 41 Том 2 20–21 травня 2021 року 2021р. 250с.

Одержано 31.05.2024

Владислав Миколайович БУРКА,

здобувач вищої освіти спеціальності 081 «Право»
2 курсу Навчально-наукового інститут права
та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Михайло Михайлович ФРОЛОВ,

доцент кафедри цивільного права та процесу
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
доцент, кандидат юридичних наук

СУЧАСНІ ЦИВІЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПРАВОВІДНОСИНИ

У сучасній правовій науці виокремлюються два ключові аспекти в аналізі правовідносин: формальний (юридичний) та матеріальний. Це означає, що у правових відносинах, що складаються з прав і обов'язків, важливо розрізнити юридичний зміст, який виражає абстрактні права та обов'язки, від матеріального змісту, який включає в себе конкретні дії та вчинки.

Згідно з цим підходом, правовідносини надають можливість дії, але не є самою дією. Справжня дія формується через взаємодію між юридичними принципами та конкретними вчинками сторін [1].

У контексті цивільно-процесуальних відносин, структура їх змісту вимагає уважного аналізу. Це стосується не лише формальних аспектів, але й конкретних складових, таких як цивільно-процесуальні права і обов'язки, а також процесуальна діяльність учасників.

Ретельне вивчення понять цивільно-процесуальних прав і обов'язків має велике значення, оскільки обсяг і характер цих прав і обов'язків у судових процедурах визначаються конкретним становищем кожного учасника.

Кожен учасник цивільно-процесуальних відносин має свій унікальний комплекс суб'єктивних цивільних процесуальних прав, які відповідно реалізуються через процесуальну діяльність [4].

Наприклад, відповідно до статті 4 ЦПК України, кожна особа має можливість звернутися до суду для захисту своїх порушених, невідомих чи оспорюваних прав, свобод та інтересів. Для забезпечення ефективного використання цього права, кожна особа має свої відповідні права і обов'язки, які детально регламентовані законодавством, зокрема, статтею 43 ЦПК України, яка визначає права та обов'язки учасників судового процесу.

При розгляді складових цивільно-процесуальних відносин слід завжди пам'ятати про їх комплексний характер та конкретний зміст.

Цивільно-процесуальні права та обов'язки не лише існують у формі абстрактних норм, але й активно здійснюються через конкретні дії суб'єктів. Саме тому, процесуальна діяльність, що складається з різноманітних вчинків та заходів, має вирішальне значення у реалізації цих прав і обов'язків [3].

Аналізуючи підходи до визначення змісту цивільно-процесуальних відносин, можна виділити три основні школи думки. Перші дві підкреслюють важливість або цивільних прав та обов'язків, або ж процесуальної діяльності як основних компонентів. Однак третій підхід вбачає нерозривну взаємодію між цими елементами, що відображається в їх взаємосполученні та взаємовпливі.

Найбільш обґрунтованим і відповідним сучасним реаліям є інтегративний підхід, який враховує всі аспекти цивільно-процесуальних відносин як систему взаємопов'язаних елементів. Це дозволяє розуміти їхню природу та зміст як цілісний образ, а не окремі компоненти [5].

Нарешті, процесуальна діяльність, що становить невід'ємну частину цивільно-процесуальних відносин, може бути розглянута як складна система вчинків та дій, спрямованих на досягнення мети учасників судового процесу. Її ефективність та реалізація пов'язані з правами і обов'язками учасників та відповідними нормами законодавства, що регулюють процедури цивільного судочинства [2].

Отже, можна зазначити, що сучасні цивільно-процесуальні правовідносини є складною системою взаємозв'язаних елементів, в якій об'єднуються не лише абстрактні права та обов'язки, але й конкретна процесуальна діяльність суб'єктів. Важливо розуміти, що ці відносини не обмежуються лише формальними нормами, але й включають у себе практичне здійснення прав і обов'язків через участь у судових процедурах.

Аналіз різних методологічних підходів до визначення змісту цивільно-процесуальних відносин показує, що найбільш цілком інтегративний підхід, який поєднує в собі аспекти як цивільних прав і обов'язків, так і процесуальної діяльності, є найбільш доцільним і збалансованим. Цей підхід відображає природу цивільно-процесуальних відносин як системи взаємопов'язаних елементів, що взаємодіють між собою.

Розуміння сучасних цивільно-процесуальних правовідносин як єдності цивільних прав та обов'язків з процесуальною діяльністю дозволяє краще розуміти їхню сутність та ефективно впливати на забезпечення справедливості та законності в судових процедурах.

Список бібліографічних посилань

1. Цивільний процес : навч. посіб. / [О. Г. Бортнік, О. Л. Зайцев, В. А. Кройтор та ін.] ; за заг. ред. В. А. Кройтора ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 336 с.

2. Цивільне право: загальна частина. Практикум: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / кол. авт. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2020. 232 с.

3. Гусарев С. Д. Функція строків в цивільному праві України. Правова позиція, Дніпро, № 3 (40), 2023. С. 137-144.

4. Василів С. Суд-обов'язковий суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин: питання цивільної юрисдикції. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. Львів. 2020. 127-133.

5. Діденко Л.В. Механізм правового регулювання цивільних процесуальних правовідносин. Київ. 2020. С. 24-26.

Одержано 31.05.2024

Владислав Миколайович БУРКА,

здобувач вищої освіти спеціальності 081 «Право»

2 курсу Навчально-наукового інститут права

та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Михайло Михайлович ФРОЛОВ,

доцент кафедри цивільного права та процесу

Дніпровського державного університету внутрішніх справ,

доцент, кандидат юридичних наук

ДОКАЗУВАННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Вивчення процесу доказування в цивільному процесі завжди становить предмет важливих дискусій. Цей процес, визначений цивільним процесуальним законодавством, скерований на встановлення реальних обставин справи через обґрунтування усіма доступними доказами, наданими сторонами або запитаними судом.

Існує ряд підходів щодо трактування цього поняття. Наприклад, деякі дослідники вважають, що доказування - це виключно процесуальна діяльність учасників справи, спрямована на переконання суду у наявності чи відсутності фактів, які становлять підґрунтя для їхніх вимог чи заперечень [2].

Ціль доказування полягає в тому, щоб встановити об'єктивну істину. Так, докази - це ключові елементи вирішення справи, які засвідчують наявність чи відсутність обставин, значущих для справи. Згідно з чинним законодавством, існують різні способи збору доказів: письмові, речові, електронні, експертні висновки та показання свідків.

Напрямок модернізації цивільного процесуального законодавства в Україні є важливим етапом в розвитку правової системи країни. Однією з ключових інновацій є розширення переліку засобів доказування, зокрема за рахунок визначення електронних доказів [1].

Закріплення правового статусу електронних доказів та їх подання до суду відображає вимоги сучасності та розвитку інформаційних технологій. Це свідчить про стрімке вдосконалення правових механізмів, які використовуються для забезпечення справедливості в цивільному процесі.

Інновації в цивільному процесі, зокрема розширення повноважень суду у сфері доказування, варто розглядати як значний крок у напрямку сучасних та ефективних правосудних процедур [5].

Нові положення, внесені до Цивільного процесуального кодексу України у 2020 році, встановлюють, що суд може збирати докази за власною ініціативою лише у випадках, передбачених законом, включаючи ситуації, що стосуються захисту прав неповнолітніх та осіб з обмеженими правами, а також у інших обставинах, що передбачені Кодексом. Це розширення повноважень суду вносить новий аспект у процес доказування, роблячи його більш гнучким та адаптованим до конкретних обставин справи.

Окрім цього, серед важливих змін варто відзначити уточнення вимог до доказів, таких як їхність, достовірність і достатність, а також застосування заходів процесуального примусу у разі зловживання процесуальними правами [3].

Ці нововведення направлені на підвищення ефективності судових процедур та забезпечення всіх учасників справи правом на справедливий судовий розгляд. Проте, важливо зазначити, що деякі аспекти цих змін вимагають більш детального аналізу, оскільки можуть виникати складнощі в їх застосуванні [2].

Незважаючи на певні вдосконалення, цивільне судочинство все ще стикається з рядом проблем, серед яких - визначення стандартів доказування. Ця проблема виникає внаслідок неоднозначності у визначенні критеріїв оцінки доказів, що може призвести до суб'єктивних рішень суддів.

Також, питання електронних доказів ще не повністю вирішені. Хоча використання таких доказів є перспективним кроком уперед,

їхнє правове оформлення та процедури дослідження вимагають уваги та уточнень [4].

Отже, доказування у цивільному процесі є ключовим етапом, спрямованим на встановлення об'єктивної істини та забезпечення справедливого судового розгляду.

Розширення повноважень суду у сфері доказування, визначення нових критеріїв достовірності та достатності доказів, а також врахування електронних засобів доказування є важливими кроками у напрямку модернізації судочинства та забезпечення відповідності правосуддя сучасним вимогам.

Проте, існують певні виклики, такі як неоднозначність у визначенні стандартів доказування та потреба в уточненні правового оформлення та процедур електронних доказів.

Для подальшого успішного розвитку цивільного судочинства важливо продовжувати аналізувати та вдосконалювати законодавство, звертаючи увагу на виявлення та вирішення існуючих проблем, а також впроваджувати сучасні практики, що сприятимуть підвищенню ефективності та справедливості судового процесу.

Список бібліографічних посилань

1. Андрейко Я. Окремі теоретичні аспекти доказування у цивільному процесі. Редакційна колегія 2023р. 143с.
2. Бутрин-Бока, Н. Доказування у цивільному процесі / Наталія Бутрин-Бока, Вікторія Ботвинник // Актуальні проблеми правознавства. – 2020. Вип. 2. С. 85-88.
3. Таймасханов Х. Сайд-Магомедович, М. В. Логінова. Докази та доказування у цивільному процесі: теоретичний аспект. Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу: 2021р. 289с.
4. Феннич В. П., В. В. Заборовський, В. Г. Фазикош. Докази і доказування в цивільному процесі. 2022р. 76-79с.
5. Цивільне право: загальна частина. Практикум: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / кол. авт. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2020. 232 с.

Одержано 31.05.2024

Олександр Сергійович ВИРИШЕВ,

курсант 2 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Марина Вікторівна ЛОГІНОВА,

викладач кафедри цивільного права та процесу Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ НАДР В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Правова охорона надр в Україні є важливою складовою сфери природних ресурсів та екології. Законодавство України визначає правові засади використання та охорони надр країни, що є важливим елементом національної безпеки. У межах цього правового режиму регулюються питання дозвільної системи видобутку корисних копалин та інші аспекти господарювання з надрами. Державні органи виконують контроль за дотриманням правил використання надр і вживають заходів для забезпечення ефективної охорони природних ресурсів. Правові норми також встановлюють відповідальність за порушення законодавства в галузі надрокористування та сприяють створенню сприятливого середовища для інвестицій у цей сектор економіки.

Відповідно до чинного законодавства щодо надр, основними вимогами у сфері їх охорони є:

1. Забезпечення адекватного правового регулювання охорони надр. Дотримання встановленого порядку надання надр у користування.
2. Раціональне вилучення та використання запасів корисних копалин та їх компонентів.
3. Запобігання негативному впливу робіт, пов'язаних з користуванням надрами, на збереження корисних копалин та підземних споруд.
4. Захист родовищ корисних копалин від затоплення, пожеж та інших факторів, що можуть впливати на їх якість і цінність.
5. Запобігання неправомірній забудові земельних ділянок з видобутком корисних копалин та дотримання законодавчого порядку використання цих ділянок. Захист надр від забруднення під час зберігання нафти, газу та інших матеріалів, а також від викидів та стоків.
6. Дотримання інших вимог, що передбачені законодавством про охорону навколишнього природного середовища [1].

До основних суб'єктів, які мають повноваження прямого контролю сфери використання, а також охорони надр належать: Державна служба геології та надр України (Держгеонадра України), Державна служба гірничого нагляду та промислової безпеки України (Держгірпромнагляд). Суб'єктами ж, які протидіють безпосередньо кримінальним правопорушенням у сфері використання та охорони надр, є Міністерство енергетики та вугільної промисловості України, Державна пробірна служба, Департамент державного регулювання операцій з дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів (конкретно – Державна екологічна інспекція України) [2, с. 13-15]

Кожен з вказаних органів має відповідні повноваження, серед яких визначено обов'язки, спрямовані на запобігання можливості вчинення кримінальних правопорушень у сфері використання та охорони надр. Установлення співпраці з цими органами дозволить оперативним підрозділам правоохоронних установ отримувати необхідну інформацію щодо порушень у процесі видобутку корисних копалин, з метою ефективного виявлення ознак кримінальних правопорушень [3, с. 14].

Складні завдання перед слідством та судовою системою у розслідуванні злочинів, пов'язаних із незаконним використанням і видобутком надр, вимагають ретельного розгляду широкого спектру актуальних питань на науковій основі, з урахуванням вимог правил використання надр. Необхідно удосконалювати методологію і організацію комплексної судової експертизи з питань використання надр, використовуючи прагматичний підхід. Це стане підґрунтям для ефективного призначення та проведення експертизи з екологічних і технічних аспектів гірничо-технічних питань, пов'язаних з надрами [4, с. 98].

Отже, правове регулювання використання та охорони надр в Україні відображає важливі аспекти господарювання країною з її природними ресурсами. Сучасний стан цього регулювання свідчить про необхідність постійного вдосконалення нормативно-правової бази у галузі надрокористування. Однією з перспектив розвитку є забезпечення більшої прозорості та ефективності у процесі видачі дозволів на видобуток корисних копалин. Важливим аспектом є також збереження природних ресурсів та зменшення негативного впливу на навколишнє середовище через вдосконалення контрольно-наглядової системи. Досягнення цих цілей потребує спільних зусиль державних органів, бізнесу та громадськості. Успішна реалізація правового регулювання в цій сфері дозволить забезпечити сталий розвиток економіки та збереження природного середовища для майбутніх поколінь.

Список бібліографічних посилань

1. Непша О.М. Правова охорона надр в Україні. Екологічна безпека держави. URL: https://itta.org.ua/wp-content/uploads/2022/01/zbirnik_kruglij_stil_ekologichna_bezpeka_derzhavi_16_09_21-1.pdf#page=189 (дата звернення: 26.05.2024).
2. Єрмаков Ю.О. Суб'єкти державного контролю та нагляду у сфері використання та охорони надр, їх участь у протидії незаконному надрокористуванню. Кримінальне право та криминологія. Кримінально-виконавче право. Юридична наука № 10 (100). 2019 р. С. 13-18. (дата звернення: 26.05.2024).
3. Казанцев Ю.А. Організація державного контролю за обігом дорогоцінних металів та каміння, як дієвий чинник протидії злочинам. Науково-практичний додаток до журналу Міліція України. 2010. № 87. С. 12-16. (дата звернення: 26.05.2024).
4. Крупка Я.А. Злочини в сфері охорони та раціонального використання надр: досудове розслідування, судова експертиза. Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління. 2021. №. 3 (15). С. 87-99. (дата звернення: 26.05.2024).

Одержано 03.06.2024

Олександр Сергійович ВИРИШЕВ,

курсант 2 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Кристина Русланівна РЕЗВОРОВИЧ,

завідувач кафедри цивільного права та процесу Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1183-613X>

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: БАЛАНС МІЖ ЗАХИСТОМ ГРОМАДЯНСЬКИХ ПРАВ ТА НЕОБХІДНІСТЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Цивільне право в умовах воєнного стану стикається з унікальними викликами, оскільки необхідно одночасно забезпечувати захист громадянських прав та дотримуватися вимог національної безпеки. В умовах війни пріоритети можуть змінюватися, але важливо зберігати баланс між правами громадян і необхідністю впровадження

надзвичайних заходів для захисту держави. Це вимагає адаптації правових норм і процедур, що дозволяє оперативно реагувати на загрози, не порушуючи основоположних прав і свобод. Цивільне право повинно гнучко реагувати на виклики воєнного часу, забезпечуючи як безпеку країни, так і захист інтересів її громадян.

Конвенція про захист цивільного населення під час війни та Додаткові протоколи до неї встановлюють основні права цивільних осіб, які держави-учасниці повинні забезпечувати під час збройних конфліктів. Зокрема, у Конвенції встановлені чіткі заборони, які не можуть мати винятків будь-коли та будь-де. Вони стосуються тортур, насилля, каліцтва та принизливого ставлення щодо цивільних осіб та щодо осіб, які склали зброю [1].

Очевидно, що пропозиції законодавця щодо порядку справ у регулюванні цивільних правовідносин у сучасних умовах сприймаються з певною неоднозначністю. Зокрема, А.М. Мерник вказує на необхідність того, щоб заходи, спрямовані на обмеження прав і свобод суб'єктів, були засновані на принципах правової дії та не перевищували межі, встановлені чинним законодавством. Згідно з цим підходом, тільки норми закону можуть визначати мету та обсяг суб'єктів, які мають право встановлювати будь-які обмеження, а порушення цих обмежень є прямим порушенням цивільних прав, а не їх обмеженням, що відображає принцип законності [2, с. 50].

Однією з основних проблем є забезпечення безпеки громадян. Воєнні дії, а також акти тероризму й насильства від окупаційних сил призводять до порушень прав на життя та особисту безпеку. Згідно з даними Організації Об'єднаних Націй, з початку конфлікту в Україні загинули десятки тисяч людей, в тому числі мирні мешканці. Російські війська обстрілюють мирні населені пункти, використовують заборонену зброю та підривні пристрої, що становить загрозу для життя мирного населення [3, с. 95-98]

Не менш суттєвим є порушення права на житло та власність. Внаслідок окупації багатьох осіб були примушені залишити свої будинки та майно, переселитися в інші регіони країни або навіть емігрувати за кордон. Це створило значні труднощі щодо забезпечення прав на житло та власність для внутрішньо переміщених осіб. За оцінками Організації Об'єднаних Націй, кількість українських біженців лише у країнах Європейського Союзу оцінюється на близько 8 мільйонів осіб [3, с. 95-98].

Звернемо увагу на важливість забезпечення розумного балансу та компромісу між приватним і публічним інтересами у сфері реалізації або обмеження цивільного права, а також на важливість захисту

природних цивільних прав. Концепція рівності усіх суб'єктів цивільного права передбачає однаковий підхід до обмеження цих прав. Наприклад, законодавство, спрямоване на підтримку національної економіки, встановлює як пріоритетні інтереси роботодавця у трудових відносинах, що може включати право на односторонню зміну умов трудових договорів та звільнення працівників. Очевидним є необхідність чітко визначити обмеження прав та встановити часові рамки для таких обмежень [4].

Баланс між захистом громадянських прав та необхідністю забезпечення національної безпеки є складним завданням для будь-якої держави. Прикладом цього балансу є впровадження антикорупційних законів, які передбачають жорсткий контроль за діяльністю чиновників та політиків. З одного боку, такі закони забезпечують прозорість і підзвітність влади, що є важливим аспектом захисту громадянських прав. З іншого боку, ці закони можуть вимагати певного обмеження конфіденційності та особистих прав чиновників, щоб ефективно виявляти та запобігати корупційним діям, що сприяє національній безпеці [5].

Іншим прикладом є заходи щодо протидії тероризму. Держави можуть впроваджувати спеціальні програми моніторингу та збору даних для виявлення та нейтралізації терористичних загроз. Такі заходи часто передбачають спостереження за приватними комунікаціями та збір особистих даних громадян, що може бути розцінено як порушення громадянських прав. Проте, такі дії можуть бути виправдані необхідністю запобігання терористичним атакам та захисту життя і безпеки громадян, що є ключовим елементом національної безпеки [6].

Отже, умови воєнного стану створюють складну ситуацію для збереження балансу між захистом громадянських прав і необхідністю забезпечення національної безпеки. Важливо забезпечити цей баланс шляхом адаптації цивільного права до умов воєнного часу, зберігаючи основні принципи правової держави та гарантуючи права та свободи громадян. Це вимагає ретельного вивчення та впровадження спеціальних заходів і механізмів, спрямованих на забезпечення безпеки нації, при цьому враховуючи захист прав і інтересів кожного громадянина. Для досягнення цього балансу необхідно забезпечити прозорість та підзвітність дій влади, що стосуються безпеки. Важливо впроваджувати правові механізми, які гарантують, що заходи безпеки не порушують основні права та свободи громадян більше, ніж це необхідно. Співпраця між державою та громадянським суспільством може сприяти досягненню ефективного

балансу. Загалом, досягнення цього балансу вимагає постійного перегляду та корегування політик у відповідь на нові виклики та загрози. Таким чином, важливо забезпечити законодавче регулювання таких заходів, щоб вони відповідали принципам пропорційності та не порушували основні права та свободи громадян більше, ніж це абсолютно необхідно для досягнення цілей національної безпеки.

Список бібліографічних посилань

1. Конвенція про захист цивільного населення під час війни : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 12.08.1949 р. : станом на 8 лют. 2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text(дата звернення: 26.05.2024)

2. Мерник А.М., Радченко Я.М. Принцип законності обмеження праві свобод людини і громадянина. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 3. С. 50–53. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2020/11.pdf7. (дата звернення: 26.05.2024).

3. Єроменко А.Р., Лаговська Н.В. Проблеми реалізації цивільних прав в умовах воєнного стану. Головний редактор. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/334fdc9a-9620-4d92-97f5-8be2b0e0a999/content#page=95>(дата звернення: 26.05.2024).

4. Чередніченко М. Воєнний стан: чи змінились наслідки невиконання цивільно-правових зобов'язань. Юрліга. 2022. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/210706_vonniy-stan-chi-zmnilis-nasl-dki-nevikonannya-tsvivno-prav-ovikh-zobovyazan (дата звернення: 26.05.2024).

5. Решетова Г., Верительник С., Тарасенко Д. Розвиток механізмів інформаційного забезпечення політики сталого демократичного врядування. Наукові перспективи (Naukovі perspektivi). 2023. №. 2 (32). (дата звернення: 26.05.2024).

6. Іванова О.О. Інформаційний тероризм: міжнародний досвід та вітчизняна практика. 2021. URL: <https://dspace.nau.edu.ua/handle/NAU/53973>(дата звернення: 26.05.2024).

Одержано 31.05.2024

Дмитро Євгенович ГЛАДКИЙ,
інститут права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції
Дніпровського державного університету внутрішніх справ;

Науковий керівник:

Михайло Михайлович ФРОЛОВ,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

РЕАЛІЗАЦІЯ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ВИКОНАННЯ ЦИВІЛЬНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ

"Реалізація цивільних прав та виконання цивільних обов'язків" представляє собою комплексний процес, який визначає взаємодію між правами та обов'язками громадян в суспільстві. Ця концепція передбачає, що кожна особа має певний набір прав, які вона може вільно здійснювати, а також обов'язки, які вона повинна виконувати.

"Реалізація цивільних прав" означає використання особою своїх правових можливостей в межах закону. Це включає в себе здійснення прав на свободу, власність, захист від дискримінації, право на справедливий суд тощо. Реалізація прав є важливою складовою правової держави, яка забезпечує громадянам можливість жити вільно і безпечно.

З іншого боку, "виконання цивільних обов'язків" відноситься до виконання особою своїх правових зобов'язань перед іншими членами суспільства або перед державою. Це може включати сплату податків, дотримання правил дорожнього руху, виконання умов контрактів тощо. Виконання обов'язків є важливою умовою для забезпечення функціонування суспільства і підтримки його порядку.

Таким чином, "реалізація цивільних прав та виконання цивільних обов'язків" представляють взаємодоповнюючий процес, який відображає взаємні відносини між правами та обов'язками громадян у суспільстві, спрямований на забезпечення справедливості, рівності та порядку.

Реалізація цивільних прав - це здійснення особою своїх юридичних можливостей.

Відповідно до ст. 12 ЦК України Регулюється питання здійснення цивільних прав особами і встановлює деякі важливі принципи цього процесу. Давайте розглянемо кожен пункт окремо:

1. Вільне здійснення цивільних прав: Згідно з цим пунктом, особа має право здійснювати свої цивільні права без жодних обмежень і на власний розсуд. Це визначає принцип вільності в здійсненні прав.

2. Нездійснення прав і його наслідки: Цей пункт стверджує, що нездійснення цивільних прав не є підставою для припинення цих прав, за винятком випадків, коли закон встановлює інше. Це означає, що особа може не користуватися своїми правами, але це не призводить до автоматичного втрати цих прав.

3. Відмова від права власності: Цей пункт регламентує процедуру відмови особи від свого майнового права, зокрема права власності на певне майно. Відмова від права має відбуватися відповідно до встановленого законом порядку.

4. Передача майнових прав іншій особі: Згідно з цим пунктом, особа може передати своє майнове право іншій особі за відплатним або безвідплатним договором, якщо це не заборонено законом.

5. Наслідки недобросовісного здійснення права: Цей пункт визначає, що якщо законом встановлені правові наслідки за недобросовісне або нерозумне здійснення права особою, то поведінка цієї особи вважається добросовісною та розумною, якщо інше не встановлено судом. Це означає, що суд може визначити, чи було здійснення права особою добросовісним і розумним у випадках, коли це важливо для вирішення правових спорів.

Висновок, який можна зробити на основі аналізу цієї статті, полягає в тому, що правова система спрямована на забезпечення вільного здійснення цивільних прав особами, за умов дотримання встановлених законом процедур і відповідальності. Відмова від прав, передача майнових прав та їх використання повинні здійснюватися відповідно до встановлених норм, що гарантує рівність перед законом для всіх громадян. Крім того, недобросовісне або нерозумне здійснення права може мати правові наслідки, але суд вирішує, чи була поведінка особи добросовісною та розумною у кожному конкретному випадку.

Таким чином, стаття 12 підкреслює важливість здійснення цивільних прав та обов'язків громадян у рамках правової системи, яка сприяє забезпеченню справедливості та порядку у суспільстві.

Цивільний обов'язок — це адресована зобов'язаній особі вимога певної поведінки, що відповідає умовам договору, закону або іншим нормам цивільного права. Він може бути активного і пасивного типу. Обов'язок активного типу полягає у вимозі до зобов'язаної особи вчинити певну дію, а обов'язок пасивного типу — утримуватися від здійснення заборонених дій.

Відповідно до ст. 14 ЦК України регулюється питання виконання цивільних обов'язків особами і встановлює основні принципи та умови цього процесу. Розглянемо кожен пункт окремо:

1. Межі виконання цивільних обов'язків: Згідно з цим пунктом, цивільні обов'язки виконуються у межах, встановлених договором або актом цивільного законодавства. Це означає, що сторони угоди або відповідні правові акти визначають обсяг і умови виконання обов'язків.

2. Недопустимість примусу до дій, що не є обов'язковими: Цей пункт забороняє примус особи до дій, які не є обов'язковими для неї згідно з угодою або законом.

3. Забезпечення виконання обов'язків заохоченням та відповідальністю: Згідно з цим пунктом, виконання цивільних обов'язків забезпечується заохоченням та відповідальністю, які встановлені угодою або законом. Це може включати винагороду за виконання обов'язків або покарання за їхнє невиконання.

4. Можливість звільнення від обов'язків: Цей пункт передбачає можливість звільнення особи від цивільного обов'язку або його виконання відповідно до умов, встановлених угодою або законом.

Стаття 14 закріплює принципи виконання цивільних обов'язків, що сприяють стабільності і порядку у суспільстві. Вона підкреслює необхідність дотримання меж, встановлених договором або законодавством, в процесі виконання обов'язків. Також, стаття наголошує на тому, що ніхто не може бути змушений до виконання дій, які не є обов'язковими для нього згідно з угодою або законом.

Забезпечення виконання обов'язків здійснюється за допомогою заохочення та відповідальності, встановлених угодою між сторонами або законодавством. Це може включати винагороду за виконання обов'язків або покарання за їх невиконання. Крім того, стаття визначає можливість звільнення особи від виконання обов'язку у випадках, передбачених угодою або законом.

Отже, стаття 14 встановлює важливі принципи та умови виконання цивільних обов'язків, що сприяють правовому захисту прав та обов'язків громадян і забезпечують порядок і стабільність у суспільстві.

Тема "Реалізація цивільних прав та виконання цивільних обов'язків" завжди залишається актуальною у будь-якому суспільстві, оскільки вона стосується основних принципів правового державного устрою та громадянського життя. Ось кілька аспектів, що підтверджують актуальність цієї теми:

1. Збереження правопорядку: Ефективна реалізація цивільних прав та виконання обов'язків є основою правового порядку у суспільстві.

Це забезпечує стабільність, впевненість громадян у їхніх правах та обов'язках і сприяє попередженню конфліктів.

2. Захист індивідуальних свобод: Кожен громадянин має право на захист своїх цивільних прав та свобод. Забезпечення цієї захищеності від незаконних дій інших осіб або органів влади є важливою складовою справедливого суспільства.

3. Економічний розвиток: Виконання цивільних обов'язків сприяє ефективному функціонуванню економіки. Дотримання контрактів, умов договорів, оплати податків та інших обов'язків забезпечує довіру між бізнесом, владою та громадянами, що сприяє стабільності економічного середовища.

4. Соціальна справедливість: Правильна реалізація прав і виконання обов'язків сприяє соціальній справедливості. Це означає, що всі громадяни мають однаковий доступ до правових захисту та обов'язки перед законом незалежно від їхнього соціального статусу, релігійних переконань або інших факторів.

Отже, тема "Реалізація цивільних прав та виконання цивільних обов'язків" залишається важливою в контексті забезпечення справедливого, стабільного та розвинутого суспільства.

Взаємозв'язок між цивільними правами та цивільними обов'язками:

- Цивільні права та цивільні обов'язки нерозривно пов'язані.
- З одного боку, цивільні права дають людям можливість жити гідно та повноцінно.
- З іншого боку, цивільні обов'язки гарантують, що люди живуть у гармонії один з одним і що суспільство функціонує належним чином.
- Без цивільних прав люди не зможуть жити вільно та реалізувати свій потенціал.
- Без цивільних обов'язків суспільство буде хаотичним і нестабільним

Список бібліографічних посилань

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

2. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с

3. Цивільне право : підручник : у 2 т. / [Борисова В. І. (кер. авт. кол.), Баранова Л. М., Бегова Т. І. та ін.] ; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасько-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. – Харків : Право. – Т. 1. – 2011. – 568 с.

4. Цивільне право України [Текст] : підручник : у 2 кн. / О. В. Дзера (кер. авт. кол.), Д. В. Боброва, А. С. ЗЗВ Довгерт та ін. ; за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – Кн. 1. – С. 234.

Одержано 02.06.2024

Дмитро Євгенович ГЛАДКИЙ,
інститут права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Олена Олександрівна НАГОРНА,
старший викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ПІДВІДОМЧІСТЬ І ПІДСУДНІСТЬ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ

Підвідомчість та підсудність цивільних справ – це два основоположні поняття цивільного процесуального права, які визначають, який суд має розглядати ту чи іншу справу. Розуміння цих інститутів є ключовим для правильного звернення до суду та забезпечення справедливого та ефективного вирішення цивільних спорів.

Тема підвідомчості та підсудності цивільних справ має виняткову важливість з кількох причин:

1. Справедливий та ефективний розгляд справ:

- Забезпечення своєчасного розгляду: Правильне визначення суду, який має розглядати справу, гарантує, що вона не буде "футболитися" між різними інстанціями, що економить час та ресурси всіх учасників процесу.

- Захист прав та законних інтересів сторін: Завдяки дотриманню правил підсудності позивачу надається можливість звернутися до того суду, який є для нього найбільш зручним, а відповідач не змушений захищати свої інтереси далеко від місця свого проживання чи місця розташування його майна.

- Єдина судова практика: Правильне застосування норм про підвідомчість та підсудність сприяє тому, щоб подібні справи розглядалися однаково в різних судах, що забезпечує стабільність та передбачуваність правосуддя.

2. Вплив на різні аспекти життя:

- Зростання кількості онлайн-спорів: З розвитком електронної комерції зростає й кількість спорів, пов'язаних з онлайн-угодами. Визначення суду, який має розглядати такі спори, часто стає складним завданням, адже місце проживання сторін або місцезнаходження товару можуть бути не очевидними.

- Міжнародні цивільні правовідносини: Зростання міжнародних торговельних та цивільних правовідносин робить актуальним питання визначення компетенції судів при розгляді спорів з іноземним елементом.

- Вдосконалення судової системи: Проведення судової реформи в Україні спрямоване на підвищення якості судочинства, в тому числі за рахунок більш чіткого розмежування компетенції судів.

3. Актуальність в майбутньому:

- Зростання правової свідомості: З кожним роком все більше людей звертаються до суду за захистом своїх прав. Це призводить до збільшення навантаження на суди та, як наслідок, до зростання актуальності питань, пов'язаних з розподілом справ між різними судами.

- Застосування сучасних технологій: Використання електронних судів та інших онлайн-інструментів у цивільному процесі також може впливати на правила визначення підсудності справ.

Отже, тема підвідомчості та підсудності цивільних справ не лише не втрачає своєї актуальності сьогодні, але й буде залишатися такою в майбутньому. Знання та розуміння цих інститутів є необхідними для забезпечення справедливого та ефективного вирішення цивільних спорів, захисту прав та законних інтересів громадян, а також для розвитку судової системи загалом.

Підвідомчість – це юридична категорія, яка визначає, до якого виду суду (загальної юрисдикції, господарського, адміністративного) належить розгляд конкретної справи. Визначення підвідомчості здійснюється на основі предмета спору.

Підвідомчість цивільних справ ґрунтується на предметі спору, тобто на тому, які саме правовідносини регулюються спірними питаннями. Виходячи з предмета спору, Цивільний процесуальний кодекс України (ЦПК України) розмежує компетенцію судів загальної юрисдикції, господарських судів та адміністративних судів.

Правильне визначення підвідомчості справи має важливе значення для:

- **Забезпечення своєчасного розгляду справи:**
 - Якщо справа буде подана до некомпетентного суду, вона буде йому повернута, що призведе до втрати часу та затягування вирішення спору.

- **Захисту прав та законних інтересів сторін:**

- Завдяки дотриманню правил підвідомості позивачу надається можливість звернутися до того суду, який є для нього найбільш зручним, а відповідач не змушений захищати свої інтереси далеко від місця свого проживання чи місця розташування його майна.

- **Єдиної судової практики:**

- Правильне застосування норм про підвідомчість сприяє тому, щоб подібні справи розглядалися однаково в різних судах, що забезпечує стабільність та передбачуваність правосуддя.

Підсудність – це юридична категорія, яка визначає, який суд конкретної юрисдикції (районний, міський, апеляційний, Верховний Суд) має розглядати справу. Визначення підсудності здійснюється на основі критеріїв підсудності, які встановлені Цивільним процесуальним кодексом України (ЦПК України).

Правило загальної підсудності поширюється на всі справи позовного провадження, за винятком тих, для яких ЦПК встановлюється інший вид підсудності.

Для окремої категорії справ (ст. 28 ЦПК) встановлена підсудність за вибором позивача. Зокрема, позови про стягнення коштів та утримання і про встановлення батьківства, позови працівників, що впливають з трудових правовідносин, позови, що впливають з авторського права можуть подаватися також за місцем проживання позивача.

Ст.30 ЦПК передбачена виключна підсудність :

1. Позови, що виникають із приводу нерухомого майна, пред'являються за місцезнаходженням майна або основної його частини. Якщо пов'язані між собою позовні вимоги пред'явлені одночасно щодо декількох об'єктів нерухомого майна, спір розглядається за місцезнаходженням об'єкта, вартість якого є найвищою.

2. Позови про зняття арешту з майна пред'являються за місцезнаходженням цього майна або основної його частини.

3. Позови кредиторів спадкодавця, що подаються до прийняття спадщини спадкоємцями, пред'являються за місцезнаходженням спадкового майна або основної його частини.

4. Позови до перевізників, що виникають з договорів перевезення вантажів, пасажирів, багажу, пошти, пред'являються за місцезнаходженням перевізника.

5. Справи про арешт судна, що здійснюється для забезпечення морської вимоги, розглядаються судом за місцезнаходженням морського порту України, в якому перебуває судно або до якого прямує, або порту реєстрації судна.

6. Зустрічний позов та позов третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, незалежно від їх підсудності пред'являються в суді за місцем розгляду первісного позову. Це правило не застосовується, коли відповідно до інших визначених у цій статті правил виключної підсудності такий позов має розглядатися іншим судом, ніж тим, що розглядає первісний позов.

7. У випадку об'єднання позовних вимог щодо укладання, зміни, розірвання і виконання правочину з вимогами щодо іншого правочину, укладеного для забезпечення основного зобов'язання, спір розглядається судом за місцезнаходженням відповідача, який є стороною основного зобов'язання.

8. Вимоги щодо реєстрації майна та майнових прав, інших реєстраційних дій розглядаються судом, визначеним за правилами підсудності щодо розгляду спору, похідними від якого є такі вимоги.

Неправильне визначення підвідомості та підсудності може мати негативні наслідки:

- Затримка розгляду справи:
 - Якщо справа буде подана до некомпетентного суду, вона буде йому повернута, що призведе до втрати часу та затягування вирішення спору.
 - Порушення прав та законних інтересів сторін:
 - Сторона може бути позбавлена можливості захистити свої права та законні інтереси в зручному для неї суді.
 - Незаконне та необґрунтоване судове рішення:
 - Таке рішення може бути скасоване в апеляційному чи касаційному порядку, що призведе до додаткових витрат часу та коштів.

Отже, знання та розуміння правил підвідомості та підсудності є необхідними як для юристів, так і для звичайних громадян, які хочуть захистити свої права та законні інтереси в цивільному процесі.

Список бібліографічних посилань

1. Застосування судами цивільного і цивільного процесуального законодавства / За заг. ред. П. І. Шевчука. - К.: Ін Юре, 2018. - С. 230.

2. Штефан М. Й. Цивільний процес. - С. 268.

3. Балюк М. І., Луспенник Д. Д. Практика застосування Цивільного процесуального кодексу України (цивільний процес у питаннях і відповідях). Коментарі, рекомендації, пропозиції. Серія "Судова практика". - Харків: Харків юридичний, 2016. - С. 155.

4. Цивільний процесуальний кодекс України <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>

Одержано 02.06.2024

Єгор Юрійович ГРЕЧИШКІН,

курсант 2 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Марина Вікторівна ЛОГІНОВА,

викладач кафедри цивільного права та процесу Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ ТА СВІТУ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ: ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Російська агресія проти України призвела до загострення проблеми з продовольством не лише в Україні, а й у різних куточках світу. Блокування морських портів України Росією призвело до того, що аграрії втратили можливість збуту вирощеної їм продукції минулого року та отримання необхідних коштів для проведення посівної кампанії 2022 року. Це ставить під загрозу майбутній урожай. Проте Україна залишається провідною аграрною державою світу, здатною забезпечити продовольством майже 500 мільйонів населення [1].

Стан продовольчої безпеки в Україні погіршився через порушене забезпечення продовольством на тимчасово окупованих територіях та в регіонах, де через бойові дії припинилися поставки їжі. Також спостерігалось погіршення номенклатури харчових продуктів та їхньої якості в певній мірі. Незважаючи на це, ООН включила Україну до списку двадцятки країн світу, які загрожує голод [1].

Однак, відсутність поставок сільськогосподарської продукції з України вплинула і на розвинені країни Європи. Наприклад, у Великобританії деякі роздрібні мережі почали обмежувати продаж соняшникової олії, організовуючи її продаж "в одні руки", через порушення поставок з України. Більше того, європейські фермери звернулися до закупівлі генетично модифікованих кормів для худоби у США та Південній Америці після припинення поставок кукурудзи з України, яка не містить ГМО [2].

Таким чином, російська агресія призвела до глобальної продовольчої кризи, в результаті чого країни ЄС відступають від високих екологічних та продовольчих стандартів, досягнутих ними протягом останнього десятиліття.

У тих країнах, де продовольче благополуччя забезпечується переважно або повністю за рахунок імпорту сільськогосподарської

продукції, загострення продовольчої проблеми є серйозним, а в деяких з них досягло критичного рівня. За оцінками американського політолога і геоекономіста Пітера Зейхана, лише у цьому році майже 0,5 мільярда людей страждатимуть від недоїдання, а наступного року ця цифра збільшиться утричі [3].

Згідно з висловленням генерального секретаря ООН Антоніу Гуттеріша, конфлікт в Україні може призвести до голоду та бідності для значної кількості людей, що є небаченим протягом багатьох десятиліть. Особливо це загрожує мільйонам людей в Африці та на Близькому Сході. Навіть з відновленням роботи трьох морських портів України в рамках "Зернової угоди" наприкінці липня 2022 року, обстріли та постійна загроза з боку агресора перешкоджають забезпеченню необхідних обсягів поставок вітчизняних сільськогосподарських продуктів до країн-споживачів [3].

Таким чином, агресія росії проти України на початку 2022 року стала значним випробуванням для продовольчої безпеки, яке не обмежується лише Україною, а має глобальні наслідки для всього світу. Крім того, ця агресія може призвести до політичної нестабільності в десятках країн.

У зв'язку з цим глобальна спільнота розпочала пошук шляхів ефективної реакції на загострення продовольчої ситуації, спричинене військовою агресією росії проти України. Наприклад, у червні 2022 року у Сенаті США законодавці від обох політичних партій представили резолюцію, яка засуджує використання голоду як зброї війни в Україні та інших країнах [4, с. 295].

Резолюція, серед іншого, закликає уряд США прийняти заходи, щоб використання голоду як зброї війни підпадало під дію інструментів, які передбачають відповідальність за дії осіб, урядів, правоохоронних органів, організацій, таких як Глобальний Акт Магнітського. Крім того, резолюція закликає Сполучені Штати та їхніх партнерів спільними зусиллями відновити глобальну стабільність і притягнути окремих осіб та уряди до відповідальності за конфлікти, які призводять до глобального голоду і ставлять під загрозу продовольчу безпеку багатьох країн [4, с. 296].

Зважаючи на глобальну продовольчу кризу, спричинену російською агресією проти України, та беручи до уваги статус України та інших провідних аграрних країн світу, таких як Аргентина, Бразилія і т. д., які забезпечують продовольчу безпеку нашої планети, вважаємо за доцільне ініціювати укладення міжнародного договору щодо гарантії продовольчої безпеки світу. Цей договір надав би країнам-експортерам продовольства правовий статус гарантії продовольчої безпеки світового рівня.

Правовий статус гарантів продовольчої безпеки світу повинен передбачати, що будь-які ворожі дії однієї країни проти держави-гаранта продовольчої безпеки світу, які перешкоджають або значно обмежують експорт продовольчих товарів цією країною, розглядатимуться як ворожі не лише до країни-експортера продуктів, але й до всього світу, і передбачатимуть застосування серйозних міжнародно-правових санкцій проти країни-порушника.

Список біографічних посилань

1. ООН внесла Україну до двадцятки країн, яким загрожує голод. URL: <https://agroportal.ua/news/ukraina/oon-vneslaukrajinu-dodvadcyatki-krajin-yakim-zagrozhuye-golod>

2. У Великобританії обмежили продаж соняшникової олії. URL: <https://agropolit.com/news/23738-u-velikobritaniyi-obmejiliprodaj-sonyashnikovoyi-oliyi/>

3. Агросектор та війна: Цього року ми говоримо про недоїдання 0,5 млрд людей, а наступного ця цифра потроїться. URL: <https://kurkul.com/spetsproekty/1350-agrosector-ta-viynatsogo-roku-mi-govorimo-pro-nedoyidannya-05-mlrd-lyudey-anastupnogo-roku-tsyatsifra-potroyitsya>

4. КУРМАН, Т. В. Актуальні питання правового забезпечення продовольчої безпеки в умовах агроекоциду. *Аналітично-порівняльне правознавство*, 2023, 5: 293-297.

Одержано 25.05.2024

Тетяна Віталіївна ГРИГОРЧУК,

здобувач вищої освіти 3 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Марина Вікторівна ЛОГІНОВА,

викладач кафедри цивільного права та процесу Дніпровського державного університету внутрішніх справ

РОЗГЛЯД ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ У ПОРЯДКУ НАКАЗНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Розгляд цивільних справ у порядку наказового провадження є одним з найбільш швидких та ефективних способів захисту прав та законних інтересів громадян у сфері цивільних правовідносин. Цей вид провадження передбачає спрощену процедуру розгляду справ,

що дозволяє швидко та оперативно вирішувати питання, пов'язані з відшкодуванням матеріальної шкоди, стягненням боргів та іншими цивільно-правовими питаннями. Однак, незважаючи на свою ефективність, наказове провадження у цивільних справах має ряд особливостей та проблемних питань, які вимагають всебічного дослідження та вирішення.

Відповідно до статті 160 Цивільного процесуального кодексу України, судовий наказ - це спеціальна форма судового рішення, яке виноситься судом після розгляду вимог, передбачених законом. Особа, яка має право на вимогу, або представники органів та осіб, які також можуть звернутися до суду в інтересах інших осіб, можуть подати заяву про видачу судового наказу [1].

У середньовіччі наказне судочинство було поширеним у багатьох країнах Європи, де процедура наказного провадження була спрощена, але зберігала свою суть. Головними суб'єктами цієї процедури були кредитори, які могли звернутися до суду з клопотанням про видачу судового наказу на підставі підтверджувальних документів. Суд виносив рішення щодо цього клопотання, яке мало силу виконавчого документа [2, с. 397].

Наказове провадження у цивільних справах має ряд особливостей, що відрізняють його від інших видів провадження, зокрема: спрощений порядок розгляду справ, відсутність участі сторін у судовому засіданні, можливість розгляду справ у письмовій формі, обмежені строки розгляду справ та можливість оскарження рішення судді у порядку, встановленому для апеляційного провадження.

Наказне провадження - це спрощений спосіб захисту майнових прав кредитора, коли він вимагає від боржника повернення коштів або майна на підставі достовірних документів і обставин, без подання позову, але за допомогою судового наказу. Учасниками такого провадження є заявник, заінтересовані особи та їхні представники, а також можуть брати участь визначені законом органи та особи [3, с. 464].

Підстави для розгляду цивільної справи у наказовому провадженні включають вимоги, що виникають з договорів, законів та інших правових актів, вимоги про стягнення штрафів, пені та неустойки, вимоги про видачу майна, що перебуває у незаконному володінні, вимоги про визнання права власності на майно, що знайдено або вилучено у злочинця, вимоги про видачу копій документів, що знаходяться у іншій особі, та інші вимоги, передбачені законом для розгляду у наказовому провадженні. Порядок оскарження рішення судді у наказовому провадженні передбачає, що сторона, яка не погоджується з рішенням, має право оскаржити його у суді вищої інстанції

протягом встановленого законом строку, який зазвичай становить 10 днів з дня отримання рішення. При розгляді апеляції суд вищої інстанції може залишити рішення судді без змін, скасувати його та повернути справу для нового розгляду, або скасувати його та прийняти нове рішення.

Процедура наказного провадження відрізняється своєю простотою - від подання заяви про видачу судового наказу до його виконання. До доказування також застосовуються спрощені правила, відмінно від загального позовного провадження [4, с. 70].

Проблеми розгляду цивільних справ у наказовому провадженні включають обмеженість компетенції суддів, недостатню кваліфікацію суддів, обмеженість строків розгляду справ та можливість зловживання процедурою. Перспективи розвитку наказового провадження у цивільних справах включають розширення компетенції суддів, підвищення кваліфікації суддів, впровадження електронного судочинства та розробку ефективних механізмів захисту прав та інтересів сторін.

Такий порядок розгляду цивільних справ у формі наказного провадження може бути ефективним у випадках, коли потрібно швидко вирішити питання, пов'язані з цивільними правовідносинами. Проте варто зазначити, що такий підхід може призвести до скорочення прав співучасників у судовому процесі та не дозволяє дати повну можливість кожній стороні висловити свою позицію. Таким чином, вирішення цивільних справ у формі наказного провадження має свої переваги та недоліки, але варто ретельно відстежувати дотримання процесуальних правил та забезпечувати можливість кожній стороні дійти справедливого вирішення спору.

Список бібліографічних посилань

1. Цивільний процес України: підручник / кол. авторів; за ред. В. О. Кучера. – Львів: ЛьвДУВС, 2016. – 768 с.
2. Жолоб, Ю. О. Наказне провадження як вид цивільного судочинства: історичні аспекти. Diss. Одеський державний університет внутрішніх справ, 2024.
3. Цивільний процес України: підручник / кол. авторів; за ред. В. О. Кучера. – Львів: ЛьвДУВС, 2016. – 768 с.
4. ШАБАЛІН, Андрій. НАКАЗНЕ ПРОВАДЖЕННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ: НОВИЙ ПОГЛЯД. Щорічний юридичний збірник наукових праць видається з 1999 р. Засновник: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка ФГ Бурчака Національної академії, 2022, 65.

Одержано 03.06.2024

Тетяна Віталіївна ГРИГОРЧУК,

здобувач вищої освіти 3 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Марина Вікторівна ЛОГІНОВА,

викладач кафедри цивільного права та процесу Дніпровського державного університету внутрішніх справ

СУДОВИЙ РОЗГЛЯД ЯК ІНСТИТУТ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА ТА СТАДІЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Цивільне процесуальне право є галуззю права, що регулює порядок розгляду цивільних справ у судах та інших державних органах, а також встановлює правові форми та засоби захисту порушених або оспорюваних цивільних прав і інтересів осіб. Воно визначає процедури, які повинні бути дотримані під час судового розгляду, включаючи правила доказування, строки, порядок подання позовів та апеляцій, а також вимоги до складу суду та участі сторін.

Цивільний процес є однією з основних складових сучасної правової системи, призначеною забезпечувати захист цивільних прав і інтересів фізичних та юридичних осіб. Одним з ключових інститутів цивільного процесуального права є судовий розгляд, який відіграє вирішальну роль у розв'язанні цивільних спорів та забезпеченні справедливості. Судовий розгляд є не лише стадією цивільного процесу, але й самостійним інститутом, що має свої характерні риси, принципи та функції.

Судовий розгляд – основна стадія цивільного процесу, під час якої суд вирішує суттєві питання цивільної справи шляхом ухвалення законного та обґрунтованого рішення. Ця стадія процесу включає ряд процесуальних дій, спрямованих на повне, всебічне та об'єктивне встановлення важливих обставин [1, с. 387].

Судовий розгляд є стадією цивільного процесу, під час якої суд розглядає справу за суттю, вивчає докази, проводить судові засідання та виносить рішення щодо прав і обов'язків сторін. Характерними рисами судового розгляду є судовість, протилежність, рівність сторін, публічність та усність. Ці принципи забезпечують справедливість, об'єктивність і прозорість судового розгляду, а також гарантують захист прав і законних інтересів учасників цивільного процесу.

Згідно зі Цивільним процесуальним кодексом України, справа розглядається у закритому судовому засіданні, коли відкритий розгляд може призвести до викриття конфіденційної інформації, або у разі запиту учасників справи для забезпечення конфіденційності усиновлення, захисту приватних аспектів їхнього життя або даних, що можуть порушити їх гідність і честь, а також у інших випадках, передбачених законом [2].

Стадія судового розгляду є однією з основних складових цивільного процесу, яка передбачає розгляд справи за суттю, вивчення доказів, проведення судових засідань та винесення рішення судом. Ця стадія починається з моменту передачі справи до судового розгляду та завершується винесенням рішення судом або укладенням мирової угоди сторін. Стадія судового розгляду є ключовою для забезпечення справедливості, об'єктивності та прозорості цивільного процесу, а також для захисту прав і законних інтересів учасників процесу.

Процесуальна діяльність є невід'ємною складовою цивільного судочинства, але не може бути розглянута окремо від учасників процесу. Склад та статус учасників цивільного процесу, зокрема їхні інтереси, можуть відрізнятись на різних етапах. Наприклад, обов'язковий суб'єкт, такий як суд, представлений судовими органами різних інстанцій, має різні повноваження на різних етапах судочинства [3, с. 26].

Основним завданням у сукупності цивільних процесуальних правовідносин, що виникають при судовому розгляді, є захист прав, свобод і законом охоронюваних інтересів громадян і організацій, а також охорона державних і суспільних інтересів. Факультативним завданням є зміцнення законності та правопорядку, попередження правопорушень і формування поваги до права і суду. Функція судового розгляду охоплює широкий спектр процесуальних дій, які зазвичай розподіляються на розгляд справи і прийняття рішення [4, с. 257-258].

Перспективи розвитку судового розгляду та цивільного процесу в цілому пов'язані з впровадженням нових технологій, змінами у законодавстві та зростанням вимог до ефективності та прозорості судової системи. Однією з ключових тенденцій є цифровізація судових процесів, яка дозволяє зменшити час і витрати на розгляд справ, а також підвищити рівень доступу до судової інформації. Крім того, очікується, що зміни у законодавстві будуть спрямовані на посилення захисту прав людини та покращення умов для ведення бізнесу. Зростання вимог до ефективності та прозорості судової системи також може призвести до посилення ролі альтернативних способів вирішення спорів, таких як арбітраж та медіація.

Таким чином, судовий розгляд є важливою стадією цивільного процесу, яка визначається законом і має на меті вирішення спорів та конфліктів між сторонами. Цей процес дозволяє забезпечити справедливість, захист прав та інтересів громадян, а також забезпечити здійснення правосуддя. Важливо пам'ятати, що судовий розгляд повинен відбуватися швидко та ефективно, дотримуючись принципів законності та справедливості.

Список бібліографічних посилань

1. Цивільний процес України: підручник / кол. авторів; за ред. В. О. Кучера. – Львів: ЛьвДУВС, 2016. – 768 с.

2. Цивільний процесуальний кодекс України від 16 січня 2003 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (Дата звернення 01.06.2024).

3. БОБРИК, Володимир; УКРАЇНИ, ФГ Бурчака НАПрН. МЕТОДОЛОГІЯ ВИЗНАЧЕННЯ СТАДІЙНОСТІ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА. *Щорічний юридичний збірник наукових праць видається з 1999 р. Засновник: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка ФГ Бурчака Національної академії*, 2022, 24.

4. Васильєв С. В. Цивільний процес. Підручник. / С. В. Васильєв – К.: Алерта, 2019. – 506 с.

Одержано 03.06.2024

Марина Олександрівна ДЗЕРКАЛЬ,

курсантка 2 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Олена Олександрівна НАГОРНА,

старший викладач кафедри цивільного права та процесу Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ДОКАЗУВАННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ ТА ЙОГО ОБОВ'ЯЗОК

Для повного розуміння визначення та процесу доказування слід зазначити, що передбачає собою саме доказ. Отже, доказом є певні відомості, які можуть відображати обставини певної події. [2,ст.7]В сучасному світі доказування тлумачать як діяльність суду, яка полягає в пізнанні фактичних даних та встановленні істини. Доказування є обов'язковою складовою цивільного судочинства.

Така процесуальна форма діяльності суду, як доказування має свій обов'язок, іншими словами тягар доказування. Відповідно до ч.1 статті 81 Цивільного процесуального кодексу кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, крім випадків, встановлених цим Кодексом. Також ч.6 ст.81 ЦПК України вказує на те, що доказування не може ґрунтуватися на припущеннях[1]. Під час судового розгляду справи, кожен із сторін має право на подачу доказів або відмову їх надавати, виходячи з цього можна сказати, що обов'язок доказування покладається на сторони процесу, як правило при поданні позовної заяви одна сторона-позивач точно буде зацікавлена, тобто буде обтяжена обов'язком надання фактичних даних, у разі неможливості їх надання, суд має право прийняти судові рішення на користь іншої сторони-відповідача. Також, нам варто дослідити структуру тягара доказування. Об'єктом доказування можна вважати обставини, які підлягають установленню і характеризуються єдністю предмету і меж доказування[6, ст 190]. Щодо предмета системи обов'язку доказування сучасні вчені зазначають, що до предмета доказування варто включати фактичні дані, які мають юридичне значення для справи, сукупність фактів, що підлягають доказуванню, фактичний склад правовідношення. Д.А. Фурсов у своїй праці до предмета доказування відносить виключно факти, які вказують на причини, що спричинили цивільно-правовий спір[3,ст.38-39]. Предмет тягара доказування можна поділити на три види, загальний, видовий та безпосередній. Загальним предметом слід вважати підґрунтя теоретичних досліджень доказової діяльності. Про безпосередній предмет можна сказати, що він встановлюється в кожній цивільній справі окремо, згідно з безпосереднім предметом суд відштовхується для вирішення спору. Видовий предмет допомагає встановити специфіку категорій цивільних справ. Варто зазначити, що тягар доказування є дворівневим, перший рівень – об'єктивний, йому властиві визначення правових норм, а також сам спір. Другим є суб'єктивний рівень, який являє своїм змістом проекцію об'єктивного рівня у площину позицій сторін цивільного процесу[5, ст.9].

Цивільне судочинство надає можливість сторонам використання електронних засобів доказування. Але, для застосування такого елемента в системі доказування, він має відповідати специфічним ознакам, таким як, необхідність застосування технічних та програмних засобів, наявність технічного носія інформації та реквізитів технічного характеру[4,ст,10]. Однак, варто вказати на проблематику використання електронних засобів доказування, вона полягає

в з'ясуванні методів, за допомогою яких суд може об'єктивно та достовірно визначити додані до справи докази. Такий доказовий елемент як електронні засоби поділяються на два види, звукозапис та відеозапис. Розглянемо перший вид доказів, звукозапис, це зафіксована на матеріально-технічному носії інформації у вигляді звукової інформації, щодо відеозапису можна сказати, що це зафіксована на матеріально-технічному носії візуальна інформація. Також, хочемо помітити позитивні аспекти застосування звуко- та відеозапису. Насамперед, використання таких елементів доказування дозволяє під час судового розгляду широко та об'єктивно дослідити перебіг всіх подій, здійснюється повне фіксування всієї інформації. Але зазначимо, що електронні засоби доказування не можуть мати привілеї над іншими засобами доказування.

В цивільному судочинстві існує проблематика застосування стандартів доказування. Для повного розуміння цієї проблеми необхідно розтлумачити саме визначення стандарту доказування. Вище зазначений термін застосовують країни загального права англо-саксонської правової системи, він принципово допускає існування невідзначеності при встановленні фактів[7,ст.3]. У доктрині цивільного процесуального права висловлюються думки, що стандарт доказування розуміється як об'єктивний критерій, на підставі якого суд оцінює докази для встановлення фактів справи, як ступінь достовірності наданих доказів[8,ст.326]. Згідно з статтею 89 ЦПК України, суд оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному, об'єктивному та безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів, суд також оцінює належність, допустимість, достовірність кожного доказу окремо[1]. Отже, внутрішнє переконання судді під час оцінки доказів є аналогом стандарту доказування. І.О. Бут вказує на суттєвий недолік оцінки доказів за внутрішнім переконанням судді, в такій діяльності науковець вбачає суб'єктивність, тобто індивідуалізовану оцінку доказів.

Список бібліографічних посилань

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 27.04.2024 №1618-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР) 2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/conv#n6605>
2. Штефан А. Докази і засоби доказування в цивільному процесі. Захист прав 2017. Ст.7
3. Грабовська О. Зміст предмета доказування в цивільному процесі. Національний юридичний журнал: Теорія і практика. 2015. Ст.38-39

4. Каламайко А.Ю. Електронні засоби доказування в цивільному процесі. Національний юридичний університет ім. Я. Мудрого 2016. Ст 10-11

5. Фартушок Н.Б. Тягар доказування в цивільному судочинстві: порівняльно-правове дослідження. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. 2016. Ст 9-10.

6. Супрун Т.С. Поняття предмета доказування в цивільному судочинстві. Харківський національний університет внутрішніх справ. 2016. 190 с.

7. Полюк Ю.І. Проблематика застосування стандартів доказування у цивільному судочинстві. Академічні візії 2023. Ст 7

8. Бут І.О. Стандарт доказування «баланс ймовірностей» у цивільному судочинстві. Правове життя сучасної України: у 3 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.(м.Одеса,15 трав.2020 р.)/ відп. ред. М. Р. Аракелян. Одеса : Гельветика,2020. Т.2. С.324-327.URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle>

Одержано 03.06.2024

Марина Олександрівна ДЗЕРКАЛЬ,

курсантка 2 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Михайло Михайлович ФРОЛОВ,

доцент кафедри цивільного права та процесу Дніпровського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

СПАДКОВИЙ ДОГОВІР ТА ЙОГО РИЗИКИ

Нещодавно в цивільному праві з'явився відносно новий вид правочину- спадковий договір. Його поява зумовлена становленням в Україні ринкових економічних відносин. З появою інституту спадкового договору, на початку виникла велика кількість проблем, які пов'язані із суперечністю з приводу норм, які регулюють діяльність інституту. Також, варто зазначити, що проблематика виникло і з недостатністю законодавчої регламентації цього інституту. Відповідно до статті 1302 Цивільного кодексу України, за спадковим договором одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і в разі його смерті набуває право власності на майно відчужувача[1].

Під час застосування спадкового договору виникає велика кількість питань, які частково тлумаче Пленум Верховного Суду України №7 «Про судову практику у справах про спадкування». Але проблематика співвідношення спадкового договору та інституту обов'язкової частки у спадщині, контроль за виконанням спадкового договору після смерті відчужувача та відповідальність набувача за борги відчужувача залишаються актуальними[2,ст.202].

Юридична Список бібліографічних посилань вказує, що спадковий договір обмежує відчужувача розпоряджатися своїм майном, яке зазначене саме у цьому документі, та вказує, що на випадок смерті шляхом складання заповіту, договір буде недійсним. Науковець Т. Коваленко зазначає, що спадковий договір є своєрідною спробою обмеження спадкоємців їх обов'язкової частки спадщини[3,ст.4]. Однак, стосовно цієї думки існують певні спори, оскільки відповідно до ч.1 статті 30 ЦКУ, складовою частиною цивільної дієздатності є здатність особи набувати цивільних прав і самостійно їх здійснювати, а також своїми діями створювати цивільні обов'язки та самостійно їх виконувати[1].

Більшість науковців у своїх працях звертають увагу на те, що спадковий договір, оскільки він встановлює зобов'язальні відносини, зазначений вище договір науковці відносять до інституту зобов'язального договору. Тому твердження спадковий договір та договір спадкування не є тотожними.

Неменш спірним є питання визначення юридичної природи договору, а саме реальності та консенсуальності. Науковці вважають по різному, наприклад О. Шевченко вказує, що договір є реальним за своєю природою, в той час коли В. В. Васильченко притримується думки, що спадковий договір є консенсуальним, С. В. Мазуренко взагалі вказує, що даний договір є як і реальним так і консенсуальним. На вирішення цього спору, приходять правове визначення, яке регулюється нормами Цивільного кодексу України. Відповідно до статті 1304 ЦКУ спадковий договір укладається в письмовій формі з нотаріальним посвідченням. Стаття 604 ЦКУ зазначає, договір, який підлягає нотаріальному посвідченню, є укладеним з моменту його нотаріального посвідчення, коли сторони досягли згоди по всіх істотних умовах договору у встановленій законом формі, тоді ми можемо дійти висновку, що спадковий договір є консенсуальний[4,ст.169].

Розбіжності в теоретичному аспекті виникають з приводу відповідальності набувача за борги відчужувача. С. Мазуренко стверджує, що набувач отримавши право власності на майно відчужувача, успадковує його, а отже несе відповідальність за його борги[2,ст. 204].

Ствердження науковця знаходить своє правове тлумачення у нормах Цивільного процесуального права, а саме стаття 1282 встановлює зобов'язання для спадкоємців задовольнити вимоги кредитора повністю, але в межах вартості майна, яке отримано в спадщину[1]. Положення даної статті стосуються набувачів спадщини за заповітом або за законом.

Варто розглянути проблематику виникнення ризиків пошкодження майна, яке набувається у власність згідно з спадковим договором або в разі випадкової загибелі. Стаття 323 ЦКУ зазначає, що ризики пов'язані з річчю, несе власник. У разі оголошення відчужувача згідно спадкового договору померлим, набувач не має право вудчужувати нерухоме майно протягом трьох років[2,ст. 204].

З вище вказаного можемо сказати, що спадковий договір є консенсуальним, двостороннім, а також оплатним договором, який письмово укладається та потребує нотаріального посвідчення згідно з положеннями Цивільного кодексу України. Спадковий договір має різницю з заповітом, оскільки договір не може змінюватись в односторонньому порядку, а в заповіті такий алгоритм можливий, тому договір носить зобов'язальний характер. Беручи до уваги те, що інститут спадкового договору є відносно новим в цивільному законодавстві, існує велика кількість питань, які призводять до суперечки між науковцями, але більшість з них знаходять своє вірне тлумачення в нормах ЦКУ. Наприклад, проблематика питання щодо здійснення контролю за виконанням спадкового договору. Цивільний кодекс України передбачає частиною 3 статті 1307, що відчужувач має право призначити особу, яка буде здійснювати контроль за виконанням спадкового договору, але в разі відсутності такої особи, контроль буде закріплений за нотаріусом. Виходячи з вище вказаного можемо сказати, що спадковий договір слід віднести до зобов'язального права, доопрацювати на законодавчому рівні норми цивільного права, якими в подальшому будуть регламентуватись спори та проблеми в ході спадкового договору.

Список бібліографічних посилань

1. Цивільний Кодекс України: Закон України від 01.09.2001. №435-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv#top>
2. Кучеренко Д.С. Спадковий договір: Теорія та практика. Національна академія прокуратури України 2010. С.202-204
3. Абрамов М.В. Деякі аспекти спадкового договору. Одеська національна юридична академія. С. 4
4. Самчук-Колодяжна З.Ф., Вусенко Ю.В. Проблеми правового регулювання спадкового договору. Збірник матеріалів XIII Міжнародної

науково-практичної конференції, Луцьк 2016. С. 169. URL: https://www.law.vnu.edu.ua/_files/ugd/65dd18_36e2e2510e204bd7816a8f2ccb9dee8.pdf#page=169

Одержано 31.05.2024

Максим Денисович ДОНЧЕНКО,
інститут права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Олена Олександрівна НАГОРНА,
старший викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ЦИВІЛЬНИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

У віддзеркаленні сучасної динаміки інноваційного розвитку, питання захисту інтелектуальної власності стають ключовими у контексті цивільного права. Нові виклики, які супроводжують технологічні перетворення та глобальні трансформації, вимагають уважного розгляду й адаптації правового регулювання. В цьому контексті важливо розглянути, як сучасне цивільне законодавство вирішує завдання забезпечення справедливого розподілу прав та обов'язків у сфері інтелектуальної власності. Цей вступ слугує вихідною точкою для аналізу нових викликів та перспектив, що виникають у цьому контексті, зокрема у зв'язку з швидким темпом технологічних змін та потребою в балансі між інноваціями та захистом прав творців.[1]

Процедури реєстрації та охорони прав на інтелектуальну власність є необхідними та важливими кроками для стимулювання творчості та інновацій. Реєстрація надає власникам не лише визнання їхніх прав, але й забезпечує їхню ефективну охорону в сучасному конкурентному середовищі. Проте, важливо забезпечити, щоб цей процес був доступним та прозорим, сприяючи розвитку інновацій та створенню нових продуктів і послуг. Участь у міжнародних угодах та організаціях, таких як TRIPS та Всесвітня організація інтелектуальної власності (WIPO), є важливим елементом розвитку ефективної системи захисту інтелектуальної власності. Ці угоди та організації створюють єдині стандарти та спільні правила, що полегшує міжнародний обмін технологіями та інтелектуальними ресурсами. TRIPS,

як частина Світової торговельної організації (WTO), встановлює мінімальні стандарти для захисту прав інтелектуальної власності, сприяючи розвитку глобальної економіки та технологічного прогресу. Ця угода забезпечує вирівнювання підходів до захисту прав в різних країнах. WIPO виступає як міжнародний центр для розробки та обговорення міжнародних стандартів в галузі інтелектуальної власності. Вона сприяє співпраці між країнами, а також розвитку політик та практик у сфері захисту авторських прав, патентів, торговельних марок та інших видів інтелектуальної власності.[2]

Інновації є основним каталізатором розвитку суспільства, відкриваючи двері до нових можливостей, вирішення складних проблем та покращення якості життя. Важливість інновацій не обмежується лише економічними аспектами, але також впливає на соціальну, культурну та екологічну сфери. Інновації сприяють розвитку нових технологій, що полегшують повсякденне життя, покращують здоров'я та розширюють можливості освіти. Вони є двигуном економічного зростання, створюючи нові ринки, підприємства та робочі місця. Також інновації відіграють важливу роль у вирішенні глобальних викликів, таких як зміни клімату, медичні проблеми та боротьба з нерівністю. Новаторські підходи можуть привести до створення стійких та ефективних рішень для складних суспільних проблем. У суспільстві, яке активно прагне до розвитку та удосконалення, підтримка інновацій та творчого підходу є критичною. Поєднання технічного прогресу з соціальними і ціннісними аспектами сприяє створенню більш справедливого, стійкого та високорозвиненого суспільства.

Очікувані зміни в законодавстві щодо інтелектуальної власності свідчать про необхідність адаптації правових рамок до сучасних реалій. Моя думка щодо цього включає наступне:

- гнучкість та інновації: (очікується, що зміни будуть спрямовані на створення гнучких та інноваційних правових інструментів, які враховують швидкі зміни технологій і вимог ринку);

- цифрова трансформація: (законодавство може адаптуватися до викликів цифрової трансформації, враховуючи аспекти цифрових прав, кібербезпеки та нові форми інтелектуальної власності);

- захист персональних даних: (зростаюча увага до захисту персональних даних може призвести до введення строгих норм та стандартів для захисту інтелектуальної власності в цьому контексті);

- стримування піратства: (законодавство може бути посилене для боротьби з піратством та контрафакцією, зокрема в онлайн середовищі, з використанням нових технологій та методів);

- збільшення міжнародної співпраці: (очікується, що країни будуть збільшувати міжнародну співпрацю та гармонізацію законодавства

для ефективного захисту інтелектуальної власності на глобальному рівні);

- більш ефективні механізми розв'язання спорів: (можливе впровадження швидших та більш ефективних механізмів розв'язання спорів, що дозволяють вирішувати конфлікти швидко та справедливо);[3]

Висновуючи, регулювання цивільних відносин у сфері інтелектуальної власності є складним та різноманітним процесом. Ця сфера права визначається широким спектром об'єктів, різноманітними термінами захисту, процедурами реєстрації та ліцензування. Особливості включають в себе ефективні механізми захисту від порушень, такі як піратство чи контрафакція, а також міжнародну координацію для забезпечення єдиної системи захисту. Правове середовище в цій галузі відіграє важливу роль у стимулюванні інновацій та розвитку, забезпечуючи відповідні стимули творцям та інноваторам. Урахування цих особливостей є ключовим для створення ефективної системи захисту інтелектуальної власності, що сприяє творчості, інноваціям та стабільному розвитку сучасного суспільства. Сучасна сфера інтелектуальної власності стикається з численними новими викликами, визначеними швидким технологічним розвитком та цифровою трансформацією. Нові вимоги до захисту прав власності, особливо в онлайн середовищі, створюють необхідність адаптації правових систем та механізмів регулювання. Боротьба з піратством та контрафакцією вимагає вдосконалення та ефективності правових інструментів. Захист персональних даних стає невід'ємною частиною регулювання, вимагаючи уваги до збалансованого підходу між захистом приватності та забезпеченням інтелектуальної власності. Перспективи включають в себе розвиток глобальних стандартів та збільшення міжнародної співпраці для створення єдиної системи захисту. Інновації у сфері правового регулювання можуть сприяти створенню більш адаптивного та ефективного середовища, що підтримує творчість та розвиток сучасного суспільства.

Список бібліографічних посилань

1. Положення про державного інспектора з питань інтелектуальної власності: постанова Кабінету Міністрів України № 674 від 17 травня 2002 року // Офіційний вісник України від 7 червня 2002 р. № 21.

2. Енциклопедія інтелектуальної власності / за ред. проф. П. П. Крайнева. - К. : Старт-98, 2012. - 660 с.

3. Жилінкова О. В. Договірне регулювання відносин щодо інтелектуальної власності в Україні та за кордоном: монографія / О. В. Жилінкова. - К.: Юрінком Інтер, 2015. - 280 с.

Одержано 04.06.2024

Максим Денисович ДОНЧЕНКО,
інститут права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Михайло Михайлович ФРОЛОВ,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРЕДСТАВНИЦТВО У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

В сучасних цивільних правовідносинах, які постійно ускладнюються, зростає роль представництва. Це зумовлено, зокрема, інтернаціоналізацією цивільних зв'язків та спеціалізацією в сфері права. Метою даного дослідження є комплексне вивчення представництва в цивільному праві, включаючи його поняття, сутність, види, підстави виникнення, правовий статус представника та представленої особи, порядок здійснення представницьких повноважень та відповідальність сторін.

Представництво в цивільному праві являє собою правовідношення, в якому одна особа (представник) зобов'язана або має право вчинити правочин від імені другої особи (представленої особи). Сутність представництва полягає в тому, що представник діє не на власний розсуд, а в інтересах представленої особи. Представник не набуває прав та обов'язків, пов'язаних з правомочном, що він вчинив. Ці права та обов'язки виникають у представленої особи. Представництво відіграє важливу роль у цивільному обороті, адже воно дає можливість суб'єктам цивільного права реалізувати свої права та обов'язки через інших осіб. Це особливо актуально для осіб, які не мають можливості самостійно вчиняти правочини, наприклад, через малоліття, недієздатність, хворобу тощо. Представництво може бути добровільним (договірним) та законним. Добровільне представництво виникає на підставі договору доручення або іншого договору, в якому визначено повноваження представника. Законне представництво виникає на підставі закону, наприклад, представництво малолітніх дітей батьками або опікунами.

Представництво в цивільному праві поділяється на два основних види: добровільне (договірне) та законне. Добровільне представництво ґрунтується на волі сторін і виникає на підставі договору, зокрема:

- доручення: представник діє на підставі письмової або усної довіреності, виданої представленою особою;
- трудового договору: представник діє в рамках своїх трудових обов'язків;
- членства в громадській організації: представник діє в інтересах громадської організації, згідно з її статутом.

Законне представництво виникає згідно з законом, без волевиявлення сторін. До нього належать:

- представництво законних представників: батьки, опікуни, піклувальники діють від імені малолітніх та недієздатних осіб;
- представництво органів держави та органів місцевого самоврядування: вони діють в межах своїх повноважень, визначених законом;
- представництво органів юридичної особи: вони діють в межах своїх повноважень, визначених статутними документами.

Важливо зазначити, що представник, незалежно від виду представництва, має діяти в інтересах представленої особи і не може використовувати свої повноваження на власну користь.

Представницькі повноваження можуть припинитися з різних причин:

- Смерть представника або представленої особи: в такому разі представництво припиняється автоматично.
- Відкликання представника: представлена особа може в будь-який час відкликати представника, повідомивши про це йому письмово.
- Відмова представника від виконання своїх обов'язків: представник може відмовитися від виконання своїх обов'язків, повідомивши про це представленій особі письмово.
- Завершення строку дії довіреності: якщо представництво ґрунтується на довіреності, воно припиняється після закінчення строку дії довіреності.
- Виконання мети представництва: якщо представництво було надано для виконання певної мети, воно припиняється після досягнення цієї мети.
- Визнання представника недієздатним або обмежено дієздатним: в такому разі представництво припиняється згідно з законом.
- Припинення юридичної особи, яку представляв представник: в такому разі представництво припиняється автоматично.

Важливо зазначити, що припинення представницьких повноважень не завжди тягне за собою припинення правових наслідків, які виникли внаслідок вчинення представником правочинів. Наприклад,

якщо представник вчинив правочин, який не відповідав інтересам представленої особи, але вона не заперечила його, то цей правочин буде вважатися дійсним.

Представник несе відповідальність перед представленою особою за шкоду, заподіяну їй своїми винними діями або бездіяльністю. Відповідальність представника може бути цивільно-правовою, адміністративною або кримінальною, залежно від характеру та наслідків його дій. Представлена особа несе відповідальність перед третіми особами за зобов'язання, виниклі внаслідок вчинення представником правочинів в її інтересах. Відповідальність представленої особи може бути цивільно-правовою, адміністративною або кримінальною, залежно від характеру та наслідків правочинів, вчинених представником. Важливо зазначити, що представлена особа може звільнитися від відповідальності перед третіми особами, якщо вона доведе, що представник діяв без її згоди або вийшов за межі наданих йому повноважень. У деяких випадках представник та представлена особа можуть нести солідарну відповідальність перед третіми особами. Це означає, що третя особа може за своїм вибором звернутися з позовом до одного з них або до обох з них. Представництво є важливим інструментом цивільного права, який дає можливість суб'єктам цивільного права реалізувати свої права та обов'язки через інших осіб. Однак важливо пам'ятати про відповідальність, яку несуть представник та представлена особа.

Отже, Представництво в цивільному праві відіграє важливу роль у сучасних правовідносинах, адже воно дає можливість суб'єктам цивільного права реалізувати свої права та обов'язки через інших осіб. Це особливо актуально для осіб, які не мають можливості самостійно вчиняти правочини, наприклад, через малоліття, недієздатність, хворобу тощо. Існує два основних види представництва: добровільне (договірне) та законне. Добровільне представництво виникає на підставі договору, а законне - на підставі закону. Представник несе відповідальність перед представленою особою за шкоду, заподіяну їй своїми винними діями або бездіяльністю. Представлена особа несе відповідальність перед третіми особами за зобов'язання, виниклі внаслідок вчинення представником правочинів в її інтересах. Важливо знати про те, як виникає, здійснюється та припиняється представництво, а також про відповідальність, яку несуть представник та представлена особа. Це допоможе вам захистити свої права та інтереси в цивільних правовідносинах.

Список бібліографічних посилань

1. Гендзель О.В. Представництво в цивільному праві України: теоретичні та практичні аспекти: монографія. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2014. – 280 с.

2. Ківатенко О.М. Цивільне право України: загальна частина: підручник. – Х.: Торсінг, 2011.

3. Макарчук В.В. Представництво в цивільному процесі України: монографія. – К.: Алефа, 2007.

4. Мусійчук М.М. Представництво в цивільному праві України: теоретичні та практичні проблеми: монографія. – К.: Істина, 2005.

5. Шевченко О.М. Представництво в цивільному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – К., 2004.

6. Представництво в цивільному праві: конспект лекцій / уклад. О.В. Гендзель. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2013.

7. Представництво в цивільному процесі: конспект лекцій / уклад. В.В. Макарчук. – К.: Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2010.

Одержано 04.06.2024

Олександр Олександрович ДУНЯШЕНКО,

курсант 2 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Кристина Русланівна РЕЗВОРОВИЧ,

завідувач кафедри цивільного права та процесу Дніпровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент

ДОКАЗИ І ДОКАЗУВАННЯ ЯК АКТУАЛЬНЕ ПИТАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Питання доказів та їх доведення є одним з найбільш актуальних в системі права, так як цивільне процесуальне право надає особливу увагу ефективному та справедливому вирішенню спорів, що передбачає належну увагу до встановлення фактичних обставин справи шляхом доказів. В той же час, з розвитком суспільства та зміною умов життя виникають нові виклики та проблеми, пов'язані із забезпеченням достовірності доказів, їхньою збереженістю та адекватністю. У наш час, коли швидкість інформаційних потоків та технологічний прогрес стають неодмінною складовою суспільного життя, важливо враховувати вплив цих факторів на процес доказування. Проблема

доказів стає ще більш актуальною у контексті зростаючої кількості цивільних справ, а також у зв'язку зі складністю доказування деяких видів фактичних обставин. Мета даної роботи полягає в аналізі актуальних проблем та тенденцій у сфері доказів і доказування у цивільному процесі, виявленні шляхів їх подолання та вдосконалення, а також у пропозиціях щодо вдосконалення законодавства та практики застосування цивільного процесуального права.

В умовах сьогодення, насамперед цікавими та актуальними питаннями в контексті цивільного процесуального права є: територіальна підсудність судових справ, у тому числі пред'явлення позовів (заяв) за місцем тимчасового перебування під час війни; порядок передачі справ до іншого суду та відновлення втрачених проваджень; допит учасників справи (дітей), свідків тощо, які виїхали за кордон або залишилися на окупованій території, за допомогою власних технічних засобів; чи визнається поважною причиною неявка в судові засідання під час воєнного стану і скільки разів можливе відкладення розгляду справи; можливість поновлення процесуальних строків, які спливли під час війни; звільнення від сплати судових витрат під час війни; як отримати судові рішення судів, розташованих на тимчасово окупованих територіях; проблема доступу до ЄДРСР; порядок повідомлення учасників справи, які залишилися на окупованій території, і надсилання їм відзиву тощо. Багато питань стосувалися електронного судочинства та електронних доказів тощо.

Питання використання електронних доказів у цивільному судочинстві все частіше стають об'єктом дослідження в працях таких науковців, як: С. П. Ворожбіт, К. Л. Брановицького, М. В. Горелова, А. Ю. Каламайко, Ю. С. Павлова, в наукових статтях О.Ю.Гусева, К.Дрогозюк,С.В.Дяченко, А. В. Коваленко, В. С. Петренко, М. В. Пушкар, К.Р. Резворович, І. Ю. Татулич, С. А. Чванкіна, А. Штефан, а також у монографіях О. Т. Боннера та А. П. Вершиніна.

Так, Наталія Сакара, суддя Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду, зазначає: «Успішний результат розгляду справи в більшості випадків залежить від того, чи дійсно за допомогою доказів доведені обставини, які входять до предмета доказування».

Основними ознаками доказів є те, що це:

- фактичні дані, тобто не самі факти, а відомості про них;
- не будь-які фактичні дані, а лише ті, які треба встановити в тій чи іншій справі;
- фактичні дані, що втілюються в певній процесуальній формі (засобах доказування) [6].

Відповідно до статей 77–80 ЦПК України докази мають бути належними, допустимими, достовірними, достатніми [8].

Швидкий технологічний розвиток та зростаюча кількість справ, які розглядаються у віртуальному просторі, змушують нас звертати увагу на питання електронних доказів і доказування. Тому окреслимо переваги електронних доказів у цивільному процесі:

- електронні докази, такі як електронні документи, електронні повідомлення, відеозаписи та інші цифрові матеріали, стають все більш поширеними у цивільних справах (електронна кореспонденція, документи в електронному форматі, дані з комп'ютерів та мобільних пристроїв, відеозаписи з камер спостереження та інші електронні джерела інформації);

- завдяки електронним доказам сторони можуть забезпечити більш повне та точне вирішення спорів: надання не лише фактичної інформації, але й додаткових аргументів та підтримки своїм позиціям у судовому процесі.

Однак існують певні виклики та проблеми, пов'язані з використанням електронних доказів у цивільному процесі, а саме:

- проблема достовірності: важливо переконатися, що електронні докази є автентичними та достовірними, тобто не піддавалися маніпуляції та відповідають вимогам законодавства;

- проблема конфіденційності та приватності;

- проблема ефективності та доступності;

- проблема ефективного використання електронних доказів у цивільному процесі необхідні спеціалізовані знання та навички експертів.

Крім того, Кристина Резворович, доктор юридичних наук, доцент ДДУВС вказує: «Враховуючи позитивні зрушення, одна з проблем із використанням електронних доказів полягає в тому, що в національному законодавстві немає положень, на підставі яких можна було б точно визначити, що є оригіналом, а що є копією електронного доказу. В результаті часто виникають дискусії щодо неоднозначності прецедентного права та використання електронних доказів у цивільному судочинстві» [4].

Незважаючи на ці виклики, електронні докази мають великий потенціал для покращення процесу доказування у цивільному процесі. З розвитком технологій та стандартів безпеки можна очікувати подальшого зростання значення електронних доказів у судових процесах.

Цивільний процесуальний кодекс (далі – ЦПК України) розширює перелік засобів доказування електронними доказами (п. 1. ч. 2 ст. 76) [8]. Питання щодо правового регулювання та використання електронних доказів є складовими глобальної проблеми впровадження інформаційних технологій в українське судочинство. Сьогодні

вже важко заперечувати електронну форму спілкування через соціальні мережі та Інтернет, що є сучасним та досить важливим джерелом інформації, яке потребує нормативного врегулювання та поширення в правосуддя України, зокрема при розгляді та вирішенні судом цивільних справ. Використання електронних доказів регулюється Законом України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 рр.»; статус офіційності такі докази отримали з набуттям чинності новим процесуальним законодавством 15 грудня 2017 року. До того часу електронні докази намагалися кваліфікувати або як письмові, або як речові докази. [3].

Одним із видів електронних доказів є електронний документ. Його визначення наведено у ст. 5 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», а в ст. 7 цього Закону зазначено, що таке оригінал електронного документа.

Проаналізувши судову практику щодо застосування електронних, можемо стверджувати, що роздруківка електронного листування не може вважатись електронним документом (копією електронного документа), тобто не може вважатись доказом, тому що не містить електронного підпису. Ще в одному рішенні зроблено висновок, що роздруківки інтернет-сторінок (вебсторінок) самі собою не можуть бути доказом у справі. Вони визнаються доказом у разі, якщо виготовлені, видані й засвідчені власником відповідного інтернет-ресурсу або провайдером, тобто набувають статусу письмового доказу [8].

Отже, можна зробити висновок, що питання електронних доказів та їх доказування є актуальним питанням у цивільному процесуальному праві. Їх використання може забезпечити більш повне та об'єктивне вирішення спорів, але вони також мають ряд викликів та проблем, тому важливо постійно вдосконалювати законодавство та практику використання електронних доказів, з метою забезпечення справедливості та ефективності цивільного правосуддя.

Список бібліографічних посилань

1. Барбашин С. Використання електронних доказів у суді – власний досвід. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/vykorystannyaelektronnyhdokaziv-u-sudi-vlasnyj-dosvid/> (дата звернення: 16.04.2024).

2. Єдиний державний реєстр судових рішень (ЄДРСР). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення: 16.04.2024).

3. Кондрат'єва Л.А. Електронні докази в цивільному судочинстві в період воєнного стану. URL: http://lsej.org.ua/3_2022/18.pdf (дата звернення: 16.04.2024).

4. Резворович К. Проблематика дослідження електронних доказів у цивільному судочинстві України. Збірник матеріалів Міжнародного

науково-практичного онлайн-семінару (в авторській редакції), (м. Кривий Ріг, 29 квітня 2022 року). Кривий Ріг, 2022. 498с., 364. URL: <https://dnuvs.in.ua/wp-content/uploads/2022/06/zbirnyk-seminaru-29.04.2022.pdf> (дата звернення: 17.04.2024).

5. Резворович К.Р., Щербіна Д.В. Цивільне судочинство в умовах воєнного стану. Молодий вчений, № 2 (114), лютий 2023. С. 86-89. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5759/5635> (дата звернення: 17.04.2024).

6. Сакара Н. Докази і доказування у цивільному процесі в умовах воєнного стану у практиці Верховного Суду. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1348037/> (дата звернення: 16.04.2024).

7. Цивільне право та процес: підготовка до іспиту: навч. посіб. / кол. авт. [Резворович К. Р. (кер.), Юнін О. С., Круглова О. О. та ін.]. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2020. Ч. 1. 295 с. URL: <http://surl.li/fgvdl> (дата звернення: 17.04.2024).

8. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 16.04.2024).

Одержано 19.04.2024

Олександр Олександрович ДУНЯШЕНКО,

курсант 2 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Кристина Русланівна РЕЗВОРОВИЧ,

завідувач кафедри цивільного права та процесу Дніпровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент

СПАДКОВЕ ПРАВО В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ В КОНТЕКСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

В сучасному суспільстві важливо розуміти та захищати права людини в усіх аспектах її життя, включаючи спадкове право. Спадкове право в Україні відіграє важливу роль у забезпеченні справедливості та правової стабільності й стосується передачі майна та прав померлої особи його спадкоємцям. Це складний правовий інститут, який вимагає ретельного аналізу та забезпечення чіткої процедури

розподілу спадщини. Однак, на жаль, інколи цей процес може породжувати конфлікти та порушення прав людини. Захист прав людини в сфері спадкового права включає в себе забезпечення чесного та справедливого розподілу спадщини, уникнення дискримінації серед спадкоємців, а також захист прав неповнолітніх членів родини. Тож пропонуємо розглянути ключові аспекти спадкового права в Україні та підкреслити необхідність ефективних правових механізмів для гарантування справедливого розподілу спадщини та захисту прав людини в цьому контексті.

З давнини й до сьогоднішнього дня проблемні аспекти спадкового права залишаються в центрі уваги суспільства та держави та є одним з найбільш дискусійних в юридичній науці. Як галузь права, спадкове право – явище надбудовного характеру, на яке безпосередньо впливає форма власності на засоби виробництва. Поступовий перехід від домінування державної власності на засоби виробництва до утвердження засад приватності у праві власності – це яскравий приклад сучасного цивільного права. Питання спадкового права досліджували такі вчені, як: В.В.Васильченко, О.С.Юффе, Є.І. Фурса тощо.– це Одним з найдавніших інститутів цивільного права є спадкове право, яке являє собою систему встановлених державою норм, що регулюють відносини, предметом яких є перехід визначених законом цивільних прав та обов'язків фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців) в порядку універсального наступництва [4].

Регулювання спадкових прав визначено у Книзі 6 Цивільного кодексу України (Глава 84-90). Так, стаття 1216 Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ) регламентує, що спадкування – це перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців) [5].

В Україні, спадкове право – це регульована система передачі майна від покійної особи, де пріоритетними є принципи справедливості та родинної благодаті. Тож основними принципами та аспектами спадкового права в нашій країні можемо вважати:

- право на спадкування, яке гарантує, що кожна особа має право на спадкування, у кожного і кожної є можливість бути спадкоємцем/спадкоємницею і отримати майно від покійної особи;
- законна та заповітна спадщина означає, що майно спадкоємця розподіляється в законному порядку або відповідно до заповіту, який може бути складений спадкоємцем;
- коло спадкоємців: батьки – діти – подружжя тощо;
- порядок визначення спадкоємців ґрунтується на принципі родинності, за яким ближчі за ступенем роду мають перевагу перед далекими;

- право розпоряджатися спадщиною визначає відповідний орган для врегулювання питань спадщини;
- спадкоємці можуть відмовитися від спадкування або вимагати його поділу;
- оподаткування спадщини.

Відповідно до ст. 1223 ЦКУ передбачено, що право на спадкування виникає у день відкриття спадщини, а ст. 1270 ЦКУ регламентує відповідний строк для прийняття спадщини – 6 місяців [6].

Спадкування за законом та захист таких прав є одним з проблемних питань спадкування: були випадки коли особа за законом має право отримати спадщину, однак реалізувати це право в реальних умовах надто складно. Так, доведення факту родинних відносин, що є підставою для відмови у видачі свідоцтва на право отримання спадщини є однією з проблем, з якою досить часто зустрічаються на практиці спадкоємці померлої особи.

Крім того, на сьогодні є досить проблемним питання щодо отримання документів на спадкування на тимчасово окупованих територіях України. На жаль, якщо спадкоємець вкаже у заяві дані, які не збігаються із даними в реєстрі, такому заявнику у видачі документу буде відмовлено у зв'язку з розбіжностями, навіть якщо у Державному реєстрі актів цивільного стану громадян є актовий запис, складений на спадкодавця, на підставі якого може бути видане свідоцтво, або витяг з Державного реєстру актів цивільного стану, та за допомогою якого буде підтверджена наявність родинних відносин. Якщо такий документ знаходиться на окупованій території України, то актовий запис взагалі відділи органів державної реєстрації актів цивільного стану не зможуть надати, а це ускладнює процес доведення родинних відносин між спадкодавцем та спадкоємцем.

Аналізуючи судову практику в контексті спадкового права, можемо стверджувати, що суди при винесенні рішень щодо встановлення факту родинних відносин допускають ряд помилок, а саме: не перевіряють кола спадкоємців, які повинні були б бути зацікавленими особами у справі; не вимагають відомостей про смерть спадкодавця, щодо відкриття спадкової справи нотаріальною конторою; наявність заповіту; право особи на обов'язкову частку тощо [3].

До прикладу наведемо ухвалу Дніпровського апеляційного суду за Справою № 206/3502/20 (ЄДРСР), згідно якої в позові про стягнення компенсації вартості за набуту 1/2 частину спадкового майна без достатньої правової підстави, відмовлено. Питання щодо відкриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою про стягнення компенсації вартості за набуту 1/2 частину спадкового майна

без достатньої правової підстави, має бути вирішено після надходження матеріалів цивільної справи до Дніпровського апеляційного суду. А в Справі № 203/604/204 (ЄДРСР), позивачка звернулася до суду з позовом до Дніпровської міської ради, третя особа Перша Дніпровська державна нотаріальна контора, про встановлення факту родинних відносин, визнання права власності на квартиру у порядку спадкування за законом [1].

В Україні захист спадкових прав регулюється чинним законодавством. Однак в умовах війни виникають труднощі в реалізації цих прав, хоча основні принципи залишаються незмінними, а саме:

- згідно з Цивільним кодексом України, порядок спадкування та спадкові права осіб визначаються на законодавчому рівні;
- наявність документального підтвердження є ключовим для спадкового процесу;
- труднощі у доступі до правової допомоги та звернення до суду, а саме юридична допомога щодо питання про можливість представництва віддалено чи через повноважного представника;
- в зоні конфлікту можуть виникати додаткові труднощі через зруйновану інфраструктуру, обмежений доступ до реєстрів, загрозу життю та здоров'ю спадкоємців;
- зміна владних структур чи контроль над територією може вплинути на місцеві органи, які відповідають за спадкові питання;
- можливість застосування міжнародних договорів, стандартів та норм, що регулюють спадкові питання в контексті війни.

В умовах війни захист спадкових прав вимагає комплексного підходу, врахування юридичних, гуманітарних і соціальних аспектів; важливо враховувати, що ситуація може змінюватися в залежності від обставин, і правова допомога є ключовою для захисту прав спадкоємців.

Одним із способів захисту спадкових прав є використання судових шляхів. Спадкоємці можуть звертатися до суду для визнання їхніх прав та вимоги на спадщину. Суд вирішує суперечки, враховуючи законні інтереси всіх зацікавлених сторін. Важливим етапом в захисті спадкових прав є правильне складання заповіту. Заповіт є правовим документом, який визначає розподіл майна покійної особи. Його важливо складати з урахуванням всіх законодавчих вимог, щоб уникнути подальших конфліктів. Також, спадкоємці повинні бути уважними до строків, встановлених для подання заяв про спадщину. За несвоєчасне подання таких заяв може бути втрачено право на спадщину. Законодавство також передбачає випадки, коли спадкоємець визнається недієздатним. У таких випадках суд призначає опікуна, який представлятиме інтереси спадкоємця.

Загалом, захист спадкових прав в Україні вимагає уважності до законодавства та вчасного реагування на можливі конфліктні ситуації. Правильна підготовка та своєчасна дія можуть вберегти спадкоємців від непорозумінь та забезпечити їм законне право на спадщину. В Україні, спадкування за законом має свої особливості, що виражаються на законодавчому підґрунті та практичній реалізації цього виду спадкування. Питання захисту спадкових прав в нашій країні актуальне та потребує подальшого вивчення та переосмислення, так як існує ряд випадків, які уповільнюють процес прийняття спадщини – доказ родинних відносин; до того ж, якщо пропустити строк прийняття спадщини, поновити його неможливо.

Отже, можна зробити висновок, що питання спадкування за законом є значущим у сфері спадкового права, має значущий вплив на життя громадян та потребує уважного вивчення і вдосконалення відповідного законодавства. В контексті захисту прав людини, ця галузь права має велике значення, оскільки визначає, яким чином передається майно і права особи після її смерті. Це особливо важливо в умовах сучасного суспільства, де стало зрозумілим, що правові норми повинні бути адаптовані до змін в соціокультурному середовищі. Зазначимо, що ефективний захист прав спадкоємців, уникнення надмірної бюрократії та дискримінації у розподілі спадщини – ключові аспекти, які варто враховувати при подальших реформах у галузі спадкового права. Тільки таким чином можна буде досягти більшої справедливості та забезпечити повагу до прав людини в контексті спадкових відносин.

Список бібліографічних посилань

1. Єдиний державний реєстр судових рішень (ЄДРСР). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення: 29.05.2024).
2. Кухарев О. Спадкове право України: підручник . Київ, Алерта, 2020. 362с.
3. Міжнародне приватне право та захист прав людини в умовах військової агресії : М58 збірник тез доповідей та повідомлень за матеріалами студентської наукової інтернетконференції (м. Харків, 15 листопада 2022 р.) / за ред. д.ю.н., проф. Д. В. Лук'янова. Харків : НЮУ імені Ярослава Мудрого, 2022. 327 с. URL: https://nauka.nlu.edu.ua/nauka/download/zbirniki_konf/15.11.2022.pdf (дата звернення: 28.05.2024).
4. Спадкове право: навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / кол. авт. ; кер.авт. кол. канд. юрид. наук, доц. НестерцоваСобакарь О.В. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр.справ. 2017. 164 с. URL: <http://surl.li/arhaw> (дата звернення: 29.05.2024).

5. Цивільне право (особлива частина). Курс лекцій / За заг. Ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої / Навчальний посібник. Київ, Екус. 2022. 640 с.

6. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV : Редакція від 30.01.2024, підстава – 3450-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 29.05.2024).

7. Шишка Р. Спадкове право України: посібник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2021. 228 с.

Одержано 30.05.2024

Іван Олександрович ЄВСЮКОВ,

інститут права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Олена Олександрівна НАГОРНА,

старший викладач кафедри цивільного права та процесу

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ЕЛЕКТРОННИЙ СУД В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Цифровізація суспільства стрімко змінює всі сфери життя, включаючи правову систему. Одним із ключових напрямів цієї трансформації є впровадження електронного суду, який покликаний забезпечити швидкий, зручний та доступний спосіб вирішення правових спорів. Електронний суд є невід'ємною складовою сучасної правової системи, що відповідає світовим тенденціям розвитку судочинства. В Україні впровадження електронного суду розпочалося кілька років тому і вже досягнуто певних успіхів. Проте, цей процес все ще триває, існує низка проблем та перешкод, які потребують вирішення.

Електронний суд (Е-суд) – це комплекс інформаційно-телекомунікаційних технологій, інтегрованих з Єдиною судовою інформаційно-телекомунікаційною системою (ЄСІТС), що забезпечують електронну комунікацію та взаємодію між судом та учасниками судового процесу. Е-суд дозволяє здійснювати судочинство в електронній формі, що включає:

- Подання документів в електронній формі з використанням електронного підпису.

- Електронний документообіг між судом та учасниками процесу.

- Проведення судових засідань у режимі відеоконференції.
- Публікація судових рішень в електронному вигляді.
- Оплата судового збору онлайн.
- Автоматизований розподіл справ.

Функціонування електронного суду в Україні регулюється низкою нормативно-правових актів, серед яких:

- Закон України "Про електронні довірчі послуги".
- Закон України "Про електронні документи та електронний документообіг".
- Закон України "Про судоустрій і статус суддів".
- Цивільний процесуальний кодекс України, Господарський процесуальний кодекс України, Кодекс адміністративного судочинства України.

Крім того, існують підзаконні нормативно-правові акти, що деталізують порядок функціонування електронного суду.

Впровадження електронного суду в Україні розпочалося у 2010 році з прийняттям Концепції розвитку електронного судочинства. З того часу було здійснено кілька ключових кроків:

1. 2013 рік: створення Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС).
2. 2017 рік: початок "пілотного" проекту з електронного судочинства в окремих судах.
3. 2018 рік: офіційний запуск ЄСІТС.
4. 2020 рік: розширення функціоналу ЄСІТС, зокрема, впровадження можливості проведення судових засідань у режимі відеоконференції.

На сьогодні в Україні функціонує ЄСІТС, яка забезпечує низку можливостей для електронної взаємодії з судами:

- Подання документів в електронній формі.
- Електронний документообіг між судом та учасниками процесу.
- Оплата судового збору онлайн.
- Перегляд стану розгляду справ.
- Отримання судових рішень в електронному вигляді.

Проте, рівень використання електронного суду все ще залишається недостатнім. За даними Державної судової адміністрації України, станом на початок 2024 року лише близько 30% справ розглядаються з використанням електронного суду.

Серед причин низького рівня використання електронного суду можна виділити:

- Технічні проблеми та збої в роботі ЄСІТС.
- Недостатня обізнаність учасників процесу про можливості електронного суду.
 - Недостатня кількість кваліфікованих кадрів для роботи з електронним судом.
 - Впровадження електронного суду має низку переваг:
 - Зручність та доступність для учасників процесу.
 - Скорочення строків розгляду справ.
 - Зменшення витрат на судочинство.
 - Підвищення прозорості та відкритості судового процесу.
 - Водночас, електронний суд має і певні недоліки:
 - Ризики технічних збоїв та кібератак.
 - Необхідність забезпечення цифрової грамотності учасників процесу.
 - Можливість порушення принципу рівності сторін у випадку, якщо одна зі сторін не має доступу до необхідних технічних засобів.

В цілому, впровадження електронного суду в Україні є позитивним кроком, який має значний потенціал для покращення ефективності та доступності правосуддя. Проте, для повної реалізації цього потенціалу необхідно вирішити існуючі проблеми та забезпечити подальший розвиток електронного суду.

Список бібліографічних посилань

1. Закон України "Про електронні довірчі послуги" від 05 жовтня 2017 року № 2155-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 48. – Ст. 515.
2. Закон України "Про електронні документи та електронний документообіг" від 22 травня 2003 року № 851-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 36. – Ст. 274.
3. Закон України "Про судоустрій і статус суддів" від 02 червня 2016 року № 1402-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 27-28. – Ст. 268.
4. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 25-26. – Ст. 351.
5. Господарський процесуальний кодекс України від 06 листопада 1991 року № 1798-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56.
6. Кодекс адміністративного судочинства України від 06 липня 2005 року № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35-36. – Ст. 446.
7. Офіційний веб-портал "Судова влада України". URL: <https://court.gov.ua/> (дата звернення: 20.05.2024).

8. Державна судова адміністрація України. URL: <https://dsa.court.gov.ua/> (дата звернення: 20.05.2024).

Одержано 02.06.2024

Іван Олександрович ЄВСЮКОВ,
інститут права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Михайло Михайлович ФРОЛОВ,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ ЦИФРОВИХ АКТИВІВ

Сучасна епоха характеризується стрімким розвитком цифрових технологій, які проникають в усі сфери суспільного життя, включаючи економіку та право. Одним із найяскравіших проявів цього процесу є поява та поширення цифрових активів – нового класу об'єктів, які існують виключно в цифровому середовищі та мають певну цінність. Цифрові активи, такі як криптовалюти, токени, NFT, децентралізовані фінансові інструменти (DeFi) та інші, вже стали невід'ємною частиною глобальної економіки, привертаючи увагу інвесторів, підприємців та державних регуляторів.

Актуальність дослідження правового регулювання відносин у сфері цифрових активів зумовлена кількома чинниками. По-перше, стрімке зростання ринку цифрових активів та їх інтеграція у традиційну фінансову систему вимагають адекватного правового регулювання для забезпечення стабільності та захисту прав учасників ринку. По-друге, унікальна природа цифрових активів, їх децентралізований характер та анонімність операцій створюють нові виклики для правової системи, що потребують нових підходів та рішень. По-третє, відсутність єдиного міжнародного підходу до правового регулювання цифрових активів створює ризики регуляторного арбітражу та ускладнює міжнародну співпрацю у цій сфері.

Цифрові активи (англ. digital assets) – це будь-які об'єкти, що існують виключно в цифровому вигляді та мають певну цінність. Вони можуть бути представлені у вигляді даних, записів, кодів, ключів,

токенів, інших цифрових об'єктів, що зберігаються та передаються за допомогою електронних засобів. Цифрові активи можна класифікувати за різними критеріями. Залежно від їх функціонального призначення виділяють:

- Криптовалюти: цифрові або віртуальні валюти, що використовують криптографію для захисту та підтвердження транзакцій та для контролю створення нових одиниць. Найвідомішими прикладами є Bitcoin, Ethereum, Litecoin тощо.

- Токени: цифрові активи, що випускаються на основі блокчейну та можуть виконувати різні функції: представляти право власності на активи, надавати доступ до послуг, голосування в децентралізованих організаціях (DAO) тощо.

- NFT (невзаємозамінні токени): унікальні токени, що представляють право власності на цифрові об'єкти, такі як твори мистецтва, музика, відео, ігрові предмети тощо.

- Децентралізовані фінансові інструменти (DeFi): цифрові активи та протоколи, що дозволяють здійснювати фінансові операції без посередників, такі як кредитування, депозити, страхування тощо.

Крім того, цифрові активи можна класифікувати за ступенем централізації (централізовані та децентралізовані), за способом випуску (ICO, STO, IEO), за сферою застосування (платіжні, інвестиційні, ігрові тощо).

Питання про правову природу цифрових активів є одним з найскладніших та дискусійних у сучасній юриспруденції. Існують різні підходи до визначення правового статусу цифрових активів:

- Цифрові активи як майно: цей підхід визнає цифрові активи об'єктами цивільних прав, що можуть бути предметом угод, спадкування, оподаткування тощо.

- Цифрові активи як цінні папери: цей підхід розглядає деякі види цифрових активів (наприклад, токени, що випускаються в рамках ICO) як цінні папери, що підлягають відповідному правовому регулюванню.

- Цифрові активи як об'єкти інтелектуальної власності: цей підхід застосовується до цифрових активів, що мають ознаки творів (наприклад, NFT), та передбачає захист авторських прав на них.

- Цифрові активи як "sui generis": деякі юристи вважають, що цифрові активи мають унікальну природу та не можуть бути віднесені до жодної з існуючих правових категорій, тому потребують окремого правового регулювання.

У світі не існує єдиного підходу до правового регулювання цифрових активів. Різні країни застосовують різні моделі регулювання,

що варіюються від повного заборони до визнання цифрових активів законним платіжним засобом.

Деякі країни, такі як Японія та Швейцарія, розробили детальне законодавство про цифрові активи, що регулює їх випуск, обіг, оподаткування та захист прав інвесторів. Інші країни, такі як США та ЄС, поки що не мають комплексного законодавства, але регулюють цифрові активи за допомогою існуючих норм фінансового та податкового права.

Міжнародні організації, такі як FATF (Financial Action Task Force), розробляють рекомендації щодо боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму за допомогою цифрових активів. Ці рекомендації мають значний вплив на національне законодавство багатьох країн.

Правове регулювання цифрових активів в Україні здійснюється на основі Закону України "Про віртуальні активи", прийнятого 17 лютого 2022 року. Цей закон визначає правовий статус віртуальних активів, встановлює правила їх обігу та використання, а також визначає права та обов'язки учасників ринку віртуальних активів. Окрім Закону "Про віртуальні активи", правове регулювання цифрових активів здійснюється також іншими нормативно-правовими актами, зокрема:

- Податковий кодекс України: визначає порядок оподаткування операцій з віртуальними активами.

- Закон України "Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення": встановлює вимоги до ідентифікації та верифікації клієнтів постачальників послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів.

- Закон України "Про платіжні послуги": регулює діяльність постачальників послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів, як платіжних послуг.

- Рішення та роз'яснення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР): стосуються регулювання випуску та обігу токенів, що можуть бути кваліфіковані як цінні папери.

Закон України "Про віртуальні активи" визначає віртуальний актив як нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, може бути предметом цивільно-правових угод, незалежно від того, чи забезпечений він іншим майном.

Віртуальні активи можуть бути забезпеченими (тобто, їх вартість прив'язана до вартості іншого активу, наприклад, фіатної валюти або золота) або незабезпеченими (їх вартість визначається виключно попитом та пропозицією на ринку). Закон встановлює, що

віртуальні активи можуть бути предметом таких цивільно-правових угод, як купівля-продаж, міна, дарування, позика, застава тощо. Податковий кодекс України встановлює, що доходи від операцій з віртуальними активами підлягають оподаткуванню податком на доходи фізичних осіб за ставкою 18%. При цьому, витрати, пов'язані з придбанням віртуальних активів, можуть бути враховані при визначенні оподаткованого доходу.

Закон України "Про віртуальні активи" передбачає ряд механізмів захисту прав власників віртуальних активів, зокрема:

- Обов'язок постачальників послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів, ідентифікувати та верифікувати своїх клієнтів.
- Заборона на використання віртуальних активів для здійснення незаконної діяльності.
- Можливість звернення до суду у разі порушення прав власників віртуальних активів.

Однак, існуючі механізми захисту прав власників цифрових активів не є досконалими та потребують подальшого розвитку. Зокрема, необхідно розробити ефективні механізми захисту від шахрайства, кібератак та інших ризиків, пов'язаних з використанням цифрових активів.

Список бібліографічних посилань

1. Закон України "Про віртуальні активи" від 17 лютого 2022 року // Відомості Верховної Ради України. – 2022. – № 19. – Ст. 140.
2. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 року № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13-14, № 15-16, № 17. – Ст. 112 (зі змінами та доповненнями).
3. Закон України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення" від 06 грудня 2019 року № 361-IX // Відомості Верховної Ради України. – 2020. – № 5. – Ст. 29.
4. Закон України "Про платіжні послуги" від 30 червня 2021 року № 1591-IX // Відомості Верховної Ради України. – 2021. – № 35-36. – Ст. 334.
5. Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку "Про затвердження Положення про порядок здійснення емісії токенів, які є цінними паперами, та їх обігу" від 08 квітня 2021 року № 347 // Офіційний вісник України. – 2021. – № 30. – Ст. 1479.
6. FATF Recommendations. International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation. – FATF, 2012. – 99 p.

7. European Commission. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on Markets in Crypto-assets, and amending Directive (EU) 2019/1937. – COM(2020) 593 final. – Brussels, 24.09.2020. – 168 p.

8. Churylov, S. (2022). Legal regulation of virtual assets in Ukraine: current state and prospects. Law of Ukraine, 2, 114-123. (In Ukrainian)

9. Momot, O. (2021). Taxation of virtual assets in Ukraine: problems and solutions. Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Legal Sciences, 3(43), 107-114. (In Ukrainian)

Одержано 02.06.2024

Віктор Олександрович ЗАВІРСЬКИЙ,

курсант 2 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Михайло Михайлович ФРОЛОВ,

доцент кафедри цивільного права та процесу Дніпровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

РОЗВИТОК ПРАВА ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ: ІСТОРИЧНИЙ ТА СУЧАСНИЙ КОНТЕКСТИ

Впродовж історії України, питання власності завжди відіграло ключову роль у формуванні суспільства та економіки країни. Зміни в правовому статусі власності відображали складні трансформації політичних, економічних та соціокультурних умов. Історичний контекст вплинув на формування сучасної системи власності та правового регулювання в цій сфері. У зв'язку з цим, вивчення історії розвитку права власності в Україні стає надзвичайно важливим для розуміння сучасних викликів і можливостей.

Погляди Ч. Беккарія на власність і правові відносини XVIII століття надзвичайно цікаві. Хоча він відомий переважно як кримінально-правовий вчений, його дослідження також сформували певне ставлення до питання власності. Він вважав, що затвердження приватної власності призводить до нерівності, де одні отримують владу і добробут, а інші стикаються з лихом і безправ'ям. Таке розуміння власності може призвести до висновку, що право власності може бути не лише жадливим, але й необов'язковим [4].

З іншого боку, Гегель у своїй праці «Філософія права» вказував на те, що власність є ключовим аспектом формування особистості. За його вченням, громадянське суспільство базується на відносинах, які виникають з приватної власності, та на законах і інститутах, що забезпечують громадський порядок. Для Гегеля, власність виступає як зовнішнє вираження волі, де річ стає зовнішнім об'єктом волі, а власник отримує «зовнішню сферу своєї свободи». Значення договору у встановленні права власності було підкреслене ним, оскільки через нього власність виявляється як повна і безспірна [5].

На початку ХХ століття. Власність виступає як вихідна точка для економічної та політичної незалежності громадян, а також формування громадянського суспільства та правової держави. Це підкреслює, що власність визначає становище індивіда в суспільстві та є ключовим елементом формування політики держави.

Питання власності є невід'ємною складовою формування політики держави та визначення становища індивіда у суспільстві. На сучасному етапі розвитку держави, акцентується на становленні та забезпеченні існування громадянського суспільства як передумови для розвитку правової держави [4].

На сучасному етапі обговорюються різні підходи до розуміння власності як права людини. По-перше, визнається, що не вся власність, яка припадає на права приватної власності, є невід'ємною природною власністю людини. Замість цього, вона повинна відповідати потребам індивіда та суспільства в цілому. По-друге, невід'ємною вважається власність, захищена законом, яку можна тимчасово позбавити лише у випадках, коли це необхідно для захисту інтересів індивіда чи суспільства, за умови вирішення судом або владною установою. По-третє, держава має створити умови для набуття, захисту та відновлення власності людини [2].

Власність і право взагалі мають сенс лише тоді, коли існує індивідуальний людський потенціал та вимір у суспільному житті, де індивід визнається як незалежна особа з правами та свободами. Такий підхід підкреслює важливість індивідуальної свободи в рамках суспільства.

Правове регулювання власності встановлює панування власника над його майном та його повноваження. Право власності розглядається як форма свободи та права особистості. Воно є основою для будь-якого суспільства, незалежно від історичних, економічних чи політичних умов.

Незалежність особи і суспільства означає незалежність на рівнях екзистенційного, матеріального та духовного життя. Це включає

право на власність, яке визнається як невід'ємне право, необхідне для повноцінного життя [1].

Спільна думка експертів підтверджує важливість приватної власності як невід'ємного атрибута суспільного життя. Вони підкреслюють, що кожен має отримувати відповідну винагороду за свою працю, а також визнають, що власність повинна бути захищена законом.

Власність виступає як важлива складова суспільства, яка забезпечує незалежність індивіда та сприяє його повноцінному розвитку [3].

Отже, розвиток права власності в Україні у історичному та сучасному контексті відображає складну динаміку суспільства і його взаємин з власністю. Історично, відмінності в розумінні та застосуванні права власності відображали деякі періодичні зміни в політичній, економічній та соціокультурній сферах.

У період радянської влади було введено колективну та державну форми власності, що призвело до руйнування приватної власності і підризу індивідуальних прав громадян. Проте з отриманням незалежності в 1991 році Україна розпочала процес відновлення та розвитку права власності як основи для економічного та соціального розвитку.

Сучасний контекст розвитку права власності в Україні відображає різноманітність поглядів та підходів до цього питання. Підтримка приватної власності визнається як ключовий фактор економічного зростання та розвитку громадянського суспільства. Зокрема, створення умов для набуття, захисту та відновлення приватної власності стає пріоритетним завданням держави. На фоні цього, правове регулювання власності спрямоване на захист прав та свобод громадян, забезпечення їхньої економічної незалежності та підтримки підприємництва. Зокрема, розробка ефективних механізмів врегулювання спірних питань власності, створення сприятливих умов для підприємницької діяльності та захист прав власників є важливими аспектами сучасного розвитку права власності в Україні.

Список бібліографічних посилань

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. No 435-IV URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

2. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 року No 2709-IV URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>

3. Веренкіотова О. В., А. В. Петровський, О. І. Якимець. Окремі аспекти захисту права власності України за кордоном. Право і Суспільство №3 2023р. 88-95с.

4. Гришко І. Ю., М. С. Уткіна. Проблеми захисту прав інтелектуальної власності в Україні. Прикарпатський юридичний вісник № 4 (33) 2020р. 26-30с.

5. Яструбецька Л. С. Рейдерство як конфліктна форма перерозподілу власності в Україні. Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка №6 2021р. 105-112с.

Одержано 03.06.2024

Софія Сергіївна КІЛЬОВА,

курсантка 2 курсу групи ДР-245

Навчально-наукового інституту права та підготовки

фахівців для підрозділів Національної поліції

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Марина Вікторівна ЛОГІНОВА,

викладач кафедри цивільного права та процесу

Дніпровського державного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5608-9911>

СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГО-ПРАВОВОЇ НАУКИ В УКРАЇНІ

Наука екологічного права – це: система знань та ідей, що досліджує правові норми та принципи, які регулюють суспільні відносини у сфері: охорони навколишнього природного середовища (включаючи ґрунти, водні ресурси, атмосферне повітря, флору та фауну); раціонального використання природних ресурсів; забезпечення екологічної безпеки.

Еколого-правова наука в Україні набуває дедалі більшої ваги у зв'язку з погіршенням стану довкілля та зростанням екологічних проблем. Ця галузь права охоплює широкий спектр питань, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища, використанням природних ресурсів та забезпеченням екологічної безпеки.

Зараз еколого-правова наука в Україні перебуває на стадії становлення. Її розвиток стримується низкою факторів, таких як: Недостатнє фінансування наукових досліджень; Відсутність належної координації між науковими установами; Недосконалість законодавства у сфері довкілля; Низький рівень екологічної свідомості населення.

Фахівцями в галузі екологічного права в межах реалізації зазначених форм впливу на законотворчу діяльність були сформульовані

та запропоновані пропозиції стосовно: формування національної законодавчої бази з питань біобезпеки та забезпечення її подальшого вдосконалення з урахуванням відповідних положень законодавства ЄС; оптимізації планування забудови і розвитку зелених зон; підвищення якості і забезпечення доступу до якісної питної води; мінімізації утворення, безпечної утилізації або захоронення відходів; підвищення якості атмосферного повітря, зниження рівня шуму шляхом оптимізації транспортних потоків та мінімізації викидів зі стаціонарних джерел та багато інших[1].

Екологічне право в Україні має розвиватися у таких перспективних напрямках:

1. Поглиблення досліджень у сфері екологічного права, зокрема, в таких галузях, як екологічне конституційне право, екологічне адміністративне право, екологічне цивільне право, екологічне кримінальне право.

2. Розробка нових правових інструментів для охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки.

3. Підвищення рівня екологічної свідомості населення шляхом проведення просвітницької та інформаційної роботи.

4. Удосконалення законодавства у сфері довкілля з метою його приведення у відповідність до міжнародних стандартів.

5. Зміцнення міжнародного співробітництва в галузі еколого-правової науки.

Сучасні екологічні проблеми і пошуки шляхів їх вирішення є передумовами запровадження нової моделі освітньої системи XXI століття. Така система покликана поєднати в собі все позитивне з минулого і сучасного, а також повинна бути орієнтована на формування якісно нової людини – людини екологічної, оскільки витоки екологічних проблем, слід шукати, перш за все, в самій людині, в особливостях її «людських якостей». Отже, цілком очевидно, що для вирішення екологічних проблем необхідно змінити саму людину, її свідомість, культуру, світогляд тощо[2].

Найважливіші функції, координацію яких могла б взяти на себе майбутня екологічна столиця:

1. Інформаційна та просвітницька: Центр екологічних знань: Збір, аналіз та поширення інформації про стан довкілля, екологічні проблеми та шляхи їх вирішення; Платформа для діалогу: Забезпечення майданчика для обговорення екологічних питань між урядами, науковцями, бізнесом та громадськістю; Просвітницька діяльність: Підвищення екологічної свідомості населення за допомогою освітніх програм, компаній та інтерактивних заходів.

2. Науково-дослідницька: Сприяння дослідженням: Підтримка наукових досліджень у сфері екології, охорони довкілля та сталого розвитку; Розробка інновацій: Сприяння розробці та впровадженню екологічно чистих технологій та рішень; Трансфер знань: Обмін знаннями та досвідом з іншими містами та країнами.

Отже, розвиток екологічного права в Україні є важливою умовою для вирішення екологічних проблем та забезпечення сталого розвитку країни. Держава має створити сприятливі умови для розвитку цієї галузі науки, а науковці – активно долучатися до розробки нових правових інструментів для охорони довкілля.

Список бібліографічних посилань

1. А. П. Гетьман. Стан та перспективи розвитку еколого-правової науки в Україні. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7150/1/Getman_75.pdf (дата звернення: 10.02.2023).

2. Андрейцева В.І., Екологічне право: Особлива частина: Підруч. для студ. юридичних вузів і факультетів: Повний акад. курс / За ред. В.І.Андрейцева. — К.: Істина, 2001. — 544с.

3. Малишко М.І. Екологічне право України: Навч. посіб. / За ред. В.З. Янчука. — К.: Видавничий Дім «Юридична книга», 2001. — 392с.

Одержано 02.06.2024

Валерія Євгенівна КОНДРА,

курсантка 2 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Олена Олександрівна НАГОРНА,

старший викладач кафедри цивільного права та процесу Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Цивільне процесуальне право є однією з найважливіших галузей права, яка регулює порядок здійснення цивільного судочинства. Від його ефективності залежить доступ до правосуддя, захист прав та законних інтересів громадян. Однак, незважаючи на значні досягнення у цій сфері, цивільне процесуальне право не позбавлене проблем.

Право на суд є одним з фундаментальних прав громадян, проте в Україні існують проблеми з доступністю правосуддя в цивільних

справах, які включають: 1) високі витрати на юридичну допомогу, що роблять її недоступною для багатьох громадян. Критерії надання безоплатної юридичної допомоги, хоча й гарантують її найбільш вразливим верствам населення, все ж не дозволяють отримати її громадянам із невисокими доходами; 2) тривалість судових процесів, що особливо ускладнюється для тих, хто потребує негайного захисту своїх прав. Проблема дотримання строків судового розгляду загострилася у зв'язку з воєнним станом та тривалим карантинном; 3) недостатня розвиненість альтернативних методів вирішення спорів, таких як медіація, що ще не належним чином розвинуті в Україні; 4) недостатня кваліфікація суддів, яка може призвести до неправильних або несправедливих судових рішень. Подолання цієї проблеми може включати додаткові тренінги для суддів та укрупнення судів для підвищення спеціалізації суддів [1]

Принципи цивільного процесуального права відображають концепції судової діяльності та правосуддя, що закріплені у відповідних законодавчих актах, визначаючи основні засади, якісні особливості та напрями розвитку цієї галузі права [2].

Однак, навіть у юридичній літературі досі відсутня єдність у визначенні поняття принципів цивільного процесуального права, а також у загальному визначенні принципів права.

Вважається, що принципи цивільного процесуального права визначають основні положення ідеології цивільного процесу, які пронизують всі його аспекти і забезпечують реалізацію законних та обґрунтованих рішень. Вони становлять основу для системи норм цивільного процесу, є ключовими поняттями та основними принципами, що визначають цю галузь права. Таким чином, принципи цивільного процесуального права відображають закономірності регулювання правосуддя в цивільних справах та відзеркалюють їхні особливості. [3].

У цивільних процесуальних відносинах кількість учасників є змінною, оскільки залежить від різних факторів, таких як характер справи, об'єкт судового захисту, тип процедури та її стадії. Поняття "суб'єкт цивільних процесуальних відносин" включає не лише права та обов'язки, але й суб'єктивні права та обов'язки. Кожен учасник має свої власні цивільні процесуальні права та обов'язки, які визначаються законодавством [1].

Зазвичай, дії учасників цивільних процесуальних відносин обмежуються визначеними термінами. Забезпечення судового захисту прав та свобод у розумні строки є важливою складовою права на справедливий суд, яке гарантується відповідно до міжнародних

норм та законодавства України. Своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ є основними завданнями цивільного судочинства.

Невиконання встановлених строків розгляду цивільних справ порушує конституційне право на судовий захист, яке гарантується Конституцією України, і негативно впливає на ефективність правосуддя та авторитет судової влади[4].

Цивільне процесуальне право відіграє ключову роль у забезпеченні доступу до правосуддя та захисту прав громадян. Незважаючи на значні досягнення, у цій сфері залишаються суттєві проблеми, які потребують вирішення.

Список бібліографічних посилань

1. Н. Голубева, І. Бут, О. Полуніна, Ю. Полюк, Ю. Цал-Цалко. Сучасні проблеми цивільного та цивільно-процесуального права. Одеса Фенікс 2023 URL: <https://dspace.onua.edu.ua/bitstreams/1d014b08-81fe-4bd2-a0ef-763367ade1f6/download> (дата звернення 11.05.2024).

2. Цивільне процесуальне право / за ред. В. В. Комарова. Харків: Право, 1999. С. 31; Тертишніков В. І. Цивільний процес (лекції): навч.-практ. посіб. Харків: Вид. СПД ФО Вапнярчук Н.М., 2011. С. 15–16(дата звернення 11.05.2024).

3. Сучасні проблеми цивільного права та процесу. Навч. посібник/ за ред. Ю. М. Жорнокуя, Л. В. Красицької. Харків «Право», 2017. URL: <https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/handle/123456789/2598> (дата звернення 11. 05.2024).

4. Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ та справ про адміністративні правопорушення: постанова Пленуму Вищого Спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17.10.2014 р. № 11. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0011740-14> (дата звернення 11.05.2024).

Одержано 02.06.2024

Дмитро Сергійович КОПЕТАН,

курсант ННІ та ПФПНП

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Марина Вікторівна ЛОГІНОВА,

викладач кафедри цивільного права та процесу

Дніпровського державного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5608-9911>

СУТНІСТЬ І СПЕЦИФІКА ПОВНОВАЖЕНЬ СУДУ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Повноваження являють собою нерозривну єдність певних прав та обов'язків судових органів. Поряд з цим, вони визначають юридичне становище судді, його взаємовідносини зі всіма учасниками судового процесу.

Основна ідея оновлення повноважень суду апеляційної інстанції – посилити позицію апеляційного суду з метою запобігання зловживанню процесуальними правами. Поряд з цим, виникло декілька процесуальних питань, що потребують обговорення.

Однією з основних засад судочинства є забезпечення права особи на апеляційний перегляд справи, а у визначених законом випадках – касаційне оскарження рішення суду (пункт 8 статті 129 Конституції України). Учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їх права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, мають право оскаржити в апеляційному порядку рішення суду. першої інстанції повністю або частково [1, с.23].

Повноваження суду апеляційної інстанції визначені ст. 374 ЦПК України, згідно з якою суд апеляційної інстанції за результатами розгляду апеляційної скарги має право: залишити судові рішення без змін, а скаргу - без задоволення. Підставою для залишення судового рішення без змін, а скарги без задоволення є правильне застосування судом першої інстанції норм матеріального і процесуального права; 2) скасувати судові рішення повністю або частково та ухвалити нове або змінити рішення у відповідній частині.

Судове рішення може бути визнане недійсним судом апеляційної інстанції, незалежно від дотримання норм матеріального та процесуального права, у випадках, коли апеляційна інстанція відхилила позов або погоджується на мирову угоду між сторонами. Таке право суду апеляційної інстанції є новацією у цивільному процесуальному законодавстві.

Позиція науковців стосовно позитивного впливу цієї новації підтримується. Згідно з В.С. Петренко, ця новація дозволяє суду апеляційної інстанції визнати недійсним рішення суду першої інстанції, якщо позивач відмовився від позову або уклав мирову угоду під час апеляційного провадження. Раніше суд не мав таких повноважень [2, с.58].

Важливо розрізнити визнання рішення недійсним та його скасування. Згідно зі ст. 376 Цивільного процесуального кодексу України, скасування судового рішення - це повноваження суду при перегляді справи, яке використовується для перевірки рішення суду першої інстанції на підставі неправильного застосування норм матеріального права чи порушення норм процесуального права.

У разі визнання рішення недійсним на підставі відмови позивача від позову або погодження мирової угоди, суд апеляційної інстанції не переглядає справу та не перевіряє рішення суду першої інстанції. Замість цього, він, керуючись дискреційним правом сторін укласти мирову угоду або відмовитися від позовних вимог, визнає рішення суду першої інстанції недійсним, що означає, що воно не має юридичної сили [3, с.66].

Недійсне рішення не підлягає виконанню та не породжує інших правових наслідків набрання рішенням суду законної сили.

Отже, прийняті зміни до ЦПК України щодо вдосконалення законодавства у сфері судоустрою та судочинства, з метою підпорядкування цивільного процесу завданню дійсно ефективного захисту прав та інтересів особи, яка звертається до суду, справедливого, неупередженого, своєчасного розгляду справ, забезпечення змагальності, добросовісної поведінки сторін та суду в процесі, його максимальної відкритості та прозорості, мають позитивно вплинути на розвиток цивільного судочинства, в тому числі зміни нових повноважень суду апеляційної інстанції.

Оновлення повноважень суду апеляційної інстанції має своєю метою посилити позицію апеляційного суду в конкретних повноваженнях з метою запобігання зловживанню процесуальними правами відповідно до принципу правової визначеності та остаточності судового рішення.

Список бібліографічних посилань

1. Цивільний процес: підручник ; за заг. ред. Р.М. Мінченко; ред. І.В. Андронов. 2-е вид., переробл. і доповн. К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2016. 756 с.

2. Петренко В.С. Зміни в процесуальні кодекси як складова судової реформи. Вісник Асоціації слідчих суддів України. № 2(3), 2017. С. 58-60.

3. Цивільний процес : навч. посіб. для підготовки студентів 3-го та 4-го курсів Ц57 бакалаврату літо 2022 року. Уклад. К. В. Гусаров, М. В. Жушман, С. О. Кравцов та ін. За заг. ред. проф. К. В. Гусарова. Харків. ТОВ «Оберіг». 2020. 229 с.

Одержано 02.06.2024

Дмитро Сергійович КОПЕТАН,

курсант ННІ та ПФПНП

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Марина Вікторівна ЛОГІНОВА,

викладач кафедри цивільного права та процесу

Дніпровського державного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5608-9911>

ПОНЯТТЯ КАСАЦІЙНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ

Захист прав та свобод людини і громадянина становить найважливішу функцію судової влади на конституційному рівні, у чому виявляється системність та єдність державної політики у сфері судочинства. За своїм змістом вказана функція перебуває у цілковитій відповідності до закону, оскільки є вирішальною для кожного громадянина [1, с.10].

Касаційне провадження є процедурою, передбаченою нормами цивільного процесуального права, яка виконується судом касаційної інстанції з метою перевірки законності судових рішень, які набрали законної сили, у зв'язку з неправильним застосуванням судами першої або апеляційної інстанцій норм матеріального права чи порушенням норм процесуального права. Згідно зі статтею 36 Закону України "Про судоустрій і статус суддів", Верховний Суд є найвищим судом у системі судоустрою України, який забезпечує стабільність та єдність судової практики відповідно до процесуального закону.

Верховний Суд складається з Великої Палати Верховного Суду, а також касаційних адміністративного, господарського, кримінального та цивільного судів. Кожний касаційний суд має свою спеціалізацію та включає суддів, які мають відповідні знання та досвід у відповідній галузі права. У складі кожного касаційного суду формуються судові палати, які розглядають певні категорії справ з урахуванням спеціалізації суддів. Кількість та спеціалізація судових палат

визначаються рішенням зборів суддів касаційного суду з урахуванням поточного навантаження на суд.

Верховний Суд очолює Голова Верховного Суду, якого обирає на посаду та звільняє з посади шляхом таємного голосування Пленум Верховного Суду з числа суддів Верховного Суду в порядку, встановленому цим Законом. Суд касаційної інстанції не розглядає справу повторно.

Його основною функцією є перевірка законності розглянутих справ, у яких суд апеляційної інстанції не усунув істотні порушення закону, допущені судом першої інстанції, або сам їх допустив, і забезпечення однакового застосування закону. Судом касаційної інстанції у цивільних справах відповідно до ст. 388 ЦПК є Верховний Суд [2, с.23].

Значення касаційного провадження полягає в тому, що воно забезпечує законність рішень і ухвал суду першої і апеляційної інстанції, захист прав, свобод і охоронюваних законом інтересів осіб, які беруть участь у справі і держави, захист публічних інтересів, а також забезпечує однакове застосування закону судами України та превентивну їх дію, спрямовану на попередження порушення законності громадянами, юридичними, службовими і посадовими особами [3, с.5].

Суд касаційної інстанції не вдається у перевірку фактичних обставин справи, оскільки їх встановлення вважається прерогативою судів першої та апеляційної інстанції. Він перевіряє справу тільки з точки зору дотримання судами нижчого рівня матеріального і процесуального права, питання права, і тільки в межах доводів, вказаних у скарзі. Інші, навіть дуже важливі порушення закону не можуть впливати на вирішення справи, тому що касатор їх не торкається.

Отож, касаційне провадження - це діяльність суду касаційної інстанції, яка регулюється нормами цивільного процесуального права та спрямована на перевірку законності судових рішень, що мають законну силу, у зв'язку з неправильним застосуванням судами першої або апеляційних інстанцій норм матеріального права чи порушенням норм процесуального права.

Право на касаційне оскарження полягає в можливості порушення касаційного провадження для перевірки законності судових рішень, які набрали законної сили. Серед суб'єктів, що мають право на таке оскарження, визначаються сторони (або їх наступники у правах), інші особи, що беруть участь у справі (такі як треті особи, заявники, заінтересовані особи, їх представники тощо), а також особи, які не брали участі у справі, але суд вирішив питання про їхні права, свободи чи обов'язки.

Список бібліографічних посилань

1. Андронов І.В. Способи оскарження та перевірки судових рішень в цивільному процесі України. Новели цивільного процесуального кодексу України: матеріали «круглого столу» (26 берез. 2018 р.) Одеса. Фенікс, 2018. С. 9-13.

2. Гусаров К.В. Інстанційний перегляд судових рішень в цивільному судочинстві: автореферат дис. ... д-ра юрид. наук, 12.00.03. Харків. Національний університет «Юридична академія України ім. Ярослава Мідрого». Харків. 2017. 34 с.

3. Альпакова І.С. Перегляд судових рішень Верховним Судом України: автореферат дис. ... канд. юрид. наук, 12.00.03. Одеса. Міжнародний гуманітарний університет. 2015. 20 с.

Одержано 02.06.2024

Ілля Ігорович КРАВЕЦЬ,

здобувач вищої освіти 3 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Марина Вікторівна ЛОГІНОВА,

викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ПРАВО НА ПОЗОВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЯК ГАРАНТІЯ ЗАХИСТУ ФІЗИЧНИХ ТА ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Право на позов є однією з основних гарантій захисту прав та інтересів фізичних та юридичних осіб у цивільному процесі. Це право надає кожній стороні можливість звертатися до суду з позовом для врегулювання спорів, відшкодування збитків чи захисту своїх прав. Право на позов є не лише засобом вирішення правових конфліктів, але й засобом гарантування справедливості, рівності та законності. Відповідно, це право відіграє важливу роль у захисті прав фізичних та юридичних осіб й являється інструментом забезпечення справедливого судового процесу.

Право на пред'явлення позову означає можливість звернутися до суду з метою розгляду конкретної справи і вирішення її відповідно до закону. Це право спрямоване на справедливий розгляд питань, пов'язаних з матеріально-правовим спором, в судовому порядку [1, с. 326].

Предмет права на позов у цивільному процесі полягає в можливості фізичних та юридичних осіб звернутися до суду з вимогою захисту своїх цивільних прав та інтересів, які були порушені або оспорується іншою особою. Це право передбачає можливість вимагати від суду розгляду справи по суті, прийняття рішення про захист порушених прав та відшкодування завданої шкоди. Предмет права на позов визначається законом та обмежується сферою цивільних правовідносин.

Відповідно до статті 175 Цивільного процесуального кодексу України, заява до суду подається у письмовій формі та підписується позивачем або його представником, або особою, яка має законне право представляти інтереси іншої особи перед судом. При подачі позову від імені особи, якій надано право представляти іншу особу в суді, потрібно вказати причини цього звернення в заяві [2].

Суб'єктами права на позов у цивільному процесі є фізичні та юридичні особи, які мають цивільно-правові відносини та інтереси, що підлягають захисту в цивільному судочинстві. Позивачем може бути особа, яка вимагає захисту своїх порушених прав або інтересів, тоді як відповідачем є особа, проти якої висунуто позовні вимоги. Крім того, до суб'єктів права на позов можуть бути віднесені також треті особи, які мають законний інтерес до результату розгляду справи.

Право на подання позовної заяви має передумови, які можна поділити на дві групи: суб'єктивні (правосуб'єктність та заінтересованість особи) та об'єктивні. Об'єктивні передумови, у свою чергу, можна розділити на позитивні - необхідні для звернення до суду (юрисдикція справи, характер вимоги) і негативні - у випадку їх відсутності закон обмежує можливість звернення до суду [3, с. 13-14].

Для реалізації права на позов необхідно подати позовну заяву до суду, в якій чітко вказуються вимоги до відповідача, обґрунтування вимог, список доказів та розмір витрат на судочинство. Позовна заява має відповідати вимогам, встановленим законом, та бути супроводженою необхідними документами. Після прийняття позовної заяви до розгляду, суд признає судові засідання та повідомляє сторони про час і місце проведення засідання. У разі неявки відповідача до суду, суд може розглянути справу за його відсутності, якщо це передбачено законом. Під час судового розгляду сторони мають право виступати, пред'являти докази, ставити питання один одному та свідкам, оскаржувати рішення суду та здійснювати інші процесуальні дії. Рішення суду приймається на підставі матеріалів справи та є обов'язковим для виконання сторін.

Процедурні аспекти та вимоги реалізації права на позов включають в себе:

- строк давності, протягом якого може бути реалізоване право на позов;
- вимоги до позовної заяви, включаючи вказівку суті вимог, обґрунтування вимог, список доказів та розмір витрат на судочинство;
- вимоги до доказів, необхідних для підтвердження вимог позивача;
- порядок розгляду справи в суді, включаючи повідомлення сторін про час і місце проведення судового засідання, розгляд доказів, виступ сторін та прийняття рішення судом;
- порядок оскарження рішення суду, включаючи строк та порядок подачі апеляції або касаційної скарги.

Учасники справи при розгляді її в суді у позовному провадженні розкривають свої вимоги, заперечення, аргументи, пояснення та розрахунки з приводу спірного питання виключно у спеціальних документах, передбачених Цивільним процесуальним кодексом. Такими документами є: позов, відповідь на позов (відповідь), відповідь на відповідь, заперечення, пояснення третьої особи з приводу позову або відповіді [4, с. 218].

Право на позов є ключовою гарантією захисту прав та інтересів фізичних та юридичних осіб у цивільному судочинстві. Це право забезпечує можливість звернення до суду з вимогою захисту порушених прав та законних інтересів, а також отримання відшкодування завданої шкоди. Право на позов є невід'ємним елементом правової держави та забезпечує рівність сторін у судовому процесі.

Таким чином, право на позов у цивільному процесі є невід'ємною гарантією захисту прав та інтересів фізичних та юридичних осіб. Це право передбачає можливість звернення до суду з вимогою захисту порушених прав та законних інтересів, а також отримання відшкодування завданої шкоди. Реалізація права на позов вимагає дотримання певних процедурних аспектів та вимог, встановлених цивільним процесуальним законодавством. Право на позов є ключовим елементом правової держави та забезпечує рівність сторін у судовому процесі.

Список бібліографічних посилань

1. Цивільний процес України: підручник / кол. авторів; за ред. В. О. Кучера. – Львів: ЛьвДУВС, 2016. – 768 с
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 16 січня 2003 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (Дата звернення 10.05.2024).

3. Цивільне процесуальне право України (Особлива частина): підруч. / О.В. Гетманцев, Л.А. Кондрат'єва, Л.А. Остафійчук, А.Л. Паскар, І.Ю. Татулич; за ред. О.В. Гетманцева. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022, 240 с.

4. Васильєв С. В. Цивільний процес. Підручник. / С. В. Васильєв – К.: Алерта, 2019. – 506 с.

Одержано 02.06.2024

Ілля Ігорович КРАВЕЦЬ

здобувач вищої освіти 3 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Марина Вікторівна ЛОГІНОВА,

викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ЗАОЧНОГО РОЗГЛЯДУ СПРАВИ ТА РІШЕННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Заочний розгляд та заочне рішення є процесуальними формами розгляду цивільних справ, призначеними для вирішення справ у випадках, коли одна або обидві сторони не можуть або не бажають бути присутніми на судовому засіданні. Заочний розгляд передбачає розгляд справи судом без участі однієї або обидвох сторін, які були належним чином повідомлені про призначення заочного розгляду та мали можливість надати свої аргументи та докази. Заочне рішення ухвалюється судом на підставі матеріалів справи та аргументів сторін, які були надані до призначення заочного розгляду.

Заочний розгляд та заочне рішення мають свої особливості, підстави, порядок та наслідки, які визначаються процесуальним законодавством та є необхідними для забезпечення справедливого та ефективного розгляду справ у цивільному процесі.

Заочний розгляд справи це процедура, яка відбувається без участі відповідача у судовому засіданні, якщо він не з'явився без обґрунтованих причин. Відповідач все ще має право подати заяву на перегляд рішення суду. Мета введення заочного розгляду - швидке вирішення цивільних справ для захисту прав індивідів, юридичних осіб та держави [1, с. 444].

Заочний розгляд та рішення у цивільному процесі є важливою складовою судової системи, яка дозволяє розглядати справи та

приймати рішення без фізичної присутності однієї або всіх сторін. Це може бути корисно в ситуаціях, коли сторона не може або не бажає бути присутньою, або коли є письмова згода всіх сторін на заочний розгляд. Проте, заочний розгляд також може викликати певні труднощі, пов'язані з забезпеченням належного правосуддя та доступу до суду для всіх сторін.

Рішення приймається після розгляду справи по суті, коли суд дає остаточну відповідь на вимогу позивача до відповідача. Його ухвалюють після судових дебатів, у нарадчій кімнаті. Час проголошення рішення оголошується судом, іноді може бути прийняте рішення про поновлення судового розгляду, якщо потрібно додатково з'ясувати обставини [2, с. 40].

Особливості заочного розгляду справи включають можливість розгляду справи без фізичної присутності сторін, що може бути зручним для сторін, які знаходяться на відстані або не можуть бути присутніми через певні обставини. Проте, заочний розгляд також може викликати певні труднощі, такі як обмежена можливість сторін належно представити свої докази та аргументи, а також складнощі з забезпеченням належного правосуддя та доступу до суду для всіх сторін. Крім того, заочний розгляд може викликати проблеми з встановленням особливих сторони, а також з доставкою судових рішень та інших процесуальних документів. У зв'язку з цим, заочний розгляд справи та рішення можуть вимагати додаткових заходів для забезпечення належного правосуддя та захисту прав і інтересів всіх сторін.

Заочний розгляд справи регламентується главою 11 Цивільного процесуального кодексу України, згідно з якою, суд ухвалює постанову у справі, яка розглядається у відсутності сторін. Ухвалення рішення відбувається відповідно до правил загального або спрощеного цивільного провадження з урахуванням особливостей, передбачених у цьому розділі [3].

Однією з основних особливостей заочного розгляду справи та винесення рішення в цивільному процесі є відсутність прямого контакту між сторонами та суддею. У таких випадках всі відомості та докази надсилаються за допомогою пошти або електронним шляхом, що ускладнює процес вирішення справи. Крім того, можливість оскарження рішення суду при заочному розгляді також має свої особливості, оскільки сторонам буває важче спростувати обґрунтування рішення через відсутність можливості детального обговорення в суді. Таким чином, необхідно ретельно підготуватися до заочного розгляду справи та врахувати всі його особливості для успішного вирішення цивільного спору. При розгляді справи в заочному порядку,

суд має враховувати всі обставини справи та докази, надані сторонами. При цьому, суд має бути об'єктивним та неупередженим, а також забезпечити дотримання прав та інтересів всіх сторін. Рішення суду має бути обґрунтованим та враховувати всі суттєві обставини справи.

Інститут заочного вирішення справи спрямований на ефективне захист прав позивача у суді та запобігання зловживання процесуальними правами нечесного відповідача. Проте нечесністю може також бути й сторона позивача. Тому законодавець повинен забезпечити реалізацію прав обох сторін у справі. Один із варіантів - спрощений порядок оскарження рішення у заочному провадженні. Цей інститут гарантує дотримання термінів розгляду цивільних справ, але, на жаль, кодекс чи проект не уточнюють, на якому саме судовому засіданні слід розглядати справу в разі відсутності однієї зі сторін [4, с. 216].

Отже, заочний розгляд справи та прийняття рішення в цивільному процесі мають свої особливості, які впливають на хід судового процесу та результат розгляду справи. Для забезпечення належного розгляду справи в заочному порядку, необхідно дотримуватися процедурних вимог та обмежень, встановлених цивільним процесуальним законодавством. Крім того, необхідно враховувати аспекти заочного розгляду справи, які впливають на результат розгляду справи та забезпечити дотримання прав та інтересів всіх сторін.

Список бібліографічних посилань

1. Цивільний процес України: підручник / кол. авторів; за ред. В. О. Кучера. – Львів: ЛьвДУВС, 2016. – 768 с.
2. Цивільне процесуальне право України (Особлива частина): підруч. / О.В. Гетманцев, Л.А. Кондрат'єва, Л.А. Остафійчук, А.Л. Паскар, І.Ю. Татулич; за ред. О.В. Гетманцева. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022, 240 с.
3. Цивільний процесуальний кодекс України від 16 січня 2003 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (Дата звернення 10.05.2024)
4. Андрієвська, Л. О., А. В. Крупіцька, and Д. О. Скляр. "Заочний розгляд справи, його значення та місце в цивільному процесі суспільства." (2020).

Одержано 20.05.2024

Єлизавета Георгіївна КРИЖАНОВСЬКА,

здобувач вищої освіти 3 курсу Навчально-наукового інституту
права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Марина Вікторівна ЛОГІНОВА,

викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ПРОЦЕСУАЛЬНІ СТРОКИ ЯК ГАРАНТІЯ ЕФЕКТИВНОГО ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Ефективне цивільне судочинство є важливою складовою правової системи будь-якої країни. Його метою є забезпечення швидкого, справедливого та ефективного вирішення цивільних спорів між сторонами. Одним із ключових інструментів, який гарантує ефективність цивільного судочинства, є процесуальні строки.

Процесуальні строки є часовими рамками, встановленими законом, у межах яких сторони повинні виконувати певні процесуальні дії, такі як подання позову, відповіді на позов, пред'явлення доказів тощо. Вони відіграють ключову роль у забезпеченні ефективного функціонування цивільного судочинства з наступних причин.

По-перше, процесуальні строки сприяють швидкому вирішенню спорів. Вони дозволяють уникнути затягування судового процесу та забезпечують, що справи розглядаються безперервно і без непотрібних затримок. Наприклад, якщо сторона не виконує певну процесуальну дію у встановлений строк, суд може прийняти рішення без додаткового відкладання.

По-друге, процесуальні строки забезпечують рівноправність сторін перед законом. Вони створюють чіткі вимоги для всіх учасників судового процесу і запобігають суб'єктивному втручанням або перешкодам у вирішенні справи. Це сприяє підвищенню довіри громадян до судової системи та забезпечує справедливість усім учасникам [2, с. 143].

По-третє, процесуальні строки стимулюють ефективне ведення судового процесу. Вони змушують сторони планувати свої дії та дотримуватися встановлених термінів, що сприяє економії часу, ресурсів та зусиль всіх учасників судового процесу. Більш того, вони допомагають судам у плануванні свого робочого графіка та забезпеченні своєчасного розгляду справ.

Наприкінці, процесуальні строки сприяють підвищенню авторитету судової системи. Вони свідчать про дотримання закону і

правопорядку, що є важливим для забезпечення демократичних цінностей та відчуття правової держави серед громадян.

Окремої уваги заслуговують й інші зміни щодо строків у процесуальному законодавстві:

1. В попередній редакції ЦПК України у статті 157 зазначалось, що суд розглядає справи протягом розумного строку, але не більше двох місяців з дня відкриття провадження у справі, а справи про поновлення на роботі, про стягнення аліментів – одного місяця. Стаття 210 нової редакції ЦПК України передбачає, що суд має розпочати розгляд справи по суті не пізніше ніж через шістьдесят днів з дня відкриття провадження у справі, а у випадку продовження строку підготовчого провадження - не пізніше наступного дня з дня закінчення такого строку [3, с. 154]. Частина друга цієї ж статті передбачає: «Суд розглядає справу по суті протягом тридцяти днів з дня початку розгляду справи по суті». За новою редакцією ЦПК двомісячним строком обмежене лише спрощене позовне провадження, яке передбачене для розгляду малозначних справ, спорів, що виникають з трудових відносин, справ незначної складності. Загальне ж позовне провадження, передбачене для розгляду справ, які через складність або інші обставини недоцільно розглядати у спрощеному позовному провадженні, таким строком не обмежено.

2. Новою редакцією ЦПК України передбачено підготовче провадження, яке починається відкриттям провадження у справі і закінчується закриттям підготовчого засідання (ч. 2 ст. 189), що має бути проведене протягом шістьдесяти днів з дня відкриття провадження у справі. У виняткових випадках для належної підготовки справи для розгляду по суті цей строк може бути продовжений не більше ніж на тридцять днів за клопотанням однієї із сторін або з ініціативи суду. За попередньою редакцією ЦПК України (ст. 129) попереднє судове засідання повинно було бути проведеним протягом 10 днів з дня відкриття провадження у справі. Отже, цей строк збільшили з 10 до 60 днів [1].

3. Також у ЦПК була запроваджена нова процедура – врегулювання спору за участю судді до початку розгляду справи по суті, яке проводиться протягом розумного строку, але не більше тридцяти днів з дня постановлення ухвали про його проведення (ст. 205 ЦПК України). Це також збільшує загальний строк розгляду справи у суді.

Отже, процесуальні строки виступають важливою гарантією ефективного цивільного судочинства. Вони сприяють швидкому, справедливому та ефективному вирішенню цивільних спорів, забезпечують рівноправність сторін перед законом, стимулюють ефективно

ведення судового процесу та сприяють підвищенню авторитету судової системи. Таким чином, їх важливість не може бути переоцінена в контексті сучасного правового порядку.

Список бібліографічних посилань

1. Цивільний процесуальний кодекс від 18.03.2004 р., № 1618-IV (в редакції від 24.02.2018 р.). Відомості Верховної Ради України. 2004. № 40. С. 1530. Ст. 492.

2. Захарова О. С. Процесуальні строки як гарантія своєчасного розгляду цивільної справи. Форум права. 2014. № 4. С. 142–146.

3. Навроцька Ю. В. Строки судового розгляду в цивільному процесі України. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична. 2013. Вип. 3. С. 149–162.

Одержано 02.06.2024

Єлизавета Георгіївна КРИЖАНОВСЬКА,

здобувач вищої освіти 3 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Марина Вікторівна ЛОГІНОВА,

викладач кафедри цивільного права та процесу Дніпровського державного університету внутрішніх справ

НАКАЗНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЯК СПРОЩЕНИЙ ВИД ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Введення наказного провадження в судову практику обумовлено недоцільністю застосування складної та довготривалої процесуальної форми позовного провадження для розгляду та вирішення безспірних вимог. Тривалий час вирішення таких вимог належало до компетенції нотаріальних органів, і стягнення заборгованості здійснювалося на підставі виконавчого напису. Після прийняття Цивільного процесуального кодексу України (ЦПК України) 18 березня 2004 року, ці спори перейшли до компетенції судів. Відтоді в ЦПК України існує Розділ II «Наказне провадження», який визначає правила розгляду справ на підставі безспірних вимог і вимоги до процесуальної форми судового наказу.

У чинному ЦПК України чітко визначено вичерпний перелік підстав для видачі судового наказу, який з часом дещо розширився в процесі розвитку цивільного процесуального права. Так, відповідно

до ст. 96 ЦПК станом на 2004 р. передбачалася видача судового наказу лише у разі:

1) заяви вимог, які ґрунтуються на правочині, вчиненому у письмовій формі;

2) заяви вимог про стягнення нарахованої, але не виплаченої працівникові суми заробітної плати;

3) заяви вимог про компенсацію витрат на проведення розшуку відповідача, боржника, дитини або транспортних засобів боржника [1, 90].

Нині коло підстав дещо ширше і судовий наказ видається у випадку, якщо:

1) заявлено вимогу про стягнення нарахованої, але не виплаченої працівникові суми заробітної плати;

2) заявлено вимогу про компенсацію витрат на проведення розшуку відповідача, боржника, дитини або транспортних засобів боржника;

3) заявлено вимогу про стягнення заборгованості за оплату житлово-комунальних послуг, телекомунікаційних послуг, послуг телебачення та радіомовлення з урахуванням індексу інфляції та трьох відсотків річних, нарахованих заявником на суму заборгованості;

4) заявлено вимогу про присудження аліментів на дитину в розмірі тридцяти відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, якщо ця вимога не пов'язана зі встановленням чи оспоруванням батьківства (материнства) та необхідністю залучення інших зацікавлених осіб;

5) заявлено вимогу про повернення вартості товару неналежної якості, якщо є рішення суду, яке набрало законної сили, про встановлення факту продажу товару неналежної якості, ухвалене на користь невизначеного кола споживачів [2].

Особливістю цього провадження є те, що сторонами виступають не позивач і відповідач, а стягувач (кредитор) і боржник, хоча в деяких статтях ЦПК України стягувача називають заявником. Сторонами можуть бути як фізичні, так і юридичні особи.

Щодо питання про оформлення заяви про видачу судового наказу, відповідно до ст. 97 ЦПК, подається до суду першої інстанції за загальними правилами підсудності, тобто за місцем проживання (до фізичної особи – боржника) або за зареєстрованим у встановленому законом порядку місцем її перебування та має відповідати процесуальній формі, передбаченій ст. 98 ЦПК [2], має бути обов'язково оформлена в письмовій формі й містити ряд послідовно викладених реквізитів. Вступна частина повинна включати найменування суду, до

якого подається заява, ім'я заявника та боржника, а в окремих випадках ім'я (найменування) представника заявника, а також їх місце проживання або місце перебування. У вимогливій частині необхідно зазначити вимоги заявника та обставини, на яких вони ґрунтуються, і з якими заявник пов'язує ці вимоги.

Наказне провадження передбачає спрощену процедуру розгляду заяв про видачу судового наказу. Справа розглядається суддею одноособово, без проведення судового засідання і без виклику сторін для надання пояснень. Судовий наказ, у разі прийняття заяви про його видачу, видається у триденний строк, після винесення ухвали про відкриття провадження (ст. 102 ЦПК). Як і будь-який процес, наказне провадження, за підсумками якого видається судовий наказ, або відмовляється у його виданні, здійснюється в певній послідовності й має свої етапи. Так, на думку С. Сеника, в даному виді цивільного судочинства слід виділити такі стадії: відкриття наказного провадження; видача судового наказу; скасування судового наказу; набуття судовим наказом законної сили [4, 221].

Зміст судового наказу, незалежно від заявлених вимог, повинен відповідати вимогам статті 103 ЦПК України. Щодо структури, вона відрізняється від рішення, прийнятого в позовному та окремому провадженні. Крім того, в статті 208 ЦПК України зазначається, що судові рішення викладаються у формі ухвал та рішень, і жодного слова немає про судовий наказ. З іншого боку, в статті 95 ЦПК України чітко зазначається, що він є особливою формою судового рішення.

Та й Постанові Пленуму Верховного Суду України №14 від 18 грудня 2009 року «Про судові рішення у цивільній справі» зазначається, що судовий наказ і заочне рішення – це різновиди судового рішення [3,258]. Крім того, він, як і інші судові акти, що набрали законної сили, відповідно до ст. 14 ЦПК України, обов'язкові для всіх органів державної влади й органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, посадових чи службових осіб та громадян і підлягають виконанню на всій території України, а в деяких випадках, установлених міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, навіть за її межами.

Відповідно до статті 105 ЦПК України, боржник може подати заперечення проти судового наказу, подавши заяву про його скасування протягом 10 днів з дня отримання судового наказу. Ця заява розглядається судом протягом 10 днів з дня винесення ухвали про прийняття такої заяви до розгляду у відкритому судовому засіданні. Чинний ЦПК України детально регламентує реквізити заяви про скасування судового наказу.

Так, заява про скасування судового наказу підписується боржником або його представником і подається з копією цієї заяви та копіями доданих до неї документів стягувачеві. Після розгляду заяви суд має право ухвалити:

1. Ухвалу про залишення заяви про скасування судового наказу без задоволення.

2. Ухвалу про скасування судового наказу, при цьому суддя повинен пояснити, що заявлені стягувачем вимоги можуть бути розглянуті в порядку позовного провадження з дотриманням загальних правил щодо пред'явлення позову, і суд може видати новий судовий наказ.

У випадку незадоволення однією зі сторін ухвалою, її можна оскаржити в апеляційному порядку.

У підсумку зазначимо, що наказне провадження – це спрощений вид цивільного судочинства, в якому за підсумками розгляду справи видається судовий наказ про стягнення з боржника грошових коштів або витребування майна, що обов'язково має підтверджуватися письмовими документами та є одночасно актом суду та виконавчим документом. Цей вид провадження дозволяє ефективно та швидко вирішувати безспірні вимоги, зменшуючи тим самим терміни та витрати на здійснення правосуддя.

Список бібліографічних посилань

1. Луспеник Д. Наказне провадження: його цілі, процедура, проблеми та шляхи їх вирішення / Д. Луспеник // Право України. – 2004. – № 7. – С. 89–94.

2. Цивільний процесуальний кодекс України: прийнятий 18 березня 2004 року

3. [Електронний ресурс]. – Електронні дані. – Режим доступу <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>

4. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар / [Є. О. Харитонов, В. В. Завальнюк, І. М. Кучеренко та ін.] ; за заг. ред. Є. О. Харитонов, Н. Ю. Голубєвої. – Х. : ТОВ «Одісей», 2011. – 1216 с.

Одержано 02.06.2024

Вікторія Андріївна КРИСЬКО,

здобувач вищої освіти 3 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Марина Вікторівна ЛОГІНОВА,

викладач кафедри цивільного права та процесу Дніпровського державного університету внутрішніх справ

СУДОВЕ ЗАСІДАННЯ ЯК ПРОЦЕСУАЛЬНА ФОРМА РОЗГЛЯДУ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ

Судове засідання є однією з основних процесуальних форм розгляду цивільних справ, що призначена для забезпечення розгляду справи судом з урахуванням всіх обставин та доказів, наданих сторонами. Судове засідання є публічним та відкритим для всіх охочих, що забезпечує прозорість та відкритість судочинства, а також дозволяє сторонам брати активну участь у розгляді справи. Під час судового засідання суд розглядає питання про підсудність та повноваження суду, визначає коло питань, що підлягають розгляду, вивчає матеріали справи та докази, проводить допит сторін, свідків та інших учасників процесу, вислуховує їх аргументи та заперечення, а також ухвалює рішення у відповідності з чинним законодавством.

Відповідно до Цивільного процесуального кодексу України, судове засідання відбувається в визначеному місці, дату і час якого повідомляє суд учасникам справи. Якщо учасник справи не може бути присутнім на засіданні, він має право подати клопотання про розгляд справи без його участі. У разі, якщо всі учасники справи подали таке клопотання, суд розглядає справу на підставі наявних матеріалів. Засідання проводиться у залі судових засідань, але окремі дії можуть вчинятися за межами приміщення суду, якщо це необхідно [1].

Судове засідання є важливим етапом у цивільному процесі, оскільки саме під час нього суд розглядає справу по суті та ухвалює рішення, яке має вирішальне значення для задоволення вимог сторін та захисту їх прав та законних інтересів. Розгляд справи по суті є ключовим етапом розгляду справи, під час якого вирішується спір на підставі доступних доказів, а також визначається розподіл судових витрат [2, с. 117].

Особливості судового засідання як процесуальної форми розгляду цивільних справ включають в себе публічність та відкритість, можливість активної участі сторін, необхідність урахування всіх

обставин та доказів, визначений процесуальним законом порядок проведення, права та обов'язки сторін, а також участь третіх осіб. Публічність та відкритість судового засідання забезпечує прозорість та відкритість судочинства, а також дозволяє сторонам брати активну участь у розгляді справи. Сторони мають можливість виступати з промовами, ставити питання, надавати докази та заперечувати докази протилежної сторони. Суд зобов'язаний розглянути справу з урахуванням всіх обставин та доказів, наданих сторонами, та ухвалити рішення на підставі цих обставин та доказів. Судове засідання проводиться у відповідності з визначеним процесуальним законом порядком, який включає підготовку до судового засідання, розгляд справи на судовому засіданні та ухвалення рішення судом. Сторони мають права та обов'язки, які визначаються процесуальним законом, та повинні дотримуватися їх під час судового засідання. Треті особи, такі як свідки, експерти, перекладачі, можуть брати участь у судовому засіданні, якщо це необхідно для розгляду справи.

Всі учасники судового процесу, а також присутні на судовому засіданні, повинні безумовно виконувати вказівки головуючого, дотримуватися порядку і утримуватися від будь-яких дій, які можуть вказувати на неухважність до суду або правил, установлених в суді. Особи, які виявляють неповагу до суду, будуть притягнуті до відповідальності згідно з законом [3, с. 260].

Порядок розгляду справи на судовому засіданні включає в себе наступні етапи: початкове слово сторін, розгляд доказів, допит сторін, свідків та експертів, виступи сторін з промовами, висунення вимог та заперечень, останнє слово сторін, нараду суду та ухвалення рішення. Під час розгляду справи суд зобов'язаний забезпечити дотримання прав та обов'язків сторін, а також врахувати всі обставини та докази, надані сторонами. Рішення суду ухвалюється на підставі чинного законодавства та має бути обґрунтованим та справедливим. Порядок ухвалення рішення судом на судовому засіданні як процесуальній формі розгляду цивільних справ включає в себе нараду суду, під час якої судді обговорюють обставини справи та докази, надані сторонами, та виносять рішення на підставі чинного законодавства. Рішення суду має бути обґрунтованим, справедливим та винесеним у відповідності з вимогами процесуального закону. Рішення суду може бути оскаржене сторонами у вищих судових інстанціях у випадках, передбачених законом.

Отже, проведення судового засідання є необхідною формою розгляду справи по суті, яка включає в себе певну послідовність юридичних дій. Важливо зазначити, що судове засідання і розгляд справи по суті взаємопов'язані і не можуть існувати одне без одного. Однак

взаємозв'язок між ними може бути складнішим, ніж може здатися на перший погляд. Різні науковці мають відмінні погляди на цю проблему, але в цілому розгляд справи та саме судове засідання можуть розглядатися як невід'ємні частини одного процесу [4, с. 1].

Можна дійти висновку, що судове засідання являє собою процесуальну форму розгляду цивільних справ, під час якої сторони мають можливість висловити свої доводи, представити докази і аргументи, а також здійснити захист своїх прав і інтересів. Цей процес дозволяє забезпечити об'єктивне і справедливе вирішення спору шляхом розгляду всіх обставин справи та врахування законних інтересів усіх сторін. Таким чином, судове засідання відіграє важливу роль у процесі правосуддя та забезпечує дотримання принципів справедливості і законності.

Список бібліографічних посилань

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 16 січня 2003 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (Дата звернення 07.05.2024).

2. Ізарова І. О., Ханик-Посполітак Р. Ю. Цивільний процес України : Навч. посіб. для студ. юрид. спец. закладів вищої освіти / І. О. Ізарова, Р. Ю. Ханик-Посполітак. – 3-тє вид., перероб. і доп. – Київ : ВД «Дакор», 2019. – 274 с.

3. Васильєв С. В. Цивільний процес. Підручник. / С. В. Васильєв – К.: Алерта, 2019. – 506 с.

4. Феннич, Василь Петрович. "Судове засідання як процесуальна форма стадії розгляду справи по суті в цивільному процесі." (2019).

Одержано 14.05.2024

Вікторія Андріївна КРИСЬКО,

здобувач вищої освіти 3 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Марина Вікторівна ЛОГІНОВА,

викладач кафедри цивільного права та процесу Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ЩОДО АСПЕКТІВ СУДОВИХ РІШЕНЬ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Судові рішення відіграють ключову роль у цивільному процесі, оскільки вони є результатом розгляду справи судом та мають

вирішальне значення для задоволення вимог сторін та захисту їх прав та законних інтересів. Вони мають юридичну силу, тобто є обов'язковими до виконання сторонами, а також можуть бути виконані державними органами виконавчої влади. Крім того, судові рішення мають прецедентне значення, тобто вони можуть бути використані судами при розгляді подібних справ в майбутньому.

Згідно зі статтею 55 Конституції України, права і свободи людини і громадянина захищаються судом, що передбачає не лише винесення і оголошення рішень, а також їх своєчасне виконання [1].

Судові рішення ухвалюються судом на підставі чинного законодавства та матеріалів справи, а також враховуючи аргументи та докази, надані сторонами. Судді повинні бути незалежними та безсторонніми, а також дотримуватися вимог процесуального закону та прав людини.

Відповідно до Цивільного процесуального кодексу України, судовими рішеннями є: ухвали; рішення; постанови; судові накази [2]. Кожен вид судового рішення має свої особливості, вимоги до змісту та форми, а також наслідки для сторін.

Судові рішення - це акти органу судової влади, які обов'язкові для виконання усіма учасниками процесу і підкріплені державним примусом. Поняття судового рішення визначається через його ознаки, які включають акт правозастосування, що одночасно є наказом і підтвердженням. Значення судового рішення полягає у завершенні судочинства у справі та вирішенні спору щодо права, у відновленні законності та упорядкуванні відносин цивільного обігу, а також у профілактичних функціях правосуддя, які запобігають повторенню подібних спорів у майбутньому [3, с. 423].

Особливості кожного виду судового рішення у цивільному процесі включають в себе: ухвали, які ухвалюються судом під час розгляду справи та мають тимчасовий характер; постанови, які ухвалюються судом у результаті розгляду справи та мають остаточний характер; вироки, які ухвалюються судом у результаті розгляду справи по суті та мають остаточний та обов'язковий характер; рішення про залишення позовної заяви без розгляду, які ухвалюються судом у випадках, коли позовна заява не відповідає вимогам процесуального закону або не містить обґрунтованих вимог; рішення про припинення провадження у справі, які ухвалюються судом у випадках, коли справа не може бути розглянута по суті або стосунки між сторонами вичерпані. Кожен вид судового рішення має свої особливості, вимоги до змісту та форми, а також наслідки для сторін.

Обов'язковість судового рішення для інших судів закріплена у процесуальних нормах Цивільного кодексу, що вимагає врахування

встановлених фактів та обставин ухваленого рішення й забороняє їх повторний аналіз. Крім того, процесуальний закон визначає, що суд повинен відмовити у відкритті або закритті провадження у справі, якщо розглядається спір між тими ж сторонами, за тим самим предметом і з такими ж підставами, що вже були вирішені судом і набрали законної сили [4, с. 177].

Вимоги до змісту та форми судових рішень включають в себе: обов'язкове вказання назви суду, дати ухвалення рішення, складу суду, даних сторін, предмету справи, обставин справи, мотивування рішення, висновку суду та рішення, підписів суддів, а також інші вимоги, передбачені процесуальним законом. Судове рішення має бути чітким, зрозумілим, обґрунтованим та справедливим, а також відповідати вимогам процесуального закону та прав людини. Форма судового рішення повинна бути офіційною та відповідати вимогам, встановленим процесуальним законом.

Суд, що ухвалив рішення, може визначити умови виконання, встановити терміни виконання, прийняти заходи для забезпечення виконання рішення, що зазначено у ньому [2]. Судові рішення набувають юридичної сили з моменту їх ухвалення, за винятком випадків, передбачених процесуальним законом. Юридична сила судових рішень може бути оскаржена сторонами у вищих судових інстанціях у випадках, передбачених законом, вона є важливою гарантією захисту прав та законних інтересів сторін, а також забезпечує виконання рішень суду.

Отже, у цивільному процесі судові рішення мають велике значення для вирішення спорів між сторонами. Важливо, щоб судові рішення були обґрунтованими, об'єктивними та справедливими. Також вони повинні враховувати всі обставини справи та дотримуватися чинного законодавства. Недоліки у судових рішеннях можуть призвести до невиконання їх сторонами або подальших судових суперечок, тому важливо, щоб суди приймали рішення належним чином, дотримуючись правових норм і принципів.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (Дата звернення 08.05.2024)
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 16 січня 2003 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (Дата звернення 08.05.2024).
3. Цивільний процес України: підручник / кол. авторів; за ред. В. О. Кучера. – Львів: ЛьвДУВС, 2016. – 768 с.

4. Кройтор, В. А. "Принцип обов'язковості судових рішень у цивільному судочинстві." (2023).

Одержано 14.05.2024

Вікторія Олександрівна КУЗІНА,

курсантка 2 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ;

Кристина Русланівна РЕЗВОРОВИЧ,

завідувач кафедри цивільного права та процесу, Дніпровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1183-613X>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ЗАХИСТ ВЛАСНОСТІ НА НЕРУХОМЕ МАЙНО У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Власність відіграє важливу роль як у суспільному, так і в особистому житті громадян. Практично кожна людина впродовж свого життя зіштовхується з різними проблемами, пов'язаними з майном. Також власність є ключовим елементом для функціонування економіки країни та гарантує існування й розвиток всього суспільства. Статтею 41 Конституції України встановлено: ніхто не може протиправно позбавлятися права власності. Право приватної власності не порушене.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» воєнний стан є особливим правовим режимом, що вводиться в Україні в конкретних регіонах держави у разі збройної агресії чи загрози збройного нападу, а також у разі наявності небезпеки для територіальної цілісності або державної незалежності України. Вказаний правовий режим надає конкретним органам місцевого самоврядування, органам державної влади, військовому командуванню повноваження стосовно гарантування національної безпеки, а також відвернення загрози. Вказаний режим також регламентує право тимчасового обмеження конституційних прав та свобод осіб, зокрема, прав і законних інтересів юридичних осіб на визначений термін.

У той же час не слід одноосібно стверджувати про те, що під час воєнного стану права людини та громадянина умовні, адже законом визначений перелік прав, обмеження яких не може відбуватися навіть у відповідних складних умовах. У ході воєнного стану під загрозою

опиняються економічні права людини та громадянина, насамперед трудові права громадян, право на підприємницьку діяльність, а також вводяться відповідні обмеження на користування й відчуження права власності [1].

Згідно зі статтею 3 Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану», примусове відчуження майна під час воєнного стану може здійснюватися з попереднім повним відшкодуванням його вартості. Якщо неможливо здійснити попереднє повне відшкодування, майно примусово відчужується з подальшим повним відшкодуванням його вартості. Майно, що підлягає примусовому відчуженню, обов'язково оцінюється відповідно до встановленого законодавством порядку. Завдяки цій процедурі можливе повне відшкодування вартості майна власнику [2].

Після 24 лютого 2022 року масштаби руйнувань, спричинених російською федерацією, охопили всю територію України, тому уряд України запровадив нові процедури. 20 березня 2022 року уряд прийняв постанову №326, якою затвердив Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії російської федерації. Ця постанова зобов'язала міністерства та інші центральні й місцеві органи виконавчої влади розробити та затвердити протягом шести місяців методика визначення шкоди та збитків, передбачені цим Порядком. Відповідальним за визначення шкоди та збитків у напрямках, що включають втрати житлового фонду, об'єктів благоустрою, об'єктів незавершеного будівництва житлової нерухомості та фактичні витрати на їх відновлення, було призначено Міністерство розвитку громад та територій України. Проте станом на березень 2023 року ця методика так і не була затверджена [3].

Примусове відчуження майна здійснюється за рахунок комунального чи приватного майна, а також власнику має бути компенсована його вартість, у той же час вилучення майна реалізується тільки за рахунок державного майна без відшкодування його вартості. Варто зауважити, що вилучення майна або його примусове відчуження в аспекті реалізації правових заходів режиму воєнного стану відбувається на підставі рішення військового командування, що погоджується з конкретними державними органами адміністративних територіальних одиниць, зокрема, Радою міністрів Автономної Республіки Крим. У кожному випадку вилучення майна або примусове відчуження фіксується спеціальним актом, що складається за єдиним зразком, який затверджений Кабінетом Міністрів України [4].

Частина 2 статті 353 Цивільного кодексу України передбачає, що в умовах воєнного або надзвичайного стану майно може бути примусово

відчужене у власника з подальшим повним відшкодуванням його вартості. У разі повернення майна власнику відновлюється його право власності, при цьому він зобов'язаний повернути отримані кошти або майно, отримане внаслідок реквізиції, за вирахуванням розумної плати за користування цим майном [5].

Отже, необхідно створити спеціалізовані юридичні консультаційні центри для надання безкоштовної правової допомоги власникам нерухомості, що зазнали втрат. Важливо розробити та затвердити чіткі методики оцінки шкоди та збитків, що дозволить швидко і справедливо компенсувати втрати власників нерухомого майна. Держава повинна забезпечити ефективну комунікацію між центральними та місцевими органами влади для координації дій щодо захисту прав власників. Потрібно запровадити додаткові законодавчі гарантії, які б забезпечували оперативну та адекватну компенсацію збитків у випадках примусового відчуження майна. Важливо розробити механізми швидкого вирішення спорів, що виникають у зв'язку з порушенням прав власності, через спеціалізовані суди або арбітражні комісії. Слід створити державний фонд для фінансування відновлення житлової нерухомості, що дозволить забезпечити швидко допомогу постраждалим власникам.

Список бібліографічних посилань

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 01.06.2024).

2. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: Закон України від 17.05.2012 р. № 4765-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text> (дата звернення: 01.06.2024).

3. Бондаренко О.О. Особливості правового регулювання охорони та захисту права власності в умовах воєнного стану. Features of the legal regulation of the protection and protection of property rights under the conditions of marital state. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2023. С. 20. (дата звернення: 01.06.2024).

4. Нестор Т.І., Бабецька І.Я. Захист права власності у період воєнного стану. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/11/197.pdf> (дата звернення: 01.06.2024).

5. Цивільний кодекс України від 16. 01. 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 01.06.2024).

Одержано 14.05.2024

Вікторія Олександрівна КУЗІНА,

курсантка 2 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Марина Вікторівна ЛОГІНОВА,

викладач кафедри цивільного права та процесу Дніпровського державного університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ ТА ОБОВ'ЯЗКІВ ГРОМАДЯН

Екологічні права та обов'язки громадян є ключовим елементом сучасного суспільства. Інтенсивний розвиток промисловості та урбанізація спричиняють значний тиск на довкілля. Люди мають право жити у безпечному для здоров'я середовищі та бути поінформованими про його стан. Разом з тим, кожен повинен сприяти збереженню природи, раціональному використанню природних ресурсів та дотриманню екологічних правил. Питання екологічних прав і обов'язків також включають активну участь громадян у прийнятті екологічно значущих рішень.

Сучасне екологічне законодавство України особливо підкреслює нормативне визначення місця і ролі людини в суспільстві та державі. Конституція України проголошує принцип пріоритету прав і свобод людини над державними та іншими інтересами. У ній наведено перелік прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, який включає багато норм екологічного характеру [1, с. 54].

Загальновідомим є факт про те, що екологічними правами громадян є юридично встановлена, забезпечувана державою сукупність засобів і можливостей, які дають змогу задовольняти інтереси й потреби громадян у галузі охорони навколишнього природного середовища, гарантування екологічної безпеки й використання природних ресурсів [2, с. 189].

Екологічним правам відповідають конкретні екологічні обов'язки. Екологічні обов'язки є одним із ключових елементів правового регулювання екологічних відносин. Вони належать до основних категорій права, відображаючи його сутність як регулятора суспільних відносин. Як і всі юридичні обов'язки, екологічні обов'язки покладаються на зобов'язану особу, яка повинна дотримуватися визначеного правом варіанту поведінки – виконувати певні дії або утримуватися від них. Право встановлює міру необхідної поведінки. Наприклад,

особа зобов'язується сплачувати відповідні штрафи у разі вчинення екологічних правопорушень, які полягають у компенсації шкоди, яка заподіяна забрудненням або іншим негативним впливом на навколишнє природне середовище тощо [3, с. 157].

Гарантіями виконання екологічних прав громадян варто вважати систему юридичних засобів, за допомогою яких забезпечується реалізація екологічних прав фізичних осіб у галузі екологічної безпеки, охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів [4, с. 36]. Зазначені гарантії поділяються на кілька видів: організаційно-розпорядчі, контрольно-виконавчі, превентивно-обмежувальні, процесуально-правові та захисні.

Підсумовуючи, варто зауважити, що спеціально уповноважені органи державного управління у сфері охорони навколишнього середовища, а також використання природних ресурсів повинні здійснювати ефективну допомогу громадянам у природоохоронній сфері. Вплив контролюючих органів не обмежується лише систематичним спостереженням; їхні повноваження також включають накладення стягнень, прийняття нормативних рішень та інші заходи [5].

Також важливо враховувати пропозиції громадян стосовно поліпшення стану навколишнього середовища й раціонального використання природних ресурсів. Одна із ключових задач - це залучення якомога більше громадян до участі у вирішенні питань, які пов'язані з охороною природи та використанням ресурсів. Якщо люди зацікавлені у цих питаннях, це сприятиме високим результатам роботи і підвищенню рівня екологічної обізнаності.

Список бібліографічних посилань

1. Кобринський В. Ю., Камінський А. І. Основні засади класифікації екологічних прав та обов'язків людини і громадянина. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2012/2_2012/12.pdf (дата звернення: 26.05.2024).

2. Кондур Е. Класифікація екологічних прав і обов'язків громадян України. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream.pdf> (дата звернення: 26.05.2024).

3. Шинкарьов О. О. Екологічні обов'язки громадян: загальна характеристика. URL: <https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/jusgradenc23/41.pdf> (дата звернення: 26.05.2024).

4. Краснова М. В., Краснова Ю. А. Реалізація та захист екологічних прав громадян: теоретико-правові аспекти: монографія. Київ. 2021. 148 с. (дата звернення: 26.05.2024).

5. Костенко О., Ярошенко А. Здійснення державного контролю у сфері публічних закупівель. Юридичний журнал «ПравоУкраїни».

2020. No 10. С. 171–183. DOI <https://doi.org/10.33498/loou-2020-10-171>. (дата звернення: 26.05.2024).

Одержано 03.06.2024

Катерина Ігорівна КУЧЕРЕНКО,

здобувач вищої освіти 2 курсу

Навчально-наукового інституту права та підготовки

фахівців для підрозділів Національної поліції

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Олена Олександрівна НАГОРНА,

старший викладач кафедри цивільного права та процесу

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМАТИКА ЗДІЙСНЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Цивільне судочинство ставить перед собою мету захищати права, свободу та інтереси фізичних та юридичних осіб, а також інтереси держави, незалежно від того, чи вони були порушені, спростовані чи відкинуті.

Згідно з метою цивільного судочинства, визначеною в ст. 2 Цивільного процесуального кодексу України, правосуддя забезпечує справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ [2].

У зв'язку з вторгненням російських військ в Україну, по всій території країни був оголошений воєнний стан. Судова система опинилася під впливом війни, що відобразилося на процесі здійснення судочинства. Але навіть у період воєнного стану, право людини на судовий захист не може бути обмеженим.

Навіть у разі введення воєнного стану, процес здійснення правосуддя в Україні не припиниться, оскільки порушення прав та законних інтересів осіб і держави під час воєнних дій потребує відповідної реакції від влади. Порушені права мають бути відновлені, зокрема, через цивільний процес. Отже, виконання цивільного судочинства під час воєнного стану має свої особливості, які потребують дослідження.

Під час введення воєнного стану згідно зі статтею 10 Закону України "Про правовий режим воєнного стану", повноваження суддів не можуть бути припинені, а згідно з частиною другою статті 26

цього закону будь-яке скорочення або прискорення судового процесу заборонене [3].

Важливо відзначити, що провадження у цивільних справах під час воєнного стану повинно не лише відповідати основам та завданням цивільного судочинства, але також мати особливості, які враховують специфіку умов воєнного або надзвичайного стану.

До цього часу (включаючи період з 2014 року, коли розпочалась АТО), ЦПК не був доповнений зазначеними особливостями, і навіть окремі зміни виявляються недостатніми. Загальновідомо, що процесуальне право має відповідати на запитання про те, як саме забезпечити захист суб'єктивних прав, що визначені у матеріальному праві. Його основне завдання - забезпечити беззаперечність конкретних суб'єктивних прав і обов'язків.

Щодо здійснення судочинства під час воєнного стану, законопроект №7316 було запропоновано внести зміни до ЦПК, КАС та ГПУ, щоб впровадити дистанційну форму правосуддя та письмове провадження в судах першої, апеляційної та касаційної інстанцій. Проте після опрацювання законопроекту головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України висловило ряд зауважень та пропозицій до нього.

Крім того, запропоноване положення щодо розгляду всіх апеляційних та касаційних справ тільки в письмовому порядку обмежує конституційне право громадян на судовий захист, порушуючи статтю 22 Конституції України, яка забороняє звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних [1]. Крім того, ГНЕУ вказує на ризик порушення законних прав та інтересів сторін у разі розгляду справ без їх повідомлення, оскільки вони не матимуть можливості надати суду свої пояснення щодо суті справи.

Верховна Рада України відхилила Законопроект №7316 та вказала в додатку до висновку Головного комітету (27.05.2022), що підтримка проекту закону можлива лише при врахуванні зауважень та пропозицій.

Важливо, що дистанційна форма правосуддя не була підтримана, але можливість дистанційної участі у судовому процесі була підтримана. Відповідно до частини 7 статті 11 Закону України "Про судоустрій і статус суддів", учасники судового процесу за рішенням суду можуть приймати участь у судовому засіданні через відеоконференцію[4]. Під час пандемії суди успішно перейшли на онлайн формат засідань, тож у цьому плані не виникло проблем. Повідомлення про бажання учасника брати участь у відеоконференції повинно

бути подано не менше, ніж за 5 днів до засідання. Якщо суд відмовив у проведенні відеоконференції, сторони (представники) повинні з'явитися на засіданні або обґрунтувати причину неможливості участі, якщо вона є обґрунтованою та об'єктивною.

Очевидною є проблема для учасників цивільного процесу, яка полягає у можливості продовження та відновлення процесуальних строків для виконання процесуальних дій у зв'язку з їх пропуском під час введення воєнного стану.

Стаття 127 Цивільного процесуального кодексу вказує на можливість поновлення або продовження процесуальних строків за заявою учасника справи, в залежності від того, чи встановлений цей строк законом чи судом [2]. Якщо процесуальний строк, встановлений законом, був пропущений через введення воєнного стану в Україні, то згідно з роз'ясненнями Голови Верховного Суду, ця підстава буде вважатися обґрунтованою. Відповідно до частини 2 статті 127 ЦПК, заява про продовження процесуальних строків має бути подана до закінчення цього строку. До цього часу залишається невирішеним питання процедури та строків подання такої заяви учасником процесу. Закон містить норму, яка не відповідає сучасним умовам та не повністю розкриває процедурні аспекти подання заяви про продовження строків до суду.

Під час реалізації судочинства виникають організаційні та процесуальні питання, що пов'язані з динамічною обстановкою в зонах бойових дій та обмеженою можливістю виконання професійних обов'язків. В законодавстві чітко простежується тенденція до спрощення процедурних аспектів судочинства шляхом використання різних ресурсів та пропозицій з метою полегшення доступу до правосуддя в період воєнного стану.

Важливо зазначити, що навіть в умовах війни та активних бойових дій на території України, процес цивільного судочинства та правосуддя не припиняється.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст. 141.

2. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 №1618-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. №40-42. Ст.492.

3. ЗУ «Про правовий режим воєнного стану» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

4. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо здійснення судочинства в умовах

воєнного чи надзвичайного стану №7315 від 26.04.2022. URL:
<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39495>

Одержано 25.05.2024

Олександра Леонідівна ЛАЗАРЄВА,

курсантка 2 курсу Навчально-наукового інституту права
та підготовки фахівців для органів Національної поліції
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Кристина Русланівна РЕЗВОРОВИЧ,

завідувач кафедри цивільного права та процесу
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ВОЛОНТЕРСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Волонтерська діяльність, як сфера соціальної взаємодії, вимагає уважного розгляду щодо її правового регулювання. В українській правовій науці існує дискусія стосовно галузевої приналежності норм, які регулюють відносини між волонтерами та особами, яким вони надають допомогу.

Деякі автори порівнюють волонтерську діяльність з трудовою, розглядаючи волонтерів як найманих працівників. Проте, цей підхід не враховує специфіки волонтерських відносин. Трудові відносини ґрунтуються на оплаті праці, що відрізняється від безоплатної волонтерської діяльності. Таким чином, волонтерська діяльність повинна бути регульована цивільним законодавством. Це законодавство визначає правовий статус учасників цивільних відносин та регулює договірні зобов'язання, що ґрунтуються на рівності сторін. Волонтери приймають рішення про здійснення діяльності на власний розсуд, і їхня робота є безоплатною. Договори про виконання робіт або надання послуг регулюють умови волонтерської діяльності, забезпечуючи захист їх прав і інтересів [1].

Закон України «Про волонтерську діяльність» визначає волонтерську діяльність як безоплатне надання допомоги у вигляді виконання робіт або надання послуг, з результатом цієї діяльності передається замовнику. Правове регулювання волонтерської діяльності повинне базуватися на принципах цивільного законодавства, забезпечуючи рівність сторін у відносинах між волонтерами та отримувачами допомоги [3].

Волонтерська діяльність, як важлива форма громадянського активізму, має значний соціальний вплив і потребує виваженого правового підходу. В контексті цивільного права, всі договори класифікуються згідно з їхніми основними характеристиками, такими як відчуження майна, користування майном, виконання робіт і надання послуг. Отже, волонтерська діяльність, яка не передбачає отримання винагороди, підпадає під категорію договорів про виконання робіт або надання послуг.

Хоча діяльність волонтера має багато спільного з працею найманого працівника, основна відмінність полягає в тому, що волонтери не отримують оплату за свою роботу. Тому їхня діяльність підпадає під цивільне, а не трудове право. Важливо розглянути особливості цього регулювання. У трудовому договорі працівник виконує певну трудову функцію, що нормується законодавством, і не обов'язково пов'язану з досягненням певного результату [2]. У цивільному договорі, навпаки, виконанням є отримання замовником певного результату. Працівник підпорядковується внутрішнім правилам організації, в якій він працює, тоді як особа, що діє за цивільним договором, має більшу автономію.

Також важливо відзначити, що на працівника поширюється система пільг, яка включає умови праці, оплату, соціальне страхування, які не застосовуються до осіб, які працюють за цивільним договором. Проте важливо забезпечити, щоб умови цивільного договору захищали інтереси волонтера. Треба також враховувати, що порушення умов договору про волонтерську діяльність може мати правові наслідки, а судовий захист може бути використаний для вирішення спорів. Умови цього договору є обов'язковими для виконання, а за їх відсутності може застосовуватися аналогія з законом [4, с. 86].

Проте, необхідно уникати включення оплатних умов у договори про волонтерську діяльність, оскільки це може призвести до підміни трудових відносин цивільно-правовими. Також важливо враховувати, що до цивільних договорів не можуть застосовуватися норми, що регулюють відносини, в яких виконавцем може бути лише юридична або підприємницька особа [1, с. 39].

Засновуючись на положеннях статті 636 Цивільного кодексу, можна зробити висновок, що в контексті волонтерської допомоги, якщо не передбачено інше законом, іншим правовим актом або договором, волонтер та благодійна організація не можуть односторонньо розірвати або змінити умови укладеного договору без згоди отримувача волонтерської допомоги. Згода може бути виражена письмово, усно або шляхом конклюдентних дій, якщо це дозволено законом.

Отримувачі волонтерської допомоги мають право вимагати від волонтера виконання зобов'язань згідно з укладеним договором. Це право не обмежується обов'язками, які волонтер має перед благодійною організацією. Згідно зі статтею 636, отримувачі волонтерської допомоги повинні пред'явити волонтеру докази свого права вимагати виконання зобов'язань [2, с. 66].

У випадку відмови отримувача від права, передбаченого договором, благодійна організація може скористатися цим правом, оскільки праця волонтерів сприяє формуванню майна благодійної організації. Організація має право визначити напрямки використання результатів волонтерської роботи відповідно до закону і свого статуту.

Відповідно до аналізу статті 636 Цивільного кодексу, умови договорів про волонтерську діяльність можуть варіюватися в залежності від конкретних умов і характеру роботи волонтера. Таким чином, кожен договір про волонтерську діяльність може мати власні особливості, які враховують характер зобов'язань та специфіку діяльності. Цивільне законодавство передбачає і забезпечує умови, пов'язані з волонтерською діяльністю, включаючи укладення цивільно-правових договорів як форми організації цієї діяльності.

Список бібліографічних посилань

1. Костюшко, Уляна, Ольга Володимирівна Токарчук. Правові особливості договору про провадження волонтерської діяльності. УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. С. 52.
2. Камардіна, Юлія Вікторівна, М. О. Демченко. Окремі аспекти юридичної природи та проблематика діяльності органів самоорганізації населення. 2022. С. 68
3. Книш, Зоряна Ігорівна. Цивільно-правова охорона права власності внутрішньо переміщених осіб. 2020. С. 58
4. Зозуляк, Ольга Ігорівна. Роздуми щодо організаційно-правових форм юридичних осіб. 2021. С. 97

Одержано 07.05.2024

Кристина Русланівна РЕЗВОРОВИЧ,

завідувач кафедри цивільного права та процесу
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1183-613X>;

Олександра Леонідівна ЛАЗАРЄВА,

курсантка 2 курсу Навчально-наукового інституту права
та підготовки фахівців для органів Національної поліції
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ВІЙНОЮ, З ТОЧКИ ЗОРУ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

У контексті наукового вивчення відносин між цивільними відносинами та цивільним правом у зв'язку з війною на рівні цивільно-правових досліджень, вітчизняна цивілістика зіткнулася з проблемою, що має свої коріння ще з періоду радянської епохи. Ця проблема полягає у вивченні сучасною наукою цивільного права відносин, які, хоча мають цивільно-правовий характер, проте їх динаміку визначає діяльність органів державної влади. Конкретно, розглядаються акти держави, які можуть мати фактичний або юридичний характер, такі як проведення військових операцій або конфіскація майна держави-противника, і які викликають юридичні наслідки для суб'єктивних цивільних прав громадян, а також для держав-учасниць конфлікту.

В українській цивілістиці питання взаємодії публічно-правових норм з цивільно-правовими механізмами не є новим. Теми, які раніше уникали радянські цивілісти, класифікуючи їх як "адміністративно-правові", тепер активно досліджуються в рамках цивільного права.

Одним з яскравих прикладів є дослідження цивільно-правових аспектів державної реєстрації у сфері цивільного обороту нерухомого майна. Цей напрямок значно розвинувся завдяки працям цивілістів. [1, с. 66].

Крім того, сучасні цивілісти активно досліджують проблеми приватного примусу у контексті цивільних правовідносин, що наближає їх до розгляду місця державного примусу у цивільному праві. Сучасний рівень розвитку науки цивільного права дозволяє стверджувати, що такі юридичні питання, як застосування державного примусу у сфері цивільного права, пов'язані з реалізацією різних правових механізмів у контексті військових дій, конфіскації майна су-противника, компенсації постраждалим від війни, і розглядаються цивілістами [3, с. 4].

Під час аналізу відповідних юридичних механізмів цивілісти вивчають дії суб'єктів публічної влади, які мають значення для цивільних правовідносин і для суб'єктивних цивільних прав і обов'язків їх учасників. Такий підхід дозволяє розглядати діяльність органів влади з точки зору їх впливу на цивільні правовідносини та наслідки цієї діяльності для суб'єктів цивільного права [4, с. 69].

Поняття війни завжди супроводжувалося масштабними збитками та шкодою, не тільки фізичними, але й моральними та матеріальними. Цивільне право встановлює механізми компенсації для тих, хто став жертвою воєнного конфлікту.

- Правовий контекст відшкодування шкоди від війни. У більшості правових систем світу існують законодавчі акти, спрямовані на врегулювання питань відшкодування шкоди, завданої війною. Ці акти зазвичай визначають права та обов'язки як самої держави, так і її громадян у разі військових дій.

- Обсяг і види шкоди, підлягаючі відшкодуванню. Відшкодування шкоди від війни може стосуватися різних видів збитків, включаючи матеріальні, моральні, та інші. Серед них можуть бути втрати майна, втрати доходу, фізичні та психологічні травми, а також втрати членів сім'ї та майбутні доходи, пов'язані з їхньою втратою.

- Механізми відшкодування. У багатьох країнах існують спеціальні органи або процедури, які відповідають за визначення прав на відшкодування та розгляд заяв про компенсацію від війни. Ці механізми можуть включати в себе судові процеси, адміністративні процедури чи альтернативні механізми врегулювання спорів.

- Міжнародне право та відшкодування від війни. З міжнародного правового погляду, принципи відшкодування від війни закріплені в різних міжнародних документах, таких як Женевські конвенції та інші. Ці документи встановлюють правила щодо захисту цивільних осіб у воєнний період та вимоги до держав-учасниць з їх виконання [1, с. 7].

Незважаючи на існуючі механізми відшкодування, процес визначення та отримання компенсації від війни може бути складним і довгим. Відшкодування не завжди відбувається швидко та ефективно через обмежену доступність ресурсів та складнощі встановлення причинно-наслідкових зв'язків у воєнний період [2].

Відшкодування шкоди, завданої війною з точки зору цивільного права, є важливим аспектом захисту прав та інтересів осіб, постраждалих внаслідок воєнних конфліктів. Це вимагає не лише наявності відповідного законодавства, але й ефективного механізму визначення та виконання прав на компенсацію, забезпечуючи справедливий доступ до правосуддя та відшкодування для всіх постраждалих.

Список бібліографічних посилань

1. Погребняк В. Я. Виникнення, перехід та припинення суб'єктивних цивільних прав: проблеми теорії та практики: монографія. Київ: Алерта, 2020. 640 с.

2. Гудима М. Правова природа державної реєстрації як юридичного факту в механізмі динаміки речових прав. Вісник НТУУ КПІ Політологія. Соціологія. Право. 2020. Вип. 1 (45). С. 45–51.

3. Спесівцев, Денис Сергійович. «Переможець отримує все»: відшкодування шкоди, завданої Російською Федерацією у ході збройної агресії проти України. Юридичний науковий електронний журнал 2022. С. 79

4. Голубенко, Ірина, and Кристина Шпак. Правові аспекти відшкодування шкоди та збитків, завданих фізичним та юридичним особам внаслідок збройної агресії російської федерації. Наукові перспективи (Naukovi perspektivi)2023. С. 85

Одержано 07.05.2024

Аліна Валеріївна ЛИТВИН,

студентка 4 курсу

Державного торговельно-економічного університету;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-1360-7457>

Науковий керівник:

Наталія Олександрівна РИЖЕНКО,

доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права

Державного торговельно-економічного університету,

кандидат юридичних наук

ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ НОРМИ ЩОДО ЗУПИНЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ЗВ'ЯЗКУ З МОБІЛІЗАЦІЄЮ

Забезпечення права на справедливий розгляд є базовим завданням цивільного судочинства. Однак під час воєнного стану виникають нові виклики у дотриманні процесуальних гарантій, зокрема у контексті застосування п.2 ч.1 ст. 251 Цивільного процесуального кодексу (надалі - ЦПК). Зазначена норма зобов'язує суд зупинити провадження у справі у разі перебування сторони або третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, у складі ЗСУ або інших військових формувань під час їх переведення на воєнний стан або залучення до проведення антитерористичної операції. Аби якісно дослідити питання, варто звернутися до судової практики.

У Постанові Верховного Суду (надалі — ВС) від 15 серпня 2023 року у справі №174/760/21 розглядається ситуація, яка демонструє певні суперечності у застосуванні норми судами різних інстанцій. З одного боку, апеляційний суд, керуючись буквальним тлумаченням п. 2 ч. 1 ст. 251 ЦПК, задовольнив клопотання відповідача і зупинив провадження через призов позивача до лав Збройних Сил України відповідно до указу про загальну мобілізацію. Проте ВС критично поставився до такого формального підходу і скасував ухвалу апеляційної інстанції про зупинення провадження. У своїй постанові він наголосив, що приписи п. 2 ч. 1 ст. 251 ЦПК мають на меті захист процесуальних прав учасника, який перебуває на службі. Однак в окресленій справі позивач, попри призов активно відстоював свою позицію, був присутній у судовому засіданні та наполягав на розгляді справи, стягнення заробітку за час вимушеного прогулу і т.д. Крім того, безапеляційне зупинення провадження за клопотанням відповідача суперечило низці принципів судочинства. Зокрема, йдеться про принципи добросовісності користування процесуальними правами, розумності строків розгляду справи, диспозитивності та змагальності сторін. Суд касаційної інстанції визнав, що за таких обставин інститут зупинення провадження не може бути застосований на шкоду інтересам позивача та всупереч меті цього інституту — захисту прав учасника, який перебуває у ЗСУ. Тобто, Верховний Суд фактично відійшов від формального та буквального тлумачення норми про зупинення провадження у зв'язку з військовою службою сторони. Замість цього, суд наголосив на необхідності враховувати волевиявлення сторін та загальні засади цивільного процесу. Він також звернув увагу на призначення інституту зупинення — забезпечення захисту прав учасника, залученого до військової служби, а не створення перешкод для доступу до правосуддя. Ця постанова може стати важливим кроком до формування більш збалансованої практики застосування положень про зупинення провадження під час воєнного стану. Вона має сприяти більш виваженому підходу в цьому питанні. Водночас рішення ВС може стати поштовхом для перегляду відповідних положень ЦПК та їх уточнення з урахуванням реалій воєнного часу [3;6].

Ухвалою у справі № 396/1471/23 від 05.01.2024р. ВС послідовно застосував положення ст. 389 ЦПК України щодо можливості касаційного оскарження судових рішень. Детально проаналізувавши зміст цієї норми, суд дійшов висновку, що ухвали про зупинення провадження, переглянуті в апеляційному порядку, не підлягають касаційному оскарженню. Відтак, відмовляючи у відкритті касаційного провадження за скаргами на постанову апеляційної інстанції з цього

питання, Верховний Суд забезпечив єдність судової практики та правову визначеність. Водночас обмеження права на касаційне оскарження процесуальних рішень, які можуть істотно вплинути на результат розгляду справи по суті, залишає дискусійним питання балансу між процесуальною економією та повнотою судового контролю [5;6].

Практика ВС з цього питання часто піддається критиці. Візьмемо до уваги справу №466/8799/22, де скасовано ухвали попередніх інстанцій про зупинення провадження у справі про розірвання шлюбу до звільнення відповідача з військової служби. На думку Присяжнюк А., Верховний Суд порушив приписи ст. 389 ЦПК, відкривши касаційне провадження без належних на те підстав. Однак аналіз постанови ВС від 14.02.2024 р. у цій справі свідчить про безпідставність таких міркувань. Оскільки, касаційне провадження обґрунтовано відкрито за абз. 2 ч. 2 ст. 389 ЦПК та підсумовує, що зупинення провадження у цій справі було передчасним, а тому скасував ухвали судів попередніх інстанцій. Іншими словами, Верховний Суд не лише дотримався норми, а й забезпечив їх належне та уніфіковане застосування. Він керувався при цьому принципами верховенства права, рівності перед законом і судом[2;4].

Згідно з доповіддю судді Верховного Суду Ганни Коломієць, за нинішньою редакцією законодавства суд зобов'язаний, а не має право зупинити провадження за відповідних обставин. Така конструкція незалежна від того, чи є в учасника справи представник, а також всупереч бажанню самого військовослужбовця щодо продовження чи зупинення розгляду справи. Водночас закон передбачає певні винятки, коли зупинення провадження не допускається. Проте вони не стосуються ситуацій, за яких суд зобов'язаний зупинити провадження відповідно до ст. 251 ЦПК. Акцентовано, що перебування сторони в добровільному формуванні (яке не є військовим) при ОТГ, відсутність доказів перебування сторони в складі ЗСУ або військових формувань, а також мобілізація представника не є підставами для зупинення процесу. Також, Коломієць Г. згадується законопроект, зареєстрований у Верховній Раді України у лютому 2024 року. Він пропонує виключити п. 2 ч. 1 ст. 251 ЦПК та надати суду право, а не обов'язок зупинити провадження у зв'язку з перебуванням сторони у ЗСУ за певних обставин [1;6].

Розглянуте вище питання є неоднозначним та проблемним через суперечливу практику ВС. З одного боку, суд дотримується формального тлумачення закону, а з іншого — відходить від нього, наголошуючи на необхідності враховувати волевиявлення сторін та принципи судочинства. Така неузгодженість практики ставить під сумнів реалізацію права на справедливий судовий розгляд. Тому ми

вважаємо, що ситуація потребує нагального врегулювання шляхом надання суду дискреційних повноважень щодо розв'язання питання залежно від обставин справи, що забезпечить гнучкість та збалансованість підходу у правозастосуванні.

Список бібліографічних посилань

1. Коломієць Г. Застосування п. 2 ч. 1 ст. 251 ЦПК України. *Верховний Суд*. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/Prezent_KCS_p2_ch1_st251.pdf (дата звернення: 11.05.2024).

2. Постанова Верховного Суду від 14.02.2024 р. у справі № 466/8799/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117207052> (дата звернення: 11.05.2024).

3. Постанова Верховного Суду від 15.08.2023 р. у справі № 174/760/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112896497> (дата звернення: 10.05.2024).

4. Присяжнюк А. Зупинення провадження: ВС змінює застосування норм ЦПК щодо військових?. *Газета "Закон і Бізнес"*. URL: https://zib.com.ua/ua/160620zupinennya_provadzhennya_vs_zminuye_zastosuvannya_norm_cpk_s.html (дата звернення: 11.05.2024).

5. Ухвала Верховного Суду від 05.01.2024 р. у справі № 396/1471/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116234553> (дата звернення: 10.05.2024).

6. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV : станом на 27 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 11.05.2024).

Одержано 14.05.2024

Олена Андріївна ЛУК'ЯНЕНКО,

курсантка 2 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-1471-1131>

Науковий керівник:

Михайло Михайлович ФРОЛОВ,

доцент кафедри цивільного права та процесу
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Інтелектуальна власність є однією з найбільш важливих складових сучасного економічного та правового середовища. У зв'язку з швидким технологічним прогресом та глобалізацією, захист прав інтелектуальної власності стає надзвичайно актуальним питанням. Правова охорона інтелектуальної власності регулюються окремими положеннями Конституції України, нормами Цивільного кодексу України (передусім нормами його книги четвертої «Право інтелектуальної власності»), Кримінального, Митного, Податкового, Господарського кодексів України, Кодексу України про адміністративні правопорушення та ряду процесуальних кодексів, нормами законів у сфері інтелектуальної власності та низкою міжнародних нормативно-правових актів [1, стр. 7].

Згідно Статті 420 Цивільного кодексу України до об'єктів інтелектуального права власності належать:

- літературні та художні твори;
- комп'ютерні програми;
- компіляції даних (бази даних);
- виконання;
- фонограми, відеограми, програми організацій мовлення;
- наукові відкриття;
- винаходи, корисні моделі, промислові зразки;
- компонування напівпровідникових виробів;
- раціоналізаторські пропозиції;
- сорта рослин, породи тварин;
- комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг),
- географічні зазначення;

комерційні таємниці [2]

У зв'язку з сучасними технологічними досягненнями до цього переліку слід ще додати такі явища, як програмне забезпечення, бази даних, торгові марки та нові форми творчості: дизайн веб-сайтів. Розширення обсягу цього визначення відображає важливість адаптації правових норм до сучасних реалій інноваційного світу. Цифрові технології відкривають нові можливості для створення, збереження та поширення інтелектуальної власності, але вони також створюють нові виклики для захисту цього права. Наприклад, інтернет технології зробили легшим порушення авторських прав через копіювання, піратство та плагіат. Захист права інтелектуальної власності у цифрову епоху вимагає розробки нових стратегій та механізмів регулювання цих правовідносин. Це може включати удосконалення правових норм, у тому числі вдосконалення законодавства про авторські права та патенти і для нових, сучасних об'єктів захисту права інтелектуальної власності.

Список бібліографічних посилань

1. Право інтелектуальної власності: Підручник. - Вид. 2, змін. і доп. / О. П. Світличний. - К.: НУБіП України, 2016. - 355 с.
2. Цивільний кодекс України Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
Одержано 02.06.2024

Олена Андріївна ЛУК'ЯНЕНКО,

курсантка 2 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-1471-1131>

Науковий керівник:

Олена Олександрівна НАГОРНА,

старший викладач кафедри цивільного права та процесу Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ЕЛЕКТРОНІЗАЦІЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

В останні десятиліття великий прогрес досягнуто у провадженні електронних технологій у правову систему. Такий процес отримав назву «електронізація». Головним завданням судочинства є справедливий, неупереджений і своєчасний розгляд та вирішення справ. Для досягнення такої мети використовують різні методи та засоби,

одним з яких є електронне судочинство. Це поняття започаткувалося з Рішення Вищої ради правосуддя, яким затверджено «Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» від 17 серпня 2021 року [1].

5 жовтня 2021 року розпочали свою офіційну діяльність три підсистеми (модулі) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: «Електронний кабінет», «Електронний суд» та підсистема відеоконференцз'язку. Кожен з цих модулів передбачає певні можливості для учасників судочинства.

Через Електронний кабінет відкривається можливість обміну (надсилання та отримання) документами (в тому числі процесуальними документами, письмовими та електронними доказами тощо) між судом та учасниками судового процесу, а також між учасниками судового процесу. Можливості Електронного суду дещо ширші, ніж Електронного кабінету, оскільки дозволяють здійснювати обмін документами не лише між судом та учасниками судового процесу, але й між користувачем цієї підсистеми та Вищою радою правосуддя, а також отримувати інформацію про стан і результати розгляду таких документів чи інші документи [2].

За допомогою Електронного суду учасники справи можуть надсилати позовні заяви, клопотання. Після успішного надсилання можуть відстежувати хід та статус розгляду своїх звернень. Також за допомогою цієї системи можна надавати доручення певним особам та сплачувати судовий збір.

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами» від 29 червня 2023 року передбачає поетапну обов'язкову реєстрацію електронних кабінетів для юридичних осіб та деяких фізичних осіб, а саме: адвокати, нотаріуси, державні та приватні виконавці, судові експерти. А вже з 21 лютого 2024 обов'язок реєстрації в електронному кабінеті виникає і у юридичних осіб приватної форми власності.

Електронне судочинство сприяє покращенню доступності правосуддя, забезпечує ефективність процесів та підвищує рівень довіри з боку громадян. Крім того, електронне судочинство є корисним для забезпечення конфіденційності судових справ і зменшенню ризиків корупційних проявів. Але не слід забувати про можливі хакерські атаки ззовні. Для забезпечення належного рівня інформаційної безпеки треба регулярно оновлювати бази даних та застарілі технології

Список бібліографічних посилань

1. Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: Рішення Вищої ради правосуддя від 17 серпня 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text>.

2. УДК 342.56:004 СУЧАСНИЙ СТАН ЕЛЕКТРОННОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ Київський часопис права. 2024. No 1

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами: Закон України від 29 червня 2023 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3200-20#Text>

Одержано 02.06.2024

Владислав Олександрович ЛЯХ,

курсант групи ДР-243 2 курсу ННІППФПНП

Дніпровського державного університету внутрішніх справ;

Кристина Русланівна РЕЗВОРОВИЧ,

завідувач кафедри цивільного права та процесу

Дніпровського державного університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, доцент

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1183-613X>

РОЛЬ СІМ'Ї ТА ДЕМОГРАФІЧНІ ВИКЛИКИ: ПОЛІТИКИ ПІДТРИМКИ СІМЕЙНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ І ДИТЯЧОГО РОЗВИТКУ

Україна, як і багато інших країн, стикається з викликами, пов'язаними з демографічною ситуацією і станом сімейного благополуччя. Сучасні реалії вимагають уваги до питань, які формують сімейні цінності та демографічну політику для забезпечення стійкого поліпшення якості життя та розвитку країни. У цьому контексті важливо враховувати роль сім'ї та демографічні проблеми як основний аспект модернізації соціальної політики в Україні. Сім'я є головним центром виховання і формування особистості. Від її стабільності і функціонування залежить майбутнє кожного її члена і суспільства в цілому. Але в сьогоднішній ситуації сім'ї стикаються з багатьма проблемами, які впливають на їхнє благополуччя та стабільність. Демографічні проблеми, такі як зниження народжуваності, зростання

числа розлучень і міграційних процесів, вимагають системного вирішення і комплексних заходів з боку держави і суспільства. Ефективна політика, спрямована на підтримку добробуту сім'ї та розвиток дітей, є важливим інструментом вирішення цих проблем.

Сім'я відіграє важливу роль у формуванні індивідуальності та соціальної адаптації кожного її члена. Це перше середовище, в якому дитина пізнає світ, засвоює соціальні норми і цінності, розвиває мову і мислення. Крім того, сімейне середовище визначає емоційний клімат, в якому росте дитина, що має значний вплив на її психічне здоров'я та психологічний розвиток. Сім'я забезпечує дитині почуття безпеки, причетності і розуміння. Вона створює умови для вільного вираження емоцій, вираження своїх думок і ідентифікації з сімейним колективом. Завдяки взаємодії з батьками, братами і сестрами дитина вчиться спілкуватися, вирішувати конфлікти і працювати спільно в команді. Це важливий навик для подальшого соціального життя. У сім'ї дитина отримує перші уроки моральності, відповідальності і взаємоповаги, батьки виступають в ролі вчителів, які моделюють поведінку і прищеплюють своїм дітям правильні життєві цінності [2, с. 7-9]. Ці навички допомагають дитині легше інтегруватися в суспільство, будувати стабільні відносини з оточуючими і нормально функціонувати в різних соціальних ситуаціях. Тому сім'я відіграє незамінну роль у формуванні особистості та соціальної адаптації кожного її члена. Важливо підтримувати сімейні цінності і створювати умови для здорового і гармонійного росту дитини, адже це основа, на якій закладається подальший розвиток і успіх в житті.

Демографічні проблеми, з якими стикається Україна, складні і мають значний вплив на розвиток суспільства та економіки. Серед таких проблем однією з найпоширеніших є зниження народжуваності в Україні, оскільки він є одним з найнижчих у світі, що призводить до зростання частки людей похилого віку, які не в змозі працювати на тому ж рівні щой молодь, а бо не можуть працювати взагалі, що спричиняє негативний вплив на економічний потенціал країни. На рівень народжуваності мають вплив такі явища як міграція, через різкий відтік населення створюється вакуум на ринку праці, який може частково заповнитися завдяки переселенцям з тимчасово окупованих територій країни.

Для вирішення цих проблем необдно застосувати комплексний підхід, що включає соціальні, економічні та політичні заходи, які будуть спрямовані на поліпшення сімейного добробуту, зростання народжуваності, поліпшення умов життя місцевих жителів, поліпшення освіти та охорони здоров'я.

Політика підтримки добробуту сім'ї в Україні важлива для забезпечення сталого розвитку суспільства і поліпшення якості життя громадян, і може включати в себе фінансову допомогу у вигляді надання регулярної фінансової підтримки сім'ям з дітьми, розвиток та будівництво мережі дошкільних освітніх установ, забезпечення кваліфікованим персоналом, підтримка матерів одначок на ринку праці, що буде проявлятися у наданні жінкам можливість працювати за гнучким графіком, щоб вони могли поєднати догляд за дитиною та роботу[1, 45-49]. Також важливою є проблема підвищених випадків домашнього насильства, яке спричиняється на фоні стресу, задля його запобігання, можлива організація кампаній з підвищення обізнаності про цю проблему та її наслідки, надання психологічної підтримки, соціального захисту та інших форм підтримки жертвам домашнього насильства, вживання заходів щодо запобігання насильству в сім'ї, таких як освітні програми для батьків та вирішення конфліктів. Реалізація цих політик повинна призвести позитивний вплив на сім'ї та дітей[4, 29-31]. Що послугує збільшенню народжуваності та зниження рівня дитячої смертності за рахунок поліпшення матеріального становища сімей та забезпечення доступності якісної освіти та медичних послуг, через що відбудеться покращення здоров'я та освіти дітей завдяки більшому акцентуванню уваги на необхідності фінансування медичних закладів, освіти та позашкільних програм. Покращення освіти може спричинити позитивну тенденцію на майбутнє у вигляді зниження рівня бідності та розвитку високих соціально-моральних цінностей.

В підсумку ми маємо наступне, в умовах війни демографічні проблеми України та питання сімейного благополуччя набувають особливого значення. У зв'язку з чим такі проблеми як зниження народжуваності, збільшення міграційних процесів та інші, вимагають негайних і системних заходів реагування з боку держави та суспільства. Ефективна політика підтримки сімей та дітей має стати пріоритетом, адже саме сім'я відіграє ключову роль у вихованні та соціалізації особистості. Увага до умов життя, охорони здоров'я та освіти, а також забезпечення фінансової підтримки та соціального захисту сімей створить підґрунтя для стабільного розвитку суспільства. Правильний розподіл наявних державою ресурсів допоможе зміцнити сім'ї, покращити демографічну ситуацію та забезпечити майбутнє для України.

Список бібліографічних посилань

1. Берсан, Ю. О. "Державне регулювання розвитку інституту сім'ї в Україні на сучасному етапі." (2022).

2. Білас, Олена Михайлівна. "Удосконалення державної соціальної політики щодо підтримки молоді сім'ї в Україні." (2021).

3. Коляденко, С. М., and З. В. Залібовська-Ільницька. "Актуальні проблеми соціальної сфери. Випуск 14." (2024).

4. Сердечна, Регіна Євгеніївна. "Соціально-психологічні особливості шлюбно-сімейних стосунків в умовах війни." (2023).

Одержано 02.06.2024

Дарина Анатоліївна МАЗАН,

здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні
юридичного факультету Хмельницького університету
управління та права імені Леоніда Юзькова;

Лариса Валеріївна ГРИЦИШИНА,

заступник декана юридичного факультету,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Хмельницького університету управління
та права імені Леоніда Юзькова,
доктор філософії права

АКТУАЛЬНІСТЬ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ОДНОСТАТЕВИХ ШЛЮБІВ В УКРАЇНІ

Легалізація одностатевих шлюбів в Україні є однією з найбільш спірних та обговорюваних у суспільстві. Обговорення цієї проблеми постає не тільки через призму гарантування рівності прав для всіх громадян, незалежно від їх сексуальної орієнтації, але і через зобов'язання України привести національне законодавство у відповідність до європейських та міжнародних стандартів. Легалізація одностатевих шлюбів важлива також для досягнення гендерної рівності та захисту прав людини.

В Україні одностатеві шлюби заборонені згідно із статтею 51 Конституції України, яка стверджує, що «шлюб базується на вільному згоді жінки та чоловіка», а також частиною 1 статті 21 Сімейного кодексу України, яка визначає, що «шлюб - це сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований в органі державної реєстрації актів цивільного стану» [1 ст. 51, 2 ст.21].

Проте, в даному випадку достатньо суперечливими є норми статті 51 Конституції України статті 21 Сімейного кодексу України (СК України) та статті 21 Конституції України. Так, стаття 21 Конституції України передбачає, що всі люди вільні та рівні у своїй гідності

та правах. Натомість, відповідно до приписів ст.21 СК України та ст.51 Конституції України, одностатевим парам відмовляється у праві на шлюб, доступному для гетеросексуальних пар. Відмова визнавати одностатеві шлюби порушує право на повагу до приватного та сімейного життя, яке гарантується статтею Європейської конвенції з прав людини [1 ст. 21, 51, 2 ст. 21, 4 ст. 8].

Війна росії проти України не тільки призвела до страшних руйнувань та втрат життів, але й спонукала українське суспільство переглянути багато аспектів свого життя, включаючи питання рівності прав. Українці почали обговорювати підтримку легалізації одностатевих шлюбів. Згідно з опитуванням, проведеним у 2024 році, 37% українців підтримують легалізацію одностатевих шлюбів в Україні. Проти цього виступили 42%, з яких 33% - категорично проти. Ще 22% не визначилися зі своєю позицією [3].

Одностатеві пари в Україні, незважаючи на те, що вони можуть десятиліттями проживати разом і вести спільне господарство, не мають жодних юридичних прав у сфері сімейного законодавства, на відміну від різностатевих пар. Під час кризових ситуацій, таких як повномасштабна війна, вони не мають права перебувати разом у реабілітаційній палаті. Партнер або партнерка не має права на визнання у випадку смерті або зникнення безвісти свого коханого. Вони також не мають права на компенсацію або відшкодування у випадку смерті партнера [5].

Це справді важливе питання, оскільки отримання юридичного статусу близької родини може надати багато переваг у кризових обставинах, які виникають щодня під час воєнного стану. У нашому повсякденному житті ми зазвичай не задумуємося про те, яким буде наше життя завтра і що може статися з нами.

Президент України Володимир Зеленський ще у 2022 році вказав, що для легалізації одностатевих шлюбів в Україні необхідно внести зміни до Конституції, що неможливо в умовах воєнного стану. Більшість розвинутих країн вже визнали одностатеві шлюби або цивільні партнерства. Україна, яка прагне до членства в ЄС, повинна привести своє законодавство у відповідність з європейськими стандартами.

Одним із напрямків вирішення зазначеного питання вважаємо внесення у березні 2023 року до парламенту законопроекту №9103 "Про інститут реєстрованих партнерств", яким зареєстроване партнерство визначається як добровільний сімейний союз двох дорослих осіб, незалежно від їх статі, який зареєстровано відповідно до встановленого порядку і базується на взаємній повазі, розумінні, підтримці, а також взаємних правах та обов'язках [5].

Петиція на підтримку вказаного законопроекту зібрала понад 25 тисяч підписів, тому Президент України звернувся до Кабінету Міністрів України з пропозицією розглянути введення інституту зареєстрованого цивільного партнерства. В рамках реалізації Національної стратегії у сфері прав людини, Уряд доручив Міністерству юстиції України розробити та представити Кабінету Міністрів України законопроект, який має на меті усунути дискримінаційні положення, які можуть порушувати майнові та немайнові права партнерів, що не є у шлюбі, та ввести інститут зареєстрованого цивільного партнерства [5].

В законопроекті також акцентується, що реєстроване партнерство не сприймається як шлюб і не перешкоджає укладанню шлюбу між партнерами, які зареєстрували своє партнерство, за умови виконання інших вимог, встановлених українським законодавством. Реєстровані партнери вважаються близькими родичами один для одного.

Про наявність в Україні проблеми із правовим статусом одностатевих пар свідчить і практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ). 01.06.23 року ЄСПЛ визнав, що Україна порушила права одностатевих пар та вимагає від України визнати стосунки пар ЛГБТ. Суд наголосив, що як держава-учасниця Європейської конвенції з прав людини, Україна повинна прийняти закон, який визнає одностатеві пари на законодавчому рівні і дозволяє їм реєструвати свої відносини як сім'ю [6].

Противники легалізації одностатевих шлюбів, стверджують, що шлюб повинен бути тільки між чоловіком та жінкою, відповідно до традиційних цінностей та релігійних переконань. Вони вважають, що легалізація одностатевих шлюбів може мати негативний вплив на дітей, які ростуть в таких сім'ях.

Отже, легалізація одностатевих шлюбів в Україні є важливим та необхідним кроком у напрямку забезпечення рівності, захисту прав людини та підсилення соціальної єдності. Це особливо актуально в контексті сучасних викликів та євроінтеграційних амбіцій України. Порушення питання про легалізацію одностатевих шлюбів у час війни не тільки акцентує важливість рівності та справедливості, але й відображає прагнення України до демократичних реформ, незважаючи на складні обставини. Визнання права на шлюб для одностатевих пар буде важливим символом прогресу та відкритості українського суспільства до змін.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 18.05.2024).

2. Сімейний кодекс України : Кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III : станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 18.05.2024).

3. Українська правда. Життя. 42% українців проти легалізації одностатевих шлюбів. Опитування. Українська правда. Життя. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2023/08/23/256124/> (дата звернення: 19.05.2024).

4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 р. : станом на 1 серп. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 19.05.2024).

5. Реєстроване партнерство: для кого це рішення і чому воно на часі. Рубрика. URL: <https://rubryka.com/article/reystrovane-partnerstvo/> (дата звернення: 20.05.2024).

Одержано 30.05.2024

Микола Ігорович МАКСИМОВ,

аспірантка кафедри цивільного права та процесу
Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Володимир Андрійович КРОЙТОР,

професор кафедри цивільного права та процесу
Харківського національного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

**ОКРЕМІ ПРАВОВІ ПИТАННЯ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ
ЖИТЛОВОЇ НЕРУХОМОСТІ ТА ЇЇ ВЛАСНИКІВ ПІД ЧАС
ВОЄННОГО СТАНУ**

24 лютого 2024 року розпочалося повномасштабне вторгнення РФ на територію незалежної України. Таке вторгнення з самого початку було пов'язане з істотним ризиком не тільки для життя і здоров'я людей, але і для збереження цілісності житлової нерухомості. Громадяни нашої держави були змушені залишити свої домівки на територіях, які стали тимчасово окупованими, або територіях, на яких активно велися/ведуться бойові дії. Суттєва кількість житлової нерухомості була знижена, а ще більша частина - пошкоджена у тій чи іншій мірі.

За оцінками Організації Об'єднаних Націй [1], своє житло залишили 12,8 мільйонів осіб. Близько 7,7 мільйонів людей переїхали у інші області в межах України, серед них станом на 25 квітня 2022

року орієнтовно 2 мільйони осіб отримали статус внутрішньо переміщених. За оцінками Міністерства розвитку громад і територій, на початку червня 2022 року 116 тисяч житлових будинків, у яких мешкало більше 3,5 мільйонів людей, були пошкоджені чи зруйновані. За інформацією Київської школи економіки, станом на 25 травня 2022 року знищено близько 44 мільйонів квадратних метрів житла — матеріальні збитки оцінюються у 39,3 мільярда доларів США.

За оцінками міжнародних та вітчизняних експертів, протягом всього 2022 року втрати у житловому фонді склали від 135 до 817 тисяч зруйнованих або пошкоджених будівель. У прифронтових і окупованих містах трапляються випадки мародерства, які також завдають значної шкоди житловій нерухомості через її пошкодження та викрадення майна. Враховуючи той факт, що протягом 2023 та 2024 років тривали і тривають бої за Бахмут, Авдіївку, Часів Яр темпи знищення житлової нерухомості, на жаль, не зменшуються. Бойові дії, що розпочалися у травні 2024 року на території Харківської області збільшують ризики пошкодження житлового фонду Харкова (відстань від лінії фронту до найбільшого "спального" міського району Харкова і всієї України - Салтівки становить менше 30 км) та інших населених пунктів Харківської області.

У таких надскладних умовах перед нашою державою постала безпрецедентна задача - гарантувати кожному громадянину України дотримання його конституційного права на житло.

Право на житло – є складовою частиною права на достатній життєвий рівень (ст. 48 Конституції України). Житло є підґрунтям благополуччя громадян і використовується для особистого споживання й задоволення інших потреб унаслідок укладення відповідних правочинів. Охорона та захист прав і свобод громадян є одним із пріоритетних напрямів діяльності держави [2]. Забезпечення вказаного права неможливе без вирішення значного кола правових, політичних, економічних та соціальних питань. Під час війни до першочергових задач відносяться: моніторинг відновлення зруйнованого або пошкодженого житла на рівні громад, оцінка житлових потреб громадян; впорядкування процедури забезпечення громадян України тимчасовим/постійним житлом, розв'язання прикладних проблем, пов'язаних з громадянами, що потребують поліпшення житлових умов; робота та впровадження механізму відшкодування збитків, завданих житловій нерухомості діями окупантів під час повномасштабного вторгнення російської федерації на територію незалежної України; визначення механізмів спадкування житлової нерухомості на територіях, які стали тимчасово окупованими, або на територіях, на яких

активно велися/ведуться бойові дії; вирішення питань податкового навантаження на власників житлової нерухомості крізь призму пошуку консенсусу між дефіцитом державного бюджету України та зниженням платоспроможності платників податків; забезпечення житлом військовослужбовців та членів їх сімей; впорядкування процедури примусового вилучення житла у громадян на військові потреби.

За оцінками науковців, у довоєнний період від 8 до 63 % українських домогосподарств (залежно від критерію) потребували покращення житлових умов [3], [4]. У 2021 р. в країні нараховувалося майже 45,6 тис. житлових будинків у ветхому та понад 17 тис. — у аварійному стані (загальна площа ветхих житлових будинків — понад 3,3 млн м², а загальна площа аварійного житла — понад 1,1 млн м²), в яких проживало 54,8 тис. та 11,7 тис. осіб відповідно [5].

Механізм забезпечення громадян жилими приміщеннями визначено у розділі 3 Житлового Кодексу України. Згідно ст. 31 Житлового кодексу України, громадяни, які потребують поліпшення житлових умов, мають право на одержання у користування жилого приміщення в будинках державного або громадського житлового фонду в порядку, передбаченому цим Кодексом та іншими актами законодавства України. Жилі приміщення надаються зазначеним громадянам, які постійно проживають у даному населеному пункті (якщо інше не встановлено законодавством України), як правило, у вигляді окремої квартири на сім'ю.

На сьогоднішній день саме територіальні громади у особі органів місцевого самоврядування здійснюють моніторинг і облік зруйнованого та пошкодженого житлового фонду і ведуть кількісний перелік осіб, які потребують поліпшення житлових умов. Яскравим прикладом ефективної роботи територіальних громад є функціонування центрів "Я Маріуполь", які від імені Маріупольської міської ради приймають від мешканців Маріуполя, які покинули тимчасове окуповане місто, заяви про взяття на облік громадян, що потребують поліпшення житлових умов. Важливо зауважити, що у даному випадку частково нівелюється аспект бюрократії. Громадяни, які приходять отримати у центрі "Я Маріуполь" гуманітарну допомогу, можуть одночасно подати заяву про взяття їх на відповідний житловий облік без зайвих черг та складної адміністративної процедури. Актуальними проблемами механізму забезпечення громадян тимчасовим або постійним житлом є: складність адміністративної процедури; значний перелік документів, які мають бути подані громадянами до органу місцевого самоврядування; тривалий час перебування у черзі на отримання житла. Вирішення вказаних проблем можливе

виключно за рахунок спрощення існуючої правової процедури отримання статусу потребуючого поліпшення житлових умов та збільшення фінансування у будівництво житла за рахунок залучення додаткових інвестицій у цю сферу. Крім цього, саме від ефективності функціонування відповідних житлових департаментів органів місцевого самоврядування залежить ефективність забезпечення прав громадян на отримання постійного або тимчасового житла, тому важливо проводити аналіз роботи працівників таких департаментів, вивчати їх ефективність та запроваджувати механізми, які виключатимуть корупційні ризики.

23.02.2023 Верховною Радою України було прийнято Закон України № 2923-IX «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України».

Закон України № 2923-IX передбачає, що у разі знищення або пошкодження житла або майна громадян, зокрема внаслідок війни, громадяни мають право на отримання компенсації від держави. У свою чергу Верховний Суд у своїх постановках у справі №308/9708/19 від 14 квітня 2022 року та у справі №760/17232/20 від 18 травня 2022 року обґрунтував можливість відступу від суверенних імунітетів через агресію РФ проти України. Аргументація КЦС ВС дублюється в інших рішеннях загальних і господарських судів, однак є доволі розмаїтою, а в деяких моментах — суперечливою. Таким чином, Верховний Суд зробив позитивний висновок про можливість звернення громадян України з позовами у рамках української юрисдикції до РФ про стягнення завданих матеріальних збитків.

Однак вбачається, що на сьогоднішній день забезпечити право громадянам України на отримання компенсації за пошкоджене або зруйноване житло можливо лише шляхом роботи внутрішньо українського механізму, адже можливість отримати компенсацію від держави-агресора з'явиться після отримання відповідних репарацій за фактом закінчення війни або звернення стягнення на іноземні активи держави-агресора. Істотною проблемою внутрішньо українського механізму залишається питання виплати компенсації за пошкоджене або знищене майно, яке знаходиться на тимчасово окупованих територіях. Право власників такого майна на отримання компенсації фактично призупиняється до моменту деокупації територій

та отримання можливості фіксації та оцінки завданих збитків з боку органів місцевого самоврядування.

У 2024 році прослідковується вже більше сталості у механізмі спадкування майна на територіях, на яких активно велися/ведуться бойові дії. Законодавець повернувся до чітко визначених строків на прийняття спадщини за місцем її відкриття, поступово формується судова практика щодо поновлення громадянам строків на вступ у спадщину. Невирішеним залишається питання щодо спадкування майна на тимчасово окупованих територіях і це призводить до суттєвої невизначеності та може мати істотні негативні наслідки (особливо в умовах, коли окупанти на тимчасово окупованих територіях заохочують громадян України реєструвати речові права на житлове нерухоме майно за їх законодавством).

Таким чином, війна внесла свої суттєві корективи у вирішення надскладного питання - гарантування кожному громадянину України його права на житло. Проблеми ефективності роботи органів місцевого самоврядування, які були актуальними до початку війни, стали терміновими до вирішення, адже саме органи місцевого самоврядування в умовах децентралізації влади посідають чільне місце у вирішенні житлових питань членів територіальних громад. Є надія, що міжнародне фінансування України допоможе хоча б частково вирішити проблеми забезпечення житлових прав громадян.

Список бібліографічних посилань

1. Ukraine: Millions of displaced traumatised and urgently need help, say experts. <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2022/05/ukraine-millions-displaced-traumatised-and-urgently-need-help-say-experts#:~:text=“Since%20February%2C%20nearly%2012.8,per cent%20of%20the%20entire%20population>

2. Скрипник В. Житло як особливий об'єкт цивільних прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. №12. С.70-74.

3. Клименко Ю. А. Соціальне відторгнення в житлових умовах населення України: дис. канд. екон. наук: 08.00.07. Київ, 2021. 165 с.

4. Черенько Л. М., Полякова С. В., Шишкін В. С. та ін. Житлові умови населення: чинники, сучасний стан і політика регулювання. Київ: ІДСД ім. М. В. Птухи НАН України, 2020. 257 с.

5. Житловий фонд за регіонами у 2020 році. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/zf/zf_reg/zf_reg_20_ue.xls (дата звернення: 22.05.2024).

Одержано 04.06.2024

Ліана Феліксівна МАТАЄВА,

студентка 3 курсу спеціальності «Право»

Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова;

Марина Сергіївна ФЕДОРКО,

старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін

Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова

ЩОДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ НЕМАЙНОВОЇ (МОРАЛЬНОЇ) ШКОДИ

Відшкодування моральної шкоди є одним зі способів захисту порушених прав. Тягар обґрунтування наявності моральної шкоди, її розміру покладається на постраждалого. Суд визначає розмір моральної шкоди, виходячи від характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, що мають істотне значення. На сьогодні в Україні відсутня методика розрахунку розміру моральної шкоди, чинне законодавство не містить ані мінімальних, ані максимальних меж розміру немайнової шкоди, критеріїв визначення її розміру, характеру та ступеню страждань потерпілої особи, тому вказані питання залишаються актуальними та викликають підвищений інтерес юристів.

Метою представленої роботи є формулювання положень, які характеризують особливості визначення розміру моральної шкоди за законодавством України, а також розробка пропозицій щодо схеми розрахунку розміру відшкодування моральної шкоди. Визначення немайнової (моральної) шкоди міститься у ст. 23 Цивільного Кодексу України [1, ст. 23] та у Постанові Пленуму Верховного Суду № 4 від 31 березня 1995 року «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» [2], відповідно до яких, під немайною (моральною) шкодою слід розуміти втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань, або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб.

Вільний розсуд суду є складовою та невіддільною частиною інституту моральної шкоди, а суди керуються стереотипами та власними переконаннями при винесенні рішень щодо розмірів моральної шкоди по кожній конкретній справі. Так, Самарський районний суд м. Дніпропетровська, у справі № 206/164/16-ц [3] за позовом

щодо захисту порушених прав інтелектуальної власності, стягнув з відповідачів 2 млн грн як відшкодування моральної шкоди. Іллічівським міським судом Одеської області, у справі № 501/842/18[4], потерпілим від шахрайства було відшкодовано 75 тис. грн моральної шкоди. Тячівський районний суд Закарпатської області по справі № 307/4459/13-к [5] за нанесені тяжкі тілесні ушкодження призначив лише 8 тис. грн компенсації моральної шкоди.

Зазначені приклади демонструють неоднорідність практики відшкодування моральної шкоди яка склалася в Україні. Одним з напрямків подолання зазначеної ситуації може стати запровадження певної методики в рамках якої характер та ступень страждань постраждалої особи мають корелювати із розміром відшкодування моральної шкоди.

Певні напрацювання у цій сфері розроблені судовою практикою країн англо-американської правової сім'ї. Зокрема, існують три підходи до визначення компенсації за моральну шкоду: концептуальний, особистісний та функціональний. В рамках концептуального підходу, кожна частина тіла має певну цінність, а її втрата або пошкодження повинні бути відшкодовані за «тарифною системою», коли розмір компенсації залежить від тяжкості каліцтва. Прикладом застосування такого підходу є тарифна схема відшкодування у Великій Британії, яка застосовується Комісією з питань компенсації за шкоду, заподіяну злочином, з 1994 р., яка передбачає компенсацію моральної шкоди, пов'язаної з насильницькими злочинами, що призвели до зниження життєвого рівня активності (зниження працездатності, здатності до навчання, розриву соціальних зв'язків, психічних розладів та інших негативних наслідків, включаючи біологічні). Всі види шкоди у цій тарифній схемі поділені на 25 категорій з однаковим розміром компенсації для кожної групи [6]. Сутність концептуального підходу дозволяє його застосовувати при відшкодуванні моральної шкоди завданої у зв'язку із фізичними стражданнями (каліцтвом) особи, тому важливо чітко розмежовувати фізичну шкоду здоров'ю і моральну шкоду, адже вони мають прояв в різних сферах людської життєдіяльності. Так, при заподіянні фізичної шкоди здоров'ю підлягає доведенню порушення внутрішньої або зовнішньої цілісності організму, а при заподіянні моральної шкоди слід доводити моральні страждання особи внаслідок фізичних ушкоджень.

Особистісний підхід ґрунтується на впливі порушення на конкретну особу (постраждалого), тобто в рамках нього визначається як саме порушення впливає на психічний стан, емоції та життєві перспективи постраждалого. Функціональний підхід враховує роль і

функції компенсації за моральну шкоду. В рамках нього визначається, як компенсація може допомогти відновити справедливість, підтримати постраждалого та забезпечити відповідальність винних осіб [6]. Вважаємо, що таке «відновлення» носить досить умовний характер, адже відновити негативні зміни у психічній сфері постраждалого не уявляється можливим, проте задача правозастосовних органів має полягати у тому, щоб максимально нівелювати негативні зміни в психічній сфері особистості, зумовлені перенесеними стражданнями.

Р. О. Стефанчук виділяв певні типи страждань, які, на його думку «людина, як біопсихосоціальна істота здатна відчувати» [7], зокрема: 1) фізичні страждання (страждання, що доволі часто синонімізуються із поняттям болю та означають неприємний сенсорний та емоційний випадок, пов'язаний із фактичним чи потенційним пошкодженням тканини, або описаний у термінах такого пошкодження); 2) психічні страждання (страждання, що заподіюються психічному здоров'ю особи як наслідок психотравм); 3) моральнісні страждання (страждання, які заподіюються особі внаслідок порушення цілісності її системи моральнісних цінностей та пріоритетів); 4) соціальні страждання (страждання, що обумовлені її участю у соціальному житті).

На нашу думку, запропонована Р. О. Стефанчуком типізація проявів страждань людини може бути взята за основу розробки тарифної схеми розрахунку розміру відшкодування моральної шкоди. Можливим є передбачення багаторівневої схеми, в рамках якої фізичні страждання можуть також поділятися на підвиди (за аналогією з розглянутим вище концептуальним підходом).

Список бібліографічних посилань

1. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 р. №435-IV: станом на 27.04.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 09.05.2024)

2. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: Постанова Пленуму Верховного суду України № 4 від 31.03.95 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95#Text> (дата звернення: 09.05.2024)

3. Рішення Самарського районного суду м. Дніпропетровська від 21 квітня 2016 р., справа 206/164/16-ц (Україна). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/57410578> (дата звернення: 09.05.2024)

4. Рішення Іллічівського міського суду Одеської області від 19 вересня 2022 р., 501/842/18 (Україна). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106469368> (дата звернення: 09.05.2024)

5. Рішення Тячівського районного суду Закарпатської області від 04 листопада 2014 р., 307/4459/13-к (Україна). URL:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/41374554> (дата звернення: 09.05.2024)

6. Пушкина Е. В., Крикливецъ Ю. А. Сравнительная характеристика возмещения морального вреда в Украине и зарубежных странах // Вісник Дніпровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія : Юридичні науки. 2015. № 2. С. 94–100. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdujn_2015_2_18 (дата звернення: 09.05.2024)

7. Стефанчук Р. О. Методика компенсації моральної шкоди: unus passus ad creationem. 2019. URL: <http://orcid.org/0000-0001-6385-0131> (дата звернення: 09.05.2024)

Одержано 27.05.2024

Олена Дмитрівна МЕЛЬНИКОВА,

курсантка 3 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Марина Вікторівна ЛОГІНОВА,

викладач кафедри цивільного права та процесу Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТА ДОКАЗУВАННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Судовий розгляд цивільних справ є важливою складовою системи правосуддя в Україні, спрямованою на забезпечення захисту гарантованих Конституцією прав і свобод людини та виконання принципу верховенства права. Згідно з положеннями статті 263 Цивільного процесуального кодексу України (ЦПК), судові рішення повинно базуватися на принципах законності та обґрунтованості.

Законне судові рішення — це те, що ухвалено судом у відповідності до матеріального та процесуального права. Обґрунтоване рішення ґрунтується на всебічно з'ясованих обставинах, підтверджених доказами, які були представлені на судовому засіданні. ЦПК України не надає конкретного переліку доказів, які мають бути зібрані й досліджені в певних категоріях цивільних справ, але закон встановлює загальні принципи доказування [1, с. 7].

Розгляд цивільної справи передбачає:

З'ясування фактичних обставин справи;

Правову кваліфікацію встановлених фактів;

Визначення наявності чи відсутності юридичних фактів, тобто визначення норм права, що застосовуються до конкретних правовідносин;

Винесення законного та обґрунтованого судового рішення.

Згідно зі статтею 77 ЦПК України, предметом доказування є обставини, що підтверджують вимоги або заперечення, або мають інше значення для вирішення справи та підлягають встановленню при ухваленні судового рішення. Це визначення згідно із законодавством надає основу для проведення доказової роботи під час судового розгляду. Судовий розгляд цивільних справ в Україні базується на принципах законності, обґрунтованості та всебічного вивчення обставин справи з метою забезпечення справедливого та обґрунтованого рішення згідно із законом [2].

Предмет доказування в цивільних справах є ключовим поняттям, яке визначає обсяг і характер доказів, що підлягають зібранню та представленню перед судом. Згідно з Цивільним кодексом України, цей предмет може бути різним для різних категорій справ та варіюватися в залежності від конкретних обставин.

Наприклад, якщо особа подає позов про відшкодування шкоди, то предмет доказування згідно зі статтею 1166 ЦК України включає такі обставини:

Завдана шкода.

Протиправна поведінка заподіювача шкоди.

Причинний зв'язок між завданою шкодою та поведінкою заподіювача шкоди.

Вина заподіювача шкоди [3, с. 23].

Однак урізаний склад обставин також може бути передбачений законодавцем в інших нормах матеріального права. Наприклад, згідно зі статтею 1167 ЦК України, моральна шкода відшкодовується незалежно від вини, якщо шкода завдана каліцтвом, ушкодженням здоров'я або смертю внаслідок дії джерела підвищеної небезпеки. У цьому випадку доведення вини не є обов'язковим, а достатньо довести перші три елементи, зазначені вище [4, с. 69].

З іншого боку, законодавець може передбачити більше обставин, що входять до предмета доказування. Наприклад, при відшкодуванні шкоди, завданої працівником, може бути необхідно встановити, що шкода була завдана під час виконання трудових обов'язків. Юридична Список бібліографічних посилань активно обговорює можливість виділення загального та конкретного предмета доказування в залежності від обставин конкретної цивільної справи. Дослідження цих аспектів має велике значення для правової науки та практичних працівників, оскільки вони сприяють розумінню та застосуванню норм права в конкретних ситуаціях. Дискусії та подальші наукові дослідження з цього питання важливі для подальшого розвитку правової науки та практики цивільного судочинства.

Список бібліографічних посилань

1. Коваленко О. О. Зміст предмета доказування у цивільному судочинстві (цивільному процесі). Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2018. Випуск 3. Том 1. С. 8–102.

2. Курило М. П. Докази та доказування в судових процесах різних галузей процесуального права: можливості уніфікації. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2013. № 12. С. 119–125.

3. Цивільний процес : навч. посіб. [О. Г. Бортнік, О. Л. Зайцев, В. А. Кройтор та ін.] ; за заг. ред. проф. В. А. Кройтора ; МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 336 с.

4. Штефан, Анна. Принцип диспозитивності у цивільному судочинстві. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2020. С. 72-81.

Одержано 30.05.2024

Лола Хуршедівна НЕМОНОВА,

здобувач вищої освіти спеціальності 081 «Право»

2 курсу Навчально-наукового інститут права

та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Михайло Михайлович ФРОЛОВ,

доцент кафедри цивільного права та процесу

Дніпровського державного університету внутрішніх справ,

доцент, кандидат юридичних наук

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ЗА УЧАСТЮ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ

В лютому 2024 року РФ розпочала тривалу збройну агресію, що перетворилася на повномасштабне вторгнення та ведення воєнних дій на всій території країни. Наслідком цього стали значні людські жертви серед цивільного населення, а також руйнування та пошкодження інфраструктури. Кожен день з'являються нові свідчення масштабних знищень цивільних об'єктів та інфраструктури.

Внаслідок збройних конфліктів, терористичних актів і порушень міжнародного гуманітарного права, які здійснюються російськими збройними силами під час агресії проти України, значна шкода завдається цивільному населенню та юридичним особам на всій території країни. Сьогодні втрати від цієї військової агресії обчислюються

мільярдами гривень і продовжують зростати. Це піднімає питання відшкодування завданої шкоди в умовах воєнного стану, включаючи процесуальні аспекти

На нашу думку, єдиний шлях відновити порушені права та відшкодувати завдані збитки внаслідок збройної агресії рф - звернутися до суду. Питання відшкодування шкоди потрапляє під компетенцію національних судів України, Європейського Суду з прав людини та Міжнародного кримінального суду. Однак наразі відшкодування шкоди, заподіяної унаслідок повномасштабного вторгнення рф, розглядається лише українськими судами, як показує аналіз судової практики, що є значною проблемою, яка потребує нагального вирішення.

Тож, слід зазначити, що визначення відповідача є ключовим аспектом у процесі та однією з першочергових задач у розгляді даного питання. Аналіз Єдиного державного реєстру судових рішень підтверджує, що у практиці національних судів існують справи, де вимоги щодо відшкодування шкоди стосуються держави-агресора. На наш погляд, у таких справах відповідачем повинна бути держава-агресор в цілому [1].

Розглядаючи рішення, прийняте Верховним Судом України 14.04.2022 у справі 308/9708/19, слід зазначити, що збереження судового імунітету рф суперечить міжнародно-правовим зобов'язанням України у сфері боротьби з тероризмом [2]. Оскільки країна-агресор не визнає суверенітет України та веде проти неї війну, немає підстав поважати її судовий імунітет. Збереження юрисдикційного імунітету рф ускладнює доступ позивачів до суду для захисту їхніх прав, що протирічить статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [3]. Виходячи з цього питання Верховний Суд України вважає, що право позивачів на належне та ефективне відшкодування збитків повинне бути захищене, а судовий імунітет не повинен бути перешкодою для такого відшкодування через те, що наразі відсутні механізми чи інші міждержавні угоди між Україною та Росії щодо відшкодування збитків фізичним та юридичним особам, завданих у зв'язку з військовою агресією останньої. Така позиція видається цілком обґрунтованою. Таким чином, наразі суди України, розглядаючи справу, у якій відповідачем є РФ, мають право ігнорувати імунітет цієї країни та розглядати справи про відшкодування шкоди, завданої в результаті збройної агресії РФ, за позовом, поданим проти цієї країни [4, с. 119].

Зауважимо, що в Україні наразі немає механізму для виконання судових рішень проти держави-агресора, що змушує постраждалих осіб звертатися до держави України. Тим не менш, слід враховувати,

що державні органи України не є безпосередніми посягачами, тому їх залучення до судових процесів як відповідачів у таких справах є об'єктом дискусії. Наразі існує ймовірність того, що Україна продовжить виступати в якості відповідача у справах про компенсацію збитків, спричинених збройним конфліктом, зокрема у відповідності до своїх зобов'язань за Конвенцією.

Постановою Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 року уряд фактично прийняв на себе зобов'язання визначити законодавчі норми для компенсації різних видів збитків, що виникли внаслідок збройної агресії РФ, включаючи втрати людського життя та економічні втрати підприємств. У випадку, якщо держава не розробить механізм компенсації для бізнесу, то це може розглядатися як порушення позитивного матеріального зобов'язання згідно зі статтею 1 Протоколу № 1 Конвенції. В такому випадку держава зобов'язана буде виплатити компенсацію постраждалій особі [5].

Формування належних і припустимих доказових матеріалів у справах про відшкодування шкоди в умовах воєнного стану становить одну з найбільш складних процесуальних задач. Це через постійні обстріли окремих регіонів України, які ускладнюють виїзд поліції, а також експертів чи суб'єктів оціночної діяльності. Деякі з цих проблем можуть залишатися нерозв'язаними і надалі. Окрім документів, що підтверджують право власності, потерпіла особа також може мати наступні доказові матеріали: акт про пожежу, висновок будівельно-технічної експертизи про ступінь руйнувань, звіт про оцінку вартості пошкодженого майна, електронні докази (статті, фотографії, відеоматеріали) розміщені в мережі Інтернет на офіційних веб-сайтах та інші.

Уже діє реєстр пошкодженого та знищеного майна внаслідок воєнних дій, терористичних актів, та інших екологічних злочинів. Інформацію фіксують через портал "Дія" та мобільний додаток для екологічних злочинів. Окремий офіційний ресурс "ЕкоЗагроза" також збирає дані про екологічні загрози в реальному часі. Ця інформація може бути використана при впровадженні міжнародного Реєстру Збитків, запровадження якого підтримується резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 14 листопада 2022 року [6, с. 196].

Визначення розміру моральної шкоди є складною процедурою, оскільки суд повинен враховувати характер порушення, глибину страждань та інші фактори. Документи, що фіксують пошкодження майна, можуть служити як докази факту страждань, адже втрата майна може призвести до емоційного страждання. Проте визначення ступеня цих страждань і відповідного розміру компенсації є складним завданням [7].

На сьогодні в парламенті зареєстровано кілька законопроектів, які дотикаються відшкодування шкоди, спричиненої збройною агресією рф. Хоча ці законопроекти мають важливе значення, вони не вирішують усіх проблем, пов'язаних із відшкодуванням шкоди в умовах воєнного стану, які виникають у зв'язку з участю держави.

Список бібліографічних посилань

1. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення: 20.05.2024)

2. Постанова Верховного Суду від 14.04.2022 у справі 308/9708/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104086064> (дата звернення: 20.05.2024)

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 20.05.2024)

4. Колісник О. В. Процесуальні особливості відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок збройної агресії росії. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. №8. С. 118-120.

5. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації: постановою КМУ від 20.03.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.05.2024)

6. Чурилова Т. М. До питання відшкодування шкоди довікілью України, завданої збройною агресією РФ // Ціннісно-орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції : матеріали III Всеукраїнської науково-методичної конференції, м. Суми, 18 червня 2022 р. Суми : Сумський державний університет, 2022. С. 195- 200.

7. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/435-15> (дата звернення: 20.05.2024)

Одержано 01.06.2024

Лола Хуршедівна НЕМОНОВА,

здобувач вищої освіти спеціальності 081 «Право»
2 курсу Навчально-наукового інституту права
та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Михайло Михайлович ФРОЛОВ,

доцент кафедри цивільного права та процесу
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
доцент, кандидат юридичних наук

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ЗА ПОШКОДЖЕНЕ ТА ЗРУЙНОВАНЕ МАЙНО ВНАСЛІДОК ДІЙ, СПРИЧИНЕНИХ ВІЙСЬКОВОЮ АГРЕСІЄЮ РФ, ЯК ПРАВОВИЙ ВИКЛИК СУЧАСНОСТІ УКРАЇНИ

Повномасштабне вторгнення рф на територію України супроводжується авіаударами, артилерійськими та мінометними обстрілами по цивільних об'єктах та житлових будинках, що є грубим порушенням законів та звичаїв війни відповідно до міжнародного права. За даними обласних військових адміністрацій, внаслідок бойових дій та регулярних обстрілів кількість пошкоджених та зруйнованих житлових будинків становить понад 250 тисяч будівель. З них – 222 тисяч приватних будинків, понад 27 тисяч – багатоквартирних та 526 гуртожитків [1].

В таких надзвичайних умовах виникає потреба у пошуку ефективного способу відшкодування майнової шкоди власникам пошкодженого та зруйнованого майна, які постраждали від військової агресії РФ, як засобу захисту їхніх особистих майнових прав та інтересів. Відшкодування шкоди є цивільно-правовою компенсацією майнових збитків, завданих правопорушенням. Шкода включає витрати, втрати або пошкодження майна, а також недержані доходи, які кредитор міг би отримати, якби правопорушення не відбулося. Відшкодуванню підлягає як майнова, так і немайнова шкода. Відповідно до статті 1192 Цивільного кодексу України, якщо інше не встановлено законом, суд, з урахуванням обставин справи, може зобов'язати особу, яка завдала шкоди майну, за вибором потерпілого, відшкодувати її в натурі (передати річ такого ж роду і якості, поклагодити пошкоджену річ тощо) або компенсувати завдані збитки у повному обсязі. При цьому розмір збитків, що підлягають відшкодуванню потерпілому, визначається відповідно до реальної вартості втраченого майна на

момент розгляду справи або виконання робіт, необхідних для відновлення пошкодженої речі.

Міжнародно-правові стандарти, зокрема, "Основні принципи та керівні положення щодо права на правовий захист та відшкодування шкоди жертвам грубих порушень міжнародних норм у галузі прав людини та серйозних порушень міжнародного гуманітарного права", прийняті Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 16 грудня 2005 року № 60/147, визначають, що жертви мають право на адекватне, реальне та швидке відшкодування завданих збитків. Це відшкодування покликане сприяти досягненню справедливості шляхом відновлення постраждалого у його правах, порушених внаслідок грубих порушень міжнародних норм у галузі прав людини або серйозних порушень міжнародного гуманітарного права. Відшкодування має бути пропорційним ступеню тяжкості порушень та завданих збитків. Відшкодування має бути пропорційним ступеню тяжкості порушень та завданих збитків. Держави повинні прагнути до створення національних механізмів для компенсації збитків та надання іншої допомоги жертвам у випадках, коли відповідальні сторони не мають можливості або не бажають виконувати свої зобов'язання. Статус потерпілого надається незалежно від того, чи був правопорушник ідентифікований, затриманий, звинувачений або засуджений. Відповідно до національного законодавства та міжнародного права, а також з урахуванням конкретних обставин, жертвам слід надавати у встановленому порядку і пропорційно серйозності порушення та обставинам кожного випадку повне та ефективне відшкодування шкоди у формах: реституції, компенсації, реабілітації, сатисфакції та гарантії неповторення подібних випадків у майбутньому.

Стаття 2 Закону України «Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну» визнає РФ державою-терористом. Однією з цілей її політичного режиму є геноцид українського народу, фізичне знищення та масові вбивства громадян України, вчинення міжнародних злочинів проти цивільного населення, використання заборонених методів ведення війни, руйнування цивільних об'єктів та об'єктів критичної інфраструктури, а також штучне створення гуманітарної катастрофи в Україні або окремих її регіонах. Відповідно до статті 19 Закону України «Про боротьбу з тероризмом», відшкодування шкоди, завданої громадянам терористичним актом, здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України відповідно до закону, з подальшим

стягненням цієї суми з осіб, які заподіяли шкоду, в порядку, встановленому законом. Відшкодування шкоди, завданої організації, підприємству або установі терористичним актом, здійснюється в порядку, визначеному законом.

Варто зазначити, що Проект Закону № 7198 «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації», розроблений для визначення правових та організаційних засад надання державою компенсації за такі пошкодження, був прийнятий Верховною Радою України у першому читанні 1 квітня 2022 року.

Постановою Кабінету Міністрів України № 380 від 26.03.2022 р. (зі змінами) запроваджено збір та облік інформації про пошкоджене та знищене нерухоме майно громадян України внаслідок бойових дій, терористичних актів та диверсій, спричинених військовою агресією РФ. Затверджено "Порядок подання інформаційного повідомлення про пошкоджене та знищене нерухоме майно", який визначає умови, механізм та процедуру подання таких повідомлень. Дія цього порядку поширюється на фізичних та юридичних осіб, чиє майно було пошкоджене або знищене з 19 лютого 2014 р. Створюється Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів та диверсій. Інформація в Реєстрі є відкритою і загальнодоступною, за винятком персональних даних. Строків для внесення інформації про пошкодження або знищення нерухомого майна наразі не встановлено.

Підсумовуючи вищевикладене, варто зазначити, що в Україні наразі відсутній чіткий правовий механізм щодо відшкодування (компенсації) шкоди, завданої внаслідок агресії РФ. Однак, постановою Кабінету Міністрів України був затверджений порядок подання інформаційного повідомлення про пошкоджене та знищене нерухоме майно через військову агресію РФ. Створений Реєстр наразі функціонує лише як інструмент для збору та систематизації інформації. Проте, у майбутньому інформація з Реєстру може бути використана для розрахунку та виплати компенсацій за пошкодження та знищення майна, якщо буде запроваджений відповідний правовий механізм, якого, наразі, ще не існує.

Список бібліографічних посилань

1. Перевалила за \$150 мільярдів: названо суму збитків української інфраструктури через війну. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/viyna-v-ukrajini-nazvano-novu-suma-zbitkiv-ukrajinskoji-infrastrukturi-12541719.html#:~:text=%D0%92%D0%>

BD%D0%B0%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%BE%D0%BA
%20%D0%B1%D0%BE%D0%B9%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%8
5%20%D0%B4%D1%96%D0%B9%20%D1%82%D0%B0%20%D1%8
0%D0%B5%D0%B3%D1%83%D0%BB%D1%8F%D1%80%D0%BD%
D0%B8%D1%85,%D1%83%2058%2C9%20%D0%BC%D0%BB%D1%
80%D0%B4%20%D0%B4%D0%BE%D0%BB.

2. Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 №435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 27.05.2024)

3. Закон України «Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну» від 22.05.2022 р. № 2265-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-IX#Text> (дата звернення: 27.05.2024)

4. Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003 р. № 638- IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text> (дата звернення: 27.05.2024)

5. Проект Закону України Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації від 24.03.2022 р. № 7198. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/CardByRn?regNum=7198&conv=9> (дата звернення: 27.05.2024)

6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про збір, обробку та облік інформації про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації» від 26.03.2022 р. № 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/380-2022-n#Text> (дата звернення: 27.05.2024)

Одержано 01.06.2024

Валерія Віталіївна НЯНЬКО,

здобувач вищої освіти бакалаврського рівня
за спеціальністю 081 «Право» юридичного факультету
Хмельницького університету управління
та права імені Леоніда Юзькова;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8821-4342>;

Лариса Валеріївна ГРИЦИШИНА,

доцент кафедри цивільного права та процесу,
заступник декана – керівник навчального відділу
Хмельницького університету управління
та права імені Леоніда Юзькова,
доктор філософії з права;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8590-728X>

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СІМЕЙНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ
ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ДІТЕЙ ОРГАНАМИ ОПІКИ
ТА ПІКЛУВАННЯ**

Сімейно-правовий захист прав та інтересів дітей є одним із найбільш важливих аспектів правової системи України. У сучасних умовах, коли країна стикається з численними соціально-економічними викликами, важливість ефективного захисту дітей стає ще більш очевидною. Незважаючи на наявність законодавчої бази та функціонування органів опіки та піклування, існує низка проблемних питань, які потребують детального аналізу та вирішення. У цьому контексті варто розглянути основні проблеми, що виникають у сфері сімейно-правового захисту дітей в Україні, а також шляхи їх подолання [1, с. 82].

Органами опіки та піклування є районні, районні у м. Києві та Севастополі держадміністрації, виконавчі органи міських, районних у містах, сільських, селищних рад, у тому числі об'єднаних територіальних громад, які провадять діяльність із соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах. Для здійснення визначених законом повноважень щодо захисту прав дітей міські, районні у містах (у разі їх утворення), сільські, селищні ради об'єднаних територіальних громад забезпечують утворення служб у справах дітей. Служба у справах дітей накопичує відомості про дитину, її батьків або осіб, які їх замінюють, та інформацію про обставини, за яких дитина залишилася без батьківського піклування, для надання необхідних соціальних послуг і у разі потреби подає їх відповідному центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді [2].

Однією з ключових проблем є недостатня ефективність роботи органів опіки та піклування. На практиці часто зустрічаються випадки, коли ці органи не можуть забезпечити належний захист прав та інтересів дітей через брак кваліфікованих кадрів, недостатнє фінансування або бюрократичні перепони [3]. Наприклад, багато спеціалістів, що працюють у цій сфері, не мають достатнього рівня підготовки для ефективного виконання своїх обов'язків, що призводить до помилок у прийнятті рішень і, як наслідок, до порушень прав дітей.

Важливою проблемою є відсутність належної координації між різними органами та установами, що займаються захистом прав дітей. В Україні існує велика кількість державних та недержавних організацій, які працюють у цій сфері, проте їхня діяльність часто не узгоджується, що призводить до дублювання функцій, розпорошення ресурсів та неефективного використання бюджетних коштів. Важливо створити єдину систему координації дій усіх зацікавлених сторін, що дозволить покращити якість надання послуг та забезпечити комплексний підхід до вирішення проблем дітей.

Незважаючи на наявність численних нормативно-правових актів, багато з них не відповідають сучасним реаліям або мають суперечливі положення. Наприклад, деякі закони містять неясні формулювання, що ускладнює їхнє практичне застосування і створює підґрунтя для правових колізій. Це, у свою чергу, може призводити до прийняття неправомірних рішень і порушень прав дітей [4, с. 172].

Недостатня поінформованість населення про права дітей та можливості їхнього захисту. Багато батьків, опікунів та навіть самих дітей не знають своїх прав і не мають достатньої інформації про те, як діяти у випадку їх порушення. Це може призводити до того, що діти залишаються без належного захисту і не отримують необхідної допомоги. Важливо забезпечити широке інформування населення про права дітей, проводити освітні кампанії та розробляти доступні інформаційні матеріали [3].

Недостатня кількість спеціалізованих закладів та послуг для дітей, які потребують особливої уваги та підтримки. Наприклад, у багатьох регіонах України бракує центрів реабілітації для дітей, які зазнали насильства або пережили травматичні події. Крім того, відсутні достатньо розвинені програми психологічної підтримки для дітей та їхніх родин, що призводить до погіршення психоемоційного стану дітей і може мати негативні наслідки для їхнього подальшого розвитку.

Низький рівень соціальної підтримки сімей, які виховують дітей-сиріт або дітей, позбавлених батьківського піклування [1, с. 89].

Державна допомога таким сім'ям часто є недостатньою для забезпечення всіх потреб дітей, що створює додаткові труднощі для їхнього виховання та розвитку. Важливо забезпечити належний рівень соціальної підтримки та розробити програми, спрямовані на поліпшення умов життя таких дітей.

Відсутність ефективного контролю за дотриманням прав дітей у сім'ях, які перебувають у складних життєвих обставинах. Наприклад, у випадках домашнього насильства або зловживання алкоголем та наркотиками, діти часто залишаються без належного захисту, оскільки органи опіки та піклування не завжди мають можливість своєчасно виявляти та реагувати на такі ситуації. Важливо розробити механізми ефективного контролю та забезпечити оперативне реагування на порушення прав дітей.

Недостатня увага до прав дітей з інвалідністю. Такі діти потребують особливих умов для свого розвитку та соціалізації, проте на практиці вони часто залишаються поза увагою органів опіки та піклування. Наприклад, бракує спеціалізованих освітніх закладів та програм, які б враховували їхні потреби та забезпечували рівний доступ до освіти та інших послуг. Важливо забезпечити комплексний підхід до захисту прав дітей з інвалідністю та створити умови для їхньої повноцінної інтеграції у суспільство [4, с. 170].

Недостатній рівень підготовки та кваліфікації фахівців, які працюють у сфері захисту прав дітей. Наприклад, соціальні працівники, психологи та юристи часто не мають достатніх знань та навичок для ефективного виконання своїх обов'язків. Це може призводити до прийняття помилкових рішень та порушення прав дітей. Важливо забезпечити належний рівень підготовки та підвищення кваліфікації фахівців, які працюють у цій сфері.

Багато програм, що стосуються соціальної підтримки дітей, не отримують достатнього фінансування з державного бюджету, що ускладнює їхнє впровадження та ефективне виконання. Важливо забезпечити належний рівень фінансування програм та заходів, спрямованих на захист прав дітей, та розробити механізми ефективного використання бюджетних коштів [3].

Вирішення вищезазначених проблем потребує комплексного підходу та спільних зусиль державних органів, громадських організацій та міжнародних партнерів. Важливо забезпечити належний рівень фінансування програм та заходів, спрямованих на захист прав дітей, та розробити механізми ефективного використання бюджетних коштів. Крім того, необхідно підвищити рівень підготовки та кваліфікації фахівців, які працюють у сфері захисту прав дітей, та забезпечити

широку інформаційну кампанію для підвищення поінформованості населення про права дітей та можливості їхнього захисту.

Важливим кроком у вирішенні проблемних питань є також створення єдиної системи координації дій усіх зацікавлених сторін, що дозволить покращити якість надання послуг та забезпечити комплексний підхід до вирішення проблем дітей. Це може включати створення єдиної бази даних про дітей, які потребують захисту, розробку спільних стандартів надання послуг та забезпечення оперативного обміну інформацією між різними органами та установами.

Узагальнюючи, слід зазначити, що ефективний захист прав та інтересів дітей в Україні потребує системних змін та комплексного підходу. Лише спільними зусиллями державних органів, громадських організацій та міжнародних партнерів можна забезпечити належний рівень захисту прав дітей та створити умови для їхнього повноцінного розвитку та інтеграції у суспільство.

Список бібліографічних посилань

1. Солодухіна Л. С. Особливості нормативно-правового врегулювання альтернативного догляду за дітьми в Україні. / Л. С. Солодухіна // *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія: Державне управління*. 2018. № 2. С. 82–90.

2. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини: Постанова КМУ від 24 вересня 2008 р. № 866. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF#Text>

3. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/%20show/2402-14>

4. Сердечна І. Юрисдикційна форма захисту сімейних прав та інтересів. *Університетські наукові записки*. 2019, Том 18, № 3 (71), С. 170–183.

Одержано 02.06.2024

Ігор Олександрович ОЛЬШЕВСЬКИЙ,

аспірант кафедри цивільного права та процесу
Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Володимир Андрійович КРОЙТОР,

професор кафедри цивільного права та процесу
Харківського національного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФОРМ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

В наявних умовах цивілістична наука виділяє дві форми: юрисдикційна та неюрисдикційна. Звернення за захистом до компетентних органів відносить в основному до юрисдикційної форми. Юрисдикційна форма захисту здійснюється судом (загальний порядок захисту) чи органом державної влади (спеціальний порядок захисту) [1, с. 10].

Юрисдикційна форма передбачає способи захисту цивільних прав у судовому порядку (загальний) та в порядку звернення до уповноважених органів державної влади (спеціальний). Визначено, що до юрисдикційної форми захисту віднесені як судові, так і позасудові способи захисту цивільних прав. До неюрисдикційної форми захисту належить самозахист. Самозахистом вважається можливість обрання особою, чиї права порушуються або є загроза такого порушення, самостійно та на власний розсуд обирати той чи інший спосіб врегулювання конфлікту чи вирішення спору. Неюрисдикційна форма захисту цивільних прав передбачає самозахист цивільних прав [2]. Статтею 19 ЦК України самозахистом є застосування заходів протидії, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства.

Способи самозахисту можуть бути обрані особою на власний розсуд, а також можуть бути визначені в договорі, законі або в інших нормативно-правових актах. Юрисдикційна форма захисту може бути реалізована в судовому та позасудовому порядку. Юрисдикційний судовий порядок є найбільш поширеним способом захисту цивільних прав.

Конституція України декларує, що права і свободи людини і громадянина підлягає захисту в судовому порядку. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і

службових осіб. Кожен має право будь-якими, не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань відповідно до статті 55 Конституції України.

Правова держава не лише гарантує особам дотримання основних прав та свобод громадян, а й наявність дієвого механізму реалізації цих прав в державі. В. Кройтор вірно відзначає, що прийняття Конституції України, інтенсивний розвиток засад ринкової економіки, стрімкі зміни в суспільному житті, виникнення низки проблем правового забезпечення більшості видів суспільних відносин в умовах наростаючих глобалізаційних процесів викликають необхідність певного переосмислення наявної структури правової вітчизняної системи, уточнення окремих її змістовних компонент та структурних характеристик [3, с. 6].

Відповідно, цивільне право чи охоронюваний законом інтерес у разі порушення підлягає захисту в судовому порядку або в іншому порядку повноважним юрисдикційним органом. З урахуванням конституційного положення про те, що правосуддя в Україні здійснюється виключно судами, останнім підвідомчі всі спори про захист прав і свобод громадян. Сутність судового захисту цивільних прав в першу чергу можливість суб'єкта цивільних правовідносин звернутись до спеціальних державних органів (суду) у разі загрози або порушення його цивільних прав, інтересів або свобод і усунення таких порушень за допомогою судового рішення [4, с. 119].

Дослідження процесу ініціації (початку) звернення до судового захисту цивільних прав передбачає аналіз правового статусу суду як особливого суб'єкта цивільних процесуальних відносин. Відтак, особливий статус суду обґрунтовується як положеннями Конституції України, так і положеннями ЦПК України. У самих конституційних принципах передбачено, що судовий орган є єдиним органом влади, наділеним певною компетенцією здійснювати правосуддя. При зверненні в судовому порядку забезпечуються умови для розгляду спору та як наслідок власним актом вирішує спір між сторонами, чим здійснює захист порушеного чи оспореного суб'єктивного цивільного права та/або охоронюваного законом інтересу. Таким чином, майже в усіх випадках суд є обов'язковим суб'єктом усіх процесуальних правовідносин, що виникають у цивільному процесі. Наявний рівень розвитку демократичного суспільства, що на сьогодні створено в нашій країні здатний сприймати належні законодавчі передумови для застосування та реалізації на внутрішньодержавному рівні норм міжнародного права з питань захисту прав людини, закріплюючи відповідні принципи та правила, які відповідають положенням міжнародних та

європейських організацій. Такий рівень розвитку дозволяє не тільки застосовувати власні здобутки, а й користатися набутими принципами Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року, що були імплементовано в норми Конституції України.

Відтак, неюрисдикційний та юрисдикційний порядок дозволяє застосовувати базові положення Конституції та відповідно Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року. Гарантом забезпечення дотримання вимог Конституції України виступають органи державної влади, що забезпечують здійснення захисту цивільних прав під час застосування юрисдикційного позасудового порядку. До застосування юрисдикційного позасудового порядку захисту цивільних прав, відповідний суб'єкт може вдатися, якщо суб'єктивне цивільне право було порушене державним органом або органом місцевого самоврядування, які виступають як представники публічної влади, а також будь-яким суб'єктом цивільних або інших правовідносин. Юрисдикційний позасудовий порядок захисту цивільних прав містить певний розподіл в залежності від поведінки суб'єкта, право якого було порушено. Такий розподіл має наступні види: обов'язковий і факультативний. Така класифікація має процесуальне значення.

У випадку, якщо законом передбачено обов'язковий позасудовий порядок захисту цивільного права, тоді звернення до суду суб'єкта цивільних відносин звернення до суду, можлива лише після його реалізації. Якщо позасудовий порядок захисту цивільних прав передбачається законом як факультативний, у такому випадку виникає право звернення в судовому порядку.

Неюрисдикційна форма захисту може бути реалізована як така, що пришвидшує настання наслідків, щодо суб'єкта, який порушив цивільні правовідносини, або самозахист, що розуміється як юридична можливість особи на власний розсуд і самостійно використовувати примусові засоби протидії.

Головною перевагою здійснення самозахисту є його застосування. Застосування способів самозахисту в першу чергу передбачає, що вони не повинні суперечити нормам встановленого законодавства і можуть відповідати змісту порушеного права, характеру дій, а також наслідкам, заподіяним цим порушенням.

Швидкість обігу правовідносин на даний час у світі досить вже давно диктує в усьому світі поняття альтернативного вирішення спору, що є видом самозахист, яке в основному достатньо пропорційне при здійсненні порівняння витрачених сил та засобів до об'єму відновленого порушеного права або відшкодування шкоди.

До таких альтернативних способів захисту прийнято відносити: процедуру медіації, досягнення мирової угоди, досудове врегулювання спору за участю судді та безпосередньо в суді, переговори без участі третіх осіб та інші, які є індивідуальними для різних країн. Варто звернути увагу на те, що позасудові способи захисту цивільних прав можуть реалізовуватись як у вже відкритому судовому процесі, так і поза ним. Основним завданням яких є саме самостійний пошук сторонами залагодження конфлікту. До прикладу - укладення мирової угоди із застосуванням медіації.

Список бібліографічних посилань

1. Лагутіна І.В. *Форми захисту трудових прав працівників* : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / І.В. Лагутіна; кер. роботи Г.І. Чанишева ; Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2007. 20 с.

2. *Цивільне право України* : Академічний курс : Підручник : У двох томах / За заг. ред. Шевченко Я.М. Т. 1. Загальна частина. Київ : Концерн «Видавничий дім «Ін юре», 2003. С. 75.

3. Кройтор В.А. *Принципи цивільного судочинства та їх система: проблеми сучасної теорії та практики* : монографія. Харків : Право, 2020. 672 с.

4. Сидоренко М.В. *Судовий захист цивільного права та інтересу як загальна засада цивільного законодавства України* : дис.... канд. юрид. наук : 12.00.03 / М.В. Сидоренко. Одеса, 2012. 232 с.

Одержано 02.06.2024

Євгеній Юлійович ПИСАРЕВСЬКИЙ,

здобувач вищої освіти 3 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Марина Вікторівна ЛОГІНОВА,

викладач кафедри цивільного права та процесу Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ОКРЕМЕ ПРОВАДЖЕННЯ В ЦИВІЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Окреме провадження у цивільному судочинстві відрізняється своєю особливою специфікою, яка визначається декількома ключовими аспектами. По-перше, це відсутність прямого суперечання

щодо права, хоча може існувати суперечливість стосовно факту, який неоднозначно доводиться до суду. По-друге, в основі його лежить захист законного інтересу, який відрізняється від суб'єктивного права тим, що не завжди супроводжується обов'язком іншої сторони, але все ж забезпечується правовими гарантіями. Основна мета цього виду провадження полягає в підтвердженні або спростуванні юридичних фактів, які мають вирішальне значення для захисту прав та інтересів особи чи створення умов для їхньої реалізації [3].

Враховуючи вищезазначене, законодавець звернув увагу на необхідність системної переробки цивільного процесуального законодавства України, що відображено в глобальній новелізації, охопивши практично всі його складові, зокрема, інститут окремого провадження. Ця переробка, безумовно, викликає необхідність проведення аналізу нововведень, виявлення їх переваг та недоліків, що свідчить про актуальність проблеми.

Згідно з частиною 1 статті 293 ЦПК України, окреме провадження - це особливий вид цивільного судочинства, призначений для розгляду справ, пов'язаних з підтвердженням або спростуванням юридичних фактів, які мають значення для захисту прав, свобод та інтересів особи або створення умов для їхньої реалізації. Відмінною особливістю окремого провадження є те, що воно застосовується виключно у цивільних справах, що впливає з його специфіки, оскільки його головна мета полягає у забезпеченні реалізації прав та задоволенні інтересів особи. Якщо суд встановлює певний юридичний факт у ході окремого провадження, це надає особі можливість підтвердити або використувувати свої особисті немайнові та майнові права [4].

На сьогоднішній день у частині 2 статті 293 ЦПК України перелічено 11 категорій цивільних справ, які розглядаються у порядку окремого провадження, а в главах 2–13 розділу IV ЦПК України наведено особливості розгляду 12 відповідних категорій справ. Серед них - справи про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення її цивільної дієздатності, надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності, визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою, усиновлення, встановлення фактів, що мають юридичне значення, відновлення прав на втрачені цінні папери та інше [4, 5].

Проте, варто зазначити, що певна недолік законодавчого регулювання може бути пов'язана з прогалиною в юридичній техніці. Наприклад, при прийнятті Закону України "Про запобігання та протидію домашньому насильству" від 7 грудня 2017 року, який доповнив

розділ IV ЦПК України главою 13 "Розгляд судом справ про видачу і продовження обмежувального припису", забуто розширити перелік справ, які підлягають розгляду в порядку окремого провадження. Це може бути спричинено технічними або організаційними аспектами, але відображає потребу у додатковому аналізі та коригуванні нормативно-правових актів [4, 1].

Розширення частини 2 статті 293 ЦПК України з включенням пункту 12, який стосується справ про видачу і продовження обмежувального припису, є важливим кроком у підтримці жертв домашнього насильства та забезпеченні їхньої безпеки. Подальше розглядання переліку справ, що підлягають окремому провадженню, демонструє широкий спектр питань, які потребують спеціального судового втручання [2].

Це розширення відображає зростаючу увагу до проблеми домашнього насильства та активний підхід у боротьбі з цим явищем. Включення справ про видачу і продовження обмежувального припису до списку справ, які розглядаються у порядку окремого провадження, створює спеціальні умови для ефективного розгляду таких справ і забезпечує захист жертв насильства.

Однак варто відзначити, що перелік справ, що розглядаються у цьому порядку, не обмежується лише справами про обмежувальний припис. Враховуючи положення Сімейного та Цивільного кодексів України, можна виявити ще ширший спектр справ, які можуть бути розглянуті у цьому контексті. Це забезпечує комплексний підхід до захисту різних аспектів прав і інтересів осіб, зокрема, встановлення батьківства, розірвання шлюбу, визнання фіктивного розірвання шлюбу та інші [1].

Аналіз норм Закону про запобігання та протидію домашньому насильству свідчить про те, що введення обмежувального припису спрямоване на захист осіб, які стали жертвами насильства в сім'ї. Це важлива правова міра, що дозволяє тимчасово обмежити права чи накласти обов'язки на особу, яка вчинила насильство, з метою забезпечення безпеки постраждалих. Додатково, статус учасників справ про обмежувальний припис законодавство надає різним категоріям осіб, включаючи саму постраждалу особу, її представників, батьків дитини, опікунів та інших законних представників. Це забезпечує комплексний підхід до захисту прав і інтересів постраждалих осіб [5].

Отже, з аналізу цивільно-процесуального законодавства України щодо окремого провадження, можна зробити висновки про його важливість та актуальність у сфері захисту прав та інтересів осіб. Окреме провадження є важливим інструментом для забезпечення справедливості та ефективності цивільно-правового захисту.

Перш за все, варто відзначити, що окреме провадження надає можливість розгляду цивільних справ, де ключовим є підтвердження або спростування юридичних фактів, що мають важливе значення для захисту прав і інтересів осіб. Зокрема, включення справ про видачу і продовження обмежувального припису до переліку справ, що розглядаються у порядку окремого провадження, є важливим кроком у забезпеченні захисту жертв домашнього насильства. Це дозволяє швидко та ефективно застосовувати необхідні заходи для забезпечення безпеки постраждалих осіб.

Крім того, розгляд справ у порядку окремого провадження враховує особливості конкретних ситуацій та дозволяє забезпечити індивідуальний підхід до кожної справи.

Список бібліографічних посилань

1. Поліщук М. Г. Проблемні аспекти окремого, наказного провадження та заочного розгляду справи в межах цивільного процесуального законодавства України. 2020р. 87-89с.

2. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду No 225/1297/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74342201>

3. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти : Закон України від 12.07.2018 No 2505-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. No 38. Ст. 280. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/372320_649052

4. Цивільний Процесуальний Кодекс України. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

5. Цимбал А. В., Поліщук М. Г. Феномен окремого провадження в цивільному процесі. Вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ. 2019р. Вип. 43. С. 213-209.

Одержано 30.05.2024

Олександр Віталійович РИБАЛЬЧЕНКО,

студент 3 курсу спеціальності «Право»

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Науковий керівник:

Марина Сергіївна ФЕДОРКО,

старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

ЩОДО ПИТАННЯ ПОНЯТТЯ ЗБРОЇ НЕВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Актуальність теми, полягає у зростаючій потребі регулювання суспільних відносин, пов'язаних з володінням, користуванням та розпорядженням зброєю невійськового призначення. У світлі дії в Україні воєнного стану, необхідність відокремити зброю, яка призначена виключно для використання військовими або іншими державними силовими структурами, від зброї, яку можуть використовувати цивільні особи або організації (невійськова зброя) є особливо важливою. Дослідженням цього питання займалися такі українські вчені-юристи як: П. Д Біленчук, О. М. Бокій, В. В. Михнюк, В. А Гуменюк, О. О. Первомайський, А. В Кофанов, О. Ф. Сулява, М. П. Федоров та інші.

Для з'ясування поняття та сутності категорії «зброя невійськового призначення», необхідно визначити родові поняття «зброя». Від часів здобуття Україною незалежності, питання закріплення у законодавстві дефініції «зброя» постійно перебувало серед лідерів законодавчих ініціатив. Наприклад, законопроект від 09 лютого 2009 року № 2105 «Про обіг зброї невійськового призначення», який не отримав підтримки, пропонував лаконічне визначення: «Зброя – це пристрої, прилади, предмети, які спеціально виготовлені, конструктивно призначені і технічно придатні для неодноразового ураження живих або інших цілей, без інших виробничих чи побутових застосувань» [1]. Зазначений законопроект виділяв 3 види зброї: зброя військового призначення, службова, цивільна та був спрямований на врегулювання правовідносин, що виникають при обігу в Україні зброї невійськового призначення та боєприпасів до неї.

Майже ідентичне вищезгаданому визначення категорії «зброя», з окремими текстуальними особливостями, містив законопроект від 25 червня 2021 року № 5708 «Про право на цивільну вогнепальну зброю» [5].

Легальне визначення поняття «зброя» міститься в «Інструкції про застосування зброї, бойової техніки, озброєння кораблів (катерів),

літаків і вертольотів Державної прикордонної служби України, спеціальних засобів та заходів фізичного впливу під час охорони державного кордону та виключної (морської) економічної зони України», затвердженій наказом Адміністрації Державної прикордонної служби України від 21.10.2003 № 200. Відповідно до п. 1.3 Інструкції, «зброя – предмети та пристрої, що призначені для ураження живих цілей, кораблів, літаків (вертольотів) та інших об'єктів і не мають іншого призначення» [3].

Легальне визначення поняття зброї військового призначення міститься у ч. 2 п. 7 «Порядку розроблення, освоєння та випуску нових видів продукції оборонного призначення, а також припинення випуску існуючих видів такої продукції», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 234, відповідно до якої: «Зброя військового призначення – технічні пристрої та предмети, що є видом (складовою) озброєння, які спеціально виготовлені та/або конструктивно призначені виключно для оснащення Збройних Сил та інших утворених відповідно до законів військових формувань та правоохоронних органів для забезпечення їх бойової та повсякденної діяльності, не мають іншого цільового призначення (спорт, полювання) і застосовуються разом з боєприпасами або безпосередньо для ураження живої сили противника, знищення його озброєння, військової і спеціальної техніки, руйнування укріплень, споруд та інших об'єктів» [4].

У цивільному праві зброя – це матеріальні блага, які є об'єктом речових прав, це майно як складна річ із встановленими наперед законом особливостями, щодо володіння, користування та розпорядження нею [6, с. 260].

Шляхом аналізу діючих нормативно правових актів України, а також наведених вище законопроектів можемо дійти висновку, що критеріями розмежування зброї військового призначення та невійськового призначення є мета використання та суб'єктний склад осіб, що мають право використовувати певний вид зброї. Вказаний поділ зброї на види має практичне значення, тому що зумовлює специфічний порядок доступу до зброї, особливості використання та її застосування.

Чинним Законом України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» від 03.03.2022 р. № 2114-IX (далі – Закон) встановлюється можливість надання фізичним особам доступу до вогнепальної зброї і боєприпасів до неї. При цьому законодавець зазначає, що: «застосування цивільними особами вогнепальної зброї, отриманої відповідно до цього Закону, здійснюється аналогічно до застосування зброї військовослужбовцями під час виконання ними завдань

щодо відсічі збройної агресії проти України...» [2, ст. 2]. На підставі аналізу ст. 2 та ст. 4 вказаного Закону можна дійти висновку що законодавець розширює можливості використання зброї цивільними особами, надаючи право застосовувати вогнепальну зброю, отриману у передбаченому порядку, а також власну нагородну зброю, спортивну зброю, мисливську нарізну, гладкоствольну чи комбіновану зброю та бойові припаси до неї. При цьому Закон окреслює межі такого використання – відсіч та стримування збройної агресії, закріплюючи тим самим спеціальний порядок використання зброї невійськового призначення. В інших випадках діє загальний порядок, що актуалізує визначення поняття «зброя невійськового призначення».

З огляду на відсутність у чинному законодавстві України легального визначення поняття «зброї невійськового призначення», шляхом аналізу чинних нормативно правових актів, законопроектів та доктрини цивільного права, пропонуємо своє визначення, відповідно до якого «зброя невійськового призначення – це пристрої, прилади, предмети, які спеціально виготовлені, конструктивно призначені і технічно придатні для неодноразового ураження живих або інших цілей, які належать фізичним і юридичним особам на праві власності, використовуються для службових та інших цілей, що не пов'язані з несенням служби у Збройних Силах та інших утворених відповідно до законів військових формуваннях та правоохоронних органах, та набуваються у спеціальному порядку, визначеному законодавством України».

Закріплення поняття «зброя невійськового призначення» дозволить чітко відмежувати види зброї, що застосовується у цивільних або спеціальних умовах, що дозволить запобігти правопорушенням, пов'язаним з неправомірним використанням зброї, підвищити рівень загальної безпеки, створити відповідні умови для законного використання зброї невійськового призначення особами.

Список бібліографічних посилань

1. Про обіг зброї невійськового призначення : Проект Закону України від 09.02.2009 № 2105. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=2105&skl=7.

2. Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України : Закон України від 03.03.2022 р. № 2114-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2114-20#Text>.

3. Про затвердження Інструкції про застосування зброї, бойової техніки, озброєння кораблів (катерів), літаків і вертольотів Державної прикордонної служби України, спеціальних засобів та заходів фізичного впливу під час охорони державного кордону та виключної (морської) економічної зони України : Наказ Адміністрації Державної

Прикордонної Служби України від 21.10.2003 р. № 200. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0963-03#Text>.

4. Про затвердження Порядку розроблення, освоєння та випуску нових видів продукції оборонного призначення, а також припинення випуску існуючих видів такої продукції : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 234. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/234-2021-p#Text>.

5. Про право на цивільну вогнепальну зброю : Проект Закону України № 5708 від 25.06.2021. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72360.

6. Михнюк В.В. Зброя як об'єкт цивільно-правових відносин // *Науковий вісник Нац. ун-ту ДПС*. 2009. №3 (46). С. 256–261.

Одержано 31.05.2024

Святослав Олексійович РЯБЕНКО,

здобувач 2 курсу (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право»

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Олена Олександрівна НАГОРНА,

старший викладач кафедри цивільного права та процесу

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

СУЧАСНІ ПИТАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Цивільне процесуальне право є одним із ключових галузей права, яка регулює порядок розгляду цивільних справ у судовому порядку. У зв'язку з постійним розвитком суспільства, технологій та змінами у законодавстві, сучасні питання цивільного процесуального права постійно переглядаються та адаптуються. Цей науковий текст спрямований на аналіз та обговорення деяких із найбільш актуальних питань цивільного процесуального права у сучасному світі[1, с. 137].

Одним із головних викликів для цивільного процесуального права є перехід до електронного судочинства та цифрова трансформація. Використання сучасних технологій в судочинстві має на меті поліпшення доступу до правосуддя, збільшення ефективності процесуальних процедур та зменшення адміністративних витрат. Проте це також ставить питання про захист конфіденційності даних, кібербезпеки та доступності юридичної допомоги для тих, хто може мати обмежений доступ до цифрових технологій.

У сучасному цивільному процесуальному праві все більшу увагу приділяють альтернативним методам врегулювання спорів, таким як медіація та арбітраж. Ці методи надають сторонам у справі більшу автономію та можливість швидкого та ефективного вирішення конфліктів поза судом. Проте, їх використання також створює питання про необхідність забезпечення відповідності процедур правам сторін та забезпечення законності та прозорості вирішення спорів.

З розвитком глобалізації зростає кількість цивільних справ, які мають міжнародний аспект. Це ставить перед сучасним цивільним процесуальним правом завдання вдосконалення механізмів міжнародного співробітництва, включаючи визнання та виконання рішень судів інших країн, обмін інформацією та доказами між національними судами та розвиток уніфікованих міжнародних процедур[2, с. 35].

Важливим аспектом сучасного цивільного процесу є забезпечення гарантій прав та обов'язків учасників судового процесу. Це охоплює право на справедливий судовий процес, право на захист, презумпцію невинності, доступ до правосуддя та інші важливі принципи, що забезпечують справедливе та ефективне вирішення цивільних справ.

Одним із ключових викликів для сучасного цивільного процесу є забезпечення ефективності та доступності правосуддя для всіх громадян. Це охоплює питання швидкості розгляду справ, використання адаптивних технологій для полегшення доступу до судового процесу, а також розвиток механізмів безоплатної або доступної юридичної допомоги для осіб з низьким рівнем доходу[3, с. 49].

Проблема виконання судових рішень є важливим аспектом цивільного процесу. Сучасні механізми виконання рішень повинні бути ефективними та надійними, щоб забезпечити дотримання правосуддя та відновлення порядку. Особлива увага повинна бути приділена виконанню рішень у міжнародних справах та викликам, пов'язаним із здійсненням виконавчих дій в інших юрисдикціях.

З розвитком технологій та зростанням кількості цифрових транзакцій виникає потреба в розвитку процедур інтернет-судочинства. Це охоплює такі аспекти, як електронне доказування, використання блокчейн-технологій для підтвердження автентичності документів та розгляд справ, пов'язаних з електронною комерцією та кіберпростором.

У сучасному світі інтелектуальна власність стає все більш цінним активом, тому захист прав на неї в цивільних справах є надзвичайно важливим. Питання, пов'язані з порушенням авторських прав, патентами, товарними знаками та іншими аспектами інтелектуальної

власності, потребують спеціалізованого підходу у цивільному процесі[4, с. 59].

Отже, сучасне цивільне процесуальне право стоїть перед багатьма викликами та завданнями, включаючи адаптацію до цифрової епохи, розвиток альтернативних методів врегулювання спорів, зміцнення міжнародного співробітництва та забезпечення гарантій прав та обов'язків учасників судового процесу. Вирішення цих питань вимагає комплексного підходу, співпраці між державами та глибокого розуміння цінностей справедливості та правової держави.

Список бібліографічних посилань

1. Голубєва, Н. Ю., Сучасні проблеми цивільного та цивільно-процесуального права в частині цивільно-процесуального права. навчально-методичний посібник для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня магістра всіх факультетів НУ ОЮА за освітньо професійною програмою Право 2023. с. 137

2. Борщевська, О. М. Юридичні фікції в темпоральному дослідженні римського приватного права та сучасних галузей цивільного та цивільного процесуального права України. Знання європейського права №1 2022 с. 32-37.

3. Бондаренко-Зелінська, Н. Л.. До питання про методологію науки цивільного процесуального права. Кафедра теорії та історії держави і права 2020 с. 49.

4. Гнатів, Оксана Богданівна. Силабус курсу Актуальні питання цивільного права та процесу ступінь вищої освіти–магістр галузь знань 08. 2023.с. 59

Одержано 03.06.2024

Євген Олександрович СОЛОВЙОВ,

аспірант кафедри цивільного права

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Наталія Євгенівна ЯРКІНА,

кандидат юридичних наук, доцент,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВА ПРИРОДА ДОГОВОРУ SOFTWARE AS A SERVICE (SAAS)

Станом на сьогодні використання цифрових технологій в сучасному інформаційному світі набуває все більшого попиту. Зокрема за допомогою хмарних технологій (англ. – «cloud storage») споживач

отримує доступ до даних з використанням веб-браузера, що є можливим з будь-якого комп'ютера чи іншого пристрою, підключеного до мережі Інтернет.

Software as a Service (далі - SaaS) є одним з чотирьох основних хмарних сервісів, сутність якого полягає в тому, що програмне забезпечення розглядається як сервіс. З точки зору практичного застосування SaaS являє собою поєднання програмного забезпечення та надання послуги віддаленого доступу до такого програмного забезпечення. Інформація, що є предметом SaaS, зберігається на хмарі (сервері, який перебуває за межами фізичного контролю власника інформації) у цифровому вигляді.

Зазвичай виділяють два види організації роботи SaaS в межах «хмари»: через Інтернет-браузер або ж з використанням установленого додатка, який є основним та реалізує розширені можливості використання програмного забезпечення у «хмарі» [1]. Договір SaaS відіграє важливу роль у сфері цифрових технологій, адже забезпечує правове поле для використання програмного забезпечення в он-лайн-середовищі та регулює відносини між постачальником та клієнтом. В судовій практиці зустрічається розуміння SaaS, як бізнес-моделі, в рамках якої продається програмне забезпечення; постачальник має розробити веб-додаток, керувати ним та надавати доступ до нього через мережу Інтернет [2].

У науковому середовищі спостерігаються розбіжності в характеристиках правової природи цього договору.

Н. Давидова під договором SaaS розуміє такий вид договору, технічна сутність якого полягає в реалізації та розгортанні програмного забезпечення, за яким провайдер має розробити прикладну програму (англ. – «application») чи додаток, ліцензувати його, управляти ним та надати споживачам (часто ними виступають бізнес-клієнти) доступ до такого програмного забезпечення, яке розміщується через мережу Інтернет на віддаленому доступі [3, с. 18].

І. Томаров аналізує правову природу договору SaaS у трьох аспектах: 1) коли в оренду (майновий найм) здається примірник твору у вигляді комп'ютерної програми; 2) коли надається ліцензія на використання твору у вигляді комп'ютерної програми; 3) коли надаються послуги для користування (доступу) комп'ютерною програмою. Водночас вказує на недоцільність розуміння договору SaaS у якості договору оренди (майнового найму), адже не на кожен об'єкт цивільних прав, визначений ст. 177 Цивільного кодексу України, розповсюджується правовий режим об'єкта цивільного обороту. Зокрема ознака відчужуваності не притаманна особистим немайновим благам

та результатом інтелектуальної діяльності. Предметом правочину щодо комп'ютерної програми є або майнове авторське право на використання комп'ютерної програми, або право власності на матеріальний носій, на якому розташована копія комп'ютерної програми (примірник). Право оренди закон передбачає лише стосовно матеріальних примірників комп'ютерної програми. За думкою дослідника, кваліфікувати SaaS слід як змішаний договір, що може містити елементи ліцензійного договору та надання послуг. Це вимагає, щоб у договорі були узгоджені всі істотні умови обох видів договорів [4].

Є. Мовчун переконаний, що договір SaaS, який є правильно складеним, являє собою симбіоз ознак договору про надання послуг та ознак ліцензійного договору та обов'язково має включати положення про надання невиключної обмеженої ліцензії [5].

В доктрині та судовій практиці усталеною є позиція щодо того, що правова природа договору визначається з огляду на його зміст, а не назву. З'ясовуючи зміст правовідносин сторін договору необхідно виходити з умов договору, його буквального та логічного змісту, з намірів його сторін, а також із того, що сторони правовідносин мають діяти добросовісно [6].

З огляду на практику відносин, що виникають з договору SaaS, до його змісту зазвичай включаються умови про види послуг, які надаються; права та обов'язки замовника та постачальника; терміни, умови надання послуг та їх оплати; порядок доступу до послуг, сервісна підтримка, реагування на звернення клієнта; встановлення змін та оновлень програмного забезпечення; правила конфіденційності; відповідальність сторін. Основною метою цього договору є забезпечення клієнтам доступу до потрібного програмного забезпечення без необхідності купівлі та інсталяції програм на власних комп'ютерах або серверах.

Отже аналіз договірних положень дає підстави для віднесення договору SaaS до договору про надання послуг, адже користувач отримує не комп'ютерну програму як об'єкт авторського права, а послугу у формі доступу до онлайн-сервісу (право надсилати емейли, створювати, редагувати та зберігати документи тощо). Таким чином, комп'ютерна програма використовується в цих відносинах як своєрідний «інструмент» надання послуги. В рамках останньої постачальник забезпечує клієнтові доступ до програмного забезпечення через Інтернет на визначених умовах, які враховують особливості цифрових технологій, в тому числі вимоги до безпеки даних та конфіденційність інформації.

Отже в контексті цивільного обороту цифрових технологій договір SaaS відіграє важливу роль, оскільки дозволяє компаніям отримувати доступ до потужного програмного забезпечення без необхідності

придбання та обслуговування власних серверів. При цьому він співіснує з іншими договорами, такими як ліцензійні та договори замовлення розробки програмного забезпечення, доповнюючи систему цивільно-правових договорів і пристосовуючи правове регулювання до вимог сучасного цифрового середовища.

Список бібліографічних посилань

1. Харебава Т. Технології: Хмарно з поясненнями. URL: <https://jurist.ua/?article/1097> (дата звернення - 07.05.2024).

2. Рішення Солом'янського районного суду міста Києва від 9 лютого 2016 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/55763817> (дата звернення 07.05.2024).

3. Давидова Н. Цивільно-правове регулювання інформаційних відносин SAAS (Software as a Service). *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 6. С. 16-22.

4. Томаров І. Software as a Service: оренда, ліцензія чи послуга? URL: <http://www.legalshift.com.ua/?p=860> (дата звернення 07.05.2024).

5. Мовчун Є. SaaS (ITC) договір. URL: <https://legal-support.top/saas/> (дата звернення 07.05.2024).

6. Постанова КГС ВС у справі № 910/1801/21 від 07.07.2022р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105178962> (дата звернення 03.06.2024р.)

Одержано 07.06.2024

Богдан Андрійович СОРОКА,

курсант 2 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Михайло Михайлович ФРОЛОВ,

доцент кафедри цивільного права та процесу Дніпровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ЗАХИСТ ПРАВ НА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНУ ВЛАСНІСТЬ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Сучасна епоха характеризується стрімким розвитком технологій, що безперервно змінюють наше оточення та взаємодію в різних сферах життя. Однією з ключових областей, яка відчуває значущий

вплив цифрової трансформації, є захист прав на інтелектуальну власність.

В контексті Цивільного права України, яке служить фундаментом правового регулювання в країні, важливо визнати та адаптувати норми цивільного законодавства до нових викликів цифрового середовища. Це стає невід'ємною частиною забезпечення ефективного захисту прав творців, винахідників та власників інтелектуальної власності.

На протязі останніх років в Україні, Цивільне право було активно адаптовано до сучасних вимог, але в цифровому середовищі з'являються нові виклики та можливості, які потребують уважного розгляду.

Цивільне право України визнає інтелектуальну власність як важливий аспект правового регулювання. Засноване на конституційних принципах і міжнародних стандартах, Цивільне право визначає права та обов'язки сторін, зокрема в сфері авторського права, патентної системи, та інших видів інтелектуальної власності.

У світі, де інформація стала новою валютою, а інновації стали двигуном прогресу, захист прав на інтелектуальну власність у цифровому середовищі стає важливішим завданням, ніж будь-коли. Сьогоднішня реальність вимагає від нас не тільки розуміння та використання новітніх технологій, але і розробки ефективних правових механізмів, щоб забезпечити справедливий захист прав творців та власників інтелектуальної власності.

В Україні, ця проблематика тісно пов'язана з еволюцією Цивільного права, яке має відповісти на виклики сучасного цифрового світу. Інтелектуальна власність, будучи гранично важливою для розвитку творчості, науки та економіки, потребує особливого захисту, особливо у контексті швидкозмінюючогося інформаційного ландшафту.

Національне законодавство відповідно до ст. 177 Цивільного кодексу України об'єктами цивільних прав визнає речі, в тому числі гроші та цінні папери, інше майно, майнові права, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також інші матеріальні і нематеріальні блага.[1]

Основні аспекти проблематики включають:

- піратство та нелегальне використання контенту (за зростанням доступу до цифрових засобів зберігання та передачі інформації, виникає загострене питання піратства та нелегального розповсюдження авторських матеріалів);

- авторське право в інтернет-середовищі (зміни у підходах до захисту авторських прав в умовах віртуалізації і зростаючої ролі інтернет-платформ);

- технологічні виклики (зростання використання технологій штучного інтелекту, блокчейну та інших інновацій, що викликають потребу в нових підходах до їх правового врегулювання);

- глобалізація та транскордонні аспекти (загострення проблем та необхідність гармонізації правових стандартів у зв'язку зі зростанням транскордонних інтелектуальних власностей);

- захист персональних даних та інтелектуальної власності (проблеми взаємодії між заходами захисту інтелектуальної власності та правилами конфіденційності особистих даних в цифровому середовищі);

- недостатня правова освіта та усвідомленість (низька правова освіта та усвідомленість серед творців і власників інтелектуальної власності, що може впливати на ефективність заходів їх власного захисту);

У світі швидко змінюючихся технологій та інтернет-середовища, захист прав на інтелектуальну власність стає визначальним завданням, яке вимагає не тільки адаптації, але й інновацій в правовому регулюванні.

Запровадження та посилення заходів контролю за порушеннями, адаптація законодавства до новітніх технологій, активна участь в глобальних ініціативах та збільшення рівня правової освіти – це всього кілька ключових аспектів, що допоможуть справедливо захистити інтелектуальні права в цей час.

Забезпечення балансу між інноваціями та захистом прав є викликом для сучасного суспільства. Тільки взаємодія всіх зацікавлених сторін – від правозахисників та бізнесу до користувачів – може забезпечити стійкий та ефективний захист інтелектуальної власності в цифровому середовищі.

Беручи до уваги ці аспекти, можна визнати, що захист прав на інтелектуальну власність у цифровому середовищі – це завдання, яке вимагає постійної уваги та стратегічного підходу. Тільки тоді можна відповісти на виклики та забезпечити стійкість правового захисту в умовах стрімко змінюючогося світу технологій та інновацій.

Отже, в Україні на твори штучного інтелекту авторське право не поширюється. Тому, на переконання експертів, будь-хто може безкарно використовувати музику або візуальні зображення, створені комп'ютерною програмою. Законодавство нашої держави не визнає за штучним інтелектом авторство на об'єкти інтелектуальної власності. Проте з часом такий підхід ймовірно зміниться. Адже на міжнародному рівні вже відбувається обговорення правового статусу роботів і можливість визнання їх як «електронних осіб». [2]

Список бібліографічних посилань

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV Дата оновлення: 28.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

2. Стрельник В.В., Демченко А.М., Мироненко А.О. Правове поєднання права інтелектуальної власності та технології штучного інтелекту. Приватне та публічне право. 2020. № 4. С. 50- 53.

Одержано 03.06.2024

Богдан Андрійович СОРОКА,
інститут права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції
Дніпровського державного університету внутрішніх справ;

Науковий керівник:

Олена Олександрівна НАГОРНА,
старший викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ В УКРАЇНІ ТА ІНШИХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

У сучасному світі, де економічні та технологічні зміни швидко трансформують спосіб ведення бізнесу та взаємодії між суб'єктами господарювання, питання захисту прав споживачів у цивільному процесі стає надзвичайно актуальним. Україна, розвиваючись як сучасна правова держава, присвячує особливу увагу створенню ефективною та справедливою системи захисту прав тих, хто використовує товари та послуги.

Захист прав споживачів є необхідною передумовою для збалансованого та рівноправного взаємодії між виробниками, постачальниками та кінцевими споживачами. У цивільному процесі, який визначає порядок вирішення цивільних справ та питань відшкодування завданої шкоди, належне захист прав споживачів грає ключову роль у стабільності економічного середовища та підтриманні довіри споживачів до ринкових відносин.

Україна, вступаючи в європейський юридичний простір, зобов'язана адаптувати свою правову систему до міжнародних стандартів та враховувати кращі практики інших країн у сфері захисту прав споживачів. Для цього необхідно глибоке розуміння сучасних тенденцій, проблем та перспектив розвитку захисту прав споживачів у цивільному процесі.

В умовах стрімкого розвитку економіки, технологічних інновацій та зростаючої глобалізації ринків, захист прав споживачів в Україні стає важливою складовою економічної стабільності та соціальної справедливості. У цивільному процесі, що регулює відносини між сторонами укладених контрактів, наданням послуг та виробництвом товарів, важливо враховувати інтереси та права тих, хто є енд-користувачем.

Серед нормативних актів, доцільно виокремити Конституцію України, Цивільний процесуальний кодекс України тощо. ЗУ «Про захист прав споживачів» наділяє обов'язком державні органи, органи місцевого самоврядування, громадські організації сприяти охороні, захисту та безпосередньо захищати порушені права споживачів. Цей захист має базуватись на відповідних правових принципах. Будучи вихідними початками і основними положеннями, вони забезпечують єдність норм у зазначеній системі прав і обов'язків, визначають загальну спрямованість і тенденції розвитку правозахисного механізму, дозволяють усвідомити сутність цивільного законодавства про захист прав споживачів і забезпечити виконання державних завдань по підтримці високої якості життя.

Так, правові норми ЗУ «Про захист прав споживачів» є неоднорідними за своїм праворегулюючим значенням. Їх умовно можна поділити на групи: 1) організаційно-правові, які визначають повноваження спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у сфері захисту прав споживачів і його територіальних органів та інших органів державної виконавчої влади, обов'язки і відповідальність службових осіб органів виконавчої влади, які здійснюють захист прав споживачів та правовий захист службових осіб спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у сфері захисту прав споживачів і його територіальних органів; 2) правостановлюючі норми, які визначають права споживачів, що виникають до моменту укладання договору (переддоговірні), які передбачені договором (договірні) та права у разі порушення умов договору; 3) правозобов'язуючі норми, які зобов'язують продавців, виконавців, виробників забезпечити дотримання певних вимог щодо якості продукції (товарів, послуг, робіт), їх безпеки, гарантійних термінів до моменту вступу в договірні відносини зі споживачами; 4) праворегулюючі норми, які регулюють відносини, що виникли між продавцями, виробниками і виконавцями з одного боку та споживачами (покупцями, замовниками) з іншого як сторонами договору та визначають правові наслідки порушення прав споживачів; 5) правозахисні норми, які встановлюють організаційно-процесуальні способи захисту порушених прав споживачів [4, с.68].

Україна дбає про захист життя та здоров'я її громадян, зокрема й за споживання продукції харчового, побутового, виробничо-технічного призначення та при наданні послуг. Конституція України, зокрема ст. 16 вказує про забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України [1].

Вказані конституційні положення створюють загальнополітичні та правові засади забезпечення прав споживача. Відповідно до Закону України «Про захист прав споживачів» [2] такі заходи передбачено у вигляді єдиної системи, до якої належать:

самозахист, правову основу для здійснення якого створює ст. 19 Цивільного кодексу України [3] та статті 8 і 9 Закону України «Про захист прав споживачів»

Україна, як і багато інших країн, стикається з викликами у гарантуванні належного захисту прав споживачів у цивільному процесі. Проте, важливо враховувати, що інші країни можуть мати розвиненіші та ефективніші системи, які базуються на відмінностях у законодавстві, судових практиках та культурних особливостях.

Законодавство України має закон "Про захист прав споживачів," який регулює відносини між споживачами та підприємствами. Проте, існують виклики в щодо виконання та ефективності контролю.

В країнах Європейського Союзу (ЄС) мають розвинене законодавство, таке як Директива ЄС про права споживачів, яке чітко визначає права та обов'язки сторін у відносинах споживач-підприємство. Механізм вирішення спорів в Україні основний акцент робиться на судовому вирішенні спорів, і альтернативні методи, наприклад медіація, не є такими поширеними. Багато країн ЄС активно використовують альтернативні методи вирішення спорів, такі як медіація та арбітраж, для ефективного та швидкого вирішення конфліктів. Щодо санкцій та відшкодування Україна застосовує штрафи та можливість відшкодування в судовому порядку для компенсації завданої шкоди. В ЄС використовуються значні штрафи для підприємств, що порушують права споживачів, і системи відшкодування шкоди є більш розвиненими.

В Україні створені і діють громадські організації у сфері забезпечення прав споживачів. Законодавчою основою їх діяльності є ст. 42 Конституції України, ЗУ «Про захист прав споживачів», ЗУ «Про громадські об'єднання» В Україні постійно виконується певна робота щодо розвитку правової бази споживчого руху. Доцільно відмітити і досвід діяльності недержавних організацій. Саме консьюмерська освіта, а також правовий захист споживачів виступають керівним

напямом діяльності обекднань споживачі. Вони беруть активну участь у міжнародних заходах, що свідчить про інтеграцію до міжнародної спільноти у сфері захисту прав споживачів [5, с.168].

В заключенні можна визначити, що захист прав споживачів у цивільному процесі в Україні – це невід'ємна складова правової системи, яка стоїть перед викликами сучасного глобального ринку та стрімкими змінами в економічній сфері. Із позитивних аспектів слід відзначити наявність законодавчої бази, акцент на взаємодії з міжнародними стандартами та спроби зробити судову систему більш доступною.

Проте, існують важливі завдання, перед якими стоїть система захисту прав споживачів в Україні. Однією з головних перешкод є низька ефективність механізмів вирішення спорів, а також обмежена популярність альтернативних методів, які можуть забезпечити швидке та ефективне вирішення конфліктів.

Успішний захист прав споживачів вимагає системних змін та стратегічних реформ. Передусім, необхідно активно сприяти вдосконаленню законодавства, враховуючи найсучасніші тенденції та міжнародні стандарти. Крім того, велика увага повинна бути приділена розвитку альтернативних методів вирішення спорів, таких як медіація, що сприятиме зменшенню судового навантаження та забезпечить більшу задоволеність учасників процесу.

Залучення громадськості, споживачів та їхніх представників у процес прийняття рішень є ключовим чинником успішної системи захисту прав. Посилення ролі громадянського суспільства та встановлення ефективного механізму зворотного зв'язку сприятиме постійному вдосконаленню та адаптації системи до зростаючих потреб споживачів.

Загалом, подальші кроки в розвитку системи захисту прав споживачів в Україні повинні бути націлені на забезпечення їхньої повноцінної та ефективної реалізації. Тільки шляхом поєднання внутрішніх реформ, активної взаємодії з міжнародними стандартами та максимального залучення громадськості можна досягти високого стандарту захисту прав споживачів у цивільному процесі.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР - ст. 14.
2. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 р. № 1023-ХП (в ред. Закону України від 01.12.2005 р. № 3161-IV).
3. Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 / Відомості Верховної Ради (ВВР), 2003, № 40-41 – ст.356.
4. Основи споживчих знань: Навчальний посібник для вищих навчальних закладів / Вегера С. А., Єрохіна А. С., Максименко К. О., Прикульська Н. В., Ханік-Посполітак Р. Ю. К.: «К.І.С.», 2008. 192с.

5. Яновицька Г.Б. Участь громадян та їх об'єднань у забезпеченні захисту прав споживачів. Актуальні проблеми цивільного права: матер. міжнарод. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті О. А. Пушкіна; м. Харків, 13- 14 травня 2011 р. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2011. С.168-170.

Одержано 25.05.2024

Рената Русланівна ТАРАСОВА,

здобувач вищої освіти 3 курсу навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Марина Вікторівна ЛОГІНОВА,

викладач кафедри цивільного права та процесу Дніпровського державного університету внутрішніх справ

АЛЬТЕРНАТИВНІ СПОСОБИ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ ЯК ЧАСТИНА ПРАВА ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ

Права людини, що гарантовані Конституцією України та міжнародними угодами, ратифікованими нашою країною, мають бути реалізовані державою та суспільством. В Конституції України окремий розділ присвячено правам і свободам людини і громадянина. Стаття 21 Конституції України визначає, що всі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах [1].

Система захисту прав і свобод людини залежить від політичного режиму, суспільного розвитку, ступеня участі в міжнародних відносинах і інтегрованості в світову спільноту, а також від культурних і традиційних звичаїв. Система захисту прав визначає нормативне регулювання суспільних відносин і інститутів правової системи в цілому.

"Право доступу на правосуддя" означає право кожної особи на звернення до суду чи іншого правового органу для захисту своїх прав і інтересів. Це важливий принцип в правовій системі багатьох країн, що забезпечує справедливість, прозорість та дотримання закону. Включається в багато міжнародних правових документів, таких як Загальна декларація прав людини.

В сучасному світі, де швидкість та вартість стають ключовими факторами, альтернативне вирішення спорів (АВС) стає все більш популярним методом розв'язання непорозумінь та конфліктів. Замість традиційного судового шляху, що іноді буває довгим, витратним та важким, АВС пропонує гнучкий та ефективний підхід до вирішення спорів.

Як визначив радянський процесуаліст С. Ю. Кац, широкий прояв принципу захисту права визначає його дію не тільки при вирішенні цивільних справ в суді, але і в інших органах цивільної юрисдикції: третейських, товариських судах. Це є своєю чергу дозволяє по-новому підійти до меж предмета цивільного процесуального права і вважати, що його норми регулюють охоронні відносини, що виникають не тільки при розгляді цивільних справ судом, але при розгляді цивільно-правових спорів іншими органами цивільної юрисдикції [2].

Альтернативні способи вирішення спорів вже достатній час існує в правовій системі іноземних держав, такі тенденції у сучасному світі дають змогу особі поновити порушені права та інтереси поза-судовим шляхом із застосуванням цих способів. Євроінтеграція України внесла певні корективи в правову систему нашої держави під стандарти Європейського Союзу, зокрема здійснюється реформування національної системи захисту цивільних прав та інтересів, яка наразі формується переважно за рахунок юрисдикційних органів.

Альтернативні способи вирішення спорів мають велику кількість інструментів, які сторони можуть використовувати. Головним питанням, яке постає перед сторонами, є вибір процедури, її відповідність інтересам сторін та конкретній ситуації, яка склалась між учасниками. Звісно, не можна заперечувати, що судова форма захисту, яка залишається основною в Україні має певні переваги порівняно з іншими формами, серед яких: незалежність органу, який вирішує спір, чітко розроблена процедура встановлення й перевірки фактичних обставин та доказів та ухвалення рішення, обов'язковість ухвалених судом рішень для виконання як сторонами конфлікту, так і іншими юридичними та фізичними особами.

До альтернативних способів вирішення цивільних спорів відносяться: арбітраж, інститут приватного судді, переговори, медіація та інші [3]. Основними перевагами застосування альтернативних способів вирішення спорів є зниження навантаження на судову систему, можливість впливати на результат, економія ресурсів, можливість запобігти виникненню подібних конфліктів у майбутньому врахування інтересів сторін спору, участь третьої сторони для врегулювання процедури, досягнення компромісу, тощо.

Однією з основних переваг АВС є його ефективність. У порівнянні з судовим процесом, який може займати роки, альтернативні методи, такі як медіація чи арбітраж, часто дозволяють досягти розв'язку протягом кількох засідань. Це не лише зберігає час сторін, але й дозволяє швидше відновити нормальний режим життя. Однак, найбільшою перевагою АВС є його спроможність зберегти відносини

між сторонами. У судовому процесі часто виникає агресивна атмосфера, яка може погіршити взаємини між учасниками. У той час як медіатор або арбітр спрямовують сторони на спільний пошук рішення, що задовольнить обидві сторони, тим самим сприяючи відновленню взаєморозуміння та співпраці.

Загалом, АВС представляє собою потужний інструмент для вирішення різноманітних конфліктів, який пропонує ефективний, вартісний та гнучкий підхід до досягнення мирного розв'язку. Він допомагає змінювати систему вирішення спорів, сприяючи побудові мирного та гармонійного суспільства.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : Конституція України; Верховна Рада України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 24.04.2024)

2. Альтернативні способи вирішення цивільних спорів за законодавством України : навчальний посібник / Верба-Сидор О. Б., Воробель У. Б., Грабар Н. М., Дутко А. О., Юркевич Ю. М.; за ред. канд. юрид. наук, доц. О. Б. ВербиСидор. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 89 с.

3. Альтернативні способи вирішення цивільних спорів за законодавством України : навч. посіб. / О. Б. Верба-Сидор, У. Б. Воробель, Н. М. Грабар, А. О. Дутко, Ю. М. Юркевич; за ред. О. Б. Верби- Сидор. - Львів : Львів. держ. у-т внутрішніх справ, 2021. - 416 с.

Одержано 31.05.2024

Вікторія Володимирівна ТУТОВА,

здобувач вищої освіти 3 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Марина Вікторівна ЛОГІНОВА,

викладач кафедри цивільного права та процесу

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ ДОСУДОВОГО РОЗГЛЯДУ

У сучасному правовому середовищі, ефективність правосуддя визначається не лише результативністю вирішення справ, а й швидкістю та адекватністю процесу. Забезпечення правильного та своєчасного розгляду цивільних справ в судах має стратегічне значення

для забезпечення справедливості та впевненості громадян у правовій системі. В даному науковому контексті досліджується процес провадження цивільних справ, зокрема в першій судовій інстанції, з огляду на забезпечення його правильності та своєчасності.

Правильність та своєчасність розгляду справи є ключовими складовими ефективного судочинства. З метою досягнення цих цілей, цивільне процесуальне законодавство передбачає комплексний підхід до підготовки справи до судового розгляду. Підготовка справи перед судовим засіданням має на меті не лише забезпечення необхідної інформації для прийняття обґрунтованого рішення, але й можливість врегулювання спору або уникнення затягування судового процесу [1, с. 9].

Попереднє судове засідання, як невід'ємна частина судового процесу, відіграє важливу роль у визначенні можливості врегулювання спору перед судовим розглядом. Зокрема, відповідно до законодавства, під час попереднього судового засідання здійснюється аналіз можливості мирного врегулювання спору або укладення мирової угоди між сторонами. Це дозволяє ефективно використовувати альтернативні методи вирішення спорів та сприяє економії часу та ресурсів судової системи [2, с. 45]. Забезпечення правильного та своєчасного розгляду справи передбачає не лише дотримання процесуальних термінів, але й належне врахування інтересів сторін у судовому процесі. Виконання судом своїх процесуальних обов'язків та врахування принципів справедливості та ефективності є важливими умовами забезпечення прав громадян та забезпечення стабільності правової системи в цілому.

Провадження у цивільних справах передбачає комплексну підготовку справи до судового розгляду, з урахуванням принципів правильності та своєчасності. Попереднє судове засідання виступає важливим етапом цього процесу, сприяючи забезпеченню ефективного врегулювання спору та запобіганню затягуванню судового процесу [3, с. 6].

Підготовка справи до судового розгляду в суді є невід'ємною складовою процесу судочинства, яка має на меті забезпечення правильного, своєчасного та ефективного вирішення правових спорів. Для досягнення цих цілей визначаються ключові завдання, які мають бути виконані у процесі підготовки справи до судового розгляду.

Перше завдання полягає у створенні можливостей для врегулювання спору до судового розгляду. Це охоплює такі дії, як примирення сторін або укладення мирової угоди. Посередництво та пошук компромісних рішень сприяють запобіганню судових процесів та забезпечують більш швидке та ефективне вирішення спорів.

Друге завдання полягає у визначенні характеру правовідносин сторін та відповідного кола нормативних актів, що мають бути застосовані при вирішенні спору. Це передбачає аналіз правових питань, які виникають у зв'язку з конкретною справою, та визначення відповідного правового режиму для їх вирішення.

Третє завдання полягає у визначенні можливого кола осіб, які беруть участь у справі. Це охоплює ідентифікацію всіх сторін та інших осіб, які мають інтерес у справі, та забезпечення їх права на участь у судовому процесі.

Четверте завдання полягає у визначенні кола доказів, необхідних для вирішення спору по суті, та забезпечення їх подання до моменту початку судового розгляду. Це передбачає збір та аналіз доказової бази справи з метою забезпечення об'єктивного та повного розгляду всіх обставин справи.

П'яте завдання полягає у повідомленні заінтересованих осіб про час і місце судового розгляду. Це забезпечує здійснення принципу відкритості та гласності судового процесу та забезпечує можливість участі всіх сторін у судовому процесі [4, с. 6].

Провадження у справі до судового розгляду має вирішальне значення для досягнення кінцевих цілей судочинства. Недостатня підготовка справи може призвести до затягування судового процесу та прийняття необґрунтованих рішень, що в подальшому може підірвати авторитет правосуддя та держави в цілому. Тому ефективна підготовка справи до судового розгляду є важливим етапом у забезпеченні справедливості та ефективності судової системи.

Список бібліографічних посилань

1. Забзалюк, Д. Є. Процесуальні питання закриття провадження у справі у зв'язку з відсутністю предмета спору. Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. С. 105-109.

2. Оніщик, Юрій Віталійович, Вероніка Романівна Лобач. Стадії провадження у справах з публічно-правових спорів в адміністративному судочинстві. Science and innovation of modern world. Cognum Publishing House, 2023. С. 98

3. Соп'яненко, О. Ю., Н. А. У. Сумський. Окремі аспекти підготовки цивільних справ до судового розгляду з позиції верховенства права. Редакційна колегія. 2022. С. 299.

4. Тищенко, О. І. Підготовка до судового розгляду клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру: дискусійні питання. Право і суспільство. 2022. С. 228-235.

Одержано 16.05.2024

Віталіна Віталіївна ШЕБЕЛА,

курсант 2 курсу Навчально-наукового інституту
права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції

Науковий керівник:

Кристина Русланівна РЕЗВОРОВИЧ,

завідувач кафедри цивільного права та процесу
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

ЗАСТОСУВАННЯ ПОЗОВНОЇ ДАВНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Інститут позовної давності як частина цивільного права має глибоке історичне коріння, яке бере свій початок ще з часів Римської імперії. У римському праві позовна давність, у нашому сучасному розумінні, фактично не існувала. Поняття обмеження строків для пред'явлення позовів не було розвинутим, і право пред'явити позов не обмежувалося жодними строками, за винятком випадків смерті особи. Це було пов'язано з тим, що захист прав був нерозривно пов'язаний з особою, чиї права було порушено. Відповідно, право на позов залишалося у особи протягом всього її життя, і справа могла бути розглянута незалежно від часу порушення такого права.

Відповідно до частини 1 статті 256 ЦК України, позовна давність – це строк, у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу. Статті 257-258 встановлюють два види позовної давності: загальну (три роки) та спеціальну (один рік). Стаття 268 ЦК України визначає випадки, на які позовна давність не поширюється, тобто діє з моменту виникнення порушення права і до моменту смерті особи, якій завдано порушення [4].

Наразі в Україні діє режим воєнного стану, продовжений у зв'язку зі збройною агресією росії. Введення воєнного стану спричинило значні зміни у законодавстві, що впливають на перебіг позовної давності. Важливо розглянути, яким чином обчислюється позовна давність за цих умов та який порядок її встановлення визначений Цивільним кодексом України (ЦК) [4].

За загальними правилами, позовна давність обчислюється за загальними нормами визначення строків. Однак, ЦК України передбачає особливі умови та виключення, що застосовуються у випадку воєнного стану. Наприклад, перебіг позовної давності припиняється, якщо позивач або відповідач є військовослужбовцем Збройних Сил України або інших законних військових формувань, переведених на воєнний стан (ч. 1, п. 4, ст. 263 ЦК України).

Для зупинення позовної давності під час воєнного стану необхідні дві умови: перебування позивача або відповідача у лавах Збройних Сил України або інших військових формуваннях, переведених на воєнний стан. За відсутності хоча б однієї з умов, зупинка перебігу позовної давності не може бути застосована. Наприклад, якщо особа звільнена з військової служби, або воєнний стан був скасований [1].

Від 15 березня 2022 року набув чинності Закон України Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану. Цей закон доповнив пунктом 19 прикінцеві та перехідні положення ЦК України, згідно з яким, у період дії воєнного стану, позовна давність, визначена у статтях 257–259, 362, 559, 681, 728, 786, 1293 ЦК України, продовжується на строк його дії. Тобто, період позовної давності, який припав на час воєнного стану, не враховується при обчисленні [2, с. 8].

Завдяки впровадженню зазначеного закону, перелік обставин, що передбачають зупинення строків позовної давності, було значно розширено. Тепер відповідні строки припиняються у разі введення воєнного стану, що стосується всіх осіб, зацікавлених у вирішенні матеріально-правового спору у судовому порядку. Впровадження воєнного стану в Україні значно вплинуло на законодавчі норми, що регулюють перебіг позовної давності. Законодавчі зміни враховують специфічні умови, які виникають під час воєнного стану, забезпечуючи захист прав та інтересів громадян, що беруть участь у військових діях, та інших зацікавлених осіб [3, с. 8].

Таким чином, зупинення строків позовної давності – це виключення з періоду строку давності часового проміжку, протягом якого в Україні діяв режим воєнного стану. Зупинення строків позовної давності на період дії воєнного стану спрямоване не лише на захист прав та інтересів учасників цивільних правовідносин, але й на захист інтересів держави, зокрема, судової системи. Забезпечення дієвого правосуддя в багатьох регіонах країни в умовах воєнного стану є досить складним завданням, що робить ці заходи необхідними та виправданими.

Список бібліографічних посилань

1. Бреус Б.В. Генеза інституту позовної давності. Юридичний науковий електронний журнал. 2019. С. 95–97.
2. Гуйван П.Д. Позовна давність – строк захисту порушеного права за позовом осо-би. Актуальні проблеми приватного права. 2022, С. 18–24.
3. Стрельцова, Олександра Олексіївна. Позовна давність в умовах дії воєнного стану в Україні. The 11 th International scientific and

practical conference "Modern research in world science" (January 29-31, 2023) SPC "Sci-conf. com. ua", Lviv, Ukraine. 2023. С. 1579.

4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. №435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
Одержано 16.05.2024

Денис Олегович ШКАРОВСЬКИЙ,
аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Володимир Андрійович КРОЙТОР,
професор кафедри цивільного права та процесу
Харківського національного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

ВМОТИВОВАНІСТЬ СУДОВОГО РІШЕННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Питання вмотивованості судового рішення у цивільному судочинстві залишається невизначеним та суперечливим у юридичній науковій спільноті. Відсутність нормативного закріплення ставить під сумнів існування обов'язку для суду завжди ухвалювати вмотивоване судові рішення. Крім того, наявність нормативного положення щодо вмотивованості судового рішення у кримінальному процесі та його відсутність у цивільному - зумовлює двозначність тлумачення вмотивованості в межах правового застосування. Невід'ємність вмотивованості судового рішення із правом на справедливий суд, закріпленим ст. 6 Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.) (надалі - ЄКПЛ), висвітлює актуальність досліджуваного питання [1].

Статтю 263 ЦПК України встановлені обов'язкові для судового рішення елементи, а саме: законність та обґрунтованість. Також статтю розкриті їх значення. Однак, питання вмотивованості не згадується [2].

Варто зауважити на тому, що у ГПК України та КАС України, містяться схожі формулювання щодо необхідності законності та обґрунтованості судового рішення. Зокрема, у ст. 236 ГПК України та ст. 242 КАС України. З наведеного випливає, що законодавець умисно, формуючи відповідні положення, не вказав елемент «вмотивованості» судового рішення. Можна зробити висновок про те, що обґрунтованість та вмотивованість судового рішення за своїм значенням є тотожними [3; 4].

Вказане пояснюється тим, що поняття «обґрунтованість» судового рішення уже містить у собі ознаки його вмотивованості. Адже мотиви та підстави, визначені у судовому рішенні, безперечно враховуються судом під час встановлення ознак обґрунтованості.

Проте, ст. 370 КПК України закріплено положення, згідно з яким судові рішення повинні бути законним, обґрунтованим і вмотивованим [5]. Відтак, постає питання: чому законодавець не визначаючи елемент «вмотивованості» судового рішення у цивільному, господарському, адміністративному процесах, включає та визначає його у кримінально - процесуальних відносинах?

Окремо, ч. 4 ст. 370 КПК України передбачає, що вмотивованим є рішення, у якому наведені належні і достатні мотиви та підстави його ухвалення. В даному випадку, відбувається процес розмежування «обґрунтованості» та «вмотивованості» судового рішення. Вказане свідчить про відсутність отождоження зазначених елементів та підтверджує обґрунтування того, що «вмотивованість» є автономною та невід'ємною складовою судового рішення.

Варто зауважити, що відсутність нормативного закріплення «вмотивованості» судового рішення у цивільному судочинстві не означає автоматичну відсутність її обов'язковості.

Стаття 6 ЄКПЛ закріплює конвенційне право особи на справедливий судовий розгляд. Однією з ознак справедливого розгляду справи є наявність достатніх мотивів його ухвалення.

Калачова О. у своїй роботі зауважує, що: «Особливої уваги заслуговує такий елемент права на справедливий судовий розгляд, як вмотивованість судових рішень, оскільки Конвенція текстуально не регламентує вимоги зазначати в рішеннях суду відповідні підстави та мотиви, ґрунтуючись на яких національна судова установа дійшла висновків у конкретному спорі. Указана вимога інтерпретована в рішеннях Європейського суду» [6, с. 79].

У рішенні Мореїра Ферейра проти Португалії (№ 2) Європейський суд з прав людини (надалі - ЄСПЛ) зазначив, що «відповідно до усталеної судової практики, котра віддзеркалює принцип, пов'язаний із належним відправленням правосуддя, судові рішення повинні повно відображати мотиви, на яких вони ґрунтуються» [7].

Таким чином, елемент «вмотивованості» судового рішення існує поза межами законодавчого рівня закріплення та не потребує формально-обов'язкової нормативності, зважаючи на правову природу формування мотивів під час ухвалення судового рішення.

Сама концепція «вмотивованості» судового рішення та її обов'язковість для здійснення правосуддя у цивільному судочинстві,

відображає та розкриває сутність принципу диспозитивності та рівності учасників процесу. Так, у рішенні Ruiz Torija v. Spain, ЄСПЛ вказав, що «метою мотивування є показати сторонам, що їх почули і, таким чином, це сприятиме тому, щоб вони погодились із рішенням» [8].

Наведена практика свідчить, що ЄСПЛ ставить елемент «вмотивованості» судового рішення на один рівень з «обґрунтованістю» та «законністю». При цьому, Європейський суд не ототожнює вказані елементи, а розглядає їх як окремі обов'язкові ознаки судового рішення, що діють у взаємопов'язаності та зумовлюють саму можливість ухвалення справедливого судового рішення. Кореляція «вмотивованості» судового рішення та права на справедливий суд уособлює в собі закладені ЄКПЛ конвенційні принципи, дотримання яких є обов'язковою умовою для здійснення правосуддя у цивільному судочинстві.

Висновки. Аналізуючи підхід законодавця до закріплення та втілення «вмотивованості» як обов'язкового елементу судового рішення у цивільному процесі, можна дійти висновку про її надзаконодавчу сутність, яка полягає у вираженні мотивів та підстав прийняття судового рішення. Наявність неоднозначного тлумачення хоч і викликає сумніви щодо автономності та обов'язковості елементу «вмотивованості», проте однозначно відображає тенденцію уникнення застосування принципу «надмірного формалізму». Практика ЄСПЛ у цьому питанні є зірцевою.

Суд одноголосно встановлює обов'язковість мотивування судових рішень, у тому числі, і в цивільному судочинстві. Проте, питання дискусійності щодо нормативного закріплення «вмотивованості» судового рішення у цивільному судочинстві і досі залишається відкритим.

Список бібліографічних посилань

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. Офіційний вебпортал Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 13.05.2024).

2. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 березня 2004 р. Офіційний вебсайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 13.05.2024).

3. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06 листопада 1991 р. Офіційний вебпортал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 13.05.2024).

4. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06 липня 2005 р. Офіційний вебпортал Верховної Ради України.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 13.05.2024).

5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. Офіційний вебпортал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 13.05.2024).

6. Калачова О. Вмотивованість судових рішень як гарантія захисту прав і основоположних свобод людини. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2016. № 4. С. 78–84.

7. «MOREIRA FERREIRA v. PORTUGAL (No. 2)», 11.07.2017. Режим доступу: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-175646> (дата звернення 13.05.2024).

8. «RUIZ TORIJA v. SPAIN», 09.12.1994. Режим доступу: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57909> (дата звернення: (13.05.2024).

Одержано 02.06.2024

Олександр Юрійович ЯРОВИЙ,

курсант 2 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-5873-845X>

Науковий керівник:

Олена Олександрівна НАГОРНА,

старший викладач кафедри цивільного права та процесу Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ЗАХИСТ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПРАВ УЧАСНИКІВ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Сучасний розвиток цивільного процесуального права України та інших країн світу демонструє значний прогрес у захисті процесуальних прав учасників судового процесу. Цей аспект є критично важливим для забезпечення справедливості, рівності та правосуддя.

Як зауважує О. Голубцова, розмежування понять «учасник справи» та «учасник процесу» полягає в словосполученнях, такі розбіжності не відображають відмінностей цих понять по суті, а тому виникає потреба у тлумаченні понять «справа» та «процес». Термін «цивільна справа» вживається в контексті цивільного процесу в цілому, у якому беруть участь усі суб'єкти цивільного процесу. Однак чинний ЦПК України вживає такий термін для визначення кола осіб,

які зацікавлені у розгляді справи, тому має місце неоднозначність в теорії та практиці цивільного процесу [1].

Звісно, головним правилом захисту цивільних прав учасників цивільного процесу є дотримання принципів цивільного процесу: змагальності, диспозитивності, рівності сторін. Принцип змагальності передбачає, що кожна сторона має право представляти свої докази та аргументи в суді. Важливою складовою цього принципу є рівні можливості для обох сторін для подання пропозицій. Відповідно до принципу диспозитивності, сторони мають право самостійно розпоряджатися своїми матеріальними та процесуальними правами. Це включає право на подання позову, укладення мирової угоди. Натомість рівність сторін у процесі забезпечується однаковим доступом до правосуддя, рівними процесуальними правами та обов'язками. Цивільна процесуальна форма характеризується тим, що вона забезпечує можливість усім заінтересованим особам у спірній справі брати участь у її розгляді судом і наділяє їх рівними процесуальними правами для захисту своїх законних інтересів 1 відстоювання своїх прав у суді; передбачає публічне, у відкритому судовому засіданні, з'ясування фактичних обставин у справі; має своєю найближчою метою встановлення у справі об'єктивної істини; зобов'язує суд, щоб ухвалене ним рішення ґрунтувалося на фактах, встановлених з вичерпною повнотою у процес судового розгляду, порядком і засобами, визначеними в законі [2].

Наразі важливу роль у захисті процесуальних прав відіграє цифровізація судового процесу. А саме: електронне подання документів, відеоконференції, електронний доступ до справ. Такі інновації сприяють підвищенню доступності правосуддя, скороченню строків розгляду справ і зменшенню витрат. Подальший розвиток процесуального права передбачає інтеграцію новітніх технологій, посилення міжнародної співпраці, урахування практики Європейського суду з прав людини.

Сучасні тенденції у захисті процесуальних прав учасників цивільного процесу відображають прагнення до створення більш ефективної, справедливої та доступної системи правосуддя. Впровадження цифрових технологій, розвиток альтернативних методів вирішення спорів та посилення правової освіти є ключовими елементами цього процесу. Проте, залишається необхідність подолання викликів, пов'язаних з цими змінами, для забезпечення повного та ефективного захисту процесуальних прав усіх учасників цивільного процесу.

Список бібліографічних посилань

1. Дутко А. О., Римарчук Р. М., Ортинська Н. В., Василів С. С., Зільник Н. В. Півільне право і процес: сучасний стан та шляхи удосконалення:

монографія. Львів Навчально-науковий інститут по ва. психології та інновашної освіти Національного університету «Львівська політехніка», 2019. - 190 с.

2. Рязанцев О.Є., кандидат юридичних наук Рязанцева Н.О., викладач (Луцький інститут розвитку людини Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна») УДК 347.9 Оптимізація цивільного судочинства та принципи її здійснення

3. Цивільний процес України : підручник / [Білоусов Ю. В., Богдан Й. Г., Бондаренко-Зелінська Н. Л., Гетманцев О. В. та ін.] / За заг. ред. М. М. Ясинка. – Суми: МакДен, 2013. – С. 743

4. Цивільний процес України: Підручник; [за заг. ред. д. ю. н., доцента. М. М.Ясинка] - К. : Алерта, 2014. – С. 546

5. Концепція вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів року [Електронний ресурс]. Схвалена Указом Президента України від 10 травня 2006 року N 361/2006. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/361/2006/page>.

Одержано 01.06.2024

СУЧАСНИЙ СТАН, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО ПРАВА ТА ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Станіслав Сергійович МІЩЕНКО,

курсант групи Ф3-23-103

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Віта Іванівна ФІЛИПСЬКА,

кандидат педагогічних наук, доцент,

старший викладач кафедри іноземних мов факультету № 4

Харківського національного університету внутрішніх справ

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

Сучасний стан трудового права в Україні характеризується розвинутою системою нормативно-правових актів, що регулюють відносини між працівниками та роботодавцями. Трудовий кодекс України є основним документом, який визначає права та обов'язки сторін трудового договору, порядок прийняття на роботу, умови праці, оплату праці, трудову дисципліну та інші аспекти працевлаштування. Крім цього, існують інші законодавчі акти, які доповнюють і розширюють правову базу у сфері праці, такі як - Закони про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, про відпустки, про професійну освіту тощо [3]. Однак, варто зазначити, що сучасне трудове законодавство України також потребує періодичного оновлення та адаптації до змін у соціально-економічних умовах країни та міжнародних стандартів. Наприклад, в контексті швидких технологічних змін та розвитку ринку праці, виникають нові форми зайнятості та трудові відносини, які можуть вимагати введення нових нормативних регуляцій або адаптації існуючих.

Досліджуючи тенденції розвитку трудових прав, виявляються кілька ключових аспектів. Спостерігається злиття приватних та публічних принципів, яке відображається у визнанні трудових прав як невід'ємних та невідчужуваних прав людини, що базуються на принципах свободи та рівності. З одного боку, ці права визначаються державою, а з іншого - вони розглядаються як природні. Також спостерігається зростання значення міжнародних стандартів трудових прав, що оголошені у документах ООН, Міжнародної організації праці та

регіональних організацій [1]. Виявлено збільшення гнучкості у правовому регулюванні трудових відносин, що призводить до розвитку нетипових форм зайнятості та розширення сфери індивідуально-договірного регулювання. Тенденцією є й розвиток соціального діалогу у сфері праці, включаючи різні організаційно-правові форми [4].

Незважаючи на ці тенденції, варто відзначити деякі нові реалії. Зокрема, значне розширення суспільних відносин потребує систематизації та встановлення критеріїв їхнього віднесення до предмету трудового права. Нові види відносин, що виникають, а також прийняття нових нормативних актів, які можуть викликати питання серед практиків та науковців, є прикладами цього.

У розвинених країнах спостерігається експансія трудового права шляхом включення до нього нових видів відносин, які раніше регулювалися цивільним правом або не були врегульовані зовсім. Ця тенденція також відчутна в Україні, хоча більшість таких відносин перебуває поза межами трудового законодавства. Такі зміни можуть призвести до подальшого розширення сфери дії трудового права, включаючи застосування його до різних видів працівників та відносин між ними та роботодавцями [2].

Отже, перспективи розвитку трудового права включають в себе не лише подальше удосконалення законодавства, але й активне співробітництво на міжнародному рівні та впровадження кращих практик з інших країн. Це дозволить забезпечити більш ефективний та справедливий захист для всіх громадян.

Список бібліографічних посилань

1. Бандурка О. М. Право соціального забезпечення як форма реалізації конституційних прав і свобод людини і громадянина в Україні // Сучасний стан забезпечення трудових прав і прав у сфері соціального забезпечення та перспективи його поліпшення: матеріали ІХ Всеукр. наук.-практ. конф.(м. Харків, 4 черв. 2021 р.).Харків, 2021. С. 22-24.

2. Дутчак А. В. Соціальне забезпечення громадян: сучасний стан та перспективи розвитку. *Молодий вчений*. 2017. №5 С.568-572.

3. Костюченко О. Є. Правове регулювання матеріальної відповідальності роботодавця: сучасний стан та перспективи розвитку. *Право та інновації*. 2016. С.81-88.

4. Чанишева Г. І. Трудове право України: навчально-методичний посібник. 2022. С.143-146.

Одержано 03.06.2024

Yuliia Tertychna,

higher education student of FITL, 1-2a, SUTE,
State University of Trade and Economics;
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-3828-9528>

Scientific supervisor:

Khrystyna Yamelska,

Doctor of Philosophy,
Senior Lecturer at the Department of International,
Civil and Commercial Law
State University of Trade and Economics;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6121-7308>

THE INTERNATIONAL LAW FRAMEWORK ON THE LABOR RIGHTS OF CHILD LABORERS IN THE AGRICULTURAL SECTOR

Child labor in the agricultural sector is a significant legal and ethical concern globally. Within international human rights law, there exist treaties and conventions that aim to protect young workers from exploitation and hazardous conditions. However, the effectiveness of these measures often falls short due to inconsistent enforcement across different jurisdictions. This disparity poses significant challenges to the international law framework, requiring a critical examination of both its structure and execution.

International organizations such as UNICEF and the ILO categorize child labor along a spectrum. At one end, tasks that support a child's development without hindering their education or health; at the other, exploitative practices like bonded labor, which is prevalent in the agricultural sector. Here, many child labor situations remain ambiguous, complicating efforts to define what is universally unacceptable. In agriculture, child labor often involves early full-time work under stressful and unsafe conditions, which can stunt education and development. UNICEF and the ILO assert that such labor deprives children of their educational rights and jeopardizes their physical, cognitive, and emotional health — highlighting the need for stricter regulations and enforcement in this sector [1, p. 17–19].

By signing the Convention on the Rights of the Child in 1989, the international community agreed on a unified legal document specifically for children's rights. Prior to this, children rights standards were scattered across various covenants, conventions, and declarations [2, p. 019]. The convention aims to provide a framework that promotes the welfare and

protection of children. It also supports the efforts of international and non-governmental organizations in achieving these goals. This convention is indeed recognized as a significant international legal instrument, which influences many activities across its member states. However, evidence shows that it has not met its primary objective established — to enhance the lives of children worldwide. In fact, the incidence of child victimization continues to rise [3, p. 326]. So, it is not only that this agreement was formed recently, but also that it has not yet adequately managed to address the problem in practice.

It is worth to mention, that before the Convention on the Rights of the Child, the Minimum Age Convention of 1973 was specifically developed to set foundational age limits for employment. In this convention, prioritizing education over work for minors is emphasized, particularly in the agricultural sector where child labor is prevalent. Country-level data from 1990 indicates that child labor rates did not decrease, nor did school attendance rates increase, in countries that ratified ILO conventions compared to those that did not. Additionally, individual-level data from the 1990s shows minimal evidence of improved school attendance among children covered by ILO Convention 138 versus those not covered [4, p. 679].

Since the 1990s, various measures to combat child labor have been implemented by entities like the ILO and UN. Notable efforts include the proposed U.S. Harkin Bill, which seeks to ban goods made with child labor, and initiatives by multinational corporations to adopt ethical codes of conduct in response to public and media pressure [1, p. 2]. Despite measures taken, the current enforcement remains inconsistent across countries. In some regions, it has led to better school attendance and reduced child labor, while other areas still face significant challenges.

The Worst Forms of Child Labour Convention (1999) identifies children as anyone under the age of 18. The countries are mandated to implement urgent measures to eliminate hazardous labor forms, implying the enforcement of legal standards through national monitoring systems. Critical to these efforts is the emphasis on providing free basic education and vocational training to affected children. Such measures are needed to ensure their reintegration and preventing future labor exploitation [5].

International conventions, particularly the Supplementary Convention on the Abolition of Slavery, the UDHR, the ICCPR, and the already mentioned UNCRC, clearly prohibit the economic exploitation of children, categorizing harmful labor practices like those in agriculture as violations. Despite provided international guidelines, the enforcement varies, depending on national legislations. For example, in the U.S., the Fair Labor Standards Act aligns with ILO standards but allows exemptions,

permitting children under certain ages to work under specific conditions in agriculture. Thus, a gap between international conventions and national laws can be shown [1, p. 111–112]. The ILO's monitoring and reporting mechanisms, although not fully satisfying expert advisers, have made significant progress in providing data and fostering actions to eliminate child labor. The global focus, especially on agriculture, remains critical, with ongoing efforts needed to align national practices with international law.

International conventions such as the Worst Forms of Child Labour Convention and the UNCRC have established a legal framework intended to protect child laborers, particularly in the agricultural sector. However, the implementation and enforcement of these standards remain inconsistent. The gap between international mandates and national enforcement shows the existing complexity of eradicating child labor. To effectively address these challenges, a concerted effort is required to enhance enforcement mechanisms, improve educational opportunities, and align national laws with international standards.

The list of bibliographic references

1. Humbert F. The challenge of child labour in international law / F. Humbert. – Cambridge : *Cambridge University Press*, 2009. – Vol. 64. – P. 418

2. Bhat B.A. Human rights perspective and legal framework of child labour with special reference to India. *International Journal of Sociology and Anthropology*. 2010. Vol. 2(2). P. 019-022. URL: <http://www.academicjournals.org/ijasa> (accessed date: 20.05.2024)

3. Kohm L.M. A Brief Assessment of the 25-Year Effect of the Convention on the Rights of the Child. *Cardozo Journal of International and Comparative Law (JICL)*. 2015. Vol. 23. P. 323. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2382670 (accessed date: 20.05.2024)

4. Boockmann B. The Effect of ILO Minimum Age Conventions on Child Labor and School Attendance: Evidence From Aggregate and Individual-Level Data. *World Development*. 2010. Vol. 38, № 5. P. 679–692. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0305750X09002381> (accessed date: 20.05.2024)

5. Worst Forms of Child Labour Convention, 1999 (No. 182): Convention of the International Labour Organization from 1999, No. 182 / *International Labour Organization*. URL: https://webapps.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C182 (accessed date: 22.05.2024).

Received 21.05.2024

Вікторія Володимирівна ТУТОВА,

здобувач вищої освіти 3 курсу навчально-наукового інституту
права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Михайло Михайлович ФРОЛОВ,

викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпровського державного університету внутрішніх справ, доцент

МАТЕРІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН

Трудове законодавство України визначає права та обов'язки як працівників, так і роботодавців у рамках трудових відносин. Однак, у зв'язку з еволюцією ринкових умов та зміною соціально-економічного середовища потребує перегляду й удосконалення. Особливу увагу слід звернути на юридичну відповідальність суб'єктів трудових правовідносин за порушення трудових обов'язків.

Однією з ключових аспектів є розуміння матеріальної відповідальності в контексті розвитку ринкових відносин. Становлення ринкових засад у сфері праці ставить під сумнів традиційні підходи до юридичної відповідальності. Слід зазначити, що відповідальність не завжди є синонімом примусу. Прикладом може служити добровільне відшкодування шкоди, що не супроводжується державним тиском. Такий акт відшкодування, хоч і є проявом відповідальності, не відображає елемент примусу [1, с. 9].

Додатково, слід звернути увагу на те, що матеріальна відповідальність сторін трудового договору не має штрафного характеру, а лише компенсує заподіяну шкоду. Таким чином, необхідно переглянути концепції матеріальної відповідальності в контексті розвитку ринкових умов. Важливо забезпечити баланс між інтересами працівників та роботодавців у сфері відповідальності за порушення трудових обов'язків. Наукове дослідження у цій області дозволить розробити оптимальні рішення, спрямовані на захист суб'єктивних прав учасників трудових відносин [2, с. 45].

Матеріальна відповідальність працівника та роботодавця в трудовому праві відображається через кілька ключових аспектів, які визначаються різними факторами та юридичними нормами.

Розміри матеріальної відповідальності:

- Матеріальна відповідальність працівника може бути обмеженою або повною. Обмежена відповідальність спричинена його статусом,

як менш захищеної сторони у трудових відносинах. Повна матеріальна відповідальність, натомість, означає повну компенсацію завданої шкоди.

- Роботодавець завжди несе повну матеріальну відповідальність. Він також може стягуватися за шкоду, заподіяну внаслідок його дій або бездіяльності [3, с. 59].

Обмежена матеріальна відповідальність має як компенсаційну, так і гарантійну функції. Це означає, що працівнику гарантовано певні права, включаючи презумпцію невинуватості та обов'язок роботодавця довести його вину. Повна матеріальна відповідальність роботодавця має виключно компенсаційну функцію.

Можливість стягнення матеріальної шкоди в межах середньомісячного заробітку може бути застосована без згоди працівника за наказом роботодавця. Процедура відшкодування шкоди від роботодавця може відрізнитися від порядку відшкодування шкоди від працівників.

Підходи до форм вини. Матеріальна відповідальність працівника залежить від форми його вини (умисел чи необережність). Форма вини не має значення для матеріальної відповідальності роботодавця.

Отже, особливості матеріальної відповідальності працівника та роботодавця у трудовому праві визначаються різними чинниками, включаючи їх правовий статус та взаємини у трудових відносинах. У зв'язку з цим, необхідно забезпечити баланс між захистом прав працівників і інтересами роботодавців з урахуванням загальних принципів права та міжнародних норм [4, с. 7].

У сучасному трудовому праві існує ряд норм, що регулюють виплату заробітної плати за час, коли працівник незаконно позбавлений можливості працювати через дії або бездіяльність роботодавця. Законодавство зазначає, що заробіток працівника за такий час є його власністю і повинен бути відшкодований [2, с. 30]. Пропонується розглядати цей питання не як випадок матеріальної відповідальності роботодавця, а як складову частину інституту оплати праці. Отже, виплата заробітку за час вимушеного прогулу через вину роботодавця не є випадком матеріальної відповідальності, а є складовою частиною системи оплати праці. Це відображає принцип визнання права працівника на власну заробітну плату за період, коли він був незаконно позбавлений можливості працювати через дії або бездіяльність роботодавця.

Список бібліографічних посилань

1. Бек У.П. Поняття юридичної відповідальності за порушення законодавства про охорону праці. Вісник національного університету

“Львівська політехніка”. Збірник наукових праць. №813. 2015. С. 306-313.

2. Борисов, Сергій Едуардович. До питання правової природи матеріальної відповідальності сторін трудових правовідносин. 2020. С. 75.

3. Протокол до Конвенції про захист прав людин і основоположних свобод: Протокол Ради Європи, Міжнародний документ від 20.03.1952р. URL:http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_535.

4. Хуторян Н.М. Теоретичні проблеми матеріальної відповідальності сторін трудових правовідносин. Монографія. Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2022. С.264 .

Одержано 30.05.2024

Вікторія Володимирівна ТУТОВА,

здобувач вищої освіти 3 курсу навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Михайло Михайлович ФРОЛОВ,

викладач кафедри цивільного права та процесу Дніпровського державного університету внутрішніх справ, доцент

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАЙНЯТОСТІ ТА ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ

Конституція України є основним законом країни, що визначає її політичну, правову та соціальну систему. Вона є фундаментальним документом, на якому ґрунтуються всі інші закони та нормативно-правові акти, що регулюють суспільні відносини в Україні. Основна Конституція України характеризується універсальністю, повторюваністю та порядком врегулювання суспільного життя.

Універсальність Конституції проявляється у тому, що вона охоплює та регулює різноманітність суспільних відносин, які потребують правового врегулювання. Вона становить основу для регулювання прав та обов'язків громадян, визначає принципи організації держави, розподіл влади між різними гілками влади тощо. Повторюваність є ще однією характеристикою Конституції. Це свідчить про історичний зв'язок окремих правових норм з попередніми правовими документами та історичними традиціями. Наприклад, норми Конституції мають свої коріння в таких історичних документах, як

Руська Правда, Литовські статuti, Конституція Пилипа Орлика та інші [1, с. 96].

Порядок врегулювання суспільного життя визначається через правовий порядок, який охоплює сукупність правових, моральних та етичних норм, що регулюють відносини в суспільстві. Цей порядок створює основу для розвитку правової системи країни та забезпечує захист прав та свобод громадян [2, с. 3].

Дослідження норм, закріплених в законі України «Про зайнятість населення», дозволяє з'ясувати різні аспекти реалізації державної політики в галузі зайнятості населення, встановлює взаємозв'язок з іншими нормами в сфері праці та міжнародним законодавством, а також допомагає у вдосконаленні законодавства в цій сфері. Конституція України є основою для правового регулювання суспільних відносин та визначає принципи функціонування держави та правової системи. Її універсальність, повторюваність та порядок врегулювання суспільного життя забезпечують стабільність та розвиток суспільства [4].

У теоретичному плані Закон України «Про зайнятість населення» включає загальні положення, які стосуються основ державної політики у сфері зайнятості через надання послуг, спрямованих на працевлаштування громадян, іноземців та осіб без громадянства відповідно до їх освіти, фахової підготовки та інших критеріїв, що впливають на їх професійну діяльність. У правовому аспекті важливими є положення, які передбачають контроль з боку органів державної влади за дотриманням законодавства про зайнятість населення та встановлюють відповідальність за його порушення [4].

У практичному плані реалізація Закону України «Про зайнятість населення» передбачає забезпечення державної політики у цій галузі через активні дії з боку органів державної влади і управління, спрямовані на:

- створення умов для працевлаштування та отримання гідної оплати праці та соціального захисту працівників;
- розробку і прийняття загальнодержавних програм, що сприяють економічному розвитку та зайнятості населення на основі підвищення кваліфікації та конкурентоспроможності робочої сили.

Забезпечення реалізації державної політики у сфері зайнятості населення у правовому аспекті гарантується вимогами, що закріплені у ст. 5-1 Кодексу законів про працю України. Ці гарантії сприяють створенню та закріпленню трудових відносин на засадах, передбачених Конституцією України та іншими нормативно-правовими актами. Проте, несприятливий реальний стан у всіх галузях економіки

та соціальна незахищеність населення змушують багатьох громадян шукати працю за кордоном. Наприклад, згідно з даними Л. Ясинчук, від п'яти до семи мільйонів українців працюють за кордоном. Повернення цієї значної кількості людей без роботи до України підкреслює актуальність та невідкладність поліпшення ситуації на ринку праці [3, с. 6].

Реалізація Розпорядження Кабінету Міністрів України № 99-р від 14.02.2018 року «Про затвердження плану заходів на 2018 рік по реалізації Стратегії подолання бідності» може сприяти підвищенню рівня зайнятості та соціального добробуту населення. Загалом, функціонування відносин у сфері зайнятості населення ґрунтується на багатосистемності, а сучасність визначається законодавством України про зайнятість населення та відповідними конституційними положеннями.

Аналізуючи підхід законодавця до компетентного розмежування спорів, пов'язаних з захистом соціально-трудова відносин, варто звернутися до думок видатних науковців у цій області. Запара та Роговенко вважають, що такий підхід «не є однозначно виправданим та, на жаль, ще більше ускладнює процедуру захисту трудових прав учасників зазначених правовідносин, адже розпорошеність судового розгляду не сприяє швидкому та ефективному розгляду спорів» [3, с. 119].

Також, варто врахувати пропозиції Т.А. Занфірової щодо введення у законодавство про працю та зайнятість населення особливих умов використання примусових робіт у випадках природних катастроф, техногенних аварій, воєнних конфліктів та інших небезпек, що загрожують людству [4]. Погляди Козловського, який підкреслює необхідність дослідження природи та структури соціальних потреб, на які розрахований закон, свідчать про важливість глибокого знання потреб суб'єктів права і побудови законодавства на обґрунтованих фактах [1, с. 5].

Аналіз окремих положень угоди про асоціацію з Європейським Союзом та правових норм у проекті Трудового кодексу України, який прийняв Комарницька, показує, що регулювання відносин у сфері зайнятості населення повинно відповідати міжнародним стандартам [1, с. 18]. Враховуючи різноманітність позицій дослідників у сфері права та зайнятості населення, важливою стає розробка динамічного, ефективного та збалансованого законодавчого середовища, яке сприятиме розвитку соціально-трудова відносин та підвищенню зайнятості населення України.

Важливо забезпечити компетентне регулювання соціально-трудова відносин з урахуванням міжнародних стандартів та угод, зокрема у

контексті асоціації з Європейським Союзом. Це передбачає адаптацію законодавства до сучасних реалій та потреб суспільства. Важливо ретельно аналізувати та враховувати різні точки зору науковців і практиків у цій області, щоб забезпечити збалансований підхід до правового регулювання зайнятості та працевлаштування. Принципи конституційності та міжнародного права мають бути основою формування правової бази зайнятості та працевлаштування, забезпечуючи гарантії соціально-трудова прав громадян [2, с. 40].

Негативний вплив економічної ситуації та соціальної нестабільності на зайнятість населення вимагає відповідних заходів з боку держави у вигляді ефективних програм та стратегій зайнятості. Важливо забезпечити взаємодію між різними галузями законодавства, що регулюють сферу зайнятості та праці, для створення цілісного та системного підходу до захисту трудових прав громадян.

Отже, правове забезпечення зайнятості та працевлаштування населення є складним процесом, що вимагає глибокого аналізу, системного підходу та врахування інтересів усіх сторін. Відповідне законодавство має забезпечувати стабільність та розвиток соціально-трудова відносин в Україні, сприяючи забезпеченню гідної та стабільної зайнятості населення.

Список бібліографічних посилань

1. Грабовецька, Оксана. Нормативно-правове забезпечення мозайнятості населення: реалії і проблеми. 2015. С. 89.
2. Праця в Україні у 2015 році : статистичний збірник. К.: Державна служба статистики, 2016. – 312 с. 3. Ринок праці у I півріччі 2016 року. Публікації. Доповідь [Електронний ресурс]. Доступ до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. Економічна активність населення України у 2015 році : Статистичний збірник. К.: Державна служба статистики, 2016. 201 с.
4. Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI [Електронний ресурс]. Доступ до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>.

Одержано 30.05.2024

Тетяна Дмитрівна ХИДЬКО,

курсантка 2 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Маріна Вікторівна ЛОГІНОВА,

викладач кафедри цивільного права та процесу Дніпровського державного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5608-9911>

ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО ЯК ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Екологічне право є однією з найдинамічніших та найбільш значущих галузей сучасного права, яка забезпечує правову основу для збереження та охорони довкілля, а також захисту екологічних прав громадян. У контексті зростаючих глобальних екологічних викликів, таких як зміна клімату, забруднення водних ресурсів, виснаження природних ресурсів та зниження біорізноманіття, важливість ефективного екологічного правового регулювання стає дедалі очевиднішою. Водночас, екологічне право виконує важливу соціальну функцію, забезпечуючи право кожної людини на сприятливе для життя та здоров'я довкілля.

Екологічне право — це система правових норм, які регулюють екологічні відносини з приводу приналежності, використання, забезпечення екологічної безпеки, відтворення природних ресурсів у їх нерозривному зв'язку з природним середовищем, охорони навколишнього природного середовища з метою реалізації інтересів відповідних суб'єктів та підтримання сталого екологічного розвитку, екологічної рівноваги в країні та окремих її регіонах[1]. Соціальний захист у широкому сенсі може бути інтерпретований як система соціальних стратегій, програм та заходів щодо їх здійснення, спрямованих на забезпечення соціально-правового та соціально-економічного благополуччя окремих осіб, груп осіб та суспільства в цілому. Тобто, соціальний захист громадян є одним із найголовніших завдань соціальної політики (як держави, так і органів місцевої влади, організації), будучи одним з найважливіших інструментів, за допомогою якого здійснюється її реалізація[2]. Основними завданнями екологічного права є запобігання екологічним порушенням, збереження біорізноманіття, раціональне використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки. Екологічне право встановлює правові механізми, які гарантують дотримання екологічних

норм і стандартів, передбачають відповідальність за їх порушення та забезпечують відновлення порушених екологічних прав.

Екологічне право охоплює різні аспекти взаємодії людини з природою, включаючи охорону атмосферного повітря, водних ресурсів, земель, лісів, тваринного і рослинного світу. Воно також регулює діяльність у сфері поводження з відходами, хімічними речовинами, а також запобігання та ліквідації наслідків екологічних катастроф. Важливу роль у цьому відіграють міжнародні екологічні угоди та конвенції, які встановлюють загальні стандарти та принципи охорони довкілля. Починаючи з XIX та протягом XX ст. починає діяти еколого-соціальна (захисна) форма взаємодії суспільства і природи, що спрямована на регулювання відносин забезпечення захисту життя і здоров'я людини від небезпечного (забрудненого самим людством) довкілля. В її основі лежить гуманістичний (антропоцентричний) підхід, згідно з яким людина, її життя, здоров'я, права, безпека тощо (ст. 3 Конституції України[4]) складає основну соціальну цінність. Така форма реалізується в межах так званого інноваційно-конструктивістського природокористування, що фактично спричинило надмірні впливи фізичних (електромагнітне, радіаційне, іонізуюче випромінювання), хімічних (викиди та скиди забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище, розміщення в ньому відходів), біологічних (новітні біологічні технології, генно-модифіковані продукти тощо) факторів техногенної діяльності на довкілля. Як наслідок, виникають значні екологічні проблеми: забруднення Світового океану, зникнення унікальних видів тварин і рослин, деградація земель, зміна клімату та інше[3].

Розглядаючи екологічне право як право соціального забезпечення, слід зазначити його важливу роль у захисті прав громадян на сприятливе довкілля. Соціальне забезпечення у контексті екологічного права також включає створення умов для здорового способу життя, забезпечення безпеки від екологічних катастроф та небезпек, а також відновлення порушених екосистем. Екологічне право визначає обов'язки держави та суб'єктів господарювання щодо охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів, що сприяє сталому розвитку суспільства.

Значну увагу приділяють механізмам запобігання екологічним порушенням, включаючи екологічний моніторинг, екологічну експертизу, екологічне ліцензування та аудит. Екологічний моніторинг забезпечує постійний контроль стану навколишнього середовища та виявлення негативних змін, що дозволяє своєчасно вживати заходів для запобігання екологічним катастрофам. Екологічна експертиза

оцінює вплив діяльності на довкілля та встановлює вимоги для зниження негативного впливу. Екологічне ліцензування регулює діяльність підприємств, забезпечуючи дотримання екологічних стандартів.

У сучасному світі екологічне право відіграє ключову роль у забезпеченні екологічної безпеки та захисту здоров'я населення. Наприклад, у рамках боротьби зі зміною клімату, держави запроваджують нормативи зниження викидів парникових газів, стимулюють розвиток відновлюваних джерел енергії, впроваджують заходи з енергоефективності. Така політика сприяє зменшенню негативного впливу на клімат та забезпечує чисте та безпечне довкілля для майбутніх поколінь.

Крім того, екологічне право включає норми, які сприяють справедливому розподілу екологічних благ та забезпеченню соціальної справедливості. Важливою складовою є право громадян на доступ до екологічної інформації та участь у прийнятті рішень, що стосуються довкілля. Це забезпечує прозорість, підзвітність та залучення громадськості до процесів охорони навколишнього середовища. Громадяни мають право знати про стан довкілля, вплив діяльності на нього та брати участь у прийнятті рішень, що стосуються їхнього здоров'я та безпеки.

Одним із ключових аспектів є право на екологічну інформацію та участь громадськості у прийнятті екологічно значущих рішень. Право на інформацію розглядається у цивілізованих суспільствах як одне із засадничих та основоположних. Проблема інформаційних відносин вважається найбільш актуальною в умовах науково-технічної революції. Без глибокого усвідомлення інформаційної природи соціальних процесів, що відбуваються в сучасному світі (зокрема, як у міжнародному публічному та приватному праві, так і у внутрішньому праві національних держав), неможливо зрозуміти закономірності та перспективи власного національного правового і державного розвитку, взаємозв'язок суспільства і держави, управлінських і самоорганізуючих засад, провести наукове планування і прогнозування цього розвитку [5, с. 16].

Це право закріплене в багатьох міжнародних документах, таких як Оргуська конвенція, яка гарантує доступ до інформації, участь громадськості у процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя у питаннях, що стосуються довкілля. Забезпечення прозорості та відкритості екологічної інформації сприяє підвищенню екологічної свідомості та активній участі громадян у охороні навколишнього середовища.

Підсумовуючи, можна сказати, що екологічне право відіграє важливу роль у регулюванні взаємодії людини з природою та захисті

навколишнього середовища. Це право забезпечує соціальне забезпечення громадян у доступі до чистого повітря, води, безпечної їжі та збережених природних ресурсів. Воно також сприяє сталому розвитку суспільства та захисту здоров'я населення, включаючи запобігання екологічним катастрофам та зменшення впливу на зміну клімату. Ключовими механізмами екологічного права є екологічний моніторинг, екологічна експертиза, екологічне ліцензування та аудит, які сприяють запобіганню екологічним порушенням та забезпечують відновлення порушених екосистем. Наукове планування, прозорість та відкритість у доступі до екологічної інформації є важливими аспектами забезпечення екологічної свідомості та активної участі громадян у процесах охорони навколишнього середовища.

Список бібліографічних посилань

1. Гетьман, А. П., Шульга, М. В., Попов, В. К., Анісімова, Г. В., Гордєєв, В. І., Разметаєв, С. В., ... & Шахов, В. С. (2005). Екологічне право України.

2. Анпілогова, Б. Ю. "Соціальний захист як особливий соціально-правовий феномен." (2023).

3. Шемшученко, Ю. С., Краснова, М. В., Кулинич, П. Ф., Малишева, Н. Р., Балюк, Н. Р., Струтинська-Струк, Л. В., ... & Комарницький, В. М. (2005). Екологічне право України.

4. України, Конституція. "Верховна Рада України." *Конституція, Закон від 28* (1996).

5. Марцинюк О. Г. Теоретико-методологічні засади інформаційного права України: реалізація права на інформацію : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Олександр Геннадійович Марцинюк ; Київ, ун-т внутр. справ. - К., 2009. - 270 с.

Одержано 04.06.2024

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА ІНТЕГРАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ: МІЖНАРОДНІ ПРАВОВІ ОСНОВИ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ТРАДИЦІЇ

Вікторія Володимирівна БАЧИНСЬКА,

курсантка навчальної групи Ф2-203

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Наталія Валеріївна БОБРО,

доцент кафедри соціальних та економічних

дисциплін факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат соціологічних наук

ПРАВА ЖІНОК У КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОЇ ПРАКТИКИ

Жінки в різні часи та в різні періоди історії людства стикалися з численними фактами порушення своїх прав, зокрема недотримання міжнародного принципу рівності чоловіків і жінок, а саме: нерівність між чоловіками й жінками в оплаті праці, недотримання права жінок на участь у здійсненні внутрішньодержавної політики та прийнятті управлінських рішень, недостатній захист жінок від насильства. Тому питання захисту прав жінок набуває особливої актуальності.

Ідея «прав жінок» виникла наприкінці XVIII на початку XIX століть в епоху буржуазних революцій, а протягом XIX століття почала розвиватися переважно в межах ліберальної політико-політичної ідеології [1]. У цей період сформувався рух суфражизму – правозахисний рух за здобуття жінками виборчого права, право на освіту, на рівну з чоловіками працю та заробітну працю, а також проти дискримінації жінок у правовому полі, політичному та економічному житті.

Суттєвим підґрунтям сучасної концепції прав жінок можна вважати «Декларацію прав жінок і громадянки», написану у 1791 році Олімпією де Гуж, в якій прописано, що жінки – мають такі ж права, які і чоловіки [2].

Вагомий внесок в обґрунтування необхідності жіночого визволення зробив англійський мислитель та політичний діяч Джон Стюарт Мілль. Так, у своєму есе «Поневолення жінки» вчений піддав критиці принцип «підпорядкування однієї статі іншій» як несправедливого у своєму підґрунті як «однієї з «основних перешкод на шляху людства до досконалості» [3].

На початку ХХ століття з'явилися перші міжнародно-правові документи, які тією чи іншою мірою стосувалися захисту прав жінок. Вони розглядали переважно питання громадянства заміжньої жінки, протидії проституції й порнографії, а також захисту окремих трудових прав жінок. Так, у 1902 р. були ухвалені міжнародні конвенції, що торкалися колізій у національному законодавстві різних країн з питань шлюбу, розлучення й опіки над неповнолітніми дітьми, а в 1904 та в 1910 рр. – міжнародні конвенції щодо заборони торгівлі жінками та дітьми. Із середини ХХ століття розпочався новий етап підвищеної уваги з боку міжнародної спільноти до проблеми захисту прав жінок. У цей час було ухвалено низку міжнародно-правових документів, які затверджували окремі права жінок, закріплювали принцип рівності жінок і чоловіків [4]. Так, основу міжнародно-правового механізму було закладено в ст. 1 Статут ООН, яка покладає на держави-членів обов'язок поважати всіх людей незалежно від статі [5]. Не менш важливу роль у формуванні концепції «прав жінок» відіграє Загальна декларація прав людини [6], в якій чітко й однозначно закріплено рівність прав чоловіків та жінок. Йдеться про загальні, універсальні права людини, які характерні кожній людині, незалежно від статі, раси, релігії тощо.

Важливу роль відіграють прийняті органами системи ООН міжнародно-правові документи стосовно конкретних прав жінок, а саме: Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами 1949 р. [7], Конвенція про політичні права жінок 1952 р. [8]; Конвенція про охорону материнства 1952 р. [9], Конвенція про громадянство заміжньої жінки 1957 р. [10], Конвенція про згоду на взяття шлюбу, мінімальний шлюбний вік і реєстрацію шлюбів 1962 р. [11] та Рекомендація до неї 1965 р. [12].

Щодо Конвенції ООН «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» [13], то текстом цього міжнародного договору проголошується юридичний захист прав жінок. Йдеться про повну участь жінок у різних сферах життя – політичній, економічній, соціальній, громадській або будь-якій іншій галузях, про рівну участь у державній і місцевої політики, свободу від насильства, ліквідацію дискримінації в питаннях зайнятості та рівну винагороду за виконувану роботу. Додатковим імпульсом Конвенції є її Факультативний протокол, в якому висвітлено процедуру подання повідомлень, заяв жінок та дівчат у разі порушення їхніх прав.

Держави-члени ООН у 1995 році підтвердили свою налаштованість щодо виконання Конвенції ООН «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» шляхом прийняття Пекінської декларації та

Платформи дій [14]. Цей документ містить зобов'язання урядів щодо посилення прав жінок та гендерної рівності. Метою є усунення бар'єрів стосовно значної участі жінок у всіх сферах суспільного та приватного життя шляхом забезпечення рівної ролі жінок у прийнятті соціальних, економічних та політичних рішень. З-поміж перерахованих заходів, які мають вживатися урядами, включено заходи щодо розслідування та покарання працівників поліції, безпекових та збройних сил та інших осіб, які вчиняють насильство проти жінок. Варто зазначити, що український уряд підписав «Платформу дій», чим взяв на себе зобов'язання як перед міжнародною спільнотою, так і перед українськими громадянами щодо її реалізації.

Істотний внесок у розвиток концепції «прав жінок» відіграли на-працювання документів чотирьох Всесвітніх конференцій ООН зі становища жінок, в яких наголошувалось на визнанні прав жінок як прав людини та Віденська конференція з прав людини [15], на якій було підтверджено принцип прав жінок, тобто йдеться про те, що «права жінок є невід'ємною складовою і неподільною частиною загальних прав людини».

Отже, концепції прав жінок пройшла непростий шлях свого розвитку, проте на сьогодні вона ще не набула завершеного вигляду. Незважаючи на прийняту низку нормативно-правових документів забезпечення права жінок проблеми нерівності та дискримінації залишаються гострим питанням, які мають глобальний характер, оскільки існують у всіх країнах світу і зачіпають широкі верстви населення.

Список бібліографічних посилань

1. Права людини у міжнародному праві : підручник / за заг. ред. канд. юрид. наук, доцента А. В. Войціховського; [Бакумов О. С., Варунц Л. Д., Войціховський А. В., Гудзь Т. І. та ін.]; передм. А. В. Войціховський. Харків : ООО «Планета-Принт», 2021. – 404 с.

2. Олімпія де Гуж. Декларація прав жінок і громадянки // Цит. за: Гендерний паритет в умовах розбудови сучасного українського суспільства. – К., 2003.

3. Мілль Д.С. Поневолення жінок: есе / [пер. з англ.]. – Київ: Основа, 2001. – С. 365-393. URL: <http://litopys.org.ua/mill/mill24.htm> (дата звернення 03.04.2024).

4. Коломієць Ю.М. Права жінок як об'єкт міжнародного захисту // Правоохоронна функція держави : теоретико-методологічні та історико-правові проблеми. – Харків, 2019. С. 97-98.

5. Статут ООН. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf (дата звернення 03.04.2024).

6. Загальна декларація прав людини. URL: <http://www.un.org.ua/ua/publikatsii-ta-zvity/global-un-publications/3722-zahalna-deklaratsiia-prav-liudynu> (дата звернення 03.04.2024)

7. Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_162#Text (дата звернення 03.04.2024).

8. Конвенція про політичні права жінок // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_156 (дата звернення: 03.04.2024).

9. Конвенція про охорону материнства // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_122#Text

10. Конвенція про громадянство заміжньої жінки // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_158 (дата звернення: 03.04.2024).

11. Конвенція про згоду на взяття шлюбу, мінімальний шлюбний вік і реєстрацію шлюбів 1962 р. від 10.12.1962 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_242 (дата звернення: 03.04.2024).

12. Рекомендація про згоду на шлюб, мінімальний шлюбний вік та реєстрацію шлюбу : Резолюція 2018 (XX) Генеральної Асамблеї ООН від 03.11.1965 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/995_288 (дата звернення: 04.04.2024).

13. Конвенції ООН «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text (дата звернення: 04.04.2024).

14. Пекінська декларація та Платформа дій, 1995 р. // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_507#Text (дата звернення: 04.04.2024).

15. Віденська конференція з прав людини. URL: https://ips.ligazakon.net/document/mu93378?ed=1993_10_09 (дата звернення: 04.04.2024).

Одержано 03.05.2024

Максим Іванович ЛІШНЕВЕЦЬ,

курсант навчальної групи Ф4-202

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Віталій Анатолійович СВІТЛИЧНИЙ,

доцент кафедри протидії кіберзлочинності факультету № 4

Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат технічних наук, доцент;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-3381-3350>

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ НАТО В СИЛОВІ СТРУКТУРИ УКРАЇНИ

Вступ. Ситуація з безпекою в Україні викликає міжнародне занепокоєння з моменту анексії Криму в 2014 році. Конфлікт, що триває на сході України, висвітлює недоліки в силах безпеки країни, що спонукало до закликів до реформ. Одним із запропонованих рішень є впровадження стандартів НАТО у силових структурах України з метою підвищення їх ефективності та взаємосумісності зі збройними силами країн-членів НАТО. У цьому рефераті ми розглянемо перспективи такої реалізації, враховуючи політичні, логістичні та інституційні виклики, які можуть виникнути. Аналізуючи потенційні переваги та недоліки приведення сил безпеки України у відповідність до стандартів НАТО, це дослідження має на меті дати уявлення про доцільність та наслідки запропонованої реформи. Зрештою, успішне впровадження стандартів НАТО у силових структурах України може сприяти зміцненню національної безпеки та обороноздатності країни в умовах поточних безпекових викликів.

Виклад основного матеріалу. Сили безпеки України зазнали значних трансформацій у відповідь на нові виклики безпеці, зокрема в контексті гібридної війни та інформаційно-центричних конфліктів. Інтеграція стандартів і практик НАТО у Збройні Сили України відіграла ключову роль у підвищенні ефективності військових операцій та стратегічних комунікацій [1]. У рамках цього процесу модернізації концепція командування місіями стала важливим компонентом військового лідерства в українських збройних силах, наголошуючи на децентралізованому виконанні та централізованому намірі підвищити оперативну швидкість і оперативність [2]. Узгоджуючи сучасні стратегічні концепції та адаптуючи принципи командування місіями до українського контексту, сили безпеки прагнуть удосконалити структуру командування і управління, одночасно сприяючи адаптивності у

складному оперативному середовищі. Ці стратегічні ініціативи відображають відданість України зміцненню своєї позиції у сфері безпеки та приведенню у відповідність до найкращих міжнародних практик військового управління.

Одним із першочергових викликів у впровадженні стандартів НАТО у силових структурах України є питання оперативної сумісності. Стандарти НАТО охоплюють широкий спектр обладнання, процедур і підготовки, які можуть суттєво відрізнитися від того, до чого звикли українські сили. Це створює бар'єр для безперервної координації та співпраці з союзниками по НАТО під час спільних операцій. Крім того, силам безпеки України може не вистачати ресурсів та інфраструктури, необхідних для повного впровадження та інтеграції стандартів НАТО на всіх рівнях управління. Як наслідок, існує ризик створення диспропорції в українських збройних силах, де деякі підрозділи більше відповідають стандартам НАТО, ніж інші, що призводить до потенційної неефективності та проблем з координацією під час критично важливих місій [3]. Для того, щоб подолати ці виклики, Україні потрібно буде приділити першочергову увагу інвестиціям у підготовку, оновлення обладнання та організаційну реструктуризацію для забезпечення більш згуртованого та ефективного впровадження стандартів НАТО. Крім того, тісна співпраця з партнерами по НАТО у наданні технічної допомоги і підтримки матиме важливе значення для полегшення цього процесу переходу.

Модернізація військової освіти в Україні є важливим аспектом, на який впливає розвиток військово-політичного ландшафту, необхідність підвищення ефективності сил оборони та узгодження зі стандартами НАТО в умовах динаміки міжнародної безпеки [4]. У міру того, як Україна просувається до інтеграції в євроатлантичну систему безпеки, трансформація системи військової освіти стає обов'язковою для виховання професійних і кваліфікованих кадрів у Збройних Силах/Цей зсув передбачає не лише здобуття необхідних освітніх ступенів та рівнів військової освіти, а й реалізацію оновлених програм, що відображають бойовий досвід, принципи НАТО та національні традиції. Акцент на безперервній професійній військовій освіті в закладах, поряд із розвитком викладацького складу та освітнього середовища, підкреслює прагнення офіцерів до навчання протягом усього життя та кар'єрного зростання відповідно до стратегічних оборонних пріоритетів/Цей комплексний підхід спрямований на підготовку офіцерів, здатних стратегічно та критично мислити у складних оперативних сценаріях, забезпечуючи таким чином готовність та ефективність сил безпеки України перед обличчям нових викликів безпеці.

Інтеграція стандартів НАТО до складу сил безпеки України є багатогранним підходом, який передбачає не лише посилення оперативної сумісності з країнами-членами НАТО, але й глибоку трансформацію оперативної ефективності та професіоналізму. Як наголошується в документі (Eugore et.al.), прийняття стандартів НАТО дає Україні можливість привести свою практику безпеки у відповідність до міжнародних норм, сприяючи поглибленню співпраці в таких сферах, як поліція, боротьба з тероризмом, кордони та кібербезпека. Таке стратегічне узгодження має вирішальне значення для того, щоб українські сили безпеки могли ефективно протистояти складним транснаціональним загрозам. Більше того, наголошують на більш широких європейських програмах, які можуть бути просунуті шляхом впровадження стандартів НАТО, наголошуючи на потенціалі регіональної співпраці та інтеграції поза межами суто військових сил і засобів. Застосовуючи ці стандарти, Україна не лише зміцнює свою обороноздатність, але й позиціонує себе як проактивний учасник регіональної стабільності та безпеки в багаторівневих європейських рамках.

Посилена оперативна сумісність у силах безпеки України має вирішальне значення для успішної інтеграції стандартів НАТО. Узгоджуючи системи зв'язку, тактику і процедури з системами зв'язку країн-членів НАТО, Україна може підвищити свою здатність ефективно брати участь у спільних операціях і навчаннях [4]. Таке узгодження не лише покращує координацію між різними родами військ, але й сприяє кращій співпраці з міжнародними партнерами. На нашу думку, оперативна сумісність посилює здатність сил безпеки адаптуватися до нових загроз і викликів у регіоні. Крім того, стверджує, що стандартизований підхід до оперативної сумісності може спростити процеси прийняття рішень і підвищити загальну ефективність збройних сил. Зрештою, застосовуючи вдосконалені практики оперативної сумісності, Україна може зміцнити свою обороноздатність і позиціонувати себе як надійного партнера в рамках НАТО.

Висновки. Загалом перспективи впровадження стандартів НАТО в силових структурах України є багатообіцяючими, але вимагатимуть узгоджених зусиль як з боку українського уряду, так і з боку його міжнародних союзників. Рекомендації, викладені в цьому дослідженні, є дорожньою картою для досягнення цієї мети, наголошуючи на необхідності комплексних реформ, збільшення фінансування та постійного навчання і співпраці з країнами-членами НАТО. Ухваливши ці рекомендації, Україна може посилити свій військовий потенціал, покращити оперативну сумісність зі збройними силами Альянсу і зміцнити свій загальний стан безпеки. Більше того, привівши свої сили

безпеки у відповідність до стандартів НАТО, Україна може й надалі продемонструвати відданість євроатлантичній інтеграції та просигналізувати про готовність захищатися від зовнішніх загроз. Попри те, що виклики залишаються, такі як політичний опір та бюрократичні перепони, непохитна відданість модернізації та професіоналізації сил безпеки України відповідно до стандартів НАТО матиме вирішальне значення для розвитку потенціалу безпеки та оборони України.

Список бібліографічних посилань

1. Implementation of Public Affairs in the interests of military operations: NATO standards and Ukrainian Armed Forces experience. *Foreign Affairs*. URL: <https://uaforeignaffairs.com/en/journal-article/162> (date of access: 03.06.2024).

2. Миронович А. Історія зв'язків із громадськістю у військовій сфері: взаємодія із засобами масової інформації. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 5(11). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-5\(11\)-873-901](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-5(11)-873-901) (дата звернення: 03.06.2024).

3. Defence Against Terrorism. Google Books. URL: https://books.google.com.ua/books?id=myVy1_uPqhYC&dq=Challenges+in+implementing+NATO+standards+in+Ukraines+Security+Forces:+A+comprehensive+review&hl=&source=gbs_api&redir_esc=y (date of access: 03.05.2024).

4. Polyakov L. I. U.S.-Ukraine Military Relations and the Value of Interoperability by Leonid I. Polyakov - Books on Google Play. *Android Apps on Google Play*. URL: https://play.google.com/store/books/details?id=dP2AmomO6WMC&source=gbs_api&pli=1 (date of access: 03.06.2024).

Одержано 04.06.2024

Марина Миколаївна МАР'ЯН,

головний судовий експерт

Черкаського науково-дослідного

експертно-криміналістичного центру МВС України

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА УКРАЇНИ

2 липня 1993 року Верховна Рада України схвалила “Основні напрямки зовнішньої політики України”. Цей документ визначав базові національні інтереси України і завдання її зовнішньої політики, містить засади, на яких реалізується зовнішньополітична діяльність нашої держави. Однак даний нормативно-правовий акт було скасовано,

на його заміну було прийнято Закон України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики в Україні» від 31.03.2023.

В документі, зокрема, зазначається, що: «Україна як європейська держава здійснює відкриту зовнішню політику і прагне рівноправного взаємовигідного співробітництва з усіма заінтересованими партнерами, виходячи насамперед з необхідності гарантування безпеки, суверенітету та захисту територіальної цілісності України» [1].

Зовнішня політика України спрямовується на виконання таких найголовніших завдань:

забезпечення національних інтересів і безпеки України шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визнаними принципами і нормами міжнародного права;

забезпечення дипломатичними та іншими засобами і методами, передбаченими міжнародним правом, захисту суверенітету, територіальної цілісності та непорушності державних кордонів України, її політичних, економічних, енергетичних та інших інтересів;

використання міжнародного потенціалу для утвердження і розвитку України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правової держави, її сталого економічного розвитку;

створення сприятливих зовнішньополітичних умов для розвитку української нації, її економічного потенціалу, історичної свідомості, національної гідності українців, а також етнічної, культурної, мовної, релігійної самобутності громадян України усіх національностей;

утвердження провідного місця України у системі міжнародних відносин, зміцнення міжнародного авторитету держави;

сприяння міжнародному миру і безпеці у світі, участь у всеосяжному політичному діалозі для підвищення взаємної довіри держав, подолання традиційних і нових загроз безпеці;

поглиблення співпраці з Організацією Північноатлантичного договору з метою набуття членства у цій організації;

підтримка зміцнення ролі міжнародного права у міжнародних відносинах, забезпечення дотримання та виконання чинних, вироблення нових принципів і норм міжнародного права;

запобігання конфліктам у регіонах, що межують з Україною, та врегулювання наявних конфліктів;

забезпечення захисту прав та інтересів громадян і юридичних осіб України за кордоном;

створення сприятливих умов для задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають за межами України, підтримання з ними сталих зв'язків;

забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі;

підтримка розвитку торговельно-економічного, науково-технічного та інвестиційного співробітництва України з іноземними державами на засадах взаємної вигоди;

забезпечення з метою повноцінного економічного розвитку, підвищення добробуту народу інтеграції економіки України у світову економічну систему;

розширення міжнародного співробітництва з метою залучення іноземних інвестицій, новітніх технологій та управлінського досвіду в національну економіку в інтересах її реформування, модернізації та інноваційного розвитку;

підтримка інтеграції України у світовий інформаційний простір [1].

Засади, на яких наша держава реалізує свою зовнішню політику, базуються на дотриманні загальновизнаних норм і принципів міжнародного права, статуту ООН, Гельсінського Заключного акту, Паризької хартії для нової Європи та інших документів НБСЄ.

Україна здійснює відкриту зовнішню політику і прагне до співробітництва з усіма заінтересованими партнерами, уникаючи залежності від окремих держав чи груп держав.

Вона розбудовує свої двосторонні та багатосторонні відносини з іншими державами та міжнародними організаціями на основі принципів добровільності, взаємодопомоги, рівноправності, взаємовигоди, невтручання у внутрішні справи.

Україна не є ворогом жодної держави. Вона беззастережно засуджує війну як знаряддя національної політики, додержується принципу незастосування сили та загрози силою і прагне вирішувати будь-які міжнародні спори виключно мирними засобами. Ми не висуваємо жодних територіальних претензій до своїх сусідів, так само, як і не визначаємо жодних територіальних претензій до себе.

В сучасних умовах додержання прав людини не є лише внутрішньою справою окремих держав.

Україна додержується принципу неподільності міжнародного миру і міжнародної безпеки і вважає, що загроза національній безпеці будь-якої держави становить загрозу загальній безпеці і миру у всьому світі. В своїй зовнішній політиці вона обстоює підхід "безпека для себе – через безпеку для всіх".

Наша держава керується принципом примату права в зовнішній політиці, визначаючи пріоритет загальновизнаних норм міжнародного права перед нормами внутрішньодержавного права. Її неодмінний

принцип – сумлінне використання всіх своїх міжнародних зобов'язань. Належним чином ратифіковані договори Україна вважає частиною свого внутрішнього права.

Головними сферами зовнішньополітичної діяльності України є розвиток двосторонніх міждержавних відносин, розширення участі в європейському регіональному співробітництві, членство в ООН та інших універсальних міжнародних організаціях. Пріоритетними напрямками двосторонніх відносин України є активний розвиток стосунків з такими групами держав: західні держави – члени ЄС та НАТО, географічно близькі держави, країни Азії, Азіатсько-Тихоокеанського регіону, Африки та Латинської Америки.

Розбудова стосунків з західноєвропейськими державами, говорить в документі, створить умови для відновлення давніх політичних, економічних, культурних, духовних зв'язків України з європейською цивілізацією, прискорення демократизації, проведення ринкових реформ та оздоровлення національної економіки. Таке співробітництво стане надійним підґрунтям для розширення участі України в європейських структурах та майбутнього інтегрування її господарства до загальноєвропейського і світового економічного простору. В цьому контексті особливе значення для України мають відносини із Сполученими Штатами Америки.

Одним з векторів української зовнішньої політики в умовах сьогодення є забезпечення умов для проведення Глобального саміту Формули миру. Це потребує: а) більш активного залучення до організації саміту Швейцарії, яка погодилася провести цей захід, та країн-союзників України; б) підтримання інтенсивного політико-дипломатичного діалогу на рівні політичних радників, використовуючи для цього різні міжнародні майданчики; в) комплексного запровадження наявного інструментарію публічної дипломатії для просування та популяризації складових Формули миру в першу чергу на проблемних напрямках — Латинська Америка, Африка, Близький Схід, Індो-Тихоокеанський регіон тощо [2].

Хочеться також додати, що діяльність зовнішньополітичних відносин України на міжнародній арені переважно була спрямована на побудову міжнародної коаліції протидії агресії РФ, на отримання необхідної безпекової та гуманітарної допомоги тощо. Ще один пріоритет – санкційний напрям. Постійно підтримувався найтісніший контакт на найвищому рівні зі США, Великою Британією, Польщею, державами Балтії та Центральної Європи, лідери яких неодноразово відвідували Україну з візитами [3].

Список бібліографічних посилань

1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12> (дата посилання 28.05.2024).
2. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2024/02/29/2024-PAKT-5.pdf> (дата посилання 24.05.2024).
3. URL: <https://www.euointegration.com.ua/articles/2023/05/29/7162586/> (дата посилання 28.05.2024).

Одержано 28.05.2024

Сергій Васильович П'ЯНОВ,

студент групи Ф-6-ФБСдб-23-1м

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Ірина Валеріївна КИРСЄВА,

доцент кафедри правового забезпечення підприємницької діяльності та фінансової безпеки факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ

ІНОЗЕМНЕ ІНВЕСТУВАННЯ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКУ СФЕРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Економіка України зараз і в найближчому майбутньому потребує колосальних обсягів інвестицій. Більш швидка євроінтеграція нашої країни, на нашу думку, може суттєво прискорити процес надходження іноземних інвестицій. Дуже важливим тут є те, що у 2022 році Україна отримала статус кандидата на вступ до Європейського Союзу.

Одним із найпривабливіших напрямків для іноземних інвесторів є інвестиції у сільське господарство України. Це напрямок, який може залучити дуже значний обсяг іноземних інвестицій в економіку нашої країни. При цьому одним із найважливіших питань для будь-якого іноземного інвестора є питання набуття права власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення в Україні.

Розглянемо та проаналізуємо обмеження, пов'язані з набуттям права власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення. В пункті 1 статті 130 глави 20 Кодексу [1] вказується, що право власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення в Україні можуть набувати лише: громадяни України; юридичні особи України, створені та зареєстровані за законодавством України, учасниками (акціонерами, членами) яких є лише громадяни

України та (або) держава, та (або) територіальні громади; 3) територіальні громади; 4) держава; банки, але лише в порядку звернення стягнення на них як на предмет застави, та при цьому такі земельні ділянки мають бути відчужені банками на земельних торгах протягом двох років з дня набуття права власності. Також в пункті 1 статті 130 глави 20 Кодексу [1] зазначається, що іноземцям, особам без громадянства та юридичним особам заборонено набувати частки у статутному (складеному) капіталі, акції, паї, членство у юридичних особах (крім як у статутному (складеному) капіталі банків), які є власниками земель сільськогосподарського призначення. При цьому наголошується, що набуття права власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення юридичними особами, створеними та зареєстрованими за законодавством України, учасниками (засновниками) або кінцевими бенефіціарними власниками яких є особи, які не є громадянами України, може здійснюватися з дня та за умови схвалення такого рішення на референдумі.

Як висновок, можемо констатувати, що чинне законодавство України не дозволяє іноземним юридичним та фізичним особам бути власниками земель сільськогосподарського призначення ні на пряму, ні навіть через опосередковану участь у капіталі юридичних осіб резидентів України. Виняток, який робиться для участі нерезидентами в капіталі банків, які можуть володіти землями сільськогосподарського призначення, на наш погляд, не є суттєвим. Головним чином тому, що банки не можуть володіти землями сільськогосподарського призначення в Україні понад два роки та повинні їх відчужувати на земельних торгах.

З огляду на вищевикладені обмеження іноземному інвестору, зацікавленому в інвестиціях у сільське господарство України, слід розробляти інші механізми здійснення інвестицій, які не передбачають володіння землями сільськогосподарського призначення. На наш погляд, найпростішим та найоптимальнішим у цьому випадку є використання інструментів фондового ринку України для здійснення інвестицій. Так, наприклад, іноземний інвестор може купити контрольний пакет акцій сільськогосподарського підприємства, яке у свою чергу має укладені договори оренди на землі сільськогосподарського призначення. Причому ці договори оренди можуть бути укладені сільськогосподарським підприємством на тривалі терміни. Після купівлі контрольного пакета акцій сільськогосподарського підприємства іноземний інвестор отримує можливість здійснювати діяльність на цих орендованих землях щонайменше до закінчення дії договорів оренди.

Список бібліографічних посилань

1. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#n1170>

Одержано 27.05.2024

Сергій Васильович П'ЯНОВ,

здобувач вищої освіти

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Анна Сергіївна СУШКОВА,

старший викладач кафедри правового

забезпечення підприємницької діяльності

та фінансової безпеки факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-7264-9865>

АНАЛІЗ ПРИВАБЛИВОСТІ ІНСТИТУТІВ СПІЛЬНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТОРІВ ЯК ІНДИКАТОР РІВНЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

У 2022 році Україна отримала статус кандидата на вступ до Європейського Союзу. Отримання цього статусу відкриває перед нашою країною нові можливості на шляху більш швидкої євроінтеграції. Нині євроінтеграція України відбувається за умов повномасштабної війни, розв'язаної проти нашої країни. І ця війна, яка є найбільшою війною на європейському континенті після Другої світової війни, показує об'єднаній Європі не лише героїзм збройних сил України щодо захисту нашої країни та всього європейського континенту загалом. Ця війна об'єднала громадян України у безумовній підтримці європейського майбутнього нашої країни, у необхідності проведення необхідних реформ для якнайшвидшої євроінтеграції.

Очевидно, що під час війни Україна потребує колосальних обсягів інвестицій. Ще більший обсяг інвестицій буде необхідний нашої країні для повоєнного відновлення. Варто зазначити, що набуття Україною статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу вже само собою є істотним позитивним сигналом для європейських та міжнародних інвесторів. Проте нашої країні потрібна зараз швидка адаптація національної законодавчої бази до загальноєвропейської. Це дозволить прискорити інтеграцію української економіки з економіками країн Європейського Союзу.

Важливим у цьому питанні є підписана Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [1]. В пункті 2 статті 1 Угоди [1] описані цілі асоціації нашої країни та Європейського Союзу, основними з яких є:

1) сприяння зближенню України та Європейського Союзу, ґрунтуючись на спільних цінностях і тісних привілейованих зв'язках;

2) забезпечення необхідних рамок для посиленого політичного діалогу в усіх сферах, які становлять взаємний інтерес;

3) сприяння, зберігання й зміцнювання миру та стабільності у регіональному та міжнародному вимірах відповідно до принципів Статуту ООН;

4) запровадження умов для посилених економічних та торговельних відносин, які вестимуть до поступової інтеграції України до внутрішнього ринку Європейського Союзу, у тому числі завдяки створенню поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі;

5) посилення співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки з метою забезпечення верховенства права та поваги до прав людини і основоположних свобод.

Важлива роль в Угоді [1] відводиться питанням економіки, фінансів та інвестицій. Так в статті 343 Угоди [1] зазначається, що Україна та Європейський Союз сприяють процесу економічних реформ шляхом співробітництва в напрямку покращення розуміння основоположних принципів функціонування їхніх економік, а також формулювання і реалізації ринкової економічної політики. При цьому Україна докладляє максимальних зусиль для побудови функціонуючої ринкової економіки та поступового наближення своєї політики до політики Європейського Союзу відповідно до основоположних принципів макроекономічної стабільності, збалансованості державних фінансів і платіжного балансу. В статті 349 Угоди [1] підкреслюється, що Україна та Європейський Союз співробітничать з метою покращення належного управління у сфері оподаткування для подальшого покращення економічних відносин, торгівлі, інвестицій та добросовісної конкуренції. В статті 383 Угоди [1] йдеться про те, що Україна та Європейський Союз визнають важливість ефективної системи правил та практики їхньої реалізації у сфері фінансових послуг для становлення повноцінної ринкової економіки та з метою сприяння торговельному обміну домовляються співробітничати у сфері фінансових послуг відповідно до наступних цілей:

1) підтримки процесу адаптації регулювання фінансових послуг до потреб відкритої ринкової економіки;

2) забезпечення ефективного та належного захисту інвесторів та інших споживачів фінансових послуг;

3) сприяння стабільності та цілісності світової фінансової системи;

4) підтримки співробітництва між різними учасниками фінансової системи, зокрема регуляторні та наглядові органи;

5) забезпечення незалежного та ефективного нагляду.

Важливу роль в країнах із розвиненою ринковою економікою в інвестиційній сфері грають інститути спільного інвестування. Вони дозволяють ефективно залучати інвестиційні ресурси як у внутрішніх, так і іноземних інвесторів. У нашій країні діяльність із спільного інвестування регулюється Законом України "Про інститути спільного інвестування" від 5 липня 2012 року №5080-VI [2]. В першу чергу, Закон [2] спрямований на забезпечення залучення та ефективного розміщення фінансових ресурсів інвесторів і визначає правові та організаційні основи створення, діяльності, припинення суб'єктів спільного інвестування, особливості управління активами зазначених суб'єктів, встановлює вимоги до складу, структури та зберігання таких активів, особливості емісії, обігу, обліку та викупу цінних паперів інститутів спільного інвестування. В статті 2 Закону [2] зазначається, що дія Закону [2] поширюється на суспільні відносини, які виникають у сфері спільного інвестування у зв'язку з утворенням та діяльністю суб'єктів спільного інвестування, з метою забезпечення гарантування права власності на цінні папери інститутів спільного інвестування та захисту прав учасників інститутів спільного інвестування.

На нашу думку, аналіз структури активів інститутів спільного інвестування у розрізі інвесторів (резидентів та нерезидентів) може відносно об'єктивно дати оцінку поточного стану залученості іноземних інвесторів до інвестиційних процесів в Україні. У таблиці 1 представлена структура активів інститутів спільного інвестування станом на 30.09.2023 року.

Як випливає з таблиці 1, рівень участі іноземних інвесторів в інститутах спільного інвестування в Україні вкрай низький. Так, цей рівень за фізичними особами нерезидентами не перевищує й одного відсотка за всіма типами інвестиційних фондів. Що стосується юридичних осіб нерезидентів, то тут цей рівень трохи вищий. Дещо вибивається із загальної тенденції рівень участі юридичних осіб нерезидентів у венчурних інститутах спільного інвестування (20,74%). Але ми вважаємо, що цей відсоток пояснюється, швидше за все, не реальною інвестиційною участю юридичних осіб нерезидентів, а використанням українським бізнесом схем із виведення капіталу в офшори для подальшого інвестування в цінні папери венчурних інвестиційних фондів. Це робиться переважно задля оптимізації оподаткування в Україні.

Таблиця 1

**Інвестори інститутів спільного інвестування за часткою
у вартості чистих активів на 30.09.2023 року
(сформовано авторами на основі [3])**

№ п/п	Типи інститутів спільного інвестування	Відсоток вартості чистих активів інститутів спільного інвестування, %				
		Юридичні особи резиденти	Фізичні особи резиденти	Юридичні особи нерезиденти	Фізичні особи нерезиденти	Разом
1	Відкриті ІСІ	8,62	85,22	5,41	0,75	100,00
2	Інтервальні ІСІ	13,00	85,15	1,15	0,70	100,00
3	Закриті ІСІ (крім венчурних)	26,80	72,32	0,83	0,05	100,00
4	Венчурні ІСІ	45,10	33,63	20,74	0,53	100,00

Як висновок, можемо констатувати, що обсяг іноземних інвестицій в Україну зараз перебуває на край низькому рівні. І це пов'язано не лише з війною, яка йде у нашій країні. Насамперед це пов'язано з тим, що Україна зараз перебуває на початку свого євроінтеграційного шляху. І від швидкості євроінтеграції залежить збільшення іноземних інвестицій, що є важливим чинником післявоєнного розвитку країни.

Список бібліографічних посилань

1. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, ратифікована Законом України Про ратифікацію Угоди № 1678-VII від 16 вересня 2014 року, поточна редакція - редакція від 30.11.2023 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#n966

2. Закон України "Про інститути спільного інвестування" від 5 липня 2012 року №5080-VI, поточна редакція — редакція від 27.04.2024 року [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5080-17#Text>

3. Українська асоціація інвестиційного бізнесу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.uaib.com.ua/analituaib>

Одержано 16.05.2024

Анна Сергіїва СУШКОВА,

старший викладач кафедри правового
забезпечення підприємницької діяльності
та фінансової безпеки факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-7264-9865>;

Сергій Васильович П'ЯНОВ,

здобувач вищої освіти
Харківського національного університету внутрішніх справ

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

У сучасних умовах міжнародний рух капіталу переважно здійснюється у формі фінансових ресурсів або інвестицій. Можна навіть сказати, що саме інвестиційна діяльність суб'єктів міжнародної економічної системи є ключовою рушійною силою для глобалізаційних процесів. Адже завдяки їм забезпечується ефективна транснаціоналізація національних економік, через що йде підключення до виробничих мереж транснаціональних корпорацій, здійснюється міжнародний науково-технологічний трансфер, тим самим впливає на соціально-економічний розвиток.

Інвестиційна діяльність – це складний техніко-економічний та організаційний процес, що відбувається в умовах недостатньої інформації. Прийняття інвестиційних рішень у таких умовах є досить складним завданням. Велику роль відіграє рівень управління інвестиціями: макрорівень або управління інвестиціями на рівні підприємства чи окремого інвестора.

На макрорівні стоять завдання залучення інвестицій, як від власних приватних інвесторів, так і від зарубіжних. Формування інвестиційного клімату для інвестицій є однією з найважливіших задач в управлінні інвестиціями на макроекономічному рівні. Така діяльність проводиться державними органами на законодавчому рівні, встановлюються різного роду податкові пільги для інвестицій в деякі проблемні галузі економіки, знімаються проблеми подвійного оподаткування, встановлюються правила вивезення прибутку від інвестицій за межі країни та інші, схожі процедури [1].

Аналіз літературних джерел показує, що інтерес до розробки та формування інвестиційної політики залишається високим. Проте це свідчить про наявність значного спектру багатоаспектних досліджень інвестиційної політики останніх років. Дослідження процесів інвестиційної діяльності в перспективі сталого розвитку та управління інвестиціями широко представлено в працях українських та зарубіжних учених, а саме: Ю. Барського, П. Беленького, І. Бланка, М. Бутко, М. Вознюка, М. Гітмана, Б. Губського, М. Долішнього, О. Другова, Е. Забарної, С. Іщук, М. Карліна, В. Кравціва, Т. Майорової, М. Мельник, Н. Павліхи, В. Павлова, А. Пересади, Д. Стеченка, В. Ушакова, І. Цимбалюк та ін..

Інвестиції як одна з форм міжнародних економічних відносин притаманні всім без винятку країнам, результати цього процесу залежать від існуючих умов їхнього економічного розвитку. У більшості країн не вистачає внутрішніх фінансових ресурсів, щоб держава могла виконувати стратегічні функції, покладені на неї законом. Тому надходження іноземних інвестицій в економіку країни є одним із важливих джерел її економічного розвитку.

Дослідження та аналіз інвестиційної підтримки промислових підприємств України (рис. 1), показує, що обсяги капітальних інвестицій постійно зростають. Однак, номінальне зростання (оскільки статистичні дані подано в національній валюті) з 2014 року пов'язане з більш ніж триразовим падінням курсу української гривні до конвертованих світових валют (див. рис. 1). А вже у 2020 р. навіть номінальний позитивний тренд різко змінився на негативний (рис. 1). Перш за все це пов'язано із проблемою пандемії. В свою чергу нові виклики та труднощі принесла війна в Україні. Тому задачею Уряду стає вирішення питання створення умов для ефективного залучення вітчизняних та іноземних інвестицій в економіку України.

Однією з основних функцій державної інвестиційної політики є ефективне регулювання інвестиційної діяльності для динамічного розвитку цього сектора. Основним напрямком цього регулювання повинно бути не жорстке регулювання інвестиційних потоків державою, а створення сприятливих умов для їх продуктивного використання, а також підтримка великих і дрібних інвесторів [2]. У сучасній Україні важливе місце посідає страхування воєнних ризиків та постійне вдосконалення державою умов інвестиційних проєктів. Це і податкові пільги, і регуляторні послаблення, і підтримка на рівні реалізації проєкту. Покращення інвестиційного середовища країни є основою активізації економічних процесів. Важливою характеристикою позиціонування світовою спільнотою в цілому є рівень показників, що відображають інвестиційну привабливість економіки країни.

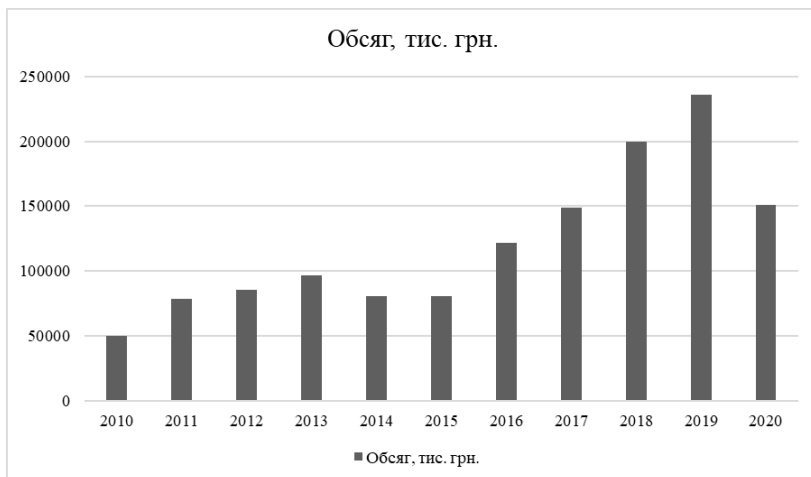

Рис. 1 Динаміка капітальних інвестицій у промисловість України за період 2010-2020 рр. (Джерело: сформовано авторами на основі [5])

З метою збільшення надходження інвестицій Уряд України вилучає та спрощує ряд положень, зокрема, про необхідність економічного аналізу, про перегляд соціальної оцінки проектів, а також послаблює вимоги щодо фінансової спроможності заявника.

Все це має одну мету. Запускати більше інвестиційних проектів, які мають можливість створити більше робочих місць, зміцнити громади та економіку країни. Також у березні 2024 року Урядом було затверджено «План для реалізації програми Ukraine Facility», який передбачає фінансову підтримку України від Європейського Союзу протягом 2024-2027 років. Протягом цього періоду 50 мільярдів євро від ЄС буде спрямовано на фінансування державного бюджету, стимулювання інвестицій, а також технічну підтримку в реалізації програми. В свою чергу зазначено, що саме інвестиційний фонд складе близько 8 мільярдів євро. За оцінкою Міністерства економіки, це дозволить залучити додаткові 30 млрд євро інвестицій. Це стійкість та додатковий ресурс для відновлення нашої економіки. Затвердження програми «Ukraine Facility» дозволить посилити макроекономічну стабільність та наблизити Україну до членства в Європейському Союзі [3], [4].

Сьогодні ЄС є найбільшим іноземним інвестором України. Слід зазначити, що Україна прагне стати територією європейських інвестицій. Створення сприятливого ринку інвестицій та ефективна реалізація інвестиційної політики є одними з пріоритетів економічного

розвитку України. Європейська інтеграція може забезпечити гідне місце України у світі економічних відносин. Інвестиційна інтеграція з Європейським Союзом – це рух до стандартів цивілізованої, соціально-орієнтованої ринкової економіки для України. Пріоритетними цілями інвестиційного співробітництва між Україною та ЄС є створення сприятливого ринку інвестицій і реформа інвестиційної політики в Україні [2]. Для цього необхідна посилена системна адаптація нашого законодавства до законодавства ЄС, та спеціальна інвестиційна структура, що дозволить залучити та мобілізувати державні і приватні інвестиції для відновлення України.

Підсумовуючи, можна відзначити, що Україна була і є привабливою для інвесторів. Незважаючи на війну, вони готові інвестувати. Тому першочерговим завданням держави залишається створення законодавчої бази для стабілізації інвестиційних потоків та налагодження міцних міжнародних зв'язків з партнерами щодо залучення фінансової та технічної підтримки, обміну кращими практиками, впровадження українських стандартів у відповідає світовій практиці.

Список бібліографічних посилань

1. Інвестиційна діяльність регіону в умовах європейської інтеграції: ретроспективний аналіз та напрями активізації [Текст]: монографія / Марина Сергіївна Лугова, Ірина Олександрівна Цимбалюк, Наталія Володимирівна Павліха. – Луцьк : Вежа-Друк, 2022. – 242с.

2. Марина Лугова «Реформування інвестиційної політики у контексті європейської інтеграції» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/4688/3/nv_snu2013_10.pdf

3. Урядовий портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/promova-premier-ministra-ukrainy-denysa-shmyhalia-na-zasidanni-uriadu2022024>

4. Державна податкова служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cvp.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/print-530516.html>

5. Економічна статистика / Економічна діяльність / Капітальні інвестиції [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/ioz.htm

Одержано 16.05.2024

Валерій Олексійович РЯБОВ,

курсант 2 курсу Навчально-наукового інституту
права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпровського державного університету внутрішніх справ;

Марина Вікторівна ЛОГІНОВА,

викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Акцент на екологічній безпеці відображає широку концепцію безпеки, яка включає не лише захист держави від зовнішньої агресії, але й вирішення екологічних проблем, що загрожують здоров'ю, добробуту та економічній безпеці країни. Хоча проблеми регіональної екологічної безпеки зазвичай є географічно обмеженими, глобальні екологічні виклики включають проблеми, такі як негативний вплив на населення, виснаження озонового шару, зміни клімату, втрата біорізноманіття, знищення лісів, деградація морів, океанів і багато інших[1, с. 156].

Протягом тривалого часу в Україні триває повномасштабна війна, що має негативний вплив на державу, суспільство та навколишнє середовище. Повітря, вода, ліси, ґрунтові покриви та інші аспекти навколишнього середовища стають забрудненими. Використання фосфорних боеприпасів, хімічні атаки та обговорення можливого застосування ядерної зброї призводять до порушення екологічної рівноваги. Шкідливий вплив, що наразі спричинюється, матиме довгострокові наслідки для майбутнього. Фактично, війна має найбільш руйнівний вплив на екологію серед усіх видів людської діяльності.

З початку повномасштабного вторгнення окупантів було зафіксовано ряд злочинів проти життя, здоров'я, честі, гідності, безпеки осіб та навколишнього природного середовища, а саме [2, с. 11].

1. Хімічні атаки та застосування фосфорних боеприпасів, що є забороненими відповідно до міжнародного права, становлять серйозну загрозу для цілісності та безпеки цивільного населення. Використання цих засобів військового конфлікту порушує принципи міжнародного гуманітарного права, спрямовані на захист невинних цивільних осіб від надмірного страждання та страждання, пов'язаного з непередбаченими наслідками хімічної атаки.

2. Ракетні обстріли, крім безпосередньої загрози для життя і майна, також призводять до серйозного екологічного забруднення. При вибуху ракет в повітрі виділяються небезпечні речовини, які

можуть негативно впливати на навколишнє середовище. Уламки ракет розлітаються на великі відстані, потрапляючи в воду, ґрунт і інші елементи навколишнього середовища, що призводить до забруднення і може мати серйозні наслідки для природи та людей.

3. Регулярні обстріли нафтобаз призводять до викиду великої кількості небезпечних речовин у повітря, що становить серйозну загрозу для суспільства та навколишнього середовища.

4. Бойові дії призводять до поширення масових пожеж у лісах та лісопосадках, а також до масового замінування територій та інших подібних подій.

Для відновлення та врегулювання проблем екологічної безпеки необхідно розробити конкретний набір інструментів для забезпечення ефективної державної екологічної політики [3, с. 78]:

1. Суворі фіксація злочинів проти довкілля та оцінка збитків
2. Використання принципів міжнародного права для забезпечення безпеки навколишнього середовища.

3. Створення національного плану та системи заходів з відновлення природного середовища з визначенням чітких методів та визначених термінів.

4. Зменшення можливих загроз для екологічної безпеки.
5. Раціональне використання природних ресурсів з урахуванням їх балансу.

6. Відновлення та стимулювання розвитку природоохоронних зон та інших відповідних територій.

Тому, можемо дійти висновку, що екологічна стійкість та створення "здорового навколишнього середовища" є одним із пріоритетних напрямків розвитку у сучасній демократичній державі, тому необхідно вжити всіх необхідних заходів для перетворення задуманого у реальність.

Список бібліографічних посилань

1. ЦИМБАЛЮК, Світлана Ярославівна; КУЧИНСЬКА, Олександра Русланівна. *Екологічна безпека як невід'ємна складова національної безпеки України*. 2019. PhD Thesis. Ірпінь.

2. БИСАГА, Юрій Михайлович. *Забезпечення екологічної безпеки в умовах війни*. «Конституційні та міжнародно-правові засади забезпечення екологічної безпеки в умовах війни: шляхи подолання сучасних викликів та потенційних загроз», 2022, 20.

3. ЛІСОВСЬКИЙ, С. А.; ЛІСОВСЬКА, О. Л. *ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ЯК УМОВА ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ*.

Одержано 03.06.2024

Валерій Олексійович РЯБОВ,

курсант 2 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ;

Марина Вікторівна ЛОГІНОВА,

викладач кафедри цивільного права та процесу Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ВПЛИВ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ НА ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

Воєнні дії можуть серйозно пошкодити природне середовище та природні ресурси, такі як ліси та ґрунти, що призводить до втрати життєвого простору для різних видів рослин і тварин і порушує екологічні баланси. Пошкодження унікальних природно-заповідних зон має важливе значення для збереження біорізноманіття і природних ресурсів, і може мати довготривалі наслідки для природного середовища. Крім того, наявність великої кількості невибухових залишків боєприпасів, снарядів і мін у таких територіях створює серйозні загрози для людей і тварин, може призвести до нещасних випадків, травм і навіть смерті. Демінування та безпечне видалення цих небезпечних матеріалів вимагає спеціальних заходів безпеки та зусиль.

Фактично, російська агресія проти України може вважатися одним з перших прикладів цілеспрямованого екоциду в цьому столітті під час війни. За підрахунками робочої групи при Державній екологічній інспекції, з початку вторгнення російського війська до травня було скоєно понад 200 злочинів проти довкілля. Тільки протягом перших трьох місяців повномасштабної війни збитки для українського середовища склали 200 млрд грн [1].

В історії багатьох минулих збройних конфліктів спостерігалось постійне вдосконалення засобів для знищення, і російська агресія стала ще одним підтвердженням цього факту. Україна перетворилася на лабораторію для тестування різних видів зброї, від артилерійських гаубиць і систем залпового вогню до фосфорних бомб і крилатих ракет.

Війна не лише призводить до втрат людських життів, але і спричиняє серйозні шкоди екології та сільському господарству. Вибухи руйнують верхній плідний шар ґрунту, який формувався століттями, та призводять до його деградації.

Внаслідок цього ґрунти втрачають свою родючість через зміни в їх фізичних, хімічних та фізико-хімічних властивостях. Цей процес

підсилюється під час війни, і українські ґрунти за останні 100 років зазнали значних втрат гумусу. Очевидно, що відновлення сільського господарства на таких зруйнованих ґрунтах буде надзвичайно складним і триватиме довгий час. Після Першої світової війни посівні площі в Європі зменшилися на 22,6%, що вказує на серйозні наслідки для сільськогосподарського сектора. Важко передбачити, яке зменшення чекає Україну після завершення воєнних дій [2].

Одним із серйозних загроз для ґрунту є проникнення отруйних речовин разом з опадами. Наприклад, сірка, що є частиною багатьох боеприпасів, під впливом опадів може перетворитися на небезпечну сірчану кислоту, яка змінює рівень рН ґрунту та може пошкодити рослини. Оксиди сірки та азоту, які також присутні в атмосфері, можуть викликати кислотні дощі, що мають негативний вплив на стан ґрунту [2].

У зонах бойових дій вміст важких металів у ґрунті часто перевищує природні норми в декілька десятків разів. Небезпеку також становлять уламки боеприпасів, які містять різні складові, включаючи сірку, мідь та інші речовини. Ці компоненти можуть потрапляти в ґрунт, проникати до ґрунтових вод і накопичуватися в харчових ланцюгах, що може впливати на здоров'я тварин і людей. Таким чином, забруднений вибухами ґрунт у майбутньому може стати серйозною загрозою для нашого здоров'я [2].

Після воєнних конфліктів необхідно провести широкомасштабну реставрацію та відновлення пошкоджених екосистем. Це включає відновлення земельних ресурсів, відновлення лісових масивів, заходи з охорони тваринного світу та відновлення природних заповідних територій. Також важливо безпечно вилучити та знищити небезпечні залишки боеприпасів і мін для забезпечення безпеки місцевого населення та довкілля. Ця задача потребує спільних зусиль урядів, міжнародних організацій, громадських організацій та місцевого населення. Використання наукових знань, екологічно чистих технологій та сталих практик може допомогти відновити природні екосистеми та запобігти подальшому зруйнуванню навколишнього середовища.

Список бібліографічних посилань

1. Зупинити екоцид в Україні зможемо лише за підтримки всієї світової спільноти - в цьому впевнені у Комітеті з питань бюджету.
URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/224071.html>

2. Війна в Україні знищує ґрунти — як врятувати мертві землі.
URL: <https://superagronom.com/blog/925-viyna-v-ukrayini-znischuye-grunti--yakvryatuvati-mertvi-zemli>

Одержано 03.06.2024

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ. КРИМІНАЛЬНЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛІСТИКИ

Ірина Олегівна БАЗИЛЯК,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра 102 н.г. СК ННІ № 2
Національної академії внутрішніх справ;

Олена Вячеславівна ВОРОБЕЙ,

професор кафедри криміналістичного забезпечення
та судових експертиз ННІ № 2

Національної академії внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7106-148X>

МОЖЛИВОСТІ ЕКСПЕРТИЗИ ЗА НОВОЮ ЕКСПЕРТНОЮ СПЕЦІАЛЬНІСТЮ З ДОСЛІДЖЕННЯ ДАВНИНИ ВИГОТОВЛЕННЯ ДОКУМЕНТІВ

Документам відводиться важливе місце у криміналістиці, де вони розглядаються як об'єкти дослідження при проведенні криміналістичних експертиз. Під час досудового розслідування певної категорії кримінальних правопорушень та судового розгляду цивільних і господарських проваджень виникає необхідність техніко-криміналістичного дослідження документів. У першу чергу це пов'язано з протидією злочинам, пов'язаним з порушенням майнових прав громадян і юридичних осіб, у сфері господарської діяльності та діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, шляхом використання підроблених документів з метою досягнення цілі протиправним шляхом, а також для приховання факту вчинення злочинів конкретними особами [1, с. 14]. У зв'язку з цим, для формування належної доказової бази та встановлення об'єктивних фактів виникає необхідність у проведенні судово-технічної експертизи документів.

Судово-технічна експертиза документів являє собою дослідження документа, яке проводиться у процесуальній формі та за дорученням органу розслідування або суду, що має за мету визначення способу його виготовлення, встановлення наявності у ньому змін та способів їх внесення, виявлення невидимих записів, а також ідентифікацію предметів і матеріалів, які використовувалися для виготовлення документа або внесення до нього змін [2, с. 17].

На сучасному етапі розвитку криміналістичного документознавства дослідження, які проводяться з метою визначення давнини виготовлення документа, спираються на ґрунтовний науково-методичний доробок щодо окремих реквізитів, насамперед виконаних пастами кулькових ручок, штемпельними фарбами тощо.

Призначення судово-технічної експертизи встановлення давності виготовлення документа складається з трьох етапів: підготовчого, робочого і завершального. Чітке дотримання рекомендацій з підготовки судово-технічної експертизи встановлення давнини виготовлення документа забезпечує повноту, всебічність та об'єктивність проведення дослідження і формування висновків на поставлені питання щодо часових зв'язків та відносин обставин кримінального правопорушення.

Питання, які вирішує судова експертиза встановлення давнини виготовлення документа:

- Чи відповідає давнина виконання документа вказаній на ньому даті?
- Чи міг документ бути створений раніше (пізніше) певного року?
- Чи виконані певні частини рукописного документа одночасно чи в різний час?
- Чи наявні в документі дописки, коментарі, виправлення, які не збігаються за давниною виконання основного тексту документа?
- Чи є ознаки штучного зістарювання у наданому на дослідження документі?

Об'єктами вказаного дослідження можуть бути: ркописні записи та підписи, виконані пастами кулькових ручок; рукописні записи та підписи, виконані пастами гелевих ручок; рукописні записи та підписи, виконані чорнилами на водній та водно-спиртовій основі; відбитки печаток та штампів, виконані штемпельними фарбами; тексти, які надруковані на струменевих принтерах.

Для встановлення періоду нанесення записів або підписів експертам потрібно надати: порівняльні зразки документів – оригінали достовірно датованих документів, в яких містяться рукописні записи та підписи, виконані (не обов'язково фігурантом досліджуваних документів) фарбовими матеріалами, такими ж за кольором і відтинком, як і в досліджуваних записях і підписах, за період часу, починаючи з місяця датування першого за датою досліджуваних документів та завершуючи датою, яка визначається із обставин справи, наприклад, датою фактичної появи досліджуваних документів в органах досудового розслідування, у кількості не менше двадцяти зразків з

різними датами складання за кожен місяць досліджуваного періоду. Також необхідно надати дозвіл ініціатора на вирізання штрихів реквізитів документів та фрагментів паперу як у досліджуваних документах, так і в усіх наданих порівняльних документах. Вирізані фрагменти реквізитів будуть втрачені під час проведення досліджень, що унеможливить їх додаткові та повторні дослідження, тому судова технічна експертиза документів щодо дослідження давнини виготовлення документів проводиться останньою. Вирізання фрагментів проводиться після попереднього збереження зовнішнього виду документів на електрофотографічних копіях, які додаються до висновку експерта.

Під час підготовки матеріалів для проведення судово-технічної експертизи встановлення давнини виготовлення документу рекомендовано залучати спеціалістів з метою науково обґрунтованого відбору порівняльних зразків для дослідження. Такі обізнані у галузі технічної експертизи документів особи правильно визначають необхідний обсяг і якість зразків для експертизи, забезпечать правильне їх пакування, нададуть рекомендації щодо збереження і транспортування об'єктів в експертну установу [1, с. 190].

Для проведення даного виду експертиз використовується найсучасніше обладнання, а саме: газовий хроматограф із полум'яно-іонізаційним детектором та газовий хроматограф з мас-детектором; РАМАН-спектрометр комбінаційного розсіювання DXR Raman Microscope; УФ-ВИД спектрофотометр Spexord 2010 Plus. Для встановлення давнини виготовлення документів застосовують різноманітні методи досліджень. Наприклад, дослідження методами тонкошарової хроматографії, молекулярної спектроскопії в ультрафіолетовому та видимому діапазоні спектра, встановлення змін хімічного складу барвних речовин у часі методом газової хроматографії, дослідження за допомогою відео-спектрального компаратора «foster+freeman VSC 8000» та за допомогою РАМАН спектрометра комбінаційного розсіювання.

Слід зазначити, що існують ситуації, коли неможливо провести експертизу давнини документів:

- Несвоєчасне надання документів для дослідження (після певного часу випаровуються всі летючі фракції пишучих складових, чорнила і фарб, унаслідок чого визначення давності їх нанесення стає неможливим);
- Відсутність достатньої кількості зразків для проведення порівняльного аналізу;
- Неналежний стан документа (внаслідок неправильного зберігання або навмисного псування документ значно видозмінений,

втрачено первинні характеристики документа). Забруднені, вицвілі, ламкі, покриті цвіллю документи не підлягають експертизі визначення терміну давності.

Таким чином, ми окреслили можливості експертизи за новою експертною спеціальністю з дослідження давнини виготовлення документів. Даний напрямок досліджень є актуальним в сучасних умовах, а новітні методи та технічні засоби при правильній підготовці матеріалів для дослідження, дозволяють успішно вирішувати експертні завдання.

Список бібліографічних посилань

1. Ковальов К. М. Основи методики судової експертизи встановлення давнини виготовлення документа : дис. на здобуття ступеня д-ра філософії Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2022. 235 с. url: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/ade36d6c-8e4f-45a7-ad86-fcfd8295b344/content>.

2. Воробей О. В., Кофанов А. В. Техніко-криміналістичне дослідження документів : навчальний посібник. Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 2011. 312 с.

3. Про затвердження Положення про Експертно-кваліфікаційну комісію МВС та порядок проведення атестації судових експертів Експертної служби МВС: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 21 вер. 2020 р. № 675 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0022-21#Text> (дата звернення 02.06.2023).

Одержано 03.06.2024

Денис Сергійович БАЛАНОВИЧ,

студент факультету № 6 групи ПЗдср-22-1

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Валерій Дмитрович ПЧОЛКІН,

професор кафедри кримінального процесу,

криміналістики та експертології факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, професор

ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОБШУКУ

Одним із способів отримання доказової інформації у кримінальному провадженні є обшук, процесуальний режим якого визначений кримінальним процесуальним законодавством (статтями 233, 234,

235, 236 КПК України) Підставою для його проведення є винесена в порядку, встановленому ст. 235 КПК, ухвала слідчого судді, який може винести її лише на підставі звернення до нього процесуальної особи, що здійснює кримінальне провадження. Процесуальний порядок проведення обшуку визначається ст. 236 КПК України [1]. Ця слідча (розшукова) дія полягає у цілеспрямованому обстеженні приміщень, будівель та ділянок місцевості, що перебувають у віданні обшукуваного, членів його родини або організації чи установи, з метою виявлення, фіксації та вилучення знярядь злочину, зброї, предметів і цінностей, здобутих злочинним шляхом, документів та інших об'єктів, що мають значення для кримінального провадження, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб і їх затримання.

Обшук має певні тактичні особливості. Системи тактичних прийомів обшуку виконують різноманітні функції (діагностичні, пізнавальні, психологічного впливу), дозволяють визначити необхідність пошуків, вплинути на обшукувану особу, одержати від неї певну інформацію, обрати напрямок пошуків та виявити об'єкти пошуку. Системи прийомів передбачають їх певний зміст і структуру, доцільність елементів, логічну послідовність способів дії [2, с.356].

Після прибуття на місце (приміщення будівлі, офіс, ділянка місцевості) слідчий починає обшук з пред'явлення особам, які займають відповідне приміщення, свого службового опосвідчення, а також судового рішення про обшук та оголошує дані про інших учасників обшуку (понятих, спеціалістів та ін.). Встановлюються особи всіх, хто перебуває в приміщенні. Далі повідомляється мета обшуку і пропонується особі, у якій проводиться обшук, добровільно видати предмети, документи та інші об'єкти, зазначені в постанові про обшук, чи вказати місце, де переховується злочинець. Слідчий починає проводити обшук у примусовому порядку після відмови добровільно виконати його вимоги та негативної реакції на роз'яснення хибності зайнятої обшукуваним позиції або повідомлення про отримання переваг у разі надання допомоги органам досудового слідства.

Безпосередньо проведеному обшуку можна поділити на три етапи: оглядовий, детальний і заключний. На першому етапі (оглядовому) слідчий оглядає місце обшуку і визначає, чи відповідає складений раніше план проведення слідчої дії обставинці, що склалася на місці обшуку. У разі необхідності слідчий вносить відповідні корективи до плану, визначає роль кожного з учасників обшуку та порядок проведення цієї слідчої (розшукової) дії. Основною і найбільш відповідальною є детальна стадія обшуку, коли безпосередньо проводиться пошук предметів, документів та інших об'єктів, зазначених у

постанові про обшук. Тоді ж, залежно від мети, завдань обшуку та ситуації, яка склалася на місці обшуку, слідчий може застосовувати різні тактичні прийоми. Це може бути суцільний або вибірковий (частковий) метод дослідження. При застосуванні першого проводиться повне дослідження всієї території або приміщення, де проводиться обшук, і всіх об'єктів, які знаходяться у ньому. У разі застосування вибіркового методу досліджується окрема частина приміщення або території. Слідчий обирає зазначений метод у випадку, коли характер об'єктів обшуку виключає можливість їх приховування у певних місцях.

Одиничний або груповий методи пошуку застосовуються залежно від кількості осіб, які проводять обшук (один слідчий, кілька слідчих або оперативних працівників). Вони можуть бути спільними (коли слідчий, наприклад, здійснює тактичну частину обшуку, а спеціаліст – забезпечує застосування пошукових засобів) або роздільними (кожний учасник обшуку діє самостійно, в рамках визначеної йому ролі).

Можуть застосовуватися паралельне і зустрічне обстеження. Паралельне обстеження здійснюється при дослідженні великого приміщення, коли кілька слідчих або оперативних працівників можуть одночасно проводити пошукові дії, не заважаючи один одному. При зустрічному обстеженні пошукові дії учасники обшуку проводять у зустрічному напрямку і після зустрічі продовжують обстеження в інших приміщеннях, на інших ділянках.

Для виявлення сховищ, де можуть знаходитись предмети, які підлягають виявленню та вилученню, слідчий може застосовувати оптичні прилади, проводити порівняння предметів або частин приміщень для виявлення невідповідності розмірів предметів або приміщень, що може вказувати на наявність тайників, схованок.

За наявності достатніх підстав вважати, що особа, яка перебуває у приміщенні, де проводиться обшук чи примусова виїмка, приховує при собі предмети або документи, що мають значення для встановлення істини у справі, обшук такої особи проводиться без винесення додаткової постанови про обшук (виїмку). У такому разі у зазначеної особи обстежуються весь одяг, взуття та предмети, які знаходяться на ній, а за необхідності і її тіло. При цьому обшук має проводитися особою однієї статі з обшукуваним. Особистий обшук проводиться також у разі: затримання підозрюваного; при взятті під варту обвинуваченого (підозрюваного); при фізичному захопленні підозрюваного, якщо є достатні підстави вважати, що затриманий має при собі зброю або інші предмети, які становлять загрозу для оточуючих. У такому разі обшук також може бути проведений без винесення відповідної постанови [3, с. 146].

Фіксація ходу і результатів обшуку здійснюється на заключній стадії проведення обшуку. Протокол є основним документом, в якому фіксуються результати обшуку. В ньому зазначається, що видано добровільно, що і де знайдено, як і де зберігалось знайдене. Результати обшуку можуть бути додатково зафіксовані фотозйомкою, і тоді до протоколу додаються фототаблиці із зображенням місць приховання предметів, сховищ, тайників і виявлених предметів.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

2. Криміналістика: підруч. В.Ю. Шепітько. В.О. Коновалова, В.А. Журавель \ за ред. В.Ю. Шепітька. 5-те вид. переробл. та допов. К.: Ін Юре, 2016. 640 с.

3. Чаплинський К.О. Тактика проведення окремих слідчих дій : монографія. Дніпропетровськ : Юрид. акад. МВС, 2006. 416 с.

Одержано 03.06.2024

Ольга Максимівна БЕРЕЖНА,

курсантка навчальної групи Ф1-305

Харківського національного університету внутрішніх справ;

Вікторія Ігорівна БОНДАРЕНКО,

ад'юнкт відділу організації освітньо-наукової підготовки

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Юрій Володимирович ОРЛОВ,

завідувач кафедри кримінального права

і кримінології факультету № 1 Харківського національного

університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

ФЕНОМЕН ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ ВІЙНИ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ТА КРИМІНОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ

Торгівля людьми, поряд із такими тяжкими правопорушеннями, як незаконний обіг наркотичних засобів, зброї та іншими, є глобальною проблемою у сучасному світі. Вона порушує основоположні та фундаментальні права, які гарантує Конституція – право на волю та особисту недоторканість, свободу пересування, повагу, вільний вибір місця проживання. На сьогоднішній день цей злочин досягнув міжнародного характеру, охопивши всі держави, в тому числі і Україну.

Сучасні форми експлуатації та нові виклики, з якими довелося зіштовхнутися українцям, створюють загрозу потрапляння у ситуацію торгівлі людьми практично всіх соціальних груп населення. Низка факторів, які впливають на поширення цієї загрози, а саме: міжнародний збройний конфлікт на території нашої країни, підвищення рівня мобільності населення, поява внутрішньо переміщених осіб та пов'язані з цим трудова міграція населення, економічна нестабільність, зростання рівня безробіття, сприяють, на жаль, поширенню випадків учинення цього правопорушення.

Тож вивчення проблеми торгівлі людьми як явища, що несе загрозу суспільству в цілому, є необхідним використання системного підходу, на підставі якого феномен торгівлі людьми необхідно розглядати як цілісну структуру й разом із тим як процес, що постійно змінюється.

Розгляд торгівлі людьми зі сторони кримінального-правового підходу включає аналіз положень існуючого законодавства, яке регулює цю сферу, виокремлення особливостей складу кримінального правопорушення і виділення кваліфікуючих ознак.

Торгівля людьми належить до правопорушень, що мають міжнародний характер, тому криміналізація торгівлі людьми у національному законодавстві має відповідати вимогам міжнародних нормативно-правових актів, згоду на обов'язковість яких надала Верховна Рада України. Основним міжнародно-правовим документом, що заклали основу сучасної системи протидії торгівлі людьми, є Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 року.

Міжнародно-правові акти, що регламентують заходи з протидії торгівлі людьми, до яких приєдналася Україна, вимагають не лише криміналізації цього явища, а й безпосередньої імплементації в національне законодавство та правозастосовну практику. Для забезпечення виконання цих вимог 20 вересня 2011 року було прийнято Закон України «Про протидію торгівлі людьми», який набув чинності 15 жовтня 2011 року.

Положення Закону України «Про протидію торгівлі людьми» дає таке визначення торгівлі людьми: «Здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переходування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, у тому числі сексуальної, з використанням обману, шахрайства, шантажу, уразливого стану людини або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, з використанням службового становища

або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи, що відповідно до Кримінального кодексу України визнаються злочином» [1].

Розвиток кримінального законодавства України у сфері протидії торгівлі людьми свідчить, що з моменту криміналізації цього правопорушення назва та зміст статей Особливої частини Кримінального кодексу, які встановлюють відповідальність за його вчинення, неодноразово змінювалися та доповнювалися.

Наразі єдиною статтею, що передбачає покарання безпосередньо, у буквальному значенні за торгівлю людьми, є ст. 149 Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року, яка була наближена до міжнародних стандартів протидії торгівлі людьми, а саме: до положень статті 3 Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності, ратифіковану Україною у 2004 році. Зміни та доповнення відбулись на підставі Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за торгівлю людьми та втягнення у заняття проституцією» від 12 січня 2006 року, а в подальшому – у 2018 році на підставі Закону України «Про внесення змін до статті 149 Кримінального кодексу України щодо приведення у відповідність з міжнародними стандартами».

Відповідно до положення ч. 1 ст. 149 Кримінального Кодексу України законодавець визначає торгівлю людьми шляхом перелічення діянь, що входять до її складу: «Торгівля людьми, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію» [2].

Водночас, догматичне, кримінально-правове визначення торгівлі людьми, що зафіксоване у ст. 149 КК України, не дає достатньо повного та адекватного уявлення про цей кримінальний феномен в умовах збройного конфлікту. Справа в тому, що низка випадків, які за формальними ознаками підпадають під ст. 149 КК України, враховуючи контекст збройного конфлікту, кваліфікуються за ст. 438 КК України. Мова йде як про незаконне переміщення людей з політичною метою (фактичну уречевлення людей, використання їх з метою пропаганди), так брутальний продаж людей у формі звільнення незаконно утримуваних цивільних осіб або військовополонених в обмін на грошову винагороду [3, с. 148]. Ці випадки також слід віднести до торгівлі людьми у його функціонально широкому, кримінологічному розумінні.

Отже торгівля людьми постає складним соціально-правовим феноменом, в структурі якого можливо виділити два блоки кримінальних практик: ординарна торгівля людьми (діяння, передбачені ст. 149 КК України) та воєнно-контекстуальна торгівля людьми (випадки незаконного переміщення, угод щодо людей, ознаки яких відповідають воєнним злочинам або злочинам проти людяності).

Список бібліографічних посилань

1. Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20.09.2011 р. № 3739-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text>.

2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 27.04.2024).

3. Бодаренко В. І. Торгівля людьми в умовах війни в Україні як кримінологічний феномен. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2024. № 1 (31). С. 142–152. DOI: <https://doi.org/10.32631/vsa.2024.1.11>.

Одержано 03.06.2024

Тимур Олегович БУГАЄНКО,

курсант 2 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Сергій Володимирович БАБАНІН,

доцент кафедри кримінального права та кримінології Дніпровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ВИДИ ПОКАРАНЬ

Кримінальне право передбачає різноманітні види покарань, спрямованих на запобігання кримінальним правопорушенням, відшкодування завданої шкоди та відновлення суспільного порядку. Ці види покарань можуть бути застосовані в залежності від серйозності та характеру кримінального правопорушення

Позбавлення волі, або ув'язнення, є одним із найбільш поширених видів покарання у кримінальному праві. Воно полягає в позбавленні особи свободи та утриманні її в спеціальних установах, таких як в'язниці чи колонії. Тривалість ув'язнення може варіюватися від кількох днів до пожиттєвого ув'язнення.[1, с. 52].

Штрафи є формою фінансового покарання, де особа, засуджена за вчинення кримінальне правопорушення, зобов'язується сплатити певну суму грошей як покарання за свої дії. Сума штрафу може встановлюватися судом в залежності від серйозності кримінальне правопорушення та матеріального стану засудженого.

Обмеження певних прав є мірою, яка передбачає тимчасове або постійне позбавлення правопорушника певних прав, наприклад, права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Це покарання може бути застосоване як додаткове до основного покарання і має на меті запобігання повторним злочинам.

Позбавлення майна передбачає конфіскацію майна особи, засудженої за вчинення кримінального правопорушення, яке було отримане незаконним шляхом або було використане для вчинення кримінальне правопорушення. Це може включати конфіскацію грошей, транспортних засобів, нерухомості та іншого майна[2, с. 132].

Окрім традиційних видів покарань, існують альтернативні методи покарання, спрямовані на відновлення зв'язку з суспільством та реінтеграцію засуджених осіб. Це може включати виконання громадських робіт, програми, психологічну або педагогічну підтримку, а також інші програми ресоціалізації.

Електронний нагляд є сучасним методом контролю за особами, які відбувають покарання позбавленням волі або перебувають під попереднім арештом. Цей вид покарання передбачає носіння спеціального пристрою, який відстежує місцеположення засудженої особи та повідомляє про будь-які порушення умов електронного нагляду.

Програми реінтеграції спрямовані на підтримку засуджених осіб у їхньому поверненні до суспільства після відбуття покарання. Ці програми можуть включати навчання, підготовку до працевлаштування, психологічну підтримку та інші заходи, спрямовані на підвищення шансів успішної реінтеграції засуджених осіб[3, с. 668].

Цей підхід полягає в тому, щоб надати особі, засудженій за кримінальне правопорушення, психологічну або психіатричну терапію замість традиційних форм покарань. Мета полягає в корекції негативної поведінки та вирішенні кореневих причин кримінальних правопорушень.

Цей підхід передбачає, щоб особа, засуджена за кримінальне правопорушення, була відповідальною за відшкодування всієї завданої їй нею шкоди потерпілому або суспільству. Це може включати компенсацію фінансових збитків, моральне відшкодування та інші форми відшкодування.

Ресторативне правосуддя, яке зосереджується на відновленні справедливості через активну участь потерпілих, правопорушників

та громади в процесі вирішення конфлікту. Метою є не стільки покарання, скільки виправлення шкоди та відновлення гармонії в суспільстві. В межах ресторативного правосуддя можуть використовуватися медіація, сімейні конференції та круглі столи, де всі зацікавлені сторони разом шукають шляхи для вирішення конфлікту та запобігання подібним правопорушенням у майбутньому.

Ці програми спрямовані на відновлення соціальної адаптації та інтеграції засуджених осіб у суспільство після відбуття покарання. Вони можуть включати навчання, професійну підготовку, підтримку в пошуку роботи та інші заходи, спрямовані на підвищення шансів успішної реінтеграції засуджених осіб[4, с. 1161].

Отже, у сучасному світі питання покарання засуджених осіб стає все більш складним і багатогранним. Традиційні методи покарання поступово доповнюються новаторськими підходами, спрямованими на досягнення більш глибокої та ефективної реакції на протиправну діяльність. Історично складений арсенал видів покарань, починаючи від позбавлення волі та штрафів і до електронного нагляду та програм соціальної реабілітації, свідчить про постійну еволюцію кримінального права та його адаптацію до сучасних викликів. Ці нові підходи відкривають перспективи для покращення якості правосуддя та зниження рівня рецидиву кримінальних правопорушень, роблячи акцент на реабілітації та реінтеграції засуджених осіб у суспільство. Зростаюче розуміння психологічних, соціологічних та кримінальних аспектів кримінальної поведінки дозволяє розвивати більш гуманні та ефективні методи боротьби з протиправною діяльністю, сприяючи побудові справедливого та безпечного суспільства.

Список бібліографічних посилань

1. Матюшенко, О. І. Аналіз деяких видів покарання в контексті змін до Кримінального Кодексу України. 2022. с. 52
2. Дмитришен, Д. А., О. Д. Радочинський. До питання про види покарань в Україні. Рекомендовано до друку Вченою радою Державного університету. 2023. с. 132.
3. Сейтумеров, Е.Б., С.В. Корогод. Покарання в кримінальному праві України. 2023. с. 668
4. Крижановська, Є. Г., А. Г. Чорна. Види покарань, які застосовуються до неповнолітніх. 2023. с. 1161

Одержано 03.06.2024

Єлизавета Віталіївна БУРМИСТРОВА,

курсантка 2 курсу Навчально-наукового інституту
права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Олена Анатоліївна СОЛДАТЕНКО,

професор кафедри кримінального процесу та
стратегічних розслідувань Дніпровського
державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор

ПРЕЗУМПЦІЯ НЕВИНУВАТОСТІ ЯК ОСНОВНА ЗАСАДА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Презумпція невинуватості є одним із основних принципів кримінального процесуального права. Цей принцип визначає, що будь-яка особа вважається невинуватою до тих пір, поки її вину не буде доведено в порядку, встановленому Кримінальним процесуальним кодексом України (далі по тексту - КПК України) і обвинувальний вирок суду не набрав законної сили. Презумпція невинуватості має глибокі коріння в історії права. Даний принцип виник як реакція на несправедливі судові процеси, де обвинувачені часто вважалися винуватими без належного доказового матеріалу і був закріплений в багатьох міжнародних документах, включаючи: Загальну декларацію прав людини та Міжнародний пакт про громадянські і політичні права [1]. В Україні презумпція невинуватості знайшла своє закріплення в ч.2 ст.62 Конституції України [2] та ст.17 КПК України [3].

Презумпція невинуватості відіграє важливу роль в захисті прав людини. Вона гарантує, що обвинувачені мають право на справедливий судовий процес, де їх вину повинні довести за допомогою достатніх і законних доказів, а також запобігає свавільному затриманню і тортурам.

На відміну від кримінально процесуального права, де діє презумпція невинуватості, в цивільних правовідносинах існує презумпція винуватості, у ст. 614 Цивільного Кодексу України (далі ЦК України) зазначено, що особа вважається винною, доки вона не доведе відсутність своєї вини [4]. Ця презумпція вини в цивільному праві відіграє важливу роль, оскільки вона забезпечує справедливість і баланс інтересів сторін. Вона також сприяє ефективності судового процесу, оскільки вона стимулює сторони надати всі необхідні докази для підтвердження або спростування вини.

Ця різниця щодо тлумачення принципу презумпції впливає з різних цілей та природи права. У кримінальному процесуальному праві, основна мета - це захист суспільства від злочинів. Коли людина обвинувачується у вчиненні злочину, наслідки для неї можуть бути дуже серйозними, включаючи втрату свободи. Тому презумпція невинуватості служить для захисту прав підозрюваного (обвинуваченого) і гарантує, що він буде вважатися невинуватим, поки його вина не буде доведена в судовому порядку і вирок суду не набрав законної сили [1]. З іншого боку, цивільне право стосується вирішення конфліктів між особами або організаціями. Тому в цивільному праві існує презумпція вини, що означає, що кожна сторона має довести свою позицію. Таким чином, таке двояке тлумачення презумпції відображає різні цілі та контексти кримінально процесуального та цивільного права і є важливим для забезпечення справедливості та захисту прав осіб у відповідних правових системах.

Однак, у деяких випадках може відбуватися зловживання цим принципом. Наприклад, у деяких корупційних правопорушеннях, наприклад незаконне збагачення, доведення вини може бути вкрай складним. Це вимагає великої кількості доказів, які часто важко зібрати, і процес може бути довгим і витратним. В результаті, багато таких справ переводяться у рамки цивільного судочинства, де діє презумпція невинуватості. У цивільному судочинстві, вже відповідач повинен довести свою невинуватість, а не позивач (сторона обвинувачення) доводить його вини. Саме тому важливо навчитись комбінувати та балансувати ці дві презумпції для досягнення ефективності в судовому процесі.

Важливо розуміти, що обидві ці презумпції мають своє місце в правовій системі і виконують важливі функції. Презумпція невинуватості захищає особу від несправедливого обвинувачення і забезпечує, що вона не буде покарана без належного доказу вини. Презумпція винуватості, з іншого боку, дозволяє ефективно розслідувати цих вирішувати випадки, коли докази важко зібрати. Комбінування цих двох презумпцій вимагає вмілого балансування. З одного боку, необхідно забезпечити, щоб права обвинуваченого були належним чином захищені. З іншого боку, необхідно забезпечити, щоб справедливість була досягнута і винуваті особи були покарані. Це може включати в себе використання різних методів збору доказів, використання альтернативних форм судочинства, таких як медіація або арбітраж, а також використання різних стратегій для забезпечення справедливості.

В кінцевому підсумку, важливо пам'ятати, що мета правової системи - це справедливість. І хоча може бути важко знайти правильний

баланс між цими двома презумпціями, однак це важливий крок на шляху до досягнення цієї мети.

Список бібліографічних посилань

1. Сиза Н., Матоханюк О. Презумпція невинуватості як складова права на справедливий суд у практиці Європейського суду з прав людини. Вісник кримінального судочинства. 2018. № 3. С. 2.

2. Конституція України. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution> (дата звернення 28.05.2024)

3. Кримінальний процесуальний кодекс України Закон № 4651-VI від 13.04.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 28.05.2024)

4. Цивільний кодекс України Закон № 435-IV від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 28.05.2024)

Одержано 02.06.2024

Марія Антонівна БАРИЧУК,

студентка групи ПЗдср-22-2 факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Валерій Дмитрович ПЧОЛКІН,

професор кафедри кримінального процесу,
криміналістики та експертології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВБИВСТВ

Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ст. 3 Конституції України) [1]. Вбивство є злочином проти життя особи і являє собою умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині. Кримінальна відповідальність за вчинення вбивства передбачена ст. ст. 115-119 КК України. Найбільш небезпечними є умисні вбивства, які належать до категорії особливо тяжких кримінальних правопорушень [2].

Криміналістична характеристика — це система відомостей про певні види злочинів, ознаки суб'єкта злочину (особи злочинця), його мотиви, предмет посягання, обстановку, злочинні способи, які мають

значення для виявлення і розкриття таких діянь криміналістичними засобами, прийомами та методами. [3, с. 423].

Основними елементами криміналістичної характеристики вбивств є: а) спосіб учинення вбивств (підготовка, безпосереднє вчинення вбивства, приховування); б) час та місце вчинення вбивств; в) типова «слідова картина»; г) особа злочинця; д) особа потерпілого [4, с. 582].

Спосіб вчинення правопорушення є одним з основних елементів криміналістичної характеристики та складає комплекс взаємозалежних, цілеспрямованих актів поведінки особи з підготовки, вчинення та приховання правопорушення, вибір яких зумовлено особливостями соціального і природного середовища, особистості правопорушника, характером об'єкта та предмета злочинного посягання.

Виходячи з особливостей вчинення умисних убивств, аналіз способів підготовки, вчинення і приховання даного правопорушення, є основним. Дії з підготовки починаються з вибору місця і часу вчинення вбивства є важливими для майбутнього убивці, тому що він визначає шляхи підходу і відходу з передбачуваного місця правопорушення для того, щоб процес вчинення вбивства відбувався за найбільш сприятливих для правопорушника умов. Для досягнення бажаного результату в максимально короткий час правопорушник підшукує або здобуває необхідне для цих цілей знаряддя убивства. Такими знаряддями з числа холодної зброї можуть виступати кастети, обушки, свинчатки, біти, дрюки, а також ножі, кинджали, шаблі, бритви, заточки тощо. Найчастіше застосовуваною вогнепальною зброєю для вчинення умисних убивств є пістолети, автомати, обрізи, перероблені стартові, будівельно-монтажні і газові пістолети, а також гранати, міни та вибухові пакети. У випадку, коли намір убивства виник раптово або за короткий період часу, з метою убивства можуть застосовуватися й випадкові предмети.

До підготовки можна віднести дії правопорушника, направлені на вивчення способу життя майбутньої жертви особою, яка готує вчинення вбивства, що полягає в проведенні таких заходів: а) прийняття вольового рішення про вчинення убивства; б) установалення її місця проживання і режиму дня; в) установалення маршрутів її пересування, наявність транспортних засобів і особистої охорони; г) установалення місця роботи і займаної посади.

Після того, як особистість майбутньої жертви вивчено достатньо мірою, майбутній убивця приступає до розроблення алібі, суть якого полягає в наступному: а) визначення місця, на яке можливо поїхати про перебування в ньому у певний час; б) підшукування осіб, які б підтвердили перебування перевірюваного у певному місці в час

вчинення вбивства; в) докладний інструктаж осіб, які забезпечують алібі, про відповіді на запитання, що ставляться їм щодо висунутих положень по алібі. Способами безпосередньо вчинення убивства можуть бути: а) удушення (пальцями рук, ліктьовими суглобами, долоною, за допомогою кляпів, подушки, зашморгу, петлі); б) утоплення; в) отруєння (газ, отрута, радіоактивні ізотопи, харчові алкалоїди); г) наїзд або скидання з автотранспорту; д) вибух; е) використання високих або низьких температур (закопування в сніг, нагрівання, спалення); є) використання природно-технічних засобів (скидання з висоти, закопування в землю) [3, с. 30-31]. Одним із способів приховування є інсценування – штучне спотворення картини злочинної події. Метою інсценування є бажання злочинця заплутати слідство. Існують наступні способи інсценування: а) інсценування одного злочинудляприхованняіншого; б) інсценування незлочинної події для приховання вчиненого злочину; в) фальсифікація окремих доказів [5, с. 584].

Місце вчинення вбивства дозволяє визначити обстановку, виявити і зафіксувати сліди, що вказують на механізм його скоєння, особу злочинця і знаряддя, що застосовувалось. Виявлення слідів, їх аналіз, встановлення причинних зв'язків дозволяє побудувати картину події та механізм учинення злочину. Сліди, що залишаються в результаті вчинення вбивства, за формою свого вираження можна поділити на матеріальні та ідеальні. До матеріальних слідів відносяться: труп потерпілого, сліди, що залишилися на трупі, сліди застосування знаряддя вбивства, самі знаряддя злочину, сліди перебування злочинця і жертви на місці злочину й т.ін. Ідеальні сліди – це відображення, що виникають у пам'яті учасників й очевидців у зв'язку зі сприйняттям ними обставин учинення вбивства, а також у пам'яті інших осіб, які мають відомості, що мають значення для розслідування. Залежно від змісту отриманих від них даних про злочин та осіб, які причетні до нього, виділяють: а) осіб, обізнаних про обставини, що передують вчиненню вбивств; б) очевидців вбивств; в) осіб, які володіють даними про дії злочинця або його співучасників з приховання злочину або інші дії після вчинення злочину[5, с. 585].

Особа правопорушника, будучи одним з основних елементів криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, перебуває в закономірному зв'язку з іншими її елементами. Вбивці це особи обох статей, дорослі і неповнолітні, різних вікових категорій від 14 до і понад 70 років. У зв'язку з тим, що по всіх кримінальних провадженнях про убивства проводилися судово-психіатричні експертизи, тому фактично всі особи, затримані за вчинення умисного вбивства, в тій чи тій формі мали відхилення в психіці, тільки одна

частина має приховані психічні аномалії, а інша частина їх має в різних яскраво виражених формах психічного розладу. Причому обидві ці категорії як перебували на обліку в психіатричних закладах, так і раніше на обліках у зазначених установах не були. Слід зауважити, що в теперішній час, наприклад, у кримінології накопичено достатньо потрібних для криміналістики даних про особистість правопорушників, які вчиняють різні види кримінальних правопорушень. Багато з них у рамках криміналістичних вчень про формування протиправних навичок, способи вчинення правопорушення можуть бути включені в криміналістичну характеристику кримінальних правопорушень. Соціальний і психологічний портрет особи правопорушника має різноманітні риси залежно від того, чи є злочин умисним або вчинений з необережності. Правопорушник, який вчинив убивство навмисно, характеризується негативно, має такі якості, як агресивність, жорстокість, егоїзм, цинізм, зневага до чужих інтересів, розпущеність тощо. Серед правопорушників цієї категорії переважають наркомани, сексуальні психопати, особи з психічними відхиленнями. У випадках необережних убивств правопорушники, як правило, не мають таких якостей. Дії правопорушника на місці події дозволяють дійти висновків щодо його обережності, продуманості дій, наявності фахових навичок, сили, жорстокості та ін.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341III. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Криміналістика: підруч. В.Ю. Шепітько. В.О. Коновалова, В.А. Журавель\ за ред. В.Ю. Шепітька. 5-те вид. переробл. та допов. К.: Ін Юре, 2016. 640 с.
4. Методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень : підруч. / М. М. Єфімов, І. В. Пиріг. Дніпро : Видавець Білат К. О., 2022. 271с.
5. Криміналістика : підручник / [В. В. Пясковський, Ю. М. Чорноус, А. В. Самодін та ін.]; за заг. ред. В. В. Пясковського. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. 752 с

Одержано 02.06.2024

Рустам Ельчин огли ВЕЛІЄВ,

аспірант Науково-дослідного інституту публічного права;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6095-5277>

Науковий керівник

Влада Олександрівна ГУСЕВА,

професор кафедри криміналістики, судової експертології
та домедичної підготовки факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

НАУКОВА РОЗРОБЛЕНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОБУДОВИ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ ЗБРОЇ, УЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ, ЗЛОЧИННИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Протягом останнього десятиліття суттєво збільшилася кількість кримінальних правопорушень, учинення яких пов'язане із незаконним обігом зброї. Їх суттєве примноження відбулося ще і з початком повномасштабного вторгнення країни-агресора на суверенну територію України. Зброя, зокрема вогнепальна, належить до одного з типових знарядь учинення кримінальних правопорушень, найпоширенішими серед яких є вбивств, заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, кримінальні правопорушення проти власності та деякі інші насильницькі злочини, про що неодноразово зазначали вчені у спеціальній літературі [1-3]. Окрім цього, її часто використовують організовані злочинні групи та злочинні організації, зокрема, в аспекті організації незаконних операцій, пов'язаних зі збройними конфліктами, учиненням тероризму, масових заворушень тощо. Традиційною формою незаконного обігу зброї визначають незаконний обіг стрілецької зброї і ручної зброї, водночас характер такого незаконного обігу суттєво відрізняється залежно від географічного контексту, а також видів самої зброї [4, с. 7].

Викладені обставини певною мірою визначають пріоритетні напрями діяльності сил безпеки, зокрема правоохоронних органів, адже саме на них покладено завдання щодо організації ефективної протидії кримінальним правопорушенням, пов'язаним із застосуванням зброї, організацією її незаконного обігу, зокрема й тих, котрі скоєно за попередньою змовою групою осіб або організованими групами чи злочинними організаціями.

Проблеми побудови криміналістичних методик, а також деякі аспекти розслідування окремих видів кримінальних правопорушень знайшли своє висвітлення у працях таких учених, як Л. І. Аркуша, А. Ф. Волобуєв, В. О. Гусева, Г. І. Грамович, Г. Л. Грановський, М. В. Даньшин, В. А. Журавель, Н. І. Клименко, А. В. Коваленко, В. В. Коваленко, І. І. Когутич, О. Н. Колесніченко, В. П. Колмаков, В. О. Коновалова, В. С. Кузьмичов, В. Г. Лукашевич, О. В. Одерій, І. В. Пиріг, О. В. Пчеліна, В. Д. Пчолкін, О. С. Саїнчин, М. О. Селіванов, Е. Б. Сімакова-Єфремян, Р. Л. Степанюк, В. М. Стратонов, Г. К. Тетерятник, В. В. Тищенко, Д. М. Цехан, К. О. Чаплинський, С. С. Чернявський, Ю. М. Чорноус, В. М. Шевчук, В. Ю. Шепітько, М. Г. Щербаковський, Б. В. Щур, В. В. Юсупов, О. О. Юхно та ін.

На підставі аналізу наукових напрацювань можемо зауважити, що в науках кримінально-правового циклу, як правило, комплексному дослідженню підлягають такі аспекти: 1) питання кримінально-правової характеристики та кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень певного виду, групи; 2) кримінологічної характеристики й окремих аспектів перешкоджання кримінально-протиправній діяльності осіб, що мають антисоціальні настанови, пов'язані з реалізацією злочинного умислу; 3) проблемні аспекти досудового розслідування кримінальних правопорушень, предмет доказування й особливості судового розгляду кримінальних правопорушень; 4) розробка науково обґрунтованих практичних рекомендацій щодо розслідування кримінальних правопорушень певного виду, групи тощо; 5) техніко-криміналістичне забезпечення кримінальної процесуальної діяльності та особливості використання спеціальних знань під час досудового розслідування. З огляду на це вважаємо необхідним з'ясувати, які аспекти у призмі досліджуваних нами злочинів уже ставали предметом комплексних досліджень українських учених.

Кримінально-правову характеристику, проблеми кримінальної відповідальності за злочини, предметом або знаряддям учинення яких були вогнепальна зброя, бойові припаси та вибухові речовини досліджували О. М. Сарановський (2009), М. М. Майстренко (2010), В. В. Голубош (2019), Л. М. Павленко (2023), Р. Д. Кіт (2024).

Предмет доказування й особливості судового розгляду справ про викрадення й інше поводження з вогнепальною зброєю, бойовими припасами і вибуховими речовинами висвітлено у роботі М. Г. Пінчука (2007), С. В. Козаченка (2023) та ін.

Вирізняються з-поміж інших і праці, у яких розроблено криміналістичну характеристику кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом зброї, а також окремі аспекти криміналістичної

класифікації зброї. Це, зокрема, роботи Д. Ю. Гамова (2005), Т. М. Бульби (2009), В.С. Шаповалова (2015), С. П. Мельниченка (2016) та ін.

Окремі аспекти досудового розслідування незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами й організацією її незаконного обігу висвітлено в роботах В. М. Шевчука (2011), В. В. Поліщука (2013), О. С. Тарасенка (2017), Д. В. Андрєєва (2019), С. С. Вітвіцького, О. О. Волобуєвої та А. О. Волобоєва (2021), Р. В. Мовчана (2023), С. А. Перетятка (2023) та ін.

Щодо особливостей експертного дослідження зброї, то ці аспекти знаходили своє висвітлення в комплексних монографічних роботах А. О. Полтавського, О. П. Борзова та Б. Б. Теплицького (2007), Я. В. Новака (2007), Т. М. Бульби (2009), О. П. Борзова, О. А. Костильової, В. А. Кузнецова та А. В. Щавелева (2011), А. Г. Вуйми (2023), А. М. Тимчишина (2023) та ін.

Особливості протидії злочинам, що вчиняються організованими групами розкрито в роботах українських вчених, зокрема, О.О. Байова, В.В. Босенка, Д.Є. Завідонова, В.М. Матвійченка, А.В. Науменка, В.В. Ніжнова, М.В. Підболячного, В.В. Проскурніна, В.В. Ремського, В.Г. Севрука, М.Т. Сінетар, Ю.О. Сидоренка, І.С. Стіхарного, М.О. Торохтіна та багатьох інших. Та попри такі ґрунтовні напрацювання досі в юридичній літературі не розроблено комплексних методичних рекомендацій щодо розслідування злочинів у сфері незаконного обігу зброї, учиненого організованими групами та злочинними організаціями. Вважаємо, що вона потребує окремого дослідження з огляду на відсутність подібних досліджень, тривалу дія воєнного стану в Україні, необхідністю подолання та мінімізації дії негативних факторів, що можуть виникнути в умова післявоєнної відбудови нашої держави.

Список бібліографічних посилань

1. Гусева В. О. Незаконний обіг зброї: методи криміналістичної протидії. *Організаційно-правове забезпечення національної безпеки в умовах воєнного стану*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Кропивницький, 7 лип. 2023 р.). Кропивницький: ДонДУВС, 2023. С. 80-83.

2. Комаринська Ю., Руденко А. Вогнепальна зброя як знаряддя вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством. *Věda a perspektivy*. 2023. № 11 (30). С. 502-513.

3. Бондар В.С. Підвищення ефективності інформаційно-аналітичного забезпечення розслідування злочинів, учинених із застосуванням вогнепальної зброї: питання запровадження балістичного стандарту. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2018. №2 (82). 206-221. DOI: [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2019-3\(5\)-68-79](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2019-3(5)-68-79).

4. Глобальне дослідження незаконного обігу зброї. Управління
ООН з наркотиків та злочинності. Відень, 2020. 44 с.

Одержано 13.05.2024

Артем Сергійович ВОРОНІН,
курсант Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Сергій Володимирович БАБАНІН,
доцент кафедри кримінального права та кримінології
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ПРОБАЦІЙНОГО НАГЛЯДУ

Пробація, як форма умовного засудження, має значний вплив на кримінально-правові системи різних країн. Правові, організаційні та функціональні особливості цього інституту в значній мірі обумовлені національними відмінностями. Хоча переважна частина його ознак у багатьох країнах збігається, все ж різні національні контексти визначають певні відмінності в його реалізації та функціонуванні.

У контексті Великобританії, США та інших країн, де пробація має довгу історію, організаційно-правові структури, відомі як Трасти Служби пробації, відіграють важливу роль у виконанні завдань цього інституту. Такі Трасти можуть бути як приватними, так і комбінованими організаціями, які надають послуги з реабілітації правопорушників та контролю над ними. Система фінансування цих організацій здебільшого залежить від їх результативності в зменшенні рецидиву правопорушень. Наприклад, у разі досягнення певного показника зменшення рецидиву, бюджет фінансування може зберігатися або збільшуватися; у протилежному випадку, частка бюджету може бути перерозподілена на інші організації, які надають більш якісні послуги [1].

Основні завдання служби пробації включають супровід осіб, звільнених умовно-достроково, та забезпечення виконання альтернативних видів покарання, таких як громадські накази. Важливою частиною діяльності Трастів є система оцінки ризиків та потреб правопорушників, що дозволяє ефективно планувати і реалізовувати програми реабілітації. Ця система враховує різні аспекти, включаючи потенційне повторення кримінального правопорушення, ідентифікацію

соціальних та особистих проблем правопорушників, оцінку ризику шкоди та визначення подальших дій [3]. У цілому, приватні організації, що надають послуги пробації, мають стимул до надання якісних та ефективних програм реабілітації, оскільки це впливає на їхнє фінансування та статус. Такий підхід до організації пробації сприяє покращенню результатів у реінтеграції правопорушників у суспільство та зменшенні ризику рецидиву кримінальних правопорушень.

Пробація в Нідерландах має довгу історію, охоплюючи понад два століття, і спрямована на допомогу в соціальній адаптації тим, хто звільняється з в'язниць. Ця інституція існує з метою сприяти реінтеграції засуджених у суспільство та зниженню ризику рецидиву [4].

Одним зі засобів пробації є надання досудових доповідей, які можуть ініціюватися поліцією, прокурором, суддею, установою виконання покарань або адвокатом. Ці доповіді надаються у різних ситуаціях, включаючи негайно після затримання, перед призначенням покарання чи перед умовно-достроковим звільненням.

Процедура підготовки досудових доповідей схожа на модель, що використовується в інших країнах, зокрема в Україні. Запит судді чи прокурора передбачає аналіз історії правопорушень особи, її життєвих умов, а також стосунків у суспільстві. У Нідерландах пробаційний нагляд здійснюється з різними категоріями засуджених, включаючи осіб із умовним вироком, звільнених від відбування покарання з випробуванням, умовно-достроково звільнених та осіб із психічними відхиленнями. Під час пробаційного нагляду застосовуються різні заходи, такі як обов'язкові бесіди, контакти з соціальними службами, лікування чи мотиваційні інтерв'ю [2].

Широко в Нідерландах використовуються електронні браслети, які поєднуються із пробаційним наглядом. Це може застосовуватися у різних ситуаціях, включаючи затримання на досудовому етапі чи короткострокову відпустку з в'язниці. Електронний моніторинг спрямований на сприяння ефективному застосуванню альтернативних видів покарань та поступовому переході від життя у в'язниці до життя в умовах свободи [1].

До того ж, в Нідерландах існують акредитовані пробаційні програми, що проводяться під час нагляду за засудженими. Ці програми базуються на когнітивно-поведінковому підході та спрямовані на досягнення змін у поведінці правопорушників.

Отже, з метою забезпечення ефективності та успішності пробаційної системи, служби пробації в зарубіжних країнах застосовують широкий спектр наглядових та соціально-виховних заходів. Це можуть бути обов'язкові бесіди, візити, контакти з різними соціальними

службами, корекційні бесіди, лікування, мотиваційне інтерв'ювання та інші програми, спрямовані на реабілітацію та реінтеграцію засуджених. Застосування позитивного досвіду служб пробації в зарубіжних країнах може сприяти скороченню рецидивної злочинності, забезпеченню безпеки суспільства та справедливого здійснення правосуддя в Україні. Важливо враховувати і адаптувати цей досвід до національних особливостей та потреб українського суспільства з метою покращення ефективності та результативності пробаційної системи.

Список бібліографічних посилань

1. Звіт про результати службового відрядження за кордон делегації Державної установи «Центр пробації» до Королівства Норвегія у період з 24-28 вересня 2018 року. URL: <http://www.probation.gov.ua>
2. Звіт про результати службового відрядження за кордон української делегації до Латвії у період з 25-27 листопада 2018 року. URL: <http://www.probation.gov.ua>
3. Звіт про результати службового відрядження закордон представників Центру пробації у складі міжвідомчої делегації від України до Нідерландів у період з 26 по 30 листопада 2018 року. URL: <http://www.probation.gov.ua>
4. Лутченко А.В. Запровадження пробації в Україні: європейський досвід. Вісник. 2017. № 142. С. 103–107.

Одержано 26.05.2024

Ярина Олександрівна ГАРАЩЕНКО,
факультет прокуратури Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

Науковий керівник:

Марина Володимирівна КОСТЕНКО,
доцент кафедри криміналістики Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук

ТАКТИКА ДОПИТУ ЕКСПЕРТА

Питання тактики допиту експерта завжди залишається актуальним, оскільки стосується ефективного використання експертних даних для проведення розслідування. Стаття 69 Кримінального процесуального кодексу визначає, що експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України "Про

судову експертизу" на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань [1]. Таким чином, саме експерт допомагає роз'яснити складні аспекти справи і професійно висловлює свою думку щодо питань, які вимагають спеціальних знань.

Роль експерта у кримінальному провадженні полягає в тому, щоб надати суду або правоохоронним органам об'єктивну інформацію на підставі своїх професійних знань та досвіду. Такі експертні висновки можуть бути вирішальними для розслідування злочинів і мають велике значення для правосуддя. Тому експерт повинен бути об'єктивним у своїх висновках, не мати у справі особистого інтересу, не перебувати у службовій або іншій залежності від сторін кримінального провадження або потерпілого і діяти відповідно до закону [2, с. 239]. Згідно з вимогами КПК експерт несе відповідальність за завідомо неправдивий висновок, відмову без поважних причин від виконання покладених обов'язків у суді [5].

Допит експерта на досудовому слідстві - це процесуальна дія, що являє собою регламентований кримінально-процесуальними нормами процес спілкування слідчого та судового експерта після надання ним висновку судової експертизи з метою роз'яснення або доповнення фактичних даних, які встановлені допитуваним, в межах предмета проведеного ним дослідження [4, с. 1].

Допит судового експерта являє собою взаємодію слідчого та експерта, під час якої обидві сторони виконують свої професійні обов'язки та реалізують права. Під час допиту експерта, слідчий може ставити питання, що стосуються формулювань, термінології, методів дослідження, компетентності експерта та інших аспектів, які допоможуть уточнити висновки експерта та роз'яснити будь-які суперечності чи невідповідності. Особливістю такого допиту є те, що він відбувається через постановку конкретних запитань, а не вільної розповіді. Експерт має можливість відповісти на запитання слідчого та надати письмові пояснення, які допоможуть з'ясувати будь-які невідомості у справі.

Запитання, які ставлять судовому експерту, мають відповідати певним вимогам: 1) не виходити за межі предмета проведеного ним дослідження; 2) обмежуватись раніше дослідженими обставинами справи; 3) не виходити за межі спеціальних знань судового експерта; 4) не мати правового характеру; 5) мають бути визначеними, конкретними та по можливості короткими; 6) повинні мати логічну й хронологічну послідовність [4, с. 7-8].

Також під час допиту експерта слідчий може прийти до різних висновків щодо необхідності додаткової чи повторної експертизи. Ось основні варіанти: 1) якщо під час допиту усі сумніви та незрозумілості у висновку експерта були усунені і слідчий вважає, що додаткова експертиза не потрібна для дослідження обставин; 2) якщо під час допиту залишилися прогалини та незрозумілості у висновку експерта, які не були усунені, то слідчий може вирішити, що потрібно призначити додаткову експертизу для детальнішого розгляду питання; 3) якщо під час допиту слідчий підтверджує свої сумніви щодо компетентності експерта або обґрунтованості його висновку, то може бути призначена повторна експертиза для перевірки та уточнення висновків. Важливо також пам'ятати, що відповіді експерта та його висновки можуть мати ймовірний характер, оскільки вони базуються на наявних даних та методах дослідження.

Підставою для виклику експерта для допиту в суді відповідно до ч. 1 ст. 356 КПК є необхідність роз'яснення даного ним висновку. Інші питання, пов'язані з висновком, зокрема й ті, які стосуються його особи і компетенції, мають з'ясуватися в суді іншими процесуальними шляхами, наприклад, шляхом подання та дослідження відповідних документів. При цьому виклик експерта для допиту для роз'яснення висновку можливий лише за клопотанням сторони кримінального провадження, потерпілого або за власною ініціативою суду [1].

Допит експерта здійснюється шляхом постановки йому запитань. Відповідно до ч. 2 ст. 356 КПК починається він з так званого прямого допиту, при якому першим експерта допитує сторона, за зверненням якої він проводив експертизу. Сторона, яка проводить прямий допит, для доведення достовірності висновку експерта має право надавати відомості, які стосуються знань, вмінь, кваліфікації, освіти та підготовки експерта, а отже й ставити експерту запитання з приводу цих відомостей, а експерт, у свою чергу, під час відповідей на ці та інші запитання має право користуватися своїми письмовими та іншими матеріалами, які використовувалися під час експертного дослідження [3, с. 72].

Після завершення прямого допиту експерта протилежній стороні надається право його перехресного допиту на предмет запитань, що ставилися йому при прямому допиті, так і усіх інших, але уже з протилежних позицій, з метою дискредитації як висновку експерта в цілому, так і дискредитації самого експерта [3, с. 72].

У випадку, коли суду надані два або більше висновків, які суперечать один одному, суд може призначити одночасний допит двох чи більше експертів для з'ясування причин розбіжності в їхніх висновках,

що стосуються одного і того самого предмета чи питання дослідження. Такий вид допиту називається шаховим і полягає у тому, що одна і та ж обставина, яка піддавалась дослідженню різними експертами, і яка були вирішена ними по-різному, з'ясовуються однією особою шляхом послідовної постановки цим експертами відповідних запитань [3, с. 73]. Метою шахового допиту є з'ясування причин розбіжності, суперечностей у висновках. Згідно з п. 1 ч. 2 ст. 332 КПК якщо розбіжностей і суперечностей у висновках експертів шляхом їх шахового допиту усунути не вдасться, суд за клопотанням сторін кримінального провадження, потерпілого чи за власною ініціативою вправі доручити проведення експертній установі, експерту або експертам повторної експертизи [1].

Підсумовуючи усе вищезазначене, можна сказати, що тактика допиту експерта в кримінальному провадженні в Україні передбачає ретельну підготовку, створення сприятливої атмосфери та вмиле керування процесом допиту. Важливо також враховувати, що відповіді експерта та його висновки можуть мати ймовірний характер, а рішення про необхідність додаткової чи повторної експертизи повинно базуватися на об'єктивних обставинах та доказах. Такий підхід допоможе забезпечити повноту та всебічність дослідження усіх обставин справи.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

2. Галушко А.В. Експерт як учасник кримінального провадження: теоретичний аспект. Право і суспільство. 2017. № 5. С. 237-243.

3. Попелюшко В. О. Експертні знання в кримінальному провадженні за новим КПК України та допит експерта в суді / В. О. Попелюшко // Криміналістика і судебная експертиза. - 2013. - Вып. 58(2). - С. 68-74. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/krise_2013_58\(2\)_15](http://nbuv.gov.ua/UJRN/krise_2013_58(2)_15).

4. Про тактику допиту судового експерта на досудовому слідстві [Електронний ресурс] / Є. Є. Демидова // Теорія і практика правознавства : електрон. наук. фах. вид. Нац. юрид. ун-ту ім. Ярослава Мудрого. - 2011. - N 1 (1). - С. 50

5. Суржан, Б. П. . (2018). Юридична відповідальність судового експерта у світлі судової реформи. Криміналістичний вісник, 30 (2), 46-54. <https://doi.org/10.37025/1992-4437/2018-30-2-46>.

Одержано 01.06.2024

Микола Миколайович ГОРДІЙЧУК,

курсант 2 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Олена Анатоліївна СОЛДАТЕНКО,

професор кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань Дніпровського державного університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ЕКСТРАДИЦІЇ ОСОБИ ПІД ЧАС ОСОБЛИВОГО ПОРЯДКУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

В сучасних умовах правоохоронні органи України стикаються з актуальними проблемами застосування екстрадиції осіб у контексті особливого порядку кримінального провадження. Зростання глобальних зв'язків та надзвичайно складні міжнародні відносини призводять до ситуацій, коли питання екстрадиції ускладнюються чи навіть стає нерозв'язним через наявність дипломатичних перешкод. Неодноразово виникає ситуація, коли неможливо досягти консенсусу з іншими країнами або міжнародними організаціями через різні обставини, такі як розрив дипломатичних зв'язків чи невизнання країни або території. Такі виклики вимагають уважного аналізу та пошуку ефективних рішень для забезпечення ефективності правосуддя та боротьби зі злочинністю на міжнародному рівні.

Досліджуючи різні аспекти процесуального порядку кримінального провадження, науковці звертаються як до аналізу диференціації кримінального процесу, так і до визначення процесуальної форми здійснення такого провадження. Видача особи (екстрадиція) як кримінальний процесуальний інститут охоплюється складною системою нормативно-правового регулювання, яка передбачає регламентацію як на рівні національного законодавства, так і на рівні міжнародно-правових правовідносин. Видачею особи (екстрадицією) є видача державі особи, яка розшукується компетентними органами з метою притягнення її до кримінальної відповідальності, тобто виконання вироку. Екстрадиція – це складний кримінальний процесуальний механізм, який складається з таких елементів: передбачене законом звернення про встановлення місцезнаходження на території запитуваної країни особи, що видається, та видачу цієї особи; перевірка всіх обставин, які можуть існувати при видачі даної особи;

прийняття встановленого законом рішення за запитом; здійснення фактичної передачі даної особи під юрисдикцію держави, яка запитує таку особу (п. 1 ч. 1 ст. 541 Кримінального процесуального кодексу України) (далі – КПК України) [1].

Глава 44 КПК України регулює процесуальний порядок екстрадиції особи. Однак норми, передбачені даною главою стосуються лише тих суб'єктів (учасників) кримінального провадження, які наділені міжнародно-правовою дієздатністю. Не вирішеним визнається питання щодо реалізації таких положень за умов, коли дипломатичними чи політичними особливостями взаємодії міжнародних суб'єктів блокується звичайна правова практика, при цьому не знімається обов'язок виконання завдань кримінального провадження, таких як захист прав осіб (потерпілого) або забезпечення обов'язкової відповідальності винної особи, при невизнанні сторони суб'єктом міжнародних правовідносин [2].

Слід вказати, що генеральна думка всіх рішень, пов'язаних із дослідженням даного кола питань, викладена в єдиній позиції Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), а саме: навіть якщо між державами припинені дипломатичні відносини або наявна повна їх відсутність, то все одно перед такими суб'єктами міжнародних відносин повинно забезпечуватися позитивна мінімальна співпраця у питаннях екстрадиції. Так, ЄСПЛ в умовах існуючих «дипломатичних перепон», якщо постає питання, яке пов'язане з розглядом питання про екстрадицію особи, посилається на положення ст. 2 Європейської конвенції з прав людини, яку має виконувати кожна держава-учасниця, ґрунтуючись на принципі позитивного процесуального здійснення обов'язків стосовно проведення ефективного розслідування кримінальних правопорушень [3]. Для прикладу, приймаючи рішення по справі «Гюзельюртлу та інші проти Кіпру і Туреччини» (п. 200), суд констатував порушення принципу співпраці між двома державами-відповідачами, передбачене ст. 2 Європейської конвенції з прав людини у процесуальному аспекті, тобто порушення зобов'язання про забезпечення мінімальної співпраці між такими державами [4].

Отже, узагальнюючи, проблеми застосування екстрадиції осіб у контексті особливого порядку кримінального провадження свідчать про необхідність подальшого удосконалення міжнародного правового співробітництва та механізмів врегулювання дипломатичних відносин з метою забезпечення ефективного захисту правосуддя та здійснення справедливості у глобальному масштабі. Вирішення цих проблем вимагає комплексного підходу та спільних зусиль міжнародної спільноти для забезпечення ефективного функціонування системи кримінального правосуддя та протидії злочинності.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012. № 4651-VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 15.05.2024).

2. Соколенко І.С. Інститут екстрадиції в міжнародному праві. - Дипломна робота на здобуття ступеня бакалавра спеціальності "Міжнародне право". - Національний авіаційний університет. - Київ, 2021. - 87 с.

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини): Міжнародний документ від 04.11.1950. № 995_004. Рада Європи. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 15.05.2024).

4. Гюзельюртлу й інші проти Кіпра та Турції: Справа Європейського суду з прав людини. № 36925/07. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf?library=ECHR&id=001-198768&filename=CASE%20OF%20G%C3%9CZELYURTLU%20AND%20OTHERS%20v.%20CYPRUS%20AND%20TURKEY%20-%20\[Russian%20translation\]%20by%20Development%20of%20Legal%20Systems%20Publ.%20Co.pdf](https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf?library=ECHR&id=001-198768&filename=CASE%20OF%20G%C3%9CZELYURTLU%20AND%20OTHERS%20v.%20CYPRUS%20AND%20TURKEY%20-%20[Russian%20translation]%20by%20Development%20of%20Legal%20Systems%20Publ.%20Co.pdf)

Одержано 02.06.2024

Максим Дмитрович ГОРЕЦЬКИЙ,

курсант 2 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Олена Анатоліївна СОЛДАТЕНКО,

професор кафедри кримінального процесу Дніпровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичний наук, доцент

АКТУАЛЬНІ ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕДУРИ ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОРУПЦІЙНІ ЗЛОЧИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У багатьох країнах світу корупція проникла у всі сфери політичного та адміністративного життя, що призвело до погіршення економічної та політичної ситуації, а також значної шкоди суспільним інтересам. Це примусило законодавців різних країн звернути увагу на це проблемне явище і шукати ефективні способи боротьби з корупцією через вдосконалення правових механізмів.

Україна стикається з серйозною проблемою корупції, яка охоплює більшість державних структур і перешкоджає нормальному функціонуванню суспільства, тим паче в умовах воєнного стану. Для поліпшення боротьби з цим явищем та забезпечення ефективної роботи правоохоронних органів у протидії корупції, включаючи осіб з процесуальним імунітетом, необхідно вдосконалити кримінально-процесуальний механізм, а також вирішити причини, що сприяють корупції [1].

Деяким категоріям виборних і посадових осіб виконавчої, законодавчої і судової гілок влади, відповідають спеціальні правила кримінального провадження щодо них, закріплені кримінально-процесуальним законодавством України. Дані вимоги до кримінального провадження цієї групи осіб існують для реалізації та забезпечення роботи системи надання гарантій їх діяльності. Їх наявність дає змогу для використання додаткових заходів захисту від можливих фактів застосування репресивних методів з метою перешкоджання законній діяльності цього кола осіб, а також розправі над ними за здійснювану ними законну професійну діяльність. Комплекс вимог, які висуваються щодо здійснення кримінального провадження стосовно певної категорії осіб – це певна система юридичних норм, які визначають особливий порядок проведення процесуальних і слідчий дій за участю таких осіб або безпосередньо щодо цих осіб [2].

Кримінальне процесуальне законодавство по притягненню до кримінальної відповідальності певного кола осіб міститься в окремих положеннях, викладених системно та спрямованих на реалізацію додаткових гарантій незалежності спеціальних суб'єктів кримінального провадження. Дані гарантії є досить дискусійним питанням, адже в умовах реалізації конституційного принципу рівності всіх перед законом і судом, даний факт є дуже спірним. Науковці також виокремлюють думку щодо наявності ситуацій, коли реалізація цих гарантій призводить до неможливості притягнути певну особу до кримінальної відповідальності через ті привілеї, якими вона наділена. Слід зазначити, що стосовно осіб, які мають особливий правовий статус, не застосовується звільнення від кримінальної відповідальності за вчинювані ними злочини, а передбачається особливий процес притягнення до кримінальної відповідальності, який надає їм належні умови діяльності. Загальновизнаним є факт щодо узгодженості даного положення (передбачуваності законом відповідної спеціальної процедури) з законодавством, яке відповідає багатьом цивілізованим державам [3].

Кримінальне провадження стосовно окремої категорії осіб – це передбачена Кримінальним процесуальним кодексом України

форма, яка характеризується своїм ускладненням, яке виникає в результаті наявності кола важливих питань, які постають в умовах виконання службових обов'язків цією категорією осіб, і необхідністю забезпечення спеціального правового режиму, що гарантував би їх незалежність та неупередженість під час ухвалення рішень. Слід вказати, що при реалізації спеціальної форми кримінального судочинства не порушується принцип рівності перед законом і судом, адже при цьому надаються гарантії рівності прав та свобод, незалежно від посади, переконань та інших обставин [4].

У контексті воєнного стану вдосконалення процедури притягнення до кримінальної відповідальності за корупційні злочини набуває особливого значення, оскільки воно не лише сприяє збереженню стабільності та безпеки в країні, а й змушує владу та правоохоронні органи швидко та ефективно реагувати на цю загрозу. Серед актуальних шляхів удосконалення процедури можуть бути: посилення відповідальності за корупційні дії під час воєнного стану, впровадження спеціалізованих судових та правоохоронних підрозділів для оперативного реагування на корупційні порушення, а також активізація міжнародного співробітництва в області протидії корупції. Такі заходи не лише покажуть непохитну волю держави боротися з корупцією, а й забезпечать ефективне функціонування в умовах воєнного стану, зберігаючи правовий порядок і довіру громадян до державних інститутів.

Список бібліографічних посилань

1. Мезенцева І., Боровик А. Шляхи удосконалення інституту звільнення від кримінальної відповідальності за корупційні злочини. Підприємництво, господарство і право. 2016. №4. С. 87-91.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n384>. (дата звернення: 10.05.2024).
3. Зеленська, М. І. Кримінальне провадження щодо окремої категорії осіб: питання соціально-правової природи. Вісник кримінально-судочинства. 2018. № 1. С. 25-31.
4. Актуальні проблеми протидії корупції : монографія / за заг. ред. В.І. Борисова. Х., 2012. 221 с.

Одержано 02.06.2024

Артем Анатолійович ГРОМОВИЧ,

курсант групи Ф-4-101

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-3536-8680>

Науковий керівник:

Олена Сергіївна ГОРАЩ,

викладач кафедри кримінального права

і кримінології факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-1333-480X>

ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ, ВЧИНЕНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРИЧИНИ, МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ АСПЕКТИ, КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ НАСЛІДКИ

Від початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України, наші громадяни, окрім збройної агресії, зіштовхнулися з низкою проблем, однією з яких є збереження свого майна під час військових дій.

Соціально-економічні причини більшості кримінальних правопорушень проти власності, вчинених в умовах воєнного стану, мають глибоке коріння через загальну нестабільність та невизначеність, що панують в Україні сьогодні. І однією з ключових причин є економічна нестабільність, яка супроводжується значним зниженням доходів населення, руйнуванням підприємств та інфраструктури, а також високим рівнем безробіття. Втрата роботи та засобів до існування змушує людей шукати альтернативні способи забезпечення своїх базових потреб, включаючи незаконні дії, такі як викрадення та привласнення чужого майна. Люди, які стикаються з постійними загрозами для свого життя і здоров'я, часто втрачають віру у здатність держави забезпечити їхній захист та добробут. Це призводить до зниження рівня довіри до органів державної влади і підвищення рівня відчуття безкарності серед населення.

Також важливу роль відіграють психологічні аспекти. Постійний стрес, травматичні події та відчуття небезпеки можуть призвести до деградації моральних норм та соціальних цінностей. Люди починають діяти виходячи з інстинктів виживання, а не з моральних чи правових принципів. Відчуття безвиході та відсутність перспектив на майбутнє підштовхують їх до крайніх дій.

З морально-етичної точки зору, розкрадання чужого майна є неприйнятним, адже воно базується на використанні людського горя та вразливості громадян, які переживають надзвичайні страждання через військові дії, втрату домівок, рідних та майна, а злочинці, в свою чергу, збагачуються на їхньому нещасті, що суперечить основним принципам людяності та співчуття, що є аморальним.

Також, особливого значення набувають етичні норми, адже війна є випробуванням не тільки для кожного українця чи українки, а і всього суспільства в цілому, а дії зловмисників, в умовах сьогодення, підривають суспільну довіру серед населення, які є необхідними для виживання і опору агресору та порушують основні принципи справедливості та рівності. Проте, багато волонтерів та простих громадян допомагають армії, підтримують біженців, займаються гуманітарною допомогою. Такі дії є прикладом позитивної морально-етичної поведінки, яка протистоїть аморальності тих, хто наживається на чужому горі.

З перших днів війни Росії проти України в країні з'явилися злочинці-мародери. Це порушники, які користуються важкою ситуацією в окремих районах України та намагаються "під шумок" вивезти награбоване зі зруйнованих міст і селищ[1]. І аналізуючи фактичні обставини, які склалися, можемо помітити, що під час війни багато громадян вживають поняття «мародерство» в іншому розумінні, охоплюючи ним не лише злочини, вчинені військовими, але й цивільними, які розкрадають майно, використовуючи несприятливий період для всієї країни – воєнний стан[2]. Однак, випадки викрадення майна цивільними особами не на полі бою, назвати мародерством, з юридичної точки зору, буде некоректним. Адже згідно зі ст. 432 КК України, мародерство – це дії, які пов'язані із викраденням на полі бою речей, що знаходяться при вбитих чи поранених (мародерство)[3], що відноситься до категорії військових злочинів. Відмінність мародерства від кримінальних правопорушень проти власності, полягає, насамперед, в місці викрадення та у тому, кому саме належало викрадене майно. А тому називати мародерами тих, хто скоює кримінальні правопорушення такі як крадіжка (ст.185 КК України), грабіж (ст.186 КК України), розбій (ст.187 КК України), вимагання (ст.189 КК України) та привласнення, розтрату майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст.191 КК України), прирівнюючи ці суспільно небезпечні діяння, буде помилкою.

У зв'язку з повномасштабним вторгненням Російської Федерації на територію України постало питання про необхідність внесення змін до Кримінального Кодексу України щодо посилення кримінальної

відповідальності за певні кримінальні правопорушення, вчинені під час воєнного стану, в тому числі внесенню змін потребували і окремі статті з розділу VI «Кримінальні правопорушення проти власності» КК України.

Відтак, 03.03.2022 року президент України Володимир Зеленський підписав Закон № 2117-IX «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство»[4]. Ці зміни торкнулися посилення відповідальності за дії, під якими розуміється мародерство (викрадення на полі бою знаходяться при вбитих або поранених речей, а також використання трагічних обставин, бойових дій для власної наживи шляхом пограбування людей) вважається військовим злочином та передбачено позбавлення волі на строк від 5 до 10 років. Законодавець також доповнив склади кримінальних правопорушень, передбачені у статтях 185, 186, 187, 189, 191 КК України, кваліфікуючою ознакою – вчинення в умовах воєнного або надзвичайного стану. Тому за вчинення кримінальних правопорушень проти власності в умовах воєнного або надзвичайного стану відповідальність стала жорсткішою.

Актуальним питанням є і притягнення до відповідальності за мародерство та кримінальні правопорушення проти власності російських військовослужбовців, які вже покинули територію України. На інтернаціональному рівні це можливо через Міжнародний кримінальний суд на підставі Римського статуту. Серйозність і масштаби вчинених таких діянь є безпрецедентними в історії світу, тому лише спільні зусилля міжнародних і національних фахівців допоможе притягнути до відповідальності[5].

Враховуючи вище сказане, можна зробити висновок, що військові дії, які відбуваються на території нашої держави, створюють умови для соціальної напруженості та дезорганізації суспільства. Проте, наші громадяни, у більшості випадках, демонструють високий рівень моральної стійкості та солідарності. Посилення відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень проти вчасності і мародерство мало на меті поліпшити життя наших громадян, забезпечити дотримання їх прав та свобод, а також сприяти певному розвитку. Але разом з тим важливо продовжувати міжнародні зусилля для притягнення до відповідальності російських військових. Координовані дії на всіх рівнях необхідні для ефективного запобігання та боротьби зі злочинами проти власності в умовах війни.

Список бібліографічних посилань

1. Покарання за мародерство в Україні: що загрожує злочинцям під час воєнного стану. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/styler/nakazanie-maroderstvo-ukraine-grozit-prestupnikam-1649341259.html>

2. Відмежування мародерства як воєнного кримінального правопорушення від суміжних у сучасних реаліях. URL: <http://legalclinic.nlu.edu.ua/2022/06/03/vidmezhuвання-maroderstva-yak-voyennogo-kryminalnogo-pravoporushennya-vid-sumizhnyh-u-suchasnyh-realiyah/>

3. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 12.05.2024р.)

4. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство : Закон України від 3 берез. 2022 р.№ 2117-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-20#Text> (дата звернення: 12.05.2024р.)

5. Відмежування мародерства як воєнного кримінального правопорушення від суміжних у сучасних реаліях. URL: <http://legalclinic.nlu.edu.ua/2022/06/03/vidmezhuвання-maroderstva-yak-voyennogo-kryminalnogo-pravoporushennya-vid-sumizhnyh-u-suchasnyh-realiyah/>
Одержано 01.06.2024

Валерія Олександрівна ГУДЗЕНКО,

студентка групи ПЗдср-22-3 факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Валерій Дмитрович ПЧОЛКІН,

професор кафедри кримінального процесу,

криміналістики та експертології факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, професор

ПІЗНАВАЛЬНА СУТНІСТЬ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ

Слідчий огляд є однією з невідкладних слідчих (розшукових) дій, яка регламентується статтями 233, 237–239, 241 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) [1]. За його допомогою може бути одержана важлива інформація, здатна вплинути на ефективність розкриття злочину. Огляд — це слідча дія, яка полягає у безпосередньому сприйнятті об'єктів з метою виявлення слідів злочину та інших речових доказів, з'ясування обставин події, а також обставин, що мають значення для кримінального провадження [2, с.275].

Огляд місця події передбачає обрання методів, які визначають послідовність дій слідчого. До традиційних належить концентричний

метод (від периферії до центра), який найбільш доцільно обирати у випадках, коли центр місця події не має чітко визначених меж і увагу слід зосередити на окремих слідах та речових доказах, що дозволяє визначити центр і характер події. Ексцентричний метод (від центра до периферії) є оптимальним при розслідуванні злочинів, де подія має центр (наприклад, труп або центр зіткнення автомашин). Огляд центра події є передумовою для цілеспрямованого виявлення слідів, пов'язаних з діями злочинця на місці події. Фронтальний (лінійний) метод застосовується під час огляду значних площ, де місце події пов'язане з великою кількістю і розосередженням слідів та речових доказів. Для огляду місця події можуть бути обрані й інші методи, зокрема уявне розбиття місця на квадрати, сектори або інші ділянки, зручні для мети огляду приміщень чи місцевості. Методи огляду можуть бути й комбінованими, залежно від ситуації огляду, а також комплексу слідів і речових доказів, які виявлені під час огляду.

У криміналістичній літературі зазначається, що «тактика огляду має пізнавальну діяльність, яка часто розглядається як своєрідна логіка огляду. До структури пізнавальної діяльності входять такі елементи: 1) речові ознаки злочину, що потрапляють у поле зору слідчого; 2) версії про механізм розслідуваної події; 3) уявна модель цієї події; 4) виведення наслідків із даної моделі, тобто суджень про обставини і сліди, які повинні мати місце, якщо відтворена модель є правильною. У реалізації цього механізму одну з основних ролей відіграє аналіз обстановки місця події й слідів, які виявлені у зв'язку з подією злочину» [2, с.283].

В основі аналізу обставин події має бути інформація отримана в процесі: а) проведення огляду місця події; б) переслідування і затримання правопорушників за слідами або указаними потерпілими і очевидцями напрямками переміщення правопорушника або за результатами роботи службового собаки, організація загороджувальних заходів, у тому числі в місцях можливого перебування або появи правопорушників; в) проведення розшукових заходів у місцях перебування осіб, схильних до вчинення правопорушень (у тому числі збуту викраденого майна); г) виявлення свідків та очевидців події, опитування (у разі внесення відомостей в ЄРДР - допит) з цією метою осіб, які проживають або працюють поблизу місця вчиненого діяння, а також осіб, які могли перебувати на можливих шляхах руху правопорушника до та від місця події; г) установлення базових станцій операторів мобільного (рухомого) зв'язку, що обслуговують територію, на якій знаходиться місце вчинення кримінального правопорушення, та можливих напрямків руху особи, яка його вчинила, а також

інших місць з урахуванням обставин кримінального правопорушення та інші передбачені законодавством заходи та дії, необхідні для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила. У разі якщо в результаті проведених першочергових заходів і невідкладних слідчих (розшукових) дій не встановлено особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, керівник органу, підрозділу поліції організовує і забезпечує подальшу роботу з розкриття цього кримінального правопорушення[3].

Для реалізації пізнавальної функції огляду широко використовуються науково-технічні засоби, що входять до комплексу слідчої валізи. У разі потреби можуть застосовуватися інші науково-технічні засоби, необхідні для попереднього дослідження плям, що нагадують кров, прочитання за допомогою світлофільтрів текстів, що погано розрізняються або є малопомітними, та ін. Поряд з технічними засобами із слідчої валізи можуть бути залучені мобільні лабораторії, обладнані комплектами криміналістичних засобів більш широкого профілю. Під час застосування науково-технічних засобів у процесі огляду місця події, а також при вивченні слідів або речових доказів слідчий може залучити спеціаліста-криміналіста, який надасть допомогу у вирішенні питань, пов'язаних з аналізом слідів (визначення розміру взуття, якою рукою залишено слід, у якій галузі виробництва використовуються знайдені під час огляду інструменти та ін.). Такі відомості є вихідними для висунення версій, що визначають напрям розслідування, пошук осіб, які вчинили злочин, можливості проведення різних експертних досліджень[4, с. 77–82].

Отже, огляд місця події має пізнавальну сутність і проводиться з метою виявлення і фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення, які допомагають виявити особу, яка вчинила злочин. Залежно від характеру відображення на місці події можна уявити ситуації, коли подія злочину мала дійсне та повне відображення, а також слідчу ситуацію, коли подія не знаходить свого явного відображення або має фальшиве відображення. Кожна ця ситуація визначає подальшу пізнавальну діяльність слідчого у кримінальному провадженні.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

2. Криміналістика: підруч. В.Ю. Шепітько. В.О. Коновалова, В.А. Журавель [та ін.]/ за ред. В.Ю. Шепітька. 5-те вид. переробл. та допов. К.: Ін Юре, 2016.

3. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України : наказ МВС України від 07.07.2017 № 575. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17>.

4. Федосова О. В. Наукові підходи щодо організації розслідування кримінальних правопорушень. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку*: матеріали XXXIII Міжнародної науково-практичної конференції / за ред. І.В. Жукової, Є.О. Романенка. м. Паола (Мальта). ГО «ВАДНД», 7 червня 2023 року. С. 77–82.

Одержано 01.06.2024

Марина Олександрівна ДЗЕРКАЛЬ,

здобувач 2 курсу (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право»

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Сергій Володимирович БАБАНІН,

доцент кафедри кримінального права та кримінології

Дніпровського національного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ

Найпоширенішою проблемою сьогодення є злочинність неповнолітніх осіб, це пов'язано з соціально-економічною кризою в Україні, в своїй мірі з безробіттям та питанням, щодо виховання підлітків, оскільки неповнолітні особи потребують суворішого контролю за їх діяльністю. За статистичними даними злочинність серед неповнолітніх значно перевищує кількість злочинності в загальній кількості [5,ст.263].

Для повного розуміння кримінальної відповідальності, а саме віку з якого вона може наставати, нам слід звернутись до норм Кримінального кодексу України. В статті 22 ККУ зазначається, що кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення кримінального правопорушення виповнилося шістнадцять років[1]. З цього приводу в своїй роботі зазначив науковець Н.М. Мирошніченко, щодо того, що законодавець враховує лише календарний вік, тобто від народження до вчинення кримінального правопорушення, а вірним науковець зазначає встановлення чітких вікових стандартів, які відповідають без винятково встановленому віку[2, ст.159].

Важливими факторами вчинення неповнолітніми кримінальних правопорушень, є їх соціалізація та культурне виховання. Підліток, який соціально орієнтований, психічно стабільний менш схильний до вчинення протиправних дій, відштовхуючись від вище зазначеного можемо провести паралель, тобто особа яка не має стабільного психічного здоров'я, не соціалізована в суспільстві з великою ймовірністю вчинить або вчинила протиправне діяння. На нашу думку, для осіб які схильні до вчинення протиправних діянь необхідно проводити профілактичні бесіди, інтерактивні зайняття з правоохоронними органами та психологами.

Науковець М.О. Мінц звертає увагу, що для профілактики, попередження та усунення злочинності серед підлітків необхідно, по-перше укріплення соціалізації сім'ї, по-друге залучення підлітків до здорового способу життя, занять спортом, культурного виховання. По-третє збільшення зайнятості підлітків, доступність офіційного працевлаштування[3, ст.258].

Проблемою на законодавчому рівні є недостатня розробленість кримінально-правових заходів впливу на підлітків. На сьогодні Кримінальний кодекс України має в наявності лише 5 основних заходів впливу, це штраф, громадські роботи, виправні роботи, арешт, позбавлення волі на певний строк. До додаткових відносяться штраф, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Але ми вважаємо недоцільним кримінально-правовим заходом впливу на неповнолітніх позбавлення права обіймати певні посади та займатися певною діяльністю, бо переважна кількість неповнолітніх непрацевлаштована. Як зазначають деякі науковці, що для вирішення цього питання законодавство має знизити вік кримінальної відповідальності[4,ст.110]. Але ми вважаємо, що такі зміни в законодавстві не призведуть до поліпшення становища та зниження злочинності серед неповнолітніх, для цього потрібні реабілітаційні центри для підлітків які перепадають до групи ризику, тобто є кримінально уразливі.

Отже, на підставі вищезазначеного можна зробити висновок, що питання, щодо підлітків правопорушників є відкритим та не вирішеним до кінця. Ми зазначили свою думку, щодо проведеної регулярних профілактичних, інтерактивних занять разом з правоохоронцями. Психологи є не менш важливі в розвитку та соціалізації підлітка, варто зазначити, що їх психічний стан нестабільний та легко піддається різним подразненням, на підставі цих подразників неповнолітні і вчиняють різні правопорушення. Також підґрунтям вчинення правопорушень є малий достаток в сім'ї, безробіття та неблагополучних сімей,

завичай таким питанням займаються органи опіки та соціальні служби та орган Національної поліції України займає не останнє місце в цьому питанні. Науковці акцентують увагу на недостатності кримінально-правових заходів впливу на неповнолітніх та недоречність застосування окремих заходів, які ми вказували вище. Одним з варіантів вирішення питання злочинності неповнолітніх може бути створення дитячо-юнацьких організацій, залучення підлітків до спортивних заходів, особливо до благодійних, які проводяться на збір коштів для військових[4,ст.110].

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний Кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР) 2001 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 02.06.2024)

2. Кримінальний кодекс України / Баулін Ю. В., Борисов В. І., Гавриш С. Б. та ін. – К. : Видавничий дім «Ін Юре», 2003. – 1196 с.

3. Дзивицька Ю.О. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх. Харківський національний університет внутрішніх справ 2015 р. ст.258-259

4. Панченко К.Ю. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх. Вінницький національний аграрний університет. м Вінниця 2021 р. ст. 110

5. Головійчук Л. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх. Університет митної справи та фінансів 2019р. ст.263-264

Одержано 02.06.2024

Артем Геннадійович ДОВИДЕНКО,

курсант 2 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Олена Анатоліївна СОЛДАТЕНКО,

професор кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ЗАСАДИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Базою будь-якої діяльності завжди є її принципи (засади), на яких вона ґрунтується, у зв'язку з чим їх дослідження завжди актуальне. Якщо розглянути кримінальну процесуальну діяльність, то

вона є важливою складовою державної діяльності, яка спрямована на захист особи, держави і суспільства від кримінальних правопорушень. Із врахуванням цього, доцільно вивчати її засади та визначити поняття «засади кримінального процесу». Розуміння сторонами кримінального провадження і його учасниками цього поняття сприятиме ефективному проведенню всього кримінального провадження та виконанню його завдань.

Загальні засади (принципи) - важлива складова, на якій ґрунтується весь кримінальний процес, оскільки вони становлять фундаментальний характер, тобто служать основою для створення та розвитку правових норм. Крім того, засади (принципи) кримінального провадження відіграють особливу роль у випадках відсутності чіткого нормативного регулювання певних правових положень (прогалін), як це регламентовано ч. 6 ст. 9 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) [1].

О.П. Кучинська визначає засади кримінального провадження як «передбачені законом фундаментальні правові положення, що відображають панівні в державі ідеї про належне ведення кримінального провадження. Ці засади, діючи системно, вирізняються соціальною обумовленістю, нормативністю, універсальністю, основоположністю, та непорушністю. Вони визначають форму, зміст і спрямованість, стадій та інститутів кримінального провадження, гарантують захист прав, свобод та законних інтересів його суб'єктів. Порушення цих засад обов'язково тягне за собою скасування або перегляд рішень у справі або застосування інших заходів процесуальної відповідальності» [2, с. 125–130].

Група науковців пропонує внести до КПК України такі засади, як гуманізм, справедливість і толерантність. На нашу думку, ця пропозиція потребує часткового врахування, оскільки важливо забезпечити моральне обґрунтування низки правових категорій. Наприклад, Н.В. Марущак вдало підкреслює, що як моральні норми слід розглядати розширення права на захист, імунітет свідка, запровадження суду присяжних, розширення судових повноважень на досудових стадіях, відмову від обвинувального ухилу в судовій діяльності, а також зміцнення процесуального положення особи в кримінальному процесі [3, с. 86].

Європейський суд з прав людини (далі - ЄСПЛ) приділяє особливу увагу забезпеченню законності втручання держави в особисте життя людини, обмеженню її недоторканості та права на справедливий судовий розгляд незалежним і неупередженим судом. Наприклад, у справі «Салов проти України» ЄСПЛ допомагає глибше зрозуміти

зміст принципу верховенства права. ЄСПЛ зазначає, що «право на справедливий судовий розгляд, передбачене статтею 6 параграф 1 Конвенції, включає повагу до принципу верховенства права. Один із основних аспектів цього принципу – правова певність, яка означає, що коли рішення суду стає остаточним, воно не може бути оскаржене іншим судовим рішенням. Відповідно до цього принципу, жодна зі сторін не може вимагати перегляду остаточного і обов'язкового рішення з метою повторного розгляду справи та отримання нового рішення. Повноваження судів вищих інстанцій на перегляд рішень повинні застосовуватися для виправлення судових помилок, а не для повторного розгляду справи по суті» [4].

Підсумовуючи визначення поняття «засади кримінального процесу» варто вказати, що вони є основними, ключовими принципами, які визначаються як нормами правових актів, так і такими, що не закріплені в окремих правових нормах, але впливають з них. Ці принципи є основою та визначають зміст і форму досудового розслідування і судового провадження, а також процесуальні дії, пов'язані з вчиненням діяння, передбаченого законом України про кримінальну.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 19.05.2024).

2. Кучинська О.П. Роль принципів кримінального провадження в механізмі забезпечення прав його учасників: дис. д-ра юрид. наук. Київ, 2013. 441 с. (дата звернення: 19.05.2024).

3. Марущак Н. В. Про моральність принципів кримінального процесу. Актуальні проблеми юридичної науки та практики. № 1(3). 2017. С. 84–88. (дата звернення: 19.05.2024).

4. Справа «Салов проти України» (Заява № 65518/01). Рішення від 6 вересня 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_428#Text (дата звернення: 19.05.2024).

Одержано 02.06.2024

Артем Геннадійович ДОВИДЕНКО,

курсант 2 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Світлана Володимирівна КОРОГОД,

старший викладач кафедри кримінального права та кримінології Дніпровського державного університету внутрішніх справ, доктор філософії в галузі права

ПОВТОРНІСТЬ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

У сучасному суспільстві однією з найбільш актуальних проблем у сфері правопорядку є питання повторності кримінальних правопорушень. Повторність вчинення кримінальних правопорушень становить серйозний виклик для правоохоронних органів та судової системи, оскільки вона піддається ефективному запобіганню та контролю. Наслідком повторних правопорушень може бути не лише загроза громадській безпеці, але і втрата довіри громадян до системи правосуддя, що підриває основи правової держави. У зв'язку з цим важливо розглядати причини, які спонукають осіб до повторних правопорушень, а також шляхи їх ефективного запобігання та управління.

З точки зору соціально-правового явища множинність кримінальних правопорушень характеризується як негативний соціальний факт, який характеризується наявністю в діях особи ознак вчинених нею двох або більшої кількості кримінальних правопорушень, передбачених діючим кримінальним законом [1, с. 130].

У кримінально-правовій науці розглядувану доктринальну категорію «множинності кримінальних правопорушень» вперше було використано О.М. Яковлєвим. І досі серед науковців існує чимало думок стосовно того, що необхідно розуміти під поняттям множинності кримінальних правопорушень. Зокрема, деякі науковці, під терміном «множинність кримінальних правопорушень» розуміють наступне: вчинення двох або більше кримінальних правопорушення, кожне з яких є окремим кримінальним правопорушенням, визначеним у Особливій частині Кримінального кодексу України. Такі правопорушення можуть бути здійснені як індивідуально, так і за участю інших осіб [2].

Підхід деяких науковців до визначення множинності кримінальних правопорушень, акцентує увагу на соціальному аспекті цього

явища, і є важливим для розуміння ширшого контексту, у якому відбуваються кримінальні правопорушення. На думку вище згаданого автора, головне значення множинності полягає у відображенні випадків, коли одна особа вчиняє кілька кримінальних правопорушень, незалежно від того, чи притягається ця особа до кримінальної відповідальності одночасно за всі ці діяння, чи вже була засуджена за деякі з них [3].

Одним із видів множинності кримінального правопорушення є повторність. Згідно з ч. 1 ст. 32 КК України, базове визначення повторності полягає у вчиненні двох або більше кримінальних правопорушень, які передбачені тією самою статтею або частиною статті Особливої частини КК України. Це означає, що повторність зосереджується на випадках, коли особа вчиняє кілька правопорушень одного і того ж типу, визначеного конкретним положенням кримінального законодавства. Водночас, ч. 3 ст. 32 КК України розширює це визначення, вказуючи на інший вид повторності, що включає вчинення кримінальних правопорушень, передбачених різними статтями чи частинами статті Особливої частини КК України, але лише у випадках, спеціально передбачених законом [4].

Повторне кримінальне правопорушення може бути як таким, що збігається, так і таким що не збігається за формою провини з попереднім кримінальним правопорушенням. Для наявності рецидиву немає значення ні тяжкості, ні характер скоєних кримінальних правопорушень, ні вид, ні розмір покарання. Характер скоєних кримінальних правопорушень та його тяжкість визначають лише ступінь суспільної небезпеки рецидиву, а вигляд і розмір покарання – ступінь суспільної небезпеки особистості рецидивіста, є підставою виділення груп більш-менш небезпечних рецидивістів. Повторністю однорідних кримінальних правопорушень прийнято вважати вчиненням двох або більше кримінальних правопорушень, які пов'язані однаковими або подібними об'єктами, що вчиняються в межах однієї і тієї самої форми вини [5].

Деякі дослідники, зокрема Н. І. Устрицька, вважає, що для визнання повторного вчинення кримінального правопорушення необхідно, щоб було накладено покарання за перше правопорушення або щоб існувало судове рішення щодо засудження особи. Ця точка зору виходить з припущення, що накладення покарання є показником попередньої суспільної реакції на кримінальне правопорушення і відображає рівень суспільної небезпеки, який представляється правопорушником [6].

Аналіз статей Особливої частини Кримінального кодексу України, які регулюють повторність як кваліфікуючу ознаку, дозволяє

прийти до висновку, що повторність кримінальних правопорушень полягає у вчиненні особою кількох суспільно небезпечних дій, кожна з яких є правопорушенням і підпадає під кримінальне карання. Іншими словами, для того, щоб визнати повторність кримінальних правопорушень, необхідно перевірити, що особа вчинила правопорушення як у першому, так і у другому випадку, і ці дії не є будь-якими іншими правопорушеннями [7, с. 142].

Отже, проблема повторності кримінальних правопорушень є серйозним викликом для суспільства та правоохоронних органів, оскільки вона створює загрозу громадській безпеці і порушує основи правової держави. Негативні наслідки повторності кримінальних дій вимагають системного підходу до їх запобігання та контролю. Необхідно посилювати превентивні заходи, спрямовані на реабілітацію та ресоціалізацію правопорушників, а також зміцнювати співпрацю між правоохоронними органами та іншими секторами суспільства з метою зменшення випадків повторних правопорушень. Тільки шляхом комплексного та систематичного підходу можна досягти успішного управління цією проблемою та забезпечити стабільність і безпеку в суспільстві.

Список бібліографічних посилань

1. Кравчук Г.В. Поняття та юридична характеристика множинності злочинів. *Студентський Вісник національного університету водного господарства та природокористування*. Випуск 2 (8) 2017. С. 129-131. (дата звернення: 26.05.2024).
2. Спінатій В.В. Множинність у кримінально-правовій доктрині: дефініція та ознаки. 2019. (дата звернення: 26.05.2024).
3. Парнюк В.О. Об'єктивна сторона кримінального правопорушення : дис. *Національний авіаційний університет*, 2020. URL: <https://dspace.nau.edu.ua/handle/NAU/44847> (дата звернення: 26.05.2024).
4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 26.05.2024).
5. Колос О.В. Повторність злочинів у кримінальному праві України. 2018. (дата звернення: 26.05.2024).
6. Цепков В.Ю., Савенко В.П. Поняття та правові наслідки повторності кримінальних правопорушень. The 6 th International scientific and practical conference "European scientific congress" (July 10-12, 2023). *Barca Academy Publishing, Madrid, Spain*. 2023. 212 p. 2023. С. 209. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2023/07/>

EUROPEAN-SCIENTIFIC-CONGRESS-10-12.07.23.pdf#page=209 (дата звернення: 26.05.2024).

7. Хохлова І. В. Кримінальне право України. Заг. частина: Навч. посіб. К.: ЦНЛ, 2020. 272 с. (дата звернення: 26.05.2024).

Одержано 31.05.2024

Юрій Валерійович ЖОВТАН,

доктор філософії в галузі права, адвокат;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4595-2887>

**ДОСЛІДЖЕННЯ ОКРЕМИХ АСПЕКТІВ ЩОДО
СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ВІДКРИТТЯ МАТЕРІАЛІВ
ТА ВИКЛЮЧЕННЯ НЕОБХІДНОСТІ ЗВЕРНЕННЯ СТОРОНИ
ОБВИНУВАЧЕННЯ ІЗ ЗАПИТОМ ДО СТОРОНИ ЗАХИСТУ**

При вдосконаленні норм КПК України необхідно враховувати практичні напрацювання та систематичне використання в практичній діяльності норм чинного кримінального процесуального законодавства України. Досліджуючи в своїй дисертаційній роботі «Доступ до матеріалів досудового розслідування: теорія і практика» [1] питання, щодо обов'язку сторін відкривати матеріали, які є в їх розпорядженні, протилежній стороні, відповідно ч.9 ст. 290 КПК України, та з відкриттям матеріалів, що знаходяться в розпорядженні сторони захисту, відповідно до абз.1 ч.6 ст.290 КПК України, ми прийшли до висновку щодо необхідності вдосконалення вищевказаних норм та внесення до них деяких змін.

Перше питання, яке є проблемним, і має певні прогалини, які тягнуть за собою зловживання сторонами своїх процесуальних прав в силу своєї недосконалості, стосується ч.9 ст. 290 КПК України, в якій зазначено, що сторони кримінального провадження зобов'язані письмово підтвердити протилежній стороні, а потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження – прокурору, факт надання їм доступу до матеріалів із зазначенням найменування таких матеріалів.

В даному випадку привертає увагу визначення «із зазначенням найменування таких матеріалів», оскільки така норма є абстрактною, адже не визначає конкретної назви документа та дату його складання, що призводить до прийняття рішення сторонами зазначення або не зазначення документів, при відкритті матеріалів, на власний розсуд.

Як свідчить практика, майже завжди, сторона обвинувачення відкриваючи матеріали стороні захисту вказує в протоколі інформацію лише про номери томів та кількість сторінок в томах, які надані для ознайомлення. Такий підхід унеможливорює підтвердження стороною обвинувачення доведення ознайомлення стороні захисту з доказами, які їй насправді були відкриті. В той же час, при розгляді справи по суті в суді, сторона захисту, посилаючись на ч.12 ст.290 КПК України, може зазначити про не відкриття таких матеріалів, що призведе до визнання відомостей, які містяться в них недопустимими.

Це стосується і сторони захисту в розрізі питання неможливості доведення відкриття матеріалів стороні обвинувачення, які знаходяться в розпорядженні сторони захисту, і які насправді були відкриті стороні обвинувачення.

Також, існує інша проблематика щодо відкриття сторонами матеріалів при завершенні досудового розслідування. Так, наприклад, непоодинокі випадки, коли Верховний Суд вказує на те, що сторона захисту має скористатись своїм правом на ознайомлення та звернутись до сторони обвинувачення на стадії відкриття матеріалів, в порядку ст.221 КПК України, з клопотанням про надання можливості ознайомитись з певними матеріалами, які їй не були відкриті у зв'язку з тим, що слідчий не долучав такі матеріали до кримінального провадження, а лише отримав доступ до речей і документів та направив такі документи експерту, а після проведення експертизи повернув їх до закладу з якого вони були витребувані [2].

З даною правовою позицією не можна погодитись оскільки, якщо сторона захисту розуміє, що в матеріалах досудового розслідування містяться данні, на підставі яких було проведено експертизу і сторона не вважала за доцільне скористатися на згаданій стадії провадження правом на відкриття документів, які досліджував експерт, то таке замовчування автоматично не ставить під сумнів допустимість висновку цього експерта, так як відповідно до положень ч.1 ст.26 КПК України – сторони кримінального провадження є вільними у використанні своїх прав у межах та у спосіб, передбачених цим Кодексом.

Разом з тим, на практиці, трапляються випадки коли для сторони захисту невідома інформація про наявність у органу досудового розслідування певних документів. Так, наприклад рішенням від 12 червня 2019 року щодо застосування норм ст.290 КПК України, по справі №676/3183/15-к – Верховний Суд висловив позицію, що «за правилами згаданої норми закону обов'язковому відкриттю підлягають усі зібрані сторонами матеріали, крім випадків, передбачених

абз.2 ч.6 вказаної норми, у тому числі й ті, які є правовою підставою для проведення органом досудового розслідування негласних слідчих (розшукових) дій (ухвали, постанови, клопотання), що забезпечить можливість перевірки стороною захисту та судом допустимості результатів таких дій як доказів, оскільки за умов, коли стороні обвинувачення відомі всі докази, а сторона захисту не володіє інформацією про них до завершення розслідування, порушується баланс інтересів та принцип рівності сторін у кримінальному процесі» [3].

Отже, вважаємо, необхідним є внесення змін до ст.103 КПК України, в частині доповнення її такою формою фіксування кримінального провадження, як «реєстр надання доступу до матеріалів досудового розслідування, або матеріалів, які містяться в розпорядженні сторони кримінального провадження». У зв'язку з чим пропонуємо доповнити КПК України статтею 109-1, в якій впровадити таке поняття як «реєстр надання доступу до матеріалів досудового розслідування, або матеріалів які містяться в розпорядженні сторони кримінального провадження». Також, ч.9 ст. 290 КПК України, необхідно викласти в такій редакції «Сторони кримінального провадження зобов'язані письмово підтвердити протилежній стороні, а потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження - прокурору факт надання їм доступу до матеріалів, шляхом складання реєстру надання доступу до матеріалів досудового розслідування або матеріалів, які містяться в розпорядженні сторони кримінального провадження із обов'язковим зазначенням назви таких документів та дат їх складання, в тому числі речових доказів». При цьому обов'язок складання такого реєстру слід покласти на сторону, яка здійснює таке відкриття.

Після початку використання в практичній діяльності КПК України 2012 року, задля усунення зловживання сторонами кримінального провадження своїми процесуальними правами, як сторона захисту, так і сторона обвинувачення застосовує практику складання такого «реєстру» за власною ініціативою, що вказує на необхідність внесення таких змін до норм КПК України.

Вищевказані зміни до КПК України: по-перше, дадуть можливість узагальнити практику відкриття сторонами кримінального провадження матеріалів та систематизують доступ до матеріалів; по-друге, чітко визначать обов'язки сторін та порядок відкриття матеріалів; по-третє, виключить можливість сторонами зловживати своїми процесуальними правами в аспекті фактичного відкриття матеріалів протилежній стороні та унеможливають визнання доказів недопустимими з формальних підстав.

Між тим, при виконанні положень ст.290 КПК України існує також проблемне питання пов'язане з виключенням необхідності стороні обвинувачення звертатись з запитом до сторони захисту з вимогою надати доступ та можливість скопіювати або відобразити відповідним чином будь-які речові докази або їх частини, документи або копії з них, надати доступ до житла чи іншого володіння, якщо вони знаходяться у володінні або під контролем сторони захисту, якщо сторона захисту має намір використати відомості, які містяться в них, в якості доказу в суді, передбаченою абз. 1 ч. 6 ст. 290 КПК України, що в свою чергу, суперечить положенням ст.26 КПК України та виключає можливість сторін кримінального провадження вільно використовувати свої права у межах та у спосіб, передбачені КПК України.

На наш погляд, така норма, є недоцільною, з точки зору ч.12 ст.290 КПК України. Оскільки, якщо сторона захисту має намір використати певні докази у суді, під час судового розгляду, то вона і так зобов'язана відкрити матеріали, які знаходяться у неї в розпорядженні протилежній стороні, інакше суд не має права допустити відомості, що містяться в них, як докази. В даному випадку, це є імперативною вимогою, і якщо сторона захисту на момент виконання вимог ст.290 КПК України вже має в розпорядженні докази і не бажає їх відкривати або намагається їх приховати, то такі докази повинні бути визнані недопустимими, відповідно до положень норм ч.12 ст.290 КПК України.

Вказані зміни, на наше переконання, більш ефективно будуть сприяти рівності та змагальності сторін на стадії досудового розслідування, а також виключать можливість зловживання сторонами прогалинами законодавства та визнання доказів недопустимими з формальних підстав.

Список бібліографічних посилань

1. Жовтан Ю. В. Доступ до матеріалів досудового розслідування: теорія і практика: дис.. докт. філософ.: 081 – Право. 2023. 283 с. URL:<https://dspace.oduvs.edu.ua/items/a6289ee9-7a5a-464a-98bc-9170a474ab0e>

2. Постанова ККС ВС у справі № № 654/1320/18 (провадження № 51-5443 км 20) від 23 березня 2021 р. URL:<https://reyestr.court.gov.ua/Review/95983032>

3. Постанова ККС ВС у справі № 676/3183/15-к (провадження № 51-7129км18) від 12 червня 2019 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82492138>

Одержано 18.06.2024

Олександра Володимирівна ІСАЄВА,

курсантка групи Ф1-302

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Кирило Олександрович ЧЕРЕВКО,

професор кафедри кримінального права

і кримінології факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3384-8388>

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА МАРОДЕРСТВО ТА ІНШІ ЗЛОЧИНИ ПРОТИ МАЙНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В Україні 24 лютого 2022 року було запроваджено воєнний стан у зв'язку з початком широкомасштабного вторгнення російської федерації на територію України. Як результат, це призвело до змін у національному законодавстві, зокрема й щодо посилення відповідальності за кримінальні правопорушення проти майна. Основним поняттям, яке було розглянуто в законі України було мародерство.

У чому ж полягає мародерство та хто такий мародер? Мародерство відповідно ст. 432 Кримінальним Кодексом України (далі КК) – це викрадення на полі бою речей, що знаходяться при вбитих чи поранених, дані дії караються позбавленням волі на строк від 5 до 10 років [1]. Мародерством можна вважати кримінальне правопорушення, яке може вчинити лише військовослужбовець на полі бою, як правило, стосовно пораненого чи вбитого іншого військовослужбовця. Полем бою вважається ділянка, на якій ведуться або велись бойові дії, а також ділянка тилу, що піддавалася обстрілу противником [2].

У свою чергу під речами, які викрадаються військовослужбовцем на полі бою, розуміються предмети обмундирування й особисті речі убитого чи пораненого, а саме особисті речі такі як годинник, гроші та інші. Предметами цього кримінального правопорушення не є зброя і боєприпаси, документи, які мають військове значення, технічні засоби ведення війни та інші предмети, які збираються з метою подальшого бойового застосування [2].

Отже, мародерами слід вважати військовослужбовців (а не цивільних осіб), які викрадають на полі бою у поранених чи вбитих військовослужбовців предмети обмундирування й особисті речі (за винятком зброї і боєприпасів) [2].

Що стосується цивільних осіб, які чинять заворушення в умовах воєнного стану, вчиняють не мародерство, а передбачені Кримінальним Кодексом України кримінальні правопорушення проти власності:

- Крадіжка (ст. 185 ККУ) - карається позбавленням волі на строк від 3 до 8 років.

- Грабіж (ст. 186 ККУ) - карається позбавленням волі на строк від 7 до 10 років.

- Розбій (ст. 187 ККУ) - карається позбавленням волі на строк від 8 до 15 років.

- Вимагання (ст. 189 ККУ) - карається позбавленням волі на строк від 7 до 12 років.

- Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 ККУ) - карається позбавленням волі на строк від 5 до 10 років.

Отже вчинення кримінальних правопорушень проти власності в умовах воєнного стану є обтяжуючою обставиною, стосовно відповідальності. Також варто очікувати, що суд у своєму рішенні буде керуватись тим фактом, що кримінальне правопорушення було вчинено в умовах воєнного стану, та відповідно призначатиме винуватому, лише реальне позбавлення волі.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний кодекс України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n3011> (дата звернення: 01.05.2024).

2. ПАМ'ЯТКА: Відповідальність за мародерство, крадіжку чи грабіж під час війни – Право в умовах війни. ПРАВО В УМОВАХ ВІЙНИ. URL: <https://law-in-war.org/pamyatka-vidpovidalnist-gromadyan-zamaroderstvo/> (дата звернення: 01.05.2024).

Одержано 30.05.2024

Володимир Валерійович ІЩЕНКО,

курсант навчальної групи 301 факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-5775-7470>

Науковий керівник:

Аліна Валентинівна ПІДДУБНА,

доцент кафедри кримінального процесу
та організації досудового слідства факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ, канди-
дат юридичних наук, доцент;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1244-2263>

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Актуальність дослідження особливостей кримінального провадження щодо неповнолітніх, як одного з видів особливих порядків кримінального провадження, полягає в наявності декількох факторів, що підкреслюють її значущість у сучасному правовому контексті. До таких важелів впливу необхідно віднести: захист прав дитини, психологічні та соціальні аспекти їх розвитку, превентивні заходи, заходи ресоціалізації, соціальна відповідальність, інтеграція, законодавчі зміни, реформи, міжнародний досвід та судова практика. Сутністю дослідження порядку кримінального провадження щодо неповнолітніх є необхідність забезпечення ефективної системи правосуддя для неповнолітніх, що враховує їхні особливості, забезпечує захист, реалізацію та охорону прав, свобод та законних інтересів неповнолітніх, сприяє реабілітації та інтеграції неповнолітніх учасників кримінального судочинства.

Отже, згідно з положеннями ч. 14 ст. 31 КПК України, стосовно неповнолітньої особи розгляд обвинувального акту, клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності, про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, питання припинення, зміни та продовження відповідних заходів, а також подальший їх розгляд в судах апеляційної та касаційної інстанції здійснюється суддею, який має на це право згідно Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [1]. Відповідно до положень ч. 4 ст. 18 цього ж закону: судді, які мають право здійснювати свої повноваження в кримінальному провадженні щодо неповнолітніх, обираються зборами всіх суддів відповідного суду, в якому перебуває провадження, а призначення здійснюється на встановлений строк, який складає не

більше трьох років, хоча і передбачається можливість повторного призначення повноважень щодо розгляду проваджень для цієї категорії осіб [2]. Крім того, положення Глави 38 КПК України детально регламентують порядок кримінального провадження щодо цієї категорії осіб в частині здійснення досудового розслідування слідчим або дізнавачем, які спеціально уповноважені керівником органу досудового розслідування на здійснення досудових розслідувань щодо неповнолітніх. Тобто, законодавець, враховуючи специфіку особистості неповнолітнього правопорушника, передбачив які саме судді повинні здійснювати судовий розгляд кримінальних проваджень щодо неповнолітніх.

Під час кримінального провадження щодо неповнолітнього, зокрема, під час застосування примусових заходів виховного характеру, слідчий, дізнавач, прокурор, слідчий суддя, суд та всі учасники кримінального провадження, зобов'язані здійснювати відповідні процесуальні дії в такому порядку, що найменше порушує звичайний ритм життя неповнолітнього та повністю відповідає його віковим та психологічним особливостям, не створюючи будь-яких незручностей. До особливостей взаємодії з неповнолітнім під час кримінального провадження, належить: детальне роз'яснення сутності слідчих (розшукових) дій, прийнятих рішень, їх значень, заслуховування та враховування аргументів при прийнятті процесуальних рішень, здійснення інших заходів, що спрямовані на уникнення негативного впливу на неповнолітнього [1].

Незважаючи на те, що загальний суб'єкт кримінального правопорушення має досягти 16-річного віку (деякі статті КК України передбачають кримінальну відповідальність з 14 років), чинне законодавство регулює порядок застосування примусових заходів виховного характеру щодо осіб, які не досягли віку кримінальної відповідальності [3]. Це означає, що застосування до осіб, що не досягли віку кримінальної відповідальності, покарань, передбачених розділом 10 КК України, суперечить законодавству України. Так, положення ч.1 ст. 498 КПК України визначають підстави для застосування примусових заходів виховного характеру до осіб, що не досягли віку кримінальної відповідальності [1]. В положеннями КПК України встановлено, що у разі необхідності для вирішення питання щодо наявності у неповнолітнього підозрюваного та обвинуваченого психічного захворювання чи затримки психічного розвитку, а також будь-яких інших проблем індивідуального розвитку, здатності повністю або частково усвідомлювати значення своїх дій і керувати ними в конкретній ситуації, призначається комплексна психолого-психіатрична експертиза.

На основі рішення суду до неповнолітнього можуть бути застосовані такі примусові заходи виховного характеру, навіть кілька одночасно: застереження, обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього, передача неповнолітнього під нагляд батьків чи осіб, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічного або трудового колективу за його згодою, а також окремих громадян на їхнє прохання, покладення на неповнолітнього, який досяг п'ятнадцятирічного віку і має майно, кошти або заробіток, обов'язку відшкодування заподіяних майнових збитків, направлення неповнолітнього до спеціальної навчально-виховної установи для дітей і підлітків з метою його виправлення, на строк, що не може перевищувати трьох років.

Для того, щоб завдання кримінального провадження щодо неповнолітніх мали ще більшу ефективність, на нашу думку, необхідно впровадити наступні заходи:

- підвищення кваліфікації фахівців (забезпечити спеціальне навчання для суддів, адвокатів, прокурорів та соціальних працівників, які працюють з неповнолітніми, з акцентом на психологію та особливості розвитку дітей);

- розвиток медіації та альтернативних методів вирішення спорів (впровадження програм медіації, які дозволяють вирішувати конфлікти без судових процесів, зосереджуючись на реабілітації та встановленні істини);

- освітні програми та профілактика (впровадження освітніх програм у школах, що орієнтовані на правову обізнаність, емоційний інтелект, соціальні навички та спрямовані на зменшення правопорушень серед підлітків);

- удосконалення відповідного законодавства (оновлення законодавства з акцентом на реабілітацію та ресоціалізацію, а не лише на покарання. Це включає перегляд мір покарання для неповнолітніх, з акцентом на виправні роботи та громадські роботи);

- сімейна підтримка (впровадження програм підтримки для родин, що включають консультації, психотерапію та інші форми допомоги, що сприятимуть стабілізації сімейного середовища);

- моніторинг та оцінка (впровадження системи моніторингу та оцінки ефективності програм і заходів, спрямованих на роботу з неповнолітніми правопорушниками, з метою постійного їх вдосконалення).

Отже, система кримінального правосуддя щодо неповнолітніх повинна бути спрямована на захист прав дитини, її виховання та соціальну реабілітацію, використовуючи сучасні методи та підходи, що

забезпечують справедливість та гуманність у поводженні з неповнолітніми правопорушниками.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Законодавство України. Сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

2. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» Законодавство України. Сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1402-19>

3. Кримінальний кодекс України. Законодавство України. Сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14>

Одержано 28.05.2024

Юлія Євгенівна КАЗМІРУК,

курсантка групи Ф2-202

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Оксана Василівна ПЧЕЛІНА,

професор кафедри кримінального процесу

та організації досудового слідства факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, професор

ДОТРИМАННЯ ЗАСАД КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ПІД ЧАС НАДАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Сьогодні глобалізаційні процеси впливають на наше життя та кардинально змінюють його. Ці зміни проявляються не лише у якійсь базових речах чи ситуаціях, а зачіпають набагато більші сфери суспільного життя, зокрема таке явище як злочинність. Кримінальні правопорушення зараз вчиняються з дедалі більшою інтенсивністю, злочинці вигадують нові способи їх вчинення, а наслідки протиправних дій можуть зачіпати багато різних країн одночасно. За таких обставин для розслідування цих кримінальних правопорушень та притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності на перший план виходить міжнародно правова допомога. Значний ріст міжнародного спілкування між Україною та іншими країнами, приєднання до багатьох міжнародних угод і укладення численних двосторонніх договорів про правову допомогу, зокрема у справах кримінального характеру, призвели до потреби приведення національного законодавства у відповідність з міжнародними стандартами.

Зміст та процес міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, його завдання, види, форми та порядок реалізації визначаються рядом законів України і міжнародних угод, що були ратифіковані нашою країною.

Регулюванню міжнародного співробітництва під час кримінального провадження присвячений також розділ IX КПК України, зокрема глава 42 регламентує здійснення міжнародної правової допомоги у проведенні процесуальних дій. Також законодавцем закріплено визначення поняття «міжнародна правова допомога». Так, згідно з пунктом 1 частини 1 статті 541 КПК України, міжнародна правова допомога означає проведення компетентними органами однієї держави процесуальних дій, виконання яких необхідне для досудового розслідування, судового розгляду або виконання вироку, що виданий судом іншої держави або міжнародною судовою установою [1].

Саме ж міжнародне співробітництво, відповідно до ст. 542 КПК України полягає у вжитті необхідних заходів з метою надання міжнародної правової допомоги шляхом вручення документів, виконання окремих процесуальних дій, видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, тимчасової передачі осіб, перейняття кримінального переслідування, передачі засуджених осіб та виконання вироків. Міжнародним договором України можуть бути передбачені інші, ніж у цьому Кодексі, форми співробітництва під час кримінального провадження.

Міжнародне співробітництво повинно ґрунтуватися на важливих принципах міжнародного права, таких як повага до державного суверенітету, визнання авторитету національного законодавства, невтручання у внутрішні справи країн, відмова від застосування сили чи насильства, мирне врегулювання міжнародних конфліктів, рівність та самовизначення націй, суверенна рівність країн, добросовісне виконання міжнародних зобов'язань, недоторканність кордонів та територіальна цілісність держав, повага до прав людини та інші [2, с. 53].

Разом із цими стандартами у процесі міжнародної правової допомоги повинні дотримуватись і норми національного законодавства, серед яких в першу чергу слід виділити загальні засади кримінального провадження.

У теорії кримінального процесу загальні засади розглядаються як основний елемент всієї системи кримінально-процесуальних гарантій. Вони представляють собою комплекс засобів і методів, які забезпечують всім учасникам правові можливості для отримання та

реалізації своїх прав та свобод [3, с. 23]. Значення цих загальних засад полягає в тому, що вони є гарантією справедливості та забезпечують дотримання прав, свобод та законних інтересів усіх учасників кримінального провадження [4, с. 64].

Безумовне дотримання та реалізація засад кримінального провадження є обов'язковою умовою для досягнення його завдань — захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження.

Кримінальне провадження може стати джерелом значної небезпеки для окремих осіб та суспільства в цілому, якщо не будуть дотримуватися визначені засади. Ігнорування цих засад призводить до непослідовності та неузгодженості дій учасників процесу та ускладнює досягнення кінцевого результату. Навіть за наявності численних процесуальних гарантій у КПК України для запобігання порушенням процесуального закону та неприйняття незаконних чи неупереджених рішень, на практиці більшість помилок у роботі правоохоронних органів, прокуратури та суду виникає саме через порушення засад провадження. Якщо одна засада порушена, це автоматично призводить до порушення інших.

Кримінальні правопорушення, які вчиняються у декількох країнах і набувають міжнародного характеру набувають особливих ознак та мають більшу суспільну небезпечність. За таких обставин складніше встановити усі необхідні ознаки складу кримінального правопорушення. У ході досудового розслідування залучаються більше уповноважених осіб, виникають проблеми у комунікації, виникає необхідність врахування законодавства усіх краї-учасниць міжнародного співробітництва. Проте, в будь-якому разі сторонам міжнародної правової допомоги необхідно дотримуватися засад кримінального провадження, таких як верховенство права, законність, презумпція невинуватості. Вина особи має бути доведена належними та беззаперечними доказами, а підозрюваному має бути гарантовано право на захист.

Отже, засади кримінального провадження відіграють ключову роль як в ході розслідування кримінальних правопорушень національними органами досудового розслідування, так і під час міжнародної правової допомоги. Узгоджене та систематичне дотримання засад кримінального провадження під час надання міжнародної правової допомоги є важливою передумовою для досягнення завдань кримінального провадження та забезпечення справедливості та ефективності у міжнародному контексті.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651–VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.

2. Антонюк А.Б. Процесуальні засади міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Ірпінь, 2016. 220 с.

3. Теорія держави і права: підручник для студентів юрид. вищ. навч. закл. / О.В. Петришин, С.П. Погребняк, В.С. Смородинський та ін.; за ред. О.В. Петришена. Харків: Право, 2014. 368 с.

4. Кримінальний процес: підручник / О.В. Капліна, О.Г. Шило, В.М. Трофименко та ін.; за заг. ред. О.В. Капліної, О.Г. Шило. Харків: Право, 2018. 584 с.

Одержано 30.05.2024

Катерина Олексіївна КАБРЕНЮК,

студентка групи ПЗдср-22-1 факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Валерій Дмитрович ПЧОЛКІН,

професор кафедри кримінального процесу,

криміналістики та експертології факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, професор

ПІДГОТОВКА ДО ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ

Найбільш поширеним способом отримання доказів є допит. Він є однією з першочергових слідчих (розшукових) дій. Від його якісного проведення залежить подальший перебіг і результат досудового розслідування. Саме тому необхідно досить серйозно підходити до його проведення, а особливо коли йдеться про проведення допиту з неповнолітніми особами. Допит неповнолітнього проводиться слідчим, прокурором, слідчим суддею, судом згідно із загальними правилами, указаними в статтях 226, 227, та відповідно до вимог, визначених главою 38 Кримінального процесуального кодексу України[1]. Отже «за своєю сутністю допит – це процесуальна дія, що являє собою регламентований кримінально-процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування осіб, котрі беруть у ньому участь, та спрямований на отримання інформації про

відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини по даній справі» [2, с. 38]. Так, у Пекінських правилах передбачено положення, згідно з якими компетентні органи державної влади повинні «поважати правовий статус неповнолітнього, сприяти його благополуччю та уникати спричинення шкоди з урахуванням обставин справи» [3].

Науковці вважають, що «складність проведення допиту неповнолітніх зумовлена специфікою психології формування показань, віковими та індивідуальними особливостями психіки (характеру, темпераменту, навичкам, звичкам, підвищеним навіюванням, схильністю до фантазування, високою емоційністю, мисленню, колу знань, способу життя, вихованню в сім'ї, нестійкістю поведінки), незначним життєвим досвідом, що нерідко призводить до неправильної оцінки ними розслідуваної події в цілому або окремих її елементів [4, с. 211; 5, с. 149]. Саме цим обумовлені особливості допиту малолітнього або неповнолітнього свідка чи потерпілого.

При підготовці до проведення допиту неповнолітнього підозрюваного (обвинуваченого) слідчий повинен визначити час проведення допиту; місце проведення допиту; спосіб виклику на допит; спосіб повідомлення про проведення допиту його захисника, законного представника, педагога чи психолога, а також інших зацікавлених осіб; необхідність застосування фотознімання, аудіо- чи відеозапису та потребу залучення у зв'язку із цим спеціаліста. Рішення про фіксацію допиту технічними засобами приймає особа, яка буде його проводити (ст. 107 КПК України)[1].

Перед допитом необхідно ретельно вивчити особистість неповнолітнього, з'ясувати його звички, інтереси, схильність до фантазування, позитивні якості, психічний стан. Для цього можуть бути допитані його батьки, педагоги, наставники, товариші по роботі, сусіди. Важливим питанням підготовки до допиту неповнолітнього є обрання місця і обстановки допиту (вдома, у школі, кабінеті слідчого тощо), що має сприяти встановленню психологічного контакту і одержанню необхідної інформації. Треба заздалегідь підготувати запитання, які необхідно з'ясувати у неповнолітнього. Вони мають бути простими, доступними для розуміння допитуваного. У необхідних випадках, з метою повної і точної фіксації перебігу та результатів допиту, доцільно підготувати для застосування той чи інший вид технічного запису. У ході підготовки одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб доцільно: психологічно підготувати неповнолітнього: попередити, що не виключена можливість спроби іншого учасника слідчої (розшукової) дії умовляннями чи погрозами спонукати

його відмовитися від раніше даних показань або взяти провину на себе; нейтралізувати можливі загрози; підготувати та ретельно перевірити наявні науково-технічні засоби фіксації слідчої (розшукової) дії.

Безпосередньо перед початком допиту неповнолітнього підозрюваного (обвинуваченого) слідчому потрібно: а) пам'ятати, що їх допит у цілому має тривати не більше двох годин на день, а через одну годину необхідно зробити перерву; б) перед допитом законному представникові, педагогу або психологу роз'яснюють їхній обов'язок бути присутніми при допиті, а також право заперечувати проти запитань чи ставити запитання. Про це необхідно зробити відповідний запис у протоколі допиту. Участь педагога в допиті доцільна, якщо допитуваний тривалий час перебував на обліку в Національній поліції, до нього неодноразово застосовувалися заходи виховного впливу, тому його допит без залучення фахівця в галузі педагогіки буде для допитуваного складним, оскільки такі особи схильні давати суперечливі, плутані, нещирі показання. Залучений до допиту педагог по можливості повинен за родом роботи займатися навчанням і вихованням неповнолітніх такого ж віку, як допитуваний.

З метою сприяння допиту неповнолітніх потерпілих досить часто на практиці використовують так звані «зелені кімнати». Робота в таких кімнатах побудована на основі індивідуального підходу до кожної неповнолітньої особи з урахуванням її вікових і психологічних особливостей. За результатами опитування неповнолітніх у вказаних кімнатах складається висновок спеціаліста, який працював з дитиною, що має рекомендаційний характер.

Заключним етапом підготовки до допиту є його планування, яке передбачає визначення порядку проведення допиту, здійснення прогностичної функції. При плануванні слідчий прогнозує поведінку підозрюваного або свідка на допиті, а також можливість виникнення різних ситуацій допиту та їх зміни під час його проведення[6, с. 314].

Отже, у підсумку можна зробити наступні висновки. Допит є важливою складовою частиною слідчих (розшукових) дій, від якого залежить подальший перебіг і результат досудового розслідування. Кваліфіковане проведення допиту передбачає не тільки знання закону і творчого його застосування, але й життєвого досвіду, вміння інтерпретувати і варіювати різноманітні заходи впливу на особу, з урахуванням її індивідуально-вікових особливостей. Допит це мистецтво, яке потребує високої майстерності та здібностей.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

2. Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз) : монографія. Харків : Право, 2007. 432 с.

3. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх ("Пекінські правила"). *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_211#Text

4. Федосова О.В. Деякі особливості проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування злочинів, що вчиняються неповнолітніми. *Розбудова правової держави в Україні: реалії та перспективи* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (29 травня 2020 р., м. Одеса, Україна). Одеса, 2020. С. 211–215.

5. Вакуленко О. Ф. Окремі аспекти проведення допиту неповнолітнього підозрюваного у кримінальному провадженні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2016. № 1. С. 149–152.

6. Криміналістика: підруч. В.Ю. Шепітько. В.О. Коновалова, В.А. Журавель \ за ред. В.Ю. Шепітька. 5-те вид. переробл. та допов. К.: Ін Юре, 2016. 640 с.

Одержано 10.06.2024

Вероніка Ігорівна КОЛОМІЄЦЬ,

курсантка 3 курсу факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Тетяна Анатоліївна ШЕВЧУК,

доцент кафедри кримінального права і кримінології

факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0162-7011>

ЗАКОНОМІРНОСТІ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

У відповідності до чинного законодавства воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводить в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози,

відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [1].

Збройний напад росії на Україну, та умови воєнного стану із цим пов'язані значно трансформували криміногенну ситуацію та, відповідно, змінили злочинність в Україні, що призвело до різноманіття тенденцій її розвитку та появи нових злочинних практик. На перший погляд, воєнний стан може сприяти лише загальному зростанню рівня злочинності, проте, ближчий аналіз показує, що окремі її показники можуть збільшуватися, тоді як інші можуть зменшуватися.

Так, загальний рівень злочинності в Україні упродовж перших 6 місяців 2022 року зменшився на 25% у порівнянні з минулим періодом майже за всіма видами злочинів. При цьому рівень злочинності тяжких і особливо тяжких злочинів залишився практично ідентичним до показників минулого року. Кількість умисних вбивств збільшилася за півроку на 9,1% у порівнянні з 2021 роком [2].

Однак, рівень злочинності в умовах збройного конфлікту є доволі високим – 362636 злочинів у 2022 році проти 475595 у 2023, що значно перевищує показники злочинності у 2021 року.

Тенденції у змінах криміногенної обстановки в Україні в умовах війни фіксуються широкими траєкторіями кількісних та якісних трансформацій у рівні, структурі як ординарної злочинності, так і військово-політичної (злочини агресії, воєнні, військові злочини, кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки), а також кримінального радикалізму, останній як в актуальному, так і перспективному плані пов'язується з активізацією відтворення кримінальних правопорушень на ґрунті ненависті. Війна, попри очікування, не послабила, а посилила, закріпила українські фронтири [3, с. 250].

Науковці виділяють ряд тенденцій та закономірностей кримінальної ситуації в Україні, зокрема таких: збільшення питомої ваги особливо тяжких злочинів у структурі злочинності; збільшення у структурі злочинності сегменту злочинів проти основ національної безпеки; продовження російсько-української інформаційної (гібридної) війни; зростання кількості злочинів, пов'язаних із фізичним знищенням українського народу; поширення кримінальних правопорушень, що пов'язані із агресивним станом особи; зниження рівня злочинів проти власності; використання надання гуманітарної допомоги як прикриття кримінально-караної поведінки; зниження рівня кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту [4, с. 103].

Крім того, негативними є тенденції по статистиці злочинів, вчинених із застосуванням вогнепальної зброї та вибухових речовин, стрімко збільшується кількість випадків сексуального насильства в умовах збройного конфлікту, нових форм набуває торгівля людьми, зокрема, жінками та дітьми з категорії вимушених мігрантів та внутрішньо переміщених осіб та ряд інших закономірностей, що були виявлені саме в умовах дії воєнного стану в Україні.

Однак, слід зауважити, що аналіз офіційних статистичних даних Офісу Генерального прокурора виключає оцінку реального стану злочинності в Україні через тимчасову окупацію значної її території, що не дає змоги проаналізувати кількісно-якісні її характеристики.

Латентна злочинність у межах тимчасово окупованих територій України сприяє криміналізації економіки, легалізації тіньового капіталу, режиму вслякого зловживання і шахрайства, міграції населення, безконтрольності обігу вогнепальної зброї, що зумовлює загострення криміногенної ситуації. Причини та характер латентності кримінальних правопорушень на тимчасово окупованих територіях суттєво відрізняється від тих тенденцій і показників, які спостерігаються на території всієї держави. Крім цього, латентності кримінальних правопорушень на цих територіях притаманна низка специфічних рис та факторів, які її обумовлюють. На тлі загострення питання забезпечення державної політики в контексті мінімізації криміногенної ситуації необхідно ретельніше ставитися до аспекту латентності, з урахуванням її спеціальних параметрів [5, с. 613].

Війна неминує призвела до суттєвих змін в усіх суспільних процесах, вона змінила кожного з нас і суспільство, в якому ми живемо. Вона неминує вплинула і на злочинність, як соціальне історично мінливе явище, змінивши її «обличчя» тут і зараз.

Відстеження основних модифікацій злочинності сьогодні є запорукою послідуемого прогнозування змін її показників у майбутньому, а також основою ефективного моделювання заходів щодо забезпечення правопорядку та посилення запобіжних спроможностей правоохоронних органів в Україні після закінчення війни.

Список бібліографічних посилань

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України. Відомості Верховної Ради. 2015. № 28. ст. 250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

2. Вплив війни на злочинність в Україні <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3536394-vpliv-vijni-na-zlocinnist-v-ukraini.html>

3. Орлов Ю. В. Злочинність і протидія їй в умовах війни: кримінально-правовий та кримінологічний виміри : монографія. Кримінол. Асоц. України. Харків : Право, 2023. 252 с.

4. Шрамко С. С., Калініна А. В., Злочинність в Україні: яка вона є під час війни і якою може бути у післявоєнний час? *Питання боротьби зі злочинністю* № 44. 2022. С. 98-106

5. Янішевська К. Д. Деякі аспекти латентності кримінальних правопорушень, вчинених на тимчасово окупованих та деокупованих територіях. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 11. 2022. С. 611-614

Одержано 28.05.2024

Віталій Григорович ТЕЛІЙЧУК,

професор кафедри оперативно-розшукової діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, доцент;

Дмитро Сергійович КОПЕТАН,

здобувач вищої освіти 3 курсу ННППФПНП Дніпровського державного університету внутрішніх справ

**ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ
КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ**

Сучасна ситуація в Україні вимагає негайних дій у сфері реформування сектору безпеки й оборони. Повномасштабне вторгнення росії, втрата територій, економічна криза та інші виклики створюють надзвичайні правові проблеми для держави. Зміцнення цього сектору стає ключовим завданням для захисту суверенітету, відновлення територіальної цілісності та забезпечення прав і свобод громадян.

Очевидно, що в сучасних умовах нормативно-правове та організаційне забезпечення ускладнює проведення оперативно-розшукової діяльності. Наразі наше законодавство передбачає «ідеальні» умови для суспільних відносин, що не враховує особливостей воєнного стану. Введення воєнного стану змінило динаміку суспільних відносин і ускладнило виконання законодавчо закріпленого порядку проведення оперативно-розшукових заходів. Це призвело до великої кількості проблем, що можуть бути вирішені або порушенням закону для досягнення бажаного результату, або відмовою від проведення таких заходів до внесення змін у законодавство чи зміни об'єктивних обставин.

До введення воєнного стану оперативні підрозділи стикалися з правовою невизначеністю в проведенні оперативно-розшукових заходів, які тимчасово обмежують конституційні права громадян. Проблема полягає у тому, що законодавець не встановив чітких критеріїв тяжкості правопорушення, за якими можна визначити допустимість проведення оперативно-розшукових заходів, які обмежують права особи. Не вирішено, як проводити такі заходи у справах, де тяжкість правопорушення можливо підтвердити лише через оперативно-розшукову діяльність, обмежуючи конституційні права громадян. Це особливо актуально для підготовки тяжких та особливо тяжких злочинів. У таких умовах оперативно-розшукова діяльність, яка є основним джерелом інформації про протиправну діяльність (близько 80% відсотків інформації надходить від оперативних підрозділів) і формує підстави для обвинувачення у більшості кримінальних справ, втрачає свою ефективність.

Застосування заходів, сил і засобів оперативно-розшукової діяльності повинно обмежуватися реальною потребою і можливістю досягнення цілей судового розслідування всіх протиправних діянь [1]. Важливо враховувати, що протиправна діяльність може посягати на права й інтереси не лише безпосередньої жертви, але й на інших осіб, чий права не були передбачені порушником. Серед таких осіб можуть бути свідки, сусіди, особи, що мають особисті, службові чи інші відносини з порушником, а також інші особи, які можуть опинитися у полі зору правоохоронних органів під час розкриття протиправних дій.

В умовах воєнного конфлікту, важливо зрозуміти, що недостатня уважність або нерішучість у зборі оперативно значимої інформації, включаючи заходи оперативно-розшукової діяльності, може становити загрозу не лише окремим особам, але й загалом обороноздатності країни. Особливою небезпекою є інформація про представників диверсійно-розвідувальних груп противника, які можуть планувати диверсії в українському тилу або на території інших держав [2].

Важливо відзначити, що обмеження конституційних прав громадян у проведенні оперативно-розшукових заходів має відбуватися в рамках найбільш демократичних процедур, включаючи розглядання судом питання про їхню допустимість у кожному конкретному випадку. Якщо суд, надаючи дозвіл на проведення заходів, діє свідомо і неупереджено, тоді забезпечення гарантій охорони прав і свобод людини, які передбачені законом, може бути забезпечено в повній мірі [3].

Отже, необхідно негайно переглянути підхід до здійснення оперативно-розшукової діяльності з метою зменшення бюрократичного впливу та забезпечення більшої оперативності та ефективності

цих заходів, особливо в умовах воєнного стану, коли це має критичне значення для захисту прав і свобод громадян України та загальної обороноздатності країни.

Важливо підкреслити, що захист прав людини є пріоритетним завданням будь-якої держави. Проте необхідно враховувати, що жодне суспільство або держава не є імунними до протиправних дій окремих осіб, які можуть завдати шкоду суспільству в цілому.

Список бібліографічних посилань

1. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992. URL: 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.

2. Єрьоменко В. Особливості здійснення оперативно-розшукової діяльності в умовах воєнного стану. Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ. 2023. № 2. URL: https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2023/08/2/NV_2-2023-343-348.pdf

3. Бочковий О. В. Проблемні питання отримання судового дозволу на проведення оперативно-розшукових заходів, що обмежують конституційні права громадян. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. 2008. Спеціальний випуск. № 1. Частина 2. С. 126-133.

Одержано 02.06.2024

Дарина Сергіївна КОХАНОВСЬКА,

здобувач вищої освіти 2 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ;

Сергій Володимирович БАБАНІН,

доцент кафедри кримінального права та кримінології Дніпровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

КЛАСИФІКАЦІЯ СПОСОБІВ УЧИНЕННЯ ШАХРАЙСТВА ЗА СУБ'ЄКТИВНИМ ТА ОБ'ЄКТИВНИМ КРИТЕРІЯМИ

Один із найпоширеніших видів правопорушень - шахрайство. На нього припадає понад 20% від усієї злочинності. У 2023 році Національна поліція зареєструвала понад 80 тисяч шахрайств [1]. Тому боротьба з цим видом злочинності залишається надзвичайно актуальною для правоохоронних органів через кілька чинників. Наприклад,

висока латентність цього правопорушення, оскільки не всі потерпілі звертаються до правоохоронних органів, що робить його розслідування складним. Крім того, шахрайство може приховуватися за різними формами підприємницької діяльності, такими як інвестиційна, страхова або банківська, що ускладнює його виявлення. Нині кримінально-правові дослідження не відповідають потребам практики, оскільки інформація про характеристики різних видів шахрайства є фрагментарною. Це ускладнює розуміння механізму вчинення та відображення шахрайства. Таким чином, методи вчинення шахрайства, описані в літературі, потребують удосконалення та подальшого розвитку. Дане проблемне питання вивчали у своїх працях такі науковці: А.А. Піонтковський, О.В. Рудзітіс, А.В. Савченко, В.Я. Таційта

Аналізуючи положення Кримінального кодексу, а саме статтю 190: шахрайство, полягає в незаконному заволодінні чужим майном або отриманні прав на майно шляхом обману чи зловживання довірою. Його об'єктом може бути не лише саме майно, але й права на це майно, наприклад, отримання документів, що дають право на спадщину, майно за заповітом, вимогу щодо виконання майнових зобов'язань тощо [2].

Для з'ясування суті шахрайства, ми розглянули як відрізнити шахрайство від інших правопорушень проти власності. Тому слід з'ясувати чи було вчинено обман, чи зловживання довірою. Обман - це надання неправдивої інформації або приховування чи умовчання певних обставин, про які було обов'язково повідомити в даній ситуації. Шахрайський обман - це вплив на поведінку власника майна або особи, яка має знання про майно чи відповідальна за його охорону, що може ввести цю особу в оману щодо добровільної передачі майна винному. У разі шахрайського обману майно передається правопорушнику самим потерпілим або іншою особою.

Шахрайство виявляється у заволодінні майном або отриманні прав на майно через обман чи зловживання довірою. Ці дії призводять до того, що потерпілий, який може бути власником, володільцем або особою, що має майно під своїм віданням або охороною, не навмисно передає майно або право на майно винній особі [3, с. 273].

Щоб визнати вчинення кримінального правопорушення шахрайством, необхідно, щоб потерпілий безпосередньо брав участь у передачі майна і добровільно здійснював свої дії. Ці умови є обов'язковими для цього виду правопорушення і відрізняють його від викрадення майна та інших кримінальних правопорушень, що спрямовані на порушення власності [3, с. 274].

Для того, щоб кваліфікувати діяння як шахрайство, не має значення, як саме вони були вчинені - через обман або зловживання

довірою. У відповідних кримінально-правових нормах шахрайство розглядається як можливість вчинення правопорушення обома цими способами. Проте, оскільки в законі відсутні визначення цих понять, існує можливість неоднозначності у визначенні певних дій як шахрайства.

На основі вищевикладеного можемо класифікувати за об'єктивним критерієм спосіб вчинення шахрайства на такі складові:

1. вчинення шахрайства способом обману.

Т.А. Пазинич визначає обман як поведінку особи, яка свідомо спрямована на те, щоб будь-якими засобами сформувані в іншої людини уявлення, яке не відповідає дійсності, і спонукати її до передачі майна або права на нього

2. Вчинення шахрайства шляхом зловживання довірою.

Зловживання довірою полягає у нечесному використанні довіри з боку потерпілого, з метою привласнення чужого майна або права на нього. Це охоплює використання особливих довірчих відносин між винним і власником чи володільцем майна, які можуть бути зумовлені особистими зв'язками, рекомендаціями, соціальним статусом тощо. Наприклад, шахрайство через зловживання довірою може виявлятися у відсутності наміру повернути отримані кошти чи інші цінності, укладенні угоди на умовах позики або прокату з метою ухилення від повернення боргу чи повернення отриманих у користування речей. [4].

Тому, аналізуючи ухвалу Дарницького районного суду міста Києва по справі № 753/6509/19 «Об'єктивна сторона шахрайства полягає у заволодінні майном або придбанні права на майно шляхом обману чи зловживання довірою. В результаті шахрайських дій потерпілий - власник, володільець, особа, у віданні або під охороною якої знаходиться майно, добровільно передає майно або право на майно винній особі. Безпосередня участь потерпілого у передачі майнових благ і добровільність його дій є обов'язковими ознаками шахрайства, які відрізняють його від викрадення майна та інших злочинів проти власності [4].

Щодо суб'єктивних ознак способів вчинення шахрайства, можна виокремити такі: використання підроблених документів та недоліків у роботі службових осіб, незаконне привласнення майна, яке помилково було видано великою кількістю або кращої якості, ухилення від виконання зобов'язань за укладеним договором, постачання товарів у меншій кількості або нижчої якості, ніж було домовлено, використання фальшивих кредитних авізо та інших банківських документів, підміна предметів під час продажу, обміну або передачі грошей, продаж товарів, які не відповідають обумовленій якості [5, с. 87].

Можемо дійти висновку, що кваліфікація шахрайства має кілька важливих теоретичних та практичних аспектів. Одним із них є відсутність чіткої системи класифікації методів, якими може бути вчинене шахрайство. Представлена класифікація дозволяє розкрити основні аспекти його зовнішньої сторони та сприяє кращому розумінню сутності цього виду кримінального порушення.

Список бібліографічних посилань

1. 20% злочинів в Україні – шахрайство URL: <https://mvs.gov.ua/news/20-zlociniv-v-ukrayini-saxraistvo>
 2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 року №2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
 3. Курята Л.Л. Криміналістичні засади розслідування шахрайства. Підприємництво, господарство і право. Київ, 2018. С. 272–275.
 4. Ухвала дарницького районно суду міста Києва по справі № 753/6509/19 URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/81582715>
 5. Дудоров О.О. Проблема єдності судової практики у справах про шахрайство. Наук. вісн. Нац. акад. внутр. справ. 2018. № 3. С. 80–97.
- Одержано 02.06.2024*

Ангеліна Олександрівна ЛІСОВИК,

слухач I курсу магістратури Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Василь Сергійович БЕРЕЗНЯК,

завідувач кафедри кримінального права та кримінології Дніпровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5690-4736>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПИТАНЬ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ: ПОРІВНЯННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Організована злочинність, разом із особами, що керують нею, такими як «злочодії у законі», створює типове кримінальне середовище в Україні. Ця сфера характеризується встановленим кодексом поведінки, стійкими кримінальними традиціями, високим рівнем організації, ієрархією, конспіративністю та закритістю. Тому, під час реформування

політики протидії організованій злочинності, важливо проаналізувати міжнародні правові акти, які врегульовують певні питання, що, можливо, відсутні в національному законодавстві.

У боротьбі з організованою злочинністю в Україні ключовим є Кримінальний кодекс України, що прийняли 05 квітня 2001 року, який має за мету здійснення правового захисту прав та свобод людини й громадянина, громадської безпеки, порядку, власності, довкілля, зокрема, конституційного устрою України від кримінально-протиправних посягань, гарантування миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам. У цьому кодексі визначено різноманітні склади злочинів, які можуть бути скоєні транснаціональною організованою злочинністю [1]. Крім того, Кримінальний процесуальний кодекс України, прийнятий 13 квітня 2012 року, встановлює правила міжнародного співробітництва під час кримінального слідства, що регулює порядок, основні поняття, суб'єктний склад та особливості, пов'язані з кримінальним слідством в рамках міжнародного співробітництва у сфері протидії транснаціональній злочинності [2].

Також боротьба з організованою злочинністю урегульована Законом України «Про організаційно-правові засади протидії організованій злочинності» від 30 червня 1993 року (з останніми змінами від 05 січня 2017 року) [3]. Цей закон визначає основні напрями загальнодержавної політики та організаційно-правові засади боротьби з організованою злочинністю [4, с.1]. Окрім вищевказаних нормативно-правових актів, у нашій державі вказане питання регулюється іншими нормативно-правовими актами, що відповідають вимогам Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності [5].

Вищезазначена конвенція наводить відповідні визначення: організована злочинна група є структурною організованою групою, що складається із трьох чи більше осіб та існує протягом конкретного періоду часу, що спільно вчиняють один чи декілька серйозних злочинів, що визначені відповідною Конвенцією задля отримання фінансової чи іншої матеріальної вигоди. Структурно організованою групою у свою чергу є група, що не випадково утворюється з метою негайного вчинення злочинів, а також у якій є не обов'язковим формальне визначення ролей її членів, хоча вона може характеризуватися розробленою структурою членства чи системою участі [5].

У Неапольській політичній декларації та Глобальному плані дій проти організованої транснаціональної злочинності ООН містяться положення, що безпосередньо стосуються злочинності на як міжнародному, так і національному рівнях. Документи закликають держави світу долучитися до заходів, проводимих ООН у боротьбі з цією

проблемою, і привести своє законодавство у відповідність до вимог цих декларацій. Одним з перспективних напрямків для ефективної боротьби з цим явищем є координація дій суб'єктів, які залучені до протидії організованих злочинності [6].

Згідно зі статтею 1 Рамкової Конвенції ООН проти організованої злочинності, термін «організована злочинність» визначається як колективна діяльність трьох або більше осіб, що має ієрархічну структуру або особисті відносини, які дозволяють їх лідерам одержувати прибуток або контролювати території та ринки, як внутрішні, так і зовнішні, за допомогою насильства, інтимидації або корупції, щоб продовжувати злочинну діяльність або проникати в легальну економіку. Це включає незаконний обіг наркотичних речовин і «відмивання» грошей, як визначено у відповідній конвенції ООН. Крім того, це охоплює торгівлю людьми, підробку грошових знаків, незаконну торгівлю предметами культури, викрадення ядерного матеріалу, терористичні акти, незаконну торгівлю зброєю або вибуховими речовинами, викрадення автотранспортних засобів, підкуп посадових осіб та інші правопорушення [7].

В міжнародних документах чітко визначено лише поняття «організована злочинність», яка означає колективну діяльність трьох або більше осіб. Ця діяльність відрізняється ієрархічними зв'язками або особистими відносинами, які дозволяють їх лідерам одержувати прибуток або контролювати території та ринки, як внутрішні, так і зовнішні. Це відбувається за допомогою насильства, залякування або корупції, і має на меті як продовження злочинної діяльності, так і проникнення у легальну економіку [8].

Міжнародне законодавство, зокрема різні конвенції та декларації ООН, часто визначає загальні принципи і визначення організованої злочинності, які мають універсальне застосування. Національне законодавство вирішує конкретні питання щодо боротьби з організованою злочинністю в межах власної країни, враховуючи специфіку національних правових систем та потреб суспільства. Міжнародне законодавство визначає загальні стандарти, які мають бути втілені в національне законодавство для ефективної боротьби з організованою злочинністю. Національне законодавство може доповнювати міжнародні стандарти або встановлювати більш жорсткі санкції залежно від конкретних внутрішніх потреб країни. Отже, хоча міжнародне законодавство встановлює загальні принципи та стандарти, національне законодавство реалізує ці принципи в конкретних правових системах та забезпечує їхню відповідність національним потребам і умовам. Співпраця між національними та міжнародними

органами покращить ефективність боротьби з організованою злочинністю на всіх рівнях.

Список біографічних посилань

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

3. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30.06.1993. № 3341-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12>

4. Жаровська Г. Транснаціональна злочинність : джерела, ознаки, структура взаємозв'язків. Науковий вісник Чернівецького університету. Серія : Правознавство. 2013. Вип. 660. С. 111–117.

5. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності: Міжнародний документ ООН від 15.11.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text

6. Неапольська політична декларація і Глобальний план дій проти організованої транснаціональної злочинності: Декларація ООН від 23.12.1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_787#Text

7. Рамкова Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти організованої злочинності: Міжнародний документ ООН від 21.07.1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_786#Text

8. Басиста І.В. Організована злочинність: сучасні українські реалії та кроки до протидії. 2023. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/6321/1/%D0%91%D0%B0%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B0%202.pdf>

Одержано 02.06.2024

Ангеліна Олександрівна ЛІСОВИК,

слухач I курсу магістратури Навчально-наукового інституту
права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Андрій Володимирович ЗАХАРКО,

доцент кафедри кримінального процесу
та стратегічних розслідувань

Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1216-5323>

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Тема доказів і доведення у кримінальному процесі є безмежною і потребує постійного перегляду та розвитку, оскільки вони пронизують усю кримінально-процесуальну сферу і вимагають ретельного дослідження з різних сторін. Ця тема є багатогранною і породжує широкий спектр наукових досліджень. Неоспоримо, що є ще багато питань, які потребують подальшого вивчення та розв'язання. У сучасний період складних суспільних умов, зокрема під час воєнного стану, розслідування кримінальних проваджень стає предметом особливої уваги і обговорення, а деякі теоретичні аспекти доказового права стають об'єктом живої дискусії.

Змагальність кримінального процесу не впливає на наше розуміння ролі слідчого у збиранні доказів. Законодавство, яке відносить слідчого до сторони обвинувачення, змінює його статус як неупередженого суб'єкта, і його пізнавальна діяльність стає доказами, що допускаються до судового розгляду. Слід зазначити, що слідчий не лише збирає інформацію, але й перетворює її у своїй свідомості та у складених актах. Відображення в слідчих протоколах стає результатом його інтерпретації та уявного перетворення об'єкта пізнання [1, с. 211].

В.В. Вапнярчук розглядає мету доказування у кримінальному процесі та вказує на те, що утвердження істини не полягає у здобутті знання, а скоріше у його формуванні. За його дослідженнями, процес формування істини відбувається на кожному етапі кримінального провадження, від початкового досудового розслідування до судового розгляду. У своїх визначеннях істини у кримінальному судочинстві, він визначає це як "сформоване в ході кримінального провадження у встановленому законом порядку достовірне знання про

обставини, які потребують доказів, що відображає ці обставини в свідомості людей з точністю до дійсності та визнане таким за погодженням сторін" [2].

Існує протилежна точка зору, яка стверджує, що суди майже ніколи не можуть повністю встановити достовірність фактів, що розглядаються, чи винуватість особи, яка піддається кримінальній відповідальності. За цією концепцією, ідея об'єктивної істини, що "кожен, хто вчинив злочин", має бути покараний, та "невинний не повинен бути покараний", часто не реалізується на практиці в повному обсязі. Це зумовлено необхідністю розкриття всіх злочинів без винятку для виконання вимог закону щодо покарання кожного, хто порушує закон, проте рівень розкриття злочинів, за реєстрацією, далеко не завжди досягає ста відсотків [3].

Розглянувши відомості про осіб, щодо яких прийняті рішення судом у кримінальних провадженнях, прийшли до висновку, що статистичні дані Офісу Генерального прокурора, щодо осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за січень-грудень 2023 року налічують 65736 осіб, відносно яких вирок та ухвали набрали законної сили, з них 64597 осіб засуджено, а 327 виправдано. Якщо підрахувати у відсотковому співвідношенні, то обвинувальних вироків винесено судом 98,3%, а виправдувальних вироків 0,49%, тобто обвинувальні вирок майже в 200 разів перевищують виправдувальні, що в свою чергу може слугувати, як показник якості роботи органів досудового розслідування. Але розглянувши, твердження, наведено вище, а саме, що рівень розкриття злочинів, за реєстрацією, далеко не завжди досягає ста відсотків та при цьому співставити його з відомостями Офісу Генерального прокурора, щодо зареєстрованих кримінальних правопорушень та результатів їх досудового розслідування, які налічують 475595 облікованих кримінальних правопорушень у звітному періоді за січень-грудень 2023 року і лише 168456 кримінальних правопорушень, за якими провадження направлені до суду, що у свою чергу складає 35% від загальної кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень, можна прийти до висновку, що твердження знаходить своє відображення, а дані наведені вище, вже дають змогу сказати про неефективність роботи органів досудового розслідування.[4]

В сфері збору доказів новаторські підходи активно використовують аналіз великих обсягів інформації. Ці масиви даних, отримані з різних джерел, можуть бути організовані та проаналізовані для виявлення зразків та зв'язків, які можуть стати основою для доказів у розслідуваннях. Технології Big Data дозволяють ефективно обробляти

великі обсяги інформації та визначати ключові тенденції, що сприяє роботі правоохоронних органів у виявленні та притягненні до відповідальності правопорушників. Використання штучного інтелекту у процесі збору доказів розширює можливості в обробці та аналізі інформації. Алгоритми машинного навчання та нейронні мережі використовуються для автоматизованого виявлення патернів у великих наборах даних, що дозволяє створювати системи, що можуть передбачати події, виявляти аномалії та реагувати на потенційні загрози. Впровадження штучного інтелекту значно спрощує роботу правоохоронних органів у запобіганні злочинності та своєчасному реагуванні на можливі ризики [5, с. 44-48].

Доказування у кримінальному процесі є важливою складовою, спрямованою на встановлення вини або невинуватості обвинуваченого. Цей процес включає збір, аналіз та подання різних видів доказів, таких як свідчення, матеріальні докази, експертні висновки та інші. Ключове значення доказів полягає у їхній об'єктивності, надійності та відповідності нормам закону. Мета кримінального доказування полягає у забезпеченні справедливості, з урахуванням прав обвинуваченого та вимог правових норм. Умови воєнного стану надають особливу складність процесу доказування, оскільки конфліктні обставини можуть призвести до втрати доказів та впливу на свідків та експертів [6].

Отже, актуальні питання доказування у кримінальному провадженні включають необхідність забезпечення об'єктивності та повноти зібраних доказів. Важливо дотримуватися законності під час збирання, фіксації та оцінки доказів, щоб уникнути порушення прав учасників процесу. Особливу увагу слід приділяти питанням допустимості та належності доказів, враховуючи їхню здатність підтвердити або спростувати обставини справи. Проблемою залишається забезпечення належного балансу між обвинуваченням і захистом у доступі до доказів. Також важливим є використання сучасних технологій та наукових методів для підвищення точності та достовірності доказів.

Список біографічних посилань

1. Степаненко А. С. Стандарт доказування «поза розумним сумнівом» у кримінальному провадженні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09, Одеса, 2017. 20 с. ()

2. Кучинська О.П. Чи можливо встановити об'єктивну істину в кримінальному процесі. Часопис Академії адвокатури України. 2011. № 10. URL: <http://e-pub.aau.edu.ua/index.php/chasopys/article/view/511>

3. Ланцедова Ю.О. Мета доказування у кримінальному провадженні. 2022. URL: <https://dspace.nau.edu.ua/handle/NAU/57943>

4. Статистика Офісу Генерального прокурора URL: <https://new.gp.gov.ua/ua/posts/statistika>

5. Конюшенко Я. Поняття доказів у кримінально-процесуальному провадженні, їх зміст і класифікація. Право України. 2018. № 3. С.232–238. URL: <http://surl.li/rdgik>

6. Цермолонський І. Кримінальні провадження в умовах воєнного стану: URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/kriminalni-provadhennya-vumovahvoennogo-stanu.html>

Одержано 02.06.2024

Олена Дмитрівна МЕЛЬНИКОВА,

курсант ННІ права та підготовки

фахівців для підрозділів Національної поліції

Дніпровського державного університету внутрішніх справ;

Аліна Геннадіївна ЧОРНА,

старший викладач кафедри кримінального права та кримінології

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ БЕЗПЕКИ ВИРОБНИЦТВА

Безпека виробництва є ключовим аспектом технічного стану, який гарантує нейтралізацію можливих негативних впливів на людей, майно та довкілля, що виникають внаслідок присутності небезпечних та шкідливих факторів у виробничому процесі. Об'єктом кримінальних правопорушень у сфері безпеки виробництва є відносини, спрямовані на забезпечення безпеки виробництва.

Крім того, обов'язковими об'єктами таких правопорушень є життя та здоров'я людини, тоді як власність та довкілля (екологічна безпека) виступають у якості додаткових факультативних об'єктів. Потерпілими від таких правопорушень можуть стати як працівники виробництва, так і сторонні особи, або обидва ці категорії спільно, в залежності від конкретного статевого складу кримінального правопорушення [1, с. 8].

Поняття «виробництво» включає в себе складну соціально-економічну та технічну систему, основою якої є людська праця, спрямована на досягнення суспільно корисного результату. Ця система

базується на технічних та правових нормах, які регулюють її функціонування. Об'єктивна сторона кримінального правопорушення в сфері безпеки виробництва відображається у матеріальному складі, що передбачає встановлення діяння, його наслідків та причинного зв'язку. Суспільно небезпечні дії включають у себе порушення вимог безпеки, які містяться в правилах безпеки праці та виробництва. Ці порушення нерідко представлені не як ізольовані дії, а як система, що включає в себе недотримання різних вимог безпеки [2, с. 68].

Порушення визначається як недотримання або неналежне дотримання вимог безпеки, передбачених правилами, або вчинення дій, що прямо заборонені такими правилами. Однією з обов'язкових ознак таких правопорушень є їх наслідки, які можуть бути пов'язані з створенням загрози загибелі людей або настанням інших серйозних наслідків. Також, наслідки можуть полягати у спричиненні реальної шкоди, такої як травми або загибель людей. У великій мірі, розуміння безпеки виробництва та виконання відповідних правил та норм є критичними для забезпечення стабільності та безпеки промислових процесів, а також для захисту людського життя, здоров'я та довкілля [3, с. 68].

Стаття 271 Кримінального кодексу України відображає порушення загальних норм охорони праці, які поширюються на різноманітні галузі та види виробництва та стосуються всіх працівників. Ці норми мають на меті забезпечення безпеки осіб, які працюють у виробництві. Основним об'єктом кримінального правопорушення є конституційне право людини на безпечні умови праці, виступаючи важливим елементом гарантування прав працівників.

Додатковим обов'язковим об'єктом є здоров'я особи, яке непосредственно порушується внаслідок недотримання вимог охорони праці. Потерпілими від кримінальних правопорушень можуть стати особи, які мають різні зв'язки з виробництвом, будь то постійний або тимчасовий працівник, учасник виробничого процесу, або громадянин, що перебувають у виробничих приміщеннях чи на території підприємства.

Проте, особи, не пов'язані з виробництвом, такі як представники контролюючих органів, випадкові відвідувачі підприємства, замовники продукції чи послуг, а також мешканці околиць підприємства, не можуть визнаватися потерпілими від таких правопорушень. Об'єктивна сторона кримінального правопорушення включає в себе дію (чи бездіяльність), наслідки у вигляді шкоди здоров'ю чи загибелі людей, причинний зв'язок між дією та наслідками, а також місце вчинення правопорушення. Заподіяння шкоди здоров'ю може включати

в себе травми чи захворювання, які стали наслідком порушення вимог законодавства про охорону праці [4, с. 5].

Суб'єкт кримінального правопорушення є спеціальним, будучи особою зі службовими або підприємницькими обов'язками з охорони праці. Суб'єктивна сторона включає умисні дії щодо порушення вимог законодавства про охорону праці, але, як правило, лише неoberежне ставлення до суспільно небезпечних наслідків.

Дослідження кримінальних порушень в сфері охорони праці виявило, що ця проблема має важливе суспільне значення та вимагає негайного уваги. Аналіз статей 271 та 272 Кримінального кодексу України дозволяє визначити ключові аспекти порушень безпеки праці та їх наслідки. Виявлено, що порушення правил охорони праці стосується всіх галузей та видів виробництва та впливає на всіх працівників, що працюють у цих сферах. Основним об'єктом кримінального правопорушення є конституційне право на безпечні умови праці, а додатковим обов'язковим об'єктом є здоров'я особи.

Важливо враховувати, що суб'єктами кримінальних правопорушень є особи, які несуть спеціальні обов'язки з охорони праці, та що суб'єктивна сторона таких порушень може мати складну форму вини. Запровадження ефективних заходів контролю та превентивних заходів може сприяти попередженню кримінальних порушень у цій сфері та покращенню умов праці для всіх працівників. Особлива увага повинна бути приділена навчанню та інформуванню працівників щодо важливості дотримання правил охорони праці. Дослідження підкреслює необхідність посилення заходів з охорони праці та покращення контролю за їх дотриманням з метою забезпечення безпеки та здоров'я працівників, а також зменшення кількості кримінальних правопорушень у сфері охорони праці.

Список бібліографічних посилань

1. Бабенко, Андрій Миколайович. Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту в Україні. Держава та регіони. Серія: Право 2023. С. 275-281.
2. Горбачова, Ірина Михайлівна, І. М. Горбачова. Караність кримінальних правопорушень проти безпеки виробництва. 2022. С. 68.
3. Радковська, Ірина Сергіївна, І. С. Радковська. До питання відповідальності та покарання за деякі кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту. 2023. С. 45
4. Тимчишин, А. М. Використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту. Правові новели 2021. С. 173.

Одержано 07.06.2024

Владислав Ігорович МІЛЕНІН,

здобувач вищої освіти 2 курсу

Навчально-наукового інституту права та підготовки

фахівців для підрозділів Національної поліції

Дніпровського державного університету внутрішніх справ;

Олена Анатоліївна СОЛДАТЕНКО,

професор кафедри кримінального процесу

та стратегічних розслідувань

Дніпровського державного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, професор

ОСОБЛИВОСТІ СПІВПРАЦІ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ З УЧАСНИКАМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Актуальність дослідження обраної теми визначається низкою факторів, що стосуються змін у правоохоронній системі, викликаних введенням воєнного стану. Воєнний стан, оголошений у відповідь на агресію РФ, зумовлює виняткові правові та соціально-економічні умови, що впливають на здійснення досудових розслідувань та взаємодію між правоохоронцями та учасниками кримінального процесу.

Під час воєнного стану змінюються пріоритети в роботі правоохоронних органів, а також способи взаємодії з громадянами, що включає питання інформаційної відкритості, дотримання прав людини та особливості роботи з доказами. Режим воєнного стану зумовлює також потребу в адаптації існуючих процедур і методів розслідування до нових умов, що включає питання конфіденційності, термінів провадження, а також специфічних мір безпеки, які потрібно застосовувати.

Метою дослідження є аналіз впливу воєнного стану на правоохоронну діяльність у контексті досудових розслідувань, а також оцінка змін у процедурах взаємодії між органами досудового розслідування та учасниками кримінального процесу.

Наукова доктрина відзначає, що співпраця органів досудового розслідування з іншими учасниками кримінального процесу представляє собою координовану діяльність сторін процесу під керівництвом слідчого. Ця взаємодія має на меті досягнення цілей кримінального судочинства та включає злагоджену роботу з питань, що стосуються використання правових інструментів та механізмів в рамках встановлених мети, часу та місця проведення. Така діяльність відрізняється наступними характеристиками: вона регулюється нормативними

актами; дії учасників узгоджені за метою, місцем, часом, використовуваними засобами та змістом; орієнтована на виконання конкретних завдань розслідування, які визначаються особливостями конкретної слідчої ситуації; має специфіку у повноваженнях учасників та використанні методів та інструментів, характерних для цих суб'єктів.

Проте з 24 лютого 2022 року, внаслідок масштабного військового вторгнення росії, Україна зіткнулася з викликами у забезпеченні стабільності системи кримінального правосуддя, особливо в регіонах, найбільше зазнавших наслідків агресії.

Основними чинниками, які визначають методи та підходи у проведенні слідчих (розшукових) операцій, є:

- правовий режим, який передбачає обмеження прав та свобод громадян,
- зниження чисельності населення, що призводить до браку свідків та очевидців подій,
- бойові дії, які становлять загрозу життю слідчих під час виконання їхніх обов'язків,
- ступінь суспільної небезпеки кримінальних правопорушень, скоєних під час військових дій, та важкість їхніх наслідків,
- обмежені можливості оперативних підрозділів [2, с. 26].

У зв'язку з цим, для забезпечення ефективного досудового розслідування під час воєнного стану та з метою здійснення повноважень органами досудового розслідування, було прийнято ряд нормативно-правових актів. Ці документи регулюють взаємодію слідчих органів із медичними та експертними установами, державними органами, органами місцевого самоврядування, волонтерськими організаціями та юридичними особами, а також з підрозділами інших відомств.

Згідно із спільним наказом Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров'я України та Офісу Генерального прокурора, було затверджено «Порядок взаємодії між Національною поліцією України, медичними установами та прокуратурою України щодо встановлення факту смерті особи під час воєнного стану». Цей документ визначає процедури та координацію дій між відповідними відомствами та їх підрозділами, медичними закладами, судово-медичними бюро та поліцейськими підрозділами під час розслідування смертей на території України в умовах воєнного стану [3].

Також, Офіс Генерального прокурора України спільно з Національною поліцією розробили низку Пам'яток та Рекомендацій для практичних працівників, які включають:

- організаційні принципи підтримки роботи слідчо-оперативних груп Національної поліції у документуванні воєнних злочинів,

- процесуальні та тактичні нюанси здійснення термінових слідчих (розшукових) дій під час воєнного стану,
- критерії для підготовки та проведення судових експертиз у контексті досудових розслідувань воєнних злочинів,
- методи утримання військовополонених та особливості їх допиту,
- правила для конвоювання затриманих осіб, виконання розмінувань та дозволів для поліцейських на проведення спеціальних вибухотехнічних та слідчих (розшукових) операцій,
- процедури збору біометричних даних осіб,
- критерії для зупинки поліцейськими транспортних засобів та їх перевірки,
- перелік установ та підрозділів для взаємодії в рамках досудових розслідувань.

Водночас існують питання, що вимагають оптимізації. Зокрема, спеціаліст у рамках кримінального провадження може бути викликаний для вилучення даних із технічних засобів, які включають функції фотографування, кінозйомки та відеозапису. Йому також надається можливість надавати консультації, пояснення, довідки та аналітичні висновки під час досудового розслідування. Проте виникають питання щодо правового статусу цих документів, їх форми, що містять аналітичні висновки, та можливість їх використання як доказів у кримінальному судочинстві. Це стосується того, чи достатньо одних лише консультацій спеціаліста для рішення про призначення експертизи. Такі питання підіймають сумніви щодо допустимості таких доказів у судовому процесі [4, с. 305-308].

Очевидно, що повністю законодавчо передбачити усі сценарії залучення спеціаліста для проведення слідчих (розшукових) дій є нереалістичним, адже на практиці виникають різні обставини, які можуть впливати на хід досудового розслідування. Зокрема, для експертизи та документування (фіксації) пошкоджень внаслідок влучення снарядів та ракет, слідчими органами залучаються вибухотехнічні спеціалісти, а також фахівці з використання ракетних військ, артилерії та військової авіації. Такі експерти проводять необхідні процедури пошуку, огляду, розрядження, транспортування та знешкодження вибухових пристроїв і речовин, а також забезпечують безпечні умови для огляду місця події. Для проведення слідчих (розшукових) дій, що охоплюють перевірку та вилучення технічних засобів, які мають ознаки засобів негласного отримання інформації, залучаються спеціалісти у сфері спеціальних технічних засобів [5].

Отже, внаслідок повномасштабної воєнної агресії росії, вітчизняна система кримінального правосуддя зіткнулася з серйозними

викликами. Ці умови вимагають суттєвої адаптації законодавства та практик проведення досудових розслідувань до умов воєнного стану. Змінилися не лише пріоритети роботи правоохоронних органів, але й методи взаємодії з громадянами, а також підходи до збереження конфіденційності та обігу доказів. Нормативні документи, розроблені в цей період, спрямовані на оптимізацію роботи слідчих органів, медичних і експертних установ. Вони включають нові процедури для встановлення фактів смертей, координацію дій між слідчими, медичними установами та прокуратурою, а також інструкції для правоохоронців щодо документування воєнних злочинів та взаємодії з волонтерськими організаціями та іншими державними установами. Особлива увага приділяється забезпеченню безпеки слідчих та використанню доказів, отриманих у надзвичайних умовах, з акцентом на правильність і законність їх збору і використання у кримінальних провадженнях.

Переконані, що підняті нами питання потребують додаткового дослідження, з огляду на динамічність змін у умовах воєнного стану.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88.

2. Піддубна, А. Взаємодії учасників кримінального провадження в умовах воєнного стану. Актуальні питання досудового розслідування: зб. тез *Круг. столу* (м. Кривий ріг, 28 квіт. 2023 р.) / Донецьк держ. ун-т внутр. справ, Криворізьк. навч.-наук. ін-т. Кривий ріг: ДонДУВС, 2023. С. 26-28.

3. Про затвердження Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції України, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини під час воєнного стану на території України: наказ МВС України, МОЗУ та ОГПУ від 09.03.2022 № 177/450/46. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0317-22#Text>

4. Педос Ю.В. Окремі питання участі спеціаліста у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану. Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах воєнного стану: *матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Харків, 25 листопада 2022 р.). Харків: ХНУВС, 2022. 453 с.

5. Наказ СБУ «Про затвердження Інструкції про участь співробітників та працівників Українського науково-дослідного інституту спеціальної техніки та судових експертів Служби безпеки України як спеціалістів в кримінальному провадженні» від 19.03.2016 No 138. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/RE28694?an=1>

Одержано 02.06.2024

Альона Андріївна МУСІЙКО,

курсантка навчальної групи Ф1-305

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6175-9617>

Науковий керівник:

Юрій Володимирович ОРЛОВ,

завідувач кафедри кримінального права

і кримінології факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, професор

РОЛЬ ЖЕРТВ У МЕХАНІЗМІ ВЧИНЕННЯ ВОЄННИХ НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ЗІ ЗВІРСТВАМИ

Повномасштабна агресивна війна росії проти України вкотре в історії людства актуалізувала питання утримання етичного мінімуму, що дозволяє життя на планеті на цивілізованих засадах. Агресор поставив під сумнів існуючі міжнародні конвенції і принципи забезпечення мирного співжиття, декларував претензійність на регіональну гегемонію власного фашистського режиму, заперечення права української нації на державну суверенність. Відповідними до цієї декларації виявилися й засоби: антигуманні, brutальні, масові, насильницькі, злочинні, що розгорнулися в межах міжнародного збройного конфлікту на території України. Особливо травмуючими в межах великих груп населення виявилися воєнні насильницькі злочини з ознаками звірств. Дослідження їх природи, правової оцінки, особливостей мотивації та протидії є актуальним завданням для української і світової кримінології та кримінально-превентивної практики.

О. М. Гумін небезпідставно визначає віктимність особи (жертви) як соціально набуту сукупність біофізичних, психологічних, соціальних рис особистості, які під час взаємодії зі зовнішніми умовами підвищують імовірність стати жертвою злочину [1, с. 98]. Віктимність же особи в умовах російсько-української війни є особливим феноменом, який вимагає окремого кримінологічного дослідження, оскільки його слід вивчати на різних рівнях, особливо на індивідуальному та загальному рівні (економічному, організаційному, правовому, виховному, медичному тощо).

В цьому контексті підкреслимо нашу позицію: ми вважаємо віктимні фактори лише частково обумовлюючими. Провідними є прагнення російських комбатантів до домінування, самотвердження за

рахунок жертви, опосередковані прояви забезпечення безпеки, групового нарцисизму, задоволення потреби в приналежності до певної групи та, таким чином, знову ж таки забезпечення безпеки. Ця думка корелює з нав'язливою ідеєю у пропагандистських інформаційних продуктах про наявність небезпеки для росії, що виходить від деякого колективного Заходу та, зокрема, України як представника цього Заходу, як такої собі «антиросії». До речі, це ж було властиво й для інформаційних кампаній нацистської Німеччини. За влучними зауваженням Х. Арендт «...практика самообману у Третньому Райху стала такою поширеною, що майже перетворилася на моральну передумову для виживання. Під час війни найефективнішою для всіх німців брехнею було гасло «битва за долю німецького народу» (der Schicksalskampf des deutschen Volks), вигадане Гітлером чи Геббельсом, що полегшило самообман з трьох причин: за ним, **по-перше**, війна не була війною; **по-друге**, її розпочало саме провидіння, а не Німеччина; **по-третє**, для німців начебто це була справа життя чи смерті: вони мали знищити своїх ворогів або загинути» [2, с. 82–83].

Наскільки ж яскраві паралелі із сьогоднішнім, як дивовижно римуються епохи?! Чи може у російській реальності зміни епох не відбулося? Безкінечне тривання минулого, його експансія на майбутнє. Тому такі ж методи, відповідні уявлення та неможливість вирватись з нав'язливого кола травми Другої світової війни, на якій так вміло грає пропаганда, використовуючи сугестію, вплив на тригери колективного несвідомого. І це – велика проблема, яку швидко вирішити не вдасться, навіть якщо завдати військової поразки. Це – глибинний стан деформованої свідомості, вада людяності величезної соціальної групи (звісна річ, не без виключень). Але це також означає і те, що для запобігання звірствам набуває виняткового значення віктимологічна профілактика. Варто визнати: на окупованій території потенційній жертві ніхто окрім неї самої (а також небайдужих однодумців, представників руху опору) допомогти собі не в силах. Тому слід досліджувати відповідні віктимологічні тактики поведінки, спираючись на знання про віктимогенні фактори.

Цивільне населення, ідентифікуючи себе за російською національністю чи культурними уподобаннями, може помилково відчувати себе безпечним у присутності російських солдат, що може призвести до непоправних наслідків. Багато жертв, не дивлячись на повну інформацію про жахливі злочини в інших містах, все одно обирали залишитися на своїх територіях, і це ставалося на власний ризик через віру у свою захищеність («мій дім – моя фортеця») невразливість перед окупантами, а так само через недовіру до українських засобів масової інформації, чутливість до російської пропаганди.

Окремо зазначимо, що прояви державної зради, колабораційної діяльності на окупованих територіях, виявилися непередбачуваними. Часто потенційні жертви були надто відвертими щодо своєї проукраїнської позиції зі своїми знайомими, колишніми друзями чи сусідами, не проявляли обачності, навіть перебуваючи у себе в помешканні, гучно висловлювали свою антиросійську позицію, слухали українське радіо тощо. І це привертало увагу колаборантів, державних зрадників, які наводили окупантів на їх майбутніх жертв, передавали дані про сусідів, будь-кого, кого могли запідозрити у проукраїнській позиції.

Отже, віктимогенними слід визнати такі фактори: перебування особи на тимчасово окупованій території; наявність у неї проукраїнської, патріотичної позиції, критично-засуджувальної щодо російської агресії та окупації; необачність, легковажна довірливість при спілкуванні з іншими особами та висловлення їм своєї антиросійської позиції; наявність досвіду участі в АТО, ООС, починаючи з 2014 р.; попередня (до тимчасової окупації територій) служба в Національній поліції, Національній гвардії, Збройних Силах України. Такі особи потрапляють до сфери інтересів окупантів: спершу як кандидати до лав окупаційної адміністрації, збройних сил країни-агресора, а у випадку відмови – до ліквідації як носіїв загрози. Тож ці особи характеризуються предикатно-статусною віктимністю.

Список бібліографічних посилань

1. Гумін О. М. Віктимологічна профілактика насильницької поведінки як самостійний напрям індивідуального запобігання. *Вісник Академії управління МВС*. 2009. № 4. С. 97–107.

2. Арентдт Х. Айхман в Єрусалимі. Розповідь про банальність зла / Пер. з англ. А. Котенка. 2-ге вид. К. : ДУХ І ЛІТЕРА, 2021. 376 с.

Одержано 03.06.2024

Тетяна Анатоліївна ОРЛОВА,

доцент кафедри криміналістики, судової експертології
та домедичної підготовки факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7635-1160>;

Римма Володимирівна ГАЛЕВИЧ,

інспектор відділу кадрового забезпечення
Голосіївського управління поліції ГУНП у м. Києві,
слухач 5 групи КМПД 2 курсу магістратури
Національної академії внутрішніх справ

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО КЛАСИФІКАЦІЇ ПРОЯВІВ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ ЯК КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Аналіз чисельних звернень представників зоозахисних організацій і волонтерів свідчить про наявність суттєвих проблем у системі захисту тварин від фактів жорстокого поводження. Станом на зараз необхідно визнати цілу низку прогалин у практиці документування та доказування правопорушень, передбачених статтею 299 Кримінального кодексу України (далі КК України). Основними недоліками є наступні. По-перше, більшість фактів жорстокого поводження з тваринами залишається поза увагою правоохоронної системи, оскільки свідки-очевидці не повідомляють про них. Оточуючи здебільшого ставляться терпимо до такої поведінки, або просто не знають, що за неї встановлена кримінальна відповідальність. Бракує також обізнаності у представників громад щодо алгоритму дій під час звернення до поліції. По-друге, під час документування та доказування цих правопорушень слідчі стикаються із рядом проблем, зокрема щодо організації проведення судово-ветеринарних експертиз, зберігання трупів тварин і проведення розтинів, надання допомоги постраждалим тваринам і подальшого їх утримання до винесення рішення судом. Наслідки такої ситуації викликають занепокоєння, адже винні особи, як правило, уникають відповідальності або отримують мінімальні покарання. А, тим часом у суспільстві спостерігається зростання рівню агресії та жорстокості. Фіксуються непоодинокі випадки розправи з правопорушниками групами активістів, які кардинально підходять до питання покарання і помсти за проявлену жорстокість до тварин. Вирок самостійно виносять обурені представники громади – «живодерів» відстежують, б'ють, залякують всю родину, знищують їх майно, вибивають вікна у будинках, обливають фарбою, тощо.

Вказане свідчить про необхідність детального дослідження механізму правопорушень цієї категорії та вироблення науково-практичних рекомендацій з їх виявлення і доказування. Крім цього ситуація вимагає розробки просвітницької програми для громад щодо алгоритму реагування на такі факти.

Ми переконані в тому, що першим кроком у розробці комплексного механізму протидії даним злочинам повинна бути їх криміналістична класифікація з наступним дослідженням елементів механізму їх вчинення, та виробленням відповідних окремих рекомендованих алгоритмів доказування. Саме тому представлені тези присвячені криміналістичній класифікації проявів жорсткого поводження з тваринами, як основи розбудови окремої методики розслідування.

Вивчення слідчо-судової практики, спеціальної літератури, звернень представників зоозахисних організацій та волонтерів дає підстави виокремити наступні прояви жорсткого поводження з тваринами.

1. *Умисні вбивства безпритульних тварин особами, які нібито беруть на себе функції контролю чисельності тварин у місті.* Правопорушники даної категорії називають себе догхантерами, оскільки їх дії частіше направлені проти собак. Скоєння ними злочинів має характер промислу, вбивства є систематичними і виглядають як полювання. Типовими знаряддями і засобами вбивств виступають пневматична зброя та отруйні препарати. Сильно діючі отруйні речовини зловмисники ховають у шмати ласощів для собак та кішок і розміщують у місцях їх появи. Від таких дій гинуть у муках не тільки безпритульні, а й домашні тварини.

Слід зазначити, що вказані дії охоплюються частиною 3 статті 299 КК України, як жорстоке поводження з тваринами, вчинене щодо двох і більше тварин, або повторно, або вчинені активним способом. Якщо під час дослідження трупу тварин експертом (лікарем ветеринаром) встановлено, що період помирання був тривалим і супроводжувався болем і стражданнями, то необхідно додавати кваліфікуючу обставину – вчинення вказаних дій з особливою жорстокістю.

2. *Знуцання над власними та безпритульними тваринами,* що полягає в умисному заподіянні їм болі, тортур, нанесення побоїв і мордування. Злочинна поведінка проявляється при цьому активними діями, частіше має демонстративний характер покарання тварини. Знаряддями, як правило, виступають підручні засоби і предмети (палиці, зашморги, повідки, камені тощо). Тварин б'ють, душать, скидають з висоти, топлять.

Наслідками вказаних дій можуть бути смерть або травми тварини. Необхідно зазначити, що травми отримані твариною можуть

бути, як очевидні (помітні) – відкриті рвані чи різані рани, перелами кінцівок, кровотеча з вух, носу чи інших отворів, так і закриті (внутрішні) – забиття і розриви внутрішніх органів, внутрішні кровотечі, струс мозку тощо.

Суб'єктом правопорушень вищезазначених різновидів (1 і 2 групи) є фізична осудна особа, яка досягла 16 років, яка безпосередньо вчиняє дії об'єктивної сторони, незалежно від того щодо власної тварини вона вчиняє ці дії, чи до чужої, чи до безпритульної.

3. *Залишення в умовах небезпеки для життя та здоров'я тварини.* Цей прояв злочинної поведінки, на відміну від інших, має вигляд бездіяльності власника тварини, який за законом зобов'язаний забезпечити належні умови утримання і догляду. Невиконання цих обов'язків розцінюється як одна з форм жорсткого поводження з твариною. Наслідком може бути стан крайньої виснаженості вихованця, хвороба та смерть.

Жорстоким поводженням слід вважати поміщення тварини у наступні небезпечні умови: залишення без їжі та доступу до води; залишення у клітках, коробках, контейнерах, що унеможливають рухи тварини; залишення в закритому салоні автомобіля за відсутності в ньому людини при температурі повітря більше +20°C та менше +5°C; залишення без ветеринарної допомоги хворої або травмованої тварини; замурування у підвальних приміщеннях; залишення домашніх собак на прив'язі, довжина якої становить менше 20 метрів, або залишення сторожових собак на прив'язі, довжина якої становить менше 10 метрів; залишення без можливості сховатися у приміщення чи споруді, прив'язаною під дією прямого сонячного проміння при температурі повітря більше +20°C або менше 0°C.

Слід звернути увагу на те, що сам по собі факт поміщення у вищезазначені умови тварини утворює закінчений склад адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 89 Кодексу України про адміністративні правопорушення. А у разі настання негативних наслідків від цих дій у вигляді стану виснаженості тварини, хвороби або смерті, особа відповідальна за утримання тварини несе кримінальну відповідальність за статтею 299 Кримінального кодексу України.

Суб'єктом правопорушення зазначеного різновиду є фізична осудна особа, яка досягла 16 років, яка безпосередньо помістила у небезпечні умови тварину, а також власник тварини, з погодження якого було вчинено ці дії, та власник (або особа, що користується на законних підставах) приміщення, території або транспортного засобу, з погодження якого тварина опинилась у небезпечних умовах на його об'єкті.

4. *Нацьковування тварин одна на одну.* Змістом такого поведіння з тваринами є активна форма дій, що свідомо спрямована на те, щоб викликати у однієї або кількох тварин бажання напасти і битися між собою. Жорстокість виражається у тому, що правопорушник усвідомлює, що результатом його дій стане агресія тварини з наступним взаємним спричиненням ушкоджень, включаючи смерть. Мотивом може бути як втіха та розваги, при нехтуванні мораллю і порядком у суспільстві (хуліганський мотив), так і отримання матеріальних благ (корисливий мотив). Суб'єктом правопорушення зазначеного різновиду є фізична осудна особа, яка досягла 16 років, яка безпосередньо нацьковує тварину (вчиняє активні дії), а також власник тварини, з погодження якого відбувається її нацькування, та власник (особа, що користується на законних підставах, або займає) приміщення або території, який спеціально надав або облаштував свій об'єкт для проведення так званих «боїв» між тваринами.

5. *Насильницькі дії щодо тварини, спрямовані на задоволення статевої пристрасті.* Змістом такого поведіння є активна форма дій у вигляді проникнення вагінальним, анальним або оральним способом у тіло тварини з метою отримання сексуального задоволення. Сексуальний потяг до тварин є хворобливим патологічним станом (парафілією), що зустрічається переважно у чоловіків, позбавлених можливості контактів із жінками, а також у хлопців в періоді статевого дозрівання, якщо їх побут пов'язаний із тісним контактом з домашніми тваринами такими, як кози, вівці, ослиці, кобили, корови. Жорстокість виражається у тому, що тварина фактично примушується до неприродного контакту, що спричиняє їй фізичний біль і моральні страждання. Проникнення зазначеними способами у тіло тварини часто супроводжується внутрішніми розривами і кровотечею, внаслідок чого настає каліцтво, хвороба та смерть.

Наведені нами види злочинної поведінки, звичайно, не охоплюють всі прояви цього злочину. Але, на наше переконання, представлена класифікація може слугувати принциповою схемою для розробки методики розслідування цього надзвичайно різноманітного виду кримінальних правопорушень.

Одержано 02.06.2024

Максим Ігорович ОСИКА,

старший викладач кафедри організації
досудового розслідування факультету № 1
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету внутрішніх справ;

Андрій Олександрович СУПРУН,

здобувач вищої освіти 2 курсу факультету № 1
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету внутрішніх справ

ЩОДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ АБО ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТУ ОСОБАМИ, ЯКІ КЕРУЮТЬ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ У СТАНІ СП'ЯНІННЯ

З давніх часів люди прагнули вирватися з буденності та розширити межі свідомості, використовуючи для цього різні речовини. Ця тяга призвела до поширення таких явищ, як сп'яніння, алкоголізм та наркоманія. Вживання цих речовин, хоча й може мати певні позитивні ефекти, несе в собі значні ризики та шкоду як для окремої людини, так і для суспільства в цілому. До таких речовин належать алкоголь, наркотичні речовини, їх аналоги та прекурсори, а також певні лікарські засоби та препарати. Залежно від речовини, вживанням якої викликається сп'яніння, його можна поділити на: алкогольне, наркотичне і токсичне.

З медичної точки зору алкогольне сп'яніння – це стан людини, який виникає внаслідок вживання надмірного вживання алкогольних напоїв (алкогольної інтоксикації), що призводить до фізіологічних, психічних, вегетативних і неврологічних розладів.

Розрізняють три ступені алкогольного сп'яніння, які доцільно розглядати більш обширно.

1) Легкий ступінь алкогольного сп'яніння. У вказаному стані суб'єкт може виконувати незвичні для нього дії, змінювати свій типаж поведінки, загострювати чи пригнічувати відчуття чи риси особистості (ставати агресивнішим або навпаки спокійнішим). Така особа сприятлива до навіювання чи до провокацій виконання якихось дій, які б за звичайного стану виконати не наважилась би.

2) Середній ступінь алкогольного сп'яніння. Вказаний стан зрозуміло впливає на суб'єкта більш активно, так суб'єкт стає більш імпульсивним та сприйняття реальності спотворюється. Суб'єкт стає

дратівливим, що в будь-який момент переростає у грубість. Також можлива і зворотна реакція організму, а саме замкнутість у собі, неконтактність до соціуму, закритість від спілкування. Також в такому стані мають місце випадки епізодичної втрати пам'яті, прояви спраги та зниження мозкової діяльності в цілому

3) Тяжкий ступень алкогольного сп'яніння. До такого ступеню як правило дійти досить важко, однак немає нічого неможливого для людини, яка прямує до своєї цілі та мети. Однак, логічним та послідовним наслідком реалізації такої цілі є настання негативних наслідків, які в прямому розумінні є небезпечними для життя та здоров'я суб'єкта та оточуючих. В такому «одурманеному» стані суб'єкт стає млявим, втрачає можливість до нормальної комунікації, змінюються колір шкіри та розмір зіниць, сповільнюється дихання, можлива поява галюцинацій чи різних психічних нападів. Вказаний стан може призвести до втрати свідомості, коми або навіть до передчасної смерті.

З правової точки зору вважається, що при алкогольному сп'янінні зберігається здатність людини усвідомлювати свої дії і свідомо керувати ними, хоча і в дещо обмеженому вигляді. Тому це дозволяє суддям визнавати таких осіб осудними [1, с. 218].

Незважаючи на суспільний резонанс, водії, які керують та вчиняють правопорушення в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння, не завжди отримують належне адміністративне покарання, що, у свою чергу, призводить до небезпечного поширення в суспільстві думки, що керування в нетверезому стані не є чимось небезпечним та аморальним, а будь-які неприємності, які можуть виникнути у зв'язку з цим, легко вирішити позасудовим шляхом. Ми вважаємо, що наркотичне сп'яніння, яке виникає внаслідок вживання наркотичних або одурманюючих речовин, є значно більш небезпечним та руйнівним, в порівнянні з алкогольним сп'янінням. Медицина виділяє, що наркоманія – хвороба, яка характеризується переборним потягом до наркотичних речовин, що викликають у малих дозах ейфорію, у більших – оглушення, наркотичний сон. При наркоманії уражаються внутрішні органи, виникають неврологічні і психічні розлади, розвивається соціальна деградація.

Останнім видом сп'яніння, яке розглядається у вказаному питанні є токсичне сп'яніння. Токсичне сп'яніння — психічний стан людини, який виникає внаслідок вживання токсичних речовин промислового, побутового та іншого призначення (окрім алкогольних напоїв, наркотичних засобів і психотропних речовин), у тому числі деяких прекурсорів (зокрема, ацетону), а також отруйних та сильнодіючих лікарських засобів.

Розкриваючи проблематику теми, вважаємо за необхідне зазначити, що відповідно до статті 1187 Цивільного кодексу України, джерелом підвищеної небезпеки є діяльність, пов'язана із використанням, серед іншого, транспортного засобу, який потенційно, при певному використанні не піддається повному контролю з боку людини, і може створювати небезпеку для оточуючих. [2]. Отже, використання транспортного засобу саме по собі тягне за особою додаткову відповідальність та надає їй статусу не тільки водія, а і особи, яка керує джерелом підвищеної небезпеки.

Саме по собі керування транспортним засобом є досить енергозатратним процесом та вимагає значної концентрації уваги, а також потребує належного відпочинку між керуванням транспортним засобом. В пункті 4.1 «Положення про робочий час і час відпочинку водіїв колісних транспортних засобів» затвердженого наказом Міністерства транспорту та зв'язку України №340 від 07.06.2010, встановлено, що після керування, протягом 4 годин 30 хвилин, водій повинен зробити перерву для відпочинку та харчування тривалістю не менше 45 хвилин, якщо не настає період щоденного (міжзмінного) відпочинку [3].

В свою чергу підпунктами «а» та «б» пункту 2.9 Правил дорожнього руху, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 10.10.2001 № 1306 «Про Правила дорожнього руху» визначено, що водієві забороняється керувати транспортним засобом у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, а також керувати транспортним засобом у хворобливому стані, у стані стомлення, а також перебуваючи під впливом лікарських препаратів, що знижують швидкість реакції і уваги.

Згідно статистичних даних, опублікованих Департаментом патрульної поліції України за 2023 рік, в Україні зафіксовано 942 дорожньо-транспортних пригоди, причиною яких стало керування транспортними засобами в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння, в яких загинуло 96 осіб та отримало травмування, різного ступеню тяжкості 1226 осіб [4].

З огляду на сучасний стан дотримання транспортної дисципліни та велику кількість адміністративних правопорушень, зокрема щодо керування транспортним засобом у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння, а також кримінальних правопорушень вчинених у стані алкогольного або іншого виду сп'яніння із використанням транспортних засобів, законодавцем було зроблено вагомий крок до посилення відповідальності за такі діяння.

Так, законом України №1231-IX «Про внесення змін до законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху» Кримінальний кодекс України, в 2021 році, було доповнено статтею 286¹, якою встановлено кримінальну відповідальність за порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами в стані сп'яніння. Одночасно із цим були внесені зміни до статті 130 КУпАП, якою передбачено відповідальність за керування транспортними засобами або суднами особами, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції, в частині збільшення розміру адміністративного стягнення.

Шляхом прийняття Закону №1231-IX також зазнали зміни і положення інституту звільнення від покарання та його відбування. Зокрема ряд статей було доповнено підставою, за якою до винної особи не застосовувався певний вид звільнення від покарання та його відбування, у зв'язку із вчиненням такою особою кримінального правопорушення за порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керували транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебували під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції.

Згідно статистичних даних Офісу генерального прокурора за 2023 рік, в Україні обліковано 7877 кримінальних правопорушень за фактами ДТП, з яких 1 правопорушення в якому особа, яка керувала транспортним засобом в стані сп'яніння, при цьому досудове розслідування, в даному кримінальному провадженні було закінчено направленням обвинувального акту до суду [5].

Таким чином можна дійти послідовного висновку про те, що мета, визначена законодавцем, під час прийняття Закону №1231-IX, щодо сприяння запобіганню вчиненню правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху, досягнення стриманої і виваженої поведінки водіїв на дорогах і, як наслідок, зменшення кількості ДТП, у тому числі вчинених особами, які керували транспортними засобами в стані алкогольного сп'яніння або в стані, викликаному вживанням наркотичних або інших одурманюючих засобів, з огляду на фактичне зменшення такого виду кримінальних правопорушень.

Список бібліографічних посилань

1. Стеблинська О. С. Основні напрями реалізації державної політики по запобіганню пияцтву і наркотизму серед неповнолітніх.

Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України.
2009. Вип. 21. С. 217-221

2. Цивільний Кодекс України: Закон України від 16.01.2003
№ 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
(дата звернення 03.03.2024)

3. Про затвердження Положення про робочий час і час відпочи-
нку водіїв колісних транспортних засобів: Наказ Міністерства транс-
порту та зв'язку України від 07.06.2010 № 340. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0811-10#Text> (дата звернення 03.03.2024)

4. Статистика Департаменту патрульної поліції України дорож-
ньо-транспортних пригод в Україні за 2023 рік. URL: <https://patrolpolice.gov.ua/statystyka/> (дата звернення 03.03.2024)

5. Статистика Офісу генерального прокурора за 2023 рік про за-
реєстровані кримінальні провадження та результати досудового роз-
слідування. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення 03.03.2024)

Одержано 06.05.2024

Максим Ігорович ОСИКА,

старший викладач кафедри організації
досудового розслідування факультету № 1
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету внутрішніх справ;

Владислав Олександрович ГЛУЩЕНКО,

здобувач вищої освіти 2 курсу факультету № 1
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-3484-9416>

ПРОБАЦІЙНИЙ НАГЛЯД ЯК ВИД ПОКАРАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Законом про кримінальну відповідальність визначено, що пока-
рання - це міра державного примусу, який застосовується до особи, ви-
званої винною у вчиненні кримінального правопорушення та полягає
в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого.

Статтею 51 Кримінального кодексу України (далі за текстом –
ККУ), передбачено 12 видів покарань за вчинення кримінальних
правопорушень. Зокрема такі як: штраф; позбавлення військового,

спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу; позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; громадські роботи; виправні роботи; службові обмеження для військовослужбовців; конфіскація майна; пробаційний нагляд; арешт; обмеження волі; тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців; позбавлення волі на певний строк; довічне позбавлення волі [1]. При цьому слід зазначити, що законодавець під час конструкції зазначеної норми розподілив види покарання в залежності від їх суворості.

Новелами законотворчої діяльності, в контексті визначення нового виду покарання, стало набрання законної сили Законом України «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення видів кримінальних покарань», яким впроваджено новий та доволі специфічний вид покарання як пробаційний нагляд [2].

Вважаємо за необхідне зазначити, що на сьогодні єдиним нормативно-правовим актом, яким визначено мету, завдання, підстави, види пробації, а також відповідний правовий статус органу та суб'єктів пробації, є прийнятий 05.02.2015 року Закон України «Про пробацію» [3].

Законодавцем, в пункті шостому частини 1 статті 2 статті Закону України «Про пробацію», змістовно визначено поняття пробації, під яким слід розуміти систему наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону до засуджених, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого [3].

Розкриваючи зміст поняття пробація можна дійти послідовного висновку, що пробація - це система заходів, яка використовується як альтернатива певним видам покарання, визначеним статтею 51 КК України. При цьому метою застосування такого виду покарання, передусім, як зазначає законодавець, є впровадження покарання у виді пробаційного нагляду, що сприятиме гуманізації пенітенціарної системи, розширенню можливостей для виправлення особи без ізоляції від суспільства та, як наслідок, зменшення рецидиву злочинності.

Характеризуючи пробаційний нагляд, як вид покарання, можна виділити його особливості в частині покладання на засуджену особу певних зобов'язань. При цьому, аналізуючи конструкцію статті 59-1 КК України, такі зобов'язання поділяються на обов'язкові та такі, що можуть бути покладені на засуджену особу з урахуванням певних відомостей, які безпосередньо характеризують таку особу, спосіб

життя, її процесуальну поведінку під час проведення досудового розслідування та судового розгляду, стан здоров'я та соціальний статус засудженої особи.

Детально аналізуючи обов'язки, які будуть покладені на особу засуджену до пробаційного нагляду, законодавцем не було враховано факт того, що такі обов'язки, в своїй переважній більшості, дублюються з обов'язками, які можуть бути покладені на особу під час її звільнення від відбування покарання з випробуванням.

В такому випадку, кількість рішень, прийнятих судами стосовно осіб які можуть, з урахуванням наявних та достатніх підстав, бути звільнені від відбування покарання з випробуванням може призвести до зменшення кількості таких осіб, і як наслідок сформувані левовий відсоток осіб, які засуджені до покарання у вигляді пробаційного нагляду. Наслідком цього, прогнозовано, може стати збільшення навантаження на органи пробації, з огляду на специфіку виконання покарання у вигляді пробаційного нагляду та зменшення застосування таких видів покарань як громадські, виправні роботи, службові обмеження, штраф, а також позбавлення права обіймати певні посади та займатися певної діяльністю. Наведений прогноз, передусім, базується на недоцільності та витратності часу необхідного для застосування вищенаведених видів покарань, а також їх недоцільності.

Крім того, однією з проблем застосування покарання у вигляді пробаційного нагляду є те, що переважна більшість, а саме до понад 150 кримінальних правопорушень, передбачають такий вид покарання, при тому, що, як приклад, законодавцем «поставлено в один ряд» такі кримінальні правопорушення, в яких може застосовуватися пробаційний нагляд, як грубе порушення законодавства про працю (стаття 172 ККУ) та примушування особи без її добровільної згоди до здійснення акту сексуального характеру з іншою особою (стаття 154 ККУ).

В обох прикладах є зрозумілою та логічною мета законодавця щодо дотримання принципу невідворотності покарання та виправлення засудженої особи, однак враховуючи ті обов'язки, які будуть покладені шляхом призначення покарання у вигляді пробаційного нагляду, маловірогідним є те, що засуджена особа буде в дійсності суб'єктивно та об'єктивно сприймати, що відносно неї застосовано покарання з метою її виправлення, та як наслідок, в подальшому не призведе до перевиховання.

В своїй більшості обов'язки, як основні так і додаткові, на нашу думку, не будуть сприйматися суспільством, як такі, що здатні в

достатній мірі вплинути на правосвідомість засудженого, в контексті приватної превенції так і суспільства (загальної превенції).

Однак, незважаючи на наявність ряду проблемних питань із запровадження покарання у виді пробаційного нагляду, слушною є думка Кутєпова М.Ю., щодо створення нової моделі пробації в Україні. На думку автора, інститут пробації, в її позитивній перспективі, може стати ефективним механізмом захисту суспільства від злочинних посягань. При цьому, як зазначає Кутєпов М.Ю., для ефективного запровадження інституту пробації, з урахуванням такого виду покарання, важливо вивчати міжнародний досвід та аналогії, але робити це потрібно обережно, з урахуванням специфіки українського суспільства та правової системи [4, с. 29].

Проте, достеменно можна вважати, що ефективність пробаційного нагляду обумовлюється чіткою реалізацією програми ресоціалізації та контролем за засудженими до такого виду покарання. Здобуття цих переваг потребує відповідної інфраструктури, досвідчених кадрів та дієвої системи нагляду та моніторингу, а також адаптації законодавства, в частині співмірності виду покарання у вигляді пробаційного нагляду до ступеня суспільної небезпеки діяння, за яке передбачено такий вид покарання.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 25.04.2024).

2. Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення видів кримінальних покарань від 23.08.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3342-20#Text> (дата звернення: 25.04.2024).

3. Про пробацію: Закон України від 05.02.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19/conv#Text> (дата звернення: 25.04.2024).

4. Кутєпов М. Ю. Пробація: сутність та проблематика запровадження в Україні. *Встановлення позитивних взаємин із правопорушником як принцип пробації* : матеріали науково-практ. онлайн-«круглого столу» (м. Харків, 18 груд. 2020 р.). Харків: Право, 2021. С. 27.

5. «Сходив до пробації: разочок відмітився, і все...». Або міфи про пробаційний нагляд. *Пробація України*. URL: https://www.probation.gov.ua/?page_id=122 (дата звернення: 25.04.2024).

Одержано 06.05.2024

Вікторія Володимирівна ПІДГАЙНА,

курсантка 3 курсу факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6981-3304>

Науковий керівник:

Тетяна Григорівна ФОМІНА,

завідувач кафедри кримінального процесу

та організації досудового слідства факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, професор

УЧАСТЬ ЗАХИСНИКА ЯК ГАРАНТІЯ ПРАВ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Залучення захисника є однією з важливих гарантій дотримання прав і свобод учасників кримінального провадження. Право на професійну правничу допомогу забезпечується кожному на рівні Конституції України (ст. 59). Забезпечення права на захист гарантовано статтею 20 КПК України.

Адвокат, який залучається до участі у кримінальному провадженні повинен бути компетентним. Це може бути фізична особа, яка має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою відповідно до рівня, має стаж роботи в галузі права не менше двох років, склала кваліфікаційний іспит, пройшла стажування, склала присягу адвоката України та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю (ст. 6 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [1]. Аналізуючи правовий статус захисника як суб'єкта захисту, слід підкреслити його багатогранність. Захисник виконує свої функції зі сторони захисту, представляючи інтереси особи та здійснюючи всі необхідні дії для її захисту.

Варто зазначити, що відповідно до ст. 22 КПК України, якою закріплено засаду змагальності, де обидві сторони кримінального провадження мають право збирати докази за допомогою процесуальних засобів. Але, в той же час, відомості, які отримує захисник у ході опитування особи, не є джерелом доказів. У зв'язку з цим серед практиків та науковців виникає дискусія стосовно того, що сторона обвинувачення, отримуючи докази у ході досудового розслідування закріплює такі відомості у матеріалах кримінального провадження, при цьому захисник не має такої можливості, що і порушує принцип змагальності та доведення невинуватості особи. Виходячи з даного положення доцільною є позиція науковців, які запевнюють в тому аби

поясненням учасників кримінального провадження та інших осіб, що отримані стороною захисту у рамках кримінального провадження, надати статусу доказів[2, с. 82].

Вважаємо, що важливим аспектом у роботі захисника є проведення опитування особи, інтереси якої він представляє. Як зазначають науковці, то дане опитування деякою мірою зіставляють з елементами оперативно-розшукового опитування та зі слідчою (розшуковою) дією – допитом[3, с. 71]. Пояснюється тим, що адвокатське опитування несе у собі певні елементи оперативно-розшукової діяльності. Дійсно, під час опитування особи що сторона захисту, що сторона обвинувачення дізнаються про відомості, які важливі для кримінального провадження. Але такі поняття, як допит та адвокатське опитування не є тотожними, адже у сторін кримінального провадження різні цілі, мета та методи проведення.

Щодо адвокатського опитування, то, як зазначається у певних джерелах, воно складається з двох етапів: підготовчого та власне його проведення. При підготовці до опитування захисник узагальнено аналізує всі відомості та обставини, які йому відомі, а також ті обставини, які необхідно з'ясувати. Після врахування цих обставин, він повинен визначити основні задачі опитування, тобто які питання будуть висуватися під час опитування, визначити їх значимість та порядок постановки питань. Необхідно уже на даному етапі бути готовим до подальшого проведення власне опитування та підготувати всі матеріали та документи, які важливі й на початковому етапі. [4, с. 48] Варто зауважити, що дане опитування потрібно проводити у конфіденційних умовах. Щодо проведення власне опитування, то захисник повинен обов'язково пред'явити документи, що підтверджують його повноваження у даному провадженні та відразу повідомити мету його проведення. Після чого захисник з'ясовує всі обставини, які важливі для доведення невинуватості особи. Для деталізації інформації, яку він отримав від особи, захисник може надавати малюнки, схеми чи фотографії для повного відображення події, яка склалась у пам'яті особи. Задля можливості надання даних матеріалів у суді, тобто для визнання даної інформації, як допустимим доказом – її потрібно належно закріпити. Здійснювати це варто у присутності особи, яка була опитана із зазначенням підписів та зауважень, якщо вони надійшли.

Розвиток технологій, світові тенденції та виклики останніх років змушують правосуддя ставати доступним і на відстані. Згідно Закону України «Про судоустрій і статус суддів» у судах функціонує Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система (ЄСІТС), що

забезпечує серед іншого можливість учасникам справи брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції[5]. Важливою складовою проведення участі захисника у такому форматі є те, що відеоконференції мають бути необхідні технічні можливості у суду, учасників процесу та захисника. Технічні засоби для проведення відеоконференції повинні забезпечувати належну якість зображення та звуку, а також конфіденційність процесуальних дій. Переваги даної участі є те, що захисник економить час, а також може брати роль у процесуальних діях, перебувавши у іншому місті чи країні. Але варто зазначити, що така участь за допомогою відео конференції вирішується судом у конкретному випадку та допускається, у випадках, визначених законом.

Тобто, забезпечення права на захист становить одну із важливих засад кримінального провадження, яка реалізується на всіх стадіях кримінального провадження. Водночас, задля дотримання засади змагальності, ми вважаємо, що адвокатське опитування повинно мати таке ж значення у кримінальному провадженні, як і проведений слідчим, дізнавачем допит.

Список бібліографічних посилань

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>(дата звернення 31.05.2024)
2. Татаров О.Ю. Чернявський С.С. Участь захисника у кримінальному провадженні: проблеми законодавчого врегулювання. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 2. С. 77–84.
3. Ковальчук С.О. Здійснення захисту у кримінальних справах на засадах змагальності та диспозитивності: дис... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2007. 221 с.
4. Погорецький М. Поняття, зміст та структура кримінального процесу: проблеми теорії та практики. *Право України*. 2013. № 11. С. 42–54.
5. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
Одержано 04.06.2024

Дар'я Олександрівна ПОЛЩУК,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня
юридичного факультету Національного авіаційного університету;
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-2940-6978>

Науковий керівник:

Наталія Олександрівна ГОЛЬДБЕРГ,

доцент кафедри кримінального права і процесу
юридичного факультету Національного авіаційного університету,
кандидат юридичних наук;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1624-1944>

ЗАТРИМАННЯ СУДДІ ЯК ЗАХІД КРИМІНАЛЬНО- ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ ЯК ЗАСІБ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ПРАВОСУДДЯ

Кримінальним процесуальним законодавством України передбачено окремий порядок здійснення кримінального провадження щодо окремої категорії осіб. Перелік осіб зі спеціальним статусом регламентується ч. 1 ст. 480 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), до яких входять: народний депутат України; судді, судді Конституційного Суду України, судді Вищого антикорупційного суду, а також присяжні на час виконання ним обов'язків у суді, Голова, заступник Голови, члена Вищої ради правосуддя, Голова, заступник Голови, члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України; кандидат у Президенти України; Уповноважений Верховної Ради України з прав людини; Голова, іншого члена Рахункової палати; депутат місцевої ради; адвокат; Генеральний прокурор, його заступник, прокурор Спеціалізованої антикорупційної прокуратури; Директор та працівники Національного антикорупційного бюро України; Голова Національного агентства з питань запобігання корупції, його заступник [1]. У зв'язку із підвищеною криміногенною ситуацією у сфері правосуддя, автор вважає за необхідне звернути увагу на законодавче реагування запобігання вчинення кримінальних правопорушень пов'язаних з корупцією суддями.

Суд під час реалізації своїх повноважень повинен відповідати визначеним законодавцем завданням які передбачені ст. 2 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» № 1402-VIII від 2 червня 2016 року [2]. Центральним завданням суду під час здійснення правосуддя на засадах верховенства права є забезпечення кожній людині право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України. Однак вчинення

суддями кримінальних правопорушень пов'язаних з їх професійною діяльністю, тобто наявності корупційної складової при винесенні ними відповідно рішення, підриває авторитет судової гілки влади та довіру до суддів і суду від населення.

Кримінальним процесуальним кодексом України встановленні заходи спеціального примусу з метою превентивного реагування, подальшого запобігання та профілактики злочинності у сфері правосуддя. Головним завданням застосування органами досудового слідства заходів примусу є реалізація завдань покладених на кримінальне судочинство. Мета застосування примусових заходів полягає у забезпеченні виконань учасниками кримінального провадження їх процесуальних обов'язків, уникнення тиску на представників органів досудового слідства (погроз, шантажу) під час реалізації ними своїх повноважень у вигляді здійснення слідчих (розшукових) дій, та в цілому, попередження та запобігання злочинної діяльності з боку підозрюваного або обвинуваченого.

Одним із заходів забезпечення кримінального провадження щодо судді виступає затримання суб'єкта на місці вчинення злочину під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину. Мета такого затримання полягає у попередженні вчинення злочину, а також відверненні чи попередженні наслідків злочину заради забезпечення збереження доказів цього злочину.

Процесуальний регламент затримання судді регулює низка нормативно-правових актів, зокрема, положення яких закріплені ч. 3 ст. 126 Конституції України [3], ч. 1 ст. 482 КПК, Закону України «Про Вищу раду правосуддя» [4], ч. 2 ст. 49 Закону України «Про судоустрій та статус суддів». Аналізуючи зазначені вище норми автор зауважує на тому, що законодавець створив суміжну систему положень закріпивши їх в різних сферах впливу та регулювання системи правосуддя, тобто за своєю правовою дефініцією вони є тотожні.

Виключним повноваженням на надання згоди на затримання судді наділена Вища рада правосуддя. Без згоди Вищої ради правосуддя суддю не може бути затримано або утримувано під вартою чи арештом до винесення обвинувального вироку судом. Вища рада правосуддя, як спеціальний суб'єкт у системі судоустрою, має статус колегіального, незалежного, конституційного органу, що діє на засадах справедливості та верховенства права, з метою формування висококваліфікованого суддівського кадрового складу. Однак, при умові якщо суддю затримано під час або одразу ж після вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину згода Вищої ради правосуддя не є необхідною. Підтверджуючим документом статусу особи яка займає

штатну суддівську посаду є пред'явлення посвідчення судді відповідно до ст. 51 Закону України «Про судоустрій та статус суддів». Беручи до уваги той факт, що запорукою незалежності та недоторканості суддівських повноважень забезпечуються Конституцією України, проте це не є гарантією добросовісності та виключення можливості вчинення суддями кримінальних правопорушень пов'язаних з корупцією. Реалізація повноважень суддівського імунітету знаходить своє відображення під час реалізації органами досудового розслідування процесу затримання суб'єкта на місці вчинення злочину. Зокрема, якщо на момент реалізації слідчих (розшукових) дій під час вчинення злочину суб'єктом органами досудового розслідування не отримано ухвалу на затримання судді та по завершенню проведення реалізації, включаючи завершення складання всіх процесуальних документів, вилучення необхідних доказів, проведення обшуку, суддя повинен бути негайно звільнений. Постає питання щодо безпосередньої мети проведення даного затримання. Автор звертає увагу на відсутності гарантій попередження наступних епізодів вчинення злочинів з боку суб'єкта та/або можливості знищення слідів та доказової бази щодо попередньо вчинених злочинів поза діапазону місця затримання, наприклад, знищення грошових коштів отриманих раніше за місцем проживання.

Юридичною підставою для отримання згоди Вищої ради правосуддя на затримання судді є подання про надання згоди на таке затримання Генеральним прокурором або його заступником, яке вноситься на розгляд Вищої ради правосуддя. Подання на затримання судді повинно бути належно вмотивоване та включати відповідні підтверджуючі факти з обов'язковою наявністю доказової бази, що свідчить про вчинення суддею кримінально-протиправного діяння. Таке подання вноситься на розгляд Вищою радою правосуддя не пізніше п'яти днів з дня його отримання (ч. 1 ст. 59 Закону України «Про Вищу Раду правосуддя»). Розгляд подання про надання дозволу на затримання судді розглядається без виклику останнього. Зокрема, законодавець, за необхідності, передбачає можливість надання пояснень судді під час самої процедури розгляду. У разі відсутності судді, Генерального прокурора його заступника або уповноваженого одним із них прокурора на засідання під час розгляду подання про надання дозволу на затримання судді Вищою радою правосуддя не є підставою для його зупинення та/або перенесення. Після завершення розгляду подання про надання дозволу на затримання, Вища рада правосуддя ухвалює відповідне рішення невідкладно вручається Генеральному прокурору, його заступнику або уповноваженому прокурору.

Статтею 61 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» регламентується можливість апеляційного оскарження рішення про надання згоди на затримання судді, утримання його під вартою чи арештом, як складового елемента скарги на відповідну ухвалу слідчого судді у порядку кримінального процесуального законодавства. Відповідно до ч. 1 ст. 309 КПК України в якій встановлюється перелік процесуальних дій та рішень які можуть бути оскарженні в апеляційному порядку, п. 1 ч. 1 зазначеної статті КПК України закріплюється лише можливість оскарження відмови у наданні дозволу на затримання, але конкретно не передбачене оскарження дозволу на затримання судді, утримання його під вартою чи арештом. Аналізуючи положення кримінального процесуального та спеціального законодавства регулюючого систему правосуддя, слід відзначити дану прогалину, з метою уникнення подальшого суперечностей під час практичної реалізації органами досудового розслідування слідчих (розшукових) дій.

Також, автор звертає увагу на фактичну можливість оскарження рішення такого органу суддівського врядування – Вищої ради правосуддя, щодо надання дозволу на затримання судді, утримання його під вартою чи арештом. Беручи до уваги спеціальний статус Вищої ради правосуддя та повноваження відносно проведення спеціальної процедури щодо розгляду кандидата на посаду судді та внесення подання Президенту України про призначення відповідного суб'єкта, тобто підготовки та формування професійного суддівського корпусу, законодавець, надаючи можливість на оскарження зазначеного рішення, попередньо ставить під сумнів участь при реалізації своїх повноважень у прийнятті процесуальних рішень щодо застосування заходів кримінально-процесуального примусу під час досудового розслідування.

Дослідивши окремі нормативні положення регулювання питання затримання судді, утримання його під вартою чи арештом, слід відзначити, що деякі норми залишаються неузгодженими та потребують законодавчого врегулювання, зокрема, з урахуванням аспекту запобігання подальшого вчинення суб'єкту кримінального правопорушення пов'язаного з корупцією.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n3854>

2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#n437>

3. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>

4. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21 грудня 2016 року № 1798-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19#n539>

Одержано 05.06.2024

Валерія Віталіївна ПРИСЯЖНЮК,

курсантка групи Ф1-302

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Кирило Олександрович ЧЕРЕВКО,

професор кафедри кримінального права

і кримінології факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3384-8388>

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА КРИМІНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

Введення воєнного стану в Україні 24 лютого 2022 року суттєво вплинуло на всі сфери життя, в тому числі й на законодавство. Кримінальне право не стало винятком. Згодом, прийняті закони, які змінили Кримінальний кодекс України [1] (далі КК), посилюючи кримінальну відповідальність за ряд кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану. Одними з цих законів є Закони України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану» №2113-IX. [3]

Вплив на кримінальне законодавство України, у зв'язку з введенням воєнного стану, є суттєвим. Ось деякі з ключових моментів, які були змінені:

1. Жорсткіше покарання за певні злочини:

- Злочини проти основ національної безпеки: Шпіонаж (ст. 111 КК), Диверсія (ст. 113 КК), Тероризм (ст. 258 КК), Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (ст. 110 КК).

- Злочини проти життя та здоров'я: Умисне вбивство (ст. 115 КК), Тяжке тілесне ушкодження (ст. 121 КК).

• Злочини проти власності: Крадіжка (ст. 185 КК), Грабіж (ст. 187 КК), Розбій (ст. 187 КК)

Із 7 березня 2022 року Законом № 2117-ІХ «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство» [2] внесені зміни до КК щодо посилення відповідальності за кримінальні правопорушення за ст.ст. 185, 186, 187, 189, 191 КК, вчинені в умовах воєнного стану. Це основні майнові кримінальні правопорушення, які завжди становили значну частину всієї кримінальної статистики в Україні – крадіжка, грабіж, розбій, вимагання, а також розтрата і заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем. Нині ж крадіжка, учинена в умовах воєнного або надзвичайного стану – є особливо кваліфікованим складом кримінального правопорушення. Вчинення крадіжки в умовах воєнного стану – одразу кваліфікується за ч. 4 ст. 185 КК, за що передбачено покарання у вигляді позбавлення волі від 5 до 8 років.

Аналогічні зміни 8 березня 2022 року передбачені й за грабіж, розбій, вимагання, а також розтрата й заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем (корупційний злочин), які вчинені в умовах воєнного або надзвичайного стану. Всі ці кримінальні правопорушення кваліфікуються одразу за ч. 4 відповідної статті (186, 187, 189, 191 КК) як особливо кваліфіковані.

На мою думку кваліфікувати кримінальні правопорушення проти власності за ч. 4 дуже спростило роботу слідчим. Адже під час війни є кримінальні правопорушення, які є набагато важливішими та складнішими.

• Злочини проти військової служби: Дезертирство (ст. 407 КК), Непокора (ст. 408 КК), Втрата військового майна (ст. 421 КК).

Також важливими змінами кримінального законодавства України під час широкомасштабного вторгнення РФ є те, що долучили нові види кримінальних правопорушень. Такі як:

- Колабораціонізм (ст. 111-1 КК);
- Публічні заклики до агресії проти України (ст. 442 КК);
- Розповсюдження дезінформації (ст. 436 КК).

Також ми можемо помітити обмеження певних прав:

• Суд може обирати запобіжний захід у вигляді тримання під вартою без згоди особи протягом 48 годин з моменту затримання (ст. 157 КПК).

• Строки досудового розслідування можуть бути збільшені.

• Можливість проведення судового розгляду без особистої присутності обвинуваченого.

Важливо зазначити, що ці зміни є тимчасовими і діятимуть протягом воєнного стану та протягом одного місяця після його закінчення.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 28.03.2024 р. №3342-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

2. ЗУ «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-20#Text>

3. Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану» №2113-IX <https://zakon.rada.gov.ua/>

Одержано 30.05.2024

Ангеліна Олександрівна САЛЬНІКОВА,
аспірантка Національного наукового центру
«Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»
Міністерства юстиції України;
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-3482-8167>

Науковий керівник:

Влада Олександрівна ГУСЕВА,
професор кафедри криміналістики, судової експертології
та домедичної підготовки факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

НЕПРОЦЕСУАЛЬНІ ФОРМИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ

Проблематика забезпечення ефективного розслідування кримінальних правопорушень, що пов'язані з домашнім насильством, уже тривалий час привертає увагу представників правничої науки. Неабияку роль у цьому процесі, зокрема в аспекті встановлення обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, відіграють спеціальні знання. Сучасна доктрина кримінального процесу визначає, що вирішення окремих спеціальних запитань є виключною прерогативою експертів, а також вимагає, щоб деякі процесуальні заходи проводилися виключно за участю спеціалістів. Водночас у спеціальній літературі вказують, що окрім тих форм використання спеціальних знань, порядок реалізації яких визначено чинним

кримінальним процесуальним законодавством (процесуальних форм), під час здійснення досудового розслідування сторона обвинувачення звертається ще й до непроцесуальних форм використання спеціальних знань.

Важливо зауважити, що виокремлення непроцесуальної форми використання спеціальних знань є результатом класифікації форм спеціальних знань за критерієм їх нормативної регламентації та врегульованості процедури реалізації у кримінальному судочинстві положеннями чинного кримінального процесуального законодавства. З огляду на те, що окремі форми не визначені в положеннях чинного законодавства, позиції вчених щодо можливості їх застосування розділилися. Ми підтримуємо позицію тих, хто вважає, що застосування непроцесуальних форм є допустимим та інформаційно ціннісним для виконання завдань кримінального провадження [1; 2, с. 83-84]. Тому в контексті нашого дослідження зупинимося на засадах та особливостях реалізації непроцесуальних форм використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством.

Основними цілями реалізації непроцесуальних форм використання спеціальних знань у кримінальному провадженні в цілому є отримання орієнтуючої інформації. На підставі узагальнення юридичної літератури, з урахуванням специфіки кримінальних правопорушень, що пов'язані з домашнім насильством, можемо зауважити, що така інформація подекуди може набути вагомого значення під час формулювання слідчих версій, планування розслідування, визначення алгоритмів слідчих (розшукових) і процесуальних дій, а також сприяє вирішенню таких тактичних завдань розслідування як:

1) установлення відомостей про особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, пов'язане із домашнім насильством;

2) з'ясування місця перебування розшукуваних осіб (яких незаконно позбавили волі або які переховуються від органів досудового розслідування, суду тощо);

3) визначення місцезнаходження знаряддя та/чи засобів, що використовувалися під час учинення кримінального правопорушення;

4) складання суб'єктивного та психологічного портрету особи, яка вчинила кримінальне правопорушення;

5) перевірка достовірності показань особи під час опитування, проведеного із застосуванням поліграфу, а також отримання орієнтуючої інформації про подію кримінального правопорушення тощо. З огляду на окреслені напрями використання спеціальних знань у непроцесуальній формі, слід зауважити, що вони можуть стати

достатньо результативними. Однак проведений аналіз слідчої та судової практики поки що не дозволяє констатувати ані їх поширеність, ані здійснення належного функціонального забезпечення слідчої діяльності. Це, на нашу думку, негативно позначається на якості та швидкості досудового розслідування, а тому потребує впровадження нових науково обґрунтованих методик розслідування в практичну діяльність органів досудового розслідування.

Перспективною до використання під час розслідування кримінального правопорушення, пов'язаного із домашнім насильством, вважаємо таку форму використання спеціальних знань як проведення опитування особи з застосуванням поліграфу. Така форма стає результативною у зв'язку із відповідними реакціями на образи, що залишаються в пам'яті особи щодо певних подій та обставин, а отже, аналіз відповідних показників дає змогу стверджувати про: причетність або непричетність цієї особи до вчинення конкретних правопорушень; намір і рольову участь особи у вчиненні правопорушень, злочинів, факт усвідомлення особою можливих наслідків правопорушень і бажання їх настання; наявність пом'якшуючих чи обтяжуючих обставин вини особи; скоєння особою юридично значущих діянь (дії чи бездіяльності) у минулому; настання юридично значущих подій у минулому тощо [3, с. 458]. Ураховуючи вагому результативність досліджень, проведених із застосуванням поліграфу під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності [4, с. 205], вважаємо, що ця позитивна практика має набути поширення і під час розслідування кримінальних правопорушень досліджуваної нами категорії.

Результативною для вирішення завдань розслідування у кримінальних провадженнях, розпочатих щодо злочинів і кримінальних проступків, що пов'язані з домашнім насильством може стати така форма як залучення спеціаліста до складання психологічного портрету.

Складання психологічного портрету (профілю) особи – це складна діяльність, що вимагає реалізації цілого комплексу заходів, серед яких: з'ясування загальної інформації про вчинене кримінальне правопорушення та деяких відомостей із матеріалів кримінального провадження; аналіз інформативних матеріалів тощо. На підставі узагальнення таких даних, тобто складання психологічного портрету дозволяє сформулювати висновки щодо вікових особливостей особи, її місця проживання, соціального статусу, сімейного статусу, динамічних характеристик, застосованого знаряддя злочину, емоційних станів, індивідуально-психологічних характеристик особи, зв'язок із жертвою, сексуальних особливостей учинення кримінального правопорушення, психологічної готовності особи до вчинення

кримінального правопорушення [5]. Нами охарактеризовано лише деякі напрями використання непроцесуальних форм спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством. Водночас з огляду на їх перспективність і результативність для процесу розслідування, вважаємо, що ця проблематика потребує подальших досліджень.

Список бібліографічних посилань

1. Ковальова О. В. Форми використання спеціальних знань в інформаційному забезпеченні досудового розслідування. *Право і сусільство*. 2022. № 2. С. 215-221.

2. Вуйма А. Г. Використання спеціальних знань під час розслідування вбивств: дис. ... д-ра філософії: 081 Право. Харків, 2023. 297 с.

3. Колісніченко В. В. Правове забезпечення використання поліграфа у кримінальних провадженнях. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 6. С. 457-459.

4. Irkha Yu., Butenko O., Pogrebytskyi M., Manzhai O., Krushynskyi S. Problems of Regulatory and Legal Support of Polygraph Application in Ukraine. *International Journal of Computer Science and Network Security*. 2021. Vol. 21. № 12. P. 203-206. DOI: <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2021.21.12.29>.

5. Куп'янський М. Г. Розслідування серійних сексуально-садистських убивств (організаційно-тактичні засади): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2016. 20 с.

Одержано 06.05.2024

Валерія Валеріївна САРАНА,

здобувачка вищої освіти ННІ права та інноваційної освіти групи ЮД-141 Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Таїсія Віталіївна ШЕВЧЕНКО,

старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У зв'язку з тим, що 24 лютого 2022 року на території України було введено режим воєнного стану, відбулися зміни в усіх сферах та безпосередньо в кримінально-правовій. Зміни в законодавстві, що

вводяться в умовах воєнного стану, можуть суттєво вплинути на порядок проведення обшуків. Воєнний стан, як правило, дозволяє владі вживати різні заходи для забезпечення безпеки та порядку, включаючи обмеження громадських свобод і прав. Як виявилось кримінально-правова сфера не була готова до запровадження воєнного стану, а тому деякі положення, зокрема Кримінального процесуального кодексу, потребували змін.

Відповідно до ч.1 ст. 234 КПК України обшук – це слідча (розшукова) дія, яка проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб [1]. Згідно ч.2 ст. 234 КПК України підставою для проведення обшуку є ухвала слідчого судді місцевого загального суду. В умовах воєнного часу були розширені дещо повноваження як прокурора, який здійснює повноваження в певному кримінальному провадженні, так і його керівника шляхом делегування окремих повноважень слідчого судді дозвіл на проведення обшуку в житлі чи іншому володінні особи. Таким чином дозвіл на проведення обшуку може бути наданий прокурором, шляхом винесення постанови про проведення обшуку. Відповідна постанова затверджується підписом керівника органу прокуратури та відповідною печаткою [2, с.11]. Хоч і була затверджена дана норма, але в постанові повинно бути зазначено строк її дії, а саме не більше місяця з моменту винесення до дати проведення обшуку, тому якщо строк дії прострочений або вказані неправильні дані чи адреса, то особа в якій планувалося проводити обшук має право не пускати до свого володіння правоохоронців, а також робити відеозапис неправомірності дій для доказу в суді.

Проведення обшуку особи, житла чи іншого володіння здійснюється з обов'язковою участю не менше двох понять незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої (розшукової) дії. Зміни до КПК внесені Законом від 14 квітня 2022 р. № 2201-IX регламентують, що під час воєнного стану обшук дозволяється без понять, лише у випадках якщо залучення понять є об'єктивно неможливим або наявна потенційна небезпека для їхнього життя чи здоров'я. На мій погляд, такі зміни необхідні в умовах воєнного стану. А.О. Шаповал зазначає, що законодавчі зміни є виправданими та доречними, в умовах воєнного стану в Україні (а особливо в районах, де ведуться активні бойові дії) не завжди можливо знайти понять для участі у проведенні слідчих (розшукових) дій [3, с.103].

Крім того змінено час проведення обшуку, адже тепер правоохоронці можуть його проводити і в комендантську годину з 22 години ночі до 6 ранку. Таким чином піднімається питання присутності адвоката під час особистого обшуку в житлі чи іншому володінні особи, адже він проводиться за рішенням слідчого чи прокурора. Такий пізній час унеможлиблює фізичну присутність адвоката під час обшуку, згідно цього він може підключитися за допомогою відеозв'язку, але такий спосіб не є ефективним засобом захисту особи, в якій проводиться обшук та нагляд за неправомірності дій правоохоронців. З приводу цього адвокат Максим Дьомін зазначає, що *обмеження прав сторони захисту не тільки призводять до порушення конституційних гарантій діяльності адвокатури, але й порушують вимоги норми частини 2 статті 63 Конституції України, згідно якої підозрюваний, обвинувачений чи підсудний має право на захист [4]. Окрім того, права і свободи не можуть бути обмежені, в тому числі в умовах воєнного часу або надзвичайного.*

Законодавство регламентує, що обшук житла чи іншого володіння особи на підставі ухвали слідчого судді в обов'язковому порядку фіксується за допомогою аудіо- та відеозапису (ч.10 ст.236 КПК України). Хід і результати фіксуються в протоколі обшуку. Порядок складання протоколу зазначено в ч.1 ст. 106 КПК України, відповідно слідчий чи прокурор займається його заповнення під час досудового розслідування або після його завершення. В умовах воєнного стану процедура складання протоколу змінилася, так є можливість слідчого здійснювати фіксацію доступними технічними засобами без складання відповідного протоколу. Однак у подальшому протокол все одно має бути складений протягом 72 годин. У зв'язку з цим виникає багато наукових обговорень, зокрема І.С. Огерук зазначає, що дискусійним питанням є підстава для виклику осіб, які брали участь у проведенні обшуку, з метою підписання відповідного протоколу обшуку, та вид відповідальності, що може бути застосована до них у разі неявки [5, с.2-3]. Погоджуюся з тим, що такі зміни унеможливають фізичну присутність осіб для підписання протоколу, невідзначене чітке формулювання порядку прибуття особи та відповідальність у разі неявки або дії слідчого чи прокурора у разі неявки особи. Також науковці з приводу цього слушно зазначають, що складений таким чином протокол може бути з певними процесуальними недоліками, адже він на даному етапі буде засвідчений підписами лише тієї особи, яка проводила обшук, тобто слідчим або прокурором [6, с.348].

Отже, зміни у законодавстві на проведення обшуку в умовах воєнного стану мають мати як позитивні, так і негативні аспекти. З одного

боку зміни можуть надати правоохоронним органам більші повноваження щодо проведення обшуків, що дозволить їм більш ефективно контролювати ситуацію та забезпечити безпеку громадян. З іншого - можуть виникати ризики порушення прав людини під час проведення обшуків, особливо якщо правоохоронні органи отримують розширені повноваження без достатнього контролю та нагляду.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI : станом на 19 квіт. 2024 р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 12.05.2024).

2. Гловюк І., Тетерятник Г., Рогальська В., Завтур В. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції чи заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав проти України: науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України. Електронне видання. Львів-Одеса, 2022. 31 с.

3. Шаповал А. О. Огляд та обшук транспортного засобу в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденці*. 2022. № 56. С. 102–105.

4. Під час воєнного стану в Україні дозволили проводити обшуки вночі й без понятих і затримувати на 9 днів. Інтернет-видання «Полтавщина». URL: <https://poltava.to/news/66023/> (дата звернення: 12.05.2024).

5. Огерук І. С. Особливості обшуку в умовах воєнного стану. Матеріали III Всеукраїнського науково-практичного семінару «Правова політика України: історія та сучасність», 7 жовтня 2022 року. Житомир, 2022. 265 с. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/11/full-text.pdf>

6. Кулик М. Й., Терещенко Ю. В., Симчук А. С. Процесуальний аналіз особливостей проведення обшуку в умовах воєнного стану. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 10(16). С. 341–350.

Одержано 13.05.2024

Валерія Валеріївна САРАНА,

здобувачка вищої освіти ННІ права та інноваційної
освіти групи ЮД-141

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Оксана Анатоліївна ГРИТЕНКО,

професор кафедри кримінально-правових дисциплін

Дніпровського державного університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, професор

ПРОБЛЕМИ РОЗМЕЖУВАННЯ ГРУПОВОГО ПОРУШЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ТА ХУЛІГАНСТВА

У зв'язку з тим, що на даний час виникає безліч викликів для українського народу з приводу введення воєнного часу, економічної нестабільності та впровадження змін в усі сфери життєдіяльності, актуальною проблемою постає розвиток хуліганства та порушення громадського порядку, що утворюються внаслідок протестних дій громадян. Зміни в кримінально-правовій сфері призвели до розбіжностей поглядів вчених, дослідників щодо характеризування означених кримінальних правопорушень. Отож, вважаємо за доцільне проаналізувати їх відмінності, відштовхуючись від КК України та інших визначень наукових дослідників.

Питання щодо розмежування групового порушення громадського порядку та хуліганства розглядали такі українські вчені, зокрема В.В. Кузнецов, І.М. Копотун, В.В. Налуцишин, Р. Олійничук.

Стаття 293 КК України закріплює, що групове порушення громадського порядку – це організація групових дій, що призвели до грубого порушення громадського порядку або суттєвого порушення роботи транспорту, підприємства, установи чи організації, а також активна участь у таких діях. Відповідно до ст. 296 КК України хуліганство – це грубе порушення громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжується особливою зухвалістю чи винятковим цинізмом [1]. З іншого боку, ч.2 ст. 296 ККУ регламентує хуліганство, вчинене групою осіб. З огляду на це необхідно провести аналіз складу означених кримінальних правопорушень.

Об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого як ст. 293, так і ст. 296 КК України є громадський порядок. Більшість працівників правоохоронних органів взагалі у певних випадках не бачають відмінності між цими злочинами, адже на законодавчому рівні саме хуліганство має недостатньо загальних ознак і тому дещо

ускладнює класифікацію. Опитування щодо розмежування провів І. Копотун та визначив, що 78% правоохоронців припускаються помилки та здебільшого класифікують як групове хуліганство [2, с.76]. Крім об'єкта, групове порушення громадського порядку та хуліганство мають однакову об'єктивну сторону, тобто суспільно небезпечне діяння, що грубо порушує громадський порядок. Оцінювати порушення як грубе слід з урахуванням кількості його учасників, території, на якій мало місце порушення, важливості нормальної діяльності відповідних об'єктів, кількості потерпілих, тривалості порушення. Але, якщо дотримуватися такої логіки, то всі злочини передбачені ст. 293-296 КК України мають однаковий об'єкт та об'єктивну сторону, а тому слід погодитися з думкою В.В. Налуцишин, що хуліганство є загальною нормою щодо групового порушення громадського порядку [3, с.48].

Суб'єкт кримінального правопорушення загальний, але при цьому слід визначити їх кількість. Олійничук Р. зазначає, що групове порушення громадського порядку не обов'язково може бути вчинено організованою групою, але свою думку при цьому не обґрунтовує. Очевидно, можна зауважити, що дане кримінальне правопорушення має два і більше суб'єктів, адже кримінальне законодавство наголошує на організації групових дій. В.В. Кузнецов звертає увагу, що при хуліганстві суб'єктом кримінального правопорушення може виступати як одна особа, так і група осіб, а при груповому порушенні громадського порядку виключно група [4, с.140]. Погоджуємося з його думкою, тим паче, що хуліганство можна охарактеризувати як спонтанну дію, що відбулася на місці, а вже групове порушення громадського порядку як заздалегідь організовану групу певних осіб з власним мотивом, що їх об'єднує, адже законодавство визначає, що їх дії можуть призвести не лише до порушення громадського порядку, але й до порушення роботи транспорту, підприємства, установи чи організації.

Таким чином слід відмежовувати суб'єктивну сторону даних кримінальних правопорушень, адже мотив хуліганства законодавець закріплює як явна неповага до суспільства, що супроводжується особливо зухвалістю чи винятковим цинізмом. Це свідчить про те, що особа вчиняє характерні дії: насильство, що супроводжується заподіянням тілесних ушкоджень, пошкодження майна, побої та інше. Тим часом як групове порушення громадського порядку має організаційний мотив створення групи, вираження дій, що призводять до перешкод для нормальної роботи транспорту, підприємств та організацій.

Отже, підсумовуючи все вищенаведене можна сказати, що склади кримінальних правопорушень, передбачені ст. 293 та ст. 296 КК України серед інших ознак, мають відмінності в ознаках суб'єкта

кримінального правопорушення та суб'єктивної сторони. Здебільшого мають суміжний характер, наприклад при призначенні покарання, адже якщо дії, передбачені ст. 293 КК України, супроводжуються вчиненням із хуліганських спонукань насильством, пошкодженням майна, порушенням роботи установ, підприємств, то вони потребують додаткової кваліфікації за ст. 296 КК України. Їх розмежування має важливе значення для здійснення правильної кваліфікації кримінальних правопорушень.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 28 берез. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 16.05.2024).
2. Копотун І. М. Громадський порядок як об'єкт кримінально-правової охорони: дис... кандидата юрид. наук: 12.00.08 / Копотун Ігор Миколайович. К., 213 с.
3. Налуцишин В.В. Проблеми відмежування хуліганства від суміжних злочинів. *Вісник прокуратури*. № 5 (59). Трав. С. 46–53.
4. Олійничук Р. Групове порушення громадського порядку та хуліганство: проблеми розмежування. *Актуальні проблеми правознавства*. 2015. № 2. С. 138–141.

Одержано 16.05.2024

Олександр СИЧ,

курсант ННІ права та підготовки
фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Олена Анатоліївна СОЛДАТЕНКО,

професор кафедри кримінального процесу та
стратегічних розслідувань Національної поліції
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ТА ПІДСТАВИ ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ, ДІЙ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО АБО ПРОКУРОРА НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Суперечливе бачення процесу кримінального провадження як форма кримінальних правових відносин, що виникає між державою

та суб'єктом кримінального правопорушення – це в переважній більшості конфліктні відносини, які виражаються у існуванні певного «спору», суперечностями між стороною обвинувачення та стороною захисту. Внаслідок перебігу кримінального процесу, його учасникам делегуються певні права та обов'язки, що викладені в Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України), зокрема вони уповноважуються на прийняття певних процесуальних рішень, які в подальшому впливають на статус інших учасників кримінального провадження та на рух кримінального процесу загалом.

Конституцією України у ч.1 ст. 55 визначено, що кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [1]. Так, відповідно до п. 3 ст. 2 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, кожна держава зобов'язана забезпечити будь-якій особі, що перебуває у межах її території та під її юрисдикцією, ефективний засіб правового захисту у випадку порушення її прав і свобод. Згідно зі ст. 13 ЄКПЛ, кожен, чий права та свободи, вказані в ЄКПЛ, було порушено, має право на ефективний захист в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження [2, с.404].

Тому, вважаєм край важливим інститут оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора, який і є предметом нашого дослідження. Звертаючись до нормативних положень, яким регламентується порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора, то вони висвітлені в змісті гл. 26 КПК України (ст. 301- 308 КПК України) та відносять своє вираження серед засади кримінального провадження, зокрема, в ст. 24 КПК України, встановлюючи, що кожному гарантується право на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності суду, слідчого судді, прокурора, слідчого в порядку, передбаченому цим Кодексом [3].

Зміст ч.1 ст. 303 КПК України містить чітко визначений перелік діянь, в тому числі щодо прийняття або неприйняття відповідних процесуальних рішень визначеним вказаною статтею колом суб'єктів кримінального провадження, а саме: дізнавачем, слідчим або прокурором. Проте ч.2 ст. 303 КПК України містить пряму вказівку щодо вичерпності перелічених у ч.1 ст. 303 КПК України процесуальних діянь та рішень, які можуть бути оскаржені на стадії досудового розслідування і визначає, що скарги на інші рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора не розглядаються під час досудового розслідування і можуть бути предметом розгляду під час підготовчого провадження у суді згідно з правилами статей 314-316 КПК України [3].

В положенні ст. 304 КПК України встановлений імператив щодо строку можливості подання скарги на процесуальні рішення, дії або бездіяльність суб'єктів, визначених у ч.1 ст. 303 КПК України, встановлений законодавцем строк становить 10 днів з моменту прийняття рішення, проте, у випадку якщо прийняття такого рішення здійснюється шляхом винесення постанови відповідним суб'єктом, то обрахування 10-ти денного строку розпочинається з дня отримання відповідної копії постанови тією особою, якій надане право оскаржувати відповідне рішення.

Факт подання скарги на дізнавача, слідчого, прокурора у зв'язку з прийнятими ним процесуальними рішеннями, вчиненими діями або бездіяльністю – не є перешкодою для виконання такого процесуального рішення, що в свою чергу виступає позитивним аспектом, що унеможливує створення штучних перешкод стороною захисту та не впливає на якість, оперативність та ефективність досудового розслідування та виконання завдань кримінального провадження, як це могло бути, якщо б в процесі розгляду відповідної скарги дія таких процесуальних рішень або дій – призупинялась, відповідні положення встановлені ч.1 ст. 305 КПК України.

Проте, дізнавачу, слідчому та прокурору, відповідно до зміст ч. 2 ст. 305 КПК України надане право самостійно скасовувати певні процесуальні рішення, зокрема, слідчий та дізнавач мають право скасувати рішення передбачені п. 1, 2, 5 та 6 ч.1 ст. 303 КПК України, а прокурор може самостійно скасувати рішення, що передбачене пунктами 3 та 10 частини першої статті 303 КПК України [3]. Скасування таких рішень дізнавачем, слідчим, прокурором має відповідний юридичний наслідок, що віднаходить свій вияв у закритті провадження за скаргою.

Уповноваженим суб'єктом кримінальної-процесуальної діяльності, що здійснює розгляд скарг на рішення, дії або бездіяльність дізнавача, слідчого, прокурора є слідчий суддя місцевого суду або слідчий суддя Вищого антикорупційного суду (далі – ВАКС), в кримінальних провадженнях віднесених до підсудності ВАКС, вказані положення визначені в змісті ч.1 ст. 306 КПК України. Відповідно до ч.2 ст. 306 КПК України, розгляд таких скарг здійснюється протягом 72 годин з моменту їх надходження, проте змістом тієї ж частини встановлено виключення, щодо скарг про закриття кримінального провадження дізнавачем, слідчим або прокурором, строк розгляду такої скарги становить не пізніше 5-ти днів з моменту її надходження.

Проте, розгляд скарг щодо недотримання розумних строків виділено окремою формою, зокрема, в контексті суб'єкта, що такий

розгляд здійснює, ним, відповідно до ст. 308 КПК України є прокурор вищого рівня, відповідно до абз.3 ч.3 ст. 17 Закону України «Про прокуратуру» прокурором вищого рівня для прокурорів, у тому числі прокурорів - стажистів окружних прокуратур, керівників та заступників керівників підрозділів окружної прокуратури - керівник окружної прокуратури чи його перший заступник або заступник відповідно до розподілу обов'язків [4]. На нашу думку, питання оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності представників сторони обвинувачення, яким в тому числі є дізнавач, слідчий, прокурор, має виноситись на розгляд саме слідчому судді, адже прокурор вищого, незалежно від свого статусу та ролі в конкретному кримінальному провадженні є представником обвинувачення, що викликає сумніви щодо об'єктивності надання належної оцінки в контексті вирішення питання дотримання розумних строків дізнавачем, слідчим або прокурором.

Підсумовуючи зміст дослідження, відмітимо, що інститут оскарження рішень, дій чи бездіяльності дізнавача, слідчого або прокурора на стадії досудового розслідування є важливим важелем у забезпеченні реалізації як конституційних положень, так і засад, що визначені у кримінально процесуальному законодавстві, проте, на нашу думку, повноваження щодо розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність дізнавача, слідчого або прокурора на стадії досудового розслідування має належати до виключної компетенції слідчого судді.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 25.04.2024).

2. Кримінальний процес: підруч. / кол. авт. ; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, доц. В. М. Федченко. 3-є вид., доп. і перероб. У 2-х ч. Ч. 1 «Досудове провадження». Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 544 с.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI : станом на 19 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 26.04.2024).

4. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII : станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення: 27.04.2024).

Одержано 16.05.2024

Данііл Дмитрович СІЛЬЧЕНКОВ,

здобувач вищої освіти 2 курсу Навчально-наукового інституту
права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпровського державного університету внутрішніх справ;

Сергій Володимирович БАБАНІН,

доцент кафедри кримінального права та кримінології
Дніпровського державного університету внутрішніх справ, канди-
дат юридичних наук

НЕЗАКОННЕ ЗБАГАЧЕННЯ З ТОЧКИ ЗОРУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ І МОЖЛИВОСТІ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Актуальність проблеми незаконного збагачення в сучасному світі, включаючи Україну, не викликає сумнівів. Дане явище, що становить одну з найпоширеніших форм корупції, проявляється в недобросовісному нагромадженні майна і негативно впливає на соціальну та економічну сфери. Недолік уваги до цього питання може призвести до серйозних і непоправних наслідків для суспільства. Тому слід ретельно розглянути проблемні аспекти незаконного збагачення з позицій кримінального права та розглянути можливі шляхи їх вирішення. До науковців, які розглядали дану проблематику слід виокремити О.О. Книженко, В.Н. Кубальський, М.І. Мельник, В.А. Тимошенко, В.І. Тютюгін, М.І. Хавронюк, О.Ю. Шостко, І.Б. Юрчишин.

У зв'язку зі зростанням суспільної загрози корупційних проявів та ускладненням виявлення корупційних правопорушень та повернення матеріальних ресурсів, отриманих шляхом корупції, Україна приєдналася до Конвенції ООН проти корупції у листопаді 2006 року. Відповідно до Глави III цієї Конвенції, незаконне збагачення визначається як суттєве збільшення активів посадової особи держави, яке перевищує її законні доходи та не може бути обґрунтоване раціонально.

У результаті Рішення Конституційного Суду України від 26 лютого 2019 року, яке було винесено у справі за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо статті 368-2 Кримінального кодексу України, ця стаття була визнана неконституційною. Це призвело до закриття 65 кримінальних проваджень, які стосувалися народних депутатів, міністрів, керівників державних установ, військових прокурорів, заступників голови СБУ та інших високопосадовців, що підозрювалися у корупційних діях та незаконному збагаченні [1].

Удосконалення законодавства стосовно конфіскації незаконних активів та покарання за їх набуття стало одним із пріоритетів для

Верховної Ради України. Так, 31 жовтня 2019 року був ухвалений новий закон № 263-IX, який вносить зміни до ряду законодавчих актів України з цієї сфери. Основною метою цього закону є відновлення кримінальної відповідальності за незаконне збагачення та впровадження механізму конфіскації необґрунтованих активів осіб, які мають повноваження виконувати функції держави або місцевого самоврядування [2].

Зазначений законопроект доповнює Кримінальний кодекс України новою статтею 368-5, яка визначає "Незаконне збагачення" як отримання особою, яка має повноваження виконувати функції держави або місцевого самоврядування, активів, вартість яких перевищує її законні доходи на суму більшу за шість тисяч п'ятсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Такі дії караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років, а також позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років [3].

З урахуванням зростаючої кількості кримінальних порушень, пов'язаних із корупцією та незаконним збагаченням, в Україні щодня, можна зазначити, що проблема боротьби з цими явищами залишається актуальною. Це свідчить про необхідність термінового вирішення численних проблемних аспектів у цій сфері. Нерівність між доходами осіб і їх рівнем життя може свідчити про корупційні практики та злочинну діяльність, що має серйозні наслідки для суспільства та держави в цілому. Іноді це збагачення є результатом використання шахрайських схем, що не лише порушують фінансову стабільність, але й підривають довіру до влади та судової системи.

Тому, на основі вищезазначеного, можемо виокремити ряд актуальних проблем, пов'язаних з незаконним збагаченням, які потребують нагального вирішення. По перше, відсутність чіткого та детального нормативно-правового підґрунтя для боротьби з незаконним збагаченням та недостатня ефективність інституцій для боротьби з незаконним збагаченням, зокрема правоохоронних органів та судової системи, недостатня свідомість громадян про наслідки незаконного збагачення та низький рівень культури дотримання правил і законів [4, с. 130].

Одним із можливих заходів для розв'язання цих проблем є прийняття окремого нормативно-правового акта, який чітко визначить всі аспекти незаконного збагачення і міститиме детальну законодавчу базу для боротьби з цим явищем. Це дозволить уникнути різноманітного тлумачення правових норм і сприятиме більш ефективному досудовому розслідуванню та судовому процесу. Крім того,

необхідно закріпити більш суворе покарання за це порушення у кримінальному законодавстві [5, с. 41].

Важливим кроком є підвищення ефективності інституцій, зокрема правоохоронних органів та судової системи, для більш ефективної протидії незаконному збагаченню та його поширенню. Для досягнення цієї мети можуть бути проведені правові заходи, спрямовані на підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів, удосконалення процедур досудового розслідування та судового процесу шляхом їхнього спрощення, а також використання сучасних технологій та методів розслідування [4, с. 131].

Важливо також підвищити громадську свідомість про наслідки незаконного збагачення та низький рівень культури дотримання правил і законів. Для цього можуть бути організовані різноманітні інформаційно-просвітницькі кампанії, спрямовані на поширення у громадян усвідомлення щодо правових аспектів збагачення та наслідків незаконних дій, в тому числі в середніх загальноосвітніх закладах. Важливо, щоб кожен громадянин розумів, що незаконне збагачення має негативний вплив на права та інтереси інших людей та загальний розвиток суспільства та економіки держави. Така інформованість може сприяти підвищенню свідомості громадян і відчуття відповідальності за їхні дії перед суспільством [5, с. 43].

Узагальнюючи вищевикладене, важливо відзначити, що незаконне збагачення становить серйозну загрозу для України та вимагає комплексного підходу до її розв'язання. Низька ефективність інституцій та законодавчої бази, разом з недостатнім рівнем культури виконання правил і законів, ускладнюють боротьбу з цим явищем. Однак прийняття окремого закону, спрямованого на підвищення ефективності правоохоронних інституцій, введення більш жорстких санкцій у кримінальне законодавство за незаконне збагачення, а також проведення інформаційно-просвітницьких заходів серед населення можуть сприяти вирішенню проблемних аспектів незаконного збагачення в нашій державі.

Список бібліографічних посилань

1. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) [...] : Рішення Конституційного суду України від 26.02.2019 № 1-р/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-19#n68> (дата звернення: 21.05.2024)

2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» від

31.10.2019 № 263-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/263-20#Text> (дата звернення: 21.05.2024)

3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 21.05.2024)

4. ДУДОРОВ, О. О. Кримінально-правові аспекти незаконного збагачення (погляд теоретика в очікуванні судової практики). *Юридичний науковий електронний журнал*, 2017, 1: 129-142.

5. ЮРЧИШИН, Іван Богданович. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННЕ ЗБАГАЧЕННЯ. *РД Ляшенко*, 2021, 76.

Одержано 02.06.2024

Влада Володимирівна СМОЛЯР,

курсант 2 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Олена Анатоліївна СОЛДАТЕНКО,

професор кафедри кримінального процесу Дніпровського державного університету внутрішніх, кандидат юридичний наук, доцент

**ПРОТИДІЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ,
ОТРИМАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, ВИЯВЛЕННЯ
ТА КОНФІСКАЦІЯ ЗЛОЧИННИХ АКТИВІВ: ВІТЧИЗНЯНИЙ
ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД**

Процеси глобалізації, відкритість кордонів та поширеність цифрових технологій у фінансових операціях відкривають нові можливості для суб'єктів господарювання, спрощуючи та прискорюючи їхню фінансову діяльність. Однак ці процеси приносять і значні ризики, включаючи поширення відмивання коштів, отриманих незаконно. Легалізація таких незаконно набутих коштів є серйозною загрозою для економічної та, відповідно, національної безпеки держави. Процеси легалізації сприяють проникненню злочинних коштів у легальну економіку, що ставить легальний бізнес у невідгідне положення та спонукає до злочинної діяльності, порушуючи економічні процеси.

Основним нормативно-правовим актом, який регулює антилегалізаційну діяльність, є Закон України «Про запобігання та протидію

легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». Цей законодавчий акт впроваджує підхід, спрямований на оцінку ризику операцій клієнтів фінансових установ, та встановлює відповідні заходи залежно від ступеня ризику відмивання коштів та фінансування тероризму. Крім того, він встановлює підвищені порогові значення фінансових операцій [1].

Протидія відмиванню коштів та фінансуванню тероризму здійснюється через систему фінансового моніторингу, яка діє під керівництвом Державного фінансового моніторингу України. Цей національний орган фінансової розвідки координує дії суб'єктів фінансового моніторингу різних рівнів, збирає та обробляє повідомлення про фінансові операції, систематизує їх та готує матеріали для відповідних правоохоронних органів. У 2022 році до Державного фінансового моніторингу надійшло 118675 повідомлень, на основі яких створено 5016 досьє та підготовлено 550 узагальнених та 384 додаткових матеріали. Крім роботи з інформацією про фінансові операції від суб'єктів первинного фінансового моніторингу, Державний фінансовий моніторинг проводить аналітичну та законотворчу діяльність, займається підготовкою та перепідготовкою кадрів, а також налагоджує міжвідомчу та міжнародну співпрацю [2].

Згідно з класифікацією ООН, легалізація (відмивання) доходів, здобутих злочинним шляхом, займає провідне місце серед економічних злочинів. У зв'язку з цим така практика в сучасному світі стала не лише негативним соціально-економічним явищем, але й системною загрозою, що серйозно підриває сталий розвиток національної економіки та негативно впливає на життя населення. Ці тенденції, характерні для сучасного світу, акцентують увагу на самостійному напрямі досліджень у галузі державного управління, пов'язаному з протидією легалізації (відмиванню) доходів, здобутих злочинним шляхом. Сучасний напрям розвитку державної політики потребує науково обґрунтованих рішень і вирішення ряду проблем, включаючи підвищення ефективності запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом, як ключового елементу забезпечення національної безпеки України [3].

Для протистояння нелегальному обороту фінансових потоків створюються спеціалізовані міжнародні організації, спрямовані на моніторинг таких потоків та оцінку ризиків їх легалізації у різних країнах. На основі результатів перевірок складаються відповідні списки, які аналізують стан фінансової безпеки та рівні ризиків. Потраплення у чорний список суттєво понижує рейтинг країни та зменшує

довіру з боку контрагентів-нерезидентів, які здійснюють фінансову діяльність на її території. Найбільш впливовими організаціями у цьому контексті, а відповідно із цілями їхньої роботи, є: Фінансова діяльність та боротьба з відмиванням грошей (FATF); Комітет Європейської ради проти відмивання грошей та фінансування тероризму (Moneyval); Базельський комітет з банківського нагляду; Група Вольфсберг; Європейська рада з ризиків фінансової системи; Європейська система фінансового нагляду [4].

Ураховуючи зазначене вище, міжнародні норми та співпраця мають вирішальне значення у боротьбі зі злочинністю та збереженні стабільності фінансової системи. Процес легалізації доходів, здобутих шляхом злочинної діяльності, надає можливість терористичним групам отримувати фінансування для своїх небезпечних дій. Міжнародні стандарти та співпраця допомагають контролювати фінансові транзакції та переконуватися, що кошти не використовуються для фінансування тероризму, виявляють небажані фінансові потоки та запобігають подібним загрозам. Міжнародні норми та співпрацю слід розглядати як інструменти, що сприяють стабілізації та збереженню фінансової стабільності, прозорості та безпеки у світовій економіці, підтримують міжнародний спільний підхід до боротьби зі злочинністю.

Список бібліографічних посилань

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019. № 361-IX. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення: 07.05.2024).

2. Ярославовича Б.А., Висоцька І.Б., Миськів Г.В. Система протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/6631/1/%D0%91%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9%20%D0%90%D0%BD%D0%B4%D1%80%D1%96%D0%B9.pdf> (дата звернення: 07.05.2024).

3. Баранов Р.О. Формування та реалізація державної політики запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом: дис. канд. юрид. наук : 25.00.02. Київ, 2018. 310 с. (дата звернення: 07.05.2024).

4. Леонов С.В., Бойко А.О., Боженко В.В., Лучко І.В. Роль та значення національної системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, у сучасних умовах розвитку фінансового ринку України. Проблеми і перспективи економіки та

управління. № 3 (19), 2019. URL: <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/195880/196184> (дата звернення: 07.05.2024).

Одержано 02.06.2024

Діана Юріївна СОПІЛЬНИК,

студентка групи ПЗдср-22-1 факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Валерій Дмитрович ПЧОЛКІН,

професор кафедри кримінального процесу,

криміналістики та експертології факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, професор

ПОНЯТТЯ СУДОВОЇ БАЛІСТИКИ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ

Судова балістика це галузь криміналістичної техніки, яка вивчає ознаки вогнепальної зброї і боеприпасів, закономірності виникнення слідів їх застосування, розробляє засоби і методи збирання і дослідження таких слідів для встановлення певних обставин розслідуваних злочинів, а також рекомендації щодо запобігання злочинам, пов'язаним із вогнепальною зброєю [1, с. 114].

У військово-технічній галузі це вчення про закони польоту снарядів, випущених із вогнепальної зброї. У судовій же балістиці досліджуються вогнепальна зброя і наслідки застосування її зі злочинною метою. Дослідження зброї дає можливість висунути обґрунтовані версії, виявити істотні обставини у справі, встановити винну особу.

Судова балістика пов'язана з іншими галузями знань. Найбільш близький зв'язок судової балістики з судовою медициною та судовою хімією, методи яких використовуються при дослідженні зброї та слідів пострілу. Судова балістика пов'язана також з іншими галузями криміналістичної техніки — трасологією, судовою фотографією тощо.

Дослідження вогнепальної зброї, боеприпасів та слідів пострілу здійснюється за допомогою судово-балістичної експертизи, яка є різновидом криміналістичної експертизи. Об'єктами судової балістики, а отже, і джерелами криміналістичної інформації є: а) ручна вогнепальна зброя, її частини, деталі та приналежності до неї; б) пристрої, конструктивно схожі з вогнепальною зброєю (ракетниці, стартові, будівельно-монтажні пістолети зброя для підводного полювання, газові та пневматичні пістолети і револьвери тощо); в) патрони та їх елементи в тому

числі зі слідами вогнепальної зброї: гільзи, капсулі, металевий елемент, клейтухи контейнери, кулі, шріт, картеч тощо; г) матеріали, інструменти та інші засоби (креслення, записи) для виготовлення зброї або патронів і їх спорядження; д) предмети зі слідами дії вогнепальної зброї - вогнепальні ушкодження та відкладення продуктів пострілу на переполах від зброї, з якої здійснено постріл [2].

Потреба в застосуванні судово-балістичних знань може виникнути під час розслідування будь-якого злочину, коли виявляють вогнепальну зброю, бойові чи мисливські припаси, труп зі слідами вогнепального ушкодження чи інші відповідні об'єкти. Пізнання особливостей і ознак зазначених об'єктів, установлення закономірностей механізму утворення слідів зброї складають *предмет* судової балістики. Можна зазначити, що судова (криміналістична) балістика – галузь криміналістичної техніки, що вивчає вогнепальну зброю і сліди її застосування та розробляє засоби і методи дослідження балістичних об'єктів з метою розслідування злочинів.

Збирання й дослідження названих об'єктів здійснюється із застосуванням тактичних прийомів і техніко-криміналістичних методів і засобів. При цьому вирішуються як ідентифікаційні, так і діагностичні завдання. Під час дослідження зброї виникають різноманітні питання, які розв'язуються проведенням огляду та судово-балістичної експертизи. Завдання, що вирішуються під час балістичних досліджень, поділяються на дві категорії: *ідентифікаційні та діагностичні* [3, с. 172].

До *ідентифікаційних* слід віднести:

– ототожнення зброї за стріляними кулями, гільзами, дробом (наприклад, чи з даної зброї відстріляно кулю, гільзу; з одного чи різних екземплярів зброї відстріляно дві кулі або гільзи, виявлені в різних місцях тощо);

– ідентифікація встановленням цілого за частками (наприклад, чи були куля і гільза до пострілу частинами одного патрона; чи був паперовий пиж частиною аркуша паперу тощо).

До *діагностичних* належать:

– встановлення групової належності зброї та боєприпасів, їх компонентів, частин (наприклад, до якого виду чи зразку належать патрон, куля, гільза; зі зброї якої моделі (системи) відстріляно дану кулю, гільзу, тощо);

– визначення властивостей вогнепальної зброї та боєприпасів до неї (наприклад, чи є досліджуваний об'єкт вогнепальною зброєю; чи є вогнепальна зброя справною і придатною для стрільби; чи можна з даної зброї здійснити постріл без натискання на спусковий гачок тощо);

– встановлення окремих обставин застосування вогнепальної зброї (наприклад, встановлення факту здійснення пострілу; визначення напрямку і дистанції пострілу, місцезнаходження особи, що стріляла; встановлення взаємного розташування зброї та перешкоди, кількості пострілів тощо) [4].

Отже, вирішення наведених та інших завдань має велике значення для розслідування злочинів, пов'язаних зі зброєю та боеприпасами .

Список бібліографічних посилань

1. Криміналістика: підруч. В.Ю. Шепітько. В.О. Коновалова, В.А. Журавель/ за ред. В.Ю. Шепітька. 5-те вид. переробл. та допов. К.: Ін Юре, 2016. 640 с.

2. Закон України «Про судову експертизу» // Відомості Верховної Ради України, 1994, N 28, ст.232.

3. Криміналістика : підруч. / [К. О. Чаплинський, О. В. Лускатов, І. В. Пиріг, В. М. Плетенець, Ю. А. Чаплинська]. 2-е вид, перероб. і доп. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. 480 с.

4. Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом Міністерства юстиції України від 08 жовт. 1998 р. № 53/5. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>

Одержано 02.06.2024

Олександра Євгенівна СУПРУН,

студентка групи ПЗдср-22-2факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Валерій Дмитрович ПЧОЛКІН,

професор кафедри кримінального процесу,

криміналістики та експертології факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, професор

СЛІДИ ДІЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ТА ЇХ ВИДИ

У сьогоденні вогнепальна зброя зайняла багато ніш в житті людей, вона використовується в армії, поліції, спорті, полюванні та самообороні. Проте із розвитком зброї з'явилася окрема категорія осіб, які використовують її у власних потребах для досягнення різних

цілей, що нерідко призводить до трагічних наслідків. Внаслідок чого виникла велика необхідність у профілактиці та розслідуванні таких випадків які пов'язані із неправомірним застосуванням зброї під час вчинення кримінальних правопорушень. Тому досить важливо розуміти, що таке вогнепальна зброя, види та сліди її застосування чи використання.

Від так, вогнепальна зброя — це зброя, в якій для викидання снаряду (міни, кулі) з каналу ствола використовується сила тиску газів, що утворюються при згорянні металевий вибухової речовини (пороху) або спеціальних горючих сумішей. Поєднує в собі засоби безпосереднього ураження (снаряд, міна, куля) і засоби метання їх до цілі (гармата, міномет, кулемет, гвинтівка, пістолет тощо). Боєприпаси - патрони до нарізної та гладкоствольної вогнепальної зброї, інші пристрої одноразового використання, конструктивно призначені й технічно придатні для пострілу зі зброї відповідного виду[1].

Застосування вогнепальної зброї утворює багато слідів на місці події. Вони є різноманітними і залежать від багатьох чинників: моделі зброї, використаних боєприпасів, умов вчинення злочину, дій, здійснюваних суб'єктом для приховування слідів злочину, тощо.

Сліди зброї – це, перш за все, сліди-предмети: залишена зброя, боєприпаси, приладдя (шомпол, протирка, кобура, пакувальний матеріал, де зберігалася зброя:

тканина, папір, дерево), патрони, гільзи, дріб, пижі. Сліди пострілу залишаються на: зброї; особі, яка стріляла; частинах патрону; перешкоді.

В широкому розумінні пострілом називається метання снаряду механічним пристроєм за рахунок тиску порохових газів чи іншої енергії. В судовій балістиці під пострілом розуміється метання снаряду (кулі, дробу, картечі) з каналу ствола вогнепальної зброї за рахунок тиску порохових газів. Вивчення пострілу і явищ, що супроводжують його, дозволяє вирішувати низку завдань судово-балістичної експертизи. При пострілі з вогнепальної зброї відбувається взаємодія порохового заряду, снаряда (кулі, дробу) і перепони, в результаті чого виникають зміни, які називаються слідами пострілу або слідами застосування зброї. До цих слідів належать: стріляні снаряди, гільзи, пижі; частки речовин, що виникають при згорянні пороху, які викидаються з каналу ствола; сліди, що утворюються на стріляних кулях і гільзах; сліди-ушкодження від снаряда на ураженому об'єкті; відкладення кіптяви пострілу на тілі (найчастіше на руці) особи, яка стріляла.

Сліди згоряння заряду у вигляді кіптяви залишаються у каналі ствола зброї, на кулях, картонних прокладках, пижах, на паску обтирання та перепоні. Сліди частин зброї утворюються на кулях, дробу і

гільзах. Вид і характер слідів залежить від конструкції зброї. На переполах від кулі та дробу виникають пробіони, вм'ятини, тріщини, розриви, сліди кіптяви у вигляді пояска обтирання. У пробіоні розрізняють вхідний і вихідний отвори. Вхідний кульовий отвір в еластичних переполах має дещо менший діаметр, ніж діаметр кулі; у сухому дереві, листовому металі отвір близький до калібру кулі; у ламких твердих переполах (скло, цеглина) отвір може бути навіть дещо більшим, ніж діаметр кулі; на тілі людини діаметр вхідного отвору, як правило, менший за діаметр кулі[2, с.122].

Сліди на гільзах, стріляних з вогнепальної зброї являють собою динамічні та статичні відображення мікронерівностей поверхні різних частин і деталей зброї, насамперед: магазину, затвора, викидача, бойка, відбивача, вікна кожуха-затвора, а також патронника.

За часом утворення такі сліди поділяються на три групи: 1) сліди, що утворюються при заряджанні; 2) сліди, що утворюються в момент пострілу; 3) сліди, що виникають при видаленні гільзи зі зброї. Сліди заряджання. При заряджанні утворюються сліди від загинів магазину, нижньої поверхні затвора, переднього зрізу затвора (досилача), патронника, зачепа викладача. До слідів пострілу відносяться: слід від бойка ударника, сліди від патронного упору, стінок патронника та деяких інших деталей зброї. Слідами видалення гільзи є слід від зачепа викидача, патронника, відбивача, вікна кожуха [3, с.138].

Огляд зброї, боєприпасів та слідів пострілу здійснюється відповідно до вимог норм КПК України (ст. 237). У разі потреби слідчий запрошує для участі в огляді спеціаліста з судової балістики[4].

Завданням огляду є виявлення, фіксація, вилучення зброї, боєприпасів, слідів пострілу і дослідження їх на місці події для визначення виду, системи, калібру зброї, кількості пострілів, дистанції, напрямку і місця, з якого було зроблено постріл. Виявлену зброю фіксують за допомогою фотозйомки та описують у протоколі огляду. При огляді зброї необхідно додержуватися певних правил. Так, при огляді бойової зброї треба: 1) встановити, чи знаходиться курок (ударник) на бойовому або захисному взводі та чи є патрон у патроннику; 2) витягти магазин, оглянути його поверхню; 3) розрядити зброю; 4) вжити заходів щодо відшукування слідів; 5) оглянути внутрішню поверхню каналу ствола для виявлення слідів пострілу у вигляді нагару, незгорілих порохинак; 6) встановити, чи немає яких-небудь пошкоджень на зброї або чи не відсутні які-небудь частини; 7) визначити наявність або відсутність запаху пороху в каналі ствола[5, с.147].

У протоколі огляду щодо зброї слід вказати: місце виявлення, відстань від двох нерухомих об'єктів, положення ствола зброї, вид,

систему, наявність і зміст маркувальних позначок, номер зброї або її частин, загальний стан зброї, положення курка, запобіжника, кожуха затвора, наявність патрона (гільзи) у патроннику, магазині (барабані), слідів пальців на зброї, кіптяви і нагару, сторонніх часток у стволі та слідів запаху порохових газів.

Список бібліографічних посилань

1. Про зброю: Закон України від 02.09.2019 № 1222. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/J100310A?an=569>

2. Криміналістика: підруч. В.Ю. Шепітько. В.О. Коновалова, В.А. Журавель\ за ред. В.Ю. Шепітька. 5-те вид. переробл. та допов. К.: Ін Юре, 2016. 640 с.

3. Криміналістика [текст] : підручник. / В. В. Пяковський, Ю. М. Чорноус, А. В. Іщенко, О. О. Алексеев та ін. К. : «Центр учбової літератури», 2015. 544 с.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

5. Криміналістика : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / [К. О. Чаплинський, О. В. Лускатов, І. В. Пиріг, В. М. Плетенець, Ю. А. Чаплинська]. 2-е вид, перероб. і доп. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. 480 с.

Одержано 02.06.2024

Ганна Ярославівна ТЕРЕХОВА,

курсантка 2 курсу ННІППФПНП

Дніпровського державного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-5961-5770>;

Науковий керівник:

Валентин Дмитрович ЛЮДВІК,

доцент кафедри кримінального права та кримінології

Дніпровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3385-6046>

ОСОБЛИВОСТІ УМОВНО-ДОСТРОКОВОГО ЗВІЛЬНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ ЗА КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Одним із негативних явищ, з яким намагаються боротися правоохоронні органи, є злочинність серед неповнолітніх. Значущість і важливість цієї проблеми визначається специфікою даної групи осіб,

оскільки неповнолітні належать до найбільш уразливих груп населення з боку криміногенного світу і потребують особливого контролю. Але вже якщо так сталося, що неповнолітній особі призначено покарання, то вона може виправитися не відбувши повного строку такого покарання. На тлі цього актуальним є визначення кримінально-правового регулювання питання умовно-дострокового звільнення неповнолітніх від відбування покарання за кримінальні правопорушення.

Загалом кримінальна відповідальність полягає у призначенні особам, винним у вчиненні кримінального правопорушення, певного покарання, яке встановлено у відповідній статті КК України. Отже, з метою врахування особливостей кримінальної відповідальності неповнолітніх необхідно визначити вік кримінальної відповідальності неповнолітніх, перелік кримінальних правопорушень, за вчинення яких неповнолітні притягуються до кримінальної відповідальності, а також систему покарань за вчинення кримінальних правопорушень.

Таким чином, можемо наголосити на тому, що особливе місце у кримінальному законодавстві займають кримінальні правопорушення, вчинені неповнолітніми. Підвищена увага, яку привертають неповнолітні злочинці, пояснюється необхідністю іншого підходу до несформованого члена суспільства, який тільки почав свій життєвий шлях і вже зробив помилку.

Відповідно до статті 22 КК України кримінальній відповідальності підлягає особа, якій до моменту вчинена виповнилось 16 років. В окремих випадках кримінальна відповідальність може наступати з 14 років. Вичерпний список кримінальних правопорушень, за скоєння яких настає кримінальна відповідальність з 14 років, вказано в ст. 22 ч. 2 КК України[1].

До неповнолітніх правопорушників застосовуються більш м'які та гуманні санкції, ніж до повнолітніх, сформованих злочинців. Наприклад, для неповнолітніх зменшено види покарань та їх тривалість, запроваджено кращі умови відбування покарання, передбачено можливість звільнення від кримінальної відповідальності та застосування примусових заходів виховного характеру, зменшено строки після спливу яких до неповнолітнього можливе застосування умовно-дострокового звільнення, а також строки погашення і зняття судимості [2, с. 389].

Відповідно до ст. 102 КК України – «Покарання у виді позбавлення волі особам, які не досягли до вчинення злочину вісімнадцятирічного віку, може бути призначене на строк від шести місяців до десяти років, крім випадків, передбачених пунктом 5 частини третьої цієї статті.

Неповнолітні, засуджені до покарання у виді позбавлення волі, відбувають його у спеціальних виховних установах» [1].

Відповідно до ст.107 КК України, до осіб, що відбувають покарання у вигляді позбавлення волі, які вчинили злочин у віці до 18 років, незалежно від тяжкості злочину може застосовуватись умовно-дострокове звільнення від відбування покарання, та може застосовуватись у разі фактичного відбуття:

- не менше третини призначеного строку покарання у виді позбавлення волі за нетяжкий злочин і за необережний тяжкий злочин[1];
- не менше половини строку покарання у виді позбавлення волі, призначеного судом за умисний тяжкий злочин чи необережний особливо тяжкий злочин, а також, якщо особа раніше відбувала покарання у виді позбавлення волі за умисне кримінальне правопорушення і до погашення або зняття судимості знову вчинила у віці до вісімнадцяти років нове умисне кримінальне правопорушення, за яке вона засуджена до позбавлення волі[1];
- не менше двох третин строку покарання у виді позбавлення волі, призначеного судом за умисний особливо тяжкий злочин, а також, якщо особа раніше відбувала покарання у виді позбавлення волі і була умовно-достроково звільнена від відбування покарання, але до закінчення невідбутої частини покарання та до досягнення вісімнадцятирічного віку знову вчинила умисне кримінальне правопорушення, за яке вона засуджена до позбавлення волі[1]

Таким чином, можемо наголосити на тому, що для неповнолітніх окрема система покарань передбачена. Зокрема, відповідно до статті 98 КК України до неповнолітніх, визнаних винними у вчиненні кримінального правопорушення, суд може застосувати такі основні покарання: штраф; громадські роботи; виправні роботи; арешт; позбавлення волі на певний строк. До неповнолітніх можуть бути застосовані додаткові стягнення у вигляді штрафу та позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю [1].

У рамках даного дослідження вважаємо за необхідне встановити, що існування окремої системи покарань для неповнолітніх виправдане тим, що суспільство не має права висувати до неповнолітніх такі ж суворі вимоги, як до своїх повнолітніх членів суспільства. Крім того, враховуючи біологічні, психологічні та соціальні особливості неповнолітніх, встановлюючи спеціальні норми кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх, закон керується принципами справедливості, гуманізму та економічності кримінально-правової репресії, що для виховання неповнолітніх правопорушників достатньо і виховних заходів, а не каральних [3, с. 265].

Отже, специфіка кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх визначається їх незначним життєвим досвідом, що зумовлює недостатню зрілість і психофізіологічні особливості особистості. Враховуючи ці обставини, неповнолітні потребують особливого підходу не лише при притягненні до кримінальної відповідальності, а й при виконанні окремих покарань, особливо у вигляді позбавлення волі, зокрема звільнення від відбування покарання після фактичного відбуття або якщо засуджений сумлінною поведінкою та ставленням до праці та навчання довів своє виправлення. Таким чином, на підставі проведеного дослідження можна зробити висновок, що неповнолітні є особливою категорією, яка підлягає додатковому контролю з боку держави та безпосередньо правоохоронних органів.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 01.11.2023 р.).

2. Плашовецький О.А. Поняття віку особи та його диференціація в кримінальному праві. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2013. Випуск 10. С. 389-392.

3. Головійчук Л. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 3. С. 263-267.

Одержано 04.06.2024

Юлія Миколаївна ТИТАРЕНКО,

курсантка 3 курсу факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Тетяна Анатоліївна ШЕВЧУК,

доцент кафедри кримінального права і кримінології

факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0162-7011>

ЗЛОЧИН ЕКОЦИДУ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ В УКРАЇНІ

Специфічні для України безпекові умови характеризуються наявністю практично всіх категорій загроз, небезпек і ризиків безпрецедентно високого для сучасної історії України рівня. Це стосується

насамперед воєнних загроз, загроз тероризму, екстремізму та сепаратизму; соціально-політичної напруги, кібер- та інформаційних атак, а також загроз енергетичній, екологічній і техногенній безпеці.

На сьогоднішній день екологічна безпека являється важливим складником національної безпеки України, вона постійно піддається негативному впливу через військову агресію з боку росії, що і визначає актуальність дослідження проблем, пов'язаних із забезпеченням екологічної безпеки кримінально-правовими та кримінологічними засобами.

Відповідно до ст. 16 Конституції України – забезпечення екологічної безпеки і дотримання екологічної рівноваги на території України є обов'язком держави [1].

Одним із найнебезпечніших проявів негативного впливу на навколишнє середовище є екоцид, випадки якого активно почали фіксувати слідчі органи з початком військового вторгнення. Це і підриг Каховської ГЕС, наслідком чого є її руйнація та знищення екосистеми *Каховського водосховища*, окупація об'єктів Чорнобильської АЕС російськими військами та технікою, окупація Запорізької АЕС як реальна загроза екологічної катастрофи світового масштабу, обстріл нафтового складу в Охтирці, ракетне влучання по Харківському фізико-технічному інституту, як пряма загроза ядерної катастрофи, мінування росією вод Чорного та Азовського морів, забруднення їх ракетним та іншими видами палива, як пряма загроза всьому «підводному світу», використання російськими суднами гідролокаторів на підводних та надводних човнах, які створюють потужні звуки, що призвело до масової загибелі дельфінів у чорному морі, - це все лише поодинокі випадки із маси злочинів, які несуть безпосередню загрозу миру, безпеці людства та міжнародному правопорядку, що вчиняються агресором під час війни.

Екоцид – це масове знищення рослинного або тваринного світу, отруєння атмосфери або водних ресурсів, а також вчинення інших дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу. Злочин, кримінальна відповідальність за вчинення якого передбачена статтею 441 Кримінального кодексу України (далі КК України), виправдано віднесено до кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Кожна із зазначених у диспозиції статті 441 КК України дій характеризується тим, що вона може спричинити екологічну катастрофу. Це має принципове значення для відмежування цього злочину від злочинів проти довкілля (статті 236-254 КК України).

Екологічна катастрофа передбачає настання особливо тяжких наслідків, які повинні визначатися в кожному конкретному випадку з урахуванням певних критеріїв:

1) велика площа території, на якій відбулися несприятливі зміни в навколишньому середовищі;

2) суттєве обмеження або виключення життєдіяльності людини або життя рослин чи тварин на певній території;

3) тривалість несприятливих змін у навколишньому середовищі або їх невідворотність;

4) істотні негативні зміни в екологічній системі, наприклад знищення окремих видів тварин або рослин, зміна кругообігу речовин або інших біологічних процесів, які мають значення для екосистеми в цілому.

Предметом злочину екоциду є навколишнє середовище, яке включає природні ресурси, як абіотичні, так і біотичні, такі як повітря, вода, ґрунт, фауна та флора а також взаємодію між цими факторами та характерні естетичні аспекти ландшафту. До навколишнього середовища, як предмету злочину екоциду, слід відносити предмети змішаного походження – створені, так би мовити, у співробітництві людини та природи – водосховища, канали, лісові насадження, пристосовані до потреб людини змінені ландшафти, ботанічні, дендрологічні, зоологічні парки. У сукупності все це складає навколишнє середовище, яке не є тотожним навколишньому природному середовищу та охоплює ширше коло природних та напівприродних екологічних систем.

Злочин екоциду не входить до системи міжнародних злочинів відповідно Статуту Міжнародного Кримінального Суду (далі МКС), але провідні фахівці у сфері міжнародного права небезпідставно наголошують на необхідності розширення юрисдикції МКС за рахунок включення до переліку міжнародних злочинів злочину екоциду [2, с. 388].

Наприкінці 2020 року Фонд «Стоп Екоцид» скликав незалежну експертну групу з правового визначення екоциду. Вона складається з дванадцяти юристів із всього світу, які мають збалансований досвід та знання в галузі кримінального, екологічного та кліматичного права. Вони працювали разом протягом шести місяців, щоб підготувати практичне та ефективне визначення злочину «екоцид», як основи для розгляду питання про внесення поправки до Римського статуту МКС. Статут стосується злочинів, які вважаються такими, що становлять міжнародний інтерес і мають міжнародне значення, і настав час розширити захист від серйозної шкоди навколишньому середовищу, яка вже визнана предметом міжнародного занепокоєння [3].

Слід також в контексті визначення дефініції екоциду порівняти застосування такого поняття в міжнародному гуманітарному праві та міжнародному праві прав людини. Так, ці дві галузі міжнародного права розвивалися в різних траєкторіях правової науки, але мають одну мету – захист прав людини. В міжнародному гуманітарному праві – це захист прав людини під час збройних конфліктів, в міжнародному праві – прав людини у мирному житті. Але хоча правовий інструментарій захисту може бути різним, мета завжди одна – найбільша ефективність захисту прав людини з метою збереження її здоров'я та життя.

Тому в умовах, в яких наразі опинилася Україна через військову навалу з боку росії, необхідно дослідити правовий інструментарій обох напрямків, який більш ефективно може вплинути на захист прав людини. Отже, основними принципами міжнародного гуманітарного права є розрізнення між цивільними та військовими цілями, пропорційність у застосуванні сили та запобіжні заходи під час нападу. Міжнародне право встановлює перелік прав та обов'язків, які знаходяться під міжнародним захистом, що являє собою міжнародно-правові механізми реалізації захисту основоположних прав та свободи індивіда, які визнані міжнародним співтовариством [4, с. 113].

Збройний напад росії викликав гостру необхідність у перегляді керівних міжнародних принципів щодо правильного розуміння та кваліфікації злочину екоциду, як суттєвої загрози безпеки людства.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 14

2. Сурілова О. О. Злочин екоциду: проблеми міжнародної відповідальності. Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права) : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. Конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.). Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 1. С. 388-391.

3. Незалежна експертна група для законодавчого визначення екоциду.URL:<https://static1.squarespace.com/static/5ca2608ab914493c64ef1f6d/t/60d1e6e604fae2201d03407f/1624368879048/SE+Foundation+Commentary+and+core+text+rev+6.pdf>

4. Борщевська А.М. Публічно-правові та приватноправові аспекти визначення дефініції «екоцид» під час військової агресії. Правова держава №49. 2023. С. 113-129

Одержано 28.05.2024

Софія Андріївна ШЕЙКО,

інститут права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Світлана Володимирівна КОРОГОД,

старший викладач кафедри кримінального права та криминології
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
доктор філософії в галузі права

СУТНІСТЬ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ЇЇ СПЕЦИФІЧНІ ОЗНАКИ

Поняття кримінальної відповідальності набуло великого значення для суспільства, оскільки жодна правова держава не може існувати без санкції за певні правопорушення. Кримінальний кодекс України визначає підстави для настання кримінальної відповідальності у статті 2: “підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбаченого Кримінальним кодексом України.” [2, ст. 2] Тобто, це діяння, яке повинно обов’язково містити всі ознаки кримінального правопорушення, а саме: діяння (дія або бездіяльність), суспільна небезпека (заподіяння істотної шкоди), винність, протиправність, караність (означає настання кримінальної відповідальності), вчинення суб’єктом кримінального правопорушення.

Кримінальна відповідальність є одним з основних інструментів кримінально-правового впливу на злочинність. Вона являє собою юридичну відповідальність особи за вчинення кримінального правопорушення, яка виражається в передбачених законом заходів державного примусу, що застосовуються до винної особи з метою караного впливу на неї та попередження нових кримінально протиправних дій.

Змістом кримінальної відповідальності є кримінальне покарання. “Покарання є заходом примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні кримінального правопорушення, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого” [1, ст. 50]. Основна мета полягає в покаранні винних осіб за їхні вчинки, запобіганні подібним правопорушенням у майбутньому, а також в реабілітації засуджених. Основні особливості покарання полягають в тому, що всі види покарань повинні бути передбачені законом, покарання має бути пропорційним важкості та обставинам вчиненого кримінального правопорушення, а

також воно не повинно бути зневажливим до гідності людини. Види покарань можуть включати штраф, виправні роботи, арешт, обмеження волі, позбавлення волі (на певний строк або довічне) тощо.

Кримінальна відповідальність виконує ряд функцій: каральну, виховну, попереджувальну, захисну. Каральна полягає в призначенні винній особі покарання за вчинення кримінального правопорушення. Виховна - виправляє та виховує винну особу, впливаючи на її свідомість і поведінку, сприяючи її виправленню та становленню на шлях дотримання закону. Попереджувальна - попереджує вчинення кримінальних правопорушень як самим засудженим, так і іншими особами. Захисна функція полягає в захисті суспільства від кримінально протиправних посягань. Ці функції є суспільно корисними, забезпечують безпеку людства та допомагають запобігати вчиненню кримінальних правопорушень.

Кримінальна відповідальність є одним з найважливіших інститутів права, який забезпечує захист суспільства від кримінально протиправних посягань. Вона полягає у застосуванні державою передбачених законом заходів примусу до особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. Ці заходи спрямовані на покарання злочинця, відновлення справедливості, виправлення засудженого та запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень. Вона ґрунтується на принципах законності, рівності перед законом, вини, справедливості та гуманізму. Кримінальна відповідальність настає лише за діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, і здійснюється у визначеному законом порядку.

Форма реалізації кримінальної відповідальності є способом вираження та втілення юридичного визначення порушення закону в судових процедурах та практиці. Це конкретний шлях чи процес, яким визначається і застосовується кримінальна відповідальність до особи, винної у вчиненні кримінального правопорушення. Форма реалізації включає в себе такі елементи, як винесення вироку суду, призначення покарань та здійснення судового контролю над виконанням цих рішень. Забезпечення правової процедури та дотримання встановлених норм є ключовими аспектами форми реалізації кримінальної відповідальності.

Кримінальна відповідальність відрізняється від інших видів юридичної відповідальності рядом специфічних ознак. Насамперед, вона настає виключно за вчинення кримінального правопорушення. Це відрізняє її від адміністративної чи цивільно-правової відповідальності, які можуть наставати за вчинення правопорушень, передбачених іншими правовими нормами. Іншою особливістю кримінальної

відповідальності є її каральний характер. Вона передбачає застосування до винної особи найсуворіших заходів державного примусу, таких як позбавлення волі, виправні роботи, штраф тощо. Це спрямовано не лише на покарання злочинця, а й на застереження інших осіб від вчинення кримінально протиправних діянь.

Кримінальна відповідальність також характеризується своєю формалізованістю та процесуальністю. Вона настає лише на підставі обвинувального вироку суду, який ухвалюється після проведення судового розгляду з дотриманням усіх процесуальних прав обвинуваченого. Це забезпечує законність та обґрунтованість притягнення особи до кримінальної відповідальності.

Ще однією важливою ознакою кримінальної відповідальності є її тривалість. Наслідки судимості можуть зберігатися протягом певного часу після відбуття покарання, обмежуючи права та можливості особи у різних сферах життя. Це має на меті забезпечити контроль за поведінкою особи, яка відбула покарання, та запобігти вчиненню нею нових кримінальних правопорушень.

Також, кримінальна відповідальність має глибокий і багатогранний вплив на особу, яка її несе. Перш за все, це пов'язано з психологічним станом людини, яка усвідомлює свою провину та стикається з осудом суспільства. Страх перед покаранням, почуття сорому та відчуття ізоляції можуть призвести до депресії, тривожності та інших психологічних проблем.

Крім того, кримінальна відповідальність має серйозні соціальні наслідки. Наприклад, судимість, загальноправові наслідки якої полягають в обмеженнях, що встановлюються щодо осіб, які мають непогашену або не зняту судимість, це зокрема: заборона приймати на певні посади, обмеження у здійсненні підприємницької діяльності, обмеження у виїзді за кордон громадянина України й обмеження у прийнятті до громадянства України, збільшення мінімального розміру застави як запобіжного заходу тощо.

Отже, кримінальна відповідальність є важливим інструментом правового регулювання, спрямованим на захист суспільства від кримінально протиправних посягань. Її сутність полягає у застосуванні державою передбачених законом заходів примусу до винної особи з метою покарання, виправлення та запобігання новим кримінальним правопорушенням. Специфічні ознаки кримінальної відповідальності, такі як настання виключно за вчинення діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, каральний характер, формалізованість та процесуальність, а також тривалість наслідків, відрізняють її від інших видів юридичної відповідальності. Розуміння сутності та специфічних

ознак кримінальної відповідальності має важливе значення як для фахівців у галузі права, так і для громадян. Це дозволяє усвідомити всю серйозність наслідків, а також необхідність дотримання закону та поваги до прав інших людей. Кримінальна відповідальність є не лише інструментом покарання, а й засобом виховання та ресоціалізації, спрямованим на повернення особи до нормального життя у суспільстві.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальне право України. Загальна частина : підручн. для студ. вищ. навч. закл. Вид. 3-тє, доп. і перероб. – Одеса : Фенікс, 2017. – 468 с

2. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 24.01.2024).

Одержано 04.06.2024

Віолета Дмитрівна ШОМАХОВА,

курсантка 2 курсу факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4507-1638>

Науковий керівник:

Геннадій Іванович ГЛОБЕНКО,

професор кафедри кримінального процесу

та організації досудового слідства факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1533-921>

ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ І ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРАВОВИХ СТАНДАРТІВ НА ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Міжнародні і європейські правові стандарти здійснюють безпосередній вплив на розвиток законодавства багатьох країнах світової спільноти. Зауважимо, що ці стандарти органічно пов'язані із загальними міжнародними стандартами здійснення кримінальної процесуальної діяльності, співвідносяться з ними як частина і ціле і не можуть розглядатись ізольовано один від одного. Вони включають загальновізанні норми і принципи міжнародного права, положення міжнародних договорів та норми рекомендаційних законодавчих актів, що встановлюють демократичні засади кримінальної процесуальної діяльності та перелік загальновізнаних прав і свобод неповнолітніх.

В останні десятиліття ХХ ст. світове співтовариство особливу увагу звернуло на необхідність захисту прав неповнолітніх у всіх сферах державного і суспільного життя. З огляду на це Україна ратифікувала низку міжнародно-правових актів, що стосуються неповнолітніх (Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються здійснення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила») 1985 р., Конвенція ООН про права дитини 1985 р., Декларація прав дитини 1959 р. тощо), взявши зобов'язання привести у відповідність з ними національне кримінальне процесуальне законодавство. Такий підхід законодавця призвів до гуманізації кримінального провадження щодо неповнолітніх. Це прослідковується під час аналізу відповідного нормативно-правового акта з положеннями КПК України. Так, абз. II і III п. «б» ч. 2 ст. 40 Конвенції про права дитини регламентує, що «...кожна дитина, яка, як вважається, порушила кримінальне законодавство чи обвинувачується в його порушенні, мала принаймні такі гарантії: негайне і безпосереднє інформування її про звинувачення проти неї, а у випадку необхідності, через її батьків чи законних опікунів...» [1]. Вищевказані приписи віддзеркалюються в положеннях ст. 484 КПК України, яка визначає порядок кримінального провадження щодо неповнолітніх, а також в ст. 488 КПК України, яка визначає участь законного представника неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого.

Положення Мінімальних стандартних правил ООН («Пекінські правила», 1985 р.), які «... наказують поважати право неповнолітнього на конфіденційність, щоб уникнути заподіяння шкоди через непотрібну гласність...» [2], в цілому узгоджуються з розділом 38 КПК України. Втім, питання про створення ювенальних судів залишається відкритим.

Особливості досліджуваних проваджень також визначено положеннями ч. 4 ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, згідно якої «стосовно неповнолітніх процес повинен бути таким, щоб враховувалися їх вік і бажаність сприяння їх перевихованню» [3]. В національному законодавстві це положення знайшло відображення у ч. 2 ст. 486 КПК України та ст. 497 КПК України, де передбачено порядок застосування до неповнолітнього обвинуваченого примусових заходів виховного характеру.

Варто зазначити, що впровадження вищезазначених стандартів позитивно впливає на реалізацію законних прав неповнолітніх під час застосування запобіжних заходів. Зокрема, передбачається можливість застосування як загальних так і спеціальних запобіжних заходів, передбачених ст. 176, 493 КПК України. При цьому, затримання та тримання під вартою можуть застосовуватися лише в разі, якщо

неповнолітній підозрюється чи обвинувачується у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину, за умови, що застосування іншого запобіжного заходу не забезпечить запобігання спробам переховуватися від органів досудового розслідування.

Також передбачається можливість застосовувати як альтернативу іншим запобіжним заходам передання неповнолітнього під нагляд батьків, опікунів чи піклувальників, а до неповнолітніх, які виховуються в дитячій установі, – передання їх під нагляд адміністрації цієї установи (ч. 1 ст. 493 КПК України). Це дозволяє органам, що здійснюють провадження цієї категорії, індивідуально підходити до обрання неповнолітньому відповідного запобіжного заходу за такими критеріями як: тяжкість кримінального правопорушення, вікові та психологічні особливості неповнолітнього, стан здоров'я тощо. Крім цього, до уваги мають братись не лише загальні вікові особливості неповнолітніх, але й особливості, що притаманні підліткам різної вікової категорії.

Звертає на увагу те, що під час ухвалення рішень про обрання запобіжних заходів слідчими суддями здійснюється посилення на практику ЄСПЛ. Так, наприклад, приймаючи рішення в порядку ч. 2 ст. 492 КПК України про затримання і утримання під вартою неповнолітнього звертається увага, що утримання під вартою повинне застосовуватися лише у виняткових випадках, як крайній захід, з визначенням як можна коротших термінів такого утримання і із забезпеченням періодичного перегляду через короткі проміжки часу підстав для його застосування або продовження (Рішення ЄСПЛ від 28 жовтня 1998 у справі «Ассенов і інші проти Болгарії»). Вищевказаний підхід цілком узгоджується з рекомендаційними роз'ясненнями в листі Вищого спеціалізованого суду України від 16 січня 2017 р. №223-66/0/4-17 «Про практику здійснення судами кримінального провадження щодо неповнолітніх».

Окремого розгляду потребують питання, що стосуються практики застосування до неповнолітніх правопорушників альтернативних заходів. Так, 1995 р. в Англії прийнято Закон про кримінальне переслідування злочинів, яким створено інститут попередження. Його положення припускають можливість винесення офіційного попередження. За таких випадків поліція, не бажаючи залишати злочин без наслідків, офіційно попереджає неповнолітнього і його батьків під розписку. Таке попередження фіксується у спеціальному реєстрі, що знаходиться в архівах поліції. При вчиненні нового злочину вказаною особою суд призначає покарання з огляду на вчинений раніше злочин як попередню судимість. Статистичні дані свідчать про поширеність застосування цього інституту, зокрема 20% кримінальних

справ щодо осіб, які досягли вісімнадцятирічного віку, завершується винесенням поліцією офіційного попередження, а не проведенням традиційного судового розгляду [4, с. 446-447]. Тобто, такий захід забезпечує позитивний вплив на неповнолітніх правопорушників.

Отже, з прийняттям КПК України 2012 р. кримінальне провадження щодо неповнолітніх набуло більш гуманістичних рис, оскільки положення законодавства в цій частині зорієнтовані на міжнародні і європейські правові стандарти. Незважаючи на вказане, деякі питання, з урахуванням можливостей їх реалізації в практичній площині потребують подальшого дослідження.

Список бібліографічних посилань

1. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року № 995_021 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021

2. Мінімальні стандартні правила ООН («Пекінські правила», 1985 р.) від 29 листопада 1985 року URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU85321>

3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 19 жовтня 1973 року № 2148-08 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

4. Shenser J. Diverting cases from the courts // The criminal law review. 1995. № 6. P. 446 – 447.

Одержано 03.06.2024

Софія Сергіївна ЯРЕЩЕНКО,

курсант групи Ф1-302

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Кирило Олександрович ЧЕРЕВКО,

професор кафедри кримінального права

і кримінології факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3384-8388>

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КІБЕРБУЛІНГ, ПОШИРЕННЯ ФЕЙКОВИХ НОВИН ТА ІНШІ ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Інформаційні технології в останні роки стали невід’ємним складником нашого повсякденного життя, але разом з тим вони, на жаль, створюють нову платформу для кримінальних правопорушень, саме

в цифровому просторі, і чим підвищують кримінальну протиправність серед громадян нашої країни. Кібербулінг – це одна з форм насильства та погроз, щодо насильства, яка здійснюється за допомогою інтернету чи інших електронних засобів комунікації. Дані види кримінальних правопорушень з допомогою інформаційного простору можуть мати різні форми, включаючи образи, шантаж, розповсюдження інтимних матеріалів тощо.

Поширення фейкових новин, або дезінформація, ІПСО також стає все більш серйозною проблемою в інформаційному просторі. Це може призвести до значних наслідків, таких як маніпуляція громадською думкою, втручання у політичні процеси, та навіть загроза громадській безпеці.

В Україні, як і в багатьох інших країнах світу, кримінальна відповідальність за кіберзлочини, такі як кібербулінг, поширення фейкових новин та інші правопорушення у сфері інформаційних технологій, регулюється законодавством.

Кіберзлочин (комп'ютерний злочин) – суспільно-небезпечне, винне діяння у кіберпросторі та/або з його використанням, відповідальність за яке передбачена законом України про кримінальну відповідальність та/або яке визнано злочином міжнародними договорами України.[2]

Кіберзлочинність є серйозною проблемою, яка постійно зростає з розвитком інформаційних технологій. Існує багато видів кіберзлочинів, до яких належать:

- Кібербулінг.
- Поширення фейкових новин.
- Незаконне проникнення в комп'ютерну систему.
- Крадіжка даних.
- Шахрайство в Інтернеті.
- Розповсюдження шкідливого програмного забезпечення.
- Вимагання.
- Порушення авторських прав.

Кібербулінг – це використання електронних комунікаційних засобів, таких як електронна пошта, текстові повідомлення, соціальні мережі, веб-сайти, для того, щоб завдати шкоди або образити іншу людину. Іншими словами це той самий булінг, але в мережі інтернет.

В Україні кібербулінг не визначений як окреме кримінальне правопорушення, але деякі дії, які можуть бути частиною кібербулінгу, можуть каратися за різними статтями Кримінального кодексу України (далі КК). Наприклад:

- Ст. 129 ККУ «Погроза вбивством»: карається позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.[1]

- Ст. 161 ККУ «Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної, регіональної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками»: караються штрафом від двохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без того.[1]

Поширення фейкових новин – це навмисне поширення неправдивої інформації з метою ввести в оману або завдати шкоди. В Україні поширення фейкових новин, так як і кібербулінг не визначене як окреме кримінальне правопорушення, але також деякі дії будуть кваліфікуватися за різними статтями КК. Наприклад:

- Ст. 350 ККУ «Погроза або насильство щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок», «Погроза або насильство щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок».[1]

- Ст. 195 ККУ «Погроза знищення майна»: карається штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від шістдесяти до ста двадцяти годин, або виправними роботами на строк до одного року, або арештом на строк до шести місяців.[1]

Шахрайство – заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою.[1] Іншими словами, шахрай незаконно отримує чуже майно (гроші, речі, цінні папери тощо) або право на нього, вдаючись до обману або зловживаючи довірою потерпілої особи. В останній час це стало дуже поширеним видом кримінального правопорушення. Шахрай вводить жертву в оману або зловживає довірою, надаючи їй неправдиву інформацію або приховуючи правду.

Шахрайство є одним з видів кримінального правопорушення який повністю розписаний в КК та за яке настає кримінальна відповідальність. Згідно статті 190 КК шахрайство карається штрафом від двох тисяч до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від двохсот до двохсот сорока годин, або виправними роботами на строк до двох років, або пробачіним наглядом на строк до трьох років, або обмеженням волі на той самий строк.[1]

Отже, крім кібербулінгу та поширення фейкових новин та шахрайства існує й багато інших кримінальних правопорушень, які можуть бути скоєні з використанням інформаційних технологій. Але в законодавстві України є прогалина в тому, що за більшість кіберзлочинів немає відповідальності. Тобто *частина* скоєного правопорушення правопорушником підлягає під кримінальну відповідальність.

Кримінальна протиправність у сфері кіберзлочинів в Україні постійно посилюється і разом з цим потрібно вдосконалювати й законодавство. Це є дуже важливим аспектом.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний кодекс України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 01.05.2024).

2. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (дата звернення: 01.05.2024).

Одержано 30.05.2024

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Євгенія Юріївна АВІЛЕНКО,

курсантка навчальної групи Ф3-305

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Вікторія В'ячеславівна ДОЦЕНКО,

доцент кафедри психології та педагогіки факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат психологічних наук, доцент

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ СТИЛІВ ПОВЕДІНКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

У 1921 році Карл Юнг написав роботу «Психологічні типи особистості» про чотири психологічні функції. Багато типологічні моделі ґрунтуються на восьми типах, описаних Юнгом, наприклад, типологія Майєрс-Брігґс, соціоніка (16 типів особистості, що кратно чотирьом). У 1928 році Вільям Марстон видав книгу «Емоції нормальних людей». Вчений розглядав поведінку людини на підставі двох критеріїв: сприятливе чи несприятливе сприйняття людиною середовища, в якому вона діє; активно (швидко) чи пасивно (повільно) людина діє і реагує на конкретні ситуації [1].

Домінуючий (D) мотиватор – перемога. Такі люди бояться поразки. Вони у всьому намагаються бути першими. Нагороду за друге місце вони віддадуть перевагу сховати, але з гордістю розмістять на самому видному місці грамоту/медаль/кубок за перше. Азарт та конкуренція – їхня стихія. Люди цього типу можуть бути добрими керівниками, ментальними лідерами.

Сильні сторони: робота на результат, швидка реакція, активна життєва позиція. Вони завжди відстоюють свою думку. Їм комфортно у мінливих умовах, у ситуаціях із викликом.

Слабкі сторони: важко знаходять підхід до людей, надто прямолінійні, їм не вистачає дипломатії. У гонитві за результатом забувають деталі, не звертають увагу на важливі нюанси. У стані стресу схильні виявляти агресію.

Вплив (I) мотиватор – визнання, нові можливості. Найбільше неприємно їм байдужість до себе з боку інших. Вони харизматичні, з

ними цікаво, вони заряджають своїм ентузіазмом та оптимізмом. Їм важливо бути серед людей, оточувати себе їх увагою.

Сильні сторони: неординарне мислення, креативність, любов до всього нового, доброзичливість, здатність бачити в інших партнерів, а не суперників.

Слабкі сторони: імпульсивність, нелюбов до деталей та цифр, непунктуальність. Часто стають нав'язливими у стані стрес

Стабільність (S) мотиватор – стабільність та добрі взаємини. Не люблять, змін. Чудово себе зарекомендують у роботі, пов'язаній із командуванням, об'єднанням людей, з індивідуальним підходом до співробітників.

Сильні сторони: уважність до оточуючих, підтримання ідеального порядку у справах та речах, надійність, стабільність.

Слабкі сторони: поступливість, їм дуже важко сказати «ні», залежність, страх змін, небажання говорити про проблеми.

Дотримання вимог (C) мотиватор – бути завжди правим, також дуже важлива системність у всьому. Найстрашніше для них – це припуститися помилки. Не люблять невизначеності, не люблять висловлювати свої емоції, вони досить замкнуті, люблять самотність. Добре себе виявить на посадах, які потребують уваги, системності, посидючості.

Сильні сторони: здатність помічати найдрібніші деталі та факти, системність, точність, порядок у всьому, акуратність.

Слабкі сторони: надмірна скрупульозність, схильність до засудження, відсутність гнучкості.

Для вивчення особливостей стилів поведінки поліцейських було застосовано методика DISC [2]. DISC (англ. Dominance, Influence, Steadiness, Conscientiousness) – це методика оцінки та діагностики особистісних та поведінкових характеристик, яка застосовується у галузі відбору та розвитку персоналу. Методика DISC базується на теорії Вільяма Моултона Марстона про поведінкові стилі, визначає 4 основні стилі особистості: домінування, вплив, стабільність, дотримання вимог. Аналіз цих профілів дозволив виявити домінуючі стилі поведінки серед поліцейських чоловіків та жінок.

Методика DISC дає можливість передбачити поведінку в різних ситуаціях: стрес, конфлікти, прийняття рішень тощо та застосовується для відбору персоналу, розвитку лідерських якостей, навчання навичкам комунікації.

Було обстежено 50 поліцейських, 32 чоловіка та 28 жінок.

Серед чоловіків-поліцейських домінує стиль «Дотримання норм» (C) - його показник становить 35%. Це означає, що значна частина чоловіків-поліцейських схильні до педантичності, старанності,

орієнтації на правила і процедури. Другим за поширеністю є стиль «Стабільність» (S) з показником 30%. Тобто чимало поліцейських-чоловіків мають такі риси як терплячість, неквапливість, передбачуваність. Стиль «Домінування» (D) виражений на рівні 20%. Це свідчить, що певна частина чоловіків-поліціантів схильні проявляти лідерські якості, рішучість, прямолінійність, прагнення контролю. Найменш вираженим з 4-х стилів у чоловіків є стиль «Впливовість» (I) - його показник становить 15%. Тобто для поліцейських-чоловіків не є характерним прагнення до комунікації, увага до людей та емоційність.

Отже, домінуючим стилем поведінки серед чоловіків-поліцейських є сумлінність у дотриманні правил і норм.

У жінок-поліцейських, як і у чоловіків, домінує стиль «Дотримання норм» (C) з показником 37%. Це свідчить про увагу значної частини жінок-поліцейських до деталей, прагнення точно виконувати правила та інструкції. Друге місце посідає стиль «Стабільність» (S) з показником 28%. Для таких поліцейських характерно прагнення стабільності та безпеки, уникнення ризиків, дотримання традицій. Стиль «Впливовість» (I) виражений на рівні 20%, що дещо вище ніж у чоловіків. Це свідчить про більшу комунікабельність, дружелюбність, орієнтацію на людей серед жінок-поліцейських. «Домінування» (D) як стиль поведінки у жінок-поліцейських майже не виражене - його рівень становить лише 15%. Це означає, що для них не характерне прагнення контролю чи лідерства.

Отже, серед жінок-поліцейських також переважає скрупульозність та орієнтація на чітке дотримання норм і правил при виконанні своїх обов'язків.

Список бібліографічних посилань

1. Електронний ресурс URL: <https://naurok.com.ua/prezentaciya-tipi-osobistosti-353204.html> (дата звернення: 30.05.2024)
2. Електронний ресурс URL: <https://hub.kyivstar.ua/articles/yak-vyznachyty-sylni-ta-slabki-storony-pracivnyka-test-na-tip-osobystosti-disc> (дата звернення: 30.05.2024)

Одержано 02.06.2024

Софія Сергіївна КІЛЬОВА,

курсантка групи ДР-245 2 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Дмитро Анатолійович БОДИРЄВ,

старший викладач кафедри вогневої підготовки

Дніпровського державного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1070-619X>

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВИХ ЗАВДАНЬ

В сучасних складних умовах, коли на поліцейських полягає все більше відповідальності, психологічна підготовка стає невід'ємною частиною їхньої професійної діяльності. Ефективна психологічна підготовка дозволяє їм успішно виконувати свої службові завдання, зберігаючи при цьому психічне та фізичне здоров'я. Мета психологічної підготовки:

1. Формування стійкості до стресу: поліцейські стикаються з щоденними стресами, пов'язаними з небезпекою, насильством, жорстокістю та іншими складними ситуаціями. Психологічна підготовка допомагає їм розвивати стійкість до стресу та емоційну стійкість, що необхідні для ефективної роботи в цих умовах.

Під психічною стійкістю розуміють цілісну характеристику особистості, що забезпечує її стійкість до фруструючих і стресогенних впливів важких ситуацій. Працівник поліції частіше за інших потрапляє у складні та часом небезпечні психологічні ситуації в повсякденній службовій діяльності, які мають стресогенний вплив на психіку[1, с.73].

2. Розвиток навичок саморегуляції: поліцейські повинні вміти контролювати свої емоції, думки та поведінку в будь-яких ситуаціях. Психологічна підготовка допомагає їм розвивати навички саморегуляції, що дозволяє їм залишатися спокійними та зосередженими навіть у найскладніших ситуаціях.

3. Вдосконалення навичок спілкування: поліцейські повинні вміти ефективно спілкуватися з людьми з різним досвідом, походженням та емоційним станом. Психологічна підготовка допомагає їм розвивати навички активного слухання, емпатії та ведення переговорів, що є важливим для успішного вирішення конфліктів та налагодження контакту з людьми.

4. Підвищення рівня професійної компетентності: психологічна підготовка допомагає поліцейським краще розуміти психологію людей, що дозволяє їм більш ефективно виконувати свої службові завдання.

5. Профілактика професійного вигорання: робота в поліції пов'язана з високим рівнем стресу, що може призвести до професійного вигорання. Психологічна підготовка допомагає поліцейським розпізнавати ознаки вигорання та вживати заходів для його запобігання.

Ефективна стрільба з вогнепальної зброї - це життєво важливий навик для поліцейських, адже від їхньої точності та вміння швидко приймати рішення в екстремальних ситуаціях може залежати не лише їхнє життя, але й життя інших людей. Однак, володіння зброєю - це не лише про фізичні навички. Важливу роль відіграє й психологічна підготовка, яка допомагає поліцейським: зберігати спокій та контроль над собою в стресових ситуаціях, приймати чіткі та швидкі рішення під тиском, впевнено володіти зброєю та влучно стріляти, зберігати емоційну стійкість після застосування зброї.

Основні напрямки психологічної підготовки: Розвиток стійкості до стресу: тренінги з подолання стресу, техніки релаксації, методи самоконтролю; Вдосконалення навичок візуалізації: тренування навички уявного виконання стрільби, що допомагає поліцейським краще концентруватися та візуалізувати успішний результат; Розвиток навичок прийняття рішень: тренінги з аналізу ситуації, оцінки ризиків та вибору оптимального варіанту дій; Відпрацювання стрільби в екстремальних умовах: тренування на стрільбищах з динамічними мішенями, звуковими та візуальними ефектами, що імітують реальні умови; Психологічна підготовка до застосування зброї: тренінги з етичних та психологічних аспектів застосування зброї, навчання методів деескалації конфліктів; Психологічна допомога після застосування зброї: психологічні консультації та супровід поліцейських, які застосували зброю, допомога в подоланні емоційних переживань.

Варто зазначити, що психологічна готовність до застосування зброї працівниками Національної поліції та військовослужбовцями Національної гвардії України залежить, насамперед, від особливостей особистості, тобто від якостей, які характеризують особистісний адаптаційний потенціал працівника, від його рішучості, ситуаційної, у особистості тривожності, а також від комплексу поведінкових реакцій [2].

Список бібліографічних посилань

1. Юридична психологія : підручник. / За заг. ред. Л.І. Казміренко, Є.М. Моїсєєва. Київ : КНТ. 2007. 360 с.

2. Олена ЛОПАЄВА. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти. Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (ДДУВС, 11.03.2022) URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/9515/1/217.pdf> (Дата звернення: 22.04.2024)

3. Макаревич О.П. Психологічна підготовка особистості до поведінки у складних ситуаціях. Навчально-методичний посібник. Київ: ВГІ НАОУ, 2000.-188 с.

Одержано 02.06.2024

Божена КОВАЛЕНКО,

курсантка групи Ф3-21-305

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Наталія Едуардівна МІЛОРАДОВА,

професор кафедри педагогіки та психології факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ,

доктор психологічних наук, професор;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0716-9736>

ОСОБЛИВОСТІ АГРЕСИВНОСТІ ПІДЛІТКІВ

Анотація: Дана теза присвячена вивченню агресивності підлітків у контексті взаємодії з однолітками. Досліджуються види агресивної поведінки, методи виявлення цього явища та можливі стратегії попередження агресії серед підлітків у процесі спілкування. Аналіз цієї теми спрямований на розкриття ключових аспектів та звернення уваги на дану проблему.

Ключові слова: агресія, підлітки, види агресії, причини виникнення агресивної поведінки підлітків.

Питання про сутність людської агресивності розглядалися з різних позицій – з точки зору філософії, релігії, психології і психіатрії. Однак тільки в нашому столітті дана проблема стала предметом систематичного наукового дослідження, тому не дивно, що не на всі питання, що виникають у зв'язку з проблемою агресії, є відповіді. Вивчення цієї теми часто породжувало більше питань, ніж відповідей. Людина – дуже агресивна істота, дитина проявляє перші ознаки агресивності задовго до того, як навчиться говорити. Агресивність підпорядковується своїм законам, дуже своєрідним й іноді непередбачуваним.

Зростання агресивних тенденцій в підлітковому середовищі відображає одну з найгостріших соціальних проблем нашого суспільства. Нове покоління значно відрізняється від попередніх. Проблема агресивності підлітків, зачіпаючи суспільство в цілому, викликає як глибоке занепокоєння педагогів, батьків, так і гострий науково-практичний інтерес дослідників. Однак спроби пояснення агресивності підлітків ускладнюється тим, що не тільки в повсякденній свідомості, але і в професійних колах і в багатьох теоретичних концепціях явище агресії виявляє протиріччя в тлумаченні, заважаючи як його розумінню, так і можливості впливу на зниження прояви агресивності.

Підлітковий вік – надзвичайно важливий для формування особистості. Саме у підлітковому віці відбувається становлення самосвідомості, самооцінки, саморегуляції, у тому числі у спілкуванні, цілісно-мотиваційної сфери, починається вибір життєвого шляху, тощо. Спілкування з однолітками є провідною діяльністю підліткового віку, в якій і формуються усі важливі особистісні сфери. На це вказують багато фундаментальних дослідників з вікової психології та психології особистості, такі як: І. Булах, Л. Виготський, Л. Божович, Ю. Грищук, Ф. Райс, та інші. Тож вирішення проблеми агресивності у спілкуванні набуває важливого наукового значення.

Найбільш гостро проблема агресивності постає у підлітковому віці. Характеризуючи підлітків як агресивних, часто використовуються терміни «ворожість» та «жорстокість». Під ворожістю розуміється установка, готовність певним чином сприймати та оцінювати події [1]. Агресивність підлітків проявляється у різних видах:

- вербальна агресія – у вигляді криків, загроз, вживання у мові негативних епітетів, ненормативної лексики, глузувань, образ, прокльонів;
- фізична агресія – застосування фізичної сили проти іншої особи;
- непряма агресія – у вигляді наклепу, пліток проти іншої людини;
- роздратування, що проявляється риса характеру (грубість, різкість та ін.);
- негативізм виражається опозиційною манерою поведінки підлітків.

Взагалі підлітковий вік характеризується глибокими як фізіологічними, і психологічними змінами, і відрізняється особливою схильністю підлітків до різноманітних порушень у поведінці, зокрема й деструктивної агресивності.

Агресивність підлітків, як наголошують такі автори, як Г. Паренс А.О. Реан [2,3], з одного боку, є способом самозахисту, відстоювання своїх прав. З іншого – агресивність у формі ворожості формує небажані риси характеру і може трансформуватися в делінквентну поведінку.

Для підліткового віку характерна зміна різних форм прояву агресивності.

Науковці підкреслюють, що формування агресивності підлітків залежить від низки факторів, до яких слід віднести:

- найближче оточення – батьківська сім'я, референтна група, однолітки;

- макросередовище – освітні установи (школа, заклади вищої освіти та ін.), традиції та закони культури, засоби масової інформації.

Сучасний підліток знаходиться під впливом дії мережі Інтернет, соціальних мереж та реклами. Дослідники відзначають, що останнім часом відбулося посилення агресивної спрямованості багатьох телевізійних, рекламних роликів, Інтернет-каналів, телепроектів що є однією з ймовірних та важливих причин агресивності підлітків. Також серед основних причин прояву агресивності підлітків дослідники виділяють особистісні риси (акцентуація характеру, тривожність), установки, систему цінностей.

Причинами виникнення підліткової агресії у спілкуванні з однолітками є:

- конкурування за увагу, прихильність та прийняття в референтній соціальній групі;

- соціальний тиск на підлітків, оскільки вони можуть намагатися відповідати соціальним стандартам або визначеним нормам поведінки у референтній групі;

- невіршені конфлікти або особисті проблеми.

Таким чином, розуміння цих факторів допомагає розробляти підходи до попередження та управління підлітковою агресією, сприяючи формуванню позитивних та здорових міжособистісних відносин особистості.

Список бібліографічних посилань

1. Бісалієв Р.В., Кубекова А.С., Сарафразі Т.Т. Психологічні аспекти агресії та агресивної поведінки: сучасний стан проблеми. Сучасні проблеми науки та освіти. № 2. 2014. URL: <http://www.science-education.ru/116-12476>.

2. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Вікова психологія. Навч. посіб.К.: Центр учбової літератури, 2012.376 с.

3. Parens H. Aggression in Our Children. Aronson, 1987. 205 p.

Одержано 05.06.2024

Ольга Русланівна МАЛІНОВСЬКА,

курсантка групи ФЗ-22-205

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Наталя Едуардівна МІЛОРАДОВА,

професор кафедри педагогіки та психології факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ,

доктор психологічних наук, професор;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0716-9736>

СТРЕС У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Анотація: чинник стресу є невід'ємною частиною життя людей, особливо, якщо ми говоримо за працівників правоохоронної діяльності. Проблема стресу в підрозділах поліції є й досі актуальною, оскільки кожного дня працівники правоохоронної діяльності стикаються із стресовими ситуаціями, тому необхідно досліджувати питання профілактики впливу стресу на діяльність поліцейських.

Ключові слова: стрес, професійний стрес, професійно-психологічна підготовка, психологічна стійкість.

Стрес – це захисна реакція організму на зовнішні подразники. Вона проявляється психічно, фізично, емоційно та дає змогу адаптуватися до змін. У людини стрес часто виникає під час взаємодії із соціумом. Зовнішні чинники сприймаються як загроза добробуту організму. Стрес має не лише реагувати на загрози та руйнуючі чинники, але повертати до стабільних умов існування.

Загалом, стрес і стресові переживання вважаються цілком нормальною частиною життя людини. Кожного дня людина так чи інакше може переживати стресові ситуації. Залежно від своєї специфіки стрес може бути коротким, ситуативним і позитивним чинником, який мотивує і обумовлює розвиток продуктивності. Важливим аспектом у контексті дослідження стресу є те, що якщо стрес відчувається протягом тривалого періоду часу, стрес може стати хронічним і суттєво вплинути на стан здоров'я [1, ст. 45].

На сьогодні проблема стресу стала актуальною, а вміння справлятися з його наслідками є достатньо актуальною. У нашому суспільстві є багато різних професій, у тому числі й таких, де виконання професійних обов'язків відбувається в екстремальних умовах, що викликає у людини стрес. Найбільше це стосується працівників поліції, професійна діяльність яких відбувається у надзвичайно складних

умовах: агресивне середовище спілкування, дефіцит робочого часу, висока відповідальність за результати праці, наявність різних екстремальних обставин. Кожного дня вони стикаються з різноманітними специфічними стресовими факторами, більшість із яких є стійкими та довготривалими. І в результаті трапляється – перевтома, загальні та професійні захворювання, передчасне старіння. Можна систематизувати найбільш типові стресові фактори в діяльності працівників правоохоронних органів. Ці фактори створюють стрес і включають у себе чинники стресу: нудьгу, позмінну роботу, небезпечні ситуації [1, с. 45].

Пошук шляхів і розробка заходів попередження професійного стресу та збереження психічного здоров'я працівників небезпечних професій є однією з найактуальніших проблем сучасної психології. На психологів підрозділів Національної поліції покладені важливі та серйозні завдання щодо надання психологічної допомоги працівникам. Слід зазначити, що стрес і стресові переживання зазвичай вважаються нормальною частиною життя людини. Наявність стресу на постійній основі в роботі поліцейського є поширеним фактором, особливо в сучасних умовах під час дії воєнного стану. Війна змінила розпорядок усіх соціальних інституцій, особливо Національної поліції [2, с. 174].

Загалом професійно-психологічна підготовка поліцейських підрозділів особливого призначення забезпечує готовність підрозділу до виконання покладених на нього бойових функцій і завдань, адаптацію до виконання завдань в умовах відкритого збройного вторгнення на територію нашої держави та впевненість у перемозі. Важливо зазначити, що виконання службових обов'язків, а також проведення стрільб поліцейськими в умовах воєнного стану, відбувається у вкрай складних ситуаціях, що характеризуються значним впливом на нервову систему організму людини. Стрес, пов'язаний зі службовими обов'язками, виникає у зв'язку з постійними зустрічами з трагедіями і проблемними людьми, а також страхом безпеки на роботі [3, с. 63].

Отже, варто відмітити, що стрес та стресові переживання в цілому вважаються абсолютно нормальною частиною життя людини. Присутність стресу на постійній основі у роботі поліцейського є абсолютно розповсюдженим фактором. Це потребує підвищення рівня професійно-психологічної підготовки працівника поліції як у межах закладів вищої освіти зі специфічними умовами, так і в межах підвищення кваліфікації та службової підготовки. Під час військової агресії росії проти нашої держави особливої уваги потребує впровадження в процес підготовки працівників поліції дисциплін військової спрямованості та дисциплін, що акцентують увагу на оволодіння

знаннями та навичками надання першої психологічної допомоги та самопомоги для подолання наслідків травмивних подій.

Список бібліографічних посилань

1. Галич М.Ю. Особливості впливу умов професійної діяльності поліцейських на емоційну сферу особистості. *Юридична психологія*, 2021. № 2(29). С. 44–52.

2. Чухраєва Г.В. Стреси та дистреси в психологічній діяльності працівників поліції. *Вісник Харківського національного університету*, Серія «Психологія», 2016. випуск № 59., С. 94-97.

3. Євдокімова, О. О. Специфіка формування психологічної стійкості у поліцейських у процесі професійної підготовки. *Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України* : зб. наук. пр. [конф. (м. Харків, 24 трав. 2018 р.)] / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. спец. фіз. підготовки ф-ту № 2. Харків : ХНУВС, 2018. С. 63-66.

Одержано 05.06.2024

Поліна Олександрівна РОГ,

курсантка навчальної групи ФЗ-305

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Світлана Вячеславівна ХАРЧЕНКО,

професор кафедри психології та педагогіки факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат психологічних наук, доцент

КОПІНГ-СТРАТЕГІЇ ПОДОЛАННЯ СТРЕСОВИХ СИТУАЦІЙ У ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Поліцейські часто стикаються з загрозами для психічного і фізичного здоров'я. Стрес може стати причиною численних проблем. Хронічний стрес може спричинити різноманітні проблеми, такі як зниження імунітету, погіршення роботи серцево-судинної системи, проблеми зі сном, зниження концентрації та погіршення емоційного стану.

Поведінка в стресовій ситуації залежить від різних факторів, таких як самоконтроль, конфронтаційний стрес, стратегії та способи подолання. Копінг-стратегії — це способи психологічної діяльності та поведінки, що виробляються свідомо, і спрямовані на подолання стресових ситуацій. Головне їх завдання — забезпечення й підтримка благополуччя людини, її фізичного стану, психічного здоров'я та

соціальних відносин. поведінкові копінг-стратегії підрозділяються на активні й пасивні, адаптивні й дезадаптивні. До активних стратегій відносять стратегію «вирішення проблем» як базисну копінг-стратегію, що включає всі поведінкові варіанти, спрямовані на вирішення проблемної або стресової ситуації, й стратегію «пошук соціальної підтримки», що включає поведінку, спрямовану на одержання соціальної підтримки від середовища. До пасивної копінг-поведінки відносяться такі варіанти поведінки, які включають базисну копінг-стратегію «уникання», хоча деякі форми уникання можуть мати й активний характер [1, с.6].

У ситуаціях в ситуації воєнного стану вибір копінг-стратегій поліцейськими стає критично важливим завданням, яке вимагає уважного планування, підготовки та підтримки. Поліцейським необхідно бути готовими до різних сценаріїв та ефективно реагувати на них, забезпечуючи безпеку громадян та зберігаючи внутрішню стійкість. Конструктивні копінг-стратегії є ключовим елементом для ефективного управління стресом і забезпечення довгострокового психологічного благополуччя поліцейських. Неконструктивні стратегії можуть мати серйозні наслідки для фізичного та психічного здоров'я, а також ускладнювати виконання їхніх службових обов'язків.

Отже, сучасні умови вимагають від поліцейських не тільки глибоких знань та професійної підготовки, але й здатності реагувати на стресові ситуації, ефективно використовувати копінг-стратегії.

Вибірку дослідження склали 62 особи: курсанти ХНУВС (1 група) та практичні працівники поліції (майбутні поліцейські офіцери громади, 2 група). Вибірка включала 20 жінок та 42 чоловіків у віці від 20 до 40 років (середній вік – 25.1 років).

Для визначення копінг-стратегій учасників дослідження був використаний опитувальник «Стратегії подолання стресових ситуацій» SACS С.Хобфолла. Опитувальник дозволяє встановити рівень вираженості 9 копінг-стратегій: асертивні дії, вступ в соціальний контакт, пошук соціальної підтримки, обережні дії, імпульсивні дії, уникнення, маніпулятивні (непрямі) дії, асоціальні дії, агресивні дії.

Кожну з вище вказаних копінг-стратегій можна розділити на три позиції: просоціальна – асоціальна поведінка, активна – пасивна, пряма – непрямі (або маніпулятивна). На думку С.Хобфолла, найбільш адаптивним є застосування активних просоціальних копінгів, тобто таке, що залучає соціальну підтримку та підвищує рівень стресостійкості особистості.

Порівняння результатів учасників дослідження було здійснено за допомогою U-критерія Манна-Уїтні. Результати представлені в таблиці.

Таблиця

**Розбіжності в копінг-стратегіях між групами осіб з різним
рівнем емоційної зрілості**

Модель поведінки	Середні значення		U-критерій	p
	Група 1	Група 2		
Асертивні дії	17,5	22,13	201	0,01
Вступ у соціальний контакт	23,1	22,3	401	-
Пошук соціальної підтримки	22,9	22,8	479	-
Обережні дії	20,5	21,2	388	-
Імпульсивні дії	17,9	17,7	408	-
Уникання	18,7	14,7	235	0,01
Маніпулятивні дії	18,1	19,4	357	0,05
Асоціальні дії	17,1	17,5	432	-
Агресивні дії	16,7	20,3	357	0,01

Було виявлено, що майбутні поліцейські офіцери громади та курсанти використовують широкий репертуар копінг-стратегій. Учасники дослідження обох груп активно використовують такі копінг-стратегії: вступ у соціальний контакт, пошук соціальної підтримки та обережні дії. Учасники дослідження схильні до створення широкого кола соціальних зв'язків, у них високий рівень самовладання, тому стресові фактори не завдають істотного негативного впливу. Вони добре адаптуються до соціальних норм та вдало орієнтуються в несподіваних ситуаціях, в змозі швидко прийняти рішення та нести за нього відповідальність.

В дослідженні виявлені певні відмінності у використанні копінг-стратегій курсантами та практичними працівниками поліції. Майбутні поліцейські офіцери громади мають більшу кількість копінг-стратегій, які активно використовуються, в порівнянні з курсантами. Так, вони статистично достовірно більш інтенсивно, ніж курсанти, використовують асертивні дії та агресивні дії ($p \leq 0,01$), а також маніпулятивні дії ($p \leq 0,05$). Курсанти статистично достовірно більш інтенсивніше, в порівнянні з майбутніми поліцейськими офіцерами

громади, використовують уникання. Ця копінг-стратегія орієнтує поведінку людини на відновлення емоційного благополуччя за рахунок спроб уникнути будь-якої взаємодії з існуючою проблемою.

Отже, учасники дослідження мають широкий репертуар копінг-стратегій. Але підкреслимо, що в професійну підготовку поліцейських обов'язково необхідно вносити практики, спрямовані на розвиток навичок конструктивного опанування стресу та підтримку стресостійкості під час надзвичайних ситуацій, може позитивно вплинути на їхню працездатність та психологічну стійкість в професійній діяльності. Узгоджені та конструктивні копінг-стратегії сприяють ефективному управлінню стресом та забезпечують довгострокове психологічне благополуччя поліцейських.

Список бібліографічних посилань

1. Назаров О.О., Оніщенко Н.В., Садковий В.П., Садковий О.В., Склень О.І., Тімченко О.В. Психологічні особливості базових копінг-стратегій та особистісних копінг-ресурсів працівників пожежно-рятувальних підрозділів МНС України: Монографія. – Харків : Вид-во УЦЗУ, 2008.

Одержано 02.06.2024

ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. ІСТОРІЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

Катерина Євгенівна БОРИСОВА,

курсантка 2 курсу факультету № 4

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-6015-1304>;

Денис Олександрович ГРИЩЕНКО,

старший викладач кафедри протидії

кіберзлочинності факультету № 4

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5066-7389>

ПОРІВНЯННЯ ТРАДИЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ З VR-СИМУЛЯТОРАМИ

Зміни в технологічному середовищі та нові виклики, що стоять перед правоохоронними органами, роблять питання ефективного навчання поліцейських надзвичайно актуальним. Порівняння традиційних методів навчання з VR-симуляторами дозволяє оцінити переваги та недоліки кожного підходу, а також знайти найбільш ефективні шляхи підготовки поліцейських до виконання їхніх службових обов'язків. На наше переконання, дослідження є важливим як для керівників правоохоронних органів, так і для розробників навчальних програм.

Зазначимо основні поняття:

1. Традиційні методи навчання поліцейських - це методи, які базуються на викладанні знань та навичок через лекції, практичні вправи, тренування на місцевості та співпрацю з інструкторами (викладачами).

2. VR-симулятори - це інструменти навчання, які використовують технологію віртуальної реальності для створення реалістичних сценаріїв, де поліцейські можуть відпрацьовувати навички та приймати рішення у безпечному віртуальному середовищі (за потреби під керівництвом інструкторів).

Для порівняння традиційних методів навчання поліцейських з VR-симуляторами пропонуємо обрати наступні критерії: реалістичність, різноманітність сценаріїв, витрати, фізична підготовка, безпека, повторюваність тренувань, досвід інструкторів, технічні вимоги, залежність від технологій, економічна ефективність, інтерактивність, персоналізація навчання та адаптація до нових викликів, адже наведені

критерії відображають ключові аспекти, важливі для ефективного навчання та підготовки правоохоронців.

Порівняльна таблиця традиційних методів навчання поліцейських та VR-симуляторів:

Критерій	Традиційні методи	VR-симулятори
Реалістичність	Висока завдяки використанню реального обладнання та місць для тренувань.	Висока, але залежить від якості VR-технологій.
Різноманітність сценаріїв	Обмежена кількість сценаріїв.	Широкий спектр сценаріїв. Можливість моделювання та поєднання різнопланових місій.
Витрати	Високі.	Потенційно нижчі в довгостроковій перспективі використання.
Фізична підготовка	Забезпечує фізичну підготовку.	Відсутня.
Безпека	Ризик травмування.	Безпечне середовище.
Повторюваність тренувань	Обмежена можливість повторюваності.	Висока можливість повторюваності.
Досвід інструкторів	Досвідчені інструктори передають знання та навички.	Може використовуватись під керівництвом інструкторів.
Залежність від технологій	Незалежні або мінімально залежні.	Висока залежність від стану та якості обладнання.
Економічна ефективність	Високі витрати на обладнання та місця для тренувань.	Економічно вигідніше у довгостроковій перспективі використання.
Інтерактивність	Обмежена.	Висока.
Персоналізація навчання та адаптація до нових викликів	Важко реалізувати, вимагає значних зусиль та ресурсів.	Легко реалізувати завдяки гнучкості VR-програм (оновленню програмного забезпечення).

Порівняння традиційних методів навчання поліцейських з VR-симуляторами показує, що кожен підхід має свої переваги та недоліки. Традиційні методи забезпечують високу реалістичність та фізичну підготовку, але вони пов'язані з високими витратами та ризиком травмування. VR-симулятори пропонують безпечне, економічно вигідне та інтерактивне навчання з можливістю відтворювати широкий спектр сценаріїв та персоналізувати навчальні програми. Загалом, VR-симулятори мають більше переваг порівняно з традиційними методами навчання поліцейських; VR-симулятори набувають позитивного значення у 8/11 критеріях, традиційні методи навчання — 5/11.

На нашу думку, оптимальним підходом може бути інтеграція VR-симуляторів у традиційні методи навчання. Це дозволить скористатися перевагами обох підходів, забезпечуючи більш повну та ефективну підготовку поліцейських до виконання їхніх службових обов'язків у різних умовах.

Підсумовуючи, можна зазначити, що порівняння традиційних методів навчання поліцейських з VR-симуляторами є надзвичайно актуальним для правоохоронних органів. VR-симулятори мають більше переваг порівняно з традиційними методами, надаючи більше можливостей для реалістичного та ефективного навчання.

Одержано 31.05.2024

Олександр Сергійович СКЛЯР,

старший викладач кафедри тактичної та спеціальної фізичної підготовки факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6179-3329>;

Юлія Миколаївна ПАРІЙ,

курсантка групи 104 1 курсу факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ;

Владислав Сергійович БУГРОВСЬКИЙ,

слухач магістратури факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У світлі нестабільності та викликів, що накладаються через жорстку агресію Російської Федерації до України, питання психологічної стійкості поліцейських набуває особливої актуальності. Психологічна

стійкість в працівників поліції повинна визначатися низькими показниками напруження, резистенції та виснаження. Працівник повинен вміти: боротися з професійними переживаннями, напруженнями, контролювати свій настрій; вміти виходити з професійного перевантаження.

Згідно з Указом Президента України №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до пункту 20 частини першої статті 106 Конституції України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану», наказів Міністерства внутрішніх справ, Національної поліції України, поліцейські разом з іншими органами виконавчої влади України повинні здійснювати заходи та наповнюються повноваженнями, необхідними для забезпечення захисту безпеки населення, інтересів держави та оборони України в цілому [1].

Поліцейські, стоячи на передовій громадської безпеки, щоденно зіштовхуються з випробуваннями. Виїзди поліцейських на небезпечні місця після ворожого обстрілу, взагалі можуть стати для деяких працівників останніми. Наприклад, двоє поліцейських загинули та четверо поранені внаслідок повторного обстрілу у Сумській області. Слідча група виїхала на документування наслідків прильотів по будівлі фермерського господарства. І в цей час ворог вдарив знову прицільно артилерією по правоохоронцях [2]. Нажаль такі випадки неодинокі.

В умовах війни, поліції доводиться мати справу з різного роду воєнними злочинами, небезпеками воєнного характеру, збільшенням суспільно небезпечних предметів летального характеру серед цивільного населення тощо. Дані небезпечні обставини, вимагають від поліцейського повсякчасної готовності застосувати зброю, що саме по собі є ситуацією стресовою. В умовах постійного стресу, недосипання, відсутності можливості нормально спілкуватися зі своєю сім'єю, контакту з громадянами, поліцейські постійно бувають в стресі, що призводить до дизгармонії особистості поліцейського.

Поліція відіграє вирішальну роль у боротьбі зі злочинами, котрі мають місце в період воєнних дій, адже вони вимушені бути більш пильними та готовити швидко відреагувати на злочин, не зважаючи на небезпеку потрапити під обстріл чи отримати поранення. Однак присяга, борг, честь, вимагають від них психологічної стійкості, бо якщо не вони, то хто ж тоді?

Науково доведено, що особистість працівника поліції є психологічно стійкішою до різного роду стресу на відміну від інших верст

населення, однак науковці впевнені, що тривала дія стресових факторів має катастрофічні наслідки для їх психічного стану та здоров'я в цілому. Ми вважаємо, що діяльність в даних умовах може призвести до розвитку хронічного стресу у поліцейських. Проблеми з психічним здоров'ям поліцейських пов'язані з нестабільним графіком роботи, перевантаженістю роботи та протидією насильству, що провокує виникнення посттравматичного стресового розладу. Психологічна стійкість до стресу у поліцейських – це здатність опиратися, пристосовуватися та відновлюватися після негараздів і стресів, а також вміння повертатися до позитивного стану психічного здоров'я та добробуту за допомогою стратегій подолання. Достатньо аби в голові з'явився план подолання форс-мажору. Ми вважаємо, що в умовах сьогодення необхідна програма з розвитку стійкості у поліцейських, яка потребує цілісного підходу з урахуванням потреб тіла, розуму й духу [3].

Навички з регуляції психоемоційних станів дозволять долати деструктивний вплив несприятливих життєвих обставин і сформувати стійкість особистості поліцейського. Під час проходження початкового професійного навчання на заняттях з професійно-психологічної підготовки, важливо для формування психологічної готовності поліцейських використовувати:

- психодіагностика (спостереження, бесіда, тестування);
- тренінги з розвитку професійної пам'яті, уваги і спостережливості;
- психофізичні тренінги з подолання перешкод (перешкоди, лабіринти тощо);
- ідеомоторні тренування;
- тренінги з використанням елементів несподіванки, дефіциту часу, шумових і вогневих ефектів (морально-психологічна смуга);
- тренінги із засвоєння ситуацій, пов'язаних зі сприйняттям страждань, поранень, травм, виду і запаху крові, вбивств;
- навчання основам аутогенного тренування;
- тренінги самонавіювання, самопереконання, настрою;
- СОПТ (ситуативно-образне психорегулююче тренування, уявне перерахування співробітником індивідуально-ціннісних якостей і ситуацій, в яких йому щось вдалося) тощо. Доцільність практичних занять, тренінгів з психологічної підготовки виправдана існуванням відомої закономірності: людина, яка неодноразово потрапляла у важкі умови і впоралася з ними, має більше шансів вийти з честю з чергової екстремальної ситуації, ніж та людина, яка ніколи у подібні ситуації не потрапляла [4].

Розберемо один із практичних методів – ідеомоторні тренування. Ідеомоторика – мислене виконання дій, які мають бути впроваджені на даному відрізку смуги перешкод в тренувальному або змагальному періоді. Спеціальними дослідженнями встановлено, що коли людина подумки виконує які-небудь дії, у відповідних центрах кори головного мозку виникають нервові збудження, викликаючи ледь помітні скорочення певних м'язових груп. Ідеомоторне тренування при подоланні елементів смуги перешкод представляє, собою уявне повторення сенсомоторного навичку при відсутності яких-небудь рухів частинами тіла, що сильно виражені, й належить до основних засобів розвитку сфери саморегуляції рухів курсантів. Дослідженнями встановлено, що час на оволодіння курсантами технікою подолання елементів смуги перешкод значно скорочується, що підвищує результативність виконання самої вправи. Як працює ідеомоторне тренування? Перший етап розпочинається з відео демонстрації техніки виконання рухових дій. На другому і третьому етапах навчальний фільм періодично використовують для усунення значних та поширених помилок, що спотворюють техніку виконання рухової дії, і як наслідок – швидшого та якіснішого оволодіння нею [5].

Отже, підсумовуючи вищезгадане, можна з упевненістю стверджувати, в умовах військової агресії, цитуючи О. Романчука, психологічна стійкість «... так потрібна нам не лише для того, щоби дати собі раду з усіма стресами та випробуваннями, пов'язаними з жахіттям війни – але, щоби усім разом перемогти у цій війні» [6]. З огляду на це, враховуючи вимоги сьогодення, слід проводити з поліцейськими вищевказані тренінги і тренування з подальшим резюмуванням, що будуть сприяти покращенню таких особистісних якостей працівника Національної поліції України, як: саморегуляція, зорієнтованість, психологічна готовність, боєдатність та головне психологічна стійкість у виконанні службово-бойових завдань. Високий рівень професійної підготовки поліцейських, в тому числі в аспекті психологічної підготовки, не тільки забезпечує ефективність виконання їх обов'язків, але й сприяє загальній стабільності та безпеці суспільства.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 22.05.2024).

2. Суспільні Новини. URL: <https://suspilne.media/693794-dvoe-policejskih-zaginuli-ta-cetvero-poraneni-cerez-obstril-sumsini-armieurf/> (дата звернення: 07.03 2024).

3. Пономаренко Я.С. Поліція в умовах війни: професійні стресові фактори. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/30db4e1b-15a3-46eb-9ebf-1d10de7a5a07/content> (дата звернення: 06.03.2024).

4. Євдокімова О.О. Специфіка формування психологічної стійкості у поліцейських у процесі професійної підготовки. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f307c008-3144-421b-974b-f5833ac647d9/content> (дата звернення: 06.05.2024).

5. Сидорченко К. М., Овчарук І. С. Ідеомоторне тренування і його роль в активізації процесу навчання курсантів (студентів) з розділу фізичного виховання «подолання перешкод». URL: <https://sportpedagogy.org.ua/html/journal/2010-05/10skntoo.pdf> (дата звернення: 09.05.2024).

6. Романчук О. Психологічна стійкість в умовах війни: індивідуальний та національний вимір. URL: https://i-cbt.org.ua/resilience_ukraine/ (дата звернення: 02.04.2024).

Одержано 30.05.2024

Олександр Юрійович ТАРАБАНОВ,

курсант групи Ф2-23-103

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Олександр Сергійович СКЛЯР,

старший викладач кафедри тактичної

та спеціальної фізичної підготовки факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6179-3329>

ПРАВА ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В ПОРІВНЯННІ ІЗ ЗАКОНОДАВСТВОМ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

*«Дрібні безпорядки завжди
породжують великі сили порядку»*

Л. Конопінський

Поліцейським є громадянин України, який склав Присягу поліцейського, проходить службу в поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції. Поліцейські – це невід’ємна частина організації владного контролю, представлення цієї влади, забезпечення контролю за правопорядком. Поліцейський завжди в центрі уваги суспільства, кожна дія, кожна помилка, що перевищує законні повноваження майже

одразу фіксуються цивільними засобами фото та відеофіксації і поширюється у соціальних мережах, тим самим, шляхом зниження довіри до представників Національної поліції України, спричиняють шкоду для іміджу поліції і держави в цілому. Для того, щоб обмежити дії поліцейських, з точки зору законності та збереження демократичних прав людини, саме і був створений Закон України «Про Національну поліцію» (далі, Законі), у якому прописані статті, що обмежують дії поліцейського у відповідних ситуаціях. На дану думку нас підштовхнув той факт, що в Законі, передбачено лише обов'язки поліцейського (ст. 18 Закону [1]), а права поліцейського, як окрема категорія Конституційної вимоги в окремій статті відсутня.

Дослідивши чинні закони про діяльність органів України, направлених на забезпечення безпеки та функціонування держави було виявлено, що на відміну від поліцейських у законі України «Про прокуратуру» у ст. 20 зазначені права прокурора [4], у законі України «Про Службу безпеки України» у ст. 25 зазначені права їх органів та співробітників [2], у законі України «Про Національну гвардію України» у ст. 13 зазначені права військовослужбовців НГУ [3].

Взявши за приклад поліцію США та їх законодавство було зроблено висновок, що аналогів ст. 46 Закону у законодавстві США попросту немає. Поліцейські США мають більше підстав для застосування вогнепальної зброї. На відміну від законодавства США, покарання поліцейського за перевищення меж самозахисту в Україні карається відповідно до чинного КК України, в той час як нормативно-правовими актами США за перевищення допустимих меж захисту поліцейському буде винесено догану чи інше дисциплінарне стягнення. Тобто поліцейські в країні, де йде війна, мало того що обмежені у застосуванні вогнепальної зброї законом, вони просто бояться це робити, боючись отримати покарання, хоч і мають на це законні підстави.

Під час затримання правопорушника, якщо на його тілі виявиться синяк або садина, отримана внаслідок затримання, правопорушник може подати скаргу до суду за фактом катування, внаслідок чого поліцейського можуть покарати. Постає питання: «Звідки така гуманність до правопорушника?». Як приклад навіть гуманні країни Європи під час розгону мітингів, демонстрацій, на протиріччя нашого законодавства, прицільно «заливають» громадян сльозогінним газом, а у більшості випадків США поліцейські, за вбивство або нанесення ушкоджень злочинцю не несуть відповідальності [5]. Можливо, ми занадто перебільшили із поняттям гуманності стосовно злочинців.

У Німеччині під час зупинки авто поліцейським водій зобов'язаний покласти руки на кермо і, на прохання поліцейського, вийти з автомобіля. Згідно п. 2.4 Правил дорожнього руху України на вимогу поліцейського водій повинен зупинитися, пред'явити для перевірки документи, дати можливість перевірити номери агрегатів і комплектність транспортного засобу; дати можливість оглянути транспортний засіб відповідно до законодавства за наявності на те законних підстав, у тому числі провести з використанням спеціальних пристроїв (приладів) перевірку технічного стану транспортних засобів, які відповідно до законодавства підлягають обов'язковому технічному контролю [6].

Отже, проаналізувавши чинне законодавство України в порівнянні із законодавством іноземних держав стосовно прав поліцейських слід зробити наступні висновки:

- Закон не передбачає в собі окремої статті стосовно прав поліцейських;
- поліцейські сильно обмежені у використанні вогнепальної зброї;
- перебільшений гуманізм у застосуванні спеціальних засобів;
- держава не ставить у пріоритет життя і безпеку поліцейського.
- враховуючи, що всі закони і накази було створено у мирний час, наразі їх обмеження не відповідають реальній ситуації.

Тому пропонується визначити права поліцейського та додати їх в окрему статтю у Закону України «Про Національну поліцію»; забезпечити більшу юридичну захищеність поліцейським, в аспекті використання заходів примусу.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію: Закон України від 18 травня 2024 р. 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 25.05.2024)
2. Про Службу безпеки України: Закон України від 02 серпня 2023 р. 2229-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text> (дата звернення: 25.05.2024)
3. Про Національну гвардію України: Закон України від 19 травня 2024 р. 876-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text> (дата звернення: 25.05.2024)
4. Про прокуратуру: Закон України від 18 травня 2024 р. 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення: 25.05.2024).
5. Зеленський Є. С., Байрак К. С. Правове регулювання застосування вогнепальної зброї поліцейськими в Україні та США: порівняльна

характеристика. *Актуальні питання у сучасній науці №2(20)2024*. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/9156/9205> (дата звернення: 25.05.2024)

6. Руки на кермо, залишатися в машині! Як водії будуть спілкуватися з поліцією. База даних: *AUTO.RIA*. URL: <https://auto.ria.com/uk/news/autolaw/235256/ruki-na-rul-ostavatsya-v-mashine-kak-voditeli-budut-obschatsya-s-pol.html> (дата звернення: 25.05.2024)

7. Кримінальний кодекс України від 19 травня 2024 р. 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 25.05.2024).

Одержано 03.06.2024

Павло Андрійович ТИМЧИШИН,

курсант групи 102 ННІ № 1

Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Володимир ДЕМИДЕНКО,

професор кафедри конституційного права та прав людини

Національної академії внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА КОНСТИТУЦІЙНІ НОРМИ ЩОДО ВВЕДЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Введення та реалізація воєнного стану є важливим аспектом забезпечення національної безпеки, який має здійснюватися в суворій відповідності до міжнародних стандартів та конституційних норм. Це питання є особливо актуальним для України, враховуючи геополітичні виклики та військові конфлікти, з якими вона стикається.

Міжнародні стандарти щодо введення та реалізації воєнного стану

Міжнародні стандарти щодо введення воєнного стану регулюються переважно міжнародним гуманітарним правом (МГП), зокрема Женевськими конвенціями та додатковими протоколами до них. Ці документи встановлюють правила поведінки держав у випадку збройного конфлікту та захисту прав людини під час воєнного стану.

Основним принципом МГП є необхідність забезпечення гуманного поводження з усіма особами, що не беруть безпосередньої участі у військових діях, а також з комбатантами, які втратили можливість

брати участь у бойових діях (поранені, хворі, військовополонені). Женевські конвенції накладають на держави-учасниці обов'язок захищати цивільне населення та об'єкти, а також забороняють використання методів та засобів ведення війни, які можуть завдати надмірних страждань або не мають розрізнення між військовими та цивільними цілями [1, с 110].

Крім МГП, важливими документами є Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (МПГПП) та Європейська конвенція з прав людини (ЄКПЛ). Обидва документи дозволяють державам відступати від деяких своїх зобов'язань у випадку надзвичайного стану, який загрожує нації, але ці відступи повинні бути пропорційними, необхідними та обмеженими у часі. Вони також передбачають обов'язок інформувати відповідні міжнародні органи про такі відступи та їх обґрунтування.

Конституційні норми України щодо введення та реалізації воєнного стану

В Україні введення та реалізація воєнного стану регулюються Конституцією України, Законом України "Про правовий режим воєнного стану" та іншими нормативними актами. Згідно з Конституцією України (стаття 106), рішення про введення воєнного стану приймає Президент України за поданням Ради національної безпеки і оборони України, а Верховна Рада України затверджує це рішення протягом двох днів [2].

Воєнний стан може бути введений на всій території України або в окремих її частинах у разі збройної агресії або загрози нападу, небезпеки державній незалежності України та її територіальній цілісності. Закон "Про правовий режим воєнного стану" визначає порядок введення воєнного стану, правові наслідки та обмеження прав і свобод громадян, які можуть застосовуватися в умовах воєнного стану.

Зокрема, під час воєнного стану можуть бути обмежені деякі конституційні права і свободи громадян, такі як свобода слова, свобода пересування, право на мирні зібрання тощо. Однак, навіть під час воєнного стану, Україна зобов'язана дотримуватися основоположних прав людини, які не можуть бути обмежені за жодних обставин, таких як право на життя, заборона катувань та рабства.

Взаємодія міжнародних стандартів та національного законодавства

Україна, як член міжнародного співтовариства, зобов'язана дотримуватися міжнародних стандартів у своїй національній правовій системі. Це включає в себе інтеграцію норм МГП, МПГПП та ЄКПЛ у національне законодавство та практику. Українські закони про воєнний

стан враховують ці міжнародні зобов'язання, що забезпечує їх відповідність світовим стандартам.

Важливою складовою забезпечення відповідності є регулярний моніторинг та звітування про дотримання прав людини в умовах воєнного стану. Українські державні органи повинні співпрацювати з міжнародними організаціями, такими як ООН, ОБСЄ, Рада Європи, для забезпечення незалежного контролю та надання рекомендацій щодо поліпшення ситуації з правами людини.

Виклики реалізації воєнного стану в Україні

Одним з основних викликів є забезпечення балансу між необхідністю вжиття заходів для національної безпеки та захисту прав людини. Введення обмежень прав і свобод громадян повинно бути обґрунтованим та пропорційним загрози. Надмірні або невиправдані обмеження можуть призвести до порушень прав людини та викликати негативну реакцію з боку міжнародної спільноти [3, с 80]

Іншим викликом є забезпечення ефективного функціонування державних інститутів та підтримка правопорядку в умовах воєнного стану. Це вимагає координації дій між різними гілками влади, правоохоронними органами та збройними силами, а також належного правового регулювання та підготовки персоналу.

Важливо також враховувати соціально-економічні наслідки воєнного стану. Обмеження економічної діяльності, мобілізація ресурсів та зміни в управлінні можуть впливати на економічну стабільність країни та добробут громадян. Тому необхідно забезпечити належне планування та управління економічними процесами в умовах воєнного стану.

Перспективи вдосконалення правового регулювання воєнного стану

Для покращення правового регулювання воєнного стану в Україні необхідно продовжувати гармонізацію національного законодавства з міжнародними стандартами. Це включає вдосконалення законодавчих актів, що регулюють воєнний стан, та їх адаптацію до сучасних викликів і загроз.

Важливим кроком є також підвищення обізнаності та підготовки державних службовців, військових та правоохоронців щодо дотримання прав людини в умовах воєнного стану. Це може включати проведення спеціальних тренінгів, семінарів та навчальних програм, а також створення механізмів моніторингу та контролю за дотриманням прав людини [4, с 76].

Необхідно також розробити та впровадити ефективні механізми взаємодії між державними органами та громадянським суспільством

для забезпечення прозорості та підзвітності дій влади в умовах воєнного стану. Це може включати створення консультативних рад, організацію громадських слухань та залучення неурядових організацій до моніторингу ситуації.

Отже, введення та реалізація воєнного стану в Україні є важливим інструментом забезпечення національної безпеки, що потребує суворого дотримання міжнародних стандартів та конституційних норм. Враховуючи виклики, з якими стикається країна, необхідно забезпечити баланс між національною безпекою та захистом прав людини. Це вимагає постійного вдосконалення законодавства, підвищення рівня підготовки державних службовців та правоохоронців, а також забезпечення прозорості та підзвітності дій влади в умовах воєнного стану. Гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами та ефективне співробітництво з міжнародними організаціями є ключовими факторами успішної реалізації воєнного стану в Україні.

Список бібліографічних посилань

1. Боднарчук І.О. Права і свободи людини : навчальний посібник для здобувачів ступеня бакалавра усіх освітньо-професійних КПП ім. Ігоря Сікорського Київ : КПП ім. Ігоря Сікорського, 2023. 154 с.

2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 17.06.2024).

3. Лежнін К.В. Стандарти забезпечення прав людини в діяльності Служби безпеки України в умовах воєнного стану. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична. Випуск 34/2022. С. 93-101.

4. Мішко М.С., Демиденко В.О. Міжнародно-правові стандарти в галузі прав людини та їх відображення в Конституції України. Права людини та сучасний світ - виклики сьогодення. Матеріали наук.-практ. круглих столів (м. Київ, 10 груд. 2021 р.). Київ: Нац. акад. внутрішніх справ, 2022. С. 76-79.

Одержано 18.06.2024

Олексій Дмитрович ХІЗАНОВ,
курсант групи 102 ННІ № 1
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Володимир ДЕМИДЕНКО,
професор кафедри конституційного права та прав людини
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА РІШЕННЯ

В умовах воєнного стану захист прав і свобод людини стає однією з найважливіших проблем, що потребує належного правового врегулювання та ефективного конституційного контролю. Воєнний стан, як винятковий правовий режим, часто вимагає обмеження певних прав і свобод з метою забезпечення національної безпеки [1]. Однак, ці обмеження повинні бути пропорційними, тимчасовими та відповідати основним принципам прав людини.

Одним із ключових викликів є визначення меж, до яких можуть бути обмежені права і свободи людини під час воєнного стану. Конституція України передбачає можливість обмеження деяких прав, таких як свобода пересування, свобода зібрань та інші, але ці обмеження повинні бути виправданими та пропорційними. Зокрема, вони не повинні порушувати основоположні права, такі як право на життя, заборону катувань та право на справедливий судовий розгляд [2].

Для забезпечення конституційного захисту прав і свобод у цей період важливо, щоб законодавство чітко визначало умови та межі введення воєнного стану [4]. Законодавчі акти повинні містити конкретні положення щодо прав, які можуть бути обмежені, та механізми контролю за дотриманням цих обмежень. Це допоможе запобігти зловживанням владою та забезпечити захист прав громадян.

Контроль за дотриманням прав і свобод людини в умовах воєнного стану має здійснюватися кількома інституціями. Однією з них є Конституційний Суд, який може перевіряти конституційність законів та інших нормативно-правових актів, що запроваджують обмеження прав. Ефективність цього контролю залежить від незалежності судової влади та здатності суддів ухвалювати неупереджені рішення навіть в умовах підвищеної політичної та військової напруги.

Роль омбудсмена також є критично важливою. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини має здійснювати нагляд за

дотриманням прав людини і громадян у всіх сферах, включаючи період воєнного стану. Омбудсмен може отримувати скарги від громадян, проводити розслідування та ініціювати судові процеси для захисту прав постраждалих. Таким чином, забезпечується додатковий рівень захисту прав людини.

Іншим важливим аспектом є забезпечення доступу до правосуддя під час воєнного стану. Військові конфлікти часто призводять до ускладнення роботи судової системи, що може обмежити можливості громадян захищати свої права [3]. Необхідно розробити механізми, які б дозволили громадянам звертатися до суду навіть у найскладніших умовах, наприклад, через використання мобільних судів або дистанційних форм подання заяв.

Міжнародні стандарти та зобов'язання України також відіграють важливу роль у захисті прав і свобод людини під час воєнного стану. Україна є учасницею багатьох міжнародних договорів та конвенцій у сфері прав людини, включаючи Європейську конвенцію з прав людини [4]. Це означає, що держава повинна дотримуватися міжнародних стандартів навіть в умовах надзвичайного стану. Міжнародні організації, такі як ООН та Рада Європи, можуть надавати технічну та експертну допомогу для покращення захисту прав людини.

Важливим рішенням для забезпечення конституційного захисту прав і свобод людини є проведення регулярного моніторингу та оцінки дотримання прав під час воєнного стану. Це може включати співпрацю з громадянським суспільством, правозахисними організаціями та міжнародними експертами для збору даних, аналізу ситуації та розробки рекомендацій для уряду. Такий підхід сприятиме виявленню порушень і допоможе вжити необхідних заходів для їх усунення.

На завершення, захист прав і свобод людини в умовах воєнного стану є складним і багатогранним завданням, що вимагає узгоджених дій на законодавчому, судовому та виконавчому рівнях. Важливо забезпечити, щоб всі обмеження були тимчасовими, пропорційними та відповідали міжнародним стандартам. Лише за таких умов можна гарантувати, що права і свободи громадян будуть належним чином захищені навіть у найскладніших обставинах.

Список бібліографічних посилань

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/389-19>. (дата звернення 21.05.2024)

2. Фігель Ю.О. Обмеження прав людини в умовах воєнного стану / Ю.О. Фігель // Науковий вісник Львівської комерційної академії.

Серія «Юридична». – 2015. – Вип. 2. – С. 222–230. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvfkau_2015_2_24 (дата звернення 21.05.2024)

3. Росул О.М., Дідик Н.О., Петрик В.В. Сучасні виклики правосуддю в умовах глобалізації та війни в Україні. International scientific journal «Grail of Science». № 17. 2022. С. 130-134.

4. Ситуація з правами людини в Україні в контексті збройного нападу Російської Федерації 24 лютого – 15 травня 2022 р.: Доповідь Управління Верховного комісара з прав людини ООН щодо ситуації з правами людини в Україні від 29 червня 2022 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://surl.li/ddpxu>. (дата звернення 21.05.2024)

Одержано 18.06.2024

Павло Олександрович ЯЩУР,
курсант групи 102 ННІ № 1
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Володимир ДЕМИДЕНКО,
професор кафедри конституційного права та прав людини
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ МОБІЛІЗАЦІЇ ТА ДЕМОБІЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Мобілізація та демобілізація в умовах воєнного стану є складними процесами, які мають значний вплив на державу і суспільство. Конституційно-правові аспекти цих процесів регулюються Конституцією України, законами та підзаконними актами, що визначають порядок їх проведення, права та обов'язки громадян, а також механізми контролю за дотриманням законності.

Одним із ключових аспектів мобілізації є конституційне закріплення права держави на захист своєї територіальної цілісності та суверенітету. Стаття 17 Конституції України передбачає, що захист суверенітету та територіальної цілісності є обов'язком Збройних Сил України та інших військових формувань. Мобілізація є важливим інструментом для реалізації цього обов'язку, оскільки дозволяє державі швидко збільшити чисельність військовослужбовців у разі загрози національній безпеці. [1]

Процес мобілізації регулюється Законом України "Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію", який визначає порядок проведення мобілізаційних заходів, права та обов'язки громадян, а також повноваження органів державної влади [3]. Мобілізація може бути загальною або частковою, в залежності від масштабів загрози. Загальна мобілізація оголошується указом Президента України, який затверджується Верховною Радою України. Указ про мобілізацію має бути опублікований у засобах масової інформації, що забезпечує його доступність для громадян.

Законодавство передбачає низку обов'язків для громадян під час мобілізації. Зокрема, громадяни зобов'язані з'явитися до військових комісаріатів для проходження медичного огляду та подальшої служби. Водночас, законодавство містить положення про відстрочки від мобілізації для певних категорій громадян, таких як особи, що мають стан здоров'я, що не дозволяє служити, або ті, хто має на утриманні непрацездатних членів сім'ї. Це дозволяє врахувати індивідуальні обставини громадян і запобігти необґрунтованим викликам на службу.

Правові аспекти демобілізації також є важливою складовою забезпечення прав громадян. Демобілізація проводиться після завершення воєнного стану або за іншими обставинами, що визначаються указом Президента. Законодавство передбачає порядок повернення військовослужбовців до цивільного життя, включаючи відновлення на роботі, забезпечення соціальних гарантій та медичної допомоги. Військовослужбовці, які повертаються з війни, мають право на психологічну підтримку та реабілітацію.

Контроль за дотриманням прав під час мобілізації та демобілізації здійснюється як державними, так і громадськими інституціями. Важливою роллю в цьому процесі відіграє Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, який може розглядати скарги громадян на порушення їхніх прав. Крім того, громадські організації та правозахисники можуть моніторити ситуацію та надавати допомогу постраждалим [2].

Одним з викликів є забезпечення справедливості та рівності під час мобілізації. Це означає, що мобілізаційні заходи повинні проводитися без дискримінації за будь-якою ознакою, включаючи вік, стать, етнічне походження або соціальний статус. Важливо також запобігти корупційним практикам, що можуть виникати під час мобілізації, зокрема при наданні відстрочок або виключень з мобілізаційних списків.

Міжнародні стандарти також відіграють важливу роль у регулюванні мобілізації та демобілізації. Україна є учасницею багатьох міжнародних договорів та конвенцій, які встановлюють вимоги щодо

прав людини в умовах збройних конфліктів. Це включає зобов'язання щодо захисту прав військовослужбовців, гуманного поводження з ними та забезпечення їхніх соціальних прав після демобілізації [1]. Міжнародні організації, такі як ООН та ОБСЄ, можуть надавати рекомендації та технічну допомогу для покращення правових механізмів у цій сфері.

Узагальнюючи, конституційно-правові аспекти мобілізації та демобілізації в умовах воєнного стану є критично важливими для забезпечення національної безпеки та захисту прав громадян. Ефективне законодавче регулювання, прозорі процедури, забезпечення прав громадян та контроль за дотриманням законності є ключовими елементами, що дозволяють забезпечити належний рівень мобілізаційної підготовки та гідний захист прав військовослужбовців після завершення їхньої служби.

Список бібліографічних посилань

1. Правова система України в умовах воєнного стану : збірник наукових праць / за загальною редакцією О. О. Кота, А. Б. Гриняка, Н. В. Міловської, М. М. Хоменка. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. – 540 с

2. Мобілізація в Україні. Юридичні поради та відповіді на всі питання зібрали правозахисники. Закон і бізнес. 21.03.2022. [сайт] URL: <https://zib.com.ua/ua/150958.html> (дата звернення: 21.05.2024)

3. ЗАКОН УКРАЇНИ Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 44, ст.416) [сайт] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> (дата звернення: 21.05.2024)

Одержано 18.06.2024

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ. СТВОРЕННЯ ЗАСОБІВ ТА КОМПЛЕКСІВ ТЕХНІЧНОГО ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ. КІБЕРБЕЗПЕКА

Валерія Сергіївна БАЛАЦЬКА,

аспірантка кафедри захисту інформації

Національного університету «Львівська політехніка»;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6262-6792>;

Іван Романович ОПІРСЬКИЙ,

завідувач кафедри захисту інформації

Національного університету «Львівська Політехніка»,

доктор технічних наук, професор;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8461-8996>

ПІДВИЩЕННЯ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВНИХ РЕЄСТРІВ УКРАЇНИ ЗА ДОПОМОГОЮ ТРЬОХФАКТОРНОЇ АУТЕНТИФІКАЦІЇ НА ОСНОВІ БЛОКЧЕЙН

У сучасному світі безпека даних є однією з найважливіших проблем, з якими стикаються державні установи. Особливо це стосується державних реєстрів, які містять критично важливу інформацію про громадян, власність, правові документи та інші важливі дані. Будь-яка несанкціонована зміна чи доступ до цих даних може призвести до серйозних наслідків, таких як шахрайство, крадіжка особистих даних або компрометація державних процесів.

Традиційні методи аутентифікації, такі як паролі або однофакторні рішення, стають все менш ефективними у боротьбі з сучасними загрозами. Тому все більше уваги приділяється багатфакторній аутентифікації, яка використовує кілька рівнів захисту для перевірки особи користувача. Трьохфакторна аутентифікація (3FA), яка включає комбінацію знань (пароль), володіння (смарт-карта або мобільний телефон) та біометричних даних (відбитки пальців, розпізнавання обличчя), є одним із найефективніших методів захисту.

Блокчейн-технологія, яка спочатку з'явилася як основа для криптовалют, таких як Bitcoin, все частіше розглядається як інноваційне рішення для забезпечення безпеки даних. Її основні характеристики – децентралізованість, незмінність записів та прозорість – роблять її ідеальним кандидатом для інтеграції з трьохфакторною аутентифікацією.

Для оцінки доцільності впровадження трьохфакторної аутентифікації на основі блокчейн в державних реєстрах України важливо

розглянути як переваги, так і потенційні недоліки такого рішення. Нижче представлена таблиця 1 з порівнянням основних переваг та недоліків, що дає змогу оцінити всі аспекти впровадження даної технології.

З одного боку, блокчейн-технології забезпечують високий рівень безпеки завдяки децентралізованій структурі, незмінності записів та можливості аудиту. Вони також дозволяють автоматизувати процеси управління доступом через смарт-контракти, що може значно підвищити ефективність і надійність системи. Особливу увагу слід звернути на захист біометричних даних, які можуть бути збережені у вигляді хешів, що забезпечує їх конфіденційність.

З іншого боку, впровадження блокчейн-рішень вимагає значних фінансових та технічних ресурсів. Це пов'язано з високими початковими витратами на розробку та інтеграцію, а також з необхідністю залучення висококваліфікованих фахівців. Крім того, блокчейн-системи можуть стикатися з проблемами продуктивності та масштабованості, особливо при обробці великої кількості транзакцій. Не менш важливими є правові та регуляторні питання, які можуть потребувати додаткових зусиль для адаптації законодавства до нових технологій.

Таким чином, таблиця нижче дає змогу детально розглянути всі переваги та недоліки трьохфакторної аутентифікації на основі блокчейн, що є необхідним для прийняття обґрунтованого рішення щодо її впровадження у державних реєстрах України.

Таблиця 1

Переваги та недоліки трьохфакторної аутентифікації на основі блокчейн для державних реєстрів України

№	Переваги	Недоліки
1.	Високий рівень безпеки. Використання трьох незалежних факторів значно знижує ризик несанкціонованого доступу до даних.	Впровадження блокчейн-технологій вимагає значних фінансових ресурсів для розробки, впровадження та підтримки.
2.	Дані, збережені в блокчейн, не можуть бути змінені або видалені, що забезпечує їх цілісність і достовірність.	Розробка та підтримка системи вимагають високого рівня технічної експертизи і кваліфікованих фахівців.
3.	Усі дії аутентифікації записуються в блокчейн, що забезпечує прозорість і можливість проведення повного аудиту.	Блокчейн-системи можуть бути повільнішими і менш масштабованими порівняно з традиційними базами даних.

4.	Відсутність центрального органу знижує ризик компрометації даних у разі атаки на один із вузлів системи.	Впровадження нових технологій може зустріти опір з боку користувачів і організацій, звиклих до традиційних методів.
5.	Смарт-контракти дозволяють автоматизувати управління доступом і виконання умов аутентифікації, що підвищує ефективність системи.	Використання блокчейн-технологій може вимагати змін у правовому та регуляторному полі, що потребує додаткового часу та ресурсів.
6.	Зберігання біометричних даних у вигляді хешів у блокчейн забезпечує їх конфіденційність та захист від зловживань.	Ефективна робота системи залежить від надійної мережевої інфраструктури та доступності вузлів блокчейн-мережі.

Для впровадження трьохфакторної аутентифікації на основі блокчейн у державних реєстрах України потрібно розглянути широкий спектр аспектів. Одним із головних переваг такого підходу є високий рівень безпеки, що забезпечується децентралізованою структурою, незмінністю записів та можливістю автоматизації через смарт-контракти. Крім того, блокчейн дозволяє ефективно захищати біометричні дані, зберігаючи їх у вигляді хешів і забезпечуючи конфіденційність.

З іншого боку, впровадження таких технологій вимагає значних витрат на розробку і інтеграцію, а також компетентних фахівців для підтримки системи. Існують також проблеми з продуктивністю і масштабованістю блокчейн-систем, які потребують вирішення перед їхнім впровадженням. Правові та регуляторні аспекти також є важливими, оскільки вони вимагають адаптації законодавства до нових технологій та забезпечення відповідності з існуючими нормативними вимогами.

Крім того, важливо враховувати інтеграцію з існуючими інформаційними системами, організаційні аспекти впровадження, участь громадськості та міжнародний досвід. Ці аспекти доповнюють технічні та фінансові вимоги і відображають складність процесу впровадження нових технологій у державних структурах.

Отже, вирішення всіх цих викликів та оптимізація процесів є ключовим для успішного впровадження трьохфакторної аутентифікації на основі блокчейн у державних реєстрах України. Такий підхід дозволить забезпечити високий рівень захисту даних і забезпечити

ефективне функціонування системи, враховуючи інтереси користувачів та вимоги сучасного інформаційного середовища.

В даній роботі було проаналізовано переваги та виклики впровадження трьохфакторної аутентифікації на основі блокчейн у державних реєстрах України. Дослідження показало, що блокчейн-технології мають значний потенціал для підвищення рівня безпеки та надійності систем управління даними, завдяки їхній децентралізованій природі, незмінності записів і можливості автоматизації через смарт-контракти. Особлива увага приділялася захисту біометричних даних, що є критично важливими для запобігання шахрайства та недозволеним доступам.

Інтеграція нових технологій з існуючими інформаційними системами, участь громадськості та використання міжнародного досвіду є важливими складовими для успішного впровадження блокчейн-рішень у державному секторі України. Врахування всіх цих аспектів дозволить максимізувати переваги нових технологій і забезпечити стійкий і безпечний розвиток державних інформаційних систем у майбутньому.

Список бібліографічних посилань

1. Zheng, Z., Xie, S., Dai, H., Chen, X., Wang, H. (2019). Blockchain Challenges and Opportunities: A Survey. *International Journal of Web and Grid Services*.

2. Опірський І., Балацька В., Побережний В. Modern possibilities of use blockchain technology in the education system// *Ukrainian Scientific Journal of Information Security*, 2023, vol. 29, issue 3, pp. 138-146. DOI: <https://doi.org/10.18372/2225-5036.29.18073>

3. Балацька, В., Опірський, І. (2023). Забезпечення конфіденційності персональних даних і підтримки кібербезпеки за допомогою блокчейну. *Електронне фахове наукове видання "Кібербезпека: освіта, наука, техніка"*, 4(20), 6–19. DOI: <https://doi.org/10.28925/2663-4023.2023.20.619>

Одержано 18.06.2024

Катерина Євгенівна БОРИСОВА,

курсантка 2 курсу факультету № 4

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-6015-1304>;

Тихін Віталійович ШЕВЧЕНКО,

доцент кафедри тактичної та спеціальної

фізичної підготовки факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0366-7217>

ВИКОРИСТАННЯ БЕЗПЛОТНИХ ПОВІТРЯНИХ СУДЕН ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМУНІКАЦІЇ: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ПОЛІЦІЇ

Працівники поліції постійно стикаються з новими викликами, що підкреслює важливість пошуку нових інноваційних та ефективних методів роботи та підходів до професійної діяльності. Використання безпілотних повітряних суден (БПС) в сучасному світі здобуває дедалі більшу популярність, обумовлену їхньою універсальністю та різноманітністю застосувань. На наше переконання, використання безпілотних повітряних суден як засобів забезпечення поліцейської комунікації може значно покращити безпеку, розширити можливості та підвищити ефективність роботи поліцейських.

Поняття комунікації означає процес передачі інформації між об'єктами або їх групами у вигляді усних і письмових повідомлень (вербальна комунікація), мови рухів і параметрів мови (невербальна комунікація). Поліцейська комунікації передбачає процес надання та отримання інформації та/або інструкцій між об'єктами або їх групами. Об'єктами можуть одночасно виступати цивільні громадяни, працівники правоохоронних органів, а також представники дотичних структур, що в свою чергу наголошує на важливості проведення дослідження через охоплення різних верств та груп населення.

На наше переконання, дослідження використання безпілотних повітряних суден (БПС) можна вважати мейнстримом для забезпечення поліцейської комунікації, адже використання значно розширить спектр можливостей Національної поліції. Підтвердити доцільність використання можна, окресливши переваги:

1. Підвищення безпеки.

Безпілотні повітряні судна є предметами дистанційного керування, що дозволяє підвищити рівень безпеки поліцейських під час

комунікації (збору та передачі інформації, інформування та надання інструкцій).

2. Розширення можливостей.

Безпілотні повітряні судна можуть використовуватися для: перекладу мов, що може бути корисно в ситуаціях, коли люди не володіють мовою поліцейських; спілкування з великою кількістю людей, що може значно підвищити ефективність поліцейської діяльності.

3. Покращення розуміння.

Голосові повідомлення та візуальні сигнали можуть допомогти людям краще зрозуміти ситуацію та діяти відповідно (чіткі та лаконічні інструкції), можуть сприяти деескалації напружених ситуацій.

4. Стимулювання інновацій.

Використання безпілотних повітряних суден для забезпечення поліцейської комунікації може стимулювати розробку нових технологій та програмних рішень, сприяти розвитку сфери налагодження та програмування службових БПС.

5. Доступність.

Доступна ціна, розгалужена система виробництва та постачання, а також можливість застосування та/або використання, завдяки нормативно-правовому закріпленню відповідно до Закону України «Про Національну поліцію», роблять безпілотні повітряні судна доступними та ефективними для використання під час комунікації у поліцейській діяльності.

Розглядаючи безпілотні повітряні судна як засоби забезпечення поліцейської комунікації, зазначимо розмежування вербальної та невербальної комунікації за допомогою БПС та розглянемо приклади їх використання:

Таблиця 1

Вербальний метод комунікації за допомогою безпілотних повітряних суден

Тип сигналу	Вербальний				
Опис	Голосові повідомлення, що транслюються через динаміки на БПС				
Приклади	Інструкції	Попередження	Збір інформації	Переклад	Психологічна підтримка
	"Евакуація негайно!", "Залишайт еся на місці!", "Ляжте на землю!"	"Увага, вибухівка!", "Наближайтесь аварійна служба!", "Небезпека!"	"Скільки людей постраждало?", "Де знаходиться вибухівка?", "Якою мовою ви говорите?"	"Це оголошення робиться українською мовою. Англійською мовою..."	"Не хвилюйтесь, допомога вже в дорозі.", "Спокійно, все буде добре."

Таблиця 2

Невербальний метод комунікації за допомогою безпілотних повітряних суден

Тип сигналу	Невербальний				
Опис	Візуальні та звукові сигнали, що генеруються БПС				
	Кольорові ліхтарі	Світлові сигнали	Візуальні символи	Рухи дрона	Звукові сигнали
Приклади	Червоний (небезпека), жовтий (увага), зелений (безпечно), синій (інформація)	Миготливе світло (попередження), постійне світло (інформація), різні комбінації кольорів (більш складна інформація)	Знаки небезпеки, стрілки, символи (медична допомога, поліція, пожежна служба), слова, проєктовані на землю.	Політ по колу (звернення уваги), по заданому маршруту (інструкції), підйом/спуск (рівень небезпеки), важливість інформації)	Сирена (небезпека, евакуація), гудок (інструкція), голосові повідомлення (через динаміки дрона)

Наведений, відображений у вигляді таблиць, опис (розмежування) методів та перелік прикладів (видів вербальних/невербальних сигналів із використанням БПС) комунікації за допомогою використання безпілотних повітряних суден, на нашу думку, свідчить про значний потенціал для розробки інноваційної концепції поліцейської комунікації за допомогою БПС, а також є підґрунтям до формування зазначених понять та введення їх у професійну термінологію, й використання в подальшому.

Підбиваючи підсумки, варто зауважити, що використання безпілотних повітряних суден (БПС) у поліцейській комунікації відкриває широкий спектр можливостей для покращення роботи поліції. Дослідження наголошує на актуальності та наявності значного потенціалу для розробки інноваційної концепції поліцейської комунікації за допомогою БПС. Під час наступних досліджень вбачаємо необхідним звернути увагу на питаннях інклюзивності, впливу на суспільство, розробки нових технологій та програмних рішень, вивчення етичних та правових аспектів, а також дослідження особливостей впровадження у підрозділі Національної поліції.

Одержано 31.05.2024

Марія Сергіївна БРУСЕНЦЕВА,

курсантка ННІ права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ;

Едуард Володимирович РИЖКОВ,

професор кафедри економічної та інформаційної безпеки
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор

ПОЛІТИКА БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС РОБОТИ В МЕРЕЖІ

Інформація – це один із ключових ресурсів у людському житті. Фраза «хто володіє інформацією, той керує світом» у наш час дуже актуальна і дуже чітко відображає нашу дійсність. Від інформації в нашому житті залежить багато чого. Іноді від інформації може залежати життя цілої держави. Саме через такі ризики і запроваджуються нові закони, які сприяють зберіганню цієї інформації без її витоку до рук зловмисника. Але це стосується реального життя, а якщо брати ситуацію в глобальній мережі Інтернет, все значно складніше.

Інформаційна безпека – одна з характеристик інформаційної системи, яка полягає у забезпеченні захисту від несанкціонованого доступу.

Слід також розкрити поняття інтернету. Internet, як запевнюють В. Б. Вишня, К. Ю. Ісмаїлов, І. В. Краснобрижий, С. О. Прокопов, Е. В. Рижков, – це глобальна інформаційна мережа, яка об'єднує велику кількість регіональних мереж і водночас мільйони комп'ютерів у всіх кінцях планети з метою обміну даними та доступу до інформаційних і технологічних ресурсів [1, с. 90]

Можна виділити три основні принципи, які відносяться до інформаційної безпеки в інтернеті:

- доступ до конфіденційних даних має бути лише у авторизованих користувачів;
- повнота та достовірність інформації означають її цілісність;
- доступність інформації означає, що при виникненні потреби авторизованим користувачам може бути забезпечений доступ до певних ресурсів, на яких розміщена ця інформація [2].

Політика безпеки під час роботи в інтрнеті – це комплекс принципів, правил і процедур, спрямованих на захист інформаційних ресурсів від несанкціонованого доступу, втрати, модифікації або знищення.

В даний час завдяки високим темпам комп'ютеризації багатьох сфер життя людей виникає все більше загроз витоку особистої інформації.

Проблема забезпечення конфіденційності даних завжди залишається актуальною.

Політика безпеки користувача в мережі починається з ідентифікації та аутентифікації. Кожен користувач повинен бути чітко ідентифікований перед отриманням доступу до будь-яких мережевих ресурсів. Використання багатофакторної аутентифікації (MFA) є одним із найбільш ефективних методів підвищення рівня безпеки, оскільки вимагає підтвердження особи через кілька незалежних факторів, таких як пароль, біометричні дані або одноразовий код.

Керування доступом є ще одним важливим елементом політики безпеки. Це передбачає надання доступу до ресурсів мережі лише тим користувачам, які мають відповідні права та повноваження. Такий підхід мінімізує ризик несанкціонованого доступу до чутливих даних та забезпечує розподіл обов'язків відповідно до ролей користувачів [3].

Шифрування даних, як під час передачі через мережу, так і при зберіганні, є основним засобом забезпечення конфіденційності та цілісності інформації. Шифрування захищає дані від несанкціонованого доступу та перехоплення, забезпечуючи таким чином високий рівень безпеки під час роботи в мережі.

Моніторинг і аналіз мережевої активності дозволяє своєчасно виявляти підозрілі дії, які можуть свідчити про спроби вторгнення або інші загрози. Використання сучасних засобів моніторингу та аналізу дозволяє виявляти і реагувати на інциденти безпеки в режимі реального часу, що значно підвищує рівень захищеності мережі користувача.

Важливим аспектом політики безпеки є також навчання та підвищення обізнаності користувачів щодо потенційних загроз і методів їх уникнення. Регулярні тренінги та освітні програми сприяють формуванню культури безпеки та підвищенню загального рівня обізнаності користувачів про кіберзагрози [4].

Підсумовуючи, можна сказати, що безпека в Інтернеті зараз є найважливішим пріоритетом для користувача. Щоб дані користувачів не потрапили до рук зловмисників, потрібно дотримуватися кількох простих правил:

- встановити антивірусне ПЗ;
- не переходити за сумнівними посиланнями;
- вигадувати більш складні паролі;
- не завантажувати з інтернет ресурсів файли, які можуть зашкодити вашому пристрою;
- нікому не повідомляти свій логін та пароль.

Список бібліографічних посилань

1. Інформаційні технології : підруч. / В. Б. Вишня, К. Ю. Ісмайлов, І. В. Краснобрижний, С. О. Прокопов, Е. В. Рижков. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. 492 с.

2. Землянська О. В, Безпека в Інтернеті та захист персональних даних. Всеукраїнської науково-практичної конференція «Безпека життя і діяльності людини: теорія та практика», 28.04.2022. Полтава, 2022. С. 62-64.

3. Мануляк Н. Безпека користування інтернет-ресурсами: деякі правові аспекти. 2021. Правова система України в умовах європейської інтеграції: погляд студентської молоді : зб. тез доп. V Міжнар. наук. студ. конф. [Тернопіль, 12 трав. 2021 р.] / редкол. : С. В. Банах, В. М. Слома, А. В. Грубінко [та ін.]. Тернопіль : ЗУНУ, с. 179-182.

4. Єлисеєв М. Д. Розвиток навичок цифрової безпеки: аналіз масових онлайн-курсів. Відповідальна за випуск ОВ Піскунова. Інноваційні ідеї та та проекти для економічного відродження України: зб. доп. 89-ї наукової студентської конференції, 20 травня – 4 червня 2022 р. Київ, КНЕУ, 2022. 56 с.

Одержано 30.05.2024

Ігор Володимирович ЄРМОЛАЄВ,

курсант 3 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Едуард Володимирович РИЖКОВ,

професор кафедри економічної та інформаційної безпеки Дніпровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, професор

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНИХ СЛУЖБ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

В умовах реформування Національної поліції України, де пріоритетами є превенція та прогнозування злочинності, оперативне розкриття злочинів, чітко простежується тенденція до зростання обсягів інформації, що стосується причин та сприятливих умов для скоєння злочинів, а також пошуку дієвих методів їх запобігання.

Провідна роль у створенні, впровадженні та використанні інформаційних систем як міжвідомчого, так і внутрішньовідомчого характеру

належить центральним та регіональним підрозділам Національної поліції України. Усе це потребує від співробітників володіння відповідними знаннями та навичками у галузі провідних інформаційних технологій. Удосконалення діяльності Національної поліції України нині не можливе без надання доступу всім підрозділам правоохоронних органів до єдиного автоматизованого банку даних облікової, оперативно-пошукової, криміналістичної та іншої інформації і забезпечення їхнього диференційованого доступу до цієї інформації [1].

В рамках реформування правоохоронної системи України та утворення Національної поліції, було створено Департамент комунікації. Цей підрозділ відіграє ключову роль у налагодженні ефективної комунікації та інформаційної політики [2].

Департамент комунікації Національної поліції України, як структурний підрозділ апарату Національної поліції, координує діяльність усіх регіональних та центральних органів у сфері інформаційної політики.

Важливим напрямком роботи Департаменту є активна взаємодія з засобами масової інформації та громадськістю. Завдяки цьому забезпечується прозорість та відкритість роботи поліції, а також формується позитивний імідж правоохоронної системи.

Відповідно до Положення про Департамент комунікації Національної поліції України, затвердженого наказом № 145 від 4 грудня 2015 року, ключовими пріоритетами Департаменту визначено [3]:

- Координація інформаційної політики: Департамент координує дії всіх підрозділів Національної поліції України, спрямовані на реалізацію єдиної та ефективної інформаційної політики. Це забезпечує узгодженість та цілісність інформаційних повідомлень, а також сприяє формуванню позитивного іміджу поліції.

- Офіційний вебсайт: Департамент відповідає за функціонування офіційного вебсайту Національної поліції України. Це важливий ресурс, де громадяни можуть знайти вичерпну інформацію про роботу поліції, а також подати скарги, заяви та пропозиції та ін.

Діяльність Департаменту комунікації Національної поліції України та відповідних структур територіальних управлінь поліції має ґрунтуватися на задоволенні суспільних інтересів. Це означає, що критерії оцінки контенту про поліцію повинні не лише відповідати певним творчим та організаційним параметрам, але й враховувати думки та потреби суспільства.

Робота інформаційної служби буде ефективною лише за умови, коли органи державної влади, отримуючи повну інформацію про думки суспільства, використовуватимуть її не лише як окремий

елемент, але й як органічну частину процесу прийняття державних рішень та механізму діяльності державних органів [4].

Слід зазначити основні функції інформаційно-комунікативних служб Національної поліції України:

- Забезпечення керівництва інформацією.
- Підвищення рівня поінформованості громадськості про діяльність НПУ.
- Розробка та впровадження заходів щодо вдосконалення вебсайту НПУ та ін.

Офіційний вебсайт НПУ України слугує платформою для розміщення інформації Департаментом комунікації. Новини на сайті охоплюють широкий спектр тем, включаючи резонансні події, офіційні повідомлення, засідання, круглі столи, брифінги, прес-конференції, зустрічі з іноземними делегаціями, керівництвом та фахівцями відомства тощо.

Важливим аспектом роботи Департаменту є створення інформаційного банку даних, фото- й відеотеки, які документують розвиток, перебіг реформ та функціонування НПУ. Ці матеріали надаються за собам масової інформації [5].

Вчасне, оперативне й об'єктивне поширення інформації про діяльність НПУ сприяє формуванню в громадськості об'єктивного уявлення про роботу правоохоронних органів.

Для покращення комунікації в інформаційно-комунікативних службах НПУ можна використовувати такі методи [1]:

- 1) Чітке визначення та формулювання завдань:
 - Визначити чіткі цілі та завдання для покращення інформаційного обміну.
 - Розробити план дій для досягнення цих цілей.
 - Реалізувати план дій та контролювати його виконання.
- 2) Опитування працівників:
 - Проводити опитування працівників, щоб визначити потенціалні та реальні проблеми, з якими вони стикаються.
- 3) Удосконалення системи збирання інформації:
 - Знизити тенденцію фільтрації ідей або їх ігнорування на шляху «знизу вгору».
- 4) Створення каналів інформаційних повідомлень:
 - Використовувати онлайн-месенджери та інші канали комунікації для поширення інформації.

Отже, в умовах реформування Національної поліції України зростає роль інформаційно-комунікативних служб. Їхня діяльність стає все більш важливою для забезпечення прозорості та підзвітності

правоохоронних органів, а також для формування позитивного іміджу поліції.

Департамент комунікації НПУ та аналогічні структури в регіонах відіграють ключову роль у налагодженні ефективної комунікації з громадськістю. Важливо, щоб інформаційно-комунікативні служби Національної поліції й далі розвивалися та вдосконалювали свою роботу. Це допоможе їм краще відповідати потребам суспільства та забезпечувати ефективну комунікацію з громадськістю.

Список бібліографічних посилань

1. Краснобрижій І.В. Інформаційне забезпечення професійної діяльності: навч. посіб. І.В. Краснобрижій, С.О. Прокопов, Е.В. Рижков. Дніпро: ДДУВС, 2018. 220 с.

2. Інформація Департаменту комунікації Національної поліції України. Національна поліція України. URL: http://mvs.gov.ua/ua/pages/421_Departament_komunikacii.htm. (дата звернення 17.02.2024)

3. Про затвердження Положення про Департамент комунікації Національної поліції України : наказ Національної поліції України від 4 груд. 2015 р. № 145. URL: <https://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/1854459> (дата звернення 17.02.2024)

4. Булаєв В. П. Теоретико-методологічні засади дослідження адміністративно-правового регулювання діяльності інформаційних служб системи МВС України. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2018. № 3 (108). С. 153–162. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/13491>. (дата звернення 17.02.2024)

5. Рибалко В.Є. Інформаційне забезпечення діяльності підрозділів превентивної діяльності національної поліції. В.Є. Рибалко. Організаційно-правове забезпечення підрозділів превентивної діяльності Національної поліції : матеріали Регіонал. кругл. столу (м. Дніпро, 4 червня 2021 р.). Дніпро : ДДДУС. 2021. С. 145-147

Одержано 03.06.2024

Данііл Анатолійович ЗІНЧЕНКО,

інспектор сектору кримінального аналізу

відділу кримінальної поліції

Вінницького районного управління поліції Головного управління

Національної поліції у Вінницькій області

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8089-0511>;

Олена Павлівна МАКАРОВА,

старший викладач кафедри педагогіки та психології факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат психологічних наук, доцент;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5480-5942>

МОДЕРНІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ У ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ: ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ

В умовах швидкого розвитку інформаційних технологій модернізація інформаційних систем у державному управлінні стає одним із ключових пріоритетів для багатьох країн. Це дозволяє не тільки підвищити ефективність управлінських процесів, але й забезпечити прозорість, відкритість та доступність державних послуг для громадян.

Правове регулювання модернізації інформаційних систем у державному управлінні є складною та багатоаспектною темою, яка охоплює численні законодавчі, нормативні та організаційні аспекти. В першу чергу, воно включає розробку і впровадження національних законодавчих актів, які регулюють різні аспекти електронного урядування, захисту даних та інформаційної безпеки. Ці акти створюють правові рамки, які дозволяють державним органам ефективно використовувати інформаційні технології у своїй діяльності, забезпечуючи при цьому захист прав громадян і організацій. Законодавство про електронне урядування зазвичай визначає основні принципи та засади впровадження інформаційних систем у державному управлінні, а також встановлює вимоги до електронної ідентифікації, електронного підпису та електронного документообігу. Важливу роль у цьому контексті відіграють закони, що регулюють захист персональних даних. Вони встановлюють вимоги до збору, обробки та зберігання персональної інформації, забезпечуючи конфіденційність та захист прав громадян. На додаток до національних законів, багато країн активно імплементують міжнародні стандарти та регламенти у сфері інформаційної безпеки та управління якістю інформаційних систем. Одним із найважливіших міжнародних стандартів є ISO/IEC

27001, який встановлює вимоги до систем управління інформаційною безпекою. Цей стандарт допомагає організаціям ефективно управляти ризиками, пов'язаними з інформаційною безпекою, і захищати свої інформаційні активи від несанкціонованого доступу та кібератак. У країнах Європейського Союзу особливе значення має Загальний регламент про захист даних (GDPR), який встановлює суворі вимоги до захисту персональних даних і надає громадянам значні права щодо контролю за своїми персональними даними[1]. Цей регламент не лише визначає правила для організацій, які обробляють дані громадян ЄС, але й має глобальний вплив, оскільки компанії та державні органи по всьому світу змушені адаптувати свої процеси до вимог GDPR, щоб уникнути значних штрафів і санкцій. На додаток до законодавчих актів і міжнародних стандартів, важливу роль у правовому регулюванні відіграють підзаконні акти, урядові постанови та інструкції, які деталізують і конкретизують вимоги до впровадження та використання інформаційних систем у державному управлінні. Ці документи забезпечують практичне застосування законодавчих норм, регулюючи конкретні аспекти функціонування інформаційних систем, процедури їх впровадження та експлуатації, а також вимоги до захисту інформації. Крім того, важливим елементом правового регулювання є нагляд і контроль за дотриманням законодавства у сфері інформаційних технологій. Державні органи, відповідальні за нагляд за дотриманням вимог законодавства, проводять регулярні аудити та перевірки, забезпечуючи дотримання стандартів і норм у сфері інформаційної безпеки та захисту даних. Це дозволяє не лише виявляти порушення і недоліки, але й сприяти підвищенню загального рівня інформаційної безпеки та ефективності державних інформаційних систем.

На нашу думку, правове регулювання модернізації інформаційних систем у державному управлінні є багатограним процесом, що включає розробку та впровадження національних і міжнародних нормативних актів, стандартів і регламентів, забезпечення нагляду та контролю за їх дотриманням. Це створює необхідні умови для ефективного використання інформаційних технологій у державному управлінні, забезпечуючи при цьому захист прав громадян і організацій, а також безпеку та надійність державних інформаційних ресурсів.

Практика застосування модернізації інформаційних систем у державному управлінні є невід'ємною складовою процесу переходу до ефективного електронного урядування. Одним із ключових аспектів цього процесу є автоматизація державних послуг, що дозволяє забезпечити доступ громадян до адміністративних послуг безпосередньо

через інтернет. Впровадження електронного документообігу, систем електронної ідентифікації та цифрових підписів значно спрощує процедури отримання різних послуг, зменшуючи потребу у фізичному відвідуванні державних установ[2]. Це підвищує зручність для громадян та зменшує навантаження на державних службовців, прискорюючи процеси обробки заявок та видачі необхідних документів. Важливим елементом модернізації є створення та інтеграція єдиних державних реєстрів, які дозволяють централізовано зберігати та обробляти дані, забезпечуючи їхню доступність для різних державних органів. Це сприяє покращенню координації між відомствами, знижуючи рівень бюрократичних процедур та прискорюючи прийняття управлінських рішень. Централізовані бази даних також знижують ризики дублювання інформації та забезпечують її актуальність. Забезпечення кібербезпеки є критично важливим аспектом модернізації інформаційних систем. Впровадження сучасних технологій захисту інформації, таких як шифрування даних, багаторівневі системи аутентифікації та постійний моніторинг кіберзагроз, дозволяють ефективно захищати державні інформаційні ресурси від несанкціонованого доступу та кібератак. Регулярні аудити систем інформаційної безпеки та навчання персоналу допомагають підтримувати високий рівень готовності до відбиття можливих атак та забезпечення безперервності надання державних послуг. Важливим кроком у напрямку модернізації є впровадження систем електронного урядування, які дозволяють громадянам взаємодіяти з державними органами через інтернет. Такі системи забезпечують можливість подачі заявок, отримання довідок, сплати податків та інших адміністративних послуг в онлайн-режимі. Це значно спрощує процес взаємодії громадян з державою, підвищуючи рівень прозорості та підзвітності державних органів. Практика застосування також включає розвиток та підтримку національних порталів відкритих даних, які надають доступ до великого обсягу інформації, що генерується державними органами. Ці портали сприяють підвищенню рівня прозорості та дозволяють громадянам, науковцям та підприємцям використовувати відкриті дані для проведення досліджень, розробки нових продуктів та послуг, а також для контролю за діяльністю державних органів. Впровадження систем управління якістю державних послуг є ще одним важливим напрямком модернізації. Використання міжнародних стандартів, таких як ISO 9001, дозволяє забезпечити високу якість надання державних послуг, підвищуючи ефективність та задоволеність громадян[3]. Регулярні оцінки якості послуг та зворотний зв'язок від користувачів допомагають виявляти проблемні

аспекти та розробляти заходи для їх усунення[4]. Серед практичних прикладів успішного впровадження інформаційних систем можна навести проекти створення електронних медичних карток, систем електронної освіти, а також платформ для електронних закупівель[5]. Електронні медичні картки дозволяють зберігати інформацію про здоров'я пацієнтів у цифровому вигляді, що забезпечує швидкий доступ до медичних даних лікарям та покращує якість медичного обслуговування. Системи електронної освіти забезпечують доступ до освітніх ресурсів, дозволяючи студентам та викладачам взаємодіяти в онлайн-середовищі, що є особливо важливим у умовах пандемії. Платформи для електронних закупівель сприяють підвищенню прозорості та ефективності державних закупівель, знижуючи ризики корупції та забезпечуючи економію бюджетних коштів.

Ми вважаємо, що практика застосування модернізації інформаційних систем у державному управлінні є багатогранною і охоплює широкий спектр заходів, спрямованих на підвищення ефективності, прозорості та доступності державних послуг. Впровадження сучасних технологій та систем управління якістю, забезпечення кібербезпеки та розвиток відкритих даних є ключовими аспектами цього процесу, що сприяють покращенню взаємодії між громадянами та державою, підвищенню довіри до державних інституцій та загальному розвитку суспільства.

Отже, модернізація інформаційних систем у державному управлінні є важливим кроком до підвищення ефективності, прозорості та доступності державних послуг. Правове регулювання відіграє ключову роль у цьому процесі, забезпечуючи необхідні рамки для безпечного та надійного впровадження нових технологій. Важливість міжнародних стандартів та регламентів підкреслює необхідність узгодження національних практик з найкращими світовими зразками. Практичне впровадження новітніх інформаційних систем демонструє значний потенціал для покращення взаємодії між громадянами та державою, спрощення доступу до послуг та підвищення загальної ефективності управлінських процесів. Виклики, пов'язані з нестачею кваліфікованих кадрів, фінансовими обмеженнями та інерційністю існуючих структур, можуть бути подолані завдяки інноваціям, глобальній співпраці та інвестиціям у розвиток людського капіталу. Перспективи модернізації інформаційних систем у державному управлінні є надзвичайно оптимістичними, оскільки вони сприяють підвищенню якості життя громадян, зміцненню довіри до державних інституцій та створенню більш відкритого та ефективного уряду.

Список бібліографічних посилань

1. Дубровіна В. В. Удосконалення методичного забезпечення інформаційної підготовки фахівців Національної поліції України. *Економічна та інформаційна безпека: актуальні питання та інновації : матеріали Міжнар. наук.-практ. Конф. Дніпро. ДДУВС. 2021. С. 103-105*

2. Калініченко З.Д. Механізм застосування електронного урядування у діяльності органів публічної влади. *Світ економічної науки: матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. економ. спрямування. Тернопіль. 2018. С. 54-57*

3. Плєскачова В.С. Кібербезпека «розумного» міста». *Використання сучасних інформаційних технологій в діяльності Національної поліції України: матеріали Всеукр. наук.-практ. Семінару. Дніпро. ДДУВС. 2018. С. 126-128*

4. Поливаний В.Д. Україна та НАТО: розвиток міжнародної протидії кіберзлочинам. *Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування: матеріали наук семінару. Дніпро. ДДУВС. 2018. С. 333-335*

5. Чепеляк К.В. Інформаційна безпека як один із суб'єктів забезпечення національної безпеки України. *Економічна та інформаційна безпека: проблеми та перспективи: матеріали наук.-практ. Конф. Дніпро. ДДУВС. 2017. С. 203-205*

Одержано 30.05.2024

Vladyslav Dmytrovych KOCHYN,

cadet of group 102, faculty № 4

Kharkiv National University of Internal Affairs

THE ROLE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND MACHINE LEARNING IN PREVENTING CYBER THREATS

With the proliferation of digital technologies and interconnected systems, cyber threats have become increasingly sophisticated and diverse. Traditional security measures are often inadequate in detecting and preventing modern cyber attacks due to their dynamic and evolving nature. Cyber attacks now encompass a wide range of tactics, techniques, and procedures (TTPs) employed by malicious actors, including malware, phishing, ransomware, and advanced persistent threats (APTs).

Attackers frequently leverage sophisticated techniques such as polymorphic malware, zero-day exploits, and social engineering to bypass traditional defenses. The exponential growth of digital data presents

immense challenges for cybersecurity professionals in terms of processing, analyzing, and identifying potential threats. Traditional rule-based systems struggle to keep pace with the sheer volume and velocity of data generated by modern IT environments.

Nowadays cyber landscape, the ability to detect and respond to threats in

real-time is critical to minimizing the impact of cyber attacks. Manual threat detection and response methods are often too slow and reactive to effectively counter sophisticated cyber threats.

Artificial intelligence and machine learning have a significant role in cyber security and machine learning for predictive analytics. Artificial intelligence (AI) and ML (Machine Learning) technologies offer a paradigm shift in cybersecurity by enabling automated, intelligent threat detection and response capabilities. These technologies excel at analyzing large datasets, identifying patterns, and detecting anomalies that may indicate potential security breaches.

ML algorithms can analyze historical data to identify patterns and trends indicative of cyber threats, enabling organizations to proactively anticipate and prevent attacks. Predictive analytics powered by ML can help cybersecurity teams prioritize threats and allocate resources more efficiently. AI-powered threat intelligence platforms leverage machine learning algorithms to continuously gather, analyze, and disseminate actionable threat intelligence to security teams. These platforms can automatically correlate vast amounts of data from disparate sources to identify emerging threats and vulnerabilities.

AI and ML technologies complement human expertise in cybersecurity by automating repetitive tasks, augmenting decision-making processes, and providing insights derived from big data analytics. By offloading routine tasks to AI-driven systems, cybersecurity professionals can focus on more strategic activities such as threat hunting and incident response.

Exploration of specific AI and ML algorithms such as neural networks, decision trees are used for detecting cyber threats. Analysis of how these algorithms analyze vast amounts of data to identify patterns indicative of potential threats. Analyzing internet upload and download traffic is acutely important for initial detection of cyber-attacks, as well as for subsequent triage and network forensics [1, p.129].

In larger enterprises, due to the expected high volume of network traffic, conventional statistical tools are insufficient to detect abnormal network sessions/flows. So, Numerical Clustering can be used as an effective method to filter normal and abnormal network traffic [2, p.145].

To examine how AI and ML techniques are employed for behavioral analysis and anomaly detection in network traffic and user behavior a predictive analysis, behavioral modelling is needed. Choice theory is one technique used here. It provides a foundation to understand the motivation of people and it can work with different amounts of data. To deal with the problem of an infinite set of possible futures, they try to reduce to a set of representative futures which are the things that are most likely to happen next [3].

AI and ML are indispensable tools for predictive analytics in cybersecurity, enabling organizations to anticipate and prevent future cyber-attacks by leveraging advanced data analytics, behavioral analysis, threat intelligence fusion, and adaptive security controls. These technologies empower security teams to stay ahead of evolving threats and proactively defend against cyber adversaries in an increasingly complex and dynamic threat landscape.

Exploration of AI-driven automated incident response systems can rapidly detect, contain, and neutralize cyber threats. Assessment of the advantages and challenges are associated with using AI for automated response in real-time cyber defense. The limitations and challenges associated with the application of AI and OD to cyber security, including issues are related to false positives, data privacy, and adversary attacks. Consideration of the ethical considerations associated with

AI-based decision-making in cyber defense and potential biases in algorithm results will provide an overview for further action.

It is important to assess the synergies between AI/ML technologies and human expertise in cyber defense operations regarding integration with human expertise. The importance of human oversight and intervention in AI-based cyber security systems should ensure accuracy and accountability that cannot be over-emphasized. Human experts have a contextual understanding of an organization's infrastructure, business processes and security policies.

They can interpret the performance of AI-driven cybersecurity systems in the context of an organization's specific requirements and operating environment. Human oversight and intervention play a critical role in AI-driven cybersecurity systems to ensure accuracy, accountability, and ethical integrity. By leveraging human expertise in conjunction with AI technologies, organizations can achieve a balanced approach to cybersecurity that effectively addresses emerging threats while upholding ethical standards and regulatory compliance requirements.

More detailed consideration is required to speculate on emerging trends and future directions for the application of AI and OD to detect and

prevent cyber threats. As well as identifying potential areas for further research and development to improve the effectiveness and resilience of AI-based cybersecurity solutions. The future of AI and ML applications in cyber threat detection and prevention is likely to be characterized by advancements in transparency, privacy-preserving collaboration, adversarial robustness, Zero Trust security, graph-based analytics, autonomous security operations, and active defense techniques. These emerging trends hold the potential to revolutionize cybersecurity practices and empower organizations to stay ahead of evolving cyber threats in an increasingly digital and interconnected world.

In summary, each of these aspects can serve as the basis for a comprehensive examination of the role of artificial intelligence and machine learning in detecting and preventing cyber threats. The escalating sophistication of cyber threats requires the adoption of advanced technologies such as artificial intelligence and machine learning to effectively detect, analyse and respond to emerging security issues in real time. These technologies enable organizations to improve their cyber resilience and stay ahead of sophisticated adversaries in an increasingly digital world.

References

1. Marchette, David J. "A Statistical Method for Profiling Network Traffic." USENIX Technical Program - Paper - 1st Workshop on Intrusion Detection and Network Monitoring, 1999. Pp. 119–128 of the Proceedings. URL: https://www.usenix.org/legacy/event/detection99/full_papers/marchette//marchette_html/
2. Gu, Guofei, et al. "BotMiner: Clustering Analysis of Network Traffic for Protocol-and Structure-Independent Botnet Detection." USENIX security symposium. Vol. 5. No. 2. 2008. Pp.139-154. URL: https://www.usenix.org/legacy/event/sec08/tech/full_papers/gu/gu.pdf
3. Predictive Analysis of Adversarial Cyber Behavior. Final Report and Recommendations of the North Atlantic Treaty Organization (NATO) Research Task Group IST-129, Predictive Analysis of Adversarial Cyber Behavior. 2022, Chapter 8. – INVITED INDUSTRY, GOVERNMENT AND AGENCY PRESENTATIONS (8-2)

Received 02.06.2024

Вікторія Андріївна КРИСЬКО,

здобувач вищої освіти 3 курсу Навчально-наукового інституту
права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Едуард Володимирович РИЖКОВ,

кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри економічної та інформаційної безпеки
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Інформаційне забезпечення професійної діяльності в умовах воєнного стану передбачає захист інформаційних ресурсів, систем та мереж від різноманітних загроз, що виникають внаслідок воєнного конфлікту, а також забезпечення належного рівня інформаційної культури, тобто теоретичної і практичної підготовки особистості до критичного сприйняття, аналізу та використання інформації. Умови воєнного стану вимагають особливого підходу до забезпечення інформаційної безпеки професійної діяльності Національної поліції України (НПУ). Враховуючи небезпеку ситуації та можливі ризики, необхідно розробити комплексну стратегію захисту інформації, що зберігається в системі НПУ.

Діяльність працівників Національної поліції полягає у спеціальних, профілактичних, охоронних, режимних, захисних, ізоляційно-обмежувальних заходах і діях, що ведуться під керівництвом центрального органу виконавчої влади з метою забезпечення громадської безпеки та охорони громадського порядку під час проведення спеціальних операцій та за надзвичайних ситуацій соціально-політичного, надзвичайного та техногенного характеру [1, с. 35].

Згідно зі статтею 4 Закону України "Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах", порядок доступу до державних інформаційних ресурсів або інформації з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої встановлена законом, перелік користувачів та їх повноваження стосовно цієї інформації визначаються законодавством [2].

В умовах воєнного стану держава може вводити обмеження на доступ до публічної інформації, такі як впровадження контролю за змістом і поширенням інформації, тимчасове призупинення роботи

державних реєстрів та баз даних, запровадження особливого режиму роботи та посилення охорони об'єктів державного значення, запровадження комендантської години, відстрочення в задоволенні запитів на інформацію тощо. Однак, в демократичній державі влада повинна відповідати на вимогу суспільства забезпечувати демократичні права і свободи там, де це можливо, навіть в умовах воєнного стану. Тому, право на доступ до публічної інформації не може бути повністю скасоване або обмежене без обґрунтованих підстав і пропорційності до мети захисту національної безпеки.

У 2022 році були введені зміни до деяких законів України щодо вдосконалення системи екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112, зокрема забезпечувати конфіденційність та безпеку даних, що вносяться, обробляються та зберігаються в інформаційно-комунікаційній системі 112, відповідно до законів України "Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах" та "Про захист персональних даних" [3].

Забезпечення інформаційної безпеки в умовах воєнного стану вимагає комплексного підходу, який включає правовий, політичний, технічний, організаційний, освітній та інші аспекти. Необхідно створити механізм, який би водночас максимально ефективно виконував поставлені завдання в контексті інформаційних обмежень і сприяв захисту прав і свобод громадян.

Інформаційне забезпечення професійної діяльності передбачає виявлення відповідної інформації, яка перебуває в електронному вигляді, включаючи мережу Інтернет, та подальше її обробку, класифікацію та використання у процесі аналітичних прогнозів [4, с. 443].

Інформаційне забезпечення професійної діяльності Національної поліції України в умовах воєнного стану має свої особливості, які визначаються специфікою правового режиму, завданнями та повноваженнями поліції, а також вимогами до забезпечення національної безпеки та громадського порядку. До таких особливостей можна віднести:

1. Посилення ролі інформаційної взаємодії поліції з іншими суб'єктами системи національної безпеки, зокрема з органами військового управління, силами самооборони, добровільними формуваннями, громадськими організаціями;

2. Застосування спеціальних засобів збору, обробки, аналізу та поширення інформації, які відповідають умовам воєнного стану, таких як радіоелектронна розвідка, криптографічна захист інформації, інформаційно-психологічні операції;

3. Розширення обсягу та змісту інформації, яка підлягає обмеженню або забороні для розголошення, з метою запобігання витоку

державної таємниці, розкриття службових даних, нанесення шкоди інтересам держави, порушення прав та свобод громадян;

4. Забезпечення інформаційної підтримки та пропаганди діяльності поліції в умовах воєнного стану, спрямованої на підвищення авторитету та довіри до поліції, формування позитивного іміджу поліцейських, підтримання морально-психологічного стану персоналу, виховання патріотизму та правової свідомості громадян.

На нашу думку, можна виокремити такі особливості інформаційного забезпечення професійної діяльності Національної поліції України в умовах правового режиму воєнного стану: оперативний обмін інформацією; проведення спільних оперативних нарад керівного складу поліції з військовою адміністрацією, іншими правоохоронними органами тощо з питань підготовки до виконання службових завдань; здійснення спільних заходів з виконання спеціальних службових завдань; проведення спільних навчань, тренувань та занять та ін [5, с. 247].

Отже, для вирішення проблем з якими можуть зіткнутися працівники Національної поліції України, можна запропонувати провести аналіз інформаційних потреб поліцейських, що виникають у зв'язку з виконанням службових завдань, та формування вимог до інформаційно-аналітичного забезпечення. Також, необхідно розширити співпрацю з іншими державними органами, що мають доступ до необхідної інформації, та створення єдиної інформаційної мережі, удосконалити інформаційно-комунікаційні системи, інформаційні процедури та процеси, що забезпечують ефективну обробку, передачу, зберігання та захист інформації. Не менш важливим є забезпечення достатнього фінансування, матеріально-технічного та кадрового забезпечення інформаційної діяльності НПУ, підвищення кваліфікації та мотивації співробітників.

Список бібліографічних посилань

1. Завістовський О.Д. Особливості забезпечення службово-бойової діяльності Національної поліції України під час введення воєнного стану / О.Д. Завістовський // Актуальні проблеми службово-бойової діяльності сил сектору безпеки і оборони України в умовах воєнного стану : матеріали Регіон. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 30 черв. 2022 р.). – Дніпро : ДДУВС, 2022. – С. 34-35.

2. Закон України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» від 05.07.1994 № 80/94-ВР(редакція 04.04.2024р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text> (Дата звернення - 25.04.2024).

3. Закон України “Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення системи екстреної допомоги населенню за єдиним

телефонним номером 112" від 7 вересня 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2581-20#Text> (Дата звернення - 25.02.2024).

4. Інформаційні технології : підруч. / В. Б. Вишня, К. Ю. Ісмайлов, І. В. Краснобрижний, С. О. Прокопов, Е. В. Рижков. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. 492 с.

5. Ковбаса В.М., Кусько Р.В., Дрозд Т.В. Діяльність Національної поліції в умовах воєнного стану: окремі проблемні питання // Лідерство та соціальна еволюція. 2022. № 6. С. 57-64.

Одержано 30.05.2024

Діана Вячеславівна КУЧЕРЕНКО,

здобувач вищої освіти 3 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Едуард Володимирович РИЖКОВ,

кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри економічної та інформаційної безпеки
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

РОЛЬ КІБЕРБЕЗПЕКИ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

У сучасному світі, де все більше процесів переміщується в цифровий простір, питання кібербезпеки стає однією з ключових проблем для правоохоронних органів. Злочинці все частіше використовують мережу Інтернет для здійснення своїх злочинних дій, що вимагає від правоохоронних органів адаптуватися до нових викликів і загроз. Кіберзлочинність стає все більш складною і технологічною, що вимагає від працівників правоохоронних органів володіти спеціальними знаннями і навичками в галузі кібербезпеки.

На теперішній час інформаційна складова нашого життя досягла неймовірної концентрації. У зв'язку з стрімким розвитком комп'ютерної техніки (як апаратної так і програмної її частин), а також удосконаленням комунікаційних інформаційних мереж передачі даних між різноманітними комп'ютерними комплексами, людина поринула у віртуальну середу, де проводить іноді більше часу ніж у реальному світі. І в цьому віртуальному світі на людину обрушується неймовірна кількість інформаційних пакетів, орієнтуватись у яких дедалі стає все складніше [1, с. 132].

Протягом 2022 року Україна стикнулася з 7000 кібератак на інформаційну інфраструктуру. За минулий рік в Україні було зареєстровано у 2,8 рази більше кіберінцидентів, ніж у 2021 році. 14 січня 2022 року розпочався шквал атак, і першою була масована атака на веб-сайти низки державних органів[2]. Серед інформаційних ресурсів, що піддавались кібератакам були також ресурси Національної поліції України. Тому в сучасний період МВС України приділяє особливу увагу створенню умов для ефективного захисту прав фізичних та юридичних осіб із використанням передових інформаційних технологій. Пріоритетними напрямками в цій роботі є захист інформаційних прав, запобігання комп'ютерним злочинам, протидія кібертероризму та боротьба з організованою злочинністю в інформаційній сфері. Під час збройної агресії проти України ще більше посилюється питання необхідності кібернетичного захисту інформації в мережах та базах даних Міністерства внутрішніх справ.

Роль кібербезпеки в діяльності правоохоронних органів полягає в захисті інформаційних систем і даних від несанкціонованого доступу, збору та аналізу інформації про кібератаки, а також в розслідуванні кіберзлочинів. Правоохоронні органи повинні мати спеціалізовані підрозділи, які займаються питаннями кібербезпеки, а також впроваджувати сучасні технології захисту інформації. Одним з ключових напрямків діяльності правоохоронних органів в галузі кібербезпеки є співпраця з іншими державними органами, приватними компаніями та міжнародними організаціями в боротьбі з кіберзлочинністю.

Забезпечення кібербезпеки в Україні здійснюється як на державному так і приватному рівнях, діють центри (підрозділи) забезпечення кібербезпеки або кіберзахисту в Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України, Службі безпеки України, Національному банку України, Міністерстві інфраструктури України, Міністерстві оборони України, Збройних Силах України, діє урядова команда реагування на комп'ютерні надзвичайні події України CERT-UA. Відповідно до Стратегії кібербезпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26 серпня 2021 року № 447/2021 [3], подальшого опрацювання потребують питання оперативного обміну інформацією про кіберзагрози, ефективної системи підготовки кадрів та дієвої моделі державно-приватного партнерства.

Зважаючи на те, що майже всі інформаційні мережі пов'язані з кіберпростором, необхідна консолідація зусиль науковців-кримінологів, правоохоронців та IT-фахівців для подолання сучасних кіберзагроз. Як зазначає С. Банах, «виклики сучасного інформаційного

забезпечення мають вирішуватися шляхом запровадження єдиної політики інформаційного забезпечення, ... удосконалення організаційного та кадрового забезпечення інформаційних підрозділів, інтеграції та систематизації інформаційних обліків на всіх рівнях, налагодження інформаційних мереж, створення умов для ефективного функціонування інформаційних обліків, їх цілісності, надійності, релевантності та безпеки» [4, с. 111].

Запобігання кіберзлочинам ускладнюється транскордонністю і величезними обсягами кіберпростору. Як вважають вчені, складовими кіберпростору є: частина інформаційного простору, яка безпосередньо пов'язана з кіберпростором, комунікаційний простір, віртуальний комп'ютерно-мережний простір та соціотехнічний простір. Кіберпростір представлений у поєднанні соціальних мереж та інформаційно-телекомунікаційних систем. Питання формування системи забезпечення кібернетичної та інформаційної безпеки України під час війни є надзвичайно актуальним, адже інформаційні технології потенційно можуть бути використані як з метою забезпечення міжнародної стабільності й безпеки, так і з метою протилежною, спрямованою на примноження нових викликів. Масштаб загроз інформаційному простору не обмежується кордонами однієї держави, оскільки сучасні глобальні комп'ютерні мережі охоплюють переважну більшість країн світу, що додатково сприяє різкому підвищенню кримінального комп'ютерного професіоналізму та високої мобільності злочинців. Тому слід зауважити на тому, що своєчасним є дослідження та аналіз системи швидкозмінних високотехнологічних кібернетичних загроз, тактики взаємодії у сфері інформаційної безпеки, яка впливає на формування сталого розвитку суспільства, на функціонування механізмів протидії інформаційним загрозам з урахуванням сучасних реалій.

У службовій діяльності правоохоронці часто можуть стикатися з проблемами в роботі технічних засобів при обміні інформацією, частими є випадки порушень громадян у сфері кібербезпеки, досить частими є випадки коли зникає або блокується службова інформація, що негативно впливає на виконання службових обов'язків. Тому для удосконалення забезпечення інформаційної/кібербезпеки у підрозділі патрульні бачать такі напрямки: проведення тренінгів про засади забезпечення кібербезпеки для покращення обізнаності мене та працівників мого підрозділу – 47,6%, розробка окремої інструкції про забезпечення кібербезпеки в патрульній поліції – 43,3%, внесення змін до чинного законодавства – 41,6%, посилення дисциплінарної відповідальності за порушення правил забезпечення кібербезпеки 15,6% [5].

Отже, кібербезпека є невід'ємною складовою діяльності правоохоронних органів в сучасному світі. Для ефективного протистояння кіберзлочинності необхідно забезпечити належний рівень захисту інформаційних систем, розвивати спеціалізовані підрозділи, а також впроваджувати сучасні технології захисту інформації. Співпраця з іншими державними органами, приватними компаніями та міжнародними організаціями є ключовим фактором успішної боротьби з кіберзлочинністю.

Список бібліографічних посилань

1. Інформаційне забезпечення професійної діяльності : навч. посіб. / І.В. Краснобрижий, С.О. Прокопов, Е.В. Рижков - Дніпро : ДДУВС, 2018.- 218 с.

2. Бегаль І. У 2022 році кількість кібератак на Україну зростає майже втричі. 90% хакерських груп з РФ контролюють силовіки. URL: <https://forbes.ua/news/v-2022-rotsi-kilkist-kiberatak-na-ukrainu-zroslamayzhe-vtrichi-90-khakerskikh-grup-z-rfkontrolyuyut-siloviki-04052023-13454>

3. Стратегія кібербезпеки України, затверджено Указом Президента України від 26 серпня 2021 року № 447/2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#n7>

4. Банах С. Поняття інформаційної діяльності правоохоронних органів. Актуальні проблеми правознавства. 2019. Вип. 3. С. 107-112. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/36308>

5. Адміністративно-правові засади забезпечення кібербезпеки патрульної поліції України. Аналітичний звіт. Дніпровський державний університет внутрішніх справ. 2023. 37 с.

Одержано 03.06.2024

Ірина Юріївна ЛОТОЦЬКА,

студентка групи ПДдср-22-1 факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Юрій Петрович ГОРЕЛОВ,

доцент кафедри кібербезпеки та DATA-технологій факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ

МОДЕРНІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ «ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПОРТАЛ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ»

Існуюча інформаційно-телекомунікаційна система «Інформаційний портал Національної поліції України» (далі – ІПНП) призначена

для інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності Національної поліції України, наповнення та підтримки в актуальному стані інформаційних ресурсів баз та/або банків даних, що входять до Єдиної інформаційної системи МВС (далі – ЄІС МВС), забезпечення щоденної, безперервної діяльності органів, закладів, установ поліції у сфері трудових, фінансових, управлінських відносин, документообігу та електронної взаємодії з МВС, іншими органами державної влади. Проте, існуюча вже сьогодні система не зовсім відповідає нинішнім вимогам щодо оперативності, надійності, захищеності, відкритості. Це зумовлює деякі негативні наслідки в роботі правоохоронних органів НП. Тому і виникає актуальне завдання модернізації системи ІППП, яка в подальшому змогла б допомогти при аналізі актуальних питань, запитів та потреб, покращити та вдосконалити функціонування ІППП та інформаційної системи в цілому.

Метою модернізації ІППП є створення високонадійної, більш точної, сучасної програмно-технічної інфраструктури поліції, що сприятиме захисту конституційних прав і свобод громадян та інтересів держави. Це б суттєво вплинуло на вдосконалення інформаційного забезпечення поліції та інформаційної взаємодії правоохоронних та інших державних органів, установ, закладів у сфері боротьби зі злочинністю. Це забезпечить:

- підвищення надійності та ефективності, повноти й достовірності обліку інформації, утвореної у процесі діяльності поліції; оперативності інформаційної взаємодії між центральним та регіональними органами поліції;
- формування інформаційних ресурсів ЄІС МВС;
- надання безпосереднього оперативного доступу до інформаційних ресурсів ЄІС МВС та інших органів державної влади у випадках, визначених законодавством;
- генерацію інтерфейсів та оброблення тимчасових наборів даних для здійснення інформаційної взаємодії органів, підрозділів поліції, суб'єктів системи ІППП з іншими органами державної влади, органами правопорядку іноземних держав, міжнародними організаціями;
- надання пошукових та аналітичних сервісів для використання інформації з інформаційних ресурсів, баз даних поліції, МВС та інших органів державної влади в межах службової діяльності відповідно до рівня доступу і повноважень за запитом або регламентом;
- впровадження оброблення біометричних даних для можливості проведення портретної ідентифікації осіб, яка забезпечить формування та використання дактилоскопічної інформації, в тому числі так званих ДНК-профілів;

- використання програмних компонентів інформаційних підсистем для візуалізації інформації. Наприклад, у вигляді електронних карт, автоматичної зміни зображеного образу об'єкта залежно від зміни його характеристик, зміни масштабу та деталізації картографічної інформації в інформаційних ресурсах;

- автоматизацію процесів управління силами та засобами поліції;
- запровадження електронного документообігу в органах, підрозділах поліції, більш швидкий та надійний обмін електронними документами з МВС та іншими органами державної влади;

- надійний та комплексний захист інформації, розмежування доступу до інформації, що зберігається в базах даних системи ІПНП;

- зниження витрат на експлуатацію та підтримку системи за рахунок уніфікації та спрощення використання її складових.

З аналізу структури системи ІПНП та основних вимог до її функціонування, можна дійти висновку, що система ІПНП відповідно до Положення про інформаційно-телекомунікаційну систему «Інформаційний портал Національної поліції України» повинна включати та мати такі обов'язкові компоненти:

- центральний ПТК;

- автоматизовані робочі місця;

- телекомунікаційну мережу доступу та комплексну систему захисту інформації з підтвердженою відповідністю.

Центральний ПТК ІПНП повинен включати територіально рознесені основний (ЦОД-1) та резервний центри обробки даних (ЦОД-2).

Автоматизовані робочі місця користувачів – це робочі місця поліцейських та інших працівників поліції, обладнані комп'ютерною технікою, в тому числі планшетними комп'ютерами, що підключені до телекомунікаційної мережі доступу системи ІПНП і призначені для автоматизації службової діяльності, реалізації повноважень обробляти інформацію відповідно до наданого рівня доступу в системі ІПНП. Телекомунікаційна мережа доступу – сукупність технічних і програмних засобів, призначених для обміну інформацією між складовими системи.

Для захисту інформації в телекомунікаційній мережі (Єдина цифрова відомча телекомунікаційна мережа Міністерства внутрішніх справ України, канали передачі даних) використовуються засоби технічного та криптографічного захисту інформації з підтвердженою відповідністю її функціонального потенціалу.

Отже, можна підсумовуючи вище зазначене можна сказати, що система ІПНП повинна забезпечити підвищення ефективності діяльності персоналу підрозділів за рахунок:

- оперативності, достовірності, повноти, доступності та багатоваріантності автоматизованого обліку, оброблення, накопичення, передавання та подання облікової, оперативно-розшукової та довідкової інформації;

- постійного автоматизованого контролю за виконанням службових обов'язків користувачами системи.

Модернізація в інформаційно-телекомунікаційній системі Національної поліції дозволить прискорити всі інформаційні процеси і в подальшому допомагатиме в більш швидкому та ефективному реагуванні при розкритті правопорушень.

Одержано 28.05.2024

Валерія Сергіївна МІРОШНІЧЕНКО,

курсант 3 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Едуард Володимирович РИЖКОВ,

професор кафедри економічної та інформаційної безпеки Дніпровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, професор

**ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ
ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ВІДЕОМОНІТОРИНГУ У
СИТУАЦІЙНИХ ЦЕНТРАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
УКРАЇНИ**

В сучасному світі штучний інтелект (ШІ) стає все більш важливим інструментом в різних сферах діяльності, включаючи правоохоронні органи. Зокрема, використання ШІ у відеомоніторингу може значно підвищити ефективність роботи ситуаційних центрів Національної поліції України (далі - НПУ), сприяючи виявленню та реагуванню на потенційні загрози безпеці громадян та правопорядку.

Повноваження поліції є важливим елементом забезпечення правопорядку в суспільстві, включаючи здійснення затримань, доставлення та подальше обмеження свободи затриманих осіб. Проте, ці повноваження пов'язані з ризиками, такими як залякування та фізична наруга над затриманими особами. Також працівники поліції стикаються з ризиком для свого життя та здоров'я, особливо під час перебування з потенційними правопорушниками.

В українських умовах затримані часто скаржаться на порушення їхніх прав, включаючи застосування протиправних методів досудового розслідування та порушення права на захист. Це покладає на поліцію великий тягар доведення своєї правомірності, що робить належне документування та фіксація дій затриманих осіб надзвичайно важливими для захисту правоохоронців від непідтверджених звинувачень [1, с. 52].

З метою забезпечення гарантій базових прав затриманих та уникнення безпідставних звинувачень проти працівників поліції, в Україні впровадили проект обліку дій щодо затриманих осіб - Custody Records. Ця система, за словами голови Національної поліції України Ігоря Клименка, піднесла систему забезпечення прав затриманих на новий рівень. Вона дозволяє уникнути неправомірних дій поліцейських та захистити їх від можливих провокацій [2, с. 68].

Інтеграція системи відеомоніторингу в кожному підрозділі поліції сприятиме контролю за поведінкою поліцейських щодо затриманих та відвідувачів. Це захистить правоохоронців від можливих провокацій та навіть може допомогти врятувати життя.

ШІ може бути використаний для автоматизованого аналізу великих обсягів відеоданих, які надходять з камер відеоспостереження у ситуаційні центри НПУ. Алгоритми машинного навчання можуть бути навчені розпізнавати певні об'єкти, дії або аномальні поведінки на відео, що дозволяє оперативно виявляти події, які вимагають уваги правоохоронців [3, с. 73].

Застосування ШІ дозволяє автоматично виявляти порушення правил або підозрілих осіб на відеозаписах, зменшуючи час, необхідний для реагування поліції на події. Наприклад, алгоритми можуть виявляти незвичайну активність в певних зонах або рухи, які можуть свідчити про можливу загрозу безпеці.

ШІ також може допомогти оптимізувати процес реагування на виклики, що надходять до ситуаційних центрів. Системи розпізнавання мови можуть аналізувати вхідні дзвінки від громадян та автоматично класифікувати їх за ступенем терміновості та потенційним рівнем небезпеки. ШІ може також використовуватися для підвищення безпеки поліцейських, які виходять на виклики. Автоматизована система виявлення загроз може попереджати поліцейських про потенційно небезпечні ситуації, дозволяючи їм уникнути ризиків та прийняти необхідні заходи безпеки [4, с. 22].

Крім дзвінків лінії 102 та 112, джерелом ідентифікації особи буде аудіо, яке отримано в результаті відеомоніторингу у відповідності до п.4 ст.6 Законопроекту «Про єдину систему відеомоніторингу стану публічної безпеки» від 20.02.2024 № 11031.

Отже, використання штучного інтелекту у ситуаційних центрах Національної поліції України має значний потенціал для підвищення ефективності відеомоніторингу та реагування на потенційні загрози безпеці. Подальший розвиток та впровадження ШІ у діяльність правоохоронних органів може допомогти покращити безпеку громадян та забезпечити ефективне функціонування правопорядку.

Список бібліографічних посилань

1. О. І. Зачек, Ю. І. Дмитрик, В.В. Сенік. Роль штучного інтелекту в підвищенні ефективності правоохоронної діяльності. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (серія юридична) 2023. С. 148-156.

2. М. В. В'юник, М. В. Карчевський, О. Д. Арланова; упоряд. Ю. В. Байліє. Кримінально-правове регулювання в Україні: реалії та перспективи (аналітичні матеріали). Харків: Право, 2020. С. 197–204. URL: <https://karchevskiy.org/2020/08/02/model-1/>.

3. Черевко К.О. Штучний інтелект як інструмент протидії злочинності. Вісник Кримінологічної асоціації України 2023. С. 124-133.

4. Штучний інтелект і робототехніка на службі поліції. Matrixdivergent: веб-сайт. URL:<https://matrix-info.com/shtuchnyj-intelekt-i-robototehnika-na-sluzhbi-politsiyi>.

Одержано 04.06.2024

Микола Олегович РИЛЬЦЕВ,
курсант Харківського національного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Діана Володимирівна КІРІКА,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри поліцейської діяльності
та публічного адміністрування факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3633-0103>

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ КІБЕРЗАХИСТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Масштаби та наслідки кібератак у сучасному світі свідчать про необхідність поглибленого аналізу кіберзагроз, систем кібербезпеки, практики реалізації державних стратегій у кіберпросторі. Починаючи з 2014 року Україна зазнає безпрецедентної кількості кібератак на

об'єкти критичної інфраструктури, ставши абсолютним лідером за внутрішніми та зовнішніми кіберзагрозами в Європі. Згідно з останніми дослідженнями кожний третій комп'ютер в Україні інфікований шкідливими програмами, що складає 28,7%. «В умовах відсутності суверенітету у кіберпросторі та багаточисельних уразливостей пристрої, компоненти та комп'ютерні системи всередині інформаційно-комунікаційних мереж можуть зазнавати навмисних шкідливих дій, що ставлять під загрозу належну роботу критичних інфраструктур та надання цифрових послуг, із спричиненням каскадних ефектів з непередбачуваними результатами для всього суспільства» [1, С. 346-347].

Основні виклики в умовах воєнного стану стосовно кіберсфери полягають у збільшенні кількості та складності кібератак, необхідності швидкого реагування на них, забезпеченні надійності та стійкості систем шляхом пошуку та розвитку нових технологій та методів кіберзахисту. Супротивники вдаються до використання різноманітних технологій та методів, спрямованих на злам інформаційних систем та мереж, отримання конфіденційної інформації. Це передбачає наявність ефективних систем моніторингу, швидкого реагування на кіберзагрози задля забезпечення національної безпеки нашої держави.

Розвиток нових технологій та методів кіберзахисту включає в себе впровадження новаторських методів та технологій, таких як штучний інтелект, машинне навчання, аналіз великих обсягів даних. Використання цих інструментів дозволяє виявляти та протидіяти кіберзагрозам більш ефективно [2]. Зростання кіберзагроз, створює сприятливе середовище для різноманітних атак, таких як злом систем, крадіжки чутливої інформації, розповсюдження дезінформації тощо. У таких умовах виявлення та реагування на кіберзагрози стають складним завданням, вимагаючи ефективних систем моніторингу та реагування. Це в свою чергу потребує захисту від витоку інформації, забезпечення надійності та стійкості систем кіберзахисту, забезпечення неперервності роботи цих систем. Особливий акцент робиться на захисті критичної інфраструктури, де інноваційні інформаційні технології та системи кіберзахисту відіграють ключову роль. Вони дозволяють забезпечити надійний захист від кібератак та інших загроз для інформаційних ресурсів та критично важливих інфраструктур. Використання таких технологій та систем є невід'ємною частиною забезпечення безпеки державних інформаційних систем, комунікаційних мереж, електронних сервісів та інших цифрових ресурсів [2].

З початку війни Україна стала ціллю численних кібератак, які охопили критично важливі інфраструктурні об'єкти – енергетичні, телекомунікаційні, медіа, фінансові, які є пріоритетними цілями у період війни. Виникла нагальна необхідність протидіяти цим викликам, бути готовими до кіберінцидентів і здатними відновити свою діяльність. Умови воєнного стану вимагають особливої уваги до кіберзахисту критично важливої інфраструктури - енергетичних систем, транспортних мереж, комунікаційних систем тощо. Україна активно працює над розробкою та впровадженням захисних кіберсистем, які забезпечують виявлення, аналіз та реагування на кібератаки. Реально існують можливості для виявлення аномальної активності - штучний інтелект, машинне навчання, аналітика даних, що здатні вчасно реагувати на конкретні загрози. Основні аспекти цих технологій та систем в умовах воєнного стану включають:

1. Інноваційні технології, що включають розробку нових методів виявлення та запобігання кібератак, розробку сучасних систем інтелектуального аналізу даних та використання штучного інтелекту для прогнозування та реагування на кіберзагрози.

2. Інформаційні системи, які забезпечують ефективне управління та координацію діяльності в умовах кризи. Інноваційні технології в цій галузі включають розробку систем електронного управління, систем моніторингу та аналізу даних, а також систем комунікаційного зв'язку для забезпечення швидкого та надійного обміну інформацією.

3. Кібервійськові технології, які забезпечують захист інформаційних систем та інфраструктури від кібератак. Інноваційні технології в цій галузі включають розробку систем кібервійськового моніторингу, розробку алгоритмів виявлення та аналізу кіберзагроз, а також розробку систем кібервійськового реагування та протидії кібератакам.

4. Нові методи кіберзахисту - інноваційні інформаційні технології та системи кіберзахисту, які відіграють важливу роль у забезпеченні безпеки, захисту критично важливої інфраструктури та забезпеченні функціонування економіки [3].

Виходячи з вищевикладеного, ми бачимо, що інноваційні інформаційні технології та системи кіберзахисту в умовах війни хоча і стикаються з численними викликами, але одночасно й відкривають нові можливості для захисту та безпеки. Партнерство та співпраця між державними органами, приватним сектором та міжнародними партнерами стає важливою складовою в ефективному кіберзахисті. Україна потребує розробки та впровадження кіберстратегій, які визначають

стратегічні цілі, пріоритети та заходи щодо кіберзахисту. Ці стратегії повинні враховувати специфіку конфлікту та визначати необхідні заходи для забезпечення кібербезпеки. Умови воєнного стану вимагають наявності висококваліфікованих фахівців з кіберзахисту. Тому наша держава повинна активно розвивати кадровий потенціал у цій галузі, залучати молодих спеціалістів та забезпечувати їхню професійну підготовку та навчання.

Список бібліографічних посилань

1. Кібербезпека та ризики цифрової трансформації компаній : практич. посіб. / Ю. І. Когут. Київ : Консалтингова компанія «СІД-КОН», 2021. 372 с.

2. Боротьба з кіберзлочинністю в умовах дії воєнного стану: Закон 2149-IX URL: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/210562_borotba-z-kberzlochinnstu-v-umovakh-d-vonnogo-stanu-zakon-2149-ix

3. Олексій Янковський. KPMG. URL: <https://kpmg.com/ua/uk/blogs/home/posts/2022/4/pytannya-kiberbezpeky-v-umovakh-voennoho-chasu.html>

Одержано 01.06.2024

Микола Миколайович СОРОЧИШИН,

курсант групи Ф2-23-101

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Віта Іванівна ФИЛИПСЬКА,

старший викладач кафедри іноземних мов факультету № 4

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат педагогічних наук, доцент

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИЯВЛЕННЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ У ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Наразі українці потерпають не тільки від ракет ворога, а й від звичайних людей, які не дивлячись на суспільні негаразди та кризи в країні скоюють злочини та правопорушення. Тому, щоб запобігати цим неправомірним діям і існують в Україні правоохоронні органи, які на даний момент, обладнані сучасними технологіями виявлення, зупинення та розслідування того чи іншого правопорушення.

Одним із прикладів цих технологій є системи відеоспостереження та відеофіксації, які слугують забезпеченню громадської безпеки, збору доказів злочину, пошуку і затримання злочинців, охорони

власності та дотримання правил дорожнього руху. Так, патрульна поліція України використовує нагрудні відеокамери (відеореєстратори), системи відеоспостереження, встановлені на службових транспортних засобах, і стаціонарні системи відеоспостереження. Основною метою використання відеореєстраторів є забезпечення об'єктивної оцінки дій патрульного під час виконання ним своїх обов'язків, ретельний збір доказів правопорушення.

Управління силами та засобами патрульної поліції здійснюється за допомогою системи централізованого управління нарядами патрульної служби «ЦУНАМІ». До складу цієї системи входить система стаціонарного відеоспостереження, яка забезпечує оперативний візуальний контроль за основними криміногенними місцями, вулицями, майданами, транспортними потоками, об'єктами що охороняються.

Серед інших технологій є засоби відеоспостереження та контролю на дорогах та автомагістралях - комплексні системи контролю автомобільних доріг (КАСКАД) у місті Києві. Це єдиний повнофункціональний пристрій, що впроваджений в експлуатацію та розроблений під особливості національного технічного регулювання, законодавчу базу. Встановлені комплекси фіксують події з ознаками порушень ПДР: швидкісний режим; проїзд на заборонений сигнал світлофора; порушення розмітки, перетин суцільної смуги; порушення правил паркування; рух смугою громадського транспорту. Дані передають до системи збору та обробки даних [2, с.8].

Незважаючи на такі важкі, воєнні умови праці, Україна надалі продовжує фінансувати та розвивати технологічну складову правоохоронної сфери, що виражається у впровадженні безпілотників, дронів для повноцінного їх використання у військових операціях. Українська поліція опановує сучасні методи боротьби зі злочинністю за допомогою безпілотників. Так, у 2017 році створено підрозділ аеророзвідки поліції, який допомагає не тільки виявляти факти злочинів, а і затримувати зловмисників.

Застосування безпілотних літальних апаратів, оснащених оптичними, масштабуючими або телевізійними камерами, дозволяє правоохоронним органам бути більш ефективними. Технологія безпілотників і камер дозволяє керівникам підрозділів мати більше інформації та своєчасно реагувати на зміну оперативної ситуації. Повітряні спостережні пункти також дозволяють більш повно оцінити і реконструювати місця після аварії або місця злочину, щоб допомогти зрозуміти графік подій для кожного інциденту. У випадках з озброєними бандитами або в ситуаціях із заручниками, безпілотник може спостерігати загрози із безпечного місця, дозволяючи правоохоронним

органам на місці діяти з більшою безпекою, надає правоохоронним органам інструменти, необхідні для належного реагування на надзвичайні ситуації, коли ситуаційна обізнаність є ключовою [1, с.27].

Оскільки технологія ще тільки розвивається, з'являється можливість закріплювати на безпілотниках різні датчики і аналізатор, які можуть аналізувати можливі вибухові пристрої або визначити, чи є хмара небезпечною для зони дії підрозділів поліції [5, с.27].

Отже, сучасні інформаційні технології роблять великий внесок в діяльність правоохоронців. Використовуючи їх, поліція України, щонайменше у два рази швидше отримує потрібну їм інформацію, яка допомагає правоохоронцям набагато швидше реагувати на злочинців, сприяти усуненню та попередженню правопорушень.

Список бібліографічних посилань

1. Гребенюк А.М., Рибальченко А.М. Використання безпілотників для потреб поліції // Використання сучасних інформаційних технологій в діяльності Національної поліції України: матеріали Всеукр. наук.-практ. семінару (м. Дніпро, 28 листоп. 2019 р.). Дніпро, 2019. С. 26-27.

2. Мордвинцев М.В., Хлестков О.В., Ницюк С.П. Стан систем відеоспостереження та відеофіксації, які використовуються в діяльності Національної поліції України // Використання сучасних інформаційних технологій в діяльності поліції України: матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару (м. Дніпро, 26 листопада 2020 р.). Дніпро, 2020. С. 7.

Одержано 03.06.2024

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Анна Юріївна ВІТЮК,

курсантка навчальної групи Ф2-203

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Олександра Владиславівна ГОЛОВКО,

доцент кафедри соціальних та економічних

дисциплін факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат історичних наук, доцент

ВОЛОНТЕРСТВО В УКРАЇНІ: СУЧАСНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Відповідно до Закону України «Про волонтерську діяльність», волонтерська діяльність – це добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги – роботи та послуги, що безоплатно виконуються і надаються волонтерами. Волонтерська діяльність є формою благодійної діяльності [3].

У своєму класичному вигляді безоплатної добровільної праці волонтерство в Україні, почало формуватися всередині ХІХ ст., а як соціальний інститут і складова частина громадянського суспільства виникло після здобуття незалежності у 1991 р. До 2014 р. волонтерство в Україні розвивалося досить повільно. Як свідчить рейтинг «World Giving Index», у 2010 р. Україна посідала 150-е місце у світі за показниками залучення населення до волонтерської роботи (5%). Революція Гідності, анексія Криму, АТО стали поштовхом у процесі долучення громадян до волонтерської діяльності. Так, вже у 2014 р. більше ніж 26% українських громадян брали участь у різноманітних волонтерських проектах. Станом на 2014 р. у рейтингу «World Giving Index» Україна піднялася зі 150-го на 81-е місце й випередила Польщу, Естонію, Грузію [1].

Під впливом суспільних процесів в Україні протягом 2014–2016 рр. відбувається інституалізація волонтерської діяльності, вдосконалюється її законодавча база. Волонтерство стає більш регламентовано нормами права. Так, було внесено суттєві доповнення до Закону України «Про волонтерську діяльність» (2015), затверджено Національну

стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 рр., яка передбачала стимулювання волонтерської діяльності, у тому числі роботу над участю України в Європейській конвенції про довгострокову волонтерську службу (2016) та багато інших. Усі ці заходи було розраховано на регуляцію волонтерської діяльності і намагання вбудувати її в систему державного управління.

Саме на початку 2014 р. відбувається становлення і розвиток різноманітних форм і напрямків волонтерської діяльності, якої в Україні не існувало. Зокрема: армійське волонтерство (допомога Збройним Силам України і добровольчим батальйонам), пошукове (розшук загиблих і без весті зниклих внаслідок військової агресії РФ проти України), переселенське (допомога вимушеним переселенцям із зони бойових дій і громадянам, які перебували у складній життєвій ситуації внаслідок агресії РФ проти України).

Після 2017 р. спостерігається часткова стабілізація ситуації в зоні проведення АТО що спричинило деяке зниження волонтерської активності серед громадян України. Але з початком повномасштабної військової агресії проти України у лютому 2022 р. відбувається небачене донині поживлення волонтерства.

На даний момент діяльність волонтерських організацій в Україні принципово відрізняється від схем 2014–2015 рр. По-перше, волонтерські організації спеціалізуються на допомозі одному або декільком підрозділам Збройних Сил України, а не добровольчим батальйонам. По-друге, простежується спеціалізація волонтерських організацій за певними видами допомоги: хтось постачає військове обладнання, хтось – додаткові продукти, одяг, медикаменти тощо. По-третє, фінансування волонтерських організацій відбувається шляхом збору коштів через соціальні мережі (краудфандинг), використовуються благодійні кошти бізнесу та грантова допомога міжнародних організацій. По-четверте, волонтерські організації відіграють роль маркетингових компаній, які вивчають потреби фронту на локальному рівні, здійснюють збір коштів з різних джерел, шукають, замовляють та купують як в Україні, так і за кордоном певне обладнання, продукти тощо та працюють як логістичні компанії, які забезпечують завезення, оформлення й транспортування до споживача. По-п'яте, існують волонтерські організації, які не працюють з фронтом, а займаються буденними справами: від опікування притулками для домашніх тварин, до забезпечення ліками й продовольством соціально незахищених соціальних груп [2].

Щодо перспектив розвитку волонтерського руху в Україні простежуються дві точки зору на це важливе соціальне явище – регуляція

та дерегуляція волонтерської діяльності. Прибічники регуляції – це, насамперед, представники органів державної влади та наближені до них благодійні й волонтерські структури. На їхню думку, саме держава повинна визначати пріоритетні напрямки волонтерської діяльності, регулювати її і фінансувати відібрані організації з державного бюджету, надати членам таких організацій певні пільги, преференції та зараховувати до трудового стажу роботу у волонтерських організаціях. Саме за таким принципом функціонує волонтерство у більшості країн Західної Європи, зокрема у Німеччині, Франції, Великій Британії, Швеції. Слід відзначити, що більшість українських волонтерів негативно ставляться до спроб зрегулювати їхню діяльність, що позбавить їх ініціативи і мобільності [2].

Прибічниками дерегуляції волонтерства виступають фахівці сектору безпеки, які вважають недоцільним інвестувати державні бюджетні кошти в аматорські логістичні проекти забезпечення Збройних Сил амуніцією та спорядженням. На їхню думку розбудова воєнних і тилових служб ЗСУ за стандартами НАТО призведе до повного зникнення військового волонтерського напрямку в Україні. Волонтерська діяльність повинна засереджуватися на допомозі соціально вразливим верствам населення, в екологічній, культурницькій, просвітницькій, освітній, медичній сферах та ін. Ці напрямки волонтерської діяльності не пов'язані з фронтом і спрямовані на забезпечення європейських стандартів відповідно до набуття Україною статусу кандидата в члени ЄС.

Підбиваючи підсумки можна виокремити два напрямки майбутнього розвитку волонтерської діяльності в Україні. Перший – це тилове забезпечення, яке пов'язано безпосередньо з бойовими діями. Це постачання амуніції, обладнання, речей та продуктів у військові частини та забезпечення лікування й фізичної та психологічної реабілітації поранених і постраждалих в результаті бойових дій. Цей напрям консолідує соціально активних громадян. Він не має постійного фінансового забезпечення. Фінансується спільнокоштом як українськими громадянами, так і за рахунок підтримки міжнародних організацій. Цей напрям волонтерської діяльності є новим соціальним рухом, який відбиває демократичні процеси самоорганізації нашого суспільства. Зусилля учасників цього процесу спрямовані на розв'язання найболючішої проблеми – забезпечення перемоги на фронті.

Другий напрямок – це група організацій, у діяльності яких беруть участь волонтери, які підпадають під чинне законодавство і наближаються до виконання функцій соціального підприємництва. Волонтерські організації цього типу діють, насамперед, коштом міжнародних

організацій, використовують бюджети спільної участі, членські внески. Розвиватися ці організації можуть у співучасті з державними органами щодо виконання певних соціальних функцій за кошти державного та місцевих бюджетів.

Список бібліографічних посилань

1. Аналіз українського волонтерства на основі методології нових соціальних рухів // Національний інститут стратегічних досліджень. 02.11.22. [Електронний ресурс]. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentar-ekspertiv/analiz-ukrayinsko-ho-volonterstva-na-osnovi-metodolohiyi-novykh-sotsialnykh>

2. Головка О.В. Волонтерство в Україні: історико-правовий аспект // Право і безпека. 2023. 2(89). С. 9–18. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/75975d6b-52b3-4161-b4e5-8b56feebba13/content>

3. Про волонтерську діяльність : Закон України № 3236-VI від 19.04.2011 р. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>

Одержано 03.05.2024

Олена Романівна ГАДОМСЬКА,

курсантка групи Ф2-103

Харківського національного університету внутрішніх справ;

Ігор Віталійович ЧОРНИЙ,

завідувач кафедри українознавства факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ,

доктор філологічних наук, професор;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6079-1746>

ФУНКЦІЇ ІНТЕРТЕКСТУ В РОМАНІ А. КОКОТЮХИ «ВА-БАНК У ХАРКОВІ»

Інтертекст – художній прийом, який передбачає використання автором у власному тексті «чужого» слова. Застосовуючи його, письменники/поети досягають певних завдань, що ставляться ними при створенні того або іншого твору. Найчастіше інтертекст використовується задля того, щоб поставити власний твір у певний літературний контекст, вказати орієнтири, на які рівнявся творець. Саме таку функцію мають і інтертекстуальні посилання, використані сучасним українським письменником Андрієм Кокотюхою в романі «Ва-банк у Харкові» (2024), який став ювілейною, сотою книжкою автора.

За жанром «Ва-банк у Харкові» належить до так званих «ретро-романів» – явища, що виникло на межі кількох жанрів: історичного роману, детектива і авантюрно-пригодницького роману. Від ретро-детектива його відрізняє, насамперед, відсутність кримінальної загадки і безпосереднього провадження слідства, обтяженого різними версіями, пошуками доказів, опитуваннями свідків тощо. Тут з самого початку відомо, хто злодій. Читачеві залишається слідкувати за розвитком подій, співчуваючи або ні головним героям – спритникам і мудрагелям. Цікаво, що в основу твору покладено реальні події з пограбуванням одного з великих харківських банків у 1916 році.

У центрі оповіді знаходяться двоє братів Пугачів, які являють собою своєрідний злодійський тандем. Старший брат Павло взяв на себе роль благородного розбійника, що віртуозно грабує банки, при цьому не проливаючи ані краплі крові. Молодший Прохор розробляє хитромудрі плани цих операцій, не беручи в них участі, залишаючись у тіні і фактично будучи «мозком» зграї. Павло Пугач постійно асоціює себе зі шляхетним грабіжником Арсеном Люпенем – героєм оповідань і романів французького письменника початку ХХ ст. Моріса Леблана. Таким чином, у творі з'являється інтертекстуальне посилення. Автор вказує читачеві на жанрову сутність свого роману, його належність до авантюрно-пригодницької, розважальної літератури. Павло намагається в усьому наслідувати свого улюбленого героя. Він є майстром перевдягань, часто залишає на місці злочину свою візитівку, щоб поліціанти не сплутали, хто є «героєм» чергового пограбування. Пугач-старший ніколи не бруднить руки безневинною кров'ю. Головне ж, що споріднює цих двох героїв, – відчуття азарту, яке є рушійною силою їхніх дій. Проте Павло більш меркантильний. Матеріальна складова його злочинної діяльності важить для героя досить багато, чого не скажеш про Арсена Люпена, для якого важливішим фактором є саме азарт.

Ще одним прикладом інтертекстуальних посилань є введення до оповіді образу відомого сищика межі ХІХ–ХХ століть Аркадія Кошка – «короля російського розшуку». Свого часу Кошко опублікував низку оповідань з своєї розшукової практики, а потім і мемуари, які мали велику популярність у тогочасних читачів поряд з численними брошурами про пригоди Ната Пінкертон і Івана Путіліна. Кошко практично нічого не здійснює в романі Кокотюхи, обмежуючись наглядом за розшуковими діями місцевої харківської поліції. Його роль є саме символічною, потрібною задля обґрунтування авторської позиції.

Другою функцією, яку відіграють інтертекстуальні посилання в романі «Ва-банк у Харкові», є аргументація у полеміці щодо ролі і

місця розважальної літератури в художній словесності. Кокотюха вже давно є палким пропагандистом і захисником жанрової літератури, вважаючи її більш потрібною читачеві, аніж Список бібліографічних посилань «висока», інтелектуальна. Елементи цієї полеміки він виносить на сторінки роману, вкладаючи свої аргументи в уста героїв і персонажів.

Одержано 18.04.2024

Олена Романівна ГАДОМСЬКА,

курсантка навчальної групи Ф2-23-103

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Олександр Сергійович СКЛЯР,

старший викладач кафедри тактичної та

спеціальної фізичної підготовки факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6179-3329>

АНАЛІЗ МЕТОДИК УНИКНЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ТУНЕЛЬНОГО ЗОРУ У СЛУЖБОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У нормальних умовах сектор огляду ока складає приблизно 160° по горизонталі і 70° по вертикалі. Однак, під впливом стресових факторів, які є невід'ємною частиною поліцейської діяльності, може виникати явище «тунельного зору», яке значно обмежує спроможність сприймати інформацію. Утворення тунельного зору під час вогневого контакту може призвести до втрати контролю над сектором огляду, недостатньої інформації про загальну обстановку та, створити загрозу для колег та сторонніх осіб (призвести до випадкового поранення або смерті). У зв'язку з цим, вміння контролювати себе в стресовій ситуації, володіти зброєю та уникати «тунельного зору» є вкрай важливим для виконання поліцейських повноважень.

Дослідження щодо виникнення явища «тунельного зору» були проведені такими зарубіжними вченими, як Д. Гроссман, Б. Льюїнські, Д. Ледо та С.Д. Раказою. Пояснення механізму цього явища можна знайти у статтях А. Коуна, які ґрунтуються на дослідженнях німецького вченого Г. Гельмгольца та американського дослідника Б. Сідла [1]. Також, явище «тунельного зору» в діяльності поліції досліджували вітчизняні вчені Власенко І.В., Скляр О.С., Шевченко Т.В.

Вітчизняні науковці Власенко І.В. та Шевченко Т.В. визначають поняття «тунельного зору» як звуження фокусу зору до маленької

точки або області, де знаходиться ціль або потенційна загроза. У службово-бойовій діяльності це стан, коли поліцейський сконцентрований лише на одній меті, і не помічає важливих подій, які можуть бути важливими для його життя та безпеки. Крім того, в психофізіологічному контексті явище «тунельного зору» може включати такі аспекти, як тунельні сенсорні відчуття, відсутність відчуття часу та власного тіла у просторі. Ці явища виникають у стресових ситуаціях через вплив бойового стресу, який значно змінює сприйняття навколишнього середовища [2].

До 90% інформації поліцейський отримує через очі, це є важливою складовою його професійної діяльності. Візуальне сприйняття допомагає поліцейському аналізувати ситуації, виявляти потенційні загрози та вживати відповідних заходів.

В стресових умовах активація соматичної нервової системи призводить до вивільнення гормону адреналіну у кров, що підвищує тонус м'язів, зокрема целіарного м'язу ока. Напружений цей м'яз тримає кристалик у розширеному стані, поліпшуючи пропускання світла та забезпечуючи краще бачення цілі. Проте, це призводить до утримання фокусу зору лише на цілі, утруднюючи сприйняття об'єктів у периферійній зоні та на найближчих відстанях. Явище «тунельного зору» можна сформулювати як звуження фокусу зору до малої точки або плями, де знаходиться ціль або потенційна загроза [3].

Нами проаналізовані методики тренування, спрямовані на прояв психологічної стійкості поліцейськими, під час виконання службових завдань, для уникнення «тунельного зору»:

1. Методика «навчання, стимул, реакція», розроблена американським дослідником А. Коуном, спрямована на зменшення реакції організму під час стресових ситуацій та підвищення психологічної стійкості поліцейських. Ця методика передбачає попередній інструктаж та поступове збільшення впливу стресових факторів під час тренувань. Вона включає в себе реалістичне моделювання ситуацій, таких як стрільба в умовах руху або з використанням різних мішеней, а також тренування у віртуальних тирах з рухомими об'єктами. Однак, ця методика має свої недоліки, такі як складність імітації реальних умов та висока собівартість процесу їх відтворення. Крім того, вона не здатна повністю підготувати поліцейських до всіх можливих сценаріїв, які можуть виникнути на практиці. Однак ця методика дозволяє прогнозувати поведінку поліцейських та відпрацьовувати реагування на стресові ситуації, що є важливим для підвищення їхньої ефективності в реальних умовах. Автором методики є американський дослідник А. Коун [4].

2. Методика компенсації негативних реакцій іншими навичками організму спрямована на підготовку поліцейських до дій в стресових

ситуаціях, зокрема, в умовах "тунельного зору". Сутність методики полягає в тому, щоб тренувати поліцейських виконувати елементарні дії, які можуть виникнути у стресових ситуаціях, наприклад: контроль за патронами в патроннику; витягання пістолета з кобури під час руху, у різних позиціях тіла та у різних умовах; перенесення зброї з кобури на лінію вогню; захоплення та супроводження цілі; контроль над ціллю під час стрільби; натискання на спусковий гачок; перезарядка зброї тощо.

Дана методика допомагає поліцейським набутти автоматичних реакцій та навичок, що допомагають їм ефективно діяти у стресових ситуаціях. Автори методики – американські дослідники та практики в сфері стрільби та поліцейського навчання [4].

3. Методика зміни режимів розслаблення і напруги під час стрільби, як описано в статті Магда О. О., Власенко І. В., передбачає контроль за емоційним і фізичним напруженням під час стрільби в стресових ситуаціях. Практичні працівники стверджують, що повне усунення цього напруження недоцільне, адже воно може бути корисним для відповідної реакції на потенційну загрозу.

Згідно з цією методикою, поліцейському рекомендується використовувати явище «тунельного зору» на свою користь під час стрільби. Це означає, що він має зосередити всю увагу на потенційній загрозі, використовуючи обмежений периметр бачення, щоб точно націлюватися на ціль. Після пострілу рекомендується поліцейському повністю розслабити м'язи тіла, включаючи м'язи очей. Автори статті наголошують на важливості контролювання рівня напруження та розслаблення для кожного працівника в залежності від конкретної ситуації. Цей підхід дозволяє оптимізувати реакцію на стрес та максимізувати ефективність дій у складних умовах [4].

Проаналізовані методи допомагають поліцейським подолати явище «тунельного зору» та ефективно діяти в умовах стресу та напруженості. Вони дозволяють реагувати на ситуації швидко та адекватно, зберігаючи контроль над ситуацією та максимізуючи шанси на успішне подолання небезпеки.

Узагальнюючи, основними причинами виникнення «тунельного зору» у поліцейських є фізіологічні та психологічні фактори. Фізіологічні чинники включають активацію соматичної нервової системи та вивільнення адреналіну, що призводить до звуження сектору огляду. Психологічні фактори включають стрес, страх, емоційне напруження та нестабільний психічний стан. «Тунельний зір» у поліцейських є серйозним викликом, який вимагає спеціальної підготовки та тренувань для ефективного виконання службово-бойових завдань. Розуміння його механізмів та використання відповідних методик можуть

допомогти поліцейському зберегти контроль над ситуацією та забезпечити безпеку для себе та інших осіб.

Список бібліографічних посилань

1. Магда О.О., Тунельний зір в екстремальній діяльності Національної поліції України / Збірник науково-практичних матеріалів конференції: «Актуальні проблеми сучасної науки і правоохоронної діяльності». Харків, 2017. С. 224-226. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/17_05_2017/pdf/119.pdf (дата звернення: 20.05.2024).

2. Власенко І. В., Шевченко Т. В. Врахування експлуатаційних якостей бронезилетів у службово-бойовій діяльності поліцейських // Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України : зб. наук. пр. Харків : ХНУВС, 2017. С. 70–75.

3. Банах С. М. Особиста безпека працівників правоохоронних органів, залучених до патрулювання : навчальний посібник / С. М. Банах, Ю. Р. Йосипів, М. Д. Курляк, В. М. Синенький та ін. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 272 с.

4. Магда О. О., Власенко І. В. Дослідження «тунельного зору» в стресовій ситуації в діяльності Національної поліції України / збірник наукових праць: «Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України». Харків, 2018. С.84-88. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/24_05_2018/pdf/20.pdf (дата звернення: 04.05.2024).

Одержано 20.05.2024

Вадим Олександрович ДЕМЧЕНКО,

курсант навчальної групи Ф2-203

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Наталія Валеріївна БОБРО,

доцент кафедри соціальних та

економічних дисциплін факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат соціологічних наук

ПРО ПИТАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

Одним із важливих завдань як для держави, так і для сфери освіти є формування громадянина-українця, котрий діє на основі єдиних суспільно-державних (національних) і загальнолюдських

цінностей, принципів любові і гордості за власну державу, її історію, мову, турботу про благо свого народу, здобутки та досягнення у сфері культури, економіки, науки, спорту, усвідомлення громадянського обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності та незалежності України [1]. Вирішення цих завдань можливо завдяки оновленню змісту виховної роботи у напрямку національно-патріотичного виховання. Тому обрана тема дослідження набуває особливого значення.

Багаторічна практика Харківського національного університету внутрішніх справ, була взята за модель, в якій акцент зроблено на патріотичному вихованні молоді як на організованому, планомірному та цілеспрямованому процесі засвоєння молоддю національних цінностей, традицій та норм культури. Зупинимося на найбільш знакових датах.

Так, День Державного Прапора України та День Незалежності України припадає на період проведення табірному збору першокурсників університету. Урочистий мітинг, підняття Державного Прапора України у супроводженні Гімну України, внесення прапора Університету, проходження урочистим маршем, спортивне свято, концерт – всі ці елементи святкового заходу мають значний виховний вплив на молодь. Святкування цих дат є вкрай важливим, адже виховують повагу до державної символіки, культурного та історичного минулого України. Саме сьогодні під українським Прапором, як і тисячоліття тому, наш народ знову захищає свою країну від російського ворога, який намагається знищити її, знищити нашу націю, культуру, історію [2].

У контексті формування та розвитку професійної ідентичності поліцейських важливого значення набуває дата святкування Дня Національної поліції України та складання Присяги працівника поліції. Останній характеризується тим, що курсанти та курсантки в цей день присягають вірно служити Українському народові, дотримуватися Конституції та законів України, втілювати їх у життя, поважати та охороняти права і свободи людини, честь держави, з гідністю нести високе звання поліцейського та сумлінно виконувати свої службові обов'язки відповідно до принципів верховенства права, дотримання прав і свобод людини; законності; відкритості та прозорості; політичної нейтральності; взаємодії з населенням на засадах партнерства [3].

Неможливо переоцінити значення великого Кобзаря в історії України, її культурі, мистецтві, літературі. У багатьох країнах йому встановлені пам'ятники, його твори перекладені майже на всі мови світу, його ім'ям названі навчальні заклади, театри, площі, вулиці,

населені пункти. Судження, що містяться у творчій спадщині Шевченка, нині набули особливої актуальності. Без особливого перебільшення поета можна вважати «батьком» української національно-державної ідеї, оформленої у традиційній для тогочасної цивілізованої Європи формі. Його поезія змогла не лише забезпечити «зв'язок часів» і поколінь, але й поклала початок перетворенню українців на європейську націю, рівну серед рівних.

На честь річниці від дня народження Кобзаря в університеті проводиться літературно-поетичний конкурс з декламуванням творів Великого Кобзаря. Читання та осмислення змісту творів поета допомагає у національно-патріотичному розвитку сучасної молоді. Особливо це відчувається сьогодні, коли в Україні триває війна. Безумовно, перемога у війні буде за Україною, бо українці генетично сильна нація. Як показує історичне минуле багато завойовників прагнули зламати та знищити предків українців, але так і не змогли. Зазначене підтверджується фрагментом поеми «Кавказ», в якому Великий Кобзар **пропрокує нам Перемогу:**

«І вам слава, сині гори,
Кригою окуті.
І вам, лицарі великі,
Богом не забуті.
Борітеся – поборете, Вам Бог помагає!
За вас правда, за вас слава
І воля святая!» [4].

Отже, поезія великого Кобзаря виходить за межі локального патріотизму та оспівування героїчного минулого. Вона будить національні почуття і дає бачення майбутнього українському народу, містить перестороги проти помилок, здійснених на шляху до соціального та національного визволення, на шляху до створення незалежної української держави.

День українського добровольця започатковано на знак вдячності нації своїм героям, які добровільно взяли на себе відповідальність захищати свою країну в часи випробувань та небезпек. В цей день в університеті проходять заходи, під час яких згадують усіх українських добровольців, які стали символом нескореності, героїзму та стійкості в усьому світі. Завдяки їхній силі та непохитності наша країна дає достойну відсіч ворогу та щодня наближається до Перемоги!. Рядки Ліни Костенко наймовірніше точно розкривають сутність боротьби, яку українці ведуть за свободу та справедливість:

«Ми воїни. Не ледарі. Не лежні.
І наше діло праведне й святе.

Бо хто за що, а ми за незалежність.

Отож нам так і важко через те» [5].

Традиційним святкуванням в університеті є День вшанування учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. В цей день організуються зустрічі з учасниками ліквідації наслідків аварії, проводяться круглі столи, кураторські години, лекції, під час яких розповідається про героїзм ліквідаторів Чорнобильської катастрофи, небезпеку використання атомної енергії, про наслідки, які ця подія принесла довкіллю та людям [6].

Міжнародний день рідної мови, що має на меті захист мовної та культурної багатоманітності, відіграє суттєву роль у національно-патріотичному вихованні молоді. Оскільки українська мова в усі часи є символом державності й незламності, джерелом натхнення та розвитку, саме через неї із покоління в покоління передається історичне, культурне та духовне надбання, той генетичний код, який не здолає жодний загарбник. Щороку у День української писемності та мови керівники підрозділів, науково-педагогічні працівники, молодь університету беруть участь у написанні Радіодиктанту національної єдності [2].

Основними мотивами, які спонукають молодь до волонтерської діяльності, є в першу чергу патріотизм, набуття нового досвіду в роботі з людьми, організації та проведенні різних соціальних проєктів. Зазначимо, що прямуючи до Перемоги, кожний в університеті робить свій внесок передаючи українським захисникам і захисницям на передову автомобілі, нову форму, генератори, продукти харчування, маскувальні сітки та багато іншого.

Підводячи підсумки, слід зазначити, що незважаючи на складні умови, в яких знаходиться наша країна, університет продовжує свою діяльність, зокрема виховну, яка спрямована на формування національної свідомості особистості, розвиток громадянської ідентичності молоді, готовності до захисту України, громадського сприяння безпеці та обороні України та підвищення престижу поліцейського.

Список бібліографічних посилань

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України». URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-cilovoyi-socialnoyi-programi-nacionalno-patriotichnogo-vihovannya-na-period-do-2025-roku-ta-vnesennya-zmin-do-deyakih-postanov-kabinetu-ministriv-ukraini> (дата звернення: 24.03.2024).

2. Харківський національний університет внутрішніх справ : офіційний сайт. URL: <https://univd.edu.ua/> (дата звернення: 24.03.2024).

3. Закон України «Про Національну поліцію». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 24.03.2024).

4. Шевченко Т. Г. Поезія у двох томах. – [Том 1]. – Київ «Веселка», 1988. – 264 с.

5. Освіторія Мадія. Пророчі вірші Ліни Костенко про Україну, війну і свободу. URL: <https://osvitoria.media/experience/lini-kostenko-92-yuyi-prorochi-virshi-pro-ukrayinu-vijnu-i-svobodu/> (дата звернення: 25.03.2024).

6. Бобро Н. В. Про формування позитивних традицій Харківського національного університету внутрішніх справ // Харківський національний університет внутрішніх справ: 20 років у статусі національного : міжнародна науково-практична конференція (м. Харків, 2 березня 2021р.). – С. 159-161.

Одержано 03.05.2024

Наталія Ігорівна ЄЛЬНІКОВА,

старший викладач кафедри українознавства факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5061-8226>;

Олександра Володимирівна ІСАЄВА,

курсантка групи Ф1-302

Харківського національного університету внутрішніх справ

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ЧОЛОВІКА ТА ЖІНКИ В УКРАЇНОМОВНОМУ МЕДІАПРОСТОРИ

Студювання гендерних особливостей комунікативної поведінки є актуальною сферою дослідження сучасних мовознавчих розвідок, адже комунікативна поведінка прямо пов'язана із соціальною поведінкою людини і відображає особливості індивідуальної і колективної комунікації. Одночасно з національними, суспільними, віковими, психоемотивними, паралінгвістичними характеристиками гендер є надважливою складовою у визначенні комунікативної поведінки. Сьогодні спілкування в інтернеті – невіддільна складова сучасного життя, своєрідний віртуальний різновид соціалізації значної частини суспільства незалежно від віку, гендерної позиції, професійного та соціального статусу. Спілкування в українськомовному медіапросторі відбувається здебільшого без візуального контакту, тому визначити гендерну приналежність можна лише на основі тієї інформації,

яку демонструє комунікант. Переважно така комунікація відбувається в неофіційній площині, що продукує появу нових мовленнєвих жанрів, власних мовних і текстових норм, зокрема правил організації тексту. Наукові розроблення в галузі гендерної лінгвістики уможливають визначення реальної гендерної приналежності співрозмовника, навіть якщо він приховує чи змінює особисту інформацію.

Перші дослідження гендерних відмінностей у зарубіжному мовознавстві з'явилися на початку ХХ століття. Активізація наукових гендерологічних розвідок в американському і європейському мовознавстві припадає на 60-і рр. ХХ ст., а в Україні – у 90-і рр. ХХ ст. Так, Л. Ставицька, Ю. Маслова, Т. Космеда, О. Малахова, О. Чуєшкова, Д. Тютюнник і ін. у своїх працях вивчали гендерні особливості мовознавчого спрямування питань комунікативної поведінки, розмежовуючи фемінну й маскулінну комунікативну поведінку. Науковиця Л. Ставицька визначала гендерні ознаки мовної картини як «сутнісні прояви пізнання світу крізь призму чоловічого і жіночого бачення, що інтегрують універсальні та національно специфічні ознаки, оприявлюють особливості номінативної та комунікативної діяльності чоловіків і жінок, а також вплив статі на мовну практику та мовну поведінку» [3, с. 30]. Під дефініцією «гендер» Л. Корнева розуміє «безперервний процес продукування суспільством відмінностей у чоловічих і жіночих ролях, ментальних та емоційних характеристиках, і врешті-решт – у мовленнєвій поведінці» [1, с. 107]. Відомим є факт, що в культурі кожного народу людська поведінка розмежовується залежно від її статі, призначаючи їй особливу роль або манеру поведінки, тому «бути чоловіком чи жінкою – значить, слідувати певним соціальним експектаціям, пред'явленим соціумом на основі «правила статі»» [2, с. 224].

Досліджуючи комунікативну поведінку чоловіків і жінок в українськомовному медіапросторі, ми звернули увагу на те, що чоловік, який вступає в комунікативний акт із жінкою, намагається зайняти позицію лідера. Водночас події останніх років в Україні навчили жінку не підкорюватися чоловічій владі, а тому, окрім реплік-реакцій, жінки полемізують із чоловіками, доводячи свою позицію, у мовленні комунікантів у такому випадку превалюють негативно-конотативні мовні одиниці. На синтаксичному рівні негативні емоції транслюються через спонукальні, окличні, питальні речення. Загалом мовлення чоловіків в українськомовному медіапросторі містить репрезентативи (здебільшого мовленнєвий акт прогнозування), директиви (побажання й поради) та комісиви (мовленнєвий акт обіцянки).

Комунікативна поведінка жінки в ситуації вербальної агресії актуалізує стаття адресата через навішування оцінних тверджень із

позиції невідповідності гендерним нормам, закріплених у суспільстві. Під час конфліктної ситуації жінки за допомогою інвективної лексики репрезентують особливості зовнішності адресата. На лексичному рівні жінки більш схильні безпосередньо вербалізувати емоції, застосовуючи для цього більш розвинений лексикон, ніж чоловіки. Прагнення чоловіків домінувати простежується через використання пейоративної лексики.

Отже, комунікативна поведінка чоловіка й жінки в українськомовному медіапросторі відрізняється. Під час спілкування вони не завжди дотримуються загальноновизнаних комунікативних норм. Гендерна своєрідність комунікативної поведінки чоловіка та жінки в природних ситуаціях спілкування опосередковані позамовними й соціокультурними чинниками.

Список бібліографічних посилань

1. Корнева Л. М. Гендерний аспект комунікації. Філологічні науки: зб. наук. праць. Вип.13. Полтава. 2013. С. 106–113.
2. Маслова Ю. П. Мовна реперзентація гендеру. Наукові записки. Серія Філологічна. Острог : Вид-во НаУ. Острозька академія. 2009. Вип. 12. С. 224–233.
3. Ставицька Л. Мова і стаття. Критика. 2003. № 6. С. 30.

Одержано 02.06.2024

Наталія Ігорівна ЄЛЬНІКОВА,

старший викладач кафедри українознавства факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5061-8226>;

Анжела Ігорівна СТЕЦЮК,

курсантка групи Ф1-104

Харківського національного університету внутрішніх справ

ІНШОМОВНА ЛЕКСИКА В МОВЛЕННІ КУРСАНТІВ-ПРАВООХОРОНЦІВ

Ефективність професійної діяльності майбутніх правоохоронців визначається передусім високим рівнем культури, опануванням мовних норм, умінням орієнтуватися в різноманітних комунікативних ситуаціях. Особливої значущості мовлення співробітників поліції набуває тому, що їхня діяльність має підвищений ступінь відповідальності, адже прямо пов'язана з інтерпретацією правових норм, тлумаченням різноманітних інструкцій, документів, що можуть містити

чималу кількість іншомовної лексики. Сучасні працівники правоохоронних органів повинні оцінювати суспільні й економічні явища, брати участь у вирішенні правоохоронних завдань, ухвалювати обґрунтовані рішення, поєднувати високий професійний рівень з моральністю та культурою, мати гнучке мислення й здатність до конструктивного спілкування. Інтеграція України в європейський і світовий освітні простори відіграє важливу роль у реформуванні змісту освіти вищих навчальних закладів. У юридичних вишах це проявляється через навчальні плани та програми щодо розвитку ключових компетенцій здобувачів вищої освіти, у створенні механізмів для їхнього ефективного розвитку. Впровадження нових освітніх стандартів потребує інноваційних форм, методів і технологій, що забезпечать підвищення якості професійної підготовки, формування особистісних і професійних якостей, розвиток комунікативної компетенції, зокрема іншомовної комунікаційної компетенції курсантів-правоохоронців, що й зумовлює актуальність цього дослідження.

Доцільність використання іншомовної лексики, її роль і місце в словниковому складі української мови, функції, причини запозичення ставали предметом вивчення таких учених, як О. Потебня, Л. Булаховський, І. Білодід, В. Русанівський, М. Жовтобрюх, М. Кочерган, О. Пономарів, О. Тараненко, Л. Лисиченко, О. Стишов, О. Мороховський, П. Селігей, Н. Юрійчук, І. Гальчук, Н. Гудима, В. Сімонок, Р. Белл, Д. Лотте, У. Вайнрайх й ін. Іншомовну лексику досліджували на класифікаційних рівнях, демонструючи історію адаптування запозичень із різних мов (латинської, грецькою, тюркських, романо-германських й ін.).

Упродовж багатьох десятиліть науковці дискутують щодо доцільності використання іншомовних слів, їхньої ролі в словниковому складі української мови, причин запозичення. Запозиченням називають лексему, що з'являється й асимілюється в мові-реципієнті з мови-донора, відтворюється в словниках як результат економічної, політичної та культурної взаємодії народів. Серед причин потрапляння іншомовних слів в українську мову називають як мовні, так і позамовні фактори. Мовні чинники появи запозичень зумовлені необхідністю поповнення, створення неіснуючої лексико-тематичної групи разом із перенесенням відповідних понять; потребою семантичної локалізації відповідного слова; усунення багатозначності [2, с. 63]. Позамовні фактори вживання іншомовної лексики спричинені розвитком економічних і культурних відносин України з іншими країнами, змінами в політичному векторі нашої держави; відтворенням пересічними українцями стилю життя іноземців; маніфестацією освіченості або унікальності, осучаснення.

Співвідношення між запозиченими та корінними словами у різних мовах неоднакове. Українська мова містить приблизно 10% запозичень у своєму словнику [4, с. 25]. Слова, які запозичені з інших мов, не завжди відповідають фонетичним законам української мови.

Надмірне використання іншомовних слів ускладнює сприйняття мови, перетворює її на жаргон і порушує її систему. Тому мова поступово очищується від непотрібних запозичень. Свідоме прагнення уникнути запозичень у мові і позбутися їх називається пуризмом [3, с. 64]. Мовознавець Ю. Шевельов зауважував, що «треба використовувати внутрішні мовні ресурси, а передусім ресурси незіпсованої народної мови», та, як писав Шевельов, «про те, як далеко слід йти в цьому напрямі, думки розбігалися» [5, с. 110].

Майбутнім правоохоронцям важко орієнтуватися в потоці нових слів, зрозуміти їхнє значення, доцільність використання. Процес опанування іншомовної лексики вимагає студіювання мовних норм, особливостей професійної комунікації. На жаль, у сучасному суспільстві загалом і в правоохоронній діяльності зокрема спостерігається зниження рівня культури мовлення. Курсанти-правоохоронці припускаються типових помилок у використанні іншомовних слів, що пояснюється неточним слововживанням. Так, подекуди плутають слова *декваліфікація* (утрата кваліфікації, спеціальних знань, досвіду) і *дискваліфікація* (усунення від обов'язків як покарання за провину), *еміграція* (виїзд за кордон) й *імміграція* (в'їзд іноземних громадян), *компанія* (група людей) і *кампанія* (заходи, спрямовані на досягнення мети).

Необізнаність в запозиченнях може спричинити мовленнєву надлишковість – уживання в одному реченні іншомовного слова й українського, тотожного за значенням. Тому важливо, щоб курсанти-правоохоронці знали не лише на термінології, але й правильно інтерпретували контекст, у якому вона вживається. Розуміння правильного застосування іншомовних термінів в різних ситуаціях є важливим аспектом їхньої професійної підготовки. Також потрібно враховувати можливі відмінності в тлумаченні термінів у різних юрисдикціях або міжнародних контекстах [1, с. 14–15]. Запобіганню таких помилок сприяє робота курсантів і викладача з різнотипними словниками, аналіз текстів, що містять типові помилки.

Для курсантів-правоохоронців уміння застосовувати іншомовну лексику може бути ключовим у взаємодії з колегами з інших країн або участі в міжнародних операціях, а також може допомогти вивчати й аналізувати міжнародний досвід у сфері правопорядку. Засвоєння термінології, що використовується у міжнародних документах і

конвенціях, дозволить майбутнім правникам бути більш компетентними в роботі зі світовим співтовариством у сфері права та правопорядку.

Використання іншомовної лексики в мовленні курсантів-правоохоронців відображає сучасні тенденції у сфері правопорядку та правознавства. Зокрема це стосується запозичень з англійської мови, яка вважається мовою міжнародного спілкування. Така лексика містить терміни, які використовуються у міжнародних конвенціях, угодах, а також в практичній роботі зі співробітниками інших країн або міжнародних організацій. Крім того, іноземна лексика може бути використана для позначення сучасних технологічних або наукових досягнень, які застосовують у правоохоронній діяльності.

Отже, іншомовна лексика в мовленні курсантів-правоохоронців відіграє важливу роль. Застосування іншомовної лексики є запорукою успішного міжнародного співробітництва та співпраці з іншими країнами у сфері правопорядку та боротьби зі злочинністю. Проте надважливим для правоохоронців є розуміння і використання державної мови, оскільки вони взаємодіють з громадськістю своєї країни та відстоюють її інтереси.

Список бібліографічних посилань

1. Гріднева Л. М. Формування іншомовної комунікативної компетенції майбутніх працівників правоохоронних органів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти»; Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Луганськ, 2010. 20 с.

2. Селігей П. О. Питоме і чуже в українській термінології: гармонія чи конфлікт? Вісник НАН України. 2007. № 9. С. 20–28.

3. Селігей П. О. Пуризм у термінології: український досвід на європейському тлі. Мовознавство. 2008. № 1(січ.– лют.). С. 63 – 65.

4. Сімонок В. П. Лексико-семантична рецепція іншомовної лексики в українській мовній картині світу: дис...д-ра філол. наук : 10.02.01.Харків, 2001. 478 с.

5. Шевельов Ю. Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900–1941): Стан і статус. Чернівці: «Рута». 1998. 208 с.

Одержано 31.05.2024

Олена Леонідівна ЖУРАВСЬКА,

курсантка групи ФЗ-104

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Олена Борисівна ОВЕРЧУК,

старший викладач кафедри українознавства факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат філологічних наук

ІСТОРІЯ ЯК ШЛЯХ ДО НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

На тлі глобалізації, сучасних загроз та інформаційних викликів, перед якими опинилися українці в умовах повномасштабного вторгнення російської федерації, особливої актуальності набуло вивчення питання національно-патріотичного виховання молоді та його ролі у формуванні розуміння ідентичності українського народу, самосвідомості, патріотизму. Процес формування української політичної нації, готової захищати свою батьківщину, стійких патріотичних поглядів не можливий без популяризації української історії та національних традицій. Адже використання історичного досвіду й знань, як основи для національно-патріотичного виховання, є не тільки ключовим елементом зміцнення національної свідомості, формування громадянської відповідальності, збереження культурної спадщини та мови, а й обов'язковою умовою створення злагодженого суспільства, гарантом соціальної стабільності та національної безпеки.

Історія – це не просто наука про минуле людства, процеси й закони суспільного життя. Історія – це невичерпне джерело цікавих розповідей і повчальних уроків, шлях до розуміння своєї нації та самого себе, як її частини, врешті-решт, історія – це не тільки наше минуле, а й наше майбутнє. Вивчення історії – багатоплановий і складний процес, який допомагає молодому поколінню вдумливо аналізувати минуле, виділяти ключові моменти, осмислювати причинно-наслідкові зв'язки, пам'ятати визначні дати та їх уроки, визначати цінності й здобутки, які вплинули на формування нас як нації (наприклад, революційні зміни 2013–2014 рр. продемонстрували готовність молодого покоління відстоювати національні цінності та українську державність).

Історія, як спосіб фіксації досвіду, зберігання духовного надбання, відіграє вирішальну роль у формуванні національно-патріотичного світогляду молоді. Героїчні факти минулого стають не лише

частиною історії, а й настановою на власні життєві вибори. Адже розуміння власного національного ідентитету сучасним поколінням не можливе без усвідомлення уроків минулого. Так, особливу роль в історичному вихованні молоді відіграють національні герої. Вони є прикладами любові, самовідданості й жертвовності. Знання про визначних постатей і події за їх участі, які містять розповіді про тих, хто оберігав свою націю в найважчі часи, мотивують сучасних українців, до громадських ініціатив, захисту суверенітету та незалежності нашої держави, що особливого звучання набуває в умовах війни з росією.

Історія, як джерело культурної спадщини, впливає на формування національного самоусвідомлення. Вивчення традицій, звичаїв і мови, з одного боку, допомагає молодим українцям зрозуміти корені свого народу та його унікальність, зберегти національний дух, ціннісні орієнтації, що передаються від покоління до покоління протягом тривалого часу, з другого, розвиває в молоді відчуття відповідальності за майбутнє нації. І тут важливим є розуміння помилок минулого, що дозволяє уникати їх у сучасному суспільстві, створюючи підґрунтя для стабільного розвитку й підтримки української культури та національних цінностей.

Зважаючи на важливість історичної складової в національно-патріотичному вихованні молоді, хочемо запропонувати декілька рекомендацій, що допоможуть вдосконалити всю систему виховання. По-перше, інтеграція історичних тем у навчальні програми, тобто забезпечення належного представлення історичного матеріалу, особливо того, що найбільше ілюструє факти національної ідентичності й культурної спадщини, у шкільних та університетських курсах; проведення історичних конференцій, семінарів, таборів і впровадження історичних проєктів із метою обміну досвідом між молоддю та історичними експертами. По-друге, використання інтерактивних ресурсів для популяризації історичних знань. Вебсайти, мобільні додатки, віртуальні екскурсії розраховані на велику аудиторію й надають доступ до історичної інформації в будь-який час та в будь-якому місці, що дозволяє молоді самостійно вивчати історію, спілкуватися з експертами та іншими зацікавленими особами. Також важливим для пізнання історії своєї країни та розуміння її цінності є розвиток і фінансування з боку держави музеїв, архівів, інших установ, що забезпечують зберігання артефактів, унікальних документів, інформації про минуле тощо.

Отже, в умовах військової агресії росії проти України історія перестає сприйматися лише як наукова дисципліна, вона стає важливим чинником у процесі національно-патріотичного виховання,

формування загальнонаціональної ідентичності, зростання рівня патріотизму молоді. За допомогою історії отримується можливість не лише долучитися до спадщини своєї нації, а й активно сприяти її розвитку, вдосконаленню, підтримувати й передавати у спадок наступним поколінням національні цінності.

Одержано 08.05.2024

Олена Леонідівна ЖУРАВСЬКА,

курсантка групи Ф3-104

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Олена Борисівна ОБЕРЧУК

старший викладач кафедри українознавства факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат філологічних наук

ПРОБЛЕМА РОМАНТИЗАЦІЇ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Сьогодні, коли Україна опинилася в умовах військового протистояння, викликаного російською агресією, перед суспільством постала гостра проблема сприйняття війни та її наслідків. На жаль, в деяких мас-медіа, Інтернеті, соціальних мережах спостерігається тенденція до розповсюдження романтичних уявлень про війну з росією, через що громадськість не розуміє її реальних наслідків для суспільства, держави та її економіки, що становить серйозну загрозу. Саме тому проблема романтизації сприйняття військових конфліктів є досить актуальною й потребує ретельного вивчення.

Романтизація конфліктів – це процес, за якого конфлікт або війна, переважно за допомогою медійних засобів, літератури чи історії, подаються як щось героїчне, романтичне або благородне. Таке спотворене уявлення про справжні наслідки й характер конфлікту змінює його сприйняття та впливає на реакцію та поведінку людей.

В українському суспільстві романтизації війни сприяє низка чинників, що традиційно склалися в нашій культурі, серед яких можна виокремити історичний контекст, художню літературу, засоби мас-медіа та політичну ситуацію. Наприклад, в історії України та українській літературі війна, як правило, романтизується, сприймаючись як національний епос, героїчне випробування та символ боротьби за волю. Так, події Козацької ери й визволення від іноземних пануваль, часи Першої та Другої світових війн, відстоювання незалежності

України в останні десятиліття розглядаються як періоди опору та національного відродження, стають частиною колективної пам'яті українців. В українській літературі історичної й воєнної тематики також переважають образи романтичних воїнів, що є символами національного героїзму та жертвовності. Як бачимо, історична пам'ять, літературні твори та колективна свідомість сприяють створенню романтичного образу війни та відданості нації. Проте тут важливо розуміти, що романтизація війни не повинна відбирати увагу від реальних подій і трагедій людства, пов'язаних зі збройними конфліктами, а також важливості миру й дипломатичних зусиль у вирішенні конфліктів.

У сучасному світі у формуванні уявлень та переконань, зокрема й щодо війни, значну роль відіграють мас-медіа, оскільки останні не тільки інформують громадян про важливі події, а й впливають на їх сприйняття. Так, вплив медійних засобів на романтизацію війни в Україні сьогодні є незаперечним. Наприклад, висвітлюючи події війни, мас-медіа часто ставлять акценти на героїчних вчинках воїнів, підкреслюють їхню відданість і мужність. Новинні звіти, репортажі, а також інтерв'ю з ветеранами війни показують військових як справжніх патріотів і захисників України. Медіа також використовують різні військові терміни, символи та мовні конструкції, що асоціюються з патріотизмом та героїзмом. Це зміцнює позитивне ставлення до військових операцій та робить їх більш прийнятними для суспільства.

Політична ситуація також має чималий вплив на романтизацію війни. У періоди конфліктів або загострення міжнародних відносин політичні лідери використовують контроверсійну тему романтизації війни з метою активізації громадської підтримки й легітимізації військових дій. Уряди переважно за допомогою засобів масової інформації визначають спосіб сприйняття конфлікту громадськістю, формують уявлення про військові дії та певний образ ворога, впливають на готовність громадян підтримувати військові операції. Це, з одного боку, сприяє створенню романтичних уявлень про війну й може, призвести до її ідеалізації, сприйняття конфлікту як благородного та необхідного, а з іншого, – до критичного аналізу та відмови від підтримки військових дій.

Отже, проблема романтизації війни в Україні сьогодні потребує особливої уваги й обґрунтованих рішень, оскільки впливає не тільки на сприйняття військових конфліктів, а й суспільний дискурс. Історичний контекст, медіа та політична ситуація в Україні, як країні, що має значний досвід військових конфліктів і боротьби за свою незалежність, взаємодіють у формуванні романтичних уявлень про війну. Історичні стереотипи героїчних подвигів та боротьби за свободу,

політичні сили, пропаганда й інформаційні війни впливають на сприйняття війни в суспільстві, створюють ідеалізований образ військових дій та героїв, що борються за національні інтереси. Проте важливо пам'ятати, що романтизація війни може приховувати реальну загрозу, пов'язану зі збройними конфліктами, та не повинна сприйматися як норма чи позитивне явище. Необхідно працювати над зменшенням впливу пропаганди та політичних маніпуляцій на сприйняття війни громадськістю, збереження об'єктивності й критичного мислення в суспільстві.

Одержано 16.05.2024

Наталія Миколаївна КОЛЕСНИК,

курсантка групи 101 факультету № 4

Харківського національного університету внутрішніх справ;

Інна Миколаївна ГОЛОПИЧ,

доцент кафедри українознавства факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат педагогічних наук, доцент;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1831-9752>

БАР'ЄРИ У ПРОФЕСІЙНОМУ СПІЛКУВАННІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Професійне спілкування поліцейських є складним багатоплановим процесом, і його реалізація вимагає належного рівня комунікативної компетентності. Однак, спілкування поліцейських з керівниками, колегами, зі службовими особами та різними категоріями громадян, не можна зводити лише до комунікаційного зв'язку, оскільки передавання інформації є лише однією ланкою побудови професійних відносин, а підвищення ефективності ділової взаємодії та досягнення належного успіху в професійній діяльності залежить від багатьох об'єктивних і суб'єктивних факторів.

Професійна діяльність правоохоронців ґрунтується на вмінні правильно формулювати та передавати чітко поставлені цілі й завдання.

До цілей професійного спілкування поліцейських відносять:

- підтримання законності й правопорядку;
- забезпечення громадської безпеки та прав;
- правове виховання громадян;
- формування позитивного іміджу поліції.

Під час професійного спілкування нерідко виникають проблеми, які стосуються неправильного сприйняття інформації, або її «перекручування». Отже, для підвищення ефективності комунікації, поліцейські повинні знати, що в спілкуванні існують певні бар'єри.

Дослідники психолінгвістики вважають, що в процесі спілкування на заваді порозумінню між співрозмовниками можуть ставати такі мовні бар'єри: семантичний, стилістичний, фонетичний. Наявність семантичного бар'єра в спілкуванні виникає через явище полісемії в мові, а також різниці в словниковому запасі співбесідників. Стилiстичний бар'єр виникає тоді, коли форма подачі інформації не відповідає змісту повідомлення, не є чіткою та структурно продуманою. Фонетичний бар'єр обумовлений особливостями мовлення людини (погана дикція, помилки у наголосах, вживання слів паразитів).

У процесі нашого дослідження, було проведено опитування поліцейських, під час якого з'ясувалось, що наряду з мовними чинниками існують ще й інші бар'єри у спілкуванні. На запитання «Що заважає ефективному професійному спілкуванню поліцейського із громадянами?» було отримано такі відповіді:

- 1) заважають складні умови праці, виснаженість, стреси;
- 2) конфліктні ситуації, у яких громадяни поведуться агресивно, виявляють зневажливе ставлення до правоохоронців;
- 3) порушення законів як громадянами так і самими поліцейськими (спілкування не державною мовою, вживання вульгаризмів);
- 3) різниця в освітньому рівні й кваліфікації (пересічні громадяни не завжди розуміють термінологію, яку використовують у своєму мовленні правоохоронці).

Отже, поліцейські під час професійного спілкування з колегами й різними верствами населення можуть стикатися з чинниками, які заважають ефективній комунікації. Тому працівники правоохоронних органів повинні надавати мові й стилю спілкування особливого значення, вивчати функції та різні його аспекти, щоб підвищувати рівень комунікативної компетентності, який сприятиме результативному виконанню службових обов'язків.

Одержано 22.05.2024

Ксенія Володимирівна КОНОВАЛОВА,

курсантка групи 201 факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ;

Вікторія Анатоліївна ПЕРЦЕВА,

доцент кафедри українознавства факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат філологічних наук, доцент;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5203-761X>

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ ЯК ОДНА З АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ЕКОЛОГІЇ МОВИ

Основою мовної політики держави повинна бути екологія мови, пов'язана з вивченням факторів, які негативно впливають на розвиток і використання мови, з дослідженням шляхів і способів збагачення мови і вдосконаленням практики мовного спілкування у сфері освіти, права, в діяльності засобів масової комунікації. Стан національної мови, поготів – мови державної – показник розвитку суспільства, адже мова не лише відображує, але й формує мислення, регулює поведінку, міжособистісні та міжкорпоративні стосунки, є універсальним інструментом управління, виховання тощо.

Особливу роль мова грає у формуванні ідеології, тобто світогляду суспільства, зокрема національно-патріотичної ідеї та тих сакральних цінностей і символів, без яких не може розвиватися й просто довго існувати жодна держава, жодна нація. Колосальне значення мови як знакової системи і мовлення як реалізації цієї системи в житті суспільства спонукає науковців до відстеження процесів, що відбуваються в сучасній мовній практиці суспільства.

У теперішньому світі можна упевнено виокремити кілька факторів, що негативно впливають на розвиток мови. По-перше, це інтернет і ЗМІ. Сучасні інформаційні технології мають величезне, навіть визначальне значення у функціонуванні суспільства XXI століття. Завдяки новим інформаційним каналам, насамперед глобальній мережі «Інтернет», циркуляція інформаційних потоків стає більш динамічною. Зараз очевидно, що мова виконує свої функції тим краще, чим досконаліше її реалізація в засобах масової інформації. Якщо ще кілька десятиків років тому мова газет, журналів, радіо- й телемовлення вважалася прикладом нормативності й була такою в сприйнятті населення, то зараз, за спостереженнями фахівців, у нашу свідомість впроваджується інша модель. Преса й телебачення «заговорили мовою вулиці», про що свідчить широке використання вульгаризмів і просторіччя. До того ж такі слова вживаються не лише в «жовтих»

ЗМІ, але й в газетах і на телеканалах офіційного рівня. Використання зниженої лексики стало проявом моди у сучасній журналістиці, а через ЗМІ цей вияв «осучаснення» впроваджується в суспільстві. Отже, у молодого покоління поступово складається враження, що говорити «просто» й «ненормативно» можна, тому що так говорять успішні представники політичних, владних і бізнес-структур. Це викликає осуд не лише лінгвістів, культурологів, але й багатьох небайдужих до розвитку мови людей. Теле-, радіоведучі й журналісти прагнуть зробити свою мову неформальною, не піклуючись про дотримання мовних норм і правил службового мовного етикету, про мовні права адресата. У бажанні епатувати, притягнути до себе увагу представники ЗМІ не замислюються, що здійснюють негативний вплив не лише на мовну культуру, а й цілком на стан сучасної мови.

По-друге, це іншомовні запозичення (насамперед з англійської мови). Проблема полягає в тому, що в сучасному суспільстві помітно трансформувалися критерії до використання запозичених слів, що дозволяють збагатити українську мову й урізноманітнити вираження думок і почуттів. З одного боку, позитивним моментом є те, що в результаті процесів глобалізації англійська мова, як мова міжнародного спілкування, стає доступною великій кількості людей, проте не в тому випадку, коли наявний у рідній мові відповідник не обґрунтовано підміняється іншомовним. Виникає питання, чому сучасні підлітки вибирають англійське слово «easy» замість «легко», «сорян» (від англ. «sorry») замість «перепрошую», «пикча» («picture» – малюнок, зображення), «епикфейл», «хардкор», «фейс» тощо.

По-третє, жаргонізація мови. Зазвичай, жаргон поширюється через прагнення окремих груп людей певним чином відособити або навіть приховати від суспільства деякі сторони свого життя й діяльності. За межами побутової сфери вживання жаргонів має бути обережним і мотивованим спеціальними цілями.

По-четверте, розтабування брутальної лексики й лайки. Однією з негативних рис сучасної мови є проникнення ненормативної лексики, лайки в усі сфери спілкування. Проблема активізації нецензурної лексики в сучасній мові небезпечна й межує з проблемою мовної вульгаризації, грубої примітивності у вираженні думок.

Отже, проблема культури мови надзвичайно актуальна нині, зокрема через помітні зміни умов функціонування сучасної мови:

- трансформувався склад учасників масової комунікації (за віком, освітою, поглядами);
- майже зникла офіційна цензура, мова й мовлення стали більш відкритими, невимушеними, кулуарними;

- різноманітність ситуацій спілкування призвела до зміни характеру спілкування, переважає мова спонтанна, заздалегідь не підготовлена.

Таким чином, екологія мови повинна на сьогодні не лише виявляти слабкі місця в суспільно-мовній практиці й формулювати відповідні рекомендації для суб'єктів мовної політики, але й виявляти, фіксувати й пропагандувати успішні результати мовної творчості письменників, журналістів, політичних діячів тощо. У цьому сенсі, на нашу думку, цілком лінгвоекологічними є, наприклад, словники синонімів, паронімів, епітетів, словники професіоналізмів і термінів, словники фразеологізмів і афоризмів, словники мови окремих поетів тощо. У таких спеціальних виданнях міститься величезне мовне багатство, яке треба використовувати не лише професійним комунікаторам, але й усім культурним людям взагалі.

Одержано 11.05.2024

Ivan Andriovych KONONENKO,

cadet of group 201, faculty № 4

Kharkiv National University of Internal Affairs;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-3278-7084>

Scientific adviser:

Larysa Serhiivna SAZANOVA,

Kharkiv National University of Internal Affairs

senior lecturer of the department

of foreign languages of faculty № 4

PATRIOTIC EDUCATION OF YOUTH AS A STATE POLICY

The aggression of the Russian Federation against Ukraine affected all spheres of the Ukrainian society. In the 21st century, after many years of peaceful life and development, Ukraine once again faced the war on its territory, which actualized the importance of national patriotic education as a priority direction of the state and society, regarding the development of national consciousness based on state social values (identity, will, unity, dignity, independence), formation of a sense of patriotism, respect for the Constitution and laws of Ukraine [1].

The idea of strengthening Ukrainian statehood, formation of patriotism and affirmation of national values is the basis of the system of national patriotic education of youth. At the current stage, when the country is in a state of war, the primary priority is to educate young people

in the spirit of patriotism, love and respect for their Motherland, and conscious readiness to defend it.

Patriotism is a socio-historical phenomenon that has specific manifestations in different historical eras. The word "patriotism" (from "partis") is of Greek origin, in translation it means "motherland, fatherland" [2].

In June 2015 the Ministry of Education and Science of Ukraine developed the Concept of national-patriotic education of children and youth and methodical recommendations for its implementation in general educational institutions, and on October 13, 2015. Decree of the President of Ukraine No. 580/2015 "On the strategy of national-patriotic education of children and youth for 2016-2020" was issued.

These documents draw attention to the fact that when there is a direct threat of Ukraine losing its state independence, there is an urgent need to rethink what has been done and implement systemic measures aimed at strengthening the patriotic upbringing of children and youth.

Now, more than ever, we need new approaches and ways to educate patriotism as a feeling and as a basic personality quality. It relates to: integration processes taking place in Ukraine; Eurocentricity; the awakening of civil and public initiative, the emergence of various civil movements; dissemination of volunteer activities.

The goal of patriotic education is specified through a system of the following educational tasks:

- affirmation of patriotic values, beliefs and respect for the cultural and historical past of Ukraine in the consciousness and feelings of the individual;

- fostering respect for the Constitution of Ukraine, Laws of Ukraine, state symbols;

- increasing the prestige of military service, and hence cultivating the attitude towards the soldier as a defender of the homeland, a hero;

- awareness of the relationship between individual freedom, human rights and patriotic responsibility;

- promoting the acquisition of patriotic experience by children and youth on the basis of readiness to participate in the processes of state formation, the ability to determine the forms and methods of their participation in the life of civil society, communicate with social institutions, authorities, the ability to comply with laws and protect human rights, the readiness to take responsibility, the ability to resolve conflicts in accordance with democratic principles;

- formation of a tolerant attitude towards other peoples, cultures and traditions;

- affirmation of humanistic morality as the basic foundation of civil society;
- cultivation of the best features of the Ukrainian mentality: hard work, freedom, justice, kindness, honesty, careful attitude to nature;
- formation of speech culture;
- encouraging a growing personality to actively oppose Ukrainian phobia, immorality, separatism, chauvinism, fascism [3].

Analyzing the main features of national patriotic education, it should be noted that it should be systematic, continuous and long-term. This work should be carried out starting from preschool educational institutions and continue till the graduation from universities. Special attention should be paid to preschool education, the period of education in primary and secondary school, since it is during this period that the moral and ethical foundations of the individual are laid.

Patriotic education is an integral part of the state policy of most countries of the world. At the same time, key attention is paid to state symbols, language, national printed products, audio and video productions, national heroes, key historical events, historical and cultural heritage and the system of state propaganda.

The popularization of Ukrainian history and national traditions is one of the directions of patriotic education. It is the popularization of the Ukrainian language, history and national traditions, implementation of the state memory policy. One of the most effective and efficient mechanisms for the implementation of state policy is the formation and actualization of national 'places of memory' (significant historical events, figures, artifacts) which help establish a connection with the past events [4, p.53].

A very important symbol in the USA is the state flag. There is both administrative and criminal liability for its disrespecting. In France and Germany considerable attention is paid to the state language, their legislation strictly regulates the use of foreign languages and audio-visual productions in a non-state language. In Denmark, the ethical standards of society are clearly defined. In Christian countries they live according to the commandments of the Bible, in Muslim countries– according to the Koran. In China, North Korea, Cuba, and Vietnam there is a rather harsh state propaganda. There is a rather powerful system of patriotic education in Israel that is forced to survive in a hostile environment. Therefore, special attention is paid in this country to military and patriotic education.

Love for the native country is inculcated here from a young age, and skills of behavior in conditions of emergency or war, critical thinking in order to counteract enemy fakes, skills of initial military training are also formed. In Israel, the entire population of the country must be ready to

fight back against the aggressor. All citizens of the country who have reached the age of 18 are subject to conscription. Israeli women are also successfully completing their military service.

References

1. Natsionalno-patriotychnе vykhovannia uchnivskoi molodi v umovakh voiennoho stanu. International public organization "International Congress for the Protection of Human Rights and Freedoms "World". URL: <https://congress-world.com/naczialno-patriotychnе-vykhovannya-uchnivskoyi-molodi-v-umovah-voyennogo-stanu/>

2. Hamidrak Kh. Suchasni pidkhodi do formuvannya gromadyansko patriotichnogo vikhovannya shkolyariv. URL: <https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/87-natsionalno-patriotychnе-vykhovannia-ditei-ta-uchnivskoi-molodi-v-umovakh-modernizatsiinykh-suspilnykh-zmin-15-travnia-2018-r/119-suchasni-pidkhodi-do-formuvannya-gromadyansko-patriotichnogo-vikhovannya-shkolyariv>

3. Natsionalno-patriotichne vihovannya ditey ta molodi. Institute of Modernization of the Content of Education. URL: <https://imzo.gov.ua/osvita/pozashkilna-osvita-ta-vihovna-robota/natsionalno-patriotichne-vihovannya-ditey-ta-molodi/>

4. Chupiy L., Sira O. Osoblyvosti rozvytku natsionalno-patriotychnoho vykhovannia molodi v umovakh rosiiskoi povnomashtabnoi ahresii. URL: https://dismp.gov.ua/wp-content/uploads/Simejna_molodizhna_politika_-2-46-57.pdf

Received 11.06.2024

Христина Вікторівна ЛИСАК,

студентка групи 41Бд-СОіст 4 курсу

Житомирського державного університету імені Івана Франка

Науковий керівник:

Іван Васильович КОВАЛЬЧУК,

доцент кафедри історії України

Житомирського державного університету імені Івана Франка,

кандидат історичних наук

ФАКТОРИ, ЩО ПРИЗВЕЛИ ДО АВАРІЇ НА ЧОРНОБИЛЬСЬКІЙ АЕС

Анотація: *Тема аварії на Чорнобильській АЕС залишається актуальною навіть через багато років після події. Вона стала однією з найбільших ядерних аварій в історії, яка мала серйозні наслідки для*

людей, навколишнього середовища та суспільства в цілому. Хоча минуло багато часу з моменту аварії, наслідки її продовжують впливати на життя людей, особливо на тих, хто проживає в районах, що постраждали. Тому дослідження факторів, що призвели до однієї з найбільших ядерних катастроф ХХ є досить важливим аспектом саме в історичному плані. Адже, вивчення історії полягає у тому, щоб не допустити помилок минулого.

Ключові слова: аварія, АЕС, катастрофа, реактор, СРСР, фактори, Чорнобиль.

Тема Чорнобильської катастрофи є актуальною з кількох причин. По-перше, люди, які проживають в зоні впливу аварії, а також рятувальники та працівники Чорнобильської АЕС, продовжують відчувати наслідки радіаційного опромінення на своє здоров'я. Це створює потребу в подальшому медичному спостереженні, допомозі та дослідженнях. По-друге, чорнобильська катастрофа ретельно вивчалася, щоб взяти на увагу висновки та запобігти подібним аваріям у майбутньому. Це підвищує актуальність обговорення безпеки ядерної енергетики та ризиків, пов'язаних з експлуатацією ядерних електростанцій. По-третє, Чорнобильська аварія мала серйозний вплив на довкілля, і наслідки цього можуть залишатися актуальними протягом десятиліть. Забруднення ґрунту та води радіоактивними речовинами може мати довгострокові наслідки для екосистем та здоров'я людей. По-четверте, подія викликала евакуацію тисяч людей, порушивши їхнє життя та спричинивши соціальну дезорієнтацію. Потреба у підтримці та допомозі для тих, хто постраждав від аварії, залишається актуальною.

Причини та події, що спричинили аварію на 4-му блоку Чорнобильської АЕС, залишаються об'єктом уваги через розміри її наслідків для здоров'я людей, навколишнього середовища та економіки нашої країни, а також в контексті сьогодення та майбутнього атомної енергетики у всьому світі.

Варто зазначити, що обговорювана проблема має не лише технічний аспект, але й значною мірою політичний та економічний характер.

Безпосередніми причинами аварії стали нейтронно-фізичні та конструктивні особливості реактора РБМК, а також помилкові дії персоналу, що сприяли реалізації цих особливостей. Ця точка зору викладена в доповіді комісії Держпроматомнагляду СРСР [2], висновки якої офіційно не спростовано жодною організацією колишнього СРСР, Росії або України. Аналогічні висновки містяться у доповіді INSAG – міжнародної групи експертів з ядерної безпеки при генеральному директорі МАГАТЕ [4]. Більше того, результати роботи фахівців організації, яка

розробила реактор РБМК-1000 і були опубліковані в 1993 році, дають змогу завершити дискусію про технічні причини аварії.

В офіційній доповіді, представленій СРСР у МАГАТЕ в 1986 р. рівень провини персоналу був значно перебільшений, задля того, щоб комісія «заплющила очі» на недоліки самої конструкції реактора. Задля цього було скликано засідання оперативної групи Політбюро ЦК КПРС, на котрій проводилась так звана «репетиція» промови В. Легасова.

Також варто не забувати той факт, що це все відбувається в період політики «гласності». Тобто, будь-яка критика в сторону радянської влади, науки і техніки була неприпустимою. Ті, хто наважувався на даний відчайдушний крок – піддавався переслідуванням. Недоліки реактору типу РБМК були відомими задовго до аварії на ЧАЕС. Звісно, були проекти модернізації тощо, втім, вони або не реалізовувались, або реалізовувались досить повільно. Тому даний пункт, що стосується певної халатності вищого керівництва, сміливо можна додати до факторів аварії.

Проте об'єктивні оцінки, особливо стосовно реакторів РБМК, були заблоковані впливовими фігурами радянської ядерної науки та керівництвом радянського ядерного відомства. Роль незалежної експертизи, зокрема з боку державних органів регулювання ядерної безпеки, була практично відсутньою. Те, що на Заході є основою державної системи ядерної безпеки – наявність сильного та незалежного регулюючого органу – у СРСР до аварії 1986 року майже не існувало, оскільки такі органи або були відсутні, або фактично слугували тим же ядерним відомствам [1].

Також можна стверджувати, що політизація ядерної науки і техніки в СРСР, створення роками іміджу їх винятковості та непогрішності, відсутність незалежного ядерного регулювання та ефективного державного контролю за безпекою ядерної енергетики є основними причинами Чорнобильської трагедії. Аварія через свої масштаби зачепила інтереси багатьох країн світу і зруйнувала міф про непогрішність радянської ядерної науки. Спроби приховати її справжні наслідки виявилися марними. У цій ситуації необхідно було знайти причини аварії, які б найменш розкривали справжню картину стану справ у країні та не ставили під сумнів рівень безпеки ядерної енергетики в цілому. Так і з'явилось твердження про вину персоналу [3].

Список бібліографічних посилань

1. Барановська Н.П. Україна – Чорнобиль. Світ. Чорнобильська проблема у міжнародному вимірі 1986-1996. К.: Ніка-Центр, 1999. 400 с.

2. Доповідь про стан ядерної та радіаційної безпеки в Україні у 2012 році / О. Миколайчук та ін.. Київ, 2012. 65 с.

3. Український інститут національної пам'яті. Що про Чорнобиль (не)приховувала радянська влада. [Електронний ресурс]. URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/statti/shcho-pro-chornobyl-nerpyhovuvala-radyanska-vlada>

4. INSAG-7, Чорнобильська аварія: додаток до INSAG-1, Доповідь міжнародної групи з ядерної безпеки, серія видань з безпеки №75-INSAG-7, МАГАТЕ, Відень, 1992.

Одержано 20.05.2024

Владислава Андріївна МАКАРЕНКО,

курсантка 2 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Марина Вікторівна ЛОГІНОВА,

викладач кафедри цивільного права та процесу Дніпровського державного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5608-9911>

РОЛЬ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА В НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

У світлі сучасних викликів, які ставлять перед українським суспільством завдання захисту навколишнього середовища та зміцнення національно-патріотичної свідомості, розгляд ролі екологічного права у вихованні молоді стає надзвичайно актуальним. Сучасні підходи до екології та відповідального ставлення до природних ресурсів змушують нас переглянути свої погляди на взаємозв'язок між правовими нормами у галузі охорони довкілля та формуванням національного самоусвідомлення у молоді. Важливо звернути увагу на те, що екологічне право відіграє ключову роль у вихованні молоді національно-патріотичними цінностями. Знання екологічних прав та обов'язків сприяє формуванню свідомої екологічної культури серед молодого покоління. Крім того, розуміння екологічних аспектів дозволяє молоді бути активними учасниками екологічних ініціатив та заходів, спрямованих на збереження природи та забезпечення екологічної безпеки.

Екологічне право допомагає виробляти в молоді свідомість щодо важливості охорони навколишнього середовища. Це включає усвідомлення наслідків недбалості до природи, розуміння необхідності

дотримання екологічних норм та стандартів. Через правовий контекст молодь отримує знання про те, які дії є допустимими або недопустимими з точки зору екології. В Україні існує велика кількість громадських екологічних організацій («Всеукраїнська екологічна ліга», «Зелений світ», «Екоправо», «Українське товариство охорони природи», «Голос Природи», Всеукраїнська екологічна громадська організація «МАМА86», Всеукраїнський комітет підтримки Програми Організації Об'єднаних Націй з навколишнього середовища (УкрЮНЕП-ком) та багато інших. На жаль, велика кількість цих організацій є заполітизованими; їхня діяльність млява і значно активізується тільки у передвиборні періоди, щоб привернути увагу громадськості до тих чи інших політичних сил [1]. Хоча слід зазначити, що багато із цих організацій проводять значну роботу із формування екологічної свідомості суспільств. Із величезної кількості громадських екологічних організацій найчисленнішою і найпотужнішою є Всеукраїнська екологічна ліга. Ліга залучає активну громадськість до оцінювання та регулювання екологічної політики та проведення різних екологічних заходів[2].

Екологічне право формує в молоді відчуття причетності до долі власної країни через охорону її природних багатств. Це стимулює до дій та відповідальності за довкілля та природні ресурси національної території. Такий підхід викликає в молоді почуття патріотизму через прагнення берегти і покращувати свій рідний край. Концепцією екологічної освіти в Україні проголошується, що екологічна освіта є складовою гармонійного, екологічно безпечного розвитку, а екологічне виховання та інформування населення є одним з найважливіших та необхідних засобів здійснення переходу до гармонійного розвитку всіх країн світу [3]. Знання та дотримання екологічних норм, закріплених у міжнародних договорах та конвенціях, дозволяє молоді активно взаємодіяти з міжнародним співтовариством у сфері охорони навколишнього середовища. Це сприяє зміцненню міжнародного статусу країни та розвитку партнерських відносин з іншими державами у сфері екології. Основні напрямки міжнародного співробітництва в галузі охорони навколишнього природного середовища включають всі заходи, що прямо або опосередковано сприятимуть досягненню стану екологічної рівноваги та сталого розвитку суспільства: збереження та відновлення природних систем, збереження біологічного різноманіття, запобігання забрудненню навколишнього природного середовища, спостереження за природними системами, науково-технічне співробітництво та обмін інформацією, проведення міжнародних форумів та укладання міжнародних угод для координації заходів окремих країн тощо[5].

Екологічне право сприяє формуванню системного підходу до сталого розвитку, що включає в себе економічні, соціальні та екологічні аспекти. Молодь, яка має знання про екологічні правила та принципи, стає активним учасником процесу створення стійкого економічного та соціального середовища у країні. Уявіть, що молодь у місті починає дослідження екологічного стану своєї округи. Вони вивчають, які підприємства працюють у їхній місцевості, які види сировини вони використовують, і як вони утилізують відходи. З цими даними молодь звертається до місцевих владних органів з пропозиціями щодо впровадження нових екологічних норм і стандартів для підприємств. Це не тільки допомагає зменшити забруднення довкілля, але й створює умови для сталого розвитку місцевої економіки. Подальше дослідження молоді розширюється на аналіз соціальних аспектів. Вони звертають увагу на те, які відходи викидаються в річки та повітря, і як це впливає на здоров'я мешканців. Знання екологічних прав та принципів дозволяє їм вимагати від владних структур підтримки для програм з охорони здоров'я та зменшення забруднення. В результаті, молодь стає не просто споживачами інформації, а активними учасниками у формуванні стійкого економічного та соціального середовища у своєму регіоні. Цей системний підхід до сталого розвитку включає в себе не лише усвідомлення екологічних аспектів, а й їх інтеграцію у всі сфери суспільного життя.

Підсумовуючи, можемо зазначити, що екологічне право відіграє важливу роль у формуванні свідомості молодого покоління щодо охорони навколишнього середовища. Через знання та дотримання екологічних норм і стандартів, молодь усвідомлює наслідки своїх дій на природу та починає вчиняти відповідально. В Україні, наприклад, існує багато громадських екологічних організацій, які сприяють цьому процесу. Незважаючи на заполітизованість деяких з них, багато організацій активно сприяють формуванню екологічної свідомості суспільства. Крім того, знання екологічних прав і принципів дозволяє молоді активно взаємодіяти з міжнародним співтовариством у сфері охорони навколишнього середовища, що сприяє зміцненню міжнародного статусу країни. Ключовою є також роль екологічного права у формуванні системного підходу до сталого розвитку, включаючи економічні, соціальні та екологічні аспекти. В результаті, молодь стає не лише споживачами інформації, а активними учасниками у формуванні стійкого економічного та соціального середовища у своєму регіоні.

Список бібліографічних посилань

1. Мальований М. С. Формування екологічної свідомості та її роль в забезпеченні екологічної безпеки // Екологічна безпека та збалансоване ресурсокористування. 2010. № 2. С. 68– 75.

2. Мандрик, О. М., М. С. Мальований, and М. М. Орфанова. "Екологічна освіта для сталого розвитку." (2019).

3. Рішення колегії Міністерства освіти і науки України від 20.12.2001 № 13/6-19 «Про концепцію екологічної освіти в Україні». Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-19290-01>.

Одержано 29.05.2024

Юлія Сергіївна НІКОЛАЙЧУК,

курсантка групи 201 факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ;

Вікторія Анатоліївна ПЕРЦЕВА,

доцент кафедри українознавства факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат філологічних наук, доцент;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5203-761X>

ОСОБЛИВОСТІ ДІЛОВОДСТВА В СУЧАСНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Останні наукові дослідження показують, що зі зміною соціально-економічних умов помітно трансформується мовна картина світу. Суспільство стає все більш інформаційним: використання величезних масивів різноманітних даних у зв'язку з інтелектуалізацією праці, ускладненням процесів управління вимагає прискорення темпу роботи з документами, а значить – збільшення елементів уніфікації й стандартизації в процесі укладання документів. Так, наприклад, змінюється характер діловодства в сучасних закладах освіти, змінюються самі установи, характер освітніх послуг, відповідно по-новому формується документообіг. Державні стандарти за останні роки наблизилися до загальносвітових стереотипів, з'явилися нові форми документів, нові реквізити та вимоги до їх розміщення.

Внаслідок того, що офіційно-діловий стиль у системі інших функціональних стилів сучасної української мови завжди відрізнявся своєю консервативністю, суворістю відбору мовного матеріалу, в ньому протягом останніх років фактично не помітні серйозні зміни. Незначні лінгвістичні й формальні (формулярні) новації в офіційно-ділових текстах і мовних одиницях відбувалися паралельно зі змінами в громадському житті людей, їхній культурі й світосприйнятті.

За останні декілька років нормативна база діловодства суттєво оновилася, з'явилися засадничі законодавчі документи, які є основою

для оформлення й укладання організаційної й розпорядчої документації, диктують правила написання і структуризації текстів офіційно-ділового стилю.

Сучасний документ – це зафіксована на носії інформація, яка використовується в документаційному процесі установи для повідомлення, припису, дії, впливу тощо.

Документація закладів освіти складається з сукупності документів різних жанрів, які видозмінюються залежно від соціально-економічних і політичних умов розвитку суспільства й потребує чіткої уніфікації. У зв'язку зі змінами юридичного статусу закладів освіти, оновленням нормативної бази, здійсненням заходів щодо модернізації системи освіти, переосмисленням принципів кадрового менеджменту за останні роки з'явилися нові жанри документів, у яких змістовній стороні приділяється особлива увага.

Корпоративна культура закладів освіти віддзеркалює систему цінностей, які характерні для цього колективу, загальний клімат організації й специфічні методи роботи з людьми, а також духовну культуру, до якої належать норми, правила, моделі поведінки, звичаї, традиції. До системи цінностей належать і документи, що використовуються для вираження спеціальних програм, проєктів і настанов, які представляють культурну спадщину закладу освіти.

Офіційно-діловий стиль, як різновид таких корпоративних текстів, є сукупністю документів, що мають особливу структуру й певний набір мовних засобів.

У сучасній документації закладів освіти спостерігається дві основні тенденції: з одного боку, з розвитком автоматизації й комп'ютеризації, введенням електронного документообігу збільшується кількість стандартних форм документів для полегшення їх використання; з іншого боку, сучасний вияв антропоцентризму актуалізує потребу в індивідуальному підході, зокрема в жанрах особистої документації, отже, тобто побуває протистояння формалізації й креативності в текстах офіційно-ділового стилю.

В абсолютній більшості під час укладання документів у закладах освіти дотримуються мовної норми. Зміни в мовних нормах відбуваються повільно і торкаються насамперед лексики, деяких стилістичних норм, а також прояву людського фактора в ділових текстах. Так, якщо на початку ХХ століття в документах закладів освіти можна було спостерігати тенденцію до експресивності, яка позначилася у використанні лексики, що відбиває культурний процес, у кінці ХХ століття діловий стиль набув ознак офіціозного пафосу й неправдивої емоційності, то нині помітним стало зменшення ролі автора/

укладача документа, що насамперед пов'язано з введенням нового державного стандарту щодо оформлення документації, і з процесом зближення мовної норми канцелярського підстилю офіційно-ділового стилю з нормою мови права, що, на нашу думку, зі свого боку пов'язано з прагненням до чіткої відповідності канцелярського документа законодавчій базі держави.

Отже, можна впевнено сказати, що тексти документів закладів освіти є культурною спадщиною, створеною за допомогою мови в певний історичний період, яка через мову відображує культуру окремої особи й суспільства загалом. Під час укладання й оформлення таких документів спостерігаються водночас дві тенденції: формалізація, закладена в самій природі ділового стилю й креативність. На сьогодні процес стандартизації документів закладів освіти перебуває в активній фазі: впроваджуються типові трафаретні форми наказів, використовуються бланки для складання особистих документів; з метою забезпечення юридичної й правової правильності в документах закладів освіти використовуються численні повторення й копіювання юридичних формулювань і фрагментів законодавчих документів; у зв'язку зі зміною юридичного статусу установ спостерігається значне збільшення документообігу тощо.

Одержано 11.05.2024

Анастасія Андріївна ОКСАК,

студентка 2 курсу групи СФдср-22-2 Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Людмила Анатоліївна ПАРФЕНТІЙ,

доцент кафедри соціально-економічних дисциплін Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат економічних наук;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8896-4928>

КОРУПЦІЙНА ЗЛОЧИННІСТЬ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

В умовах жорстокої війни, яку Росія веде проти України, питання національної безпеки стає надзвичайно актуальним. Корупційна злочинність є серйозною загрозою національній безпеці України під час війни. В умовах війни боротьба з корупцією є критично важливою для забезпечення ефективного функціонування державних

інституцій, підтримання обороноздатності, економічної стабільності та суспільної єдності.

Відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» [4] під корупцією розуміється використання корупційним суб'єктом своїх службових повноважень або пов'язаних з ними можливостей для одержання неправомірної вигоди або отримання такої вигоди чи отримання неправомірної вигоди. Обіцяє/пропонує таку вигоду собі чи іншим особам, або відповідно обіцяє/пропонує чи надає неправомірну вигоду суб'єкту корупції чи іншим фізичним чи юридичним особам на їх прохання з метою схилення такої особи до незаконного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

В умовах сучасної реальності корупція є масштабною загрозою для національної безпеки українського суспільства та держави загалом. Її поширення завдає серйозного удару по системі суспільної безпеки та державної стабільності, що призводить до значних втрат у соціально-економічному, екологічному та політичному розвитку. Тому готовність до ефективної боротьби з корупцією розглядається в Україні як головний показник цивілізованості держави та її прихильності до демократичних цінностей.

В економічному аспекті корупція спричиняє втрату фінансових ресурсів, порушує ринкову конкуренцію та знижує привабливість інвестицій.

У правоохоронному аспекті корупція може сприяти зміцненню організованої злочинності, стимулювати торгівлю зброєю, наркотиками та людьми, підривати систему правосуддя і правоохоронних органів, а також знижувати ефективність оборонних сил. Політичний вплив корупції є надзвичайно важливим: вона підриває довіру громадян до урядових структур, порушує верховенство права і може призвести до соціальних конфліктів і народного невдоволення, а також знизити ефективність державних інституцій, що веде до нестабільності.

Згідно статистичних даних загальна кількість зареєстрованих випадків корупційних правопорушень, а також їх значення за всіма статтями Кримінального кодексу України за період десяти місяців 2022 року значно менші, ніж відповідні показники за 2021 рік. Ця динаміка очевидно обумовлена воєнним станом в Україні. Проте вплив цього може бути двоїтим. З одного боку, війна в Україні дійсно вплинула на громадську свідомість і може призвести до зменшення кількості спроб та випадків корупційних дій. З іншого боку, воєнний стан безумовно створює складнощі для ефективного виявлення та розслідування

корупційних злочинів, або навіть може ускладнити або унеможливити цей процес, особливо в зонах бойових дій та тимчасово окупованих територіях України [2].

Корупція у військовій та безпековій сферах є однією з найбільш актуальних загроз національній безпеці України, реформам у сфері оборони, розвитку за євроатлантичними стандартами та демократичній трансформації українського суспільства. Корупція призводить до зниження організованості та боєздатності військ, розтрати ресурсів, збільшення реальних витрат, негативно впливає на морально-психологічний стан військовослужбовців та підривання іміджу Збройних сил України. Розслідування та боротьба з корупцією у військових та силових структурах є надзвичайно важливими та суспільно значущими проблемами, оскільки корупція порушує всі принципи діяльності військових служб безпеки та створює ситуацію, коли корупційні дії підривають внутрішні засади безпеки країн, яким доручено стратегічно важливі завдання забезпечення територіальної цілісності та суверенітету. Без внутрішньої стабільності неможливо відновити внутрішній порядок та відбити зовнішню військову агресію.

Боротьба з корупцією в українській армії є однією з головних складових сучасної державної політики. Питання протидії корупції на сьогоднішній день набуває особливого значення через те, що Збройні сили України, у зв'язку з військовою агресією, безпосередньо виконують свої повноваження згідно з Конституцією України у сфері захисту України та її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності. Корупційні порушення у військово-безпековій сфері включають отримання неправомірної вигоди або зловживання повноваженнями посадовими та службовими особами у військовій сфері, а також працівниками підприємств, установ та організацій різних форм власності, які не є посадовими особами, у своїх власних інтересах чи на користь інших фізичних або юридичних осіб, а також хабарництво з боку представників громадськості або бізнес-спільноти та інше. Порушення за участю таких осіб є об'єктивно небезпечними і становлять загрозу для державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичних принципів та військової безпеки.

Отже, під час війни рівень корупції збільшується через нестабільність та національні пріоритети, пов'язані із захистом суверенітету та територіальної цілісності. Шкода, заподіяна війною, є додатковим фактором, що посилює розповсюдження корупції. Для зниження загального рівня корупції в Україні необхідно сприяти моральному вихованню громадян, підштовхуючи їх вважати корупційні дії суспільно шкідливими актами безпідставності. Однак переконати

як окрему особу, так і суспільство в цьому, а також у тому, що неправомірна винагорода за порушення закону - це аморально, представляє собою важке завдання.

Список бібліографічних посилань

1. Кос Драго. Війна і корупція в Україні. *EUCRIM*. Випуск 2/2022. С. 152-157. DOI: <https://doi.org/10.30709/eucrim-2022-007>.

2. Парфентій Л. А. Судова економічна експертиза при розслідуванні корупційних злочинів. *Право і безпека*. 2022. № 4 (87). С. 13–23. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2022.4.01>.

3. Пашенко Є. М., Чалий М. Г. Правові інструменти протидії корупції у секторі безпеки і оборони України: сутність і особливості. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. 2022. № 5. С. 132-136.

4. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

5. Трепак В. М. Протидія корупції в Україні: теоретико-прикладні проблеми : монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 444 с.

Одержано 22.05.2024

Анна Анатоліївна ПАВЛЕНКО,

курсантка групи Ф3-23-102

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Віта Іванівна ФИЛИПСЬКА,

старший викладач кафедри іноземних мов факультету № 4

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат педагогічних наук, доцент

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

Національно-патріотичне виховання української молоді є одним з важливих елементів формування національної самосвідомості та ідентичності. Цей процес спрямований на виховання підрастаючого покоління в дусі патріотизму, громадянської відповідальності, знання історії та культури своєї країни, а також готовності захищати незалежність і суверенітет. Під патріотичним вихованням молоді як соціально-педагогічним процесом розуміється цілеспрямований процес формування соціально значимих якостей особистості молоді людини, необхідних їй для успішної соціалізації [2].

Національно-патріотичне виховання української молоді в сучасних умовах особливо актуальне. Це обумовлено багатьма факторами.

Одним із факторів є війна з Росією, яка стала викликом існування української держави та української ідентичності. Агресія російської федерації проти України вплинула на всі сфери нашого суспільства. У XXI столітті Україна за багато років спокійного життя та розвитку знову зіткнулася з війною на своїй території, яка актуалізувала значимість національно-патріотичного виховання як пріоритетного напрямку діяльності держави та суспільства щодо розвитку національної свідомості на основі суспільно-державних цінностей (самобутність, воля, соборність, гідність, незалежність), формування почуття патріотизму, поваги до Конституції та законів України. В основу системи національно-патріотичного виховання молоді покладено ідеї зміцнення української державності, формування патріотизму та утвердження національних цінностей. На сучасному етапі, коли наша країна перебуває у стані війни, першочерговим залишається виховання молоді в дусі патріотизму, любові й поваги до своєї держави, свідомої готовності стати на захист країни.

Другим фактором впливу на національно-патріотичне виховання молоді є процеси глобалізації та комп'ютеризації в суспільстві. Ці процеси призвели до того, що українська молодь все частіше стикається з іноземними культурами і цінностями. Тому важливо розвивати в молоді національну гордість і самосвідомість.

Третім фактором є демографічні зміни. В Україні спостерігається старіння населення і зменшення кількості молоді. Тому важливо, щоб молоде покоління було здоровим, освіченим і патріотичним. Сучасна молодь повинна розуміти свою історію, цінності та традиції, що складають її національну ідентичність.

На сучасному етапі розвитку України є й інші фактори впливу на національно-патріотичне виховання молоді, такі як – пряма загроза денационалізації, втрати державної незалежності та потрапляння у сферу впливу іншої держави.

Тому виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді – формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей:

- повага до національних символів (Герба, Прапора, Гімну України);
- активна участь у громадсько-політичному житті країни;
- верховенство права, повага до прав людини;
- готовності до природоохоронної діяльності;
- толерантне ставлення до цінностей і переконань представників іншої культури, а також до регіональних та національно-мовних особливостей;

– готовність захищати суверенітет і територіальну цілісність України [1].

Загальними поняттями формування патріотичної свідомості молоді можна назвати такі цінності, що окреслюють інтереси сучасного суспільства через наявність вже сформованих соціальних взаємозв'язків особистості, а саме: духовно-моральні (повага до прав людини на всіх рівнях, толерантність до будь-яких відмінностей членів суспільства), морально-етичні (суспільне благочестя, доброзичливість, висока побутова культура відносин, взаємодопомога, турбота, солідарність, розуміння ефективності функціонування ключових соціальних сфер). Таким чином, зміст патріотичного виховання як багатоаспектне поняття реалізується комплексно, на всіх рівнях освітнього процесу як наскрізна ідея, а саме через: навчальні курси громадянської освіти, наявність демократичного студентського клімату, певним чином організоване дозвілля, участь студентів у діяльності місцевих громадських організацій та місцевої спільноти [3, с.26].

Національно-патріотичне виховання молоді в Україні в сучасних умовах вимагає комплексного підходу та сприяння з боку держави, освітніх установ, громадських організацій та суспільства в цілому. Важливо формувати у молодих людей почуття гордості за свою країну, розуміння її цінностей та захисту її незалежності. Лише згуртована, свідомо та патріотична молодь може забезпечити успішне майбутнє України.

Список бібліографічних посилань

1. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України та Заходи щодо її реалізації до 2025 року: Наказ Міністерства освіти і науки № 586 від 23.06.2022. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#n7>. (дата звернення: 02.05.2024).

2. Кульчицький В., Петришин Л. Патріотичне виховання молоді як соціально-педагогічний процес. *Social Work and Education*. 2019. Vol. 6. С. 89-93.

3. Тищенко О. І. Психолого-педагогічні умови патріотичного виховання студентів. *Юридична психологія*. 2020. № 1 (26). С. 22-30.

Одержано 03.06.2024

Альбіна Петрівна САВЧУК,

курсантка групи 201 факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ;

Вікторія Анатоліївна ПЕРЦЕВА

доцент кафедри українознавства факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат філологічних наук, доцент;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5203-761X>

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В ДОКУМЕНТАХ

Більшість документів так чи інакше пов'язана з правовими нормами. Кожній організації систематично доводиться розробляти положення, правила, інструкції, видавати розпорядчі документи, укладати договори, подавати позовні заяви до суду. У багатьох випадках для передавання суті документа розробникам необхідно використовувати юридичну термінологію, вживаючи яку необхідно послуговуватися в тексті загальноприйнятими й широкоживаними термінами. Не слід замінювати терміни іншими, навіть дуже близькими, на перший погляд, за змістом словами, оскільки це може спричинити не лише переінакшення змісту, але й вплинути на юридичну силу документа. Необхідно прагнути до того, аби в тексті документа, позначаючи одне й те ж поняття, вживався однаковий юридичний термін.

На вибір терміна, його закріпленість у юридичній терміносистемі впливає багато чинників: влучність або суттєвість ознаки, поширеність, мовні якості (словотворча продуктивність, граматичні можливості, стислість, милозвучність тощо). Так, неправильне використання синонімів часто порушує цілісність юридичної термінології та може призвести до зміни в змісті документа, оскільки схожі на перший погляд юридичні терміни можуть мати абсолютно різне значення в контексті документа (*оскарження – опротестовування, підозрюваний – звинувачуваний, підсудний – засуджений, рішення суду – вирок суду*). Понятійність термінологічного значення обумовлює появу так званих «термінів-дублетів». Випадків існування дублетних найменувань у межах однієї мови не багато, зазвичай синоніми – це паралельні найменування з різних мов (*менеджмент – управління, договір – контракт*).

Широке використання в сучасних юридичних документах іншомовної термінології виправдане екстралінгвістичними й власне лінгвістичними чинниками та змінює традиційне ставлення до норм

терміновикористання. Вимога термінологічної «своємовності», згідно з якою рекомендується уникати необґрунтованих вживань іншомовних запозичень та надавати перевагу усталеним мовним одиницям, певною мірою суперечить нормам міжкультурного спілкування та принципам інтернаціоналізації юридичної термінології.

Чимало питань також виникає щодо правомірності застосування термінів, які міцно увійшли в наше життя через регулярне використання в ЗМІ, але які не знайшли на сьогодні відображення в чинному законодавстві. Наприклад, такими можна назвати терміни «прем'єр-міністр», «сенат», «спікер» тощо. Попри те, що через свою поширеність вони зрозумілі для більшості адресатів, все ж необхідно чітко дотримуватися вимог щодо використання саме тієї термінології, яка міститься в Конституції України і в чинному законодавстві.

Так само уважно й обережно треба ставитися до процесу скорочення юридичних термінів. Поза сумнівом, скорочення не лише корисні, але й потрібні. Насамперед вони дозволяють уникати невиправданого збільшення й перевантаження тексту, не впливаючи на якість його змісту. Проте в документах можна використовувати лише такі скорочення, які міцно укорінилися в мові, загальнозрозумілі й не занадто громіздкі. Наприклад, можна вживати такі поширені загальноприйняті скорочення й абревіатури, як *ГК, КК, КУпАП, ГПК, МВС* тощо. Але, посилаючись у тексті документа на статтю певного нормативно-правового акта, рекомендується вказувати пункт, підпункт, частину статті без скорочень, наприклад, *пункт 6 частини 1 статті 81 КК України, а не п. 6 ч. 1 ст. 81 КК України*).

У разі виникнення в розробника юридичного документа сумнівів щодо зрозумілості адресатові якого-небудь із використовуваних у тексті юридичних термінів, доцільно роз'яснити його зміст. Це рекомендується робити різними способами. Наприклад, за допомогою використання в тексті документа офіційного визначення терміна згідно з конкретним нормативно-правовим актом. Можливо також «розшифровувати» термін, використовуючи можливості нейтральної лексики або замінити його на загальнозрозумілі слова. Формулюючи роз'яснення юридичних термінів, доцільно використовувати коментарі до чинного законодавства, юридичні тлумачні словники, тлумачні словники української мови тощо.

Отже, сфера юридичного терміновикористання, з одного боку, вимагає чіткої фіксації правової інформації, стандартизації її мовного вираження, з іншого, вона підкоряється нормам і принципам мовної системи, яка має адаптаційний характер, що проявляється в її гнучкості й рухливості, певній розмитості значень. Запорукою правильного

використання в документах юридичної термінології є врахування розробниками під час складання документа не лише наявних вимог до діловодства й сучасної української літературної мови, але і юридичних аспектів, які помітно впливають як на зміст, так і, в певних випадках, на юридичну силу документа.

Одержано 11.05.2024

Владислав Маратович ХАБЄЄВ,

студент 4 курсу інституту права та безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-9225-4105>;

Ольга Віталіївна КОСАРЕВСЬКА,

старший науковий співробітник відділу організації наукової роботи
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат педагогічних наук, доцент;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3680-8389>

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ СТАНОВЛЕННЯ МОЛОДОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ОСОБИСТОСТІ

Україна - це Держава героїчного народу, що стримує невинувдану та жорстоку збройну агресію російської федерації на своїй землі. В умовах воєнного стану питання національно-патріотичного становлення особистості, особливо щодо нового, а саме молодого покоління є вкрай важливим для існування і розвитку Держави. Захист національних інтересів та культурного надбання народу це нелегкий тягар, проте необхідний для відстоювання своїх основоположних прав, свобод, своєї власності і захисту своєї родини.

Як влучно зазначено в Конституції України у статті 17 - захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу [1]. Держава - це фортеця суспільства і народу.

Проте, чому ж тоді в народі України під час війни мовчазне невдоволення, недовіра і скепсис до самої Держави і це у той самий час, коли ворог використовує всі можливі методи пропаганди? Відповідь на це питання полягає в тому, що з перших років незалежності нашої Держави. І відповідь ця - Радянський Союз. Парадоксом національно-патріотичного виховання особистості в Україні є ситуація, коли діти, підлітки, особи від 18 до 25 років можуть надати більш об'єктивну

оцінку наявній складній ситуації, адже в них набагато більш розвинута громадянська позиція, правосвідомість і загальна обізнаність поєднана зі стресовим практичним досвідом, ніж у їх батьків і взагалі старшого покоління українців. На мою думку, безперечно саме така ситуація підтверджується і обумовлена такими важливими факторами:

- кардинально різний громадський і громадянський досвід покоління, що народилися до здобуття незалежності та після неї, адже ностальгія завжди буде відставати від інноваційного підходу до життя;

- широка доступність інформаційних джерел з інтернету і хоча дійсно дані джерела доступні всім, у молодого покоління набагато більш критичний підхід до споживання інформації тим самим це спонукає їх перевіряти таку інформацію, фактично мова йде про інформаційну гігієну, натомість старше покоління керується своїм життєвим досвідом та консервативними поглядами, дуже повільно адаптується до викликів сьогодення;

- цікавим є і підхід різних вікових груп до ролі особистості, адже для молодого покоління набагато більш вагомими є аргументи лідерів суспільної думки, аніж представників влади де високим є ризик маніпуляцій та ігнорування доказів або підтверджених фактів, проте у старшого покоління яскраво вираженим є патерналізм, або укорінення в їх індивідуальності культу особистості того чи іншого лідера, слова якого майже ніколи не ставлять під сумнів. Хоча внаслідок війни більша частина старшого покоління позбулась подібних поглядів, внутрішньо-емоційні процеси спрогнозувати майже неможливо, пережитий дисонанс на щастя або на жаль є індивідуальним, а отже вирішення подібної проблеми стандартизації не підлягає;

- молоде покоління має перевагу і в тому, що їх зростання не відбувалось під час стагнації Радянського репресивного режиму, проте вже за часи незалежності, на жаль, вони відчували на собі пострадянську кризу та жахи війни, що спонукає їх цілковито розвиватись перш за все, щоб забезпечити собі та своїй сім'ї гідне життя і яке неможливо за умов окупації, а отже необхідно захищати свій дім. Натомість старше покоління набагато більше апелює до всецілої ролі Держави в суспільних процесах, бажання забезпечення державного контролю поєднаною із максимальним соціальним забезпеченням, що не дає розвиватись Державі і покладає на її бюджет надзвичайно тяжкий тягар, вказує на подальше нерозуміння або навіть ігнорування об'єктивних державних процесів, низьку правосвідомість.

Зважаючи на все вищезазначене, необхідно зауважити положення Сімейного кодексу України, а саме статті 151, яка вказує на переважне право батьків перед іншими особами на особисте виховання

дитини, а стаття 150, з приводу обов'язків батьків щодо виховання та розвитку дитини вказує, що батьки зобов'язані виховувати дитину в душі поваги до прав та свобод інших людей, любові до своєї сім'ї та родини, свого народу, своєї Батьківщини [2].

Ми підтримуємо думку, що від батьків залежить дуже багато факторів становлення національно свідомої особи-громадянина, які вже натомість будуть наставляти своїх дітей, проте ми також зобов'язані визнати і зазначити, що без національних програм і взагалі інформаційного впливу, змінити ситуацію кардинально не видається можливим. Держава працює над цим.

Таким чином, Кабінетом Міністрів України наразі вже запроваджено "Концепцію державної цільової соціальної програми з утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2028 року" і метою саме даної Програми є створення сприятливих умов та налагодження міжгалузевої взаємодії на загальнодержавному та регіональному рівні для реалізації державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності шляхом національно-патріотичного, військово-патріотичного виховання, громадянської освіти населення України, популяризації суспільно-державних (національних) цінностей України: (самобутність, соборність, воля, гідність) та формування на їх основі української національної та громадянської ідентичності [3].

Соборність, мова і армія стали для України не просто словами, фактично ми можемо описати ними етапи становлення української національної ідентичності наших молодих громадян. Національна та громадянська ідентичність є вкрай важливим аспектом виховання. На нашу думку, є такою:

- Соборність. Вона відображена єдністю українського народу. Незалежно від області або міста, місцевості або традицій - особа повинна чітко знати: всі ми українці, різні, проте об'єднані однією метою - зберегти, збагатити, захистити Україну, адже силою всього українського народу є те, що ми всі велика сім'я, а мати нам Україна. Культура і мистецтво вкажуть на це.

- Мова. Вона є фундаментальним аспектом становлення НАЦІЇ. Говорити українською, далеко не обов'язково значить думати нею. Українські сім'ї заради майбутнього їх дітей повинні перенести українську мову зі статусу виключно від мови навчання або професії, до свого побуту.

- Армія. Україна захищає свої кордони, її щитом є Збройні Сили України. Залишається один важливий фронт на якому ми відстаємо - інформаційний. Конституція України забороняє цензуру, проте національна

пропаганда об'єктом заборони не є. Таким чином, необхідно захищати наш інформаційний простір від дій противника, популяризувати українські пісні, традиції. Українське повинно бути масовим і тим самим не менш особливим для кожного окремо.

Тільки зростивши покоління українських патріотів, тільки врятувавши мову і культуру української нації, захистивши кордони українського народу - світле майбутнє України стане лише питанням часу і натхнення здобувати нові перемоги в бою життєвому, молодими борцями - здобувати світ.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.06.2024)

2. Сімейний кодекс України, Закон від 10.01.2002 № 2947-III
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 02.06.2024)

3. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми з утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2028 року Розпорядження Кабінету Міністрів України; Концепція від 16.02.2024 № 141-р URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-2024-%D1%80#Text> (дата звернення: 02.06.2024)

Одержано 19.06.2024

Анна Романівна ХОМЕНКО,

курсантка групи 201 факультету № 4

Харківського національного університету внутрішніх справ;

Інна Миколаївна ГОЛОПИЧ,

доцент кафедри українознавства факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат педагогічних наук, доцент;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1831-9752>

ВИДИ ПРОТИДІЇ ПРОТИПРАВНИМ ФОРМАМ ВИСЛОВЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Мова ворожнечі шкідливо впливає на соціум, сприяє розколу суспільства, спричиняє дискримінацію, провокує насильницькі дії, що порушує сталий розвиток та реалізацію прав людини. Саме тому демократичні держави мають вживати всіх можливих заходів для боротьби з цим негативним явищем.

Варто зазначити, що поняття «мова ворожнечі» є оціночним. Наприклад, у міжнародному праві прав людини не існує загальноприйнятої концепції, а критерії щодо визначення мови ворожнечі є досить суперечливими через те, що міжнародні та регіональні документи передбачають різні стандарти. Велика кількість ознак мови ненависті формуються як реакція на специфічні соціальні явища та інциденти. Існує дуже тонка межа між тим, що можна й чого не можна вважати мовою ворожнечі. Тому доречним було б створення єдиного визначення поняття «мова ворожнечі», щоб на його підставі чітко відрізнити мову ворожнечі від інших образливих, непопулярних або крайніх поглядів і висловлювань, оскільки деякі заяви можуть вважатися образливими й сприйматися як ненавистницькі, але не розпалювати ненависть і не підбурювати до насильства. Також досить важливими є зміст висловлювання, контекст у якому воно подається, мета й сприйняття його аудиторією.

В українському законодавстві є стаття 161 Кримінального кодексу «Порушення рівноправності громадян залежно від їхньої расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками», яка може застосовуватися до правопорушень пов'язаних із висловлюваннями, які ґрунтуються на ненависті, або кримінальних правопорушень, що вчиняються через упередження чи негативне стереотипне ставлення до особи або певних груп осіб.

Тож покаранням за протиправні форми висловлювання й засобом протидії «мові ворожнечі» може бути притягнення особи до кримінальної відповідальності за ст. 161 Кримінального кодексу України. Хоча є декілька суттєвих проблем щодо практичного застосування цієї статті.

По-перше, кримінальне провадження за ч.1 ст.161 КК України (без обтяжуючих наслідків), здійснюється у формі приватного обвинувачення. Тобто, кримінальне провадження може бути відкрито лише на підставі заяви потерпілого.

По-друге, у ст. 161 КК України не вказаний такий мотив як розпалювання ненависті або ворожнечі, сексуальна орієнтація або гендерна ідентичність.

По-третє, кримінальні провадження за ст. 161 КК України підпадають під окремий контроль з боку Національної поліції, тому поліція у більшості випадків реєструє кримінальне провадження за ст. 296 Кримінального кодексу України (хуліганство).

Протиправні форми висловлювання можуть тягнути за собою кримінальну відповідальність. Зокрема, публічні заклики до повалення конституційного ладу або до захоплення державної влади, до

посягання на територіальну цілісність і недоторканість України, а також розповсюдження матеріалів із закликами до вчинення певних дій, які можуть містити склад злочину, передбаченого ч. 2 статей 109, 110 КК України; привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста), погроза вчинення певних дій з метою залякування населення за статтею 258 КК України; заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку за статтею 295; розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію за статтею 300; пропаганда війни за статтею 436 та пропаганда комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів за статтею 436-1.

Дієвим інструментом протидії «мові ворожнечі» є адміністративно-правові санкції. Наприклад, коли Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення ініціює позови з метою визнання програм такими, що не відповідають Законам України «Про інформацію» та «Про телебачення й радіомовлення». Санкціями за порушення законодавства можуть бути попередження, штрафи та ініціювання відкликання ліцензії на мовлення через суд. Однак, тут варто зазначити, що коло мотивів в ККУ звужене лише до раси, національності та релігії, і до переліку не включені такі мотиви як соціальний статус, інвалідність, сексуальна орієнтація, гендерна ідентичність.

Також українське законодавство передбачає протидію «мові ворожнечі» у цивільному процесі. Це можливо зробити звернувшись до суду із позовом про захист честі, гідності й ділової репутації та спростування недостовірної інформації.

Оскільки мова ворожнечі суперечить основним цінностям демократичного суспільства й у своїй крайній формі є кримінальним правопорушенням, то необхідно удосконалювати чинне законодавство, вносити до нього зміни й доповнення з метою запобігання таким негативним проявам в українському суспільстві.

Одержано 22.05.2024

Мілена Андріївна ЦВЕТКОВА,

курсантка групи Ф2-103

Харківського національного університету внутрішніх справ;

Ігор Віталійович ЧОРНИЙ,

завідувач кафедри українознавства факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ,

доктор філологічних наук, професор;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6079-1746>

РЕЦЕПЦІЯ ПОСТАТІ С. ПЕТЛЮРИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ РЕТРОДЕТЕКТИВІ

Відтворення правдивих образів людей минулих епох, включно й реальних діячів історії є одним із стрижневих елементів історичного твору, поетику якого розробив ще у XIX ст. творець європейського історичного роману Вальтер Скотт. Реконструкція персонажів вітчизняної історії, особливо тих постатей, діяльність яких замовчувалася або цілеспрямовано перекручувалася дореволюційною/радянською/російською історіографією є важливим завданням сучасної української культури й художньої літератури включно. Українські поети, письменники, драматурги звертаються до фігур, пов'язаних з боротьбою нашого народу за свободу, незалежність, кращу долю. Не стоять осторонь і автори сучасних українських історико-кримінальних романів (або ж ретродетективів).

Останніми роками з'явилося кілька творів, присвячених періоду Української революції 1917-1921 рр. та її наслідкам, де серед персонажів діють і відомі історичні діячі тої епохи. Так, В.Добрянський у циклі про капітана Жеграя реконструює постать останнього українського гетьмана Павла Скоропадського, Андрій Кокотюха у «паризькій» трилогії про пригоди Кліма Кошового і Лора Підгірна у кількох романах з борщ-вестерн циклу про Марка Шведа виводять фігуру Головного отамана військ УНР Симона Петлюру. І якщо у Добрянського гетьману присвячено досить багато місця практично в усіх чотирьох частинах циклу, то Петлюра в обох авторів показаний епізодично і не відіграє значної ролі ані в сюжеті творів, ані в долі головних героїв. У Кокотюхи він з'являється в романі «Невідомий з Булонського лісу» (2024), дія якого відбувається у 1926 р., а у Підгірної в романах «Червона Офелія» (2017) про події 1919 р. і «Печатка святої Маргарити» (2018), де йдеться також про 1926 р.

І в Кокотюхи, і в Підгірної Петлюра зображений як фігура драматична. Письменники підкреслюють хронічну втому Петлюри, який

вимушений нести вагар неймовірної відповідальності за наслідки революції. Він веде марні пошуки союзників, на яких можна було б спертися і отримати допомогу. І практично ніхто не хоче допомагати гнаному більшовиками керманичу українців і самій Україні. Її доля вже вирішена, як самостійна держава вона не має існувати. Ці настрої дуже співзвучні з сучасністю, коли також вирішується доля нашої держави і її керівництво шукає надійних союзників у боротьбі з агресором. Постає Петлюри трохи схематична, ідеалізована. В нього практично немає недоліків й вад. У Підгірної в «Червоній Офелії» дещо «олюднює» цю забронзовілу фігуру те, що в уста вождя авторка інколи вкладає лайливі, просторічні вирази.

Головний отаман у творах про 1926 р. почасти нагадує Христа, який передбачає свою трагічну долю і прощається з соратниками, заповідаючи їм подальшу боротьбу за свободу для українців. Швед стає очевидцем вбивства Петлюри Шварцбардом, але не може врятувати свого командира. Проте ця священна жертва надихає Марка на ще більш ревне служіння святій справі українства. Образ головнокомандувача, думки про нього супроводжують героя майже все життя. У Кокотюхи травневий атентат 1926 р. проходить поза участі Кліма Кошового, який опинився у лікарні після двобію з жорстоким убивцею. Однак як і у випадку з Марком Шведом, ця трагедія стає для Кошового поштовхом до прийняття важливого рішення щодо вибору подальшого життєвого шляху, який Клим твердо вирішив пов'язати зі справою українського національно-визвольного руху.

Одержано 18.04.2024

Любов Іванівна ЮРЧЕНКО,

професор кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін
Національного університету цивільного захисту України,
доктор філософських наук;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4957-338X>

СОЦІАЛЬНО-ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ДУХУ НАЦІЇ

Становлення особистості, здобуття освіти, професійного та життєвого досвіду, боротьба за своє місце у суспільстві – все це дається дуже непросто. В Україні - з її невизначеним майбутнім, війною, перманентними політичними конфліктами та економічними негараздами, – бути молодим удвічі тяжче. В «епоху змін» на теренах нашої

країни і дітям, і батькам доводиться постійно пристосовуватися до швидкої зміни правил та переоцінки цінностей в нових умовах соціального життя. Дестабілізація в державі змушує людей виживати, вдаватися до способу життя, який заперечує колективні дії і заохочує принцип «кожен за себе». Це, в свою чергу, формує у свідомості молоді критерії успішності, які багато в чому заперечують традиційні моральні і духовні цінності. В таких умовах притаманний будь-якому суспільству соціальний конфлікт набуває не просто нового змісту, а часом несе в собі тенденції до відкритого протистояння.

Сьогодні для української молоді найгострішою є проблеми національної безпеки, заробітку грошей. І слід зазначити, що такі питання як національна культура і мистецтво, екологічні проблеми, релігія, національні відносини не є надто актуальними для сучасної молоді. Інтерес до цих питань збільшується згодом, зі зростанням освітнього рівня. Що ж непокоїть молодих людей понад усе? Можна констатувати, що духовні проблеми за важливістю для молодих українців поступаються матеріальним і питанням безпеки (війни та миру, безробіття, зростання цін, загальне зниження рівня життя) [1, с.174].

І ось на такому соціальному фоні, поряд багатьох проблем економічного характеру в умовах сучасності постає ще одна, котра формувалася роками і носить глобальний характер. Мова йде про екологічну проблему, що ставить під загрозу всі наші цілі в сфері розвитку та досягнення майбутнього соціального прогресу.

Що насамперед необхідно для кращої екологічної безпеки України і взагалі цивілізації? Звичайно, будь-які глобальні виклики можна вирішувати тільки діючи комплексно, скоординовано. Такими рішеннями можна вважати толерантне екологічне поводження, яке характеризується низьким об'ємом викидів, безпечними технологіями, ефективним використанням енергії, та постійним збереженням і захистом тих природних об'єктів, що вціліли в буремному полі війни. Такий «зелений» стиль ставлення до природи дозволить перетворити сьогоднішню кризу в післявоєнний завтрашний сталий розвиток. Соціальна та екологічна відповідальність – це сила майбутнього, опанувати яку належить прийдешнім поколінням.

Базою цієї сили є просвітництво в галузі навколишнього середовища — екологічна освіта і виховання, формування екологічної свідомості як головних компонентів культури. Актуальність даного напрямку досліджень полягає в тому, що під час реформування суспільних відносин, формування національної ідентичності в українському суспільстві змінюється і роль екологічної свідомості. Вона все частіше розуміється дослідниками як такий соціальний інститут, який

здатний забезпечити високий інтелектуальний, освітній рівень становлення соціуму а також як базову основу формування патріотичного духу нації.

Важливість даної проблеми значно підсилюється тими фактами, що в умовах війни та жорстокої руйнації всього живого в біосфері оточуючого середовища, а тим більше за умов катастрофічної соціально-економічної кризи в Україні особливого значення набуває соціально-екологічна освіта. Найбільш ефективний захист природи – з використанням соціальних заходів: об'єктивної оцінки природних ресурсів, переходу до науково обґрунтованої системи сплати за їх використання, а також невід'ємної матеріальної відповідальності за наслідки забруднення навколишнього середовища [2, с.8].

Формування фахівця майбутнього з екологічним світоглядом відповідно до сьогодення ускладнюється існуючими стереотипами. Стара модель господарювання, забезпечення відтворювання за рахунок використання додаткових ресурсів – надто живуча і її переборення є надзвичайно складною справою. Зламати помилкову дилему (або нарощування техніки та зростання виробництва, або збереження природи, а третього нема) серед управлінської та фінансової еліти є першочерговим завданням екологічного виховання і освіти майбутніх фахівців.

Екологізація соціального середовища починається з підготовки спеціалістів відповідного напрямку. Рівень свідомого, відповідального, науково-обґрунтованого ставлення до природи у нашій країні недостатній. У більшості не сформована система екологічних цінностей, стійких екологічних переконань на базі екологічного знання. Значна частина студентів і курсантів слабо орієнтується в питаннях природокористування, не розбирається в суті екологічного апокаліпсису України. Між усвідомленням необхідності поглиблення екологічних знань та їх практичним застосуванням – велика дистанція. Це свідчить, що екологічні знання надаються відособлено від інших і, мабуть, недостатньо використовуються міжпредметні зв'язки. У кожній дисципліні закладений свій екологічний потенціал. Виявити його і змусити працювати – завдання викладачів усіх дисциплін з метою ефективнішого формування цілісного світогляду, культури сповненої патріотизмом особистості.

У складі загальної мотивації соціально-екологічного пізнання можна виділити три групи мотивів:

- світоглядні мотиви (бажання розібратися в екологічному стані самотійно, мати свою точку зору, визначити своє ставлення);
- пізнавальні мотиви (пізнавальний інтерес, зацікавленість у матеріалі, який вивчається; особисте враження про екологічний стан регіону проживання).

- мотиви обов'язку (навчальний процес, підсумкова оцінка, відповідальність перед суспільством, собою, оточенням).

Студентська та курсантська молодь усвідомлює необхідність теоретичної екологічної підготовки в процесі навчання. Але одержані програмні теоретичні знання у переважній більшості випадків не пов'язуються з конкретними питаннями охорони навколишнього середовища і раціонального природокористування.

Крім того, руйнування війною та відсутність реальних життєвих перспектив для переважної частини молоді не можуть не породжувати зневіри у спроможності забезпечення сталого соціально-екологічного розвитку. Подвійність стандартів у підходах до вирішення екологічних проблем зумовлюють непевність серед молоді до здатності влади адекватно відповідати на екологічні виклики часу.

Наявність інтересу до екологічних проблем та належна організація навчально-виховного процесу сприятиме готовності застосовувати набуті теоретичні знання в практичній діяльності, формуванню екологічного світогляду та соціально-екологічної культури в майбутньому цивілізації.

Список бібліографічних посилань

1. Соціально-екологічна реабілітація в екологічній площині / Л. Юрченко, О. Хорошев, І. Логовський \ Disaster and crisis psychology problems, 2023. Вип 2 (6). С. 173-183.

2. Юрченко Л., Гонтаренко Л. Соціально-екологічне виховання в сім'ї як початок формування засад екологічної компетентності сучасної особистості. Науковий журнал Хортицької національної академії. (Серія: Педагогіка. Соціальна робота) : Запорізької обласної ради, 2022. Вип. 2(7). С. 7-17.

Одержано 03.06.2024

ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНА ПІДГОТОВКА. ВОГНЕВА ПІДГОТОВКА. СПЕЦІАЛЬНА ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА

Альона Михайлівна КІРІЧЕНКО,

курсантка 1 курсу Навчально-наукового інституту права
та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Сергій Петрович ПЕТРЕНКО,

викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА ЯК КОМПЛЕКС ЗАХОДІВ, СПРЯМОВАНИЙ НА ФОРМУВАННЯ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ УМІНЬ ТА НАВИЧОК ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

В умовах сьогодення поліцейські мають гарантувати безпеку громадян, використовуючи при необхідності фізичну силу та прийоми, вміти розрізняти ситуації, що можуть становити небезпеку, та діяти без упереджень, дотримуючись етичних норм. Проведений аналіз діяльності підрозділів Національної поліції України вказує на те, що сучасний поліцейський повинен мати не лише знання законодавства, але й розвинені фізичні здібності та навички в застосуванні поліцейських заходів примусу. Ретельний аналіз досвіду як вітчизняної, так і зарубіжної практики підготовки поліцейських свідчить про те, що у кожній країні виникли власні методи та стратегії вирішення проблеми професійної підготовки поліцейських. Професійна підготовка охоплює комплекс заходів, спрямованих на засвоєння та оновлення необхідних знань, умінь і навичок поліцейського, враховуючи специфіку та особливості його службової діяльності.

У системі службової підготовки поліцейських виокремлено такі види [1, с. 53]:

- функціональна підготовка;
- загально профільна підготовка;
- тактична підготовка;
- вогнева підготовка;
- фізична підготовка.

На думку Петренко С. П. Фізична підготовка — це систематичний та цілеспрямований процес, спрямований на готовність працівників до виконання своїх службових обов'язків, включаючи вміння

правомірно та ефективно застосовувати фізичну силу та прийоми в бойових умовах, а також збереження високого рівня працездатності в умовах, де може виникнути ескалація конфлікту. Фізична підготовка посідає одне із провідних місць у низці завдань, щодо досконалого оволодіння професією поліцейського [2, с. 31].

Сучасні теоретики фізичної підготовки вважають, що освіта в цій галузі здійснюється переважно на двох рівнях. Перший рівень - загальний "руховий", або базова фізкультурна освіта, спрямований на вдосконалення природних рухових навичок та розвиток нових на оптимальному рівні для людської життєдіяльності, а також на засвоєння мінімуму знань. Другий рівень - професійно-прикладна фізкультурна освіта, спрямована на формування та удосконалення специфічних рухових навичок, необхідних для ефективного виконання професійних обов'язків, і забезпечення високої працездатності протягом тривалого періоду [1, с. 56].

Навчання з фізичної підготовки передбачає розвиток та вдосконалення у поліцейських таких навичок: загальної фізичної сили, витривалості, стійкості, гнучкості, координації рухів, швидкості, реакції, техніки самозахисту, основ бойового мистецтва, тактичних навичок та стратегій у виконанні службових обов'язків, підготовки до роботи в екстремальних умовах, ефективного використання засобів індивідуального захисту, спеціальних прийомів та методик реагування в конфліктних ситуаціях.

Зміст фізичної підготовки охоплює різноманітні аспекти, включаючи теоретичні знання, методики розвитку фізичних якостей, навички застосування фізичного впливу, а також навички надання допомоги потопаючим. Основним інструментом фізичної підготовки є фізичні вправи, які потрібно виконувати з дотриманням гігієнічних стандартів та заходів для запобігання травмам [3, с. 144].

Ми погоджуємось з думками Петренко С.П. та Баб'як А. О., а саме: мета фізичної підготовки полягає в постійному розвитку та підтримці важливих фізичних якостей, які потрібні для виконання професійних завдань поліцейських. Це включає формування не лише вмій та навичок ефективного та правомірного використання фізичної сили, але й підтримку та зміцнення здоров'я. Постійне утримання високого рівня фізичної форми допомагає підвищити стійкість організму до негативних впливів, з якими можуть зіткнутися правоохоронці у ході своєї професійної діяльності [4, с. 56].

При формулюванні завдань фізичної підготовки для поліцейських враховуються специфічні потреби та вимоги їх професійної діяльності. Загальні завдання включають формування гармонійно

розвиненої особистості, збереження та підтримку здоров'я, підвищення загальної працездатності, оптимізацію фізичного та психічного стану, а також виховання вміння до регулярних фізичних вправ та здатності до перенесення великих фізичних навантажень. Спеціальні завдання включають формування спеціалізованих знань, вмінь і навичок, необхідних для застосування фізичного впливу та методів самозахисту, забезпечення особистої безпеки, а також долання природних і штучних перешкод, формування важливих фізичних та психічних якостей для виконання службових завдань [1, с. 61].

Отже, на основі вищезазначеного, можемо зробити проміжний висновок щодо впливу фізичних вправ на організм поліцейського: фізична активність людини спрямована на зміну її організму та підвищення рівня розвиненості фізичних якостей і здібностей. Ці цілі можна досягти лише за допомогою систематичних тренувань. Основний механізм тренувального ефекту полягає у властивості живих організмів адаптуватися та розвиватися за рахунок пристосування до зовнішніх впливів. Здатність до адаптації є ключовою для забезпечення життєздатності організмів, їх виживання та постійного удосконалення в умовах постійних змін зовнішніх впливів та внутрішнього середовища. У теорії фізичного виховання адаптація розглядається як процес, що полягає у пристосуванні організму людини до змін у своєму зовнішньому та внутрішньому середовищі. Регулярне заняття фізичними вправами сприяє зміцненню та покращенню функціональності серцево-судинної системи. Науково доведено, що внаслідок тренувань серце збільшується у розмірах, а кровопостачання його м'язових волокон покращується. Регулярні фізичні навантаження позитивно впливають на дихальну систему, що призводить до збільшення її життєвої ємності. Це дозволяє тренуваній людині вбирати більше кисню при максимальній інтенсивності роботи. Також варто відзначити, що під час виконання однакової роботи, тренувана людина споживає менше кисню, порівняно з нетренованою, що свідчить про більш ефективне використання ресурсів організму.

Список бібліографічних посилань

1. Фізична підготовка працівників Національної поліції України [Текст] : навч. посіб. / В. А. Дідковський, В. В. Бондаренко, 32 О. В. Кузенков. Київ : Нац. акад. внутр. справ, ФОРМ Кандиба Т. П. 2019. 98 с

2. С. Петренко. Деякі питання удосконалення спеціальної фізичної підготовки курсантів ВНЗ МВС України зі специфічними умовами навчання Актуальні проблеми фізичної культури і спорту в сучасному суспільстві 2019: зб. наук. праць І всеукр. наук.-практ. конф. (м. Житомир, 17 жовтня 2019 року) . Житомир, 2019. С, 30-32

3. Дідковський, В. А. Критерії та показники спеціальної фізичної підготовки майбутніх офіцерів національної поліції України. Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України. Харків, 2020. 143-147 с

4. Петренко С.П. Актуальність питань фізичної підготовки та фізичного виховання курсантів та студентів ЗВО зі специфічними умовами навчання. Актуальні проблеми службово-бойової діяльності сил сектору безпеки і оборони України в умовах воєнного стану : матеріали Регіон. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 30 черв. 2022 р.). Дніпро : ДДУВС, 2022. С. 58-59

Одержано 03.06.2024

Ярослав Олександрович ЛИСЮК,

курсант 1 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Наукові керівники:

Андрій Володимирович КИРИЧЕНКО,

викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки Дніпровського державного університету внутрішніх справ;

Сергій Петрович ПЕТРЕНКО,

викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ВПЛИВ ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНИМИ ВПРАВАМИ НА ОРГАНІЗМ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Однією з ключових ознак здорового способу життя є високий рівень фізичної активності, який виражається у постійному русі та активних фізичних вправах. Потенціал, що має кожна людина в своєму організмі, може бути відтворений у здоров'ї та довголітті лише за умови постійної праці над фізичними навантаженнями. На жаль, більшість жителів України ведуть малорухомий спосіб життя. Більшість цих людей складають жінки, які витрачають свій вільний час на перегляд телепередач та виконання домашніх обов'язків, і не приділяють увагу різноманітним відхиленням у своєму здоров'ї. Навіть непомітні на перший погляд симптоми з часом можуть призвести до серйозних захворювань, які важко лікуються. На жаль, все більше людей знаходяться на межі між здоров'ям і нездоров'ям, що є особливо турбуючим фактом. Ця проблема не обмежується лише людьми старшого або середнього віку, вона також стосується жінок.

Науковий та технічний прогрес, такий як автоматизація промисловості, розвиток транспорту та телекомунікації, призводить до зниження рівня фізичної активності. Ці технології мінімізують рухову активність людини, яка раніше була невід'ємною частиною повсякденного життя.

Парадоксально, але гіподинамія, або недостатня фізична активність, призводить до збільшення навантаження на серцевий м'яз. Під час активного руху, такого як ходьба, біг або фізичні вправи, м'язи допомагають серцю перекачувати кров по судинах до периферії тіла та повертати її до серця через вени. Однак при недостатній активності цей процес порушується, і серце змушене виконувати важку роботу, щоб забезпечити необхідний кровообіг, перекачуючи 4-5 літрів крові за хвилину. Під час активної роботи м'язів тіло використовує енергію, отриману з їжі. Однак при малорухомому способі життя та неправильному харчуванні ця енергія може зберігатися у вигляді жирових відкладень, підвищуючи рівень холестерину у судинах, а також сприяючи відкладенню солей, що може призвести до розвитку остеохондрозу. Дослідження показали, що гіподинамія вдвічі підвищує ризик інфаркту міокарда. Наразі відомо, що навіть невелика фізична активність низької інтенсивності може значно знизити ризик серцевих захворювань. Для підтримки здоров'я не потрібно займатися фізичними вправами важкої інтенсивності. Вправи аеробного характеру призводять до позитивних фізіологічних змін, таких як розширення коронарних артерій, збільшення розмірів серця і підвищення його функціональної здатності до перекачування крові [1, с. 176].

Крім того, під час періодів спокою більша частина легенів не активується для дихання, що може призвести до затримки слизу та збільшити ризик захворювання на пневмонію чи бронхіт. Це лише частина можливих змін, що відбуваються в організмі при недостатній фізичній активності. Висновок очевидний: малорухомий спосіб життя негативно впливає на всі органи та системи організму [1, с. 177]

Проводячи час на фізичних заняттях, людина відчуває нові емоції і позитивні враження, що підвищує настрій і сприяє більш яскравому та енергійному підходу до життя [2, с. 146].

Вчені визначили, що регулярні заняття фізичною активністю, включаючи оздоровчу гімнастику, разом із дотриманням правильного рухового та гігієнічного режиму, є потужним засобом запобігання багатьох захворювань і підтримки нормального функціонування та ефективності організму [2, с. 146].

Під час виконання фізичних вправ активність м'язів, суглобів і сухожильок генерує значну кількість сигналів, які передаються до

центральної нервової системи, зокрема до кори головного мозку. Відтак, ця система реагує, відправляючи відповідні сигнали до внутрішніх органів, таких як серце, легені, м'язи та інші [3, с. 78].

Під впливом фізичних вправ спостерігається активізація роботи серцево-судинної та дихальної систем, зростання швидкості кровообігу, підвищення артеріального тиску та інтенсифікація обміну речовин. Величина цих змін у функціонуванні внутрішніх органів залежить від інтенсивності та складності виконуваних м'язових рухів. Чим складніше та інтенсивніше рух, тим більш виразною є реакція систем організму [3, с. 79].

Систематичні заняття фізичними вправами сприяють покращенню рухливості грудної клітки та діафрагми. У тих, хто регулярно займається, спостерігається збільшення частоти та глибини дихання, а дихальні м'язи стають більш сильними та стійкими. Глибокий і ритмічний подих сприяє розширенню кровоносних судин серця, що в свою чергу покращує кровопостачання серцевого м'язу [4, с. 245].

Регулярні фізичні вправи сприяють збільшенню обсягу м'язового корсету людини, його зміцненню та підвищенню пружності. Це призводить до покращення осанки, зменшення венозного застою у нижніх кінцівках, а також до збільшення загального обсягу кровообігу та покращення транспорту кисню з крові до працюючих органів і тканин [4, с. 246].

Отже, можемо дійти висновку, що заняття фізичними вправами - це не випадкові заходи, але систематичний, цілеспрямований процес самовиховання, який потребує постійного зусилля та вольової впевненості, і він має продовжуватися протягом усього життя.

Список бібліографічних посилань

1. ФОРОСТЯНОВ, Олег Іванович. Професійно-прикладна фізична підготовка студентів вищих навчальних закладів. In: *Science, society, education: topical issues and development prospects: The 8th International scientific and practical conference (July 5-7, 2020) SPC "Sci-conf. com. ua", Kharkiv, Ukraine. 2020.* р. 175.

2. РЯДОВА, Л. О., et al. Вплив фізичних вправ на фізичний та функціональний стан здобувачів вищої освіти: теоретичний аспект. 2022.

3. ЗЕНІНА, Ірина Володимирівна; ГАВРИЛОВА, Надія Михайлівна; КУЗЬМЕНКО, Наталія Вікторівна. Вплив фізичних вправ на організм студентів. 2022.

4. КРИВОРУЧКО, С. М.; САМОХІН, О. О. Вплив рухової активності на стан здоров'я та якість життя здобувачів вищої освіти. 2022.

Одержано 03.06.2024

Ярослав Олександрович ЛІСЮК,

курсант 1 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Наукові керівники:

Андрій Володимирович КИРИЧЕНКО,

викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки Дніпровського державного університету внутрішніх справ;

Сергій Петрович ПЕТРЕНКО,

викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки Дніпровського державного університету внутрішніх справ

РОЗВИТОК ПРИКЛАДНИХ ВИДІВ СПОРТУ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ АКТИВНОСТІ

Становлення майбутніх офіцерів внутрішніх справ вимагає стійких моральних та вольових якостей, а також відмінної фізичної підготовки і здоров'я, що безпосередньо впливає на їх готовність до професійної діяльності. Цей процес починається ще під час навчання у вищих навчальних закладах з урахуванням специфіки умов, а формування відповідних якостей є одним з головних пріоритетів виховання майбутніх офіцерів.

Слід додати, що розвиток прикладних видів спорту має бути розглянутий як процес, що не лише забезпечує курсантів професійними знаннями, вміннями та навичками, але й сприяє формуванню в них вихованості, ввічливої та тактовної поведінки у взаємодії з громадянами. Цей процес також сприяє розвитку їх здатності творчо мислити та приймати обґрунтовані рішення у ситуаціях конфліктів між громадянами або між громадянином та співробітником [1, с. 238].

Для формування фізичної та психологічної готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності, ефективним виявляється включення у навчальний процес з фізичного виховання методів, таких як колові тренування, ігровий підхід та популярні заняття кросфітом. Кросфіт сприяє підвищенню фізичної форми курсантів, активізує роботу дихальної та серцево-судинної систем, а також допомагає організму швидше адаптуватися до зміни фізичних навантажень [1, с. 239].

Фізична підготовка має системний та плановий характер і включає в себе такі компоненти:

- загальна фізична підготовка;
- тактика самооборони та особистої безпеки;

- масові фізкультурно-спортивні заходи та секційні заняття з різних видів спорту.

Прикладні види спорту визначаються потребами у військових, господарських та інших прикладних навичках, які вивчаються в закладах вищої освіти з особливими умовами. Головна мета цих занять полягає у розширенні функціональних можливостей людського організму, покращенні рухової координації та забезпеченні ефективної адаптації до різних робочих умов. До категорії прикладних видів спорту у вищих навчальних закладах зі спеціальними умовами відносяться ті види фізичної активності, які відображають ситуації, з якими поліцейські можуть зіткнутися у своєму щоденному житті. Зазвичай це види спорту, спрямовані на розвиток основних фізичних якостей, таких як витривалість, сила, швидкість, спритність і координація [2, с. 375].

Зрозуміло, що в системі прикладних видів спорту особливий інтерес для навчання курсантів викликають ті, які поєднують декілька видів фізичної активності, оскільки у службовій діяльності можуть виникати різні ситуації, які вимагатимуть різних фізичних навичок. Проведення фізичних вправ в різних умовах, аналогічних реальним ситуаціям, допомагає формувати та розвивати професійні якості в аспекті прикладних видів спорту у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами [3, с. 19].

Останнім часом система "Табата" набула значної популярності серед видів тренувань, оскільки вона визнана як ефективний метод фізичного вдосконалення та може стати чудовим доповненням до силових вправ. Ця інтенсивна форма інтервального тренування триває всього 4 - 5 хвилин 4, с. 71].

З вищезазначеного можна зробити висновок, що головною метою прикладних видів спорту є формування стійких прикладних навичок у тих дисциплінах, які забезпечують постійне підвищення функціональної, технічної та тактико-психологічної майстерності під час підготовки у військових навчальних закладах зі спеціальними умовами. Під час навчання курсантів важливо враховувати особливості їхнього розвитку, динаміку та покращення рухових якостей і функціональних здібностей, а також шукати додаткові можливості для підготовки висококваліфікованих правоохоронців.

Отже, у спеціалізованій системі навчання реалізуються освітні, виховні та розвивальні функції фізичної підготовки через організацію занять. Ці заняття спрямовані на формування прикладних рухових навичок і вмінь, розвиток специфічних фізичних здібностей, які допомагають у вирішенні практичних завдань у військових навчальних

закладах зі спеціальними умовами. Успіх професійного виховання курсантів під час занять з фізичної підготовки значною мірою залежить від ефективного використання виховних можливостей, що містяться у змісті та методиках навчання.

Список бібліографічних посилань

1. ШПАК, Марина Олександрівна; ПАШАЄВ, Арзу Закір огли. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РІВНЯ ЗАГАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ЗВО МВС УКРАЇНИ. *Матеріали викладені у авторській редакції з незначними коректорськими правками.*, 238.

2. Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України: тези V Міжнародної науковопрактичної конференції (Київ, 25 листопада 2021 р.). Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського. Київ : НУОУ, 2021. 392 с.

3. Присяжнюк С. І., Приймаков О. О., Ейдер Дж. Сучасні тенденції та перспективи вдосконалення фізичної підготовки курсантів у вищих військових навчальних закладах. с. 21 https://www.researchgate.net/profile/Iryna-Skrypchenko/publication/356604887_Formuvanna_psihologicnoi_gotovnosti_na_zanattah_z_vognevoi_pidgotovki_z_urahuvannam_endernih_osoblivostej/links/61a4bbef453cc944ebd4c1b5/Formuvanna-psiologicnoi-gotovnosti-na-zanattah-z-vognevoi-pidgotovkiz-urahuvannam-gendernih-osoblivostej.pdf

4. Службова-бойова підготовка як основа професійної діяльності поліцейських : матеріали міжнар. науковопрактичного круглого столу (м. Одеса, 30 листопада 2022 року). Одеса : ОДУВС, 2022. 204 с. Комяга А. «Фізична підготовка як комплекс заходів, спрямований на формування та вдосконалення умінь та навичок поліцейського», с. 88 <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1330fbe5-67ce-43da-9bde-b99023c0734b/content>

Одержано 03.06.2024

Ярослав Олександрович ЛИСЮК,

курсант 1 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Наукові керівники:

Андрій Володимирович КИРИЧЕНКО,

викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки Дніпровського державного університету внутрішніх справ;

Сергій Петрович ПЕТРЕНКО,

викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ЗАСТОСУВАННЯ УДАРНОЇ ТЕХНІКИ ПРИ ЗАТРИМАННІ ПРАВОПОРУШНИКА

Під час воєнного стану в Україні, поліцейські, які працюють у підпорядкованих підрозділах Національної поліції, знаходяться в складних умовах, часто стикаючись з екстремальними обставинами та високим психологічним напруженням. Вони ризикують своїм життям і здоров'ям, особливо в регіонах, що постраждали від війни і досі піддаються непередбачуваним подіям та наслідкам конфлікту.

Проблеми класифікації кидкової та ударної техніки у силовому затриманні та їх правовій основі були присвячені праці таких вчених та науковців, як Дідковський В. А., Бондаренко В. В., Кузенков О. В., Тьорло О. І., Музика Б. Ю. та інші.

Діяльність працівників Національної поліції України часто вимагає затримання осіб, які порушили закон, за умови обмеженого доступу до інформації та обмеженого часу для прийняття рішень. Вони постійно знаходяться в ситуаціях, де обстановка швидко змінюється, а дії правопорушників можуть бути несподіваними. Навчальний курс "Спеціальна фізична підготовка" у закладах вищої освіти, що функціонують у складі МВС України, спрямований на формування у курсантів високого рівня фізичної підготовки, що дозволяє їм ефективно виконувати службові завдання в оперативних ситуаціях. Курсанти отримують навички самозахисту та володіють прийомами фізичного впливу, зберігаючи професійну працездатність навіть за умов стресу та фізичного напруження [1, с. 178].

Тому, застосування ударної техніки при затриманні правопорушника є важливим аспектом роботи поліції для забезпечення громадського порядку та безпеки. Правильне використання цієї техніки може допомогти здійснити затримання ефективно та безпечно як для поліцейських, так і для правопорушників.

Одним з ключових аспектів спеціальної фізичної підготовки курсантів є вміння застосовувати удари руками та ногами. Важливо, щоб курсанти могли наносити удари швидко й точно, враховуючи вразливі точки на тілі людини та запобігаючи надмірній травматизації правопорушників під час їх затримання. Це дозволяє ефективно контролювати ситуацію та захищати себе та інших громадян у разі прямої загрози їхньому життю чи здоров'ю. У процесі затримання поліцейські також повинні враховувати обстановку навколо та реагувати на будь-які непередбачені дії правопорушника. Це вимагає від них швидкості реакції та гнучкості у застосуванні техніки [1, с. 179].

У процесі навчання дисципліни "Спеціальна фізична підготовка" велика увага приділяється розвитку сили ударів та вдосконаленню спеціальних методик їх виконання.

Навчання техніки ударів у рамках дисципліни "Спеціальна фізична підготовка" рекомендується починати з імітації ударів у повітрі та в парі з партнером. Поступово студенти можуть перейти до тренувань на боксерських мішках, ручних та стаціонарних маківарах та інших спортивних снарядах. Мета навчання здобувачів вищої освіти полягає в навичкам ефективного використання ударної техніки під час затримання правопорушників на практиці. Під час застосування поліцейських заходів, важливо, щоб вони були пропорційними: шкода, заподіяна правам і свободам людини або інтересам суспільства чи держави, не повинна перевищувати блага, для захисту якого вони застосовуються, або створеної загрози заподіяння шкоди [2, с. 98].

Під час затримання, поліцейському необхідно виявити високу спритність, швидкість та виконати удари та прийоми затримання з правильною технікою. В іншому випадку, затримання може перетворитися на бійку і обмін ударами з правопорушником. Під час навчання курсантів, особлива увага приділяється належному виконанню прийомів затримання після застосування ударів на умовному правопорушнику-партнері [3, с. 111].

Відповідно до Кримінального кодексу України, перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця, вважається умисним заподіянням особі, яка скоїла злочин, тяжкої шкоди, яка явно перевищує небезпечність посягання або умови затримання злочинця. Відповідальність за перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця, настає лише у випадках, спеціально передбачених у статтях 118 та 124 Кримінального кодексу

Таким чином, застосування ударної техніки при затриманні правопорушника вимагає від поліцейських високої професійної підготовки, уважності та дотримання принципів пропорційності та безпеки.

Список бібліографічних посилань

1. Гнип І. Я., Чичкан О. А., Флуд О. В. Диференційований підхід до процесу спеціальної фізичної підготовки курсантів вищих навчальних закладів МВС України. Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 29–30 лист. 2017 р.). Київ: НУОУ, 2017. С. 176–178. 3. Гуцул Н.

2. Кузьма Р. Особливості динамічних характеристик бокових ударів «передньою» рукою у боксерів різної кваліфікації. Молода спортивна наука України: зб. наук. ст. Львів: ЛДІФК, 2012. Т. 1. С. 132–137. 5. Никитенко А. О. Вплив типу ударів боксерів на їх швидкісно-силові характеристики. Матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. «Роль фізичної культури в здоровому способі життя». Львів, 1997. С. 98–99.

3. Тактико-спеціальна та спеціальна фізична підготовка оперативних працівників відділів карного розшуку підрозділів Національної поліції: практичний посібник / О. І. Тьорло, О. А. Чичкан, М. О. Червоношапка, Б. Ю. Музика, В. М. Синенький та ін. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 201 с.

Одержано 03.06.2024

Анна Володимирівна МОТУЗ,

курсантка 1 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ;

Науковий керівник:

Сергій Петрович ПЕТРЕНКО,

викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки Дніпровського державного університету внутрішніх справ

СУЧАСНІ ПИТАННЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ТА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

Фізична підготовка та виховання є важливими складовими діяльності майбутніх офіцерів поліції, тому що ці елементи забезпечують належне виконання службових завдань та повноважень у діяльності поліції. Ці дисципліни сприяють не лише розвитку фізичних

якостей та навичок, але й формуванню здорового способу життя, зміцненню здоров'я та психологічної стійкості курсантів, студентів.

Питанням удосконалення рівня фізичної підготовленості курсантів вищих навчальних закладів МВС України присвячені роботи: Ануфрієва М. І., Безпалого С. М., Бондаренка В. В., Гаркавого О. А., Заркорка І. П., Заяріна Г. О., Жеваго С. І., Логвиненка Б. О., Хацаюка О. В., Чуха А. М., та інших учених

Під фізичною підготовкою розуміється педагогічний процес, який спрямований на фізичний розвиток курсантів ЗВО зі специфічними умовами навчання, удосконалення професійно важливих рухових умінь і навичок, підвищення функціональних можливостей та зміцнення здоров'я курсантів і слухачів [1, с. 95].

Особливістю спеціальної фізичної підготовки є розвиток не лише основних фізичних якостей у курсантів і слухачів, а й формування рухових умінь і навичок застосування поліцейських заходів примусу [1, с. 95].

Для досягнення мети дослідження в контексті визначення основних напрямів удосконалення фізичної підготовки та фізичного виховання майбутніх офіцерів в системі вищої освіти МВС України необхідно [2, с. 123]:

1. удосконалення змісту та форм фізичної підготовки курсантів із урахуванням специфіки майбутньої службової діяльності;
2. комплексування засобів фізичної, вогневої і тактико-спеціальної підготовки на основі удосконалення міжпредметних зв'язків;
3. моделювання реальних умов та ситуацій професійної діяльності під час практичних занять з фізичної підготовки.

Пріоритетними завданнями спеціальної фізичної підготовки курсантів у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання слід рахувати: розвиток індивідуальної фізичної культури; формувати стійку (зовнішню і внутрішню) мотивацію до занять з спеціальної фізичної підготовки; розвиток функціональної системи організму курсантів, що забезпечують високу фізичну і функціональну готовність до професійної діяльності; розвиток професійно важливих якостей; діагностувати зміни у професійній діяльності фахівців, що випускаються із вищого навчального закладу [3, с. 356].

Так, на нашу думку, слід виокремити низку актуальних питань пов'язаних із фізичною підготовкою та фізичним вихованням [3, с. 357]:

1. Врахування специфіки умов навчання. Розробка програм та методик фізичного виховання з урахуванням специфіки майбутньої професії та особливостей фізичного розвитку курсантів та слухачів, забезпечення доступності до виконання фізичних вправ для осіб з різними фізичними можливостями.

2. Підвищення мотивації до занять спортом шляхом використання сучасних методів та форм організації навчального процесу, що є цікавим для курсантів, залучення курсантів, студентів до спортивних змагань та інших активностей, що дасть змогу майбутнім офіцерам показати себе в різних видах спорту та створення атмосфери підтримки та стимулювання до самостійних занять спортом.

3. Вдосконалення матеріально-технічної бази у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, тобто оснащення спортивних залів та майданчиків сучасним обладнанням та інвентарем, що дасть змогу курсантам займатися самостійно в позанавчальний час.

4. Підготовка кваліфікованих кадрів. Підвищення кваліфікації викладачів фізичного виховання та залучення до навчального процесу фахівців з різних видів спорту.

Як висновок, можемо зазначити, що фізична підготовка та фізичне виховання у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання потребують постійного вдосконалення. Врахування специфіки умов навчання, підвищення мотивації до занять фізичною культурою, вдосконалення матеріально-технічної бази, підготовка кваліфікованих кадрів, впровадження інклюзивного підходу, використання нових технологій та розширення міжнародного співробітництва дозволять забезпечити якісну підготовку фахівців та сформувати у них стійку мотивацію до ведення здорового способу життя.

Список бібліографічних посилань

1. Дідковський В. А., Бондаренко В. В., Кузенков О. В. Фізична підготовка працівників Національної поліції України : навч. посіб. Київ : Нац. акад. внутр. справ ; ФОП Кандиба Т. П., 2019. 98 с.

2. МОРГУНОВ, О. А., et al. Фізична підготовка курсантів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання МВС України. 2020.

3. ШИША, Н. А. Актуальні проблеми фізичної підготовки курсантів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. *РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ Швець ДВ, кандидат педагогічних наук, доцент (Харківський національний університет внутрішніх справ); Сокурченко ВВ, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України (Головне управління Національної поліції в Харківській області)*, 2019, 355.

Одержано 27.05.2024

Владислав Володимирович МУШКА,

курсант факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-4534-1394>;

Ігор Володимирович ВЛАСЕНКО,

доцент кафедри тактичної та спеціальної

фізичної підготовки факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат технічних наук;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7752-6068>;

Назар Богданович КРИЖНІЙ,

курсант факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-2262-5218>

ТАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ БПЛА З УРАХУВАННЯМ АКУСТИЧНОЇ ПОМІТНОСТІ

У сучасному світі застосування БПЛА в поліцейській діяльності набули особливого значення, на них покладаються завдання з забезпечення публічної безпеки і порядку, розкриття злочинів, забезпечення особистої безпеки, життя та здоров'я правоохоронців.

Дослідження тактики застосування БПЛА на даний момент стає ще більше актуальним. Актуальність дослідження з урахуванням реалій сьогодення не підлягає сумніву, і полягає в необхідності застосування даної тактики практичними підрозділами для виконання службово-бойових завдань. Оператор БПЛА повинен кожен раз обирати єдину вірну тактику використання БПЛА (висота, маршрут, кут нахилу камери і тд)

Робота виконувалась науково-практичним гуртком ТСП "ЩИТ" на кафедрі тактичної та спеціально фізичної підготовки факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ проведено дослідження за темою «Оптимізація тактики застосування БПЛА з урахуванням акустичної помітності»

В дослідженні, яке ми проводимо наразі розглядається питання застосування БПЛА саме з урахуванням його акустичної помітності.

Метою дослідження є визначення меж безпечного знаходження БПЛА, без загрози виявлення БПЛА.

Умови проведення дослідження:

- з урахуванням контролю природного тла;
- з використанням такого БПЛА, як DJI MAVIC 3;
- з урахуванням особистих особливостей людини;
- використовуючи шумомір GM1352 визначити рівень шуму БПЛА;

Основними задачами дослідження є :

- визначення можливостей сучасних безпілотних літальних апаратів, та льотних характеристик;
- з допомогою приладу шумоміру виміряти значення шуму на різній місцевості;
- провести практичний експеримент, проаналізувати та зробити висновки, які допоможуть практичним підрозділам при виконанні реальних службово-бойових завдань;

Практичний експеримент проводиться в день, на міській/приміській місцевості, сила вітру до 7 м/с, пориви вітру сягали до 12 м/с

Експериментальна частина проводилася з залученням двох груп (особовий склад поліцейських офіцерів громади та курсантів Харківського національного університету внутрішніх справ, використовувався БПЛА під час імітації ліквідації масових заворушень.

Після проведення експериментальної частини дослідження ми отримали наступні висновки, які ви можете бачити в таблиці 1.

Таблиця 1

Результати помітності БПЛА

Контрольна група	Курсанти	Поліцейські офіцери громади	Курсанти в захисному спорядженні	Курсанти, які виконували роль правопорушників
Висота в метрах				
50 м	Помітили БПЛА	Помітили БПЛА	Помітили БПЛА	Помітили БПЛА
70 м	Помітили БПЛА	Помітили БПЛА	Не помітили БПЛА	Помітили БПЛА
90 м	Помітили БПЛА	Помітили БПЛА	Не помітили БПЛА	Не помітили БПЛА
100 м	Помітили БПЛА	Помітили БПЛА	Не помітили БПЛА	Не помітили БПЛА
120 м	Помітили БПЛА	Помітили БПЛА	Не помітили БПЛА	Не помітили БПЛА
140 м	Помітили БПЛА	Помітили БПЛА	Не помітили БПЛА	Не помітили БПЛА
150 м	Не помітили БПЛА	Помітили БПЛА	Не помітили БПЛА	Не помітили БПЛА
160 м	Не помітили БПЛА	Не помітили БПЛА	Не помітили БПЛА	Не помітили БПЛА

Наглядно можна побачити, як міняється результат, коли існує екстремальна ситуація чи зовнішній подразник для об'єкта, за яким ведеться спостереження, різниця може досягти 60 м. існує різниця між діючими працівниками та курсантами, приблизно в 10 м.

До отриманих рекомендацій можна віднести:

- займати певний висотний ешелон слід без різких рухів та повільно (до 1-2 м/с) щоб уникнути різких звуків роботи двигунів під час стабілізації БПЛА;
- чутність БПЛА залежить від виду діяльності та ступеню небезпеки;
- розробити поправочну таблицю висот при використанні БПЛА;

Маючи ці знання, оператор при виконанні службово-бойового завдання буде розуміти яка відстань для нього є допустимою без загрози виявлення БПЛА.

Висновки. Аналіз проблеми виявив дуже велику актуальність, особливо зараз, в умовах ведення бойових дій. Проведені дослідження вказують на можливість підвищення ефективності використання БПЛА. Аналіз результатів дослідження та рекомендації вказують на підвищену практичну значимість. Отже за умовами нашого дослідження, ми отримали результат безпечної висоти для спостереження 160 метрів.

Список бібліографічних посилань

1. Шевченко Т.В., Власенко І.В., Котелюх М.О. Аналіз використання безпілотних літальних апаратів у службово-бойовій діяльності Національної поліції України/ Т.В. Шевченко, І.В. Власенко, М.О. Котелюх ; Одеський держ. ун-т внутр. справ. Одеса, Науковий журнал "Юридичний бюлетень", ВИПУСК 29. 2023, С. 459-465

2. Бандурка, О., Науменко, С., & Шевченко, Т. (2024). Нормативно-правове регулювання експлуатації безпілотних авіаційних комплексів при виконанні завдань Національної поліції України . Вісник Кримінологічної асоціації України, 31(1), 336–353.

3. Шевченко Т.В. Дослідження способів передачі сигналів у системі командування / Тихін Віталійович Шевченко // Всеукраїнська науково-практична конференція "Службово-бойова діяльність сил сектору безпеки держави: сучасний стан, проблеми та перспективи / Збірник тез IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (Україна, м. Вінниця, 31 жовтня 2022 року). – Х.: Національна академія Національної гвардії України, 2022. - с.118-121

4. Шевченко Т.В., Власенко І.В., Котелюх М.О. Аналіз використання безпілотних літальних апаратів у службово-бойовій діяльності

Національної поліції України/ Т.В. Шевченко, І.В. Власенко, М.О. Котелюх ; Одеський держ. ун-т внутр. справ. Одеса, Науковий журнал "Юридичний бюлетень", ВИПУСК 29. 2023, С. 459-465

Одержано 03.06.2024

Ярослав Олександрович СЛАТІН,

курсант факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-0014-4660>;

Ігор Володимирович ВЛАСЕНКО

доцент кафедри тактичної та спеціальної

фізичної підготовки факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат технічних наук;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7752-6068>

ОПТИМІЗАЦІЯ МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ КОМАНДИРА У МАЛІЙ ТАКТИЧНІЙ ГРУПІ

Підвищення боєздатності підрозділів Національної поліції є завжди нагальною темою для досліджень. З урахуванням воєнного стану в Україні підвищення ефективності підрозділів поліції стає ще більш актуальною. Види бойових шикунвань, їх призначення, якісні та кількісні показники викликають велику наукову та практичну зацікавленість. Оптимізація місцезнаходження у складі малої тактичної групи саме командира відіграє вирішальну роль, забезпечує боєздатність та боєготовність підрозділу та дає змогу швидко і без втрат виконувати бойові завдання.

Командир виконує організаційні, управлінські функції і втрата командира унеможливорює виконання завдання. Доцільне розташування командира повинно покращити ефективність підрозділу (керуваність, мобільність, безпеку, тактику оцінку обстановки та інше).

На жаль, проблемам, пов'язаним з виконанням завдань поліцейськими у складі груп, приділяється недостатньо уваги. Особливо це стосується залучення особового складу Національної поліції у зоні ведення бойових дій.

В робочій навчальній програмі з дисципліни «Тактична підготовка» на вивчення та опрацювання теми яка пов'язана з малими тактичними групами відводиться 6 годин, 4 з яких це аудиторне навантаження. В 6 пункті Наказу МВС України №50 від 26.01.2016 «Про

затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України», вказано, про навчання з тактики для кожної категорії працівників, але немає жодного слова про вивчення матеріалів по малим тактичним групам.

Мета дослідження – підвищення боєздатності малих тактичних груп поліції. Завдання дослідження:

1) Визначення критеріїв оптимізації розміщення командира у малих тактичних групах;

2) Визначення особливостей розміщення командира;

3) Вибір місця розміщення командира в МТГ.

Мала тактична (оперативна) група (МТГ) - це тактична одиниця, що складається з 2-15 правоохоронців, які виконують одне завдання, спеціальну операцію згідно з одним планом і задумом із застосуванням спеціальних засобів, вогнепальної і травматичної зброї, спеціальних транспортних засобів, причому кожен з підрозділів виконує свою функцію під час проведення операції [1].

Тактичні або оперативні групи використовуються як на відкритому просторі, так і в будівлях і приміщеннях для виконання пошукових та штурмових завдань [2]. Дослідження теми, пов'язаної з діями малих тактичних груп та їх використання у службово-бойовій діяльності правоохоронних органів, передбачає критеріальний підхід.

Одним з критеріїв є зниження загрози для командира в малій тактичній групі, при збереженні усіх інших показників його ефективності (керованість, мобільність групи, управління, проходження команди, оцінка обстановки).

Для оптимізації місцезнаходження командира в малій тактичній групі у службово-бойовій діяльності правоохоронних органах на першому етапі нашої роботи аналізу піддається один тактичний критерій - зменшення імовірності втрат. З метою визначення оптимального місцезнаходження командира у МТГ було проведено ряд опитувань та експериментів.

Метою першого опитування було визначення знань основних бойових шиків МТГ, опитування проходило дві групи (1 група – спецпризначенці, 2 група – курсанти ХНУВС). Критерії опитування були наступні 10 балів – знаю таке шиккування, 1 – не знаю такого шиккування. Потім визначалося середній бал по кожній групі. Виявилося, що весь особовий склад спецпризначенців знають бойові шиккування, тобто (10 балів), а середній бал серед курсантів(4,53 балів).

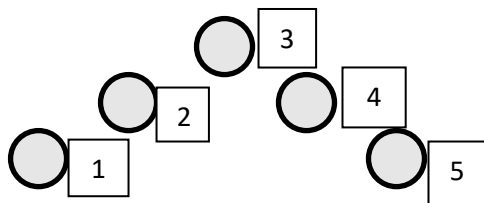

Рисунок 1. Бойове шикування клин, розподіл особового складу по номерам.

Метою другого опитування та експерименту було встановлення місця командира у різних бойових шикуваннях. Учасники малої тактичної групи шикувалися певним чином і опитуваний вказував місце знаходження командира. Розглядалися два склади МТГ (5 та 10 осіб у групі). Нами був розроблений план експерименту та дії опитуваного. Результати експерименту для п'яти осіб у МТГ наведені в таблиці 2.

Таблиця 2

Результати опитування по експериментальній частині

	Клин	Колона	Зірка	Стріла	Скорпіон	Трилистник	Подкова (Увігн.)	Подкова (Виг.)	Лінія	Змійка
Особисте	2\4	3	5\2	4	3	4\8	3	1\5	2\4	3
Спецпризначенці	2\4	4\3	4\3	4	4	8	2\4	2\4	2\4	3
Курсанти	2\4	4\3	4\3	4\5	4\3	4\8	3\2	1\5	2\4	3\4

Висновок. Проведені нами дослідження вказують на їх важливе значення. Визначення виду та характеристик малої тактичної групи здатне підвищити ефективність підрозділу поліції. Встановлення місця розташування командира групи також є дієвим важелем підвищення ефективності малої тактичної групи. Нами був опрацьований один критерій розташування командира групи – зменшення ймовірності втрат. По результатам досліджень нами були надані рекомендації для впровадження в практичну діяльність підрозділів Національної поліції.

Список бібліографічних посилань

1. Власенко, І. В. Дослідження ефективності дій малих тактичних груп у службово-бойовій діяльності правоохоронних органів / І. В. Власенко, Т. В. Шевченко, Б. С. Сідельников, В. Ю. Панченко // Честь і закон. - 2022. - № 3 (82). - С. 13-21.<https://doi.org/10.33405/2078-7480/2022/3/82/267155>

2. Сушинський Д. О. Аналіз застосування тактичних груп у сучасних військових конфліктах / Д. О. Сушинський // Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я = Information technologies: science, engineering, technology, education, health : наук. вид. : тези доп. 28-ї міжнар. наук.-практ. конф. MicroCAD–2020, [28-30 жовтня 2020 р.] : у 5 ч. Ч. 5 / ред. Є. І. Сокол. – Харків : Планета-Прінт, 2020. – С. 235.

Одержано 03.06.2024

Наталія Валентинівна ТАРАН,

курсантка 1 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Сергій Петрович ПЕТРЕНКО,

викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки Дніпровського державного університету внутрішніх справ

РОЛЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Для ефективного виконання своїх обов'язків правоохоронцям потрібно не лише зосереджуватись на тактико-спеціальній підготовці та володінні навичками вогневої підготовки, але й мати достатній рівень вмінь у рукопашному бою. Без належної фізичної готовності важко буде виконувати завдання та досягати поставлених цілей.

При забезпеченні публічного порядку та безпеки під час проведення масових заходів поліцейські часто стикаються з неочікуваними надзвичайними ситуаціями, які вимагають силового втручання. У зв'язку з особливостями своєї професійної діяльності вони часто опиняються в екстремальних ситуаціях та мають справу з особами, які демонструють аморальну поведінку або вчиняють правопорушення. Умови службової діяльності впливають на нервово-психічну систему працівників правоохоронних органів, а також на їх

особисте життя, характеристики особистості та поведінку як у робочому, так і у домашньому середовищі. Це може спричиняти фізичну втому та перенавантаження. Такі умови часто впливають на зміни в особистості правоохоронця, що іноді призводить до зниження професіоналізму або навіть до професійної деформації. Зазвичай ці процеси супроводжуються роздратованістю, байдужістю та відчуттям відчуженості від проблем громадян та іншими аналогічними явищами [1, с. 134].

Через специфіку своєї роботи працівники правоохоронних органів не завжди можуть знайти час для занять, спрямованих на підтримку та поліпшення їхніх фізичних якостей. Отже, дуже важливо ознайомлювати правоохоронців з основами розвитку фізичних якостей та рухових навичок, навчати їх правильному набуттю цих навичок та переконувати у їхній необхідності для використання у повсякденній службовій діяльності.

Система навчання у правоохоронних органах України включає різні організаційні форми, які забезпечують неперервність професійної підготовки працівників. Серед них: основна підготовка, підвищення кваліфікації, перепідготовка, стажування, службова підготовка, навчання у аспірантурі, ад'юнктурі та докторантурі, а також самостійна підготовка.

Службова підготовка включає в себе різноманітні аспекти, зокрема функціональну підготовку, тактику дій у звичайних і надзвичайних ситуаціях, вогневу підготовку, фізичну підготовку, психологічну підготовку, а також загально-профільну підготовку, яка включає домедичну підготовку, навчання використанню засобів зв'язку і спеціальної техніки, а також підготовку з цивільного захисту [2, с. 6].

У згідності з чинними нормативно-правовими актами, які стосуються України, заняття з фізичної підготовки мають на меті формування, підтримку та розвиток фізичних якостей у працівників правоохоронних органів. Вони також сприяють закріпленню важливих професійно-психологічних і морально-етичних якостей, сприяють розвитку внутрішнього самоконтролю у конфліктних ситуаціях та формуванню психологічної готовності до професійної діяльності в умовах екстремальних ситуацій [3, с. 56].

Інструктори проводять практичні заняття зі спеціальної фізичної підготовки особового складу з метою вдосконалення та розвитку їх фізичних якостей та рухових навичок.

У зв'язку з високим рівнем стресу, що супроводжує професійну діяльність працівників правоохоронних органів, розвиток фізичної готовності має ряд конкретних мет ців. Серед них: формування

нового, відповідного сучасним вимогам типу особистості, що сприяє успішній професійній діяльності; навчання працівників правоохоронних органів подолати почуття страху та ефективно орієнтуватись у будь-яких обставинах; надання знань зі спеціальної фізичної підготовки; навчання вмінню виходити з тривалих стресових станів та витримувати фізичні навантаження; навички користування прийомом релаксації; навчання швидкого прийняття правильних рішень та максимального використання фізичних якостей у екстремальних умовах [3].

Наша думка полягає в тому, що для досягнення основної мети розвитку фізичних якостей та рухових навичок правоохоронців слід приділяти максимальну увагу трьом аспектам: заняттям спортом, правильному харчуванню та відновленню організму після фізичних та психологічних навантажень. У процесі розвитку фізичних якостей та рухових навичок правоохоронець має набутися навичок, які допоможуть йому стати більш уважним і спостережливим, розпізнавати більше деталей, підвищити швидкість сприйняття інформації та покращити точність.

Список бібліографічних посилань

1. БОНДАРЕНКО, В. В. Особливості фізичної підготовки працівників підрозділів патрульної поліції. 2017.

2. АНІСІМОВ, Дмитро; АНТИПОВА, Аліна. Фізична підготовка курсантів як необхідна складова нормальної діяльності правоохоронних органів. *Молодий вчений*, 2022, 7 (107): 5-8.

3. Дідковський В. А., Бондаренко В. В., Кузенков О. В. Фізична підготовка працівників Національної поліції України : навч. посіб. Київ : Нац. акад. внутр. справ ; ФОП Кандиба Т. П., 2019. 98 с

Одержано 31.05.2024

Валерій Андрійович ФОМІЧ,

курсант факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-5676-1964>;

Анна Миколаївна ЦИРКУЛЕНКО,

старший викладач кафедри тактичної та

спеціальної фізичної підготовки факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3053-4121>

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ОСОБОВИМ СКЛАДОМ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Надання першої медичної допомоги (НПМД) для працівників Національної поліції є вмінням вкрай важливе та необхідне.

Актуальність цієї теми важко переоцінити в особливості з урахуванням введеного у 2022 році воєнного стану в Україні. Збереження та захист особистого життя та здоров'я, а також осіб, які потребують цієї допомоги це Конституційна норма та напрямок, який прописано у законі України «Про Національну поліцію».

Практична значимість цього наукового дослідження також не має суперечень.

Мети дослідження- підвищення боєздатності та боєготовності працівників поліції за рахунок використання знань та вмій з НПМД.
Задачі дослідження:

1. Аналіз закономірностей та статистичних даних травмування та захворюваностей працівників поліції.

2. Розробка дієвих напрямків щодо покращення знань та вмій з НПМД.

3. Експериментальні дослідження з обраної тематики.

На першому етапі дослідження нами опрацьовувалася наукова новизна. Яка полягає у аналізі причин та наслідків травматизму працівників поліції в залежності від рівня набутих навичок з НПМД. Опрацювання складу поліцейської аптечки в залежності від найбільш вірогідних травм та захворювань працівників поліції. Дуже важливим є подальше опрацювання поліцейського протоколу НПМД.

На другому етапі досліджень нами були обрані та оцінені травми та захворювання працівників поліції які отримуються під час несення служби. Даний перелік обирався в результаті експертного опитування, опитування проводилось з о/с підрозділів НПУ в Вінницькій області.

Крім того експерти оцінювали значимість та частота, виникнення травм та захворювань. В результаті нами створена таблиця даних, яка використовувалась в подальших дослідженнях.

На третьому етапі з урахуванням визначеної таблиці даних нами визначалися способи та засоби НПМД. На цьому етапі було проведено експертне опитування. Нами надавались опитуванню назви медичних засобів та способів, а вони повинні були встановити для вирішення яких задач вони використовуються. В результаті проведенного експертного опитування в середньому дали правильну відповідь в 3,57 випадках з 10 максимальних. Що вказує на досить низькі показники з навичок по темі дослідження.

На останньому етапі нами з урахуванням попередніх досліджень. Була розроблена індивідуальна аптечка поліцейського. Основними вимогами до складу аптечки були: обрані, як необхідні у службовій діяльності поліцейських, а другим критерієм є розміри і вага аптечки.

Третій критерій буде розглядатися у подальшому, це – простота використання.

До складу аптечки по принципу дії повинні входити наступні медпрепарати:

- Противорвотні;
- Знеболювальні(голови, дихальні);
- Приведення до тями;
- Антисептичні засоби;
- Кровозупинні;
- Діарейні засоби-(лоперамід);
- Перев'язувальні матеріали.

В результаті проведення досліджень ми стикнулися з дуже великою проблемою. Ми для надання ПМД використовуємо протоколи MARSH, ТССС, але не існує поліцейського протоколу. У подальшому нами буде досліджування та розроблятися поліцейський протокол ПМД.

Висновки. Аналіз проблеми виявив дуже велику актуальність, особливо зараз, в умовах ведення бойових дій. Проведені дослідження вказують на можливість підвищення ефективності надання медичної допомоги працівниками поліції. Аналіз результатів дослідження та рекомендації вказують на підвищену практичну значимість.

Список бібліографічних посилань

1. Григус І.М., Романишин М.Я. Перша медична допомога / І. М. Григус, М. Я. Романишин. – Львів: Но-вий Світ-2000, 2020. – 176 с.
2. Жилін Т. П. Надання домедичної допомоги : метод. рек. / Т. П. Жилін, Т. Г. Нагайник, О. В. Чуприна ; Нац. акад. внутр. справ. – Харків : Право, 2020. – 134 с. ISBN 978-966-937-849-1

Одержано 04.06.2024

РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ. ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА

Валерія Ігорівна МЕЛЬНИК,

курсант групи Ф2-203

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Андрій Сергійович ДЯДІН,

доцент кафедри соціальних та економічних

дисциплін факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат економічних наук, доцент

СКЛАДОВІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Економічна безпека — це стан економіки, що забезпечує достатній рівень соціального, політичного, оборонного існування і прогресивного розвитку суб'єкта безпеки, невразливість і незалежність його економічних інтересів стосовно можливих зовнішніх і внутрішніх загроз і впливів.

Основними складовими економічної безпеки є:

- здатність до саморозвитку і прогресу, тобто спроможність самостійно реалізовувати й захищати національні економічні інтереси, здійснювати постійну модернізацію виробництва, ефективну інвестиційну та інноваційну політику, розвивати інтелектуальний і трудовий потенціал країни;

- економічна незалежність, що означає насамперед можливість здійснення державного контролю над національними ресурсами, спроможність використовувати національні конкурентні переваги для забезпечення рівноправної участі в міжнародній торгівлі;

- стійкість і стабільність національної економіки, що передбачає міцність і надійність усіх елементів економічної системи, захист усіх форм власності, створення гарантій для ефективної підприємницької діяльності, стримування факторів дестабілізації.

Необхідності посилення економічної безпеки в Україні залишається дуже актуальною проблемою в сенсі сучасних загроз та викликів. Забезпечення стабільності економіки, боротьба з корупцією, розвиток інфраструктури, залучення інвестицій, підвищення конкурентоспроможності національних підприємств - це лише деякі з ключових аспектів, які потребують уваги для зміцнення економічної безпеки

України. Також важливо враховувати геополітичне середовище та вплив зовнішніх факторів на економіку. Розвиток ефективних стратегій та механізмів управління економічною безпекою відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності та процвітання країни.

З огляду на стан фінансів в державі слід відмітити, що першочерговою проблемою забезпечення економічної безпеки є проблема виявлення та оцінка рівня загроз у фінансовій сфері. Загрози фінансовій безпеці України – це сукупність умов та чинників, що створюють небезпеку життєво важливим фінансовим інтересам держави, ускладнюють саморегуляцію фінансової системи, спричиняють вихід фінансових індикаторів за межі їх граничних значень.

Вирішення проблем економічної безпеки в Україні вимагає комплексного підходу і реалізації різноманітних заходів. Ось деякі шляхи, які на мою думку можуть сприяти покращенню економічної ситуації в країні:

1. боротьба з корупцією: запровадження ефективних механізмів контролю, транспарентності та відповідальності, а також реформа правоохоронних органів та судової системи для забезпечення рівних умов для бізнесу та інвесторів;

2. стимулювання інвестицій: поліпшення інвестиційного клімату шляхом спрощення процедур реєстрації бізнесу, зниження податкового тягаря, надання фінансових стимулів для інвесторів, а також розвиток інфраструктури та підтримка інноваційних проєктів;

3. створення сприятливого бізнес-середовища: запровадження прозорих та стабільних правил гри для бізнесу, захист прав власності, забезпечення стабільності валютного ринку та фінансової системи;

4. розвиток людського капіталу: інвестування у освіту, підвищення якості освіти та навчання, сприяння розвитку наукових досліджень та інновацій;

5. розвиток сільського господарства: підтримка сільськогосподарських виробників, розвиток сільського землекористування, підвищення продуктивності та якості продукції.

З огляду на вищевикладене можна дійти висновку, що економічна безпека є важливим аспектом національної економіки, який гарантує стійкість до внутрішніх, зовнішніх загроз і задовольняє потреби особи, суспільства, держави.

Одержано 03.05.2024

Владислава Вікторівна М'ЯКОТІНА,

курсантка групи Ф4-201

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Оксана Василівна МЕЛЬНИЧУК,

доцент кафедри соціальних та економічних

дисциплін факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат економічних наук, доцент

ЯКІСТЬ ЖИТТЯ: ТЕОРЕТИКО-СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ОСНОВНИХ КАТЕГОРІЙ

Концепцію якості життя визнають актуальною для глобальної громадської політики, тому її оцінка є необхідною за сучасних умов існування людського суспільства. Умови процесів старіння та зменшення населення в Україні, особливо під час війни, роблять людський ресурс дефіцитним, підвищуючи значення проблеми якості життя.

У сучасному світі висока якість життя вважається показником добробуту держави, а досвід європейських країн свідчить, що національна стратегія розвитку повинна базуватись саме на концепції якості життя людей.

Еволюція дослідження питання якості життя першочергово ставила за мету визначити параметри суспільного оточення та природного середовища людини. З часом з'явилися додаткові критерії якості життя, які були сконцентровані на емоційному та фізичному стані людини [1, с. 54].

В пострадянських державах, проблеми якості життя розкривались в інших аспектах, ніж у країнах з розвиненими ринковими відносинами. Так у західноєвропейських країнах поліпшення якості життя передбачало бережне відношення до природних ресурсів та подолання негативних наслідків людського існування через обмеження "споживчого життя". Тоді як у східноєвропейських країнах, де значна частина населення бореться за виживання, інтерес до якості життя обумовлений переходом від виживання до розвитку[1, с. 54].

Інтерес до проблеми якості життя, як зазначають Приступа Є. та Куриш Н., зростає, проте, як стверджують науковці, досі ще не знайдено спільного підходу до визначення змісту поняття "якість життя, а також відсутня загальноприйнята методологія та методика його вимірювання"[1, с. 55]. Крім того, проблема не втратила своєї актуальності.

стає все більш соціальною та міждисциплінарною і потребує глибокого дослідження.

Широке різноманіття у визначенні категорії «якість життя» обумовлено науковою приналежністю дослідників та їх філософськими підходами, які розглядали її різні аспекти виходячи із соціальної, економічної, правової, екологічної, медичної чи фізіологічної складових [2, с. 28-29]. Нами буде досліджено «якість життя» як соціальну категорію та її дефініції, що підкреслюють її зв'язки із системою цінностей, суб'єктивним оцінюванням життя та його умов.

За визначенням дослідників Одеського національного економічного університету, «якість життя – це суб'єктивно-об'єктивна інтегральна характеристика фактичних життєвих можливостей людини, які забезпечують її гармонійний розвиток відповідно до цілей суспільного прогресу та рівень їх реалізації в конкретних умовах [2, с. 29-30].

Як зазначає А Ярчук, «якість життя – це комплексна характеристика задоволення матеріальних і культурних потреб людей, умов життєдіяльності, що склались, вільного розвитку окремої людини й суспільства в цілому. Ця характеристика включає показники комфорту і безпеки існування, стабільність середовища існування і житла, рівня добробуту, доступність освіти та культури, ефективність сфери медичного обслуговування та ін.» [3, с. 436].

Заслуговує на увагу визначення, сформульоване Всесвітньою організацією охорони здоров'я: «Якість життя – це сприйняття людиною своєї позиції у житті, у тому числі фізичного, психічного та соціального добробуту, залежно від якості середовища, в якому вона живе, а також ступеня задоволення конкретним рівнем життя та іншими складовими психологічного комфорту» [4]. Тобто суть якості життя полягає у її соціально-психологічній природі, яка виявляється у сприйнятті людиною власного задоволення різними сферами свого життя, його облаштуванням, що пов'язані з рівнем її потреб.

Отже, оцінюючи дефініції «якості життя» як соціальної категорії, можемо зробити висновок, що вона визначає положення особистості в суспільстві, рівень задоволення всіх її потреб та інтересів, які є визначальними для відповідного історичного періоду. Враховуючи те, що дана категорія в різні періоди людського життя може наповнюватись новим змістом залежно від соціальних ідеалів та життєвих цінностей, які були характерними для даного часу, тому зміст її постійно буде еволюційно змінюватись та доповнюватись.

Світова організація охорони здоров'я пропонує оцінювати якість життя за такими ознаками: фізичними (самопочуття, рівень енергії, ступінь втоми, працездатність, якість сну та відпочинку), психологічними

(самооцінка, пізнавальні здібності, зосередженість, позитивні та негативні емоції, саморегуляція, рівень мислення), ступенем незалежності (щоденна активність, працездатність, залежність від медикamentів та лікування), життям у суспільстві (щоденна активність, соціальні та дружні стосунки, суспільна значущість, рівень професіоналізму), умовами довкілля (житло та побут, безпека, розважальні можливості, доступ до інформації, стан довкілля, включаючи клімат, забрудненість та густоту населення), а також духовністю й особистими переконаннями[5, с. 162].

На думку Є. Приступи та Н. Куриша, кількісне вимірювання якості життя може бути можливим за умови використання компонентного (багатовимірного) підходу, з використанням різноманітних засобів. Такий підхід, як зазначають автори, дозволяє порівняти оцінку і самооцінку, що також може надати інформацію для аналізу. Відтак, для кількісної оцінки якості життя потрібні методики та інструменти вимірювання, які дозволяють оцінити як рівень суб'єктивного задоволення, так і об'єктивну реальність за допомогою певних показників [1, с. 59].

Зміст поняття якості життя включає наступні функції: життєві (обсягові та соціально значущі), біологічно необхідні (пов'язані з фізіологією), соціально-культурні (духовне задоволення потреб людини), психічні (повне функціонування вищих психічних функцій людини), мотиваційні (вольові особливості людини) та інтегровані (самореалізація, самодостатність, належність і любов – оптимальне функціонування організму) [5, с. 163].

Отже, можемо зробити висновок, що дослідження рівня якості життя є важливим методом для всебічної оцінки різних аспектів існування людини на різних рівнях – індивідуальному, груповому і популяційному, тому науково-практичні дослідження за цією тематикою завжди будуть пріоритетним напрямом сучасної науки. Аналіз методів вимірювання якості життя, що застосовується в Україні, показує, що в більшості випадків вимірюється рівень життя, проте оцінка за такими показниками не дозволяє враховувати якісні аспекти задоволення потреб людини чи соціальної групи або суспільства загалом.

Список бібліографічних посилань

1. Приступа Є., Куриш Н. Якість життя людини: категорії, компоненти та її вимірювання. *Фізична активність, здоров'я і спорт*. 2010. №2. С. 54-63. URL:<https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/6786/1/%d0%84.%20%d0%9f%d1%80%d0%b8%d1%81%d1%82%d1%83%d0%bf%d0%b0%2c%20%d0%9d.%20%d0%9a%d1%83%d1%80%d0%b8%d1%88.pdf>

2. Никифорова В.Г. Якість життя населення регіону: аналіз, прогнозування, соціальна політика. Монографія. МОНМС України. Одеський нац. економічний унів-тет. Одеса, 2012. 316 с. URL: <http://dSPACE.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/174/1/Quality%20of%20life%20in%20the%20region.pdf>

3. Ярчук А.В. Сутність поняття якості життя населення. Економіка і організація управління. 2016. №3(23). С.430-439. URL: <https://jeou.donnu.edu.ua/article/view/2917>

4. The WHOQOL Group. The World Health Organization Quality of Life Assessment (WHOQOL): Position Paper from the World Health Organization. Soc. Sci. Med. 1995. Vol. 41. P. 1403-1409. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/8560308/>

5. Віговська О. Якість життя особистості: теоретико-емпіричні доробки сучасної психології. *Український науковий журнал «Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації»*. 2013. №2. С. 161- 165. URL: <https://social-science.uu.edu.ua/article/1055>

Одержано 03.06.2024

Олександр Юрійович ТАРАБАНОВ,

курсант групи Ф2-103

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Наталія Вікторівна ПАВЛЕНКО,

доцент кафедри соціальних та економічних

дисциплін факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат економічних наук, доцент

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

Основною конкурентною перевагою сучасних високо розвинутих країн світу є ефективна робота їх національних інноваційних систем, які являють собою сукупність відносин між суб'єктами інноваційної діяльності з приводу створення, розповсюдження та використання інновацій. Саме національні інноваційні системи забезпечують технологічне лідерство, яке лежить в основі економічних успіхів цих країн. Якщо зазначена частина економічної системи недостатньо розвинута, претендувати на достойне місце у міжнародній системі поділу праці у сучасних умовах неможливо.

На жаль, процес створення національної інноваційної системи в Україні просувається вкрай повільно. За останні роки країна втратила значну частину свого наукового, освітнього та промислового потенціалу. За даними Державної служби статистики України, наукоємність валового внутрішнього продукту неухильно зменшується – з 0,75 % у 2010 р. до 0,33 % у 2022 р. [1]. При цьому наукоємність вітчизняного ВВП є у сім разів меншою, ніж середнє значення цього показника по країнах ЄС [2]. Це означає, що наука України практично не здатна виконувати економічну функцію і перестала бути фактором економічного зростання.

Реалізація схваленої у 2019 р. Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року була загальмована повномасштабними воєнними діями. Проте війна – не єдиний фактор, що ускладнює формування національної інноваційної системи. Одним із найважливіших чинників є падіння в Україні інноваційної активності, глибокою причиною якого стала деіндустріалізація економіки. Відбулася ланцюгова реакція поступової деградації всіх сфер, що тим чи іншим чином впливають на створення та впровадження інновацій.

Деіндустріалізація економіки спричинила падіння запиту та нові технології. За 2016-2020 рр. кількість інноваційно активних підприємств скоротилася у 3,5 рази, а їх частка у загальній кількості підприємств знизилася з 28,1% до 8,5% [1]. Відповідно, погіршилося фінансування наукових досліджень, зменшилися можливості самореалізації дослідників, відбулася міграція наукових кадрів за кордон. Протягом 2010-2022 рр. кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок, скоротилася у 3,5 рази [1].

Деіндустріалізація суттєво вплинула на ринок праці, скоротивши попит на фахівців технічного профілю, відповідно, впала престижність інженерних та природничих спеціальностей у очах абітурієнтів вищих та професійно-технічних закладів освіти, а зрештою, знизилася увага до природничої та фізико-математичної шкільної освіти.

У січні 2024 р. Міносвіти та Мінцифри оприлюднили Глобальну інноваційну візію України 2030, в якій вперше за останні роки на офіційному рівні визнано, що деіндустріалізація та сировинна модель економіки є кореневими причинами гальмування інновацій, оскільки інновації та освіта розвиваються там, де є сучасне диверсифіковане виробництво, а також підкреслено важливість промислової політики для розвитку виробництва, науки і технологій [2]. Проте, на жаль, ця думка наразі не стала загально визнаною, і розроблений за рік до початку воєнних дій проект Закону України «Про державну промислову політику» до теперішнього часу не прийнятий. А без

чіткого визначення пріоритетів промислового розвитку та економічних стимулів, спрямованих на їх досягнення, зупинити ланцюгову реакцію деградації промислової, наукової та освітньої сфер буде надзвичайно складно. Більш того, існує велика ймовірність, що прогресивна ідея промислових кластерів, що міститься у Глобальній інноваційній візії 2030, буде дискредитована та перетворена на механізм податкової оптимізації на користь декількох монопольних фінансово-промислових груп. Для того, щоб цього уникнути, потрібно забезпечити кореляцію інноваційної стратегії з новими освітньою та промисловою політикою, спрямованими на перехід до кластерної моделі розвитку економіки, створення технологічних парків на стику виробництва, науки та сучасних технічних центрів освіти.

Список бібліографічних посилань

1. Витрати на виконання наукових досліджень і розробок за видами робіт (2010-2022) // Державна служба статистики : сайт. URL : <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 29.04.2024)

2. Стратегія розвитку інноваційної діяльності України до 2030 року: проєкт // Глобальна інноваційна візія України : сайт. URL : https://winwin.gov.ua/assets/files/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%94%D0%BA%D1%82_%D1%96%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B8%CC%86%D0%BD%D0%BE%D1%96%CC%88_%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%96%CC%88.pdf?upd=1 (дата звернення 29.04.2024)

Одержано 03.05.2024

Ігор Миколайович ТАРАСЕНКО,

слухач магістратури

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Мурат Абдикасович САДИКОВ,

професор кафедри правового забезпечення підприємницької діяльності та фінансової безпеки факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ,

доктор економічних наук;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1249-2359>

МІКРОКРЕДИТУВАННЯ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Незважаючи на воєнний стан в країні фінансова система України вистояла, але для зміцнення фінансової системи та національної

економіки в цілому треба з'ясувати деякі аспекти кредитування бізнесу.

Фінансовій сфері існує безліч послуг з надання кредитів для клієнтів. Вони тією чи іншою мірою збігаються із загальноприйнятим становищем банківських послуг і відрізняються лише процентними ставками. Фінансова система відіграє дуже важливу роль у відтворювальному процесі економіки і підтримці потреб населення у кредитних ресурсах. Водночас непряме використання банківськими установами фінансових інструментів для збагачення породжує недовіру клієнтів до всієї системи фінансових інститутів [1].

Особливо це стосується державних банків, де значна частка акцій належить державі. Суб'єкти державної форми власності в банківській сфері як рівноправні партнери у ринковій економіці повинні дотримуватися загальноприйнятих законів та норм і бути зразком для ведення бізнесу. Замість цього банки, користуючись належністю до держустанови, зловживають цим становищем, обманюючи фізичних і юридичних осіб. Під час з'ясування обставин вони посилаються на договір, підписаний клієнтом, де заздалегідь передбачено механізм його обману всупереч усім законам і положенням про банківські послуги, що рідко спостерігається в акціонерних комерційних банках [2]. На скарги клієнтів зазначають, що «треба уважно читати умови договору», що «вони попереджали», що клієнт «сам обрав вид послуги через особистий кабінет» тощо. Центральні органи банків України ретельно не вивчають звернення громадян і не виявляють помилки банківських працівників, за винятком окремих випадків. Нацкомфінпослуг України не завжди звертає увагу на дрібниці, що надає банкам можливості для зловживань. Більш того з 1 липня 2020 діяльність МФО регулюють Національний банк України ((НБУ). Раніше питаннями регулювання та ліцензування займалася Нацкомфінпослуг. Закон України № 79-ІХ від 12.09.2019 "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій державного регулювання ринків фінансових послуг" (в ред. від 28.04.2020р.)

За станом Зна 1 грудня 2020 року в Україні діяла 1020 фінансових компаній з них біля 100 компаній, надають послуги з мікрокредитування фізичним особам (табл.1).

договору та акцій, що діють у МФО. У середньому ставка за кредитом може досягати 2% на день. Часто МФО проводять акції, де на пільговий період (найчастіше до 30 днів) ставка нараховується за мінімальною ставкою – 0,01% на день. Ефективність такої акції слід викидає сумніву.

Таблиця 1

Аналіз відсоткових ставок для мікрокредитування*

МФО	Контакти	Ліцензія	Денна ставка (%)	Річна ставка (%)
CreditKasa (ТОВ «УКР КРЕ- ДИТ ФІНАНС»)	01133, г.Київ, бул.Леси Ук- раїнки, 26, оф. 407	Свидетельст- тво ІК №116 01.08.2013	0,01	3,65
...	-	-	-	-
Finsfera (ООО «Иннова Финанс»)	04053, г.Київ, Воз- несенский спуск, 14, оф. 16/58	Свидетельст- тво ФК № B0000242 14.05.2021	0,5	182,5
BeeMoney для ФЛП (ООО «Финансо- вая Компания «24/7»)	03150, г.Київ, ул.Кази- мира Мале- вича, 87Д	Свидетельст- тво ФК № B0000372 24.09.2021	0,8	292
Starfin (ООО «Стар Фай- ненс Групп»)	03150, Укра- ина, г.Київ, ул.Физкуль- туры 30В	ФК № B0000322 13.08.2021	2,5	912,5
Money4you (ООО «Мани- фою»)	03150, г.Київ, ул.Кази- мира Мале- вича, 86Д	Свидетельст- тво ФК №B0000207 08.04.2021	2,5	912,5
...
Moneyveo (ООО «Манівео швидка фінан- сова допомога»)	01015, г.Київ, ул.Лейпци- гская, 15-Б, 1-й этаж	Свидетельст- тво ІК №105 21.03.2013	2,5	912,5

*Источник: статистика НБУ (<https://index.minfin.com.ua/banks/credit/micro/>)

Мікрокредити — це кредити на суму до 20 тис. грн, які видають мікрофінансові організації (МФО) на невеликий термін (зазвичай до

30 днів). Відсоткова ставка за мікро кредитами може відрізнятись залежно від умов

Як бачимо річна ставка відрізняються суттєво, від 3,65 до 912,5% річних. Практично всі фін установи по наданню мікро кредиту розташовані м. Києві.

З початку воєнних дії в Україні наданні Банковські картки і умови договору мікрокредитування регіональними банками не обслуговується за межі регіонів.

Висновки:

З'ясовано негативні сторони мікрокредитування в процесі оформлення та обслуговування клієнтів. Так як більшість малого та середнього бізнесу перемішені на Захід і не створені умови мікрокредитування за схемою овердрафту також не працює.

Менеджери банків, фін компанії з мікрокредитування не вникають суть проблеми, не удосконалюють умови кредитування, не пояснюють досконало умови мікрокредитування, а також не створюють умов для управління залишками коштів і контролю за ними. Скарги клієнтів розглядаються формально, без їхньої участі. Користуючись довірою клієнта, менеджери банків пропонують різноманітні послуги з метою отримання комісійних. Запропоновано посилити державний контроль за діяльністю фінансового сектора.

Список бібліографічних посилань

1. Приходько О. Мухаммад Юнус: банкир, который спасет мир // ZN,UA : сайт. 29.12.2006. URL: https://zn.ua/foreign_economics/muhammad_yunus_bankir_kotoryy_spaet_mir.html (дата звернення: 18.12.2020).

2. Исповедь микрофинансового еретика. Как микрокредитование предало бедных. Книга в кратком изложении // Livejournal : сайт. 02.03.2018. URL: <https://taxfree.livejournal.com/1570015.html> (дата звернення: 18.12.2020).

3. Довілка про МФО України. [Електроний ресурс]: - Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/banks/credit/micro/>

Одержано 13.04.2024

Анна Романівна ХОМЕНКО,

курсантка групи Ф4-201

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Оксана Василівна МЕЛЬНИЧУК,

доцент кафедри соціальних та економічних

дисциплін факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат економічних наук, доцент

ПРОБЛЕМИ БІДНОСТІ В УКРАЇНІ

Сучасні темпи економічного спаду в Україні не здатні забезпечити зростання доходів на душу населення, що негативно впливає на рівень бідності, який продовжує зростати продовж останніх років. Спад платоспроможності суспільства та рівня доходів населення стали загострювати соціальну ситуацію і сприяли зростанню безробіття. Як наслідок, зниження якості та рівня життя громадян, недосконалість впровадження економічних і політичних реформ, розмежування майнових ресурсів, призвели до зростання соціальних конфліктів у суспільстві та, відповідно, до зубожіння населення.

Бідність, як соціальна категорія, є глобальною проблемою людства, оскільки 20% населення планети, за дослідженнями міжнародних експертів, є бідним[1, с.283]. В Україні, до повномасштабного вторгнення Росії, за методикою ООН бідним було понад 60% населення. Проблема бідності загострилась не лише через сьогоденні збройні виклики, але й допущені помилки у здійснених реформах та перетворилася на актуальну проблему майбутнього. Тому, дослідження питань, пов'язаних із бідністю в Україні, набувають надзвичайної важливості та гостроти.

Війна на сході України спричинила значні зміни в житті населення, включаючи переселення, руйнування інфраструктури, погіршення економічних умов, а також суттєво поглибила соціальну вразливість громадян. Наслідком воєнної агресії стало ще більше загострення та розпад соціально-економічної структури та подальше зростання безробіття, що має безпосередній вплив на доходи та добробут населення. Виникли проблеми доступу громадян до основних послуг, включаючи охорону здоров'я та освіту, особливо в регіонах, які постраждали від воєнного конфлікту.

Досліджуючи питання бідності, необхідно визначити зміст даної категорії, а також причини, які її формують. Як зазначає Т. Павлюк,

«бідність – це соціальне явище, що характеризується відсутністю необхідних матеріальних засобів для того, щоб провадити «нормальне» (відповідно до норм прийнятих суспільством) життя» [2, с.283]. Значно ширший зміст даної категорії визначено закордонними фахівцями як «такий стан індивіда, при якому людина, або з причини недостатнього рівня доходів, або з причини нерозумного та неправильного способу їх витрат, не здатна підтримувати такий рівень життя, за якого вона може задовольняти свої фізичні та духовні потреби, а також потреби своїх утриманців і забезпечити собі прийнятні в суспільстві, членом якого вона є, усталені стандарти й норми життя, матеріальний стан та рівень добробуту»[3]. Продовж усього періоду дослідження бідності, науковці дотримувалися різних підходів до її розуміння. Одні вважали бідність наслідком неоднакових здібностей і конкуренції, тоді як інші – непомірності та лінощів[4, с.17].

Як соціальна категорія, показник бідності може бути визначений в абсолютних та відносних величинах, тому і розрізняють абсолютну та відносну бідність. Під абсолютною бідністю вважають такий стан людини, за якого вона своїм доходом не здатна задовольнити основні потреби в їжі, житлі, одязі або може задовольнити лише мінімальні потреби пов'язані з її біологічним виживанням. Абсолютним показником в такому випадку виступає поріг бідності, або прожитковий мінімум. Відносний показник бідності характеризує неспроможність підтримувати рівень стандартного життя (задоволення матеріальними благами, умови проживання, рівнем доходів, сімейним становищем, освіченістю тощо), який прийнятий в даному суспільстві. Відносна бідність вказує наскільки людина в межах даного суспільства обмежена в можливостях задовольняти свої потреби в порівнянні з іншими людьми [5, с. 91-92].

У міжнародній практиці різні країни залежно від рівня економічного розвитку використовують свої методи й критерії оцінювання бідності. Так, для країн Східної Європи характерним є показник «еталон суспільно необхідного споживання», який розуміють як розмір споживання, що задовольняє на мініальному рівні основні життєві потреби людини[6]. Вивчення міжнародних норм та стандартів дозволяє порівнювати стан життя населення України з міжнародними показниками та рекомендаціями.

За даними Світового банку, кількість населення України, що живе за межею бідності зросла на 1,8 млн осіб після 2020 року, або майже 30% від усього населення країни. Загальна кількість населення країни, на момент проведення дослідження, оцінюється приблизно в

32 мільйони. У доповіді зазначається, що майже чверть опитаних українців не мали достатньо грошей, щоб купити їжу в певний момент у червні 2023 року. Основною причиною, що призвела до зростання показника бідності стало безробіття, адже майже 20% громадян після повномасштабної війни втратили роботу[7].

Поряд з проблемою безробіття для громадян нашої країни характерними є і національні причини бідності: «погана економічна ситуація впродовж останніх 50 років, як зазначає Е. Лібанова, у поєднанні з неефективною політикою подолання бідності та нерівності закономірно спричинили достатньо масштабну бідність і масове незадоволення населення діями держави» [8, с. 195]. На думку Б. Брички, в нашій країні створено деструктивне інституціональне середовище, яке стримує темпи економічного зростання та посилює соціальні катаклізми, які не сприяють подоланню бідності. Поява формальних інститутів ще більше закріпила соціальну нерівність, тоді як корупція стала елементом не лише неформальної, але й формальної інституційної системи [9, с.107-108].

Тому розв'язання проблеми бідності громадян в Україні вимагає комплексного підходу та розгляду з різних соціально-економічних аспектів, а саме:

- удосконалення та розширення соціальних програм, які надають матеріальну допомогу вразливим групам населення, забезпечення їх доступності та ефективності;

- створення сприятливого ринку праці, який забезпечив би можливості для гідного заробітку громадян, а також розвиток малого та середнього бізнесу як гарантії зростання зайнятості громадян;

- підвищення соціальних стандартів та заохочення до збільшення мінімальної заробітної плати найманих працівників;

- забезпечення доступного та якісного житла для населення, зокрема шляхом підтримки житлового будівництва та розвитку соціального житлового сектору;

- реформування системи оподаткування, спрямоване на зниження податкового тиску на малозабезпечених громадян та малий і середній бізнес в умовах воєнного стану;

- забезпечення індивідуального підходу до розв'язання проблеми бідності, з урахуванням особливих потреб вразливих груп населення, включаючи тимчасово переміщених громадян;

- здійснення постійного контролю та моніторингу ефективності заходів, спрямованих на подолання бідності з метою коригування та вдосконалення соціальної політики[6,8].

Подолання бідності вимагає комплексного підходу до реформування фінансової системи, системи охорони здоров'я, національної системи освіти, системи соціального захисту населення. І хоча військовий конфлікт та пандемія лише посилили зростання бідності в різних регіонах України, проте це не може бути причиною її ігнорування.

Список бібліографічних посилань

1. Baker L.D. Measuring the Effects of Geographic Targeting on Poverty Reduction / Judy L. Baker, E. Grosh Margaret. *Living Standards Measurement Study Working Paper*. 1994. № 99. P. 626 – 637. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/157292?ln=ru>

2. Павлюк Т.І., Новак І.Г. Рівень бідності в Україні та його причини. *Приазовський економічний вісник*. 2019. Випуск 6(17) с. 282-287. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2019/6_17_ukr/53.pdf

3. Demombynes G. Producing an Improved Geographic Profile of Poverty. Methodology and Evidence from Three Developing Countries. Washington DC.: WIDER. United Nations University, 2002. 28 p.

4. Войтович Н.М., Бричка Б.Б. Бідність в Україні: історико-економічний аналіз. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. Том 33(72). 2022. №1. С.14-20. URL: https://www.hist.vernadskijournals.in.ua/journals/2022/1_2022/3.pdf

5. Мезенцева Н., Мельничук В. Регіональні аспекти поширення бідності в Україні. *Часопис соціально-економічної географії*. 2012. Випуск 13(2). С.91-96 URL: <file:///C:/Users/Tve/Desktop/%D0%A5%D0%9D%D0%A3%D0%92%D0%A1/C%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96/%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8%20%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%81%D0%B0%D0%BD%D1%82%D1%96%D0%B2%202023/%7Bjvtyrj6675-Article%20Text-13453-1-10-20161115.pdf>

6. Підгорний А.З., Самотоєнкова О.В., Ольвінська Ю.О., Вітківська К.В. Соціально-демографічна статистика: Підручник. За заг. ред. канд. екон. наук, професора А.З. Підгорного. Одеса: ФОП Гуляєва В.М., 2016. 424 с. URL: <https://kpd.edu.ua/biblioteka/%D0%A1/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE-%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%9F%D1%96%D0%B4%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%90.%D0%97..pdf>

7. В Україні у бідності живе майже третина всього населення – Світовий банк. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2024/05/31/714505/>

8. Лібанова Е. М. Бідність населення України: методологія, методика та практика аналізу. Умань: Видавець "Сочінський М.М.", 2020. 456 с. URL: <https://idss.org.ua/arhiv/%D0%91%D1%96%D0%B4%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%20%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8%20%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F,%20%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D1%83.pdf>

9. Бричка Б.Б. Чинники фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств та теоретичні аспекти їх впливу. *Вісник Львівського університету ім. І. Франка. Серія економічна*. 2010. Вип. 43. С. 102–110. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/economics/article/view/6952/6961>

Одержано 03.06.2024

Наукове видання

**Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих вчених, курсантів та студентів**

Тези доповідей
Всеукраїнської науково-практичної конференції

м. Вінниця, 21 червня 2024 р.

Відповідальні за випуск: С. Є.Абламський
Комп'ютерне верстання: А. О. Зозуля

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 42. Обл.-вид. арк. 39,45.

Видавець і виготовлювач –
Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Л. Ландау, 27, м. Харків, 61080.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.